PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XX a. literatūra

*

*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Oskaras Vaildas
DORIANO GRĖJAUS PORTRETAS

Džeimsas Džoisas
MENININKO JAUNŲ DIENŲ PORTRETAS

Romanai

VILNIUS
1989

BBK 84.4DBr·
Va 89

V $\frac{4703010100—102}{M852(08)—89}$ 208—89

ISBN 5-415-00240-5

OSKARAS VAILDAS

Doriano Grėjaus portretas

Romanas

Oscar Wilde THE PICTURE OF DORIAN GRAY
M., Foreign Language Publishing House, 1963

Iš anglų kalbos vertė
LILIJA VANAGIENĖ

PRATARMĖ

Menininkas yra gražių daiktų kūrėjas.

Atskleisti meną, o menininką paslėpti — štai meno tikslas.

Kritikas yra tas, kuris grožio sukeltus įspūdžius sugeba išreikšti kitu būdu ar nauja forma.

Tiek aukščiausia, tiek ir žemiausia kritikos forma — savotiška autobiografija.

Tie, kurie gražiuose daiktuose įžvelgia bjaurią prasmę, yra be žavesio pagedę žmonės. Tai yda.

Tie, kurie gražiuose daiktuose įžvelgia gražią prasmę, yra išprusę žmonės. Jie teikia vilčių.

Išrinktieji yra tie, kuriems gražūs daiktai reiškia tiktai Grožį.

Nėra moralių ar nemoralių knygų. Knygos esti gerai arba blogai parašytos. Ir viskas.

Devynioliktojo amžiaus neapykanta Realizmui, tai įniršis Kalibano[1], veidrodyje matančio savo atvaizdą.

Devynioliktojo amžiaus neapykanta Romantizmui, tai įniršis Kalibano, veidrodyje nematančio savo atvaizdo.

Moralinis žmogaus gyvenimas apima dalį menininko tematikos, tačiau meno moralumą sudaro tobulas netobulų priemonių vartojimas. Joks menininkas nenori nieko įrodyti. Įrodyti galima ir akivaizdžias tiesas.

Joks menininkas neturi etinių simpatijų. Etinės menininko simpatijos — nedovanotinas stiliaus manieringumas.

Joks menininkas nėra liguistas. Menininkas gali vaizduoti viską.

Mintis ir kalba menininkui yra priemonės jo menui.

Yda ir dorybė — menininkui medžiaga jo menui.

Formos požiūriu, visų menų modelis yra muziko menas. Jausmo požiūriu — aktoriaus kūryba.

Kiekvienas menas yra sykiu ir paviršius, ir simbolis. Tie, kurie skverbiasi pro paviršių gilyn, rizikuoja. Tie, kurie skaito simbolius, rizikuoja.

Iš tikro menas lyg veidrodis atspindi ne gyvenimą, o žiūrovą.

Nuomonių skirtumas, vertinant meno kūrinį, rodo, jog kūrinys naujas, sudėtingas ir gyvybingas.

Kai kritikai nesutaria — menininko sieloje sandermė.

Galima atleisti žmogui, kai jis daro naudingą daiktą, jei pats tuo nesižavi. Vienintelis pateisinimas padariusiam nenaudingą daiktą — begalinis juo žavėjimasis.

Kiekvienas menas visiškai nenaudingas.

OSKARAS VAILDAS

I SKYRIUS

Dailininko dirbtuvėje tvyrojo saldus rožių aromatas, o kai lengvas vasaros vėjelis sušnarėdavo sode tarp medžių, pro atviras duris svaigiai padvelkdavo alyvų ar dar švelnesnis rausvažiedžių erškėtrožių kvapas.

Gulėdamas ant persiškom gūniom apklotos kanapos ir kaip visada rūkydamas nežinia kelintą iš eilės cigaretę, lordas Henris Votonas iš savo kampo dar matė geltonus ir saldžius it medus akacijos žiedus ir virpančias šakas, lūžte lūžtančias nuo grožybės naštos, taip panašios į liepsną; kartkartėmis ant ilgų indiško šilko užuolaidų, dengiančių didžiulį langą, šmėkštelėdavo fantastiški praskrendančių paukščių šešėliai, tada užuolaidos akimirką virsdavo tarsi kokiais japoniškais paveikslais ir lordas Henris prisimindavo tuos išblyškusius Tokijo dailininkus nefrito spalvos veidais, kurie iš esmės statiško meno priemonėmis bando perteikti greičio ir judėjimo įspūdį. Dusliai dūzgėdamos bitės skverbėsi pro aukštą nepjautą žolę ar monotoniškai, atkakliai sukiojosi aplinkui iškerojusio sausmedžio žiedų taureles, ir nuo jų dūzgėjimo tyla atrodė dar slogesnė. Slopus Londono triukšmas gaudė tarytum tolimų vargonų bosai.

Kambario viduryje, pritvirtintas prie stataus molberto, stovėjo neapsakomai gražaus vaikino portretas visu ūgiu, o priešais jį, kiek atokiau, sėdėjo pats dailininkas, Bezilis Holvordas, kurio netikėtas dingimas prieš porą metų buvo sukėlęs tokį visuomenės susijaudinimą ir galybę keistų spėliojimų.

Dailininkas žiūrėjo į grakščią, dailią povyzą, kurią nelyginant veidrodis taip tobulai atspindėjo jo kūrinys, ir pasitenkinimo šypsnys neblėso jam iš veido. Bet staiga dailininkas pašoko, užmerkė akis ir pirštais užspaudė vokus, tartum norėdamas išsaugoti atmintyje kažkokį keistą sapną ir bijodamas iš jo pabusti.

— Čia geriausias tavo darbas, Bezili, geriausias iš visų tavo darbų,— vangiai tarė lordas Henris.— Kitais metais būtinai nusiųsk jį į Grouvnerį[1]. Akademija[2] pernelyg didelė ir pernelyg vulgari. Kai aš ten nueinu, būna arba tiek daug žmonių, kad nematyti paveikslų, o tai siaubinga, arba tiek paveikslų, kad nematyti žmonių, o tai dar blogiau. Iš tikrųjų Grouvneris vienintelė vieta.

— Niekur neketinu jo siųsti,— atsakė dailininkas, keistai atkragindamas galvą — dar Oksforde šis judesys juokindavo jo draugus.— Ne, niekur jo nesiųsiu.

Lordas Henris kilstelėjo antakius ir nustebęs pažiūrėjo į jį pro skystučių melsvų dūmų driekanas, kurios fantastiškai vinguriuodamos kilo iš jo stiprios cigaretės su opijaus priemaiša.

— Niekur nesiųsi? Kodėl, drauguži? Ar turi kokią priežastį? Keisti padarai jūs, dailininkai. Neriatės iš kailio, kad pagarsėtumėt, o pagarsėję elgiatės taip, lyg norėtumėt šlovės atsikratyti. Kvailai darot; pasaulyje tik viena blogybė pranoksta tą, kai visi apie tave kalba, tai blogybė, kai niekas apie tave nekalba. Šis portretas išaukštintų tave tarp jaunųjų Anglijos dailininkų, o seniams sukeltų pavydą, jei seniai dar pajėgia ką nors jausti.

— Žinau, kad pasijuoksi iš manęs,— atsakė dailininkas,— bet aš iš tikrųjų negaliu jo duoti į parodą. Pernelyg daug savęs esu į jį įdėjęs.

Lordas Henris išsitiesė ant kanapos ir nusijuokė.

— Taip, žinojau, kad tu juoksies, bet vis tiek tai teisybė.

— Pernelyg daug savęs įdėjai! Dievaž, Bezili, nemaniau, kad tu toks tuštuolis; iš tiesų nematau jokio panašumo tarp šiurkštaus tvirto tavo veido, juodų kaip anglis plaukų ir šito jauno Adonio[3], kuris atrodo lyg būtų iš dramblio kaulo ir rožių žiedlapių. Klausyk, mielas Bezili, juk jis tikras Narcizas[4], o tu... be abejo, tavo veido išraiška intelektuali ir taip toliau, bet grožis, tikras grožis dingsta tada, kai atsiranda intelektuali išraiška. Intelektas jau pats savaime kažkas perdėta ir todėl ardo harmoniją kiekviename veide. Kai tik žmogus atsisėda ir susimąsto, jo veide lieka tik nosis arba tik kakta, ar dar kokia baisybė. Pažiūrėk į žmones, kurie ko nors pasiekė išsilavinimo reikalaujančiose profesijose. Kokie jie tobulai bjaurūs! Žinoma, išimtis dvasininkai. Bet juk dvasininkai negalvoja. Vyskupas, sulaukęs aštuoniasdešimt metų, tebekartoja tą patį, ką jį išmokė sakyti, kai jam buvo aštuoniolika, todėl visada ir atrodo nepaprastai žavus. Paslaptingasis tavo draugas, kurio vardo man nesakai, bet kurio portretas mane iš tikrųjų žavi, niekada negalvoja. Tuo aš neabejoju. Tai tikriausiai koks tuščiagalvis gražus

padaras, kuris visada turėtų būti su mumis žiemą, kai negalim gėrėtis gėlėmis, ir vasarą, kai mums reikia kuo nors atvėsinti savo protą. Per gerai apie save manai, Bezili, tu nė trupučio nepanašus į jį.

— Nesupranti manęs, Hari,— atsakė dailininkas.— Aišku, nesu panašus į jį. Žinau tą kuo puikiausiai. Iš tiesų man net būtų nesmagu būti tokiam kaip jis. Traukai pečius? Aš sakau tiesą. Visa, kas tobula, tiek fiziniu, tiek ir dvasiniu atžvilgiu, paženklinta lemties, kuri per visą žmonijos istoriją lydi klumpančių karalių žingsnius. Verčiau nesiskirti iš kitų. Bjaurieji ir kvailiai šiame pasaulyje niekada nepralošia. Sėdi sau patogiai ir spokso į lošimą. Tegul pergalės jie ir nelaimi, tačiau bent nepatiria pralaimėjimo kartėlio. Jie gyvena taip, kaip visiems derėtų gyventi — niekieno netrikdomi, abejingi, ramūs. Kitų jie nepražudo, bet ir jiems priešo ranka neatneša pragaišties. Tavo padėtis ir turtas, mano protas, toks, kokį turiu, mano menas, kad ir koks jis būtų, graži Doriano Grėjaus išvaizda — už visa tai, ką mums davė dievai, turėsim atkentėti, skaudžiai atkentėti.

— Dorianas Grėjus? Tai jo pavardė? — paklausė lordas Henris, eidamas per dirbtuvę prie Bezilio Holvordo.

— Taip, tai jo pavardė. Nenorėjau tau sakyti.

— O kodėl?

— Ak, negaliu paaiškinti. Kai man koks žmogus labai brangus, niekam nesakau, kas jis. Man atrodo, kad pasakydamas vardą, aš tarytum jo dalį atiduodu svetimam. Pamėgau slaptingumą. Turbūt tik jis tegali mūsų nūdienį gyvenimą padaryti mįslingą ar žavų. Paprasčiausias daiktas tampa nuostabus, jeigu tiktai jį slepi. Kai išvykstu iš Londono, niekada nesakau namiškiams, kur važiuoju. Jei pasakyčiau, visas malonumas dingtų. Prisipažįstu, tai kvailas įprotis, bet gyvenimui jis savotiškai teikia daug romantikos. Tikriausiai tau visa tai atrodo nepaprastai kvaila?

— Anaiptol,— atsakė lordas Henris,— anaiptol, mielas Bezili. Berods, tu užmiršai, kad aš vedęs, o santuoka patraukli tik tuo, kad apgaulę paverčia absoliučia būtinybe abiem pusėm. Niekada nežinau, kur mano žmona, o mano žmona niekada nežino, ką aš veikiu. Kai mudu susitinkam,— juk vis dėlto vakarieniaudami svečiuos ar viešėdami pas hercogą netyčia susitinkam,— rimčiausiais veidais pasakojam vienas antram absurdiškiausias istorijas. Mano žmona puikiai sugeba tą daryti, tiesą sakant, daug geriau už mane. Ji niekada nesupainioja datų, o aš visada įkliūnu. Bet sugavusi mane, ji nekelia triukšmo. Kartais man norisi, kad ji triukšmautų, bet ji tik juokiasi iš manęs.

— Negaliu pakęsti, kai tu, Hari, taip kalbi apie savo vedybinį gyvenimą,— tarė Bezilis Holvordas, dideliais žingsniais eidamas prie durų, vedančių į sodą.— Neabejoju, kad esi tikrai labai geras vyras, tačiau baisiausiai droviesi savo dorybių. Keistas tu žmogus. Niekada nepasakai ko doro, bet niekada nepadarai ko blogo. Tavo cinizmas — paprasčiausiai poza.

— Poza paprasčiausiai tėra natūralumas, be to, tai pati įkyriausia iš visų man žinomų pozų,— juokdamasis sušuko lordas Henris.

Abu vyrai išėjo į sodą ir susėdo ant ilgo bambukinio suolo, kuris stovėjo aukšto laurų krūmo pavėsyje. Saulės šviesa slydo blizgančiais lapais. Žolėje virpėjo baltos saulutės.

Po valandėlės lordas Henris išsitraukė laikrodį.

— Man jau laikas, Bezili,— sumurmėjo jis,— tačiau prieš išeidamas būtinai noriu, kad atsakytum į mano klausimą.

— Kokį klausimą? — paklausė dailininkas, įbedęs žvilgsnį į žemę.

— Puikiai žinai.

— Nežinau, Hari.

— Ką gi, pasakysiu. Noriu žinoti, kodėl neduosi į parodą Doriano Grėjaus portreto. Noriu žinoti tikrąją priežastį.

— Aš ją pasakiau.

— Ne, nieko panašaus. Sakei — dėl to, kad per daug savęs įdėjai į paveikslą. Bet juk tai vaikiška.

— Hari,— tarė Bezilis Holvordas, žvelgdamas jam tiesiai į akis,— kiekvienas portretas, nutapytas su įsijautimu, yra paties dailininko, o ne pozuotojo portretas. Pozuotojas — grynas atsitiktinumas, dingstis. Ne jį atvaizduoja dailininkas, spalvotoje drobėje dailininkas atvaizduoja pats save. Portrete, ko gero, būsiu atskleidęs savo sielos paslaptį, todėl ir nenoriu jo rodyti.

Lordas Henris nusijuokė.

— O kokia ta paslaptis? — paklausė jis.

— Tau pasakysiu,— atsakė Holvordas, tačiau atrodė suglumęs.

— Nekantriai laukiu, Bezili,— nerimo bičiulis, žiūrėdamas į jį.

— Ak, Hari, iš tiesų ne kažin ką tegaliu pasakyti,— tarė dailininkas,— be to, vargu ar suprasi mane. Gal net nepatikėsi.

Lordas Henris nusišypsojo, pasilenkęs nuskynė pievoje rausvažiedę saulutę ir ėmė atidžiai ją žiūrinėti.

— Tikrai suprasiu,— atsakė jis, įdėmiai žvelgdamas į mažą auksinį diską su baltomis plunksnelėmis.— Viskuo galiu patikėti, kad tiktai būtų neįtikėtina.

Vėjas nupurtė nuo medžių kelis žiedus, sunkios alyvų kekės tartum žiedų žvaigždynai lingavo slogiame ore. Prie namo sienos ėmė čirkšti žiogas, ir ilgas plonas laumžirgis lyg mėlynas siūlas praplaukė pro šalį, plasnodamas rusvais perregimais sparnais. Lordas Henris tarėsi girdįs, kaip plaka Bezilio Holvordo širdis, ir susidomėjęs laukė, kas bus toliau.

— Buvo taip,— palūkėjęs prašneko dailininkas.— Prieš du mėnesius dalyvavau pokylyje ledi Brendon namuose. Juk žinai, mes, vargšai menininkai, turim kartkartėmis pasirodyti žmonėms, kad primintume nesą laukiniai. Su vakarine eilute ir baltu kaklaraiščiu kiekvienas žmogus, kaip tu kartą sakei, net ir biržos makleris, gali būti laikomas kultūringu. Ką gi, buvau svetainėje jau gal dešimt minučių, šnekėjausi su apkūniomis išsipusčiusiomis senyvomis damomis bei nuobodžiais akademikais ir staiga pajutau, kad kažkas žiūri į mane. Atsigręžiau ir pirmą sykį išvydau Dorianą Grėjų. Kai mudviejų akys susitiko, pajutau, kad blykštu. Keista baimė apėmė mane. Supratau sutikęs žmogų, kurio asmenybė tokia kerinti, kad jis, jei tik nesipriešinsiu, gerte sugers mano prigimtį, mano sielą, net mano meną. Niekada gyvenime nenorėjau pašalinės įtakos. Tu, Hari, žinai, koks aš nepriklausomas iš prigimties. Visada buvau pats sau viešpats, bent tol, kol sutikau Dorianą Grėjų. Paskui... bet nemoku tau paaiškinti. Tarsi koks balsas būtų sakęs, jog atsidūriau ant baisios savo gyvenimo krizės slenksčio. Mane pagavo keistas jausmas, rodėsi, kad Likimas man žada nepaprastų džiaugsmų ir nepaprastų sielvartų. Aš pabūgau ir jau gręžiausi eiti iš svetainės. Ne sąžinė privertė mane taip elgtis, tai buvo savotiškas bailumas. Nesiginsiu — bandžiau pabėgti.

— Iš teisybės, Bezili, sąžinė ir bailumas tas pats. Sąžinė, tai firmos ženklas. Štai ir viskas.

— Netikiu tuo, Hari, ir netikiu, kad tu taip manytum. Šiaip ar taip, kokie ten buvo mano motyvai, o galėjo būti ir išdidumas, nes esu labai išdidus, aš iš tikrųjų pasukau durų link. Ten, žinoma, susidūriau su ledi Brendon. „Ponas Holvordai, nejaugi ketinat taip anksti pabėgti?"— suspigo jinai. Juk prisimeni, koks keistas ir šaižus jos balsas?

— Taip, išskyrus grožį, ji visais atžvilgiais panaši į povą,— pasakė lordas Henris, ilgais nervingais pirštais pešiodamas saulutės žiedą.

— Negalėjau jos atsikratyti. Ji nusivedė mane prie kilmingųjų, prie žvaigždėmis ir ordinais apsisagsčiusių ponų, prie senyvų damų milžiniškomis tiaromis ir papūgų nosimis. Vadino mane brangiausiu savo draugu. Nors tik vieną sykį buvom iš viso matęsi, ji užsimanė rodyti

mane lyg kokią žymenybę. Tuo metu, man regis, kažkoks mano paveikslas turėjo didžiulį pasisekimą, bent jau pigūs laikraštukai apie jį buvo prirašyti, o mūsų devynioliktame amžiuje tai lygu nemirtingumui. Staiga kaktomuša susidūriau su tuo vaikinu, kurio asmuo buvo taip keistai mane sujaudinęs. Stovėjom beveik liesdami vienas kitą. Mūsų akys vėl susitiko. Pasielgiau beprotiškai, paprašęs ledi Brendon mane supažindinti su juo. O gal tai ir nebuvo beprotybė. Šitai tiesiog buvo neišvengiama. Mes ir nesupažindinti būtume pradėję šnekėtis. Neabejoju. Ir Dorianas man tą patį sakė. Jis taip pat pajuto, kad mudviem lemta pažinti vienas antrą.

— O kaip ledi Brendon apibūdino tą žavų jaunuolį? — paklausė bičiulis.— Juk ji mėgsta greitai duoti tikslų kiekvieno savo svečio *prècis**. Prisimenu, kaip sykį jinai privedė mane prie irzlaus seno džentelmeno raudonu veidu, apsikarsčiusio ordinais ir juostomis, ir ėmė kuždėti man į ausį tragišku balsu, kurį tikriausiai puikiai girdėjo visi, buvę kambaryje, baisiausiai stulbinančius dalykus. Aš pabėgau. Mėgstu pats perprasti žmones. Tačiau ledi Brendon su savo svečiais elgiasi lyg aukcionatorius su prekėmis. Ji arba išnarsto kiekvieną kaulelį, arba iškloja apie juos viską, tik nepasako to, ką jums rūpi sužinoti.

— Vargšė ledi Brendon! Koks tu, Hari, jai negailestingas,— nesusimąstydamas pasakė Holvordas.

— Mielas bičiuli, ji bandė įsteigti saloną, bet jai pavyko atidaryti tik restoraną. Kaip galiu ja žavėtis? Tačiau sakyk, ką ji kalbėjo apie poną Dorianą Grėjų?

— A, rodos, „Žavus berniukas... mudvi su vargše jo motule buvom neperskiriamos. Niekaip neprisimenu, ką jis veikia... rodos... nieko neveikia... ak, teisybė, skambina fortepijonu... o gal jūs, ponas Grėjau, smuiku griežiat, brangusis?“ Mudu neištvėrėm nesusijuokę ir iš karto tapom draugai.

— Juokas visai nebloga pradžia draugystei ir pati geriausia pabaiga,— pasakė jaunasis lordas, skabydamas kitą saulutės žiedą.

Holvordas papurtė galvą.

— Tu, Hari, nesupranti, kas yra draugystė,— tyliai tarė jis,— ir todėl nesupranti, kas yra priešiškumas. Tau visi patinka, kitaip tariant, esi visiems abejingas.

— Kokia klaiki neteisybė! — sušuko lordas Henris ir, atsismaukęs skrybėlę ant pakaušio, pažvelgė į mažus debesėlius, kurie lyg susinar-

* Trumpa charakteristika (*pranc.*).

pliojusios blizgančio šilko gijos driekėsi per išgaubtą turkio spalvos vasaros dangaus skliautą.— Iš tiesų, kokia klaiki neteisybė. Aš labai skiriu žmones. Draugus išsirenku dėl jų gražios išvaizdos, pažįstamus dėl gero būdo, o priešus dėl proto. Renkantis priešus, atsargumo niekada nebūna per daug. Neturiu nė vieno priešo, kuris būtų kvailas. Jie visi ganėtinai intelektualūs ir, savaime suprantama, vertina mane. Ar čia mano tuštybė? Taip, tikriausiai tuštybė.

— Ir man taip atrodo, Hari. Bet pagal tavo kategorijas aš turėčiau būti tik pažįstamas.

— Mielas Bezili, tu daugiau negu pažįstamas.

— Bet daug mažiau nei draugas. Lyg ir brolis, ar ne?

— Ak, tie broliai! Tegul juos galas. Mano vyresnysis brolis niekaip nenumiršta, o jaunesnieji, matyt, tik mirti tesugeba.

— Hari! — šūktelėjo Holvordas susiraukdamas.

— Mielas drauge, aš tik juokauju. Bet savo giminaičių tikrai nemėgstu. Man rodos, giminaičių nekenčiame dėl to, kad negalim pakęsti žmonių, turinčių tas pačias ydas, kaip ir mes patys. Visiškai suprantu anglų demokratijos neapykantą vadinamosioms aukštesniųjų klasių ydoms. Masės jaučia, kad girtavimas, kvailumas bei amoralumas turėtų būti vien tik jų, ir jeigu kas iš mūsų tarpo apsijuokia, tuo pačiu pasikėsina į jų valdas. Kai vargšelis Sautvorkas atsidūrė skyrybų teisme, jų pasipiktinimui nebuvo ribų. Ir vis dėlto nemanau, kad bent dešimt procentų proletariato gyventų pavyzdingai.

— Nesutinku nė su vienu tavo žodžiu; maža to, Hari, aš neabejoju, kad ir tu pats nesutinki.

Lordas Henris pasiglostė smailią tamsiai rudą barzdą ir juodmedžio lazdele su kutu taukštelėjo per lakinio bato galą.

— Koks tu tipiškas anglas, Bezili. Štai jau antrą kartą darai tokią pat pastabą. Jeigu tikram angliui pakiši kokią idėją, o tai visada rizikinga, jam net nedingtelės pasvarstyti, ar ji teisinga, ar ne. Jam svarbu tik viena — ar pats ja tiki. Beje, idėjos vertė nieko bendra neturi su ją pareiškusio žmogaus nuoširdumu. Galimas daiktas, kad kuo žmogus nenuoširdesnis, tuo idėjos intelektualumas grynesnis, nes tuo atveju nei norai, nei prietarai jai neprideda spalvos. Šiaip ar taip, neketinu drauge su tavim nagrinėti politikos, sociologijos ar metafizikos klausimų. Žmonės man patinka labiau už principus, o užvis labiau — žmonės be principų. Papasakok dar ką nors apie Dorianą Grėjų. Ar dažnai jį matai?

— Kasdien. Negalėčiau jaustis laimingas, jei kasdien jo nematyčiau. Jis absoliučiai man būtinas.

— Kaip keista! O aš maniau, kad, išskyrus meną, tau daugiau niekas niekada nerūpi.

— Dabar jis mano menas,— rimtai tarė dailininkas.— Kartais, Hari, man atrodo, kad pasaulio istorijoje buvo tiktai dvi reikšmingos eros. Pirmoji — naujų priemonių suradimas mene, antroji — naujos asmenybės atradimas taip pat meno srityje. Tai, kuo Venecijos mokyklai tapo aliejinės tapybos išradimas, o vėlyvajai graikų skulptūrai — Antinojaus[5] veidas, tuo man kada nors taps Doriano Grėjaus veidas. Aš jį ne tik tapau, piešiu, darau eskizus. Be abejo, visa tai aš darau. Bet man jis daug daugiau negu modelis, pozuotojas. Nepasakysiu, jog būčiau nepatenkintas tuo, ką, jam pozuojant, esu sukūręs, ar kad meno kūrinys negalėtų perteikti jo grožio. Nieko nėra, ko menas negalėtų perteikti, ir aš žinau, kad darbai, kuriuos sukūriau, pažinęs Dorianą, geri darbai, patys geriausi darbai mano gyvenime. Bet kažkaip savotiškai — vargu ar tu mane suprasi — Doriano asmenybė parodė man visiškai naują kelią mene, visiškai naują stilių. Aš kitaip regiu viską, kitaip galvoju. Dabar galiu atkurti gyvenimą taip, kaip ligi šiol nesugebėjau. „Svajonė apie formą minties epochoje". Kas taip sakė? Neprisimenu, tačiau tuo man tapo Dorianas Grėjus. Vien galimybė matyti tą berniuką — jis man atrodo maža ką augesnis už berniuką, nors jam jau daugiau nei dvidešimt,— vien galimybė jį matyti... ak, vargu ar suprasi, ką visa tai man reiškia? Pats nieko nenumanydamas, jis brėžia man naujos mokyklos kontūrus, mokyklos, kurioje glūdės visa romantinės dvasios aistra ir visas graikų dvasios tobulumas. Sielos ir kūno harmonija — kaip tai daug. Beprotybės pagauti, mes atskyrėm vieną nuo kito ir sugalvojom realizmą, kuris pasirodė esąs vulgarus, sukūrėm idealą, kuris pasirodė esąs tuščias. Hari! Jei žinotum, kuo man tapo Dorianas Grėjus! Ar prisimeni mano peizažą, už kurį Egniu pasiūlė tokią didžiulę sumą, tačiau aš nepanorau su juo skirtis? Tai vienas geriausių paveikslų, kokį esu sukūręs. O kodėl? Todėl, kad man jį tapant greta sėdėjo Dorianas Grėjus. Kažkokia nematoma srovė dvelkė iš jo į mane, ir pirmą kartą gyvenime tam paprastam miške aš įžvelgiau stebuklą, kurio visada ieškodavau ir niekada nerasdavau.

— Bezili, juk tai nuostabu! Turiu pamatyti tą Dorianą Grėjų.

Holvordas pakilo nuo suolo ir ėmė vaikštinėti po sodą. Netrukus jis sustojo.

— Hari,— tarė jis,— Dorianas Grėjus mano kūrybai tiktai stimulas. Galbūt tu nieko jame neįžvelgsi. Aš matau viską. Ir tada, kai mano paveiksle nerasi nė menkiausio Doriano Grėjaus bruoželio, jo ten daugiausia. Jis, kaip sakiau, man akstinas naujai manierai. Randu jį tam tikrų linijų vingiuose, tam tikrų spalvų grožyje ir subtilume. Štai ir viskas.

— Tai kodėl nenori duoti į parodą jo portreto? — paklausė lordas Henris.

— Todėl, kad visai nejučia portrete išreiškiau dalelę šito savo keisto dievinimo, apie kurį aš, be abejonės, niekada jam neužsiminiau. Jis nieko nežino ir niekada nesužinos. Bet žmonės gali atspėti, o aš nenoriu apnuoginti savo sielos jų lėkštiems, smalsiems žvilgsniams. Niekada mano širdis negulės po jų mikroskopu. Į šį kūrinį, Hari, įdėjau per daug savęs, per daug savęs.

— Poetai nebūna tokie skrupulingi kaip tu. Jie žino, kaip naudinga viešumai parodyti savo aistras. Nūdienis kūrinys apie plyštančią širdį susilaukia ne vieno leidimo.

— Dėl to aš jų ir neapkenčiu,— sušuko Holvordas.— Menininkas turėtų kurti gražius kūrinius, bet į juos nedėti nieko iš savo gyvenimo. Gyvename epochoje, kai žmonės žiūri į meną tarsi į savotišką autobiografiją. Mes praradom abstraktų grožio pojūtį. Kada nors aš parodysiu pasauliui, kas tai, ir kaip tik dėl to pasaulis niekada nepamatys mano nutapyto Doriano Grėjaus portreto.

— Man regis, tu, Bezili, klysti, bet nesiginčysiu. Ginčijasi tik tie, kurių intelektas beviltiškas. Sakyk, ar Dorianas Grėjus labai tave myli?

Dailininkas valandėlę pamąstė.

— Aš jam patinku,— atsakė patylėjęs.— Žinau, kad patinku. Aišku, aš jam baisiausiai pataikauju, giriu jį. Jaučiu keistą malonumą, sakydamas jam tokius dalykus, dėl kurių, žinau, gailėsiuos. Jis man visada labai malonus. Mudu sėdime mano dirbtuvėje ir šnekamės apie šimtus visokiausių dalykų. Tačiau kartkartėmis jis būna klaikiai nejautrus, ir, rodos, jam labai smagu mane įskaudinti. Tada, Hari, pajuntu atidavęs visą savo sielą tam, kuris su ja elgiasi taip, lyg tai būtų gėlė švarko atlape, gražus niekutis tuštybei paglostyti, puošmena vienai vasaros dienai.

— Vasaros dienos ilgos, Bezili,— tyliai tarė lordas Henris.— Gal tau greičiau įkyrės negu jam. Liūdna, kai pagalvoju, tačiau, be jokios abejonės, Genijus gyvena ilgiau už Grožį. Štai kodėl ir stengiamės persotinti savo protą. Norim išsaugoti ką nors pastovaus nuožmio-

je kovoje už būvį, todėl ir prisikemšam galvas visokiausio šlamšto ir faktų, kvailai vildamiesi išsaugoti savo vietą gyvenime. Šiuolaikinis idealas — visapusiškai informuotas žmogus. O visapusiškai informuoto žmogaus protas — baisus daiktas. Jis panašus į smulkių senienų parduotuvę, pilną dulkių ir sujauktą, kur visų prekių kaina aukštesnė už tikrąją jų vertę. Ir vis dėlto, man regis, tau pirmajam pabos. Vieną dieną pažvelgsi į savo draugą, ir jis tau pasirodys truputį neproporcingas arba tau nebepatiks jo veido atspalvis ar dar kas nors. Širdyje jam karčiai priekaištausi ir ne juokais galvosi, kad jis blogai elgiasi su tavimi. Kai jis kitą kartą tave aplankys, būsi jam visiškai šaltas ir abejingas. Ir bus labai gaila, nes tu pasikeisi. Tai, ką man papasakojai,— tikras romanas, meno romanas, kaip galėtum jį pavadinti, bet visa bėda, kad po kiekvieno pergyvento romano mes liekame tokie neromantiški.

— Nekalbėk taip, Hari. Dorianas Grėjus man darys poveikį iki pat mirties. Tu nesupranti, ką aš jaučiu. Tu pernelyg nepastovus.

— Ak, mielas Bezili, juk kaip tik dėl to aš ir galiu tave suprasti. Ištikimieji pažįsta tik banaliąją meilės pusę, meilės tragedijas patiria tik neištikimieji.

Lordas Henris dailiu sidabriniu žiebtuvėliu užsidegė cigaretę ir patenkintas užsirūkė, neabejodamas savo teisumu, tarytum vienu sakiniu būtų susumavęs visą pasaulio išmintį. Tarp žalių, blizgančių lyg lakas gebenės lapų čirkšdami šlamėjo žvirbliai, mėlyni debesų šešėliai tartum kregždės gainiojo kits kitą po žolę. Kaip puiku sode! Ir kokie žavūs kitų žmonių jausmai, daug žavesni už jų mintis,— galvojo lordas Henris. Tavo siela ir tavo draugų aistros — štai kas labiausiai vilioja gyvenime. Su tyliu pasitenkinimu jis įsivaizdavo nuobodžius priešpiečius pas tetą, į kuriuos jau pavėlavo, užgaišęs pas Bezilį Holvordą. Jei būtų nuėjęs pas tetą, aišku, būtų susitikęs lordą Hudbodį ir visos kalbos suktųsi apie valgyklas skurdžiams ir būtinybę įsteigti pavyzdinius nakvynės namus. Kiekviena grupė būtų gyrusi tas dorybes, kurios jiems patiems gyvenime nereikalingos. Turtingieji būtų postringavę apie taupumo svarbą, o dykaduoniai gražbyliavę apie garbingą darbą. Kaip malonu viso to išvengus! Begalvojant apie tetą, jam šovė viena mintis. Jis atsisuko į Holvordą ir tarė:

— Mielas drauge, aš kai ką prisiminiau.

— Ką, Hari?

— Kur girdėjau Doriano Grėjaus vardą.

— O kurgi? — paklausė Holvordas truputį susiraukdamas.

— Nežiūrėk taip piktai, Bezili. Tai buvo pas mano tetą, ledi Agatą... Ji man pasakojo radusi nuostabų jaunuolį, kuris žada jai padėti Ist Ende[6], jo pavardė — Dorianas Grėjus. Bet, man regis, ji nieko neužsiminė apie jo gražią išvaizdą. Moterys, bent dorovingosios, nevertina gražios išvaizdos. Tik sakė, kad jis rimtas, gražios dvasios. Ir aš tučtuojau įsivaizdavau akiniuotą žmogelį suglostytais plaukais, baisiausiai strazdanotą, žirglojantį milžiniškom kojom. Gaila, nežinojau, kad tai tavo draugas.

— Džiaugiuosi, Hari, kad nežinojai.

— Kodėl?

— Nenoriu, kad su juo susipažintum.

— Nenori, kad susipažinčiau?

— Nenoriu.

— Ponas Dorianas Grėjus laukia dirbtuvėje,— pranešė tarnas, atėjęs į sodą.

— Dabar turėsi mane supažindinti,— juokdamasis sušuko lordas Henris.

Dailininkas atsigręžė į tarną, kuris stovėjo markstydamasis nuo saulės.

— Parkeri, paprašykit, kad ponas Grėjus palauktų. Aš tučtuojau ateisiu.

Tarnas nusilenkė ir nuėjo takeliu.

Tada dailininkas pažvelgė į lordą Henrį.

— Dorianas Grėjus — geriausias mano draugas,— tarė jis.— Jis atviras ir tyros širdies. Tavo teta neklydo, taip apie jį kalbėdama. Negadink jo. Nesistenk jo paveikti. Tavo įtaka būtų bloga. Pasaulis platus, daug puikių žmonių jame gyvena. Neatimk iš manęs vienintelio žmogaus, kuris mano menui įkvepia visą jo grožį. Mano kūrybinė egzistencija priklauso nuo jo. Nepamiršk, Hari, aš pasitikiu tavimi.

Jis kalbėjo labai lėtai, žodžiai tartum prieš jo valią veržėsi jam iš lūpų.

— Kokius niekus čia dabar šneki,— šypsodamas tarė lordas Henris ir, paėmęs Holvordą už parankės, veste nuvedė jį į vidų.

II SKYRIUS

Įėję jie pamatė Dorianą Grėjų. Sėdėjo prie fortepijono, nugara į juos, ir sklaidė Šūmano „Girios paveikslėlių“ pjesių rinkinį.

— Turėsit man paskolinti, Bezili,— sušuko jis.— Noriu išmokti. Neapsakomai žavu.

— Pareis nuo to, kaip jūs šiandien pozuosit, Dorianai.

— Ak, nusibodo pozuoti, man visai nereikia to portreto visu ūgiu,— atsakė vaikinas ir nekantriai, įnoringai apsisuko ant fortepijono taburetės. Pamatęs lordą Henrį, pašoko, ir jo skruostai parausvėjo.— Atleiskit, Bezili, nežinojau, kad turit svečių.

— Čia lordas Henris Votonas, Dorianai, senas mano bičiulis iš studijų dienų Oksforde. Aš ką tik pasakojau jam, kaip puikiai pozuojat, o štai jūs ir sugadinot viską.

— Tačiau man nesugadinot malonumo jus pažinti, ponas Grėjau,— tarė lordas Henris, žengdamas artyn ir tiesdamas ranką.— Mano teta ne kartą pasakojo apie jus. Esat vienas iš jos numylėtinių ir tikriausiai vienas iš jos aukų.

— Šiuo metu esu netekęs ledi Agatos malonės,— atsakė Dorianas Grėjus juokingai atgailaujančiu veidu.— Žadėjau su ja nuvažiuoti į klubą Vaitčepelyje[1] pereitą antradienį, bet visiškai užmiršau. Mudu turėjom keturiom rankom paskambinti, rodos, tris duetus. Nežinau, ką ji man pasakys. Bijau pas ją ir nueiti.

— O, aš sutaikysiu jus su savo teta. Jūs labai jai patinkat. Nemanau, kad neatvykdamas būtumėt koncertui pakenkęs. Klausytojai tikriausiai manė, kad skambinama keturiom rankom. Kai teta Agata atsisėda prie fortepijono, ji kelia triukšmą už du.

— Tai žiauru jos atžvilgiu, bet ir man garbės nedaro,— juokdamasis tarė Dorianas Grėjus.

Lordas Henris žiūrėjo į jį. Taip, iš tikrųjų jis buvo neapsakomai gražus — dailiai išlenktom raudonom lūpom, atvirom mėlynom akim, garbanotais auksiniais plaukais. Kažkodėl jo veidas skatino juo pasitikėti. Visas jaunystės nuoširdumas ir nerimastingas tyrumas glūdėjo jame. Jautei, kad pasaulis dar jo nesuteršęs. Nenuostabu, kad Bezilis Holvordas jį dievino.

— Jūs, ponas Grėjau, per žavus filantropijai, taip, per daug žavus.

Lordas Henris klesterėjo ant kanapos ir atidarė portsigarą. Tuo tar-

pu dailininkas maišė dažus ir ruošė teptukus. Jis atrodė susirūpinęs, o išgirdęs paskutinę lordo Henrio pastabą, žvilgterėjo į jį ir, akimirką padvejojęs, tarė:

— Hari, noriu šiandien baigti paveikslą. Gal nepalaikytum manęs baisiu storžieviu, jei paprašyčiau tave išeiti.

Lordas Henris nusišypsojo ir pažvelgė į Dorianą Grėjų.

— Ar man išeiti, ponas Grėjau? — paklausė jis.

— Ak, lorde Henri, neišeikit jokiu būdu. Matau, kad Bezilis šiandien suniurzgęs, o suniurzgusio aš jo negaliu pakęsti. Be to, noriu sužinoti, kodėl aš netinku filantropijai.

— Vargu ar aš tą jums išaiškinsiu, ponas Grėjau. Tema tokia nuobodi, jog tektų rimtai kalbėti. Bet aš tikrai nebeišeisiu, jeigu jūs mane paprašėt pasilikti. Bezili, juk tu neprieštarausi? Ne kartą esi man sakęs, jog tau patinka, kai pozuotojai gali su kuo nors pasišnekučiuoti.

Holvordas prikando lūpą.

— Jei Dorianas nori, be abejo, pasilik. Doriano įgeidžiai — įstatymas visiems, išskyrus jį patį.

Lordas Henris paėmė skrybėlę ir pirštines.

— Nors tu, Bezili, primygtinai laikai, vis dėlto man teks išeiti. Esu susitaręs Orleanso restorane susitikti su vienu pažįstamu. Likit sveikas, ponas Grėjau. Užsukit kokią popietę pas mane į Kerzono gatvę. Penktą po pietų beveik visada būnu namie. Parašykit, kada atvyksit. Būtų gaila, jei nerastumėt manęs.

— Bezili,— sušuko Dorianas Grėjus.— Jeigu lordas Henris Votonas išeis, išeisiu ir aš. Jūs dirbdamas niekada neprasižiojat, ir man baisiai įkyri stovėti ant pakylos ir stengtis maloniai atrodyti. Paprašykit jį pasilikti, aš labai to noriu.

— Lik, Hari, dėl Doriano ir dėl manęs,— paprašė Holvordas, įdėmiai žiūrėdamas į paveikslą.— Iš tikrųjų aš dirbdamas niekada nekalbu ir nesiklausau, todėl nelaimingiems mano pozuotojams turbūt be galo nuobodu. Prašau tave pasilikti.

— O mano pažįstamas Orleanse?

Dailininkas nusijuokė.

— Nemanau, kad dėl to iškiltų kokių keblumų. Sėsk, Hari. O dabar, Dorianai, lipkit ant pakylos, per daug nesisukiokit ir nesidėkit galvon to, ką šnekės lordas Henris. Jis labai blogai veikia visus mano draugus, išskyrus mane patį.

Dorianas Grėjus užlipo ant pakylos jauno graikų kankinio veidu

ir nutaisęs *moue** pažiūrėjo į lordą Henrį, kuris jam patiko iš pirmo karto. Jis toks nepanašus į Bezilį. Juodu — žavus kontrastas. O koks gražus jo balsas. Po valandėlės Dorianas paklausė lordą Henrį:

— Ar jūsų įtaka iš tikrųjų labai bloga? Tokia bloga, kaip sako Bezilis?

— Geros įtakos nebūna, ponas Grėjau. Bet kokia įtaka nemorali, moksliniu požiūriu nemorali.

— Kodėl?

— Todėl, kad darydamas kitam įtaką, atiduodi savo sielą. Žmogus nebegalvoja savomis mintimis, savos aistros jo nebedegina. Jo dorybės jam nebetikros. Jo nuodėmės, jei nuodėmės iš viso egzistuoja, skolintos. Jis tampa svetimos muzikos aidu, aktoriumi, vaidinančiu ne jam parašytą rolę. Gyvenimo tikslas — išugdyti save. Mes ateinam į pasaulį, kad pilnutinai atskleistume savo prigimtį. Nūnai žmonės bijo savęs. Jie užmiršo svarbiausią iš visų pareigų — pareigą sau. Žinoma, jie mielaširdingi. Pamaitina alkaną, aprengia elgetą. Bet jų pačių sielos badauja, jos nuogos. Drąsa apleido mūsų giminę. Gal mes niekada jos nė neturėjom. Visuomenės baimė, kuri sudaro moralės pagrindą, Dievo baimė, kuri yra religijos esmė,— štai kas valdo mus. Ir vis dėlto...

— Būkite geras, Dorianai, pasukit galvą dar truputėlį į dešinę,— paprašė dailininkas, įnikęs į savo darbą ir nieko daugiau nematydamas, tik jaunuolio veide atsiradusią išraišką, kurios anksčiau nebuvo.

— Ir vis dėlto,— tyliu melodingu balsu tęsė lordas Henris, grakščiai mostelėjęs ranka jam būdingu judesiu, įgytu dar besimokant Itono[2] mokykloje,— aš manau, jei bent vienas žmogus visapusiškai, ligi galo išgyventų visą savo gyvenimą, suteikdamas kiekvienam savo jausmui pavidalą, kiekvienai minčiai išraišką, kiekvieną savo svajonę paversdamas tikrove, man rodos, kad pasaulis gautų tokį šviežią impulsą džiaugsmui, jog mes užmirštume visas viduramžių negalias ir grįžtume prie helenų idealo, o tai gal būtų kas dar nuostabesnio ir vertingesnio. Tačiau net drąsiausias iš mūsų pats savęs bijo. Savęs atsižadėjimas, toji tragiška atgyvena, paveldėta iš laukinių, žalojusių savo kūną, žlugdo mus, griauna mūsų gyvenimą. Mes baudžiami už tai, kad atsižadam savęs. Kiekvienas geismas, kurį bandome užgniaužti, tebetūno mūsų mintyse ir nuodija mus. Kūnas nusideda kartą ir išsivaduoja iš nuodėmės, nes veiksmas — tai savotiškas apsivalymas. Nieko

* Nepasitenkinimo grimasa (*pranc.*).

nebelieka, tik malonumo prisiminimas ar saldi atgaila. Vienintelis būdas atsikratyti pagundos — jai pasiduoti. Jeigu spirsies, tavo siela susirgs, ilgėdamasi to, ką pati sau uždraudė, geisdama to, ką jos pačios sukurti siaubingi įstatymai pavertė siaubingais ir neleistinais dalykais. Sakoma, kad didžiausi pasaulio įvykiai vyksta žmogaus mintyse. Mintyse, ir tik mintyse padaromos pačios didžiausios pasaulio nuodėmės. Jūs, ponas Grėjau, nepaisant jūsų rausvos kaip rožės žiedas jaunystės ir baltos kaip rožės žiedas jaunuolio skaistybės, jūs patyrėt aistrų, kurios jus gąsdino, turėjot minčių, kurios jums kėlė siaubą, svajonių ir sapnų, kuriuos vien prisiminus skruostus nupliekstų gėdos raudonis...

— Liaukitės! — pralemeno Dorianas Grėjus.— Liaukitės, jūs pribloškėt mane. Nežinau, ką sakyti. Yra kažkoks atsakymas, bet aš jo nerandu. Nekalbėkit. Leiskit man pagalvoti, o gal verčiau leiskit man negalvoti.

Kokį dešimt minučių Dorianas stovėjo nekrutėdamas, pravirom lūpom ir keistai spindinčiom akim. Jis lyg per miglą suvokė, kad jį pagavo visiškai nauji jausmai ir mintys. Tačiau jam rodėsi, kad jie gimė iš jo paties. Keli Bezilio draugo žodžiai, ištarti, be abejo, tarp kitko ir pilni įnoringų paradoksų, užgavo kažkokią slaptą stygą, kurios niekas dar ligi tol nebuvo užgavęs, ir jis jautė, kaip ji dabar virpa, vibruoja keistu ritmu.

Tik muzika jį šitaip sujaudindavo. Muzika ne kartą buvo jį jaudrinusi. Bet muzikos nenusakysi žodžiais. Ne naują pasaulį, o veikiau naują chaosą sukuria ji mumyse. O čia žodžiai! Tik žodžiai! Bet kokie jie baisūs! Kokie aiškūs, gyvi ir negailestingi! Nuo jų nepabėgsi. Ir vis dėlto kokie slaptingi kerai glūdi juose! Atrodė, kad jie beformiams daiktams galėjo suteikti plastinį pavidalą, kad jie skambėjo lyg kokia muzika, tokia pat žavi kaip violos ar liutnios garsai. Tiktai žodžiai! Kas gali būti realiau už žodžius?

Taip, vaikystėje buvo tokių dalykų, kurių jis nesuprato. O dabar suprato. Staiga gyvenimas jam sužiro ugninėm spalvom. Rodėsi, tartum jis eitų per liepsnas. Kodėl jis ligi šiol to nesuvokė?

Lordas Henris stebėjo jį, supratingai šypsodamas. Jis žinojo tą tikslų psichologinį momentą, kai nieko nereikia sakyti! Jam buvo be galo įdomu. Jį stebino staigus įspūdis, kurį padarė jo žodžiai, ir, prisiminęs knygą, kurią skaitė būdamas šešiolikos metų ir kuri atskleidė jam galybę nežinomų dalykų, svarstė, ar Dorianas Grėjus šiuo metu

nejaučia to paties. Lordas Henris tik strėlę paleido į erdvę. Nejau ji būtų pataikiusi? Koks žavus šis vaikinas.

Holvordas ir toliau tapė nuostabiai drąsiais potėpiais, pilnais tikro rafinuotumo ir tobulo subtilumo, kurie mene, šiaip ar taip, randasi tiktai iš menininko jėgos. Tylos jis nepastebėjo.

— Bezili, aš pavargau stovėti,— staiga sušuko Dorianas Grėjus.— Būtinai turiu išeiti ir pasėdėti sode. Čia taip tvanku.

— Atleiskit man, mielas drauge. Kai dirbu, nieko kito galvoti negaliu. Bet jūs dar niekada nesat taip gerai pozavęs. Nė nekrustelėjot. Ir aš galų gale išgavau tą išraišką, kurios norėjau — tos pračiauptos lūpos ir tas spindintis žvilgsnis. Nežinau, ką jums kalbėjo Haris, bet jo dėka jūsų veide atsirado nuostabiausia išraiška. Turbūt bėrė komplimentus. Netikėkit nė vienu jo žodžiu.

— Komplimentų jis tikrai man nesakė. Gal dėl to aš ir netikiu nė vienu jo žodžiu.

— Jūs puikiai žinot, jog patikėjot viskuo, ką sakiau,— tarė lordas Henris, žvelgdamas į jį svajingomis, ilgesio kupinomis akimis.— Išeisiu į sodą drauge su jumis. Dirbtuvėje baisiai karšta. Bezili, duok mums kokio šalto gėrimo, ko nors su braškėmis.

— Mielai, Hari. Tik skambtelėk varpelį, o kai ateis Parkeris, aš jam pasakysiu, ko pageidauji. Turiu baigti šį foną, todėl pas jus ateisiu kiek vėliau. Per daug neužlaikyk Doriano. Man dar niekada taip nesisekė dirbti kaip šiandien. Čia bus mano šedevras. Jau ir dabar čia mano šedevras.

Išėjęs į sodą, lordas Henris rado Dorianą Grėjų veidu įsikniaubusį į didelius vėsius alyvų žiedus, karštligiškai geriantį jų kvapą, tarsi tai būtų vynas. Priėjęs uždėjo ranką Dorianui ant peties.

— Taip ir reikia daryti,— tyliai tarė jis.— Niekas kitas neišgydys sielos, tik pojūčiai, kaip ir pojūčių niekas neišgydys, tik siela.

Vaikinas krūptelėjo ir atsitraukė. Jis buvo vienplaukis, lapų sutaršytom neklusniom garbanom ir sunarpliotom auksinėm jų gijom. Jo žvilgsnis buvo išgąstingas lyg staiga iš miego pažadinto žmogaus. Dailiai išlenktos šnervės virpčiojo, o kažkoks slaptas nervas palietė raudonas jo lūpas, ir dabar jos drebėjo.

— Taip,— tęsė lordas Henris,— tai viena didžiausių gyvenimo paslapčių — gydyti sielą pasitelkus pojūčius, o pojūčius — pasitelkus sielą. Jūs nuostabus žmogus. Žinot daugiau, negu tariatės žinąs, bet mažiau, negu norėtumėt žinoti.

Dorianas Grėjus susiraukė ir nusigręžė. Jį traukte traukė tas aukštas

grakštus jaunas vyras, kuris stovėjo šalia. Romantiškas tamsaus gymio veidas ir nuvargusi išraiška domino jį. Tylus ilgesingas balsas kerėte kerėjo. Net vėsios baltos, į gėlės žiedus panašios jo rankos buvo savotiškai žavios. Jam šnekant, jos judėjo, lyg būtų kupinos muzikos ir kalbėtų sava kalba. Tačiau Dorianas jo bijojo ir tuo pat metu drovėjosi savo baimės. Kodėl svetimam žmogui lemta atskleisti jam jo paties sielą? Bezilį Holvordą jis pažinojo daugelį mėnesių, tačiau jų draugystė nėmaž jo nepakeitė. Staiga į jo gyvenimą atėjo šitas žmogus ir tarytum atskleidė jam gyvenimo paslaptį. Ir vis dėlto ko jam bijoti? Juk jis ne mokinukas ir ne mergaitė. Kvaila būgštauti.

— Eime, atsisėsim pavėsyje,— tarė lordas Henris.— Parkeris atnešė gėrimus, o jeigu jūs dar ilgiau stovėsit atokaitoj, suges odos spalva, ir Bezilis jūsų niekada nebetapys. Jums negalima įdegti. Tai jums netiktų.

— Negi tai svarbu? — sušuko juokdamasis Dorianas Grėjus, kai jie susėdo ant suolo gale sodo.

— Jums, ponas Grėjau, viskas turėtų būti svarbu.

— Kodėl?

— Todėl, kad jūs turite stebuklingąją jaunystę, o jaunystė — vienintelis turtas, kurį verta branginti.

— Man taip neatrodo, lordai Henri.

— Ne, dabar jums taip neatrodo. Bet kada nors, kai būsit senas, surukęs ir bjaurus, kai mintys bus raukšlėmis išvagojusios kaktą ir aistros baisia liepsna nudeginusios lūpas, pajausite tai visu baisumu. Dabar, kad ir kur eitumėt, jūs visus žavit. Ar visada taip bus?.. Jūsų neapsakomai gražus veidas, ponas Grėjau. Nesiraukykit. Iš tiesų gražus. O Grožis — tam tikra genialumo forma, iš teisybės ji net aukščiau už genialumą, nes Grožio net aiškinti nereikia. Tai vienas iš didingiausių reiškinių pasaulyje, kaip saulės šviesa, pavasario metas ar to mėnuliu vadinamo sidabrinio kiaukuto atspindys tamsiame vandenyje. Dėl to nėra jokių abejonių. Grožiui suteikta dieviška teisė pirmauti. Kas jį turi, tie tampa princais. Jūs šypsotės? Nebesišypsosit, kai jį prarasit... Žmonės kartais sako, kad Grožis tuščias. Galbūt. Tačiau jis bent nėra toks tuščias kaip Mintis. Man Grožis — stebuklų stebuklas. Tik paviršutiniški žmonės nesprendžia pagal išvaizdą. Tikroji pasaulio paslaptis — tai, kas matoma, o ne tai, kas nematoma... Taip, ponas Grėjau, dievai jums buvo dosnūs. Bet ką dievai duoda, tą veikiai ir atsiima. Jūs teturit vos kelerius metus tikram, tobulam, pilnutiniam gyvenimui. Kai praeis jūsų jaunystė, dings ir grožis, ir tada staiga pamatysit, kad nebėra

jokių pergalių arba kad reikia tenkintis tomis niekingomis pergalėmis, kurios nuo praeities prisiminimų taps kartesnės už pralaimėjimus. Kiekviena nauja mėnulio delčia vis labiau priartina kažką baisaus. Laikas jums pavydi ir puola jūsų rožes bei lelijas. Jūs nublykšite, skruostai įdubs, akys užges. Jūs baisiai kankinsitės... Ak, naudokitės jaunyste, kol ją turit. Nešvaistykit savo dienų aukso, klausydamas nuobodžių plepių, mėgindamas pataisyti, kas nepataisoma, ar eikvodamas gyvenimą neišmanėliams, niekingiesiems ir nevykėliams. Tai liguisti mūsų epochos tikslai, klaidingi idealai. Gyvenkit! Gyvenkit nuostabų gyvenimą, kuris glūdi jumyse. Nieko nepalikit neišbandęs. Visada ieškokit naujų pojūčių. Nieko nebijokit... Naujasis hedonizmas — štai ko reikia mūsų amžiui. O jūs galėtumėt tapti akivaizdžiu jo simboliu. Nieko nėra, ko toks žmogus kaip jūs negalėtų atlikti. Pasaulis kurį laiką priklauso jums... Vos jus pamatęs supratau, kad visiškai nesuvokiat, kas iš tikrųjų esat ir kuo galėtumėt tapti. Jūs daug kuo taip mane sužavėjot, kad aš pajutau turįs jums kai ką pasakyti apie jus patį. Pagalvojau, kaip būtų tragiška, jeigu jūsų gyvenimas žūtų veltui. Juk tokia trumpa jūsų jaunystė, tokia trumpa. Paprastos kalvų gėlės vysta, bet jos ir vėl pražysta. Kitą birželį akacijos bus tokios pat geltonos kaip ir dabar. Po mėnesio raganė pasipuoš purpurinėmis žvaigždėmis, kasmet purpurinės žvaigždės žiba žalioje jos lapų naktyje. Bet savo jaunystės mes nebeatgausim. Džiaugsmo pulsas, kuris plaka, kai mums dvidešimt, ima silpti. Sąnariai suglemba, pojūčiai atbunka. Mes virstam šlykščiomis marionetėmis, negalinčiomis atsikratyti prisiminimų apie aistras, kurių per daug bijojome, apie nuostabias pagundas, kurioms pasiduoti pritrūkom drąsos. Jaunystė! Pasaulyje nieko daugiau nėra, tik Jaunystė!

Dorianas Grėjus klausėsi apstulbęs, plačiai atmerkęs akis. Alyvos šakelė, išslydusi jam iš rankos, nukrito ant žvyro. Atlėkė širšė ir valandėlę zvimbdama suko aplink ją. Paskui ėmė ropštis per žvaigždinį mažų žiedelių gaublį. Dorianas stebėjo ją labai įdėmiai — toks nepaprastas dėmesys menkniekiui kyla tada, kai žmogus išsigąsta ko nors ypatingai svarbaus, kai jį sukrečia naujas jausmas, kurio jis nemoka išreikšti, kai sąmonę netikėtai apninka bauginančios mintys ir reikalauja pasiduoti. Po valandėlės širšė nuskrido. Dorianas matė, kaip ji įropojo į margą vijoklio žiedo tūtelę. Gėlė suvirpėjo ir ėmė švelniai linguoti.

Staiga dirbtuvės duryse pasirodė dailininkas ir energingais mostais ėmė kviesti juos į vidų. Dorianas ir lordas Henris susižvalgė ir nusišypsojo.

— Aš laukiu,— sušuko dailininkas.— Grįžkit. Šviesa kuo puikiausia, o savo gėrimus galit atsinešti.

Jie pakilo ir palengva nuėjo taku. Du baltžaliai drugiai plasnojo jiems įkandin, o sodo kampe, kriaušėje, pragydo strazdas.

— Jūs džiaugiatės mane sutikęs, ponas Grėjau,— tarė lordas Henris, žvelgdamas į jį.

— Taip, dabar džiaugiuosi. Tik kažin, ar visada džiaugsiuosi?

— Visada? Koks baisus žodis! Šiurpas mane nukrato jį išgirdus. Moterys jį labai mėgsta. Jos sugadina kiekvieną meilę, siekdamos, kad ji truktų amžinai. Beje, šis žodis irgi beprasmis. Kaprizas ir visą gyvenimą trunkanti aistra skiriasi tik tuo, kad kaprizas užsitęsia kiek ilgėliau.

Kai jie įėjo į dirbtuvę, Dorianas Grėjus palietė lordui Henriui ranką.

— Tebūna mūsų draugystė kaprizas,— tyliai tarė jis ir nukaito, susigėdęs savo drąsos; paskui užlipo ant pakylos ir atsistojo reikiama poza.

Lordas Henris patogiai atsisėdo į platų pintą fotelį ir ėmė jį stebėti. Kambaryje buvo visiškai tylu, tik teptukas brūkšėjo į drobę ir kartkartėmis Holvordas žingtelėdavo atgal, norėdamas iš tolo pasižiūrėti į savo darbą. Įžambiuose saulės spinduliuose, kurie krito pro atviras duris, dulkės mirguliavo ir spindėjo auksu. Sodrus rožių kvapas tarytum buvo apglėbęs viską aplinkui.

Už kokio ketvirčio valandos Holvordas liovėsi tapęs ir ilgai žiūrėjo į Dorianą Grėjų, o paskui vėl ilgai žiūrėjo į paveikslą, suraukęs kaktą, kramtydamas didžiulio savo teptuko galą.

— Visiškai baigta,— pagaliau sušuko jis ir pasilenkęs aukštomis skaisčiai raudonomis raidėmis užrašė savo pavardę kairiajame drobės kampe.

Lordas Henris priėjo arčiau ir ėmė įdėmiai žiūrinėti paveikslą. Iš tikrųjų tai buvo nuostabus meno kūrinys, ir panašumas buvo stulbinantis.

— Mielas bičiuli, nuoširdžiai sveikinu tave,— tarė jis.— Čia puikiausias portretas, nutapytas mūsų dienomis. Ponas Grėjau, prieikit ir pats pasižiūrėkit.

Vaikinas krūptelėjo, tartum iš sapno pažadintas.

— Ar jau tikrai baigta? — tyliai paklausė jis, lipdamas nuo pakylos.

— Visiškai baigta,— atsakė dailininkas.— Šiandien jūs puikiai pozavot. Aš jums be galo dėkingas.

— Čia mano nuopelnas,— įsiterpė lordas Henris.— Ar ne, ponas Grėjau?

Dorianas nieko neatsakė, tik abejingai nuėjo prie portreto ir atsisuko į jį. Pamatęs atsitraukė atgal, ir jam iš pasitenkinimo nukaito skruostai. Akys nušvito džiaugsmu, tartum tik dabar būtų save atpažinęs. Nekrutėdamas, apstulbęs stovėjo ir nors neaiškiai girdėjo Holvordą kažką jam sakant, žodžių nesuprato. Jo paties grožis pribloškė jį nelyginant koks apreiškimas. Ligi tol niekada šito nebuvo jautęs. Bezilio Holvordo komplimentai jam atrodydavo tartum perdėtas žavus draugiškumas. Išklausydavo jų, pasijuokdavo ir užmiršdavo. Jo būdo jie nepaveikė. Ir štai — lordas Henris Votonas, kuris taip neįprastai garbina jaunystę ir taip bauginančiai įspėja dėl jos trumpumo. Jo žodžiai sukrėtė Dorianą, ir dabar, kai jis stovėjo ir žvelgė į savo grožio atspindį, lordo Henrio aprašytas vaizdas visu ryškumu iškilo jam prieš akis. Taip, ateis diena, kai jo veidas suvys ir susiraukšlės, akys apsiblaus ir užges, grakštus stomuo sulinks ir susmuks. Išblės lūpų raudonis, ir laikas pavogs jo plaukų auksą. Gyvenimas, kuris formuos jo sielą, sudarkys kūną. Jis pasidarys baisus, šlykštus, sukriošęs.

Taip begalvojant, aštrus skausmas it peiliu persmelkė jį, ir visos kūno ląstelės sudrebėjo. Akys patamsėjo ir virto ametistais, ašarų migla apniaukė jas. Jam rodėsi, kad jo širdį suspaudė ledinė ranka.

— Ar jums nepatinka? — galų gale sušuko Holvordas, mažumėlę įžeistas vaikino tylėjimo ir nesuprasdamas, ką tai reiškia.

— Be abejonės, jam patinka,— tarė lordas Henris.— Kam galėtų nepatikti? Čia vienas didžiausių šiuolaikinio meno kūrinių. Duosiu tau už jį tiek, kiek paprašysi. Būtinai noriu jį turėti.

— Jis, Hari, man nepriklauso.

— O kam?

— Žinoma, Dorianui,— atsakė dailininkas.

— Kaip jam pasisekė.

— Kaip liūdna! — tyliai tarė Dorianas Grėjus, vis dar neatitraukdamas akių nuo portreto.— Kaip liūdna! Aš pasensiu, pasidarysiu bjaurus ir baisus. O šis portretas visada liks jaunas. Niekada nebus senesnis, negu šią birželio dieną... O jeigu būtų atvirkščiai! Jei visada jaunas galėčiau likti aš, o portretas pasentų! Už tai... Už tai viską atiduočiau. Taip, nieko pasaulyje nepagailėčiau! Savo sielą atiduočiau!

— Vargu ar tau, Bezili, tokie mainai patiktų,— juokdamasis sušuko lordas Henris.— Tavo kūriniui jie būtų nenaudingi.

— Aš, Hari, labai ryžtingai pasipriešinčiau,— tarė Holvordas.

Dorianas Grėjus grįžtelėjo ir pažvelgė į jį.

— Tikiu, kad jūs, Bezili, priešintumėtės. Savo meną jūs branginat labiau negu draugus. Jums esu maža ką vertesnis už kokią pažaliavusios bronzos statulėlę. Vargu ar ir jos esu vertas.

Dailininkas apstulbęs žiūrėjo į jį. Keista buvo girdėti Dorianą šitaip kalbant. Kas nutiko? Jis atrodė ne juokais supykęs. Veidas buvo įškaitęs, skruostai liepsnojo.

— Taip,— tęsė jis.— Mane jūs mažiau branginat negu savo dramblio kaulo Hermį ar tą sidabrinį Fauną. Jie visada jums patiks. O kiek aš jums patiksiu? Tikriausiai tol, kol įsibrėš pirmoji raukšlė. Dabar žinau, kad praradęs grožį, kad ir koks jis būtų, prarandi viską. Jūsų paveikslas man tą atskleidė. Lordas Henris Votonas visiškai teisus. Jaunystė — vienintelis turtas. Kai pastebėsiu, jog senstu, nusižudysiu.

Holvordas išblyško ir pačiupo jo ranką.

— Dorianai! Dorianai! — sušuko jis.— Nekalbėkite šitaip. Niekada nesu turėjęs tokio draugo kaip jūs ir kito tokio niekada nebeturėsiu. Nejau pavydit daiktams? Juk jūs nuostabesnis už juos visus.

— Pavydžiu viskam, kieno grožis nemiršta. Pavydžiu portretui, kurį jūs nutapėt. Kodėl jam lemta išlaikyti tai, ką aš turiu prarasti? Kiekviena prabėganti akimirka kažką atima iš manęs ir kažką atiduoda jam. O, jeigu būtų atvirkščiai! Jei portretas galėtų keistis, o aš likčiau toks, koks esu! Kodėl jūs jį nutapėt? Kada nors jis tyčiosis iš manęs, siaubingai tyčiosis!

Karštos ašaros užtvindė jam akis, jis išplėšė ranką iš Holvordo, puolė ant kanapos ir įsikniaubė veidu į pagalves tartum melsdamasis.

— Čia tavo darbas, Hari,— su kartėliu tarė dailininkas.

Lordas Henris truktelėjo pečiais.

— Čia tikrasis Dorianas Grėjus — štai ir viskas.

— Ne, čia ne jis.

— Jeigu ne, tai kuo aš dėtas?

— Tau reikėjo išeiti, kai aš prašiau,— tyliai tarė dailininkas.

— Aš likau, kai tu paprašei,— atsakė lordas Henris.

— Hari, juk aš negaliu iš karto susivaidyti su dviem geriausiais savo draugais, bet judu abu privertėt mane nekęsti geriausio savo kūrinio, ir aš jį sunaikinsiu. Galų gale juk čia tik drobė ir dažai. Neleisiu jam įsibrauti į mūsų trijų gyvenimą ir jį sugriauti.

Dorianas Grėjus pakėlė nuo pagalvės auksaplaukę galvą ir atgręžė išblyškusį veidą ir ašarotas akis į Holvordą, o šis priėjo prie darbo stalo, kuris stovėjo po aukštu langu, uždengtu užuolaida. Ką jis ten veikė?

Jo pirštai, lyg ko ieškodami, grabinėjo tarp suverstų metalinių tūbelių, sudžiūvusių teptukų. Taip, jie ieškojo ilgos mentelės plonais ir lanksčiais lyg skustuvo ašmenimis. Pagaliau rado. Jis ketino suraižyti drobę.

Slopindamas raudą, vaikinas pašoko nuo kanapos, pripuolė prie Holvordo ir, išplėšęs mentelę jam iš rankos, nusviedė į dirbtuvės galą.

— Ne, Bezili, ne! — sušuko jis.— Tai būtų žmogžudystė.

— Džiaugiuosi, Dorianai, kad jūs galų gale įvertinot mano darbą,— šaltai tarė dailininkas, atsitokėjęs iš nustebimo.— Nebesitikėjau.

— Įvertinau? Aš, Bezili, jį įsimylėjau. Jis mano paties dalis. Jaučiu tą.

— Na ką gi, kai tik išdžiūsit, nulakuosiu jus, įrėminsiu ir nusiųsiu į namus. Tada ką tinkamas galėsit daryti su savimi.

Dailininkas perėjo per kambarį ir paskambino, kad atneštų arbatos.

— Jūs, Dorianai, be abejo, išgersit arbatos? Ir tu, Hari? O gal tu neigi tokius paprastus malonumus?

— Dievinu paprastus malonumus,— atsakė lordas Henris.— Jie paskutinis prieglobstis sudėtingiems žmonėms. Bet scenų nemėgstu, tik teatre jas pakenčiu. Jūs tikri puspročiai, abu! Įdomu, kas pasakė, kad žmogus — protingas gyvūnas. Tai labiausiai neapgalvotas apibrėžimas, koks gali būti. Daug ką žmogus turi, tik ne protą. Galų gale aš netgi džiaugiuosi, kad jis neturi proto, nors pageidaučiau, kad judu, vyručiai, dėl paveikslo nesikivirčytumėt. Verčiau tu, Bezili, man jį atiduotum. Tam kvailam berniūkščiui iš tikrųjų jo nė nereikia, o aš labai jo noriu.

— Jeigu jį ne man atiduosit, Bezili,— sušuko Dorianas Grėjus,— niekada jums to neatleisiu. Be to, nepakęsiu, kad mane vadintų kvailu berniūkščiu.

— Juk žinot, Dorianai, kad paveikslas jūsų. Dovanojau dar nepradėjęs tapyti.

— Taip pat žinot, ponas Grėjau, kad elgiatės kvailokai ir kad jums iš tikrųjų nėra nemalonu, kai kas primena jūsų nepaprastą jaunumą.

— Dar šį rytą, lorde Henri, būtų buvę labai nemalonu.

— A! Šį rytą! Bet nuo to laiko jau praėjo šiek tiek jūsų gyvenimo.

Pasigirdo beldimasis į duris, tarnas įnešė padėklą su arbata ir padėjo ant mažo japoniško stalelio. Suskambo puodukai, lėkštutės, šnypštė didelis gruziniškas arbatinukas. Pažas įnešė du gaublio formos porcelianinius indelius. Dorianas Grėjus priėjo prie stalelio ir ėmė pilstyti

arbatą. Abu vyrai palengva, neskubėdami priėjo prie stalo ir apžiūrėjo, kas tuose indeliuose.

— Eime šį vakarą į teatrą,— tarė lordas Henris.— Tikriausiai kur nors rasim ką žiūrėtina. Žadėjau vakarieniauti Vaito klube[3], bet tik su vienu senu draugu, todėl galiu nusiųsti jam telegramą, kad susirgau ar kad man sukliudė vėlesnis pakvietimas. Manau, kad tai būtų neblogas pasiteisinimas — nustebintų savo atvirumu.

— Taip įkyru vilktis fraką,— sumurmėjo Holvordas.— O apsivilkęs jį, taip bjauriai atrodai.

— Taigi,— užsisvajojęs pritarė lordas Henris,— devynioliktojo amžiaus apdaras šlykštus. Toks niūrus, toks slegiantis. Vienintelis spalvinis elementas šiuolaikiniame gyvenime — nuodėmė.

— Hari, tau iš tikrųjų nederėtų taip kalbėti Dorianui girdint.

— Katram Dorianui? Tam, kuris pilsto arbatą, ar tam, kuris portrete?

— Ir vienam, ir antram.

— Norėčiau, lorde Henri, drauge su jumis eiti į teatrą,— tarė Dorianas.

— Na ir puiku, juk ir tu, Bezili, eisi?

— Ne, aš iš tikrųjų negaliu. Turiu daugybę darbo.

— Ką gi, tokiu atveju mudu, ponas Grėjau, eisim dviese.

— Kaip nuostabu!

Dailininkas prikando lūpą ir su puodeliu rankoje priėjo prie paveikslo.

— Aš liksiu su tikruoju Dorianu,— pasakė jis liūdnai.

— Ar tikrasis Dorianas ten? — sušuko portreto originalas, palengva eidamas prie dailininko.— Ar aš iš tiesų toks?

— Taip, visiškai toks.

— Kaip nuostabu, Bezili!

— Bent išvaizda toks. O portrete ir liksit nepasikeitęs,— atsiduso Holvordas.— Tai jau šis tas.

— Kiek triukšmo žmonės kelia dėl ištikimybės! — sušuko lordas Henris.— Juk net meilėje ištikimybė grynai fiziologinis dalykas. Ji nieko bendra neturi su mūsų valia. Jauni vyrai nori būti ištikimi, bet nebūna, seniai nori būti neištikimi, bet negali. Tai visa, ką galima pasakyti.

— Neikit, Dorianai, šį vakarą į teatrą,— paprašė Holvordas.— Likit vakarieniauti su manimi.

— Negaliu, Bezili.

— Kodėl?

— Pažadėjau lordui Henriui Votonui eiti drauge su juo.

— Nė kiek ne mažiau jam patiksit, jei pažado netesėsit. Savo pažadus jis visada laužo. Prašau jūsų — neikit.

Dorianas nusijuokė ir papurtė galvą.

— Maldauju.

Vaikinas dvejodamas pažvelgė į lordą Henrį, kuris, atsisėdęs prie arbatos stalelio, su linksma šypsena stebėjo juos abu.

— Privalau eiti, Bezili,— atsakė Dorianas.

— Na gerai,— tarė Holvordas ir, priėjęs prie stalelio, padėjo savo puoduką ant padėklo.— Jau gana vėlu, verčiau negaiškit laiko, nes jums dar reikia persirengti. Likit sveikas, Dorianai. Aplankykit mane netrukus. Ateikit rytoj!

— Būtinai.

— Ar neužmiršit?

— Jokiu būdu! — sušuko Dorianas.

— Beje... Hari!

— Ką, Bezili?

— Neužmiršk, ko prašiau, kai šįryt buvom sode.

— Jau užmiršau.

— Pasitikiu tavimi.

— O, kad galėčiau pats savimi pasitikėti,— juokdamasis atsakė lordas Henris.— Eime, ponas Grėjau. Mano karieta lauke, ir aš galiu jus nuvežti ligi pat namų. Sudie, Bezili. Maloniai praleidau popietę.

Kai jiems išėjus užsivėrė durys, dailininkas krito ant sofos, ir skausmas užtemdė jo veidą.

III SKYRIUS

Kitą dieną pusę pirmos lordas Henris Votonas žingsniavo Kerzono gatve į Olbenį[1] aplankyti savo dėdės, lordo Fermoro, nuoširdaus, nors ir šiurkštoko seno viengungio, kurį žmonės, nepriklausą aukštuomenei, vadino savanaudžiu, kadangi niekada nieko iš jo negaudavo, bet aukštuomenė jį laikė dosniu, nes jis vaišindavo tuos, kurie jį linksmino. Jo tėvas buvo ambasadorius Madride, kai Izabelė[2] dar buvo

jauna, o Primas[3] — dar buvo nežinomas, bet pasitraukė iš diplomatinės tarnybos, įsižeidęs ir pasipiktinęs, kad jam nebuvo pasiūlyta pasiuntinio vieta Paryžiuje, vieta, kurią užimti tarėsi esąs vertas dėl kilmės, tingumo, taisyklinga anglų kalba rašomų pranešimų bei nežabotos aistros pramogoms. Drauge su juo pasitraukė ir sūnus, kuris buvo jo sekretorius,— tuo metu jo poelgį visi laikė kvailoku; po kelių mėnesių, paveldėjęs titulą, sūnus ėmė rimtai studijuoti didįjį aristokratų dykinėjimo meną. Jis turėjo du didelius namus mieste, tačiau jam daug labiau tiko gyventi mebliuotuose kambariuose, kad būtų mažiau rūpesčių, o valgydavo jis dažniausiai klube. Mažumėlę domėjosi ir savo anglies kasyklų, esančių Vidurio Anglijos grafystėse, reikalais, teisindamas šį nepadorų veiklumą tuo, kad, turėdamas anglies kasyklas, džentelmenas išgalįs savo židinyje deginti malkas. Politikoje jis buvo konservatorius, bet tik ne tais laikotarpiais, kai konservatoriai stovėdavo prie valdžios vairo; tada jis juos plūsdavo, vadindamas radikalų gauja. Savo tarno jis buvo garbinamas ir terorizuojamas, giminaičiams jis kėlė siaubą ir savo ruožtu juos terorizavo. Tik Anglija galėjo jį pagimdyti, o jis tuo tarpu tvirtino, kad Anglija einanti velniop. Jo principai buvo pasenę, bet apie jo prietarus vertėjo pašnekėti.

Kai lordas Henris įėjo į kambarį, dėdė sėdėjo apsivilkęs šiltą medžioklinę striukę, rūkė storą cigarą ir plūdo laikraštį *The Times*.

— Na, Hari,— paklausė senasis džentelmenas,— kas tave atnešė taip anksti? Maniau, kad jūs, dendžiai, anksčiau kaip antrą valandą niekada nesikeliat, o ligi penkių nosies neiškišat iš namų.

— Patikėkit, dėde Džordžai, tyriausi giminiški jausmai. Noriu paprašyti vieno dalyko.

— Tikriausiai pinigų,— spėjo lordas Fermoras ir susiraukė.— Ką gi, sėskis ir klok. Nūnai jaunimas mano, kad pinigai — viskas.

— Taip,— sumurmėjo lordas Henris, taisydamas gėlę švarko atlape.— O kai subręsta, tuo įsitikina. Bet pinigų man nereikia. Jų reikia tik tiems, kurie moka skolas, o aš, dėde Džordžai, niekad nemoku. Skola — vienintelis jaunesniojo sūnaus kapitalas, ir iš jo galima žaviai pragyventi. Be to, aš visada perku iš Dartmuro tiekėjų, todėl jie niekada nekvaršina man galvos. O paprašyti noriu vienos informacijos, ne reikšmingos, aišku, o bevertės informacijos.

— Ką gi, galiu tau, Hari, pasakyti viską, kas parašyta „Mėlynojoje knygoje“[4], nors nūnai tie vyrukai visokių nesąmonių prirašo. Kai buvau diplomatas, viskas buvo geriau tvarkoma. O dabar, girdėjau, į diplomatus reikia egzaminus laikyti. Ir ko belieka laukti? Juk egzaminai,

pone, nuo pradžios ligi galo gryniausia kvailystė. Jei žmogus džentelmenas, jis ir taip pakankamai žino, o jeigu ne džentelmenas, žinios jam tik kenkia.

— Pono Doriano Grėjaus nerasi „Mėlynojoje knygoje",— vangiai tarė lordas Henris.

— Doriano Grėjaus? Kas jis? — paklausė lordas Fermoras, suraukdamas vešlius žilus antakius.

— Šito, dėde Džordžai, aš ir atėjau paklausti. Beje, kas jis per vienas, aš žinau. Jis paskutiniojo lordo Kelsou anūkas. Jo motina buvo iš Deveru šeimos, ledi Margareta Deveru. Norėčiau, kad papasakotum apie jo motiną. Kaip ji atrodė? Už ko ištekėjo? Juk tu kadaise pažinojai beveik visus, tad gal ir ją pažinojai. Šiuo metu ponas Grėjus mane labai domina. Aš ką tik su juo susipažinau.

— Kelsou anūkas! — lyg aidas pakartojo senis,— Kelsou anūkas!.. Žinoma... Gerai pažinojau jo motiną. Regis, buvau ir jos krikštynose. Neapsakomai graži mergaitė ji buvo, toji Margareta Deveru. Visi vyrai vos nepasiuto, kai ji pabėgo su tuo skurdžium, visiška niekybe, berods, kažkokio pėstininkų pulko karininkėliu. Žinoma. Prisimenu tą istoriją, tartum vakar visa būtų įvykę. Vargšą vyruką nudėjo dvikovoje Spa[5] miestelyje, po poros mėnesių nuo vestuvių. Negražiai žmonės kalbėjo. Sklido gandai, kad Kelsou pasamdęs kažkokį niekšelį avantiūristą, kažkokį galviją belgą, kad tas viešai įžeistų jo žentą,— papirko jį, taip, pone, papirko, ir tas tipas nudėjo vyruką lyg kokį žvirblį. Ta istorija paskui buvo užglostyta, bet, dievaži, Kelsou po to ilgokai vienas klube valgė savo muštinį. Sako, paskui jis parsivežęs dukterį namo, bet jinai niekada daugiau nė žodžio jam nebepratarusi. O taip, bjauri buvo istorija. Dukra taip pat pasimirė, po metų. Berods paliko sūnų. Buvau užmiršęs. Koks jis užaugo? Jei panašus į motiną, turėtų būti gražus vaikinas.

— Jis labai gražus,— patvirtino lordas Henris.

— Gal paklius į geras rankas,— tęsė senis.— Tikriausiai turėtų gauti krūvą pinigų, jei Kelsou juo pasirūpino. Ir motina turėjo pinigų. Iš senelio jai atiteko Selbis[6]. Jos senelis nekentė Kelsou, laikė jį šikšna. Toks jis ir buvo. Sykį atvyko į Madridą, kai aš ten dar gyvenau. Tegu jį galas, kiek gėdos pridarė. Karalienė manęs klausinėdavo, kas tas anglų didikas, kuris visada su vežėjais dėl užmokesčio vaidijasi. Tikri anekdotai apie jį sklido. Visą mėnesį nedrįsau dvare akių parodyti. Gal anūkui buvo dosnesnis negu Madrido vežėjams.

— Nežinau,— atsakė lordas Henris.— Manau, kad vaikinas bus

aprūpintas. Jis dar nepilnametis. Selbis jam jau atiteko, tą žinau. Pats sakė. Beje... ar motina labai graži buvo?

— Žavingesnės merginos už Margaretą Deveru nesu matęs, Hari. Ir kas ją, po galais, paskatino taip pasielgti, niekada neperpratau. Juk galėjo ištekėti už ko tik būtų panorėjusi. Kerlingtonas dėl jos kraustėsi iš proto. Bet ji buvo romantiška. Visos moterys toje giminėje tokios buvo. Vyrai niekam tikę, bet moterys, tegu jas galas, nuostabios. Kerlingtonas ant kelių prieš ją šliaužiojo. Pats man prisipažino. Ji iš jo tik juokėsi, o Londone nebuvo merginos, kuri apie jį nebūtų svajojus. Tarp kitko, Hari, kalbėdamas apie kvailas vedybas, prisiminiau,— ką ten tavo tėvas paistė, kad Dartmuras nori vesti amerikietę? Negi anglų merginos jam per prastos?

— Dabar, dėde Džordžai, madinga vesti amerikietes.

— Aš už anglų merginas. Galiu kirsti lažybų nors ir su visu pasauliu,— tarė lordas Fermoras, trenkdamas kumščiu į stalą.

— Dabar visi stato už amerikietes.

— Girdėjau, kad jos neištvermingos,— sumurmėjo dėdė.

— Ilgos distancijos jas išsekina, bet kliūčių ruože jos nepamainomos. Skriste perskrenda visas kliūtis. Manau, Dartmurui jau viskas.

— Kas jos tėvai? Ar ji juos turi? — suurzgė senasis džentelmenas.

Lordas Henris papurtė galvą.

— Amerikietės slepia savo tėvus taip pat gudriai kaip anglės savo praeitį,— pasakė jis stodamasis.

— Matyt, jos tėvai verčiasi kiaulienos eksportu.

— Greičiausiai, dėde Džordžai. Tuo geriau Dartmurui. Girdėjau, kad kiaulienos eksportas — vienas pelningiausių verslų po politikos.

— Ar ji daili?

— Elgiasi taip, lyg būtų gražuolė. Dauguma amerikiečių taip daro. Tai jų žavumo paslaptis.

— Kodėl tos amerikietės negali likti savam krašte? Juk mums jie visada sako, kad ten rojus moterims.

— Teisybė. Todėl joms, kaip ir Ievai, taip rūpi iš jo pabėgti,— atsakė lordas Henris.— Sudie, dėde Džordžai. Pavėluosiu priešpiečių, jei dar čia užtruksiu. Ačiū už žinias. Visada viską noriu žinoti apie naujus draugus ir nieko — apie senus.

— Kur valgysi priešpiečius, Hari?

— Pas tetą Agatą. Aš pats pakviečiau save ir poną Grėjų. Jis naujausias jos protežė.

— Ak, štai kas. Pasakyk savo tetai Agatai, Hari, kad ji man daugiau

nebekvaršintų galvos su savo labdarybėm. Įkyrėjo. Ta moterėlė mano, jog aš kito darbo neturiu, kaip išrašinėti čekius jos kvailoms išmonėms.

— Gerai, dėde Džordžai, pasakysiu, bet nieko negelbės. Labdaringi žmonės praranda bet kokį žmoniškumą. Tai būdingiausias jų bruožas.

Senasis džentelmenas suniurzgė pritardamas ir paskambino tarnui. Lordas Henris pro žemą arką išėjo į Berlingtono gatvę ir pasuko į Barklio aikštę.

Štai kokia buvo Doriano Grėjaus tėvų istorija. Kad ir pačiais bendriausiais bruožais papasakota, ji sujaudino lordą Henrį savo panašumu į keistą, beveik šiuolaikinį romaną. Graži moteris, beprotiškos aistros pagauta, viskuo rizikuoja. Kelios siautulingos laimės savaitės, kurias nutraukė šlykštus, klastingas nusikaltimas. Ištisi mėnesiai nebylios agonijos, paskui — kančiose pagimdytas kūdikis. Motiną nusineša mirtis, vaikas pasmerkiamas vienatvei ir beširdžio senio tironijai. Taip, fonas įdomus. Jis išryškina vaikiną, daro jį dar nuostabesnį. Kiekvienas nepaprastas daiktas slepia ką nors tragiška. Ištisi pasauliai blaškosi gimdymo kančiose, kad galėtų pražysti menkiausia gėlelė... O koks žavus buvo Dorianas vakar per vakarienę, kai baugios laimės kupinas, išgąstingomis akimis, pračiauptomis lūpomis sėdėjo klube priešais lordą Henrį, o nuo raudonų žibintų gaubtų bundantis jo veido stebuklas atrodė dar sodriau rausvas. Kalbėdamas su juo, jautiesi lyg griežtum brangiu smuiku. Jis atliepia į kiekvieną stryko prisilietimą, kiekvieną virptelėjimą... Koks kerintis jausmas — savo įtaka veikti kitą žmogų! Niekas negali tam prilygti. Savo sielą įkvėpti į kokią grakščią formą ir kurį laiką leisti jai ten pasilikti; klausytis, kaip aidu grįžta tavo mintys, prisodrintos aistros ir jaunystės muzikos; perlieti kitam savo temperamentą tarsi tai būtų koks kvapus gėrimas ar nepaprasti kvepalai: čia slypi tikras džiaugsmas, gal pats didžiausias pasitenkinimas, likęs žmogui šiame ribotame, vulgariame amžiuje, kurio malonumai perdėm jusliniai, o tikslai perdėm banalūs... Ir kaip tipas jis nuostabus, tas jaunuolis, kurį lordas Henris per tokį keistą atsitiktinumą sutiko Bezilio dirbtuvėje, ar mažų mažiausiai gali tapti nuostabiu tipu. Jis turi viską: grakštumą, skaistų jaunystės tyrumą ir grožį, kurį mums išsaugojo tik senovės graikų marmuro statulos. Iš jo gali padaryti ką tinkamas. Paversti titanu arba žaislu. Kaip gaila, kad tokiam grožiui lemta nublankti!.. O Bezilis? Koks jis įdomus psichologijos požiūriu. Naujas stilius tapyboje, nauja pažiūra į gyvenimą, kurią taip keistai jam įkvėpė savo fiziniu artumu žmogus, nieko apie tai nenumanantis;

tyli dvasia, kuri tūnojo girių prieblandoj ir nematoma klaidžiojo laukais, staiga pasirodo dailininkui lyg driadė, tačiau nieko nebijo, nes dailininko sieloje, besiilgančioje jos, jau seniai atbudęs nuostabus regėjimas, ir tik jam lemta matyti stebuklus; daiktų formos, linijos įgavo subtilumo ir virto simboliais, išreiškiančiais kažkokios kitos tobulesnės formos atspindžius tikrovėje. Kaip visa tai keista! Kažką panašaus jis prisiminė ir iš istorijos. Ar tik ne Platonas, šis minčių menininkas, pirmasis tuo susidomėjo[7]? Ar ne Buonarotis[8] tai išreiškė sonetais, iškaltais spalvotame marmure? Bet mūsų amžiuje tatai keista... Taip, jis pamėgins tapti Dorianui Grėjui tuo, kuo vaikinas, net nenumanydamas, tapo dailininkui, sukūrusiam nuostabųjį portretą. Jis mėgins jį užvaldyti, teisybę pasakius, jau beveik užvaldė jį. Ta nuostabi dvasia priklausys jam. Šis Mirties ir Meilės kūdikis jį kažkuo kerėte kerėjo.

Staiga lordas Henris stabtelėjo ir pažvelgė į namą. Jis pastebėjo jau gerokai praėjęs savo tetos namus ir šypsodamas grįžo atgal. Kai įžengė į apytamsį prieškambarį, tarnas pasakė, kad visi jau nuėję valgyti priešpiečių. Atidavęs skrybėlę ir lazdą vienam iš durininkų, jis įžengė į valgomąjį.

— Vėluoji, kaip ir visada, Hari,— sušuko teta, purtydama galvą.

Jis atsiprašė, sugalvojęs kažkokį pasiaiškinimą, ir, atsisėdęs į tuščią kėdę greta jos, apsižvalgė, norėdamas pamatyti, kas susirinko. Iš galustalės jam baikščiai linktelėjo Dorianas Grėjus ir nejučia paraudo iš džiaugsmo. Priešais sėdėjo hercogienė Harli, nepaprastai geros širdies ir gero būdo moteriškė, mėgstama visų, kurie ją pažinojo, didingų architektūrinių proporcijų, kuriomis apdovanotos moterys, jei jos ne hercogienės, nūdienių istorikų vadinamos apkūniomis. Greta jos, dešinėje, sėdėjo seras Tomas Berdenas, parlamento narys, radikalas, kuris visuomeniniame gyvenime buvo savo partijos lyderis, o privačiame — geriausios virtuvės šalininkas, pietaudavo jis drauge su konservatoriais, galvodavo drauge su liberalais, mat laikėsi išmintingos, visiems žinomos taisyklės. Į kairę nuo jos sėdėjo ponas Erskinas iš Tredlio, senas, gana žavus ir kultūringas džentelmenas, įgavęs blogą įprotį tylėti, kadangi, kaip sykį pasiaiškino ledi Agatai, visa, ką turėjo pasakyti, jau buvo išsakęs, dar trisdešimties metų nesulaukęs. Lordo Henrio kaimynė buvo ponia Vandeler, viena iš seniausių jo tetos draugių, tikra šventoji tarp moterų, tačiau taip klaikiai apsitaisiusi, jog atrodė panaši į blogai įrištą giesmyną. Lordo Henrio laimei, iš antrosios pusės greta jos sėdėjo lordas Fodlis, itin protingas pusamžis vidutinybė, plikas kaip pranešimas Bendruomenių rūmuose; ponia

Vandeler su juo šnekėjosi labai gyvai ir rimtai, o tatai, kaip lordas Henris sykį buvo sakęs, nedovanotina klaida, kurią daro visi tikrai geri žmonės ir kurios nė vienas jų negali išvengti.

— Mes šnekam apie vargšą Dartmurą, lorde Henri,— sušuko hercogienė, meiliai linkčiodama jam iš anapus stalo.— Kaip manot, ar jis ves tą žavingą jauną būtybę?

— Mano supratimu, hercogiene, jinai jau bus nusprendusi jam pasipiršti.

— Kaip siaubinga! — sušuko ledi Agata.— Iš tikrųjų kas nors turėtų sukliudyti.

— Girdėjau iš patikimiausių šaltinių, kad jos tėvas Amerikoje turįs manufaktūros parduotuvę,— pasakė seras Tomas Berdenas niekinančiu veidu.

— O mano dėdė minėjo kiaulienos prekybą, sere Tomai.

— Manufaktūra? Kas yra toji amerikiečių manufaktūra? — paklausė hercogienė, iš nustebimo pakeldama savo didžiules rankas ir pabrėždama veiksmažodį.

— Amerikiečių romanai,— atsakė lordas Henris, dėdamasis sau į lėkštę putpelės gabalėlį.

Hercogienė suglumo.

— Nepaisykit jo, brangioji,— sušnibždėjo ledi Agata.— Jis niekada rimtai nekalba.

— Kai Amerika buvo atrasta,— prašneko parlamento narys radikalas ir ėmė dėstyti kažkokius nuobodžius faktus. Kaip ir visi šnekovai, kurie bando išsemti temą, jis išsėmė savo klausytojų kantrybę. Hercogienė atsiduso ir pasinaudojo savo teise pertraukti kitus.

— Verčiau tos Amerikos niekada nebūtų atradę! — sušuko ji.— Iš tiesų, mūsų merginos neteks progos ištekėti. Tai labai neteisinga.

— Gal Amerika ir nebuvo atrasta,— tarė ponas Erskinas.— Sakyčiau, kad veikiau ji tik buvo susekta.

— Ak, bet juk aš mačiau jos gyventojų atstovus,— atsainiai pasakė hercogienė.— Turiu pripažinti, kad kai kurios amerikietės labai gražios. Ir rengiasi dailiai. Visus drabužius gauna iš Paryžiaus. Būčiau laiminga, jei išgalėčiau taip rengtis.

— Žmonės sako, kad gerieji amerikiečiai po mirties keliauja į Paryžių,— sukikeno seras Tomas, kuris turėjo didžiausias padėvėtų sąmojų atsargas.

— Nejaugi! O kur po mirties keliauja blogieji amerikiečiai? — pasiteiravo hercogienė.

— Į Ameriką! — sumurmėjo lordas Henris.

Seras Tomas susiraukė.

— Man regis, jūsų sūnėnas nusistatęs prieš šią didžiąją šalį,— tarė jis ledi Agatai.— Aš ją skersai išilgai išvažinėjau vagonais, kuriuos man parūpino tenykščiai direktoriai. Jie tokiais atvejais labai paslaugūs. Užtikrinu jus, kad kelionė į Ameriką daug ko išmoko.

— Bet negi mes turim keliauti į Čikagą, kad šio to išmoktume? — graudžiai paklausė ponas Erskinas.— Nesijaučiu turįs jėgų tokiai kelionei.

Seras Tomas mostelėjo ranka.

— Pono Erskino iš Tredlio bibliotekoje — ištisas pasaulis. O mes, praktikai, užuot skaitę, verčiau patys pasižiūrim. Amerikiečiai nepaprastai įdomūs žmonės. Jie turi be galo daug sveiko proto. Užtikrinu jus, kvailysčių amerikiečiai nedaro.

— Kaip klaiku! — sušuko lordas Henris.— Galiu pakęsti brutalią jėgą, bet brutalų protą pakęsti neįmanoma. Juo naudotis kažkaip nepadoru. Niekšinga intelekto atžvilgiu.

— Nesuprantu jūsų,— tarė seras Tomas, gerokai parausdamas.

— O aš suprantu, lorde Henri,— šypsodamas tyliai tarė ponas Erskinas.

— Paradoksai, kur tinka, geras daiktas...— vėl pradėjo baronetas.

— Ar čia buvo paradoksas? — paklausė ponas Erskinas.— Man neatrodė. Gal ir paradoksas. Ką gi, paradoksai atspindi tiesą. Norėdami išbandyti tikrovę, leidžiam jai balansuoti ant virvės. Kai tiesos tampa akrobatais, galim spręsti apie jas.

— Dievaži,— tarė ledi Agata,— kaip jūs, vyrai, mėgstat ginčytis. Esu tikra, kad niekada nesuprasiu, apie ką jūs kalbatės. O ant tavęs, Hari, iš tikrųjų supykau. Kodėl bandai prikalbėti mūsų mieląjį poną Dorianą Grėjų, kad jis atsisakytų man talkininkauti Ist Ende? Patikėk — ten jis tiesiog nepakeičiamas. Jiems labai patiktų pasiklausyti, kaip jis skambina.

— Noriu, kad jis man skambintų,— sušuko lordas Henris šypsodamas ir, pažvelgęs į stalo galą, sutiko džiugų pritariantį žvilgsnį.

— Bet Vaitčepelyje žmonės tokie nelaimingi,— nesiliovė ledi Agata.

— Viską galiu užjausti, tik ne kančią,— pareiškė lordas Henris, truktelėjęs pečiais.— Kančios užjausti neįstengiu. Ji pernelyg bjauri, pernelyg baisi, pernelyg slegianti. Nūdienė užuojauta skausmui kažkokia klaikiai liguista. Mes turėtume būti neabejingi spalvoms, grožiui,

gyvenimo džiaugsmui. Kuo mažiau kalbama apie gyvenimo negandus, tuo geriau.

— Vis dėlto Ist Endas labai svarbi problema,— pasakė seras Tomas, rimtai kraipydamas galvą.

— Žinoma,— pritarė jaunasis lordas.— Tai vergijos problema, ir mes mėginam ją spręsti, linksmindami vergus.

Politikas įdėmiai pažvelgė į jį.

— O kokias reformas siūlot? — paklausė jis.

Lordas Henris nusijuokė.

— Anglijoje nieko nenoriu pakeisti, išskyrus orą,— atsakė jis.— Man visai pakanka filosofinės kontempliacijos. Bet kadangi devynioliktas amžius bankrutavo, pereikvojęs užuojautą, siūlyčiau atsigręžti į mokslą, kad jis grąžintų mus į tikrąjį kelią. Jausmai tuo geri, kad nuveda mus klystkeliais, o mokslas — kad nieko bendra su jausmais neturi.

— Bet mus slegia tokia sunki atsakomybės našta,— išdrįso kukliai įsiterpti ponia Vandeler.

— Be galo sunki,— pritarė ledi Agata.

Lordas Henris pažvegė į poną Erskiną.

— Žmonija pernelyg rimtai į save žiūri. Tai prigimta pasaulio nuodėmė. Jei urvinis žmogus būtų mokėjęs juoktis, pasaulio istorija būtų kitaip susiklosčiusi.

— Jūs iš tikrųjų mane nuraminot,— pragydo hercogienė.— Visada, atėjusi aplankyti jūsų mielosios tetos, jausdavausi kalta, nes man visai nerūpi Ist Endas. Dabar nerausdama galėsiu žiūrėti jai į akis.

— Moteriai tinka rausti, hercogiene,— tarė lordas Henris.

— Tik tada, kai ji jauna,— atsakė jinai.— Kai sena moteris, tokia kaip aš, rausta, blogas ženklas. Ak, lorde Henri, gal pasakytumėt, kaip atjaunėti.

Valandėlę jis pagalvojo.

— Ar galit, hercogiene, prisiminti kokią didelę klaidą, padarytą jaunystėje? — paklausė jis, žvelgdamas į ją per stalą.

— Ko gero, ir ne vieną,— sušuko ji.

— Tad pakartokit jas,— rimtai patarė jis.— Jei nori susigrąžinti jaunystę, tereikia savo kvailystes pakartoti.

— Žavinga teorija! — sušuko jinai.— Būtinai pritaikysiu ją praktikoje.

— Pavojinga teorija! — išsprūdo pro kietai suspaustas sero Tomo

lūpas. Ledi Agata papurtė galvą, tačiau visa tai labai ją pralinksmino. Ponas Erskinas klausėsi.

— Taip,— tęsė lordas Henris.— Tai viena didžiausių gyvenimo paslapčių. Dabar dauguma žmonių miršta nuo savo vergiško sveiko proto, o tada, kai jau per vėlu, pamato, kad tiktai savo klaidų niekada netenka gailėtis.

Juokas apskriejo stalą.

Lordas Henris ėmė žaisti su šia mintimi, žaisti nesivaržydamas: nušvietęs ją savo fantazijos spinduliais ir suteikęs paradoksų sparnus, jis svaidė ją aukštyn į erdvę, kaitaliojo, leisdavo jai ištrūkti ir vėl sugaudavo. Šlovindamas beprotystę, iškėlė ją ligi filosofijos aukštumų, o pati filosofija atjaunėjo ir, pasidavusi svaiginančiai pomėgių muzikai, tarytum bakchantė, vilkinti vynu sulietą drabužį, pasipuošusi galvą vijoklių vainiku, šokdama nuėjo per gyvenimo kalvas, šaipydamasi iš rambaus Sileno[9] blaivumo. Faktai bėgo nuo jos lyg išbaidyti girios žvėrys. Baltos jos pėdos mynė didžiulį slėgtuvą, kurį saugo išmintingasis Omaras[10], kol nuogas jos blauzdas rausvų purslų bangomis apsėmė trykštančios vynuogių sultys ir raudona puta ėmė virsti per nuožulnias apvarvėjusias indo sienas. Tai buvo nepaprasta improvizacija. Lordas Henris jautė į save įsmeigtas Doriano Grėjaus akis, o mintis, kad tarp klausytojų yra žmogus, kurio dvasią jis troško pakerėti, teikė jo sąmojui aštrumo, o vaizduotei spalvų. Jis buvo pilnas fantazijos, žaismingas, šmaikštus. Jo klausytojai, viską užmiršę, pakerėti, ėjo juokdamiesi paskui jo dūdelę[11]. Dorianas Grėjus nenuleido nuo jo akių ir sėdėjo kaip užburtas, jo lūpomis dažnai perbėgdavo šypsnys, o patamsėjusiose akyse nuostaba darėsi vis rimtesnė.

Galų gale į kambarį įėjo to meto apdaru apsivilkusi tikrovė tarno pavidalu ir pranešė hercogienei, kad jos laukianti karieta. Tariamos nevilties apimta, ji laužė rankas.

— Kaip apmaudu! — sušuko ji.— Privalau važiuoti. Turiu užsukti pas savo vyrą į klubą ir važiuoti su juo į kažkokį kvailą susirinkimą Viliso salėse[12], kuriam jis pirmininkaus. Jei pavėluosiu, jis tikriausiai įniršalus, o su šia skrybėle jokios scenos negalėčiau pakęsti. Ji pernelyg gležna. Šiurkštus žodis ją suplėšytų. Ne, brangioji Agata, turiu važiuoti. Likite sveiki, lorde Henri, jūs labai mielas ir siaubingai visus demoralizuojat. Iš tiesų, nežinau nė ką sakyti apie jūsų pažiūras. Būtinai atvažiuokit kada pas mus vakarienės. Gal antradienį? Ar jūs laisvas antradienį?

— Dėl jūsų, hercogiene, visko atsisakysiu,— nusilenkdamas tarė lordas Henris.

— Ak, tai labai malonu ir labai neteisinga,— sušuko jinai,— todėl būtinai ateikit,— ir iščiuožė iš kambario, lydima ledi Agatos ir kitų damų.

Kai lordas Henris vėl atsisėdo, ponas Erskinas priėjo prie jo ir, šalimais pasistatęs kėdę, uždėjo ranką jam ant peties.

— Kalbat kaip iš rašto,— pasakė jis.— Kodėl pats knygų nerašot?

— Per daug mėgstu knygas skaityti, ponas Erskinai, kad pats rašyčiau. Žinoma, norėčiau parašyti romaną, kuris būtų toks pat gražus ir toks pat nerealus kaip persiškas kilimas. Bet Anglijoje publika nieko kita neskaito, tik laikraščius, elementorius ir enciklopedijas. Iš visų pasaulio tautų anglai menkiausiai tesuvokia grožį literatūroje.

— Turbūt neklystat,— atsakė ponas Erskinas.— Aš pats esu turėjęs literatūrinių ambicijų, bet jau seniai jų atsisakiau. O dabar, mano mielas jaunasis drauge, jei leisit jus taip vadinti, sakykit, ar iš tikrųjų taip manot, kaip kalbėjot prie stalo?

— Visiškai nebeprisimenu, ką kalbėjau,— nusišypsojo lordas Henris.— Ar prišnekėjau ką bloga?

— Tai, ką sakėt, iš tikrųjų labai bloga. Mano supratimu, jūs itin pavojingas žmogus, ir jei kas ištiks mūsų gerąją hercogienę, mes jus laikysim svarbiausiu kaltininku. Bet aš norėčiau pasišnekėti su jumis apie gyvenimą. Karta, kuriai priklausau, labai nuobodi. Kada nors, kai jums pakyrės Londonas, atvažiuokit į Tredlį ir išdėstykit man savo pomėgių filosofiją prie puikaus burgundiško vyno, kurio, laimei, turiu į valias.

— Mielai. Viešnagė Tredlyje — didelė garbė. Ten puikus šeimininkas ir puiki biblioteka.

— Jums atvykus, viskas bus dar puikiau,— atsakė senasis džentelmenas, mandagiai nusilenkdamas.— O dabar turiu atsisveikinti su jūsų nuostabiąja teta. Privalau būti Ateneume[13]. Tokiu metu mes visi ten miegam.

— Ar visi, ponas Erskinai?

— Visi keturiasdešimt, susėdę į keturiasdešimt fotelių. Praktikuojamės, kaip bus įsteigus Anglijos Literatūros Akademiją[14].

Lordas Henris nusijuokė ir pakilo.

— Einu į Parką,— sušuko jis.

Kai jis ėjo pro duris, Dorianas Grėjus palietė jam ranką.

— Leiskit man eiti drauge,— tyliai tarė jis.

— Bet, rodos, jūs Beziliui Holvordui žadėjot jį aplankyti,—atsakė lordas Henris.

— Mieliau eičiau su jumis; taip, jaučiu, kad privalau eiti su jumis. Leiskit, labai prašau. Ir visą laiką kalbėkit, gerai? Niekas nemoka taip nuostabiai kalbėti kaip jūs.

— Ak, šiandien aš ligi soties prikalbėjau,— šypsodamas atsakė lordas Henris.— Dabar noriu tik stebėti gyvenimą. Jei jums įdomu, eime jį stebėti drauge.

IV SKYRIUS

Po mėnesio vieną popietę Dorianas Grėjus sėdėjo atsilošęs prabangiame fotelyje lordo Henrio namų Meifere[1] mažojoje bibliotekoje. Tai buvo savotiškai žavus kambarys aukštais gelsvai žaliais ąžuoliniais paneliais, kreminiais frizais, lipdiniais papuoštomis lubomis; ant plytų spalvos keltinio kilimo gulėjo išmėtyti persiški šilkiniai patiesalai ilgais kutais. Ant mažyčio atlaso medžio stalelio stovėjo Klodiono[2] darbo statulėlė, o šalia jos gulėjo „*Les Cent Nouvelles*“ egzempliorius, Klovio Evo įrištas Margaritai Valua[3], nubarstytas mažytėmis auksinėmis saulutėmis — karalienės emblema. Keli dideli mėlyni porceliano ąsočiai su margaspalvėmis tulpėmis stovėjo ant lentynos viršum židinio; pro mažus švino groteliais išpintų langų stiklus sruvo rausva Londono vasaros dienos šviesa.

Lordas Henris dar nebuvo grįžęs. Jis visada vėluodavo, laikydamasis principo, kad punktualumas — laiko vagis. Todėl Dorianas, gerokai apniukęs, atsainiai vartė puikiai iliustruotą „*Manon Lescaut*“[4] leidinį, kurį rado vienoje iš knygų spintų. Lygus monotoniškas Liudviko XIV stiliaus laikrodžio tiksėjimas erzino jį. Kelis kartus jis jau buvo bekyląs išeiti.

Pagaliau anapus durų pasigirdo žingsniai, ir durys atsidarė.

— Kaip jūs vėluojat, Hari,— tyliai tarė Dorianas.

— Deja, ponas Grėjau, čia ne Haris,— atsiliepė šaižus balsas.

Jis skubiai apsidairė ir atsistojo.

— Atleiskit, aš maniau...

— Jūs manėt, kad tai mano vyras, o čia tik jo žmona. Leiskit man

prisistatyti. Aš jus puikiai pažįstu iš nuotraukos. Bene septyniolika jų turi mano vyras.

— Nejaugi septyniolika, ledi Henri?

— Na, gal aštuoniolika. Mačiau judu drauge aną vakarą operoje.

Kalbėdama ji nervingai juokėsi ir stebėjo jį atsainiomis neužmirštuolių akimis. Ji buvo keista moteris, visada apsirengusi taip, lyg jos drabužiai būtų buvę sumanyti per įtūžį, o apsivilkti per audrą. Ji nuolatos būdavo ką nors įsimylėjusi, tačiau kadangi jos aistra likdavo be atsako, ji buvo išlaikiusi visas iliuzijas. Ji stengėsi atrodyti efektinga, tačiau sugebėjo būti tik netvarkinga. Vardu buvo Viktorija ir turėjo maniją eiti į bažnyčią.

— Tai buvo „Lohengrinas", ledi Henri, ar ne?

— Taip, tai buvo mielasis „Lohengrinas". Vagnerio muziką mėgstu labiausiai. Ji tokia garsi, jog galima visą laiką šnekėtis, ir žmonės negirdi, ką tu sakai. Juk tai didelis privalumas, ar ne, ponas Grėjau?

Toks pats nervingas trūkčiojantis juokas išsiveržė iš plonų jos lūpų, o pirštai ėmė žaisti ilgu vėžlio kiauto peiliu popieriui pjaustyti.

Dorianas nusišypsojo ir papurtė galvą.

— Deja, ledi Henri, negaliu jums pritarti. Niekada nesišneku prie muzikos, bent jau prie geros. Tik blogą muziką privalu užgožti pokalbiais.

— A, čia Hario požiūris, ar ne, ponas Grėjau? Hario požiūrius išgirstu tik iš jo draugų lūpų. Tai vienintelis būdas juos sužinoti. Nemanykit, kad aš geros muzikos nemėgstu. Dievinu ją, tačiau bijau. Pernelyg romantiška darausi nuo jos. Pianistus tiesiog dievinu, kartais, kaip sako Haris, iš sykio net du. Nežinau, kuo jie taip traukia. Gal todėl, kad visi užsieniečiai. Juk jie visi užsieniečiai, ar ne? Net tie, kurie gimę Anglijoje, ilgainiui tampa užsieniečiais. Tai labai išmintinga, be to, ir menui naudinga. Daro jį kosmopolitišką, ar ne? Jūs, ponas Grėjau, niekada nesat buvęs mano pobūviuose? Būtinai ateikit. Orchidėjų nupirkti neišgaliu, bet užsieniečių nešykščiu. Jie suteikia tiek vaizdingumo svetainei. Štai ir Haris! Hari, atėjau ieškodama tavęs, norėjau kai ko paklausti — jau užmiršau ko, ir radau čia poną Grėjų. Mudu taip maloniai pasišnekučiavom apie muziką. Mūsų mintys visiškai sutampa. Ne, rodos, mūsų mintys visai skirtingos. Bet jis buvo be galo mielas. Džiaugiuosi, jį sutikusi.

— Puiku, brangioji, labai puiku,— tarė lordas Henris, pakeldamas tamsius lenktus antakius ir su linksma šypsena žvelgdamas į juodu.— Atleiskit, Dorianai, kad pavėlavau. Buvau nuėjęs į Vordoro gatvę[5]

pasižiūrėti seno brokato gabalo, ir teko kelias valandas derėtis. Nūnai žmonės žino visų daiktų kainas, tačiau nežino nė vieno daikto vertės.

— Deja, turiu išeiti,— sušuko ledi Henri, savo kvailu netikėtu juoku nutraukdama nejaukią tylą.— Žadėjau pasivažinėti su hercogiene. Likit sveikas, ponas Grėjau. Lik sveikas, Hari. Tikriausiai pietausi ne namie. Aš taip pat. Gal susitiksim pas ledi Tornberi.

— Tikriausiai, brangioji,— pasakė lordas Henris, jai įkandin uždarydamas duris, kai ji tarytum rojaus paukštis, kuris kiaurą naktį praleido lietuje, išplastėjo iš kambario, palikusi tik švelnų raudonųjų jazminų kvapą. Tada jis užsidegė cigaretę ir klesterėjo ant sofos.

— Niekada, Dorianai, neveskit moters geltonais plaukais,— tarė jis, porą kartų užsitraukęs dūmą.

— Kodėl, Hari?

— Todėl, kad jos labai sentimentalios.

— Bet man patinka sentimentalūs žmonės.

— Išvis niekada neveskit. Vyrai veda, kai jiems viskas įkyri, moterys teka iš smalsumo. Ir vieni, ir antri nusivilia.

— Neketinu vesti, Hari. Esu per daug įsimylėjęs. Tai vienas iš jūsų aforizmų. Aš jį taikau gyvenime, kaip ir viską, ką jūs sakot.

— O ką įsimylėjot? — lukterėjęs paklausė lordas Henris.

— Aktorę,— rausdamas atsakė Dorianas Grėjus.

Lordas Henris truktelėjo pečiais.

— Gana banalus debiutas.

— Hari, jūs taip nekalbėtumėt, jeigu ją pamatytumėt.

— Kas ji tokia?

— Sibilė Vein.

— Nesu tokios girdėjęs.

— Niekas nėra girdėjęs. Tačiau kada nors žmonės išgirs. Ji genijus.

— Mielas jaunuoli, moteris genijus nebūna. Moterys — dekoratyvinė lytis. Jos niekada neturi ko pasakyti, tačiau viską sako labai žaviai. Moterys — tai materijos pergalė prieš protą, o vyrai — proto pergalė prieš moralę.

— Hari, kaip gali taip kalbėti?

— Mielas Dorianai, čia tikra teisybė. Šiuo metu tyrinėju moteris, todėl ir žinau. Objektas ne toks jau paslaptingas, kaip buvau manęs. Priėjau išvadą, kad galų gale tėra tik dviejų rūšių moterys — išsidažiusios ir neišsidažiusios. Neišsidažiusios labai naudingos. Jei nori pagarsėti padorumu, pakviesk tokią moterį vakarienės. Išsidažiusios labai

žavios. Tačiau jos daro vieną klaidą. Dažosi, norėdamos atrodyti jaunos. Mūsų močiutės dažėsi, norėdamos būti šaunios pašnekovės. *Rouge et esprit** eidavo drauge. Dabar to nebėra. Kol moteris gali atrodyti dešimt metų jaunesnė už savo dukrą, ji visiškai patenkinta. O kai dėl pokalbių, Londone tėra tik penkios moterys, su kuriomis verta pasišnekėti, bet dvi iš jų negali būti priimtos į padorią draugiją. Tačiau papasakokit man apie savo genijų. Ar seniai ją pažįstat?

— Ak, Hari, jūsų pažiūros man kelia siaubą.

— Nekreipkit dėmesio. Ar seniai ją pažįstat?

— Bus gal trys savaitės.

— O kur ją užtikot?

— Papasakosiu jums, Hari, tik nebūkit toks priešiškas. Pagaliau nieko nebūtų ir įvykę, jeigu nebūčiau sutikęs jūsų. Jūs man sužadinot pašėlusį troškimą viską gyvenime pažinti. Visą laiką po mūsų susitikimo kažkas tarytum tvinkčioja mano gyslose. Klaidžiodamas po Parką ar vaikštinėdamas po Pikadilį, ėmiau stebėti kiekvieną praeivį ir nesitverdamas smalsumu klausinėti savęs, koks jo gyvenimas. Vieni mane traukė, kiti kėlė siaubą. Pats oras atrodė pritvinkęs kažkokių rafinuotų nuodų. Pradėjau trokšti nepaprastų pergyvenimų... Vieną vakarą, gal kokią septintą valandą, ryžausi eiti nuotykių ieškoti. Jaučiau, kad tas mūsų pilkas didžiulis Londonas su žmonių miriadais, su savo niekingais nusidėjėliais ir nuostabiomis nuodėmėmis, kaip jūs pavadinote, turi kažko ir man. Vaizdavausi tūkstančius visokiausių dalykų. Netgi gresiantis pavojus džiugino mane. Prisiminiau, kaip jūs man kalbėjot tą nuostabų vakarą, kai mudu pirmą kartą drauge vakarieniavome, jog grožio ieškojimas — tikroji gyvenimo paslaptis. Nežinau, ko tikėjaus, tačiau, išėjęs iš namų, pasukau į rytus ir netrukus paklydau purvinų gatvių bei juodų plikų aikščių labirinte. Buvo gal pusė devynių, kai praėjau pro juokingai mažą teatriuką su didžiuliais liepsnojančiais dujų žibintais ir ryškių spalvų afišomis. Šlykštus žydas su keisčiausia liemene, kokią man teko matyti, stovėjo prie durų ir rūkė bjaurų cigarą. Plaukai jam buvo susirangę taukuotomis garbanėlėmis, ant nešvarių marškinių krūtinės spindėjo milžiniškas deimantas. „Norit ložės, milorde?" — paklausė jis, pamatęs mane, ir vergiškai lenkdamasis iškilmingai nusiėmė skrybėlę. Kažkodėl jis man pasirodė juokingas. Tokia baidyklė. Jūs iš manęs pasijuoksit, žinau, tačiau aš iš tikrųjų įėjau į teatrą ir visą ginėją sumokėjau už ložę prie pat scenos. Ligi šiol ne-

* Raudylai ir šaunumas (*pranc.*).

galiu suprasti, kodėl taip pasielgiau, bet jei nebūčiau to padaręs, mielas Hari, jei nebūčiau įėjęs, būčiau nepatyręs pačios didžiausios meilės savo gyvenime. Matau, jūs juokiatės. Tai baisu!

— Nesijuokiu, Dorianai, bent iš jūsų tikrai nesijuokiu. Bet nesakykit, kad čia didžiausia meilė jūsų gyvenime. Verčiau sakykit — pirma meilė jūsų gyvenime. Visada būsit mylimas ir visada mylėsit meilę. *Grande passion** privilegija tų, kurie neturi ką veikti. Tai vienintelis dalykas, kurį sugeba dykinėjančios klasės. Nebijokit, jūsų dar laukia nuostabūs dalykai. Čia tiktai pradžia.

— Nejau manot, kad aš toks lėkštas? — piktai sušuko Dorianas Grėjus.

— Ne, manau, kad jūs toks gilus.

— Ką turite galvoje?

— Mielas jaunuoli, žmonės, kurie myli tik vieną kartą gyvenime, iš tiesų lėkšti. Tą, ką jie vadina pastovumu ir ištikimybe, aš vadinu įpročio letargu ar vaizduotės stoka. Ištikimybė jausmų srityje — tas pats, kas pastovumas intelekto srityje: tiktai nesėkmės pripažinimas. Ištikimybė! Kada nors aš ją būtinai panagrinėsiu. Joje slypi nuosavybės troškimas. Daugelį daiktų mes išmestume, jei nebijotume, kad kiti jų nepaimtų. Bet nenoriu jūsų pertraukti. Pasakokit toliau.

— Taigi atsidūriau klaikioje mažoje ložėje, o vulgari uždanga spoksojo tiesiai man į akis. Pro portjerą apmečiau žvilgsniu visą teatrą. Jis buvo neskoningas, visur kupidonai ir gausybės ragai lyg ant trečios rūšies vestuvinio torto. Galerija ir parterio galas buvo apypilnis, tačiau dvi pirmosios apšiurusio parterio eilės visai tuščios, ir beveik nė vieno žmogaus jų vadinamajam beletaže. Po salę vaikštinėjo pardavėjos, siūlydamos apelsinus ir limonadą, o žiūrovai įnirtingai triauškino riešutus.

— Tikriausiai toks vaizdas buvo anglų dramos aukso amžiuje[6].

— Manyčiau, kad toks, ir labai slegiantis. Jau pradėjau galvoti, ką čia darysiu, bet tuo metu žvilgsnis užkliuvo už programos. Ar numanot, Hari, kas tą vakarą buvo vaidinama?

— Turbūt „Kvaišas berniukas“ arba „Žioplas, bet nekaltas“. Rodos, mūsų tėvams patikdavo tokios pjesės. Kuo ilgiau gyvenu, Dorianai, tuo akivaizdžiau matau, kad visa, kas tiko mūsų tėvams, nebetinka mums. Mene, kaip ir politikoj, *les grands-pères ont toujours tort***.

* Didelė aistra (*pranc.*).
** Seneliai visada klydo (*pranc.*).

— Toji pjesė tinka ir mums, Hari. Tai buvo „Romeo ir Džuljeta". Turiu pripažinti, iš pradžių pasidarė apmaudu, kad turėsiu žiūrėti Šekspyrą, vaidinamą tokioje prastoje skylėje. Bet kažkodėl buvo ir įdomu. Šiaip ar taip, nusprendžiau pasižiūrėti pirmą veiksmą. Orkestras, kuriam vadovavo jaunas hebrajus, sėdintis prie išklerusio fortepijono, buvo toks klaikus, jog vos neišvijo manęs iš salės, bet galų gale pakilo uždanga, ir spektaklis prasidėjo. Romeo vaidino apkūnus senyvas ponas, apdegintu kamščiu nujuodintais antakiais, užkimusiu tragišku balsu ir į alaus statinę panašia figūra. Maža ką geresnis buvo ir Merkucijus. Jį vaidino komikas, kuris į tekstą įterpdavo savus sąmojus ir kuo draugiškiausiai bendravo su parterio paskutinėm eilėm. Abu aktoriai buvo tokie pat juokingi, kaip ir dekoracijos, panašios į mugės balaganus. Bet Džuljeta! Hari, įsivaizduokit mergaitę, vos septyniolikos metų, gėlės veideliu, maža graikiška galvute, kurią puošia tamsių kaštoninių kasų vainikas, akys lyg violetiniai aistros šuliniai, lūpos lyg rožės žiedlapiai. Pirmą kartą gyvenime išvydau tokią nuostabią būtybę. Kartą jūs man sakėt, kad patosas jūsų nejaudina, bet grožis, grynas grožis, gali ašaromis užtvindyti jums akis. Sakau, Hari, pro ašarų miglą, temdžiusią man akis, beveik negalėjau matyti mergaitės. O balsas! Niekada nebuvau girdėjęs tokio balso. Iš pradžių jis buvo tylus, rodėsi, kad tik atskiri žemi ir švelnūs tonai siekia klausą. Paskui jis pasidarė truputį garsesnis ir suskambo tarsi fleita ar tolimas obojus. Sodo scenoje jis virpėjo nuo tokio pat nerimo, kuris girdėti lakštingalos giesmėje prieš aušrą. Vėliau jame tarpais skambėjo nežabota smuikų aistra. Jūs žinot, kaip sujaudinti gali balsas. Jūsų balsas ir Sibilės Vein balsas — aš jų niekada nepamiršiu. Vos užmerkęs akis, girdžiu juos, ir kiekvienas man sako kažką kita. Nežinau, katro klausyti. Kaip galėjau jos nepamilti? Hari, aš iš tikrųjų ją myliu. Ji man viskas. Kiekvieną vakarą einu žiūrėti, kaip ji vaidina. Šiandien ji Rozalinda[7], rytoj Imodžena[8]. Mačiau ją mirštant Italijoj[9] — kapinių rūsio prieblandoje ji bučiuodama gėrė nuodus nuo mylimojo lūpų. Mačiau ją vaikštant Ardėnų miške[10], persirengusią dailiu jaunuoliu su kelnėmis, švarkeliu ir puošnia kepuraite. Pamišusi ji stovėjo priešais nusikaltusį karalių ir davė jam rūtų pasipuošti ir karčių žolių paragauti[11]. Ji buvo nekalta, o juodos pavydo rankos gniaužė liauną lyg nendrė jos kaklą[12]. Mačiau ją visose epochose, visokiausiais apdarais. Paprastos moterys niekada nejaudina mūsų vaizduotės. Epocha apriboja jas. Jokie burtai negali jų pakeisti. Jų sielas taip pat lengva pažinti, kaip ir jų skrybėlaites. Jų visur rasi. Nieko paslaptinga jose nėra. Rytais jos jodinėja po Parką, po

pietų plepa su svečiais prie arbatos puodelio. Jų šypsena stereotipinė, o elgsena madinga. Nieko paslaptinga jose nėra. Bet aktorė! Aktorė, Hari, visai kas kita! Hari, kodėl man nepasakėt, kad mylėti verta tik aktorę!

— Todėl, Dorianai, kad tiek jų daug esu mylėjęs.

— Taip, klaikių būtybių nudažytais plaukais ir nugrimuotais veidais.

— Neniekinkit dažytų plaukų ir nugrimuotų veidų. Kartais ir jie būna nepaprastai žavūs,— tarė lordas Henris.

— Dabar jau gailiuosi pasakęs jums apie Sibilę Vein.

— Negalėjot nepasakyti. Kol gyvas, pasakosit man viską, ką tik darysit.

— Taip, Hari, gal ir jūsų teisybė. Negaliu nepasipasakoti jums. Jūs darot man kažkokį keistą poveikį. Jei kada įvykdyčiau nusikaltimą, ateičiau ir jums prisipažinčiau. Jūs mane suprastumėt.

— Tokie žmonės kaip jūs, įnoringi gyvenimo saulės spinduliai, nenusikalsta, Dorianai. Bet vis tiek aš labai dėkingas už komplimentą. O dabar sakykit,— prašom paduoti man degtukus, ačiū,— kokie iš tikrųjų jūsų santykiai su Sibile Vein?

Dorianas Grėjus pašoko, jo skruostai liepsnojo, akys degė.

— Hari! Sibilė Vein šventa!

— Tik šventus daiktus ir verta paliesti, Dorianai,— tarė lordas Henris su keistu patosu balse.— Bet ko jūs širstat? Juk vis tiek kada nors ji priklausys jums. Įsimylėjęs pradžioje apgaudinėji save, pabaigoje — kitus. Štai ką pasaulis vadina meile. Tikiuosi, kad bent pažįstat ją.

— Žinoma. Pirmąjį vakarą, kai buvau teatre, bjaurusis senas žydas po spektaklio atėjo į ložę ir pasisiūlė nuvesti mane į užkulisius ir supažindinti su ja. Aš įsiutau ir pasakiau, kad Džuljeta mirusi prieš daugelį šimtų metų ir jos palaikai marmuro kape Veronoje. Iš jo apstulbusio žvilgsnio supratau, kad jis, matyt, pamanė, jog per daug šampano išgėriau.

— Nesistebiu.

— Paskui jis mane paklausė, ar aš rašąs į laikraščius. Atsakiau, jog niekada jų neskaitau. Atrodė baisiai nusivylęs ir kaip paslaptį pasakė man, kad visi dramos kritikai prieš jį susimokę. Visi jie nuperkami.

— Gal čia jis ir neklydo. Bet, kita vertus, sprendžiant iš išvaizdos, dauguma jų nelabai brangiai kainuoja.

— Na, matyt, jis galvojo, kad jo kišenei jie per daug kainuoja,—

nusijuokė Dorianas.— Tuo tarpu teatre ėmė gesti šviesos, ir man teko išeiti. Jis norėjo, kad aš išbandyčiau cigarus, kuriuos man brukte bruko. Atsisakiau. Kitą vakarą, be abejonės, vėl nuvykau ten. Mane pamatęs, žydas žemai nusilenkė ir pasakė, kad aš esąs dosnus meno patronas. Tai be galo įkyrus galvijas, nors ir nepaprastai žavisi Šekspyru. Kartą jis man išdidžiai pareiškė penkis kartus bankrutavęs tik dėl meilės Bardui[13], kaip jį primygtinai vadino. Matyt, jis tai laiko savotiška garbe.

— Tai ir yra garbė, Dorianai, didelė garbė. Dauguma žmonių bankrutuoja, per daug investavę į gyvenimo prozą. Bankrutuoti dėl poezijos — garbinga. Bet kada jūs pirmą kartą pasikalbėjot su Sibile Vein?

— Trečią vakarą. Ji vaidino Rozalindą. Nebeištvėriau pas ją nenuėjęs. Per spektaklį numečiau jai kelias gėles, ir ji pažvelgė į mane, bent man taip pasirodė. Senis žydas buvo atkaklus. Matyt, buvo įsikalęs į galvą nuvesti mane į užkulisius, ir aš sutikau. Keista, kad nenorėjau jos pažinti, ar ne?

— Ne, man taip neatrodo.

— Mielas Hari, o kodėl?

— Kitą kartą pasakysiu. Dabar noriu išgirsti apie mergaitę.

— Apie Sibilę? O, ji buvo tokia nedrąsi, tokia švelni. Ji turi kažkokio vaikiškumo. Jos akys plačiai atsimerkė iš nepaprasto nustebimo, kai pasakiau, ką galvoju apie jos vaidybą,— matyt, ji nesuvokia savo talento galybės. Man regis, mes abudu buvom gerokai susijaudinę. Žydas išsišiepęs stovėjo dulkino garderobo tarpduryje ir kažką postringavo apie mus, o mudu stovėjom lyg vaikai, žiūrėdami vienas į antrą. Jis primygtinai vadino mane milordu, todėl man teko įtikinti Sibilę, kad aš joks lordas. Ji visai paprastai man pasakė: „Jūs panašesnis į princą. Aš jus vadinsiu Pasakų Princu".

— Dievaži, Dorianai, komplimentus sakyti panelė Sibilė tikrai moka.

— Nesuprantat jos, Hari. Į mane ji žiūrėjo kaip į kokį pjesės personažą. Apie gyvenimą ji nieko nenutuokia. Gyvena drauge su motina, suvytusia, išvargusia moteriške, kuri tą pirmąjį vakarą skaisčiai raudonu chalatu vaidino ledi Kapuleti; atrodo, ji yra mačiusi ir geresnių dienų.

— Pažįstu tokias. Daro slegiantį įspūdį,— sumurmėjo lordas Henris, apžiūrinėdamas savo žiedus.

— Žydas siūlėsi man papasakoti jos istoriją, bet aš pasakiau, kad man neįdomu.

— Teisingai pasielgėt. Kitų žmonių tragedijos visada atrodo kažkokios be galo niekingos.

— Man rūpi tik Sibilė. Kas man, iš kur ji kilusi. Ji dieviškai tobula nuo pat galvutės ligi mažų kojelių. Kiekvieną mielą vakarą einu žiūrėti, kaip ji vaidina, ir kiekvieną vakarą ji nuostabesnė.

— Štai kodėl jūs niekada nebevakarieniaujat su manimi. Aš ir pamaniau, kad jūs užsiėmęs kokiu įdomiu romanu. Neklydau, bet tikėjausi truputį ko kito.

— Mielas Hari, mudu kiekvieną vakarą drauge arba pietaujam, ar vakarieniaujam, be to, aš kelis sykius buvau su jumis operoje,— pasakė Dorianas Grėjus ir nustebęs išplėtė mėlynas akis.

— Jūs visada baisiausiai vėluojat.

— Bet kaipgi aš nenueisiu pasižiūrėti Sibilės vaidinant,— sušuko jis,— bent vieną veiksmą! Trokšte trokštu ją matyti, o kai pagalvoju apie nuostabią sielą, slypinčią tame mažame dramblio kaulo kūnelyje, šventa pagarba apima mane.

— O gal šiandien, Dorianai, galėtumėt su manim pavakarieniauti?

Jis papurtė galvą.

— Šį vakarą ji Imodžena,— atsakė jis,— o rytoj bus Džuljeta.

— O kada Sibilė Vein?

— Niekada.

— Sveikinu.

— Koks jūs baisus! Juk ji įkūnija visas didžiausias pasaulio herojes. Ji daugiau negu viena būtybė. Jūs juokiatės, tačiau aš jums sakau — ji geniali. Myliu ją ir noriu, kad ji mane pamiltų. Jūs žinot visas gyvenimo paslaptis, tad pasakykit, kaip pakerėti Sibilę Vein, kad ji pamiltų mane. Noriu, kad Romeo man pavydėtų. Noriu, kad mirę didieji pasaulio mylimieji išgirstų mūsų juoką ir juos prislėgtų liūdesys. Noriu, kad mūsų aistros alsavimas sudrumstų jų palaikų ramybę ir atgiję jų pelenai pajustų skausmą. Viešpatie, kaip aš ją dievinu, Hari!

Kalbėdamas jis vaikščiojo po kambarį. Karštligiškai raudonos dėmės degė jo skruostuose. Jis buvo neapsakomai susijaudinęs.

Lordas Henris stebėjo jį su subtiliu pasitenkinimu. Koks nepanašus jis dabar į tą nedrąsų, išsigandusį berniuką, kurį sutiko Bezilio Holvordo dirbtuvėje! Jo prigimtis išsiskleidė lyg gėlė, pražydo skaisčiais liepsnos žiedais. Siela išėjo iš savo slaptos olos, ir geismas ją pasitiko.

— Ir ką jūs siūlot? — galų gale paklausė lordas Henris.

— Noriu, kad kokį vakarą judu su Beziliu drauge su manimi va žiuotumėt pažiūrėti, kaip ji vaidina. Rezultatų aš nė trupučio nebijau.

Jūs tikrai pripažinsit jos genialumą. Paskui mes turėsim ją išplėšti iš to žydo rankų. Jinai surišta su juo sutartimi dar trejiems metams, tiksliau, dvejiems metams ir aštuoniems mėnesiams. Man, be abejonės, teks jam užmokėti. O kai visa bus sutvarkyta, išnuomosiu kokį teatrą Vest Ende[15] ir parodysiu, kokia ji iš tikrųjų. Visas pasaulis kraustysis iš proto dėl jos taip kaip ir aš.

— Tai neįmanoma, mielas vaikine.

— Taip tikrai bus. Ji ne tik menininkė, ji turi ne tik tobulą meninį instinktą, bet ir individualybę, o jūs man ne sykį tvirtinot, kad mūsų epochą valdo ne principai, o asmenybės.

— Na gerai, o kurį vakarą važiuosim?

— Palaukit. Šiandien antradienis. Sutarkim rytoj. Rytoj ji vaidins Džuljetą.

— Gerai. „Bristolyje"[16] aštuntą valandą. Bezilį atsivesiu aš.

— Ne, ne aštuntą, Hari. Pusę septynių. Turim ten būti prieš uždangai pakylant. Privalot pamatyti ją pirmajame veiksme, kai ji sutinka Romeo.

— Pusę septynių! Tokiu laiku eiti į teatrą tas pats, kaip tokiu netikusiu laiku valgyti sočią vakarienę ar skaityti anglišką romaną. Verčiau septintą. Nė vienas džentelmenas nevakarieniauja prieš septynias. Ar ligi to meto susitiksit su Beziliu? O gal aš jam parašysiu?

— Gerasis Bezilis! Ištisą savaitę jo nemačiau. Bjauriai elgiuosi, o jis tuo tarpu atsiuntė mano portretą su nuostabiausiais rėmais, kuriuos pats suprojektavo, ir nors aš truputį pavydžiu paveikslui už tai, kad jis mėnesiu jaunesnis už mane, turiu prisipažinti, kad esu juo sužavėtas. Verčiau jūs jam parašykit. Nenoriu vienas su juo susitikti. Jo kalbos įkyri. Jis man patarinėja.

Lordas Henris nusišypsojo.

— Žmonės baisiai mėgsta duoti tai, ko patiems labiausiai trūksta. Tai ir yra begalinis dosnumas.

— Bezilis puikus vyras, tik, mano supratimu, truputį miesčioniškas. Aš tą supratau, pažinęs jus, Hari.

— Matot, mielas jaunuoli, Bezilis į kūrybą įdeda viską, ką turi žavaus. Todėl gyvenimui jam belieka tik prietarai, principai ir sveika nuovoka. Kiek pažįstu menininkų, tie, kurie puikūs žmonės, yra prasti menininkai. Gerieji menininkai egzistuoja tik tuo, ką sukuria, todėl patys yra visiškai neįdomūs. Didelis, tikrai didelis poetas yra pats nepoetiškiausias iš visų žmonių. Bet menkesni poetai — labai patrauklūs. Kuo blogesnius eilėraščius jie rašo, tuo efektingesnė jų išvaizda. Jei

žmogus išleidžia antrarūšių sonetų knygelę, jam nebeatsispirsi. Jis gyvena ta poezija, kurios parašyti nepajėgia. O kiti rašo poeziją, kurios nedrįsta paversti tikrove.

— Kažin, Hari, ar čia teisybė? — suabejojo Dorianas Grėjus ir iš didelio flakono auksiniu dangteliu, kuris stovėjo ant stalo, užsipylė sau ant nosinės kvepalų.— Tikriausiai teisybė, jeigu jūs sakote. O dabar einu. Imodžena laukia manęs. Neužmirškite rytojaus susitarimo. Sudie.

Jam išėjus iš kambario, lordas Henris užmerkė sunkius vokus ir susimąstė. Iš tikrųjų mažai žmonių jį kada taip domino kaip Dorianas Grėjus. Ir beribis vaikino susižavėjimas kitu asmeniu nekėlė jam nė menkiausio susierzinimo ar pavydo. Jis tuo buvo netgi patenkintas. Dorianas pasidarė dar įdomesnis studijų objektas. Lordą Henrį visada traukė gamtos mokslų metodai, tačiau įprastiniai šių mokslų objektai jam atrodė menki ir mažareikšmiai. Todėl jis pradėjo savo paties vivisekciją, o paskui perėjo prie kitų žmonių vivisekcijos. Vienintelis tyrinėjimų vertas objektas, jo supratimu, žmogaus gyvenimas. Palyginus su juo, visa kita neturi jokios vertės. Teisybė, stebėdamas gyvenimą kunkuliuojant keistam katile, kuriame susilydo kančia ir malonumai, negali po stiklo kauke paslėpti savo veido ar apsisaugoti nuo sieros garų, kad jie nedrumstų proto ir neužterštų vaizduotės klaikiais reginiais ir baisiais košmarais. Yra tokių subtilių nuodų, kad, norėdamas sužinoti jų savybes, turi pats apsinuodyti. Yra tokių keistų ligų, kad tik pats jomis persirgęs gali perprasti jų prigimtį. Tačiau kokį didžiulį atpildą gauni už tai! Koks nuostabus tampa visas pasaulis! Stebėti savotišką žiaurią aistros logiką, emocijų nuspalvintą intelekto gyvenimą, žiūrėti, kur jie susieina, kur išsiskiria, kur jie skamba darniai, o kur disonansu,— koks tai malonumas! Nejaugi svarbu, kiek visa tai kainuoja? Už bet kokį jausmą jokia kaina nėra per aukšta.

Jis žinojo,— ir toji mintis įžiebė pasitenkinimo ugnelę jo rudose, agatus primenančiose akyse,— kad jo žodžiai, pilni muzikos ir ištarti melodingu balsu, paskatino Doriano Grėjaus sielą atsigręžti į tą tyrą mergaitę ir su begaline pagarba jai nusilenkti. Didele dalimi vaikinas buvo jo sukurtas. Jis subrandino jį pirma laiko. O tai jau šis tas. Eiliniai žmonės laukia, kol gyvenimas atskleidžia jiems savo paslaptis, bet mažumai, išrinktiesiems, pasaulio paslaptys atsiskleidžia anksčiau, dar nenutraukus jas dengiančio šydo. Kartais padeda menas, dažniausiai literatūra, tiesiogiai susijusi su aistromis ir intelektu. Bet retkarčiais meno vaidmenį ir funkcijas perima kokia sudėtinga asmenybė, kuri

pati yra savotiškas meno kūrinys, nes gyvenimas, visai kaip ir poezija, skulptūra ar tapyba, sukuria savus šedevrus.

Taip, vaikinas per anksti subrendo. Jis skina vaisius, nors dar tik pavasaris. Jis kupinas jaunystės ugnies ir aistros, tačiau jau ima stebėti pats save. Kaip malonu į jį žiūrėti. Gražus jo veidas ir graži siela skirti gėrėtis. Nesvarbu, kaip visa baigsis, kokia lemtis jo laukia. Jis panašus į dailingus misterijų ar vaidinimų personažus, kurių džiaugsmai mums tolimi, bet sielvartai jaudina mūsų grožio pojūtį, o jų žaizdos mums atrodo raudonos rožės.

Siela ir kūnas, kūnas ir siela — kaip tai mįslinga! Juk ir sieloje slypi kažkas gyvuliška, o kūnas patiria dvasingumo akimirkų. Pojūčiai gali tapti subtilesni, o protas — smukti. Kas pasakys, kada nutyla kūnas ir prabyla siela? Kokie lėkšti eilinių psichologų savivališki sprendimai! Ir kaip sunku nuspręsti, kuri mokykla teisi! Ar siela — šešėlis, įkalintas nuodėmės būste? O gal kūnas glūdi sieloje, kaip manė Džordanas Brunas[17]? Dvasios atsiskyrimas nuo materijos — paslaptis, ir dvasios susijungimas su materija — taip pat paslaptis.

Jis ėmė svarstyti, ar galėsime kada nors psichologiją padaryti tokiu tiksliu mokslu, kad kiekvienas gyvenimo sraigtelis taptų mums žinomas. Dabar mes klaidingai suprantam patys save, o kitų visai nesuprantam. Patirtis neturi jokios moralinės vertės. Tai tik vardas, kuriuo žmonės vadina savo klaidas. Visi moralistai, be išimčių, patirtį laikė savotišku įspėjimu ir manė, kad ji turi tam tikros moralinės įtakos charakterio formavimui, skelbė, kad patirtis mus mokanti kuo sekti ir ko vengti. Bet patirtis neturi jokios varomosios jėgos. Ji taip pat menkai veiksminga, kaip ir sąžinė. Ji tiktai įrodo, kad mūsų ateitis bus tokia pat, kokia buvo praeitis, ir kad nuodėmę, kurią sykį padarėm bjaurėdamiesi, pakartosim daug kartų, ir su džiaugsmu.

Jis neabejojo, kad patirties metodas — vienintelis kelias, kuriuo galima moksliškai analizuoti aistras, ir Dorianas Grėjus buvo jam skirtas objektas, galėsiąs, matyt, duoti gausių, vaisingų rezultatų. Netikėta karšta jo meilė Sibilei Vein buvo nemažą susidomėjimą keliantis psichologijos reiškinys. Be abejo, čia daug įtakos turėjo ir smalsumas, smalsumas ir naujos patirties troškimas, tačiau tai buvo ne paprasta, o netgi gana sudėtinga aistra. Grynai juslinį jaunuolio instinktą vaizduotė transformavo ir pavertė tuo, kas pačiam jaunuoliui atrodė tolima bet kokiam juslingumui, ir kaip tik dėl to ši aistra itin pavojinga. Kaip tik tos aistros, dėl kurių kilmės mes patys save apgaudinėjam, labiausiai mus kankina. Mūsų silpniausi motyvai tie, kurių

prigimtį suprantame. Dažnai pasitaiko, kad, manydami tikriną kitus, mes iš teisybės bandom patys save.

Tuo metu, kai lordas Henris sėdėjo šitaip svarstydamas, kažkas pasibeldė į duris; įėjo tarnas ir priminė, jog metas persirengti vakarienei. Lordas Henris atsistojo ir pažvelgė į gatvę. Saulėlydis buvo raudonu auksu apipylęs priešais stovinčio namo langus. Stiklai liepsnojo tartum įkaitusio metalo plokštės. Aukštai virš namų dangus atrodė lyg nuvytusi rožė. Lordas Henris mąstė apie ugniaspalvę savo draugo jaunystę ir spėliojo, kas jo laukia.

Grįžęs namo maždaug pusę pirmos, hole ant stalo rado telegramą. Ji buvo iš Doriano Grėjaus. Telegrama pranešė apie Doriano sužadėtuves su Sibile Vein.

V SKYRIUS

— Mama, mama, aš tokia laiminga,— šnibždėjo mergaitė, įsikniaubusi į suvytusios, išvargusios moters skreitą; moteriškė, atgręžusi nugarą ryškiai, skvarbiai šviesai, sėdėjo apšiurusios svetainės vieninteliame fotelyje.— Aš tokia laiminga,— kartojo mergaitė,— ir tu turi būti laiminga.

Ponia Vein krūptelėjo ir uždėjo savo liesas bismuto išbalintas rankas dukrai ant galvos.

— Laiminga! — kaip aidas atkartojo ji.— Aš tik tada laiminga, Sibile, kai matau tave vaidinant. Tau nevalia apie nieką kitą galvoti, tik apie vaidybą. Ponas Aizeksas buvo mums labai geras, ir mes jam skolingos pinigų.

Mergaitė pakėlė galvą ir papūtė lūpas.

— Pinigų, mama? — sušuko ji.— Ką reiškia pinigai? Meilė svarbiau už pinigus.

— Ponas Aizeksas avansu davė mums penkiasdešimt svarų skoloms apmokėti ir Džeimsui išleisti į kelionę. Nepamiršk to, Sibile. Penkiasdešimt svarų labai didelė suma. Ponas Aizeksas buvo mums labai malonus.

— Jis ne džentelmenas, mama, ir aš negaliu pakęsti, kaip jis su manimi kalba,— pasakė mergaitė ir atsistojusi nuėjo prie lango.

— Nežinau, kaip mes be jo išsiverstume,— irzliai atsakė senesnioji moteris.

Sibilė Vein atmetė galvą ir nusijuokė.

— Mums, mama, jo nebereikia. Dabar Pasakų Princas viešpatauja mūsų gyvenime.

Paskui ji nuščiuvo. Kraujas užliejo jai skruostus ir nudažė juos lyg rožes. Nuo tankaus alsavimo prasiskyrė jos lūpų žiedlapiai. Jie virpėjo. Karštas aistros vėjas padvelkė į ją ir sujudino dailias jos suknelės klostes.

— Aš jį myliu,— pasakė ji paprastai.

— Kvailute, kvailute,— kaip papūga sutarškėjo motina. Ji judino sukumpusius, netikrais brangakmeniais apmaustytus pirštus, ir nuo to jos žodžiai atrodė juokingi.

Mergaitė vėl nusijuokė. Jos balse skambėjo narve uždaryto paukščio džiaugsmas. Akys pagavo balso melodiją ir džiugiai suspindo; paskui ji užsimerkė, lyg nenorėdama išduoti savo paslapties. Kai netrukus akys vėl atsimerkė, pro jas buvo praplaukusi svajonių migla.

Plonalūpė išmintis, sėdinti aptrintame fotelyje, kalbėjo apie nuovokumą, citavo frazes iš bailumo knygos, kurios autorius dangstosi sveiku protu. Mergaitė nesiklausė. Ji buvo laisva savo aistros kalėjime. Jos princas, Pasakų Princas, buvo drauge su ja. Pasitelkta atmintis buvo atkūrusi jo paveikslą. Pasiųsta jo ieškoti siela buvo jį čia atvedusi. Jo bučinys vėl degino jai lūpas. Akių vokai kaito nuo jo alsavimo.

Tada Išmintis pakeitė taktiką ir ėmė postringauti apie būtinybę išsiaiškinti ir ištyrinėti. Gal tas vaikinas turtingas. Jei taip, vertėtų pagalvoti apie vedybas. Bet žmonių gudrybės bangos dužo, atsimušusios į mergaitės ausų kriaukles. Klastos strėlės lėkė pro šalį. Ji matė judant plonas lūpas ir šypsojo.

Staiga ji pajuto poreikį kalbėti. Žodžių pritvinkusi tyla ją trikdė.

— Mama, mama,— sušuko ji,— kodėl jis taip mane myli? Žinau, kodėl aš myliu jį. Myliu todėl, kad jis toks, kokia turėtų būti pati Meilė. Bet ką jis mato manyje? Nesu jo verta. Ir vis dėlto — kodėl, nežinau,— nors jaučiuosi daug menkesnė už jį, pažeminta nesijaučiu. Aš didžiuojuos, neapsakomai didžiuojuos. Mama, ar tu mylėjai mano tėvą taip, kaip aš myliu Pasakų Princą?

Vyresniosios moters veidas po storu pudros sluoksniu, dengiančiu skruostus, išblyško, o išdžiūvusias lūpas iškreipė skausmas. Sibilė puolė prie jos, apkabino kaklą ir pabučiavo.

— Atleisk man, mama. Žinau, kaip tau skaudu kalbėti apie mano

tėvą. Bet tik todėl skaudu, kad tu jį taip labai mylėjai. Nežiūrėk taip liūdnai. Šiandien aš tokia laiminga, kaip ir tu prieš dvidešimt metų. Ak, leisk man visada būti laimingai.

— Vaikeli mano, tu per jauna galvoti apie meilę. Be to, ką tu žinai apie šį vaikiną. Net vardo nežinai. Viskas labai neįprasta, ir iš tikrųjų tokiu metu, kai Džeimsas išvyksta į Australiją, o aš turiu tiek rūpesčių, mano supratimu, tu būtum galėjusi būti atidesnė. Bet jeigu, kaip sakiau, jis turtingas...

— Ak, mama, leisk man būti laimingai!

Ponia Vein pažvelgė į ją ir apkabino,— tai buvo vienas iš tų nenatūralių teatrališkų mostų, kurie taip dažnai aktoriui tampa savotiška antrąja prigimtimi. Tą akimirką atsivėrė durys, ir į kambarį įėjo vaikinas šiurkščiais kaštoniniais plaukais. Jis buvo kresnas, stambių rankų ir kojų, kiek nerangių judesių. Anaiptol ne taip dailiai sudėtas kaip jo sesuo. Sunku buvo patikėti, kad jie tokie artimi giminaičiai. Ponia Vein įsmeigė žvilgsnį į jį ir ėmė plačiau šypsotis. Mintyse ji sūnų pavertė garbingąja publika. Ji neabejojo, kad *tableau** įdomus.

— Gal ir man kelis bučinius paliktum, Sibile,— geraširdiškai suniurnėjo vaikinas.

— Bet juk tu, Džimai, nemėgsti bučinių,— sušuko Sibilė.— Tu baisus senas lokys,— ir, perbėgusi per kambarį, jį apkabino.

Džeimsas Veinas meiliai pažiūrėjo seseriai į veidą.

— Eime, Sibile, pasivaikščioti. Nebesitikiu dar kada išvysti tą bjaurų Londoną. Bet ir nenoriu.

— Sūnau, nekalbėk tokių baisių dalykų,— sumurmėjo ponia Vein; ji atsiduso ir, paėmusi pigiais blizgučiais papuoštą teatrinį kostiumą, pradėjo jį lopyti. Ji truputį nusivylė, kad sūnus neprisijungė prie jų. Reginys būtų buvęs dar teatrališkesnis.

— O kodėl ne, mama? Aš taip galvoju.

— Tu skaudini mane, sūnau. Tikiu, kad tu grįši iš Australijos visko pertekęs. Kolonijose nėra to, ką aš vadinu gera draugija, todėl pralobęs turėsi grįžti į Londoną ir čia išsikovoti sau vietą.

— Gera draugija! — burbtelėjo vaikinas.— Nenoriu apie ją girdėti. Norėčiau kiek užsidirbti, kad galėčiau tave ir Sibilę ištraukti iš teatro. Nekenčiu jo.

— Ak, Džimai,— juokdamasi tarė Sibilė.— Koks tu negeras. Bet nejaugi tu tikrai nori pasivaikščioti su manimi? Kaip puiku! O aš bi-

* Paveikslas (*pranc.*).

jojau, kad tu eisi atsisveikinti su savo draugais — Tomu Hardžiu, kuris tau davė tą šlykščią pypkę, ar Nedu Lengtonu, kuris šaiposi, kad ją rūkai. Koks tu geras, kad man paskiri paskutinę savo popietę. Kur eisim? Eime į Parką.

— Aš per daug apskuręs,— atsakė jis susiraukdamas.— Į Parką eina tik dabitos.

— Niekai, Džimai,— sušnibždėjo ji, glostydama jam švarko rankovę.

Akimirką jis dvejojo.

— Na gerai,— tarė jis pagaliau.— Tik greitai apsirenk.

Šokio žingsniu ji išėjo pro duris. Buvo girdėti, kaip ji dainuoja, bėgdama laiptais aukštyn. Paskui mažos jos kojelės ėmė bildėti viršuje.

Džeimsas du ar tris kartus perėjo per kambarį. Tada atsigręžė į tylią figūrą kėdėje.

— Mama, ar mano daiktai paruošti? — paklausė jis.

— Viskas paruošta, Džeimsai,— atsakė ji, nepakeldama akių nuo siuvinio.

Keletą pastarųjų mėnesių ji jausdavosi nesmagiai, likusi viena su savo šiurkščiu, niūriu sūnumi. Lėkštą slapukišką jos sielą apimdavo nerimas, kai jų akys susitikdavo. Ji klausdavo savęs, ar jis ką nors įtaria. Tyla — Džeimsas daugiau nieko nebesakė — pasidarė jai nebepakeliama. Ji ėmė skųstis. Moterys ginasi puldamos, o puola staigiai ir nesuprantamai pasiduodamos.

— Manau, kad tau, Džeimsai, jūreivio gyvenimas patiks,— prašneko ji.— Bet nepamiršk, kad pats jį pasirinkai. Galėjai dirbti advokato kontoroje. Advokatų luomas labai garbingas, ir provincijoje geriausios šeimos dažnai kviečia juos pietų.

— Nekenčiu kontorų ir raštininkų,— atsakė jis.— Bet tavo teisybė. Pats pasirinkau savo kelią. Tik vieno dalyko prašau tavęs — saugok Sibilę. Žiūrėk, kad jos neištiktų kokia nelaimė. Mama, tu privalai ją saugoti.

— Džeimsai, kaip keistai tu kalbi. Aš juk saugau Sibilę.

— Sako, kad kas vakarą į teatrą ateina kažkoks džentelmenas ir eina į užkulisius pas ją. Ar teisybė? Ką tai reiškia?

— Tu, Džeimsai, kalbi apie tai, ko neišmanai. Mes, aktoriai, pripratę prie dėkingų žiūrovų dėmesio. Buvo metas, kai ir aš gaudavau daugybę puokščių. Anais laikais, kai žmonės mokėjo vertinti teatrą. O kai dėl Sibilės, dabar dar nežinau, ar jos jausmas rimtas. Tačiau nekyla jokių abejonių, kad minėtas jaunas vyras tikras džentelmenas.

Su manimi jis visada labai mandagus. Be to, atrodo taip, lyg būtų turtingas, ir gėlės, kurias jis Sibilei siunčia, nuostabios.

— Tačiau tu nežinai, kas jis toks,— atkirto vaikinas.

— Ne,— atsakė motina ramiausiu veidu.— Savo tikrosios pavardės jis mums dar nepasakė. Jis elgiasi labai romantiškai. Greičiausiai jis aristokratas.

Džeimsas Veinas prikando lūpą.

— Saugok Sibilę, mama! — sušuko jis.— Saugok Sibilę.

— Sūnau, tu užgauni mane. Nuo Sibilės aš akių nenuleidžiu. Žinoma, jei šis žmogus turtingas, kodėl ji turėtų už jo netekėti. Neabejoju, kad jis aristokratas. Atrodo visiškai kaip aristokratas. Sibilei tai būtų puiki partija. Juodu tokia nuostabi pora. Jis iš tikrųjų be galo gražus, visi tą pastebi.

Vaikinas kažką sumurmėjo sau panosėje ir šiurkščiais pirštais ėmė barbenti į lango stiklą.

Jis atsigręžė kažką pasakyti motinai, bet tuo tarpu atsivėrė durys, ir įbėgo Sibilė.

— Kokie judu rimti! — sušuko ji.— Kas nutiko?

— Nieko,— atsakė jis.— Kartais žmogui reikia ir rimtam pabūti. Lik sveika, mama. Pietausiu penktą. Viskas sukrauta, išskyrus marškinius, tad gali nesirūpinti.

— Lik sveikas, sūnau,— tarė motina, oriai nusilenkdama.

Ponią Vein labai suerzino sūnaus tonas, o žvilgsnis kažkuo baugino.

— Pabučiuok mane, mama,— tarė mergaitė. Jos lūpos lyg gėlės žiedlapiai palietė suvytusį motinos skruostą ir nutirpdė nuo jo šerkšną.

— Mano vaikeli! Mano vaikeli! — sušuko ponia Vein ir pažvelgė į lubas, ieškodama įsivaizduojamo balkono.

— Eime, Sibile,— nekantriai paragino ją brolis. Jis nekentė perdėto motinos jausmingumo.

Jie išėjo į lauką, į orą, virpantį nuo saulės šviesos ir vėjo, ir nužingsniavo žemyn niūria Justeno gatve. Praeiviai nustebę žvilgčiojo į rūškaną kresną vaikiną nedailiais, prastai pasiūtais drabužiais, kuris ėjo drauge su tokia grakščia, taurios išvaizdos mergina. Rodėsi, lyg paprastas daržininkas būtų ėjęs su rože.

Džimas kartkartėmis suraukdavo kaktą, pagavęs kokio praeivio smalsų žvilgsnį. Svetimų žvilgsnių jis nepakentė — tokį jausmą genijai patiria tik senatvėje, o eilinio žmogaus jis niekada neapleidžia. O Sibilė visai nenumanė, kokį įspūdį ji palieka praeiviams. Meilės šyps-

nys virpėjo ant jos lūpų. Ji galvojo apie Pasakų Princą ir, kad galėtų netrukdoma svajoti, nekalbėjo apie jį, o plepėjo apie laivą, kuriuo Džimas turėjo plaukti, apie auksą, kurio jis tikrai rasiąs, apie nepaprastai turtingą nuotaką, kurią jis išgelbėsiąs iš piktų raudonmarškinių bušreindžerių[1]. Juk jis neliksiąs jūrininku ar trečiuoju kapitono padėjėju. O, ne! Jūreivio gyvenimas klaikus! Tik pagalvok,— įkiš tave į tą šlykštų laivą kaip į kokį narvą, o šniokščiančios bangos didžiulėm keterom taip ir tykos įsiveržti vidun, rūstus vėjas lenks stiebus ir draskys bures į ilgas švilpiančias skiautes. Melburne jis išlips iš laivo, mandagiai atsisveikins su kapitonu ir tiesiai patrauks ieškoti aukso. Po kelių dienų jis ras didžiulį aukso grynuolį, kokio dar niekas nebuvo radęs, ir nugabens jį į pakrantę furgonu, kurį saugos šeši raiti policininkai. Tris sykius juos užpuls bušreindžeriai, tačiau po baisių skerdynių bus įveikti. Arba ne. Kam jam ieškoti aukso. Ten baisios vietos, vyrai girtauja, šaudo viens kitą smuklėse ir bjauriai keikiasi. Jis pasidarys puikus avių augintojas ir vieną vakarą, jodamas namo, sutiks plėšiką, ant juodo žirgo nešantį pagrobtą gražią turtingą merginą; jis plėšiką pasivys ir išvaduos mergaitę. Be abejonės, jinai pamils jį, o jis — ją, jie susituoks, grįš namo ir gyvens Londone, didžiuliame name. Taip, jo laukia nuostabi ateitis. Bet jis privalo būti labai geras, nepykti, nešvaistyti pinigų. Jinai tik vieneriais metais vyresnė už jį, bet daug geriau pažįsta gyvenimą. Be to, jis būtinai turi rašyti jai kiekvieną kartą, kai bus gabenamas paštas, ir kiekvieną vakarą prieš gulдamas pasimelsti. Dievas geras ir sergės jį. Jinai taip pat už jį melsis, o po kelerių metų jis grįš turtingas ir laimingas.

Vaikinas klausėsi apniukęs ir nieko nesakė. Sunku jam buvo palikti namus.

Bet ne vien išsiskyrimas jį slėgė ir kamavo. Nors ir buvo visiškai nepatyręs, tačiau aiškiai jautė, koks pavojus gresia Sibilei. Jaunasis dendis, kuris mergino Sibilę, nieko gera nežadėjo. Jis džentelmenas, ir jau vien dėl to Džeimsas jo nekentė; kažkoks klasinis instinktas, kurio Džeimsas pats nesuprato ir kuris dėl to buvo dar stipresnis, vertė neapkęsti. Jis suvokė ir motinos tuštybę bei lėkštumą ir suprato, kad čia slypi begalinis pavojus Sibilei ir Sibilės laimei. Vaikai iš pradžių tėvus myli, kai suauga, teisia juos, retkarčiais jiems atleidžia.

Jo motina! Džeimsui rūpėjo jos paklausti to, apie ką daugelį mėnesių patyliukais mąstė. Teatre nugirsta atsitiktinė frazė, pašaipus šnibždesys, pasiekęs jo ausis vieną vakarą, belaukiant prie scenos durų, sukėlė baisų minčių srautą. Vos tik prisiminus, jam ėmė degti veidas tarsi nuo

botago kirčio. Gili raukšlė įsirėžė tarp suraukų antakių, ir iš skausmo jis prikando apatinę lūpą.

— Tu, Džimai, visai nesiklausai, ką aš kalbu,— sušuko Sibilė.— O aš kuriu tau pačius gražiausius ateities planus. Na, pasakyk gi ką nors.

— O ką pasakyti?

— Ak, kad būsi geras ir mūsų nepamirši,— atsakė Sibilė, šypsodama jam.

Jis trūktelėjo pečiais.

— Tu, Sibile, greičiau mane pamirši negu aš tave.

Ji paraudo.

— Ką tu turi galvoje, Džimai? — paklausė ji.

— Girdėjau, radai naują draugą. Kas jis? Kodėl man nieko nesakei apie jį? Jo ketinimai nėra geri.

— Liaukis, Džimai,— sušuko ji.— Nedrįsk blogai kalbėti apie jį. Aš jį myliu.

— Tu net jo vardo nežinai,— atsakė vaikinas.— Kas jis? Juk aš turiu teisę žinoti.

— Jis vardu Pasakų Princas. Negi tau nepatinka jo vardas? Įsidėmėk jį, kvailas berniūkšti, ir niekada nepamiršk. Jei tu tik pamatytum jį, suprastum, kad jis nuostabiausias žmogus pasaulyje. Kada nors, kai grįši iš Australijos, su juo susipažinsi. Ir tau jis labai patiks. Visiems jis patinka, o aš... jį myliu. Būtų gera, jei šįvakar galėtum ateiti į teatrą. Jis ten bus, o aš vaidinsiu Džuljetą. Ak, kaip aš vaidinsiu! Tik įsivaizduok, Džimai,— mylėti ir vaidinti Džuljetą! O jis čia pat sėdi! Vaidinti jo malonumui! Bijau, kad galiu išgąsdinti visą trupę, išgąsdinti arba sužavėti. Mylėti — tai būti kažkuo daugiau negu esi. Vargšas baisusis ponas Aizeksas apskelbs savo bičiuliams bare, kad aš geniali. Jis šventai tiki manimi, o šį vakarą jis man melste melsis. Jaučiu tą. Ir viskas dėl jo, vien tik dėl jo, dėl Pasakų Princo, mano nuostabaus mylimojo, grožio dievo. Greta jo aš tokia varguolė. Varguolė? Bet argi tai svarbu? Kai skurdas įslenka pro duris, meilė išlekia pro langą. Mūsų priežodžius reikia perdirbti. Jie buvo sukurti žiemą, o dabar vasara. Man atrodo, kad dabar pavasaris, žiedų šventė po žydro dangaus skliautu.

— Jis aristokratas,— niūriai tarė vaikinas.

— Jis princas! — sušuko ji skambiu balsu.— Ko dar tau bereikia?

— Jis nori tave pavergti.

— Laisvė man kelia siaubą.

— Saugokis jo.

— Kas jį mato — dievina, kas pažįsta — juo patiki.

— Sibile, dėl jo tu pametei galvą.

Ji nusijuokė ir įsikibo jam į parankę.

— Mielas mano Džimai, šneki, lyg būtum šimtametis senis. Ir pats kada nors pamilsi. Tada žinosi, ką tai reiškia. Nebūk toks apniukęs. Turėtum džiaugtis, kai išvažiuodamas palieki mane laimingesnę, negu buvau. Mudviejų gyvenimas buvo vargingas, labai vargingas ir sunkus. Bet dabar bus kitaip. Tu į naują pasaulį iškeliauji, o aš jį čia suradau. Štai dvi vietos. Sėskim ir pažiūrėkim, kaip vaikšto prašmatnūs ponai.

Jie atsisėdo žiūrovų minioje. Kitapus kelio tulpių lysvės liepsnojo tartum virpantys ugniniai ratai. Tvankiame ore mirgėjo baltos dulkelės — lyg debesis, pakilęs nuo irisų žiedų. Kaip milžiniški drugiai plazdėjo ir nardė margaspalviai skėčiai.

Sibilė privertė brolį pasipasakoti apie save, savo viltis, sumanymus. Jis kalbėjo lėtai, su didelėm pastangom. Juodu persimesdavo žodžiais lyg lošėjai, kurie paeiliui ritina kauliukus. Sibilė jautėsi prislėgta. Ji negalėjo dalintis su broliu savo džiaugsmu. Blankus šypsnys, išlenkęs tas rūsčias lūpas, buvo vienintelis atgarsis, kurio ji susilaukė. Pagaliau ji nutilo. Staiga šmėkštelėjo auksiniai plaukai ir šypsančios lūpos, ir Sibilė išvydo, kaip atviroje karietoje drauge su dviem damom pravažiavo Dorianas Grėjus. Ji pašoko.

— Štai jis! — suriko jinai.

— Kas? — paklausė Džimas Veinas.

— Pasakų Princas,— atsakė ji, žiūrėdama įkandin karietos.

Vaikinas pašoko ir sugriebė ją už rankos.

— Parodyk man. Kuris? Parodyk. Turiu jį pamatyti! — sušuko jis. Bet tą akimirką jiems visą reginį užstojo pravažiuojanti lordo Beriko keturkinkė, o kai tarpas vėl liko tuščias, karieta jau buvo išvažiavusi iš parko.

— Nuvažiavo,— tyliai ir liūdnai tarė Sibilė.— Gaila, kad tu jo nepamatei.

— Gaila, kad nepamačiau, nes, prisiekiu dangumi, jei jis tave nuskriaus, aš jį nudėsiu.

Su siaubu ji pažvelgė į brolį. O jis pakartojo savo žodžius. Tartum durklas jie perskrodė orą. Aplinkiniai žmonės sužiuro į juos. Greta stovėjusi moteriškė pradėjo krizenti.

— Eime, Džimai, eime,— sušnibždėjo ji. Ir nuėjo per minią, o brolis klusniai sekė įkandin. Jis džiūgavo tą pasakęs.

Kai jie priėjo Achilo statulą, mergaitė apsigręžė. Užuojauta broliui, spindėjusi akyse, lūpose virto juoku. Ji papurtė galvą, žiūrėdama į brolį.

— Na ir kvailas tu, Džimai, visiškai kvailas; tikras pikčiurna. Kaip gali taip baisiai kalbėti? Nenutuoki, ką sakai. Tu pavydus ir negeras. Ak, kaip norėčiau, kad tu ką nors pamiltum. Meilė žmones daro gerus, o tai, ką tu kalbėjai — pikta.

— Man šešiolika,— atsakė jis,— ir aš žinau, ką kalbu. Motina tau negali padėti. Ji nemoka tavęs prižiūrėti. Būtų geriau, jei nebevažiuočiau į Australiją. Man labai knieti spjauti į viską. Jei sutarties nebūčiau pasirašęs, tikrai viską mesčiau.

— Ak, Džimai, nebūk toks rimtas. Elgiesi, lyg būtum herojus iš kokios kvailos melodramos, kuriose mama taip mėgdavo vaidinti. Nesivaidysiu su tavimi. Aš jį pamačiau... ak, to gana, kad būčiau visiškai laiminga. Mes nesibarsim. Žinau, tu niekada nenuskriaustum to, kurį aš myliu.

— Tol, kol tu jį myli,— suskambo niūrus atsakymas.

— Amžinai mylėsiu! — sušuko Sibilė.

— O jis?

— Taip pat amžinai!

— Tegu tik pabando tave mesti!

Jinai atšlijo nuo jo. Paskui nusijuokė ir paėmė jį už alkūnės. Juk jis tebuvo berniukas.

Prie Marmuro Arkos jie įlipo į omnibusą, kuris juos nuvežė ligi pat skurdaus jų namelio Justeno gatvėje. Jau buvo po penkių, ir Sibilei reikėjo porą valandų pagulėti prieš spektaklį. Džimas primygtinai to reikalavo. Jis pasakė norįs su ja atsisveikinti, kol motinos nėra. Motina tikriausiai iškels sceną, o jis nekenčia jokių scenų.

Juodu atsisveikino Sibilės kambaryje. Vaikino širdyje liepsnojo pavydas ir nuožmi, mirtina neapykanta nepažįstamajam, kuris, kaip jam rodėsi, įsibrovė į jųdviejų tarpą. Tačiau, kai jos rankos apkabino jam kaklą ir pirštai ėmė kedenti plaukus, jis atlyžo ir pabučiavo ją su tikra meile. Kai jis lipo žemyn, jo akys buvo ašarotos.

Apačioje laukė motina. Jam įėjus, ji ėmė niurnėti, kad jis vėluojąs. Nieko neatsakęs, jis sėdo valgyti skurdžių pietų. Musės zyzė viršum stalo ir ropojo po dėmėtą staltiesę. Pro omnibusų ūžimą ir karietų bildesį jis girdėjo monotoniškai dūzgiantį motinos balsą, kuris ryte rijo kiekvieną jam likusią minutę.

Netrukus jis atstūmė lėkštę ir rankomis pasirėmė galvą. Jautė turįs

teisę žinoti. Motina jau anksčiau privalėjo jam pasakyti, jei buvo taip, kaip jis įtarė. Suakmenėjusi iš baimės motina jį stebėjo. Lūpos mechaniškai bėrė žodžius. Pirštai maigė sudriskusią mezginiuotą nosinę. Kai laikrodis išmušė šešias, jis pakilo ir nuėjo prie durų. Tada atsigręžė ir pažvelgė į ją. Jų žvilgsniai susitiko. Jos akyse jis išvydo karštą meldimą pasigailėti. Tai jį įsiutino.

— Mama, noriu tave kai ko paklausti,— prabilo jis. Jos akys ėmė beprasmiškai klaidžioti po kambarį. Ji nieko neatsakė.— Pasakyk teisybę,— aš turiu teisę žinoti. Ar buvai ištekėjusi už mano tėvo?

Ji giliai atsiduso, pajutusi palengvėjimą. Baisi akimirka, akimirka, kurios daugelį mėnesių ir savaičių ji dieną naktį bijojo, pagaliau atėjo, ir vis dėlto ji nejautė jokios baimės. Iš tikrųjų ji netgi buvo mažumėlę nusivylusi. Šiurkštus klausimo tiesumas reikalavo tiesaus atsakymo. Scena nebuvo palaipsniui parengta. Taip elgtis nederėjo. Jai rodėsi, lyg čia būtų prasta repeticija.

— Ne,— atsakė ji, stebėdamasi, kad gyvenime viskas taip žiauriai paprasta.

— Vadinasi, mano tėvas buvo niekšas,— sušuko vaikinas, gniauždamas kumščius.

Ji papurtė galvą.

— Aš žinojau, kad jis nėra laisvas. Mes labai mylėjome vienas antrą. Jei jis būtų gyvas, būtų mus visus aprūpinęs. Nesmerk jo, sūnau. Jis buvo tavo tėvas, taip pat ir džentelmenas. Taip, jis priklausė aukštuomenei.

Keiksmas išsprūdo iš jaunuolio lūpų.

— Savimi aš nesirūpinu,— sušuko jis,— bet saugok, kad Sibilei... Juk ir ją, rodos, myli džentelmenas ar bent taip sako. Tikriausiai taip pat iš aukštuomenės.

Akimirką moteriškė sugniužo, baisaus pažeminimo prislėgta. Jos galva nusviro. Drebančiomis rankomis nusišluostė akis.

— Sibilė turi motiną,— tyliai tarė ji.— O aš neturėjau.

Vaikinas susigraudino. Priėjo prie jos ir pasilenkęs pabučiavo.

— Atleisk, jei įskaudinau tave, klausinėdamas apie tėvą,— tarė jis.— Bet kitaip negalėjau. Dabar turiu eiti. Lik sveika. Nepamiršk, kad nuo šiol tau teks rūpintis tik vienu vaiku. Atmink, jei šis vyriškis nuskriaus mano seserį, aš sužinosiu, kas jis per vienas, suseksiu jį ir nudėsiu kaip šunį. Prisiekiu.

Beprotiškai drąsus grasinimas, energingi mostai, melodramatiškai tūžmingi žodžiai gyvenimą jai nuspalvino ryškesnėm spalvom. Tokia

atmosfera buvo jai įprasta. Ji laisviau atsikvėpė ir po daugelio mėnesių pirmą kartą tikrai gėrėjosi savo sūnumi. Mielai būtų pratęsusi šią audringą sceną, bet sūnus ją nutraukė. Reikėjo žemyn nugabenti skrynias, surasti kažkur pamestą šaliką. Namų sargas zujo ten ir atgal. Teko suderėti vežiką. Niekingos smulkmenos prarijo puikų momentą. Tik sūnui važiuojant iš namų, su atgijusiu nusivylimu jinai mojavo jam sudriskusia mezginiuota nosine. Ji jautė, kad puiki proga dingo. Tik mažumėlę pasiguodė, pasakodama Sibilei, koks vienišas būsiąs dabar jos gyvenimas, nes jai belikę rūpintis tik vienu vaiku. Šią frazę ji buvo įsiminusi. Jinai jai patiko. Bet apie grasinimą ji nieko nepasakė. O jis buvo toks ryškus ir dramatiškas! Ponia Vein neabejojo, kad vieną gražią dieną jie visi iš to grasinimo pasijuoks.

VI SKYRIUS

— Bezili, tikriausiai jau girdėjai naujieną? — paklausė lordas Henris tą vakarą, kai tarnas įvedė Holvordą į atskirą kambarį „Bristolyje“, kur stovėjo trims asmenims padengtas stalas.

— Ne, Hari,— atsakė dailininkas, atiduodamas skrybėlę ir paltą nusilenkusiam padavėjui.— Kokią naujieną? Tikiuosi, su politika ji nesusijusi. Nesidomiu politika. Bendruomenių rūmuose nėra nė vieno žmogaus, kurį būtų verta nutapyti, nors daugelį reikėtų truputėlį pabaltinti.

— Dorianas Grėjus susižiedavo,— tarė lordas Henris, stebėdamas jį.

Holvordas krūptelėjo, paskui susiraukė.

— Dorianas susižiedavo! — sušuko jis.— Negali būti!

— Tikrų tikriausia teisybė!

— Su kuo?

— Su kažkokia aktoryte.

— Netikiu. Dorianas pernelyg protingas.

— Mielas Bezili, Dorianas pernelyg išmintingas, kad kartkartėmis nepadarytų kvailysčių.

— Tuoktis kartkartėmis negalima, Hari.

— Amerikoje galima,— vangiai atsakė lordas Henris.— Bet aš juk

nesakiau, kad jis susituokė. Sakiau, kad susižiedavo. Tai didžiulis skirtumas. Aš puikiai prisimenu, kad esu vedęs, bet visiškai neprisimenu, ar kada nors buvau susižiedavęs. Esu linkęs manyti, jog susižiedavęs nebuvau.

— Bet pagalvok apie Doriano kilmę, padėtį, turtą. Tikra nesąmonė būtų, jei jis vestų tiek žemesnę merginą.

— Jei nori, Bezili, kad jis ją vestų, pasakyk jam tą, ką man dabar sakei. Tada tikrai ves. Tik pačių kilniausių motyvų skatinamas žmogus padaro visišką kvailystę.

— Hari, aš manau, kad mergaitė gera. Nenorėčiau, kad Dorianas savo gyvenimą sujungtų su kokia nedorėle, kuri sugadintų jo būdą ir pražudytų intelektą.

— O, ji daugiau negu gera, ji — graži,— tyliai pasakė lordas Henris, gurkšnodamas vermutą su apelsinų antpilu.— Dorianas sako, kad ji gražuolė, o jis išmano apie grožį. Tavo nutapytas portretas išmokė jį jautriau suvokti kitų grožį. Net šiuo atžvilgiu, neminint kitų, portretas teigiamai jį paveikė. Šį vakarą mes ją matysim, jei vaikinas nepamirš susitarimo.

— Ar nejuokauji?

— Nėmaž, Bezili. Nenorėčiau, kad man kada nors tektų kalbėti rimčiau negu dabar.

— Bet, Hari, nejaugi tu pritari? — paklausė dailininkas, žingsniuodamas po kambarį ir kramtydamas lūpą.— Jokiu būdu negalima pritarti. Čia kažkoks kvailas apkvaitimas.

— Dabar aš niekada niekam nepritariu ir niekam neprieštarauju. Absurdiška šitaip žiūrėti į gyvenimą. Į pasaulį mes atėjom ne savo moralinių prietarų skelbti. Niekada nekreipiu dėmesio, ką šneka eiliniai žmonės, ir niekada netrukdau žaviems. Jei žmogus mane patraukia, man nesvarbu, kokį saviraiškos būdą jis pasirenka, man viskas miela. Dorianas Grėjus įsimyli gražią merginą, kuri vaidina Džuljetą, ir jai pasiperša. O kas čia blogo? Jei jis vestų Mesaliną[1], irgi būtų ne mažiau įdomus. Tu žinai, aš nesu vedybų šalininkas. Didžiausias vedybų trūkumas tas, kad jos žmonėms atima egoizmą. O žmonės be egoizmo — bespalviai. Jiems stinga individualumo. Tačiau yra temperamentų, kuriuos vedybos daro dar komplikuotesnius. Jie išsaugo savo egoizmą ir jį papildo daugybe kitų „ego“. Jie priversti gyventi daugiau negu vieną gyvenimą. Jie tampa labiau organizuoti, o aukštesnis organizuotumas, mano supratimu, žmogaus egzistencijos tikslas. Be to, kiekviena patirtis vertinga, ir vedybos, kad ir ką galėtum joms prikišti, patyrimą

praturtina. Manau, kad Dorianas Grėjus šią mergaitę ves, šešis mėnesius aistringai ją mylės, o paskui susižavės kita. Be galo įdomu bus jį stebėti.

— Tu pats, Hari, netiki nė vienu savo žodžiu. Jeigu Doriano Grėjaus gyvenimas būtų sugriautas, tu pats labiau už kitus apgailestautum. Esi daug geresnis, negu dediesi.

Lordas Henris nusijuokė.

— Mes linkę gerai galvoti apie kitus vien todėl, kad patys savęs bijom. Optimizmo pagrindas — paprasčiausia baimė. Tariamės esą didžiadvasiai, nes apdovanojam savo kaimyną dorybėmis, kurios ir mums duotų naudos. Giriame bankininką, kad pratęstume skolos mokėjimo terminą, randam gerų savybių plėšiko būde, vildamiesi, kad jis nepalies mūsų kišenių. Aš iš tikrųjų galvoju taip, kaip kalbu. Be galo niekinu optimizmą. O gyvenimas sugriaunamas tik tada, kai jo augimą kas sustabdo. Jei nori sugadinti žmogaus prigimtį, pradėk ją taisyti. Kai dėl vedybų — be abejonės, tai būtų kvaila, nes juk yra kitokių, įdomesnių ryšių tarp vyro ir moters. Aš, žinoma, remsiu juos. Jie žavūs savo modernumu. Bet štai ir pats Dorianas. Jis tau papasakos daugiau negu aš.

— Mielas Hari, mielas Bezili, sveikinkit mane! — tarė vaikinas, nusimesdamas vakarinį atlasu pamuštą apsiaustą ir spausdamas ranką savo bičiuliams.— Dar niekada nebuvau toks laimingas. Žinoma, tai nelaukta — bet visa, kas nuostabu, ateina nelauktai. Ir vis dėlto, man regis, kad visą gyvenimą aš šito ieškojau.

Iš džiaugsmo ir susijaudinimo jis buvo paraudęs ir atrodė neapsakomai gražus.

— Tikiuosi, Dorianai, kad jūs visada būsit laimingas,— pasakė Holvordas,— tačiau negaliu jums atleisti, kad man nepranešėt apie savo sužadėtuves. Hariui pranešėt.

— O aš negaliu atleisti, kad pavėlavot pietų,— įsiterpė lordas Henris, dėdamas ranką vaikinui ant peties ir šypsodamas.— Na, sėskim ir pažiūrėkim, ko vertas naujasis vyriausias virėjas, o paskui jūs mums papasakosit, kaip visa tai atsitiko.

— Beveik nėra ko pasakoti,— sušuko Dorianas, kai jie susėdo prie mažo apvalaus stalelio.— Buvo taip. Vakar vakare, kai išėjau iš jūsų, Hari, aš persirengiau, pavakarieniavau mažame itališkame restorane Ruperto gatvėje, kurį jūs man parodėt, ir aštuntą valandą nuėjau į teatrą. Sibilė vaidino Rozalindą. Aišku, dekoracijos buvo siaubingos, Orlandas — nepakenčiamas. Bet Sibilė! Ak, jei būtumėt ją matę! Kai

įėjo, apsivilkusi berniuko drabužiais, buvo tiesiog nuostabi. Su samanine aksomo striuke cinamono spalvos rankovėmis, glaudžiai prigludusiom rudom kryžmai suvarstytom kelnėm, dailia žalia kepuraite su sakalo plunksna, prismeigta brangakmeniu ir su dulsvai raudona medžiaga pamuštu apsiaustu su gaubtu. Niekada ji man neatrodė tokia stebuklingai graži. Ji buvo kupina švelnaus grakštumo tarsi Tanagros[2] figūrėlė, kurią jūs, Bezili, turit savo dirbtuvėje. Plaukai supo veidą lyg tamsūs lapai blyškią rožę. O vaidyba — na, jūs patys šį vakarą ją pamatysit. Ji apsigimusi menininkė. Sėdėjau skurdžioje ložėje kaip užburtas. Užmiršau, kad dabar devynioliktas šimtmetis ir aš Londone. Buvau su savo mylima miške, kokio dar niekada nebuvo regėjusios žmogaus akys. Po spektaklio nuėjau į užkulisius pasikalbėti su ja. Mums drauge besėdint, jos akys staiga pasidarė kažkokios nepaprastos — tokių dar man niekada nebuvo tekę matyti. Mano lūpos prigludo prie jos lūpų. Mes pasibučiavome. Negaliu jums apsakyti, ką jaučiau tą akimirką. Man rodėsi, kad visas mano gyvenimas susikoncentravo į vieną rausvaspalvio džiaugsmo akimirką. Jinai visa virpėjo, drebėjo lyg baltas narcizas. Paskui puolė ant kelių ir ėmė bučiuoti man rankas. Jaučiu, kad neturėčiau jums viso to pasakoti, bet negaliu susilaikyti. Be abejonės, mūsų sužadėtuvės didžiausia paslaptis. Ji net motinai nieko nepasakė. Nežinau, ką sakys mano globėjai. Lordas Redlis tikriausiai užsius. Tačiau man nerūpi. Ir tegu. Greičiau kaip po metų būsiu pilnametis, o tada galėsiu daryti, ką tinkamas. Juk aš teisingai pasielgiau, Bezili, savo meilę suradęs poezijoje, o žmoną — Šekspyro pjesėse? Lūpos, kurias Šekspyras mokė kalbėti, man į ausį pašnibždėjo savo paslaptį. Mane laikė apglėbusios Rozalindos rankos, aš bučiavau Džuljetos lūpas.

— Taip, Dorianai, man atrodo, kad jūs teisus,— iš lėto tarė Holvordas.

— Ar matėt ją šiandien? — paklausė lordas Henris.

Dorianas Grėjus papurtė galvą.

— Palikau ją Ardėnų miške. Rasiu sode Veronoje[3].

Lordas Henris susimąstęs gurkšnojo šampaną.

— O kurią akimirką jūs ištarėt žodį „vedybos“? Ir ką jinai atsakė? Gal užmiršot viską?

— Mielas Hari, aš į tai nežiūrėjau kaip į formalią sutartį ir oficialiai nepasipiršau. Pasakiau, kad myliu ją, o ji atsakė esanti neverta būti mano žmona. Ji neverta! Visą pasaulį už ją atiduočiau.

— Moterys nuostabiai praktiškos,— tyliai tarė lordas Henris,—

daug praktiškesnės už mus. Tokiose situacijose mes dažnai užmirštam užsiminti apie vedybas, bet jos visada mums primena.

Holvordas palietė jo ranką.

— Liaukis, Hari. Tu supykinsi Dorianą. Jis ne toks kaip visi. Jis niekada nieko nenuskriaus. Per švelnios prigimties.

Lordas Henris pažvelgė per stalą.

— Dorianas niekada ant manęs nepyksta,— atsakė jis.— Aš paklausiau skatinamas paties rimčiausio motyvo, kuris pateisina bet kokį kamantinėjimą, paklausiau grynai iš smalsumo. Mat pagal mano teoriją, visada moterys mums pasiperša, o ne mes moterims. Žinoma, tik ne vidurinėse klasėse. Bet juk vidurinės klasės nemoderniškos.

Dorianas Grėjus nusijuokė ir atmetė galvą.

— Hari, jūs nepataisomas, bet man vis tiek. Neįmanoma ant jūsų supykti. Kai pamatysit Sibilę Vein, suprasit, kad ją nuskriausti galėtų tik žvėris, beširdis žvėris. Negaliu suvokti, kaip galima pažeminti tą, kurią myli. Aš myliu Sibilę Vein. Noriu užkelti ją ant auksinio pjedestalo ir žiūrėti, kaip pasaulis garbina moterį, kuri priklauso man. Kas yra santuoka? Nesulaužoma priesaika. Dėl to jūs iš jos šaipotės. Nesišaipykit. Tai nesulaužoma priesaika, ir aš noriu ją duoti. Jos pasitikėjimas daro mane ištikimą, jos tikėjimas — gerą. Būdamas drauge su ja, gailiuosi išmokęs to, ko jūs mane mokėt. Darausi nebe toks, kokį mane pažįstat. Aš pasikeičiau ir, vos tik Sibilė paliečia mane ranka, užmirštu jus ir jūsų klaidingas, vylingas, kupinas nuodų, nuostabias teorijas.

— Kurias? — paklausė lordas Henris, dėdamas sau į lėkštę mišrainės.

— Jūsų teorijas apie gyvenimą, teorijas apie meilę, teorijas apie malonumus. Iš teisybės visas jūsų teorijas, Hari.

— Malonumas — vienintelis objektas, vertas teorijos,— tarė Haris savo tyliu melodingu balsu.— Bet aš, deja, šios teorijos negaliu savintis. Ji priklauso ne man, o Gamtai. Malonumas — tai išmėginimas, kurį siunčia pati Gamta, tai jos palankumo ženklas. Laimingi būdami, mes visada geri, bet būdami geri, ne visada laimingi.

— O ką tu vadini gerumu? — paklausė Bezilis.

— Iš tikrųjų — ką? — pritarė Dorianas, atsilošdamas kėdėje ir žvelgdamas į lordą Henrį pro stambias kekes raudonlūpių irisų, pastatytų vidury stalo.— Ką jūs, Hari, vadinat gerumu?

— Būti geram — reiškia gyventi santarvėje su savimi,— atsakė lordas Henris, baltais grakščiais pirštais čiupinėdamas plonytę taurės

kojelę.— O kai esi verčiamas gyventi santarvėje su kitais, pradedi nebesutarti su savimi. Tavo paties gyvenimas — štai kas svarbu. O kai dėl kitų žmonių, ką gi, jei nori būti sausas formalistas ar puritonas, gali sau puikautis prieš kitus savo moraliniais sprendimais, nors tau pačiam dėl jų nei šilta, nei šalta. Be to, individualizmas iš tikrųjų turi aukštesnę paskirtį. Modernioji moralė — tai savo epochos normų pripažinimas. Mano supratimu, kiekvienas kultūringas žmogus, pripažindamas savo epochos normas, yra didžiausio amoralumo reiškėjas.

— Bet, Hari, jei gyvensi vien sau, turėsi už tai mokėti labai brangią kainą,— užsiminė dailininkas.

— Taip, nūnai mes už viską permokam. Mano galva, tikroji vargšų tragedija ta, kad jiems niekas kita neįkandama, tik savęs atsižadėjimas. Gražios nuodėmės, kaip ir gražūs daiktai,— turtuolių privilegija.

— Už tai reikia mokėti ne pinigais, o kuo kitu.

— Kuo, Bezili?

— Man regis, sąžinės priekaištais, kančia... savo moralinio nuopuolio suvokimu.

Lordas Henris gūžtelėjo pečiais.

— Mielas bičiuli, viduramžių menas žavus, tačiau viduramžių emocijos jau paseno. Be abejo, romanams jos tinka, bet juk romanuose galima panaudoti tik tą, kuo gyvenime jau nebesinaudojama. Patikėk, joks civilizuotas žmogus nesigaili patirto malonumo, o joks necivilizuotas žmogus nežino, kas yra malonumas.

— Aš žinau, kas yra malonumas,— sušuko Dorianas Grėjus.— Tai ką nors dievinti.

— Žinoma, geriau dievinti, negu būti dievinamam,— atsakė Henris, žaisdamas vaisiais.— Būti dievinamam — nuobodybė. Moterys elgiasi su mumis taip, kaip žmonija elgiasi su savo dievais. Jos garbina mus ir tolydžio vargina, ko nors prašydamos.

— Man rodos, kad visa, ko jos prašo, jau pačios yra mums davusios,— tyliai ir rimtai pasakė vaikinas.— Mums jos uždega meilę. Todėl turi teisę reikalauti jos ir sau.

— Tikra teisybė, Dorianai! — sušuko Holvordas.

— Teisybės niekada nebūna,— nesutiko lordas Henris.

— O čia teisybė,— nepasidavė Dorianas.— Turit pripažinti, Hari, kad moterys vyrams atiduoda savo gyvenimo auksą.

— Galbūt,— atsiduso lordas Henris,— bet jos visada nori jį atgauti smulkiomis monetomis. Štai kur bėda. Moterys, kaip sykį pasakė vie-

nas aštrialiežuvis prancūzas, įkvepia mums norą kurti šedevrus, tačiau visada trukdo juos sukurti.

— Hari, jūs baisus. Nežinau, kodėl man taip patinkat.

— Aš jums, Dorianai, visada patiksiu,— atsakė lordas Henris.— Na, vyrai, ar gersit kavos? Kelneri, atneškit kavos, *fine-champagne** ir cigarečių. Ne, cigarečių nereikia, aš turiu. Bezili, neleisiu tau rūkyti cigarų. Paimk cigaretę. Cigaretė — tobulo malonumo tobulas pavyzdys. Ji nuostabi ir vis dėlto nepasotina. Ko dar bereikia? Taip, Dorianai, aš jums visada patiksiu. Manyje jūs matot visas tas nuodėmes, kurių niekada neišdrįsit padaryti.

— Kokius niekus šnekat, Hari,— sušuko vaikinas, užsidegdamas cigaretę nuo ugnimi alsuojančio sidabrinio drakono, kurį kelneris padėjo ant stalo.— Eime į teatrą. Kai scenoje pamatysit Sibilę, jūs rasit naują idealą gyvenime. Ji jums atskleis tai, ko dar niekad nesat patyręs.

— Aš esu viską patyręs,— atsakė lordas Henris, žvelgdamas nuobodulio pilnom akim,— bet esu visada pasiruošęs naujoms emocijoms. Tik vargu ar beteks jų patirti. Bet gal ta jūsų nuostabi mergaitė ir mane sujaudins. Teatras man patinka. Jis daug realesnis už gyvenimą. Eime, Dorianai, jūs važiuosit su manimi. Deja, Bezili, mano karietoje vietos tik dviem, tau teks važiuoti atskirai.

Jie pakilo nuo stalo, apsivilko paltus ir stati baigė gerti kavą. Dailininkas buvo tylus ir susikaupęs. Niūri nuotaika slėgė jį. Tai santuokai jis nieku būdu negalėjo pritarti, tačiau ji rodėsi jam mažesnė blogybė už kitas nelaimes, kurios galėjo ištikti Dorianą. Po kelių minučių visi nulipo žemyn. Kaip buvo sutarta, Holvordas važiavo vienas ir stebėjo priešais riedančios karietos blyksinčius žibintus. Keistas jausmas pagavo jį, tarsi būtų ką praradęs. Jautė, kad Dorianas jam niekada nebebus tuo, kuo buvo praeityje. Gyvenimas įsibrovė į jų tarpą... Akys jam apsiblausė, ir jis lyg pro miglą žiūrėjo į gatves, pilnas žmonių ir žiburių. Kai karieta privažiavo prie teatro, jam rodėsi, lyg būtų daugeliu metų pasenėjęs.

* Brangios rūšies šampanas (*pranc.*).

VII SKYRIUS

Kažkodėl tą vakarą teatras buvo perpildytas; storasis žydas savininkas, pasitikęs juos prie durų, plačiai šypsojosi saldžia nervinga šypsena. Pompastiškai nuolankus jis nulydėjo juos į ložę, be paliovos mosikuodamas storomis, brangakmeniais apmaustytomis rankomis ir kalbėdamas labai garsiai. Dorianas Grėjus šlykštėjosi juo labiau negu bet kada. Jam rodėsi, lyg atėjęs pamatyti Mirandos[1] būtų sutikęs Kalibaną. O lordui Henriui žydas patiko. Bent šitaip jis tvirtino ir būtinai norėjo paspausti jam ranką ir pasakyti, jog didžiuojasi sutikęs žmogų, kuris surado tikrą genijų ir bankrutavo dėl meilės poetui. Holvordas su pasitenkinimu apžiūrinėjo veidus parteryje. Tvankumas juos slėgte slėgė. Didžiulis sietynas švietė tarytum milžiniškas jurginas geltonais liepsnojančiais žiedlapiais. Balkone jauni vyrai nusivilko švarkus ir liemenes ir sukorė ant barjero. Jie šūkavo vieni kitiems per visą salę, vaišino apelsinais greta sėdinčias neskoningai išsipusčiusias merginas. Parteryje kelios moterys garsiai juokėsi. Šaižūs jų balsai rėžė ausis. Buvo girdėti, kaip bare pokši atkemšami buteliai.

— Na ir vietelė savajai deivei atrasti! — tarė lordas Henris.

— Taip! — atsakė Dorianas Grėjus.— Kaip tik čia aš ir radau ją, deivę, iškilusią virš visų mirtingųjų. Kai ji vaidins, jūs viską pamiršit. Šitie prasti, stačiokiški žmonės šiurkščiais veidais ir brutaliais mostais visiškai pasikeičia, kai ji scenoje. Nuščiuvę sėdi ir stebi ją. Jie verkia ir juokiasi pagal jos valią. Atliepia jai nelyginant smuikai. Jinai juos sudvasina, ir tada jauti, kad jie to paties kūno ir kraujo kaip ir tu.

— To paties kūno ir kraujo? Tikriausiai ne! — sušuko lordas Henris, pro žiūronus tyrinėdamas publiką balkone.

— Nepaisykit jo, Dorianai,— tarė dailininkas.— Aš suprantu, ką turit omenyje, ir tikiu mergaite. Ta, kurią jūs pamilot, turi būti nepaprasta; mergaitė, daranti žmonėms tokį poveikį, kaip jūs sakot, turi būti puiki ir kilni. Sudvasinti savo amžių — tai iš tikrųjų prasminga. Jei ši mergaitė suteikia sielą tiems, kurių gyvenimas purvinas, bjaurus, jeigu jie per ją atsižada savanaudiškumo ir lieja ašaras dėl svetimų kančių, ji verta jūsų meilės, verta, kad visas pasaulis ją garbintų. Gerai, kad vedat ją. Iš pradžių aš taip nemaniau, bet dabar suprantu. Patys dievai jums sukūrė Sibilę Vein. Be jos nebūtumėt tobulas.

— Ačiū, Bezili,— atsakė Dorianas Grėjus, spausdamas jam ranką.— Žinojau, kad mane suprasit. Haris toks cinikas, mane jis baugina. Štai ir orkestras. Jis klaikus, tačiau gros tik kokias penkias minutes.

Paskui pakils uždanga, ir jūs pamatysit mergaitę, kuriai aš ketinu atiduoti visą savo gyvenimą, kuriai jau atidaviau viską, ką turiu gero.

Po ketvirčio valandos, aidint neapsakomai audringiems aplodismentams, į sceną įžengė Sibilė Vein. Taip, iš tiesų ji buvo daili pažiūrėti, net lordas Henris pagalvojo, kad tokios dailios merginos jam nebuvo tekę matyti. Drovus jos grakštumas ir baikščios akys kažkuo priminė jauną elnę. Švelnus rausvumas, lyg rožės atspindys sidabro veidrodyje, užliejo jai skruostus, kai ji pažvelgė į pilnutėlę entuziastingą salę. Ji žengė kelis žingsnius atgal, ir jos lūpos tarytum suvirpėjo. Bezilis Holvordas pašoko ir ėmė ploti. Nekrutėdamas lyg sapne sėdėjo Dorianas Grėjus ir žiūrėjo į ją. Lordas Henris, stebėdamas pro žiūronus, šnibždėjo:

— Žavi! Žavi!

Scena vaizdavo salę Kapuiečių namuose, ir Romeo, persirengęs piligrimu, atėjo drauge su Merkucijumi ir kitais draugais. Orkestras, kaip mokėdamas, sugrojo kelis taktus, prasidėjo šokis. Nevikrių, skurdžiai apsirengusių aktorių minioje Sibilė Vein šoko tartum būtybė iš kito, kilnesnio pasaulio. Šokant jos kūnas lingavo kaip vandens augalo stiebas. Kaklo išlenkimas buvo it baltosios lelijos žiedo. Rankos atrodė lyg iš vėsaus dramblio kaulo.

Tačiau ji buvo keistai abejinga. Jos veide nebuvo nė krislelio džiaugsmo, kai ji išvydo Romeo. Kelis žodžius, kuriuos ji turėjo ištarti:

O, ne, aš jūsų rankos paspaudimą
Laikiau mostu garbingu ir kilniu.
Šventajam ranką spaudžia piligrimai,
Bet apsieina jie be bučinių,*

drauge su sekančiu trumpu dialogu, ji pasakė be galo dirbtinai. Balsas buvo nuostabus, bet intonacijos skambėjo nenatūraliai. Tonas buvo netinkamas, todėl iš žodžių dingo gyvybė. Dėl to aistra pasidarė netikra.

Dorianas Grėjus, žiūrėdamas į ją, išblyško. Jis buvo sutrikęs ir nerimavo. Nė vienas iš draugų nedrįso jam ką nors pasakyti. Jiems jinai pasirodė visiškai netikusi. Jie baisiai nusivylė.

Tačiau jie žinojo, kad kiekvienai Džuljetai tikrasis išbandymas — balkono scena antrajame veiksme. Jie laukė jos. Jeigu ir čia jai nepavyks, mergaitė tikrai neturi jokio talento.

---

* Eiliuotus tekstus vertė A. Churginas.

Ji atrodė žaviai, kai mėnesienoje išėjo į balkoną. Šito nepaneigsi. Tačiau jos vaidyba buvo nepakenčiamai teatrališka ir juo toliau, tuo darėsi prastesnė. Judesiai tapo absurdiškai nenatūralūs. Visa, ką ji sakė, buvo baisiai perdėta. Puikųjį monologą:

Man dengia veidą kaukė tamsumos,—
Kitaip — matytum, kaip raustu iš gėdos,
Jog mano kalbą šiąnakt nugirdai —

ji išpylė pedantiškai tiksliai lyg mokinukė, kurią deklamuoti mokė koks nors antraeilis deklamavimo mokytojas. Kai persilenkusi per balkoną ėmė sakyti nuostabiąsias eiles:

Nors tu man mielas,—
Bijau aš mūsų sandoros naktinės.
Per daug jinai ūmi, per daug greita,
Per daug ji panaši į žaibo liepsną,
Kuri užgęsta danguje anksčiau,
Negu suspėji riktelėti: „žaibas!“
Labanaktis! Labanakt, mylimasis.
Lai mūsų meilės pumpuras švelnus
Nuo vasaros gaivinančio dvelkimo
Rytoj pražysta žiedu stebuklingu...

žodžius ji tarė taip, lyg jie būtų visai beprasmiai. Tai nebuvo jaudinimasis. Anaiptol, ji atrodė visai rami. Tai buvo tik netikusi vaidyba. Ji buvo visiška nevykėlė.

Net paprasta, neišsilavinusi publika parteryje ir balkone liovėsi domėtis scena. Žmonės ėmė nerimauti, balsu kalbėtis ir švilpti. Žydas savininkas, stovėdamas beletažo gale, iš pykčio trypė kojomis ir keikėsi. Vienintelis abejingas žmogus buvo pati mergaitė.

Antrajam veiksmui pasibaigus, visi pratrūko švilpti, o lordas Henris pakilo nuo kėdės ir apsivilko apsiaustą.

— Ji iš tikrųjų graži, Dorianai, bet vaidinti nesugeba. Eime.

— Aš liksiu ligi pabaigos,— atsakė vaikinas atkakliu, kartėlio pilnu balsu.— Man labai gaila, kad sugaišinau jums vakarą, Hari. Atsiprašau jūsų abiejų.

— Mielas Dorianai, tikriausiai panelė Vein serga,— įsiterpė Holvordas.— Ateisim čia kitą vakarą.

— O, kad ji sirgtų! — tarė Dorianas.— Bet, man regis, ji tiesiog

bejausmė ir šalta. Ji visiškai pasikeitė. Vakar vakare ji buvo didelė artistė. Šiandien — eilinė, prasta aktorėlė.

— Dorianai, nekalbėkit šitaip apie tą, kurią mylit. Meilė nuostabesnė už Meną.

— Tiek menas, tiek ir meilė — tik imitacijos formos,— pasakė lordas Henris.— Tačiau eime, Dorianai. Jums negalima čia ilgiau pasilikti. Žiūrėti blogą vaidybą kenkia žmogaus moralei. Beje, manau, nenorėtumėt, kad jūsų žmona vaidintų. Tad argi svarbu, jei ji Džuljetą vaidina lyg medinė lėlė? Ji labai graži, ir jeigu apie gyvenimą teišmano tik tiek, kiek apie vaidybą, jūsų laukia nuostabūs pergyvenimai. Tikrai pakerėti mus gali tik dviejų rūšių žmonės: tie, kurie žino absoliučiai viską, ir tie, kurie absoliučiai nieko nežino. Dėl dievo, mielas vaikine, kam taip sielvartauti! Jaunystės išlaikymo paslaptis — niekada nepatirti jausmų, kurie netinka. Eime su manimi ir Beziliu į klubą. Rūkysim cigaretes ir gersim už Sibilės Vein grožį. Ji graži. Ko dar bereikia?

— Išeikit, Hari! — sušuko vaikinas.— Noriu likti vienas. Bezili, eikit ir jūs. Ak, nejau nematot, kad man plyšta širdis?

Karštos ašaros užliejo jam akis, lūpos drebėjo; puolęs į ložės galą, jis atsirėmė į sieną ir užsidengė veidą rankomis.

— Eime, Bezili,— tarė lordas Henris, ir jo balsas buvo keistai švelnus. Abu vyrai išėjo.

Po kelių akimirkų sužibo rampos šviesos, ir pakilo uždanga trečiajam veiksmui. Dorianas Grėjus grįžo į savo vietą. Buvo išbalęs, atrodė išdidus ir abejingas. Spektaklis slinko be galo lėtai ir, rodės, niekada nepasibaigs. Pusė žiūrovų išėjo, trinksėdami sunkiais batais ir juokdamiesi. Tai buvo tikras fiasko. Paskutinis veiksmas buvo vaidinamas beveik tuščiai salei. Nusileidžiant uždangai, publika kikeno, o kažkas net suvaitojo.

Vos tik pasibaigė spektaklis, Dorianas Grėjus nuskubėjo už scenos į artistų kambarį. Mergaitė stovėjo viena triumfuojančiu veidu. Akys liepsnojo nuostabia ugnimi. Ji visa spindėte spindėjo. Pravertos lūpos šypsojo, slėpdamos jai vienai težinomą paslaptį.

Dorianui įėjus, jinai pažvelgė į jį, ir begalinis džiaugsmas nušvietė jai veidą.

— Kaip prastai aš šį vakarą vaidinau, Dorianai,— sušuko ji.

— Klaikiai! — žvelgdamas į ją, atsakė jis nustebęs.— Klaikiai! Buvo baisu. Ar tu sergi? Neįsivaizduoji, kas dėjosi. Neįsivaizduoji, kaip aš kankinausi.

Mergaitė nusišypsojo.

— Dorianai,— pasakė ji, ir lėtai tariamas jo vardas skambėjo kaip muzika, tarytum rausviems jos lūpų žiedlapiams jis būtų saldesnis už medų.— Dorianai, tu turėjai suprasti. Bet dabar jau supranti, ar ne?

— Ką suprantu? — piktai paklausė jis.

— Kodėl šį vakarą taip prastai vaidinau. Kodėl aš nuo šiol visada prastai vaidinsiu. Kodėl jau niekada gerai nebevaidinsiu.

Jis trūktelėjo pečiais.

— Turbūt sergi. Sirgdama neturėtum vaidinti. Tu apsijuokei. Mano draugams įsipyko. Man taip pat.

Ji tarsi negirdėjo jo kalbos. Džiaugsmas ją buvo mainyte permainęs. Ją laikė pagavusi laimės ekstazė.

— Dorianai, Dorianai! — sušuko ji.— Kol tavęs nepažinojau, vaidyba buvo vienintelė realybė mano gyvenime. Gyvenau tiktai scenoje. Galvojau, kad ten viskas tikra. Vieną vakarą buvau Rozalinda, kitą — Porcija, Beatričės džiaugsmas buvo mano džiaugsmas, Kordelijos[2] sielvartas — mano sielvartas. Aš viskuo tikėjau. Paprasti žmonės, vaidinę drauge su manim, man atrodė kaip dievai. Pieštos dekoracijos buvo mano pasaulis. Aš nieko nepažinojau, tik šešėlius, ir laikiau juos tikrais. Atėjai tu, o mano nuostabioji meile, ir išvadavai mano sielą iš kalėjimo. Tu parodei, kas yra tikrovė. Šį vakarą pirmą sykį gyvenime aš kiaurai peržvelgiau beprasmybę, apgaulę ir kvailumą to tuščio karnavalo, kuriame visą laiką vaidinau. Šį vakarą pirmą sykį suvokiau, kad Romeo bjaurus, senas, nusigrimavęs, kad mėnesiena sode netikra, dekoracijos vulgarios, ir žodžiai, kuriuos turėjau tarti, netikri žodžiai, ne mano žodžiai, ne tie, kuriuos norėjau tarti. Tu man atnešei kažką aukštesnio, ką menas tiktai atspindėti tegali. Išmokei mane suprasti, kas yra meilė. Mano meile! Mano meile! Pasakų Prince! Gyvenimo Prince! Man koktūs tie šešėliai. Menas niekada man nebus toks brangus, koks esi tu. Kas mane riša su negyvom lėlėm scenoje? Kai šį vakarą atėjau į teatrą, negalėjau suprasti, kodėl visa man tapo svetima. Maniau, kad būsiu nuostabi. Pamačiau, kad nieko nepajėgiu. Ir staiga suvokiau, ką visa tai reiškia. O kai supratau, man pasidarė nepaprastai gera. Girdėjau, kaip jie švilpia, ir šypsojausi. Ką jie žino apie tokią meilę kaip mūsų? Pasiimk mane, Dorianai, pasiimk mane su savimi ten, kur mudu būsim vieni. Nekenčiu scenos. Galėčiau suvaidinti aistrą, kurios nejaučiu, bet negaliu vaidinti tokios aistros, kuri degina mane lyg ugnis. Ak, Dorianai, Dorianai, ar supranti dabar, ką visa tai reiškia? Net jeigu pajėgčiau, šventvagiška būtų vaidinti tuo metu, kai aš myliu. Tu man atvėrei akis.

Jis parkrito ant sofos ir nusigręžė.

— Tu nužudei mano meilę,— sumurmėjo jis.

Nustebusi ji pažvelgė į jį ir nusijuokė. Dorianas nieko nesakė. Ji priėjo prie jo ir mažais piršteliais ėmė glostyti jam plaukus. Paskui atsiklaupė ir prispaudė jo rankas sau prie lūpų. Jis atitraukė jas, ir virpulys perbėgo jo kūnu. Tada jis pašoko ir nuėjo prie durų.

— Taip! — sušuko jis.— Tu nužudei mano meilę. Tu įaudrindavai mano vaizduotę. O dabar nesužadini net smalsumo. Jokio įspūdžio nepalieki. Mylėjau tave, nes buvai nuostabi, buvai geniali, protinga, įkūnijai didelių poetų svajones ir bekūniams meno šešėliams suteikdavai pavidalą ir gyvybę. Visa tai tu nusviedei į šalį. Esi lėkšta ir kvaila. Dieve mano! Kokia beprotybė buvo mylėti tave! Koks aš kvailys! Tu man dabar niekis. Daugiau niekada į tave nežiūrėsiu. Niekada apie tave nebegalvosiu. Niekada nepaminėsiu tavo vardo. Tu nežinai, kuo man buvai kadaise. Taip, kadaise... Ak, negaliu apie tai pagalvoti! Verčiau mano akys niekada nebūtų tavęs regėjusios! Tu sužalojai mano gyvenimo romantiką. Kaip maža išmanai apie meilę, jei gali tvirtinti, kad ji griauna tavo meną! Be savo meno tu niekis. Mano padedama, būtum tapusi garsia, nepaprasta, didele aktore. Pasaulis būtų tave dievinęs, ir tu būtum turėjusi mano pavardę. O kas tu dabar? Trečiaeilė aktorėlė dailiu veideliu.

Mergaitė išblyško, ėmė drebėti, jai užgniaužė gerklę.

— Juk tu, Dorianai, kalbi nerimtai? — sušnibždėjo susidėjusi rankas.— Tu vaidini.

— Vaidinu! Vaidybą tau palieku. Tu taip nuostabiai sugebi vaidinti! — karčiai tarė jis.

Ji pakilo ir su gailiu, skausmo kupinu veidu priėjo prie Doriano, uždėjo ranką jam ant peties ir pažvelgė į akis. Jis atstūmė ją.

— Neliesk manęs! — sušuko jis.

Tyliai suvaitojusi, ji puolė jam po kojų ir liko gulėti, parkritusi lyg sutrypta gėlė.

— Dorianai, Dorianai, nepamesk manęs! — šnibždėjo ji.— Aš taip gailiuosi prastai vaidinusi. Visą laiką galvojau apie tave. Bet aš stengsiuos, tikrai stengsiuos. Mano meilė atėjo taip nelauktai. Man rodos, aš niekada nebūčiau jos pažinusi, jei tu nebūtum manęs bučiavęs, jei mudu nebūtumėm vienas antro bučiavę. Pabučiuok, mielas, mane dar sykį. Neišeik. Mano brolis... Ne, nesvarbu. Jis taip negalvojo. Tik juokavo... Ak, nejau tu negali man atleisti už šį vakarą? Aš labai daug dirbsiu, stengsiuos geriau vaidinti. Nebūk man žiaurus, nes myliu tave

labiau už viską pasaulyje. Pagaliau aš tik vieną kartą neįtikau tau. Bet tavo teisybė, Dorianai. Turėjau nepamiršti, jog esu aktorė. Kvailai pasielgiau, bet kitaip negalėjau. Ak, nepalik, nepalik manęs.

Nesuvaldoma rauda užsmaugė ją. Ji susigūžė ant grindų lyg sužeistas žvėrelis, o Dorianas Grėjus savo gražiomis akimis žvelgė žemyn į ją, ir išdidi panieka iškreipė dailias jo lūpas. Kančios tų, kuriuos lioveisi mylėjęs, visada atrodo kažkokios juokingos. Sibilė Vein jam atrodė nepakenčiamai melodramatiška. Jos ašaros ir rauda jį erzino.

— Einu,— pagaliau tarė jis ramiu, aiškiu balsu.— Nenoriu tavęs skaudinti, bet mylėti nebegaliu. Tu mane apvylei.

Sibilė nieko neatsakė, tik tyliai verkdama prislinko arčiau prie jo. Lyg akla ji ištiesė mažas rankas, tartum jo ieškodama. Bet jis apsisuko ir išėjo iš kambario. Bematant jis jau buvo lauke.

Ėjo beveik nežinodamas kur. Vėliau prisiminė klaidžiojęs apytamsėmis gatvėmis, ėjęs pro nykias juoduojančias tarpuvartes ir įtartinai atrodančius namus. Šaižiai kvatojančios moterys užkimusiais balsais kažką šaukė jam įkandin. Girtuokliai lyg milžiniškos beždžionės svyrino pro šalį, keikdamiesi ir bambėdami sau po nosimi. Jis matė liguistus vaikus, kiurksančius ant laiptų, girdėjo, kaip iš niūrių kiemų sklido klyksmai ir plūdimai.

Auštant atsidūrė netoli Kovent Gardeno[3]. Tamsa išsisklaidė, ir blyškių žarų nutviekstas dangus išsigaubė į tyriausią perlą. Didžiuliai vežimai, pilni linguojančių lelijų, palengva dardėjo lygia tuščia gatve. Ore tvyrojo gėlių kvapas, o jų grožis tarytum vaistas maldė jam skausmą. Jis nusekė paskui vežimus į turgų ir ten žiūrėjo, kaip vyrai juos iškrauna. Baltai apsivilkęs vežėjas pasiūlė jam vyšnių. Dorianas padėkojo ir nusistebėjo, kodėl šis nesutiko imti pinigų, o paskui atsainiai pradėjo valgyti. Vyšnios buvo skintos vidurnaktį ir prisigėrusios mėnesienos vėsos. Ilga virtinė berniukų, nešinų krepšiais su margadryžėm tulpėm, geltonom ir raudonom rožėm, praėjo pro šalį ir nuvingiavo pro milžiniškas ryškiai žalių daržovių krūvas. Po portalu, paremtu pilkomis saulės nublukintomis kolonomis, stoviniavo pulkas nevalyvų vienplaukių merginų, laukiančių, kada gaus prekių išnešiojimui. Kitos būriavosi prie besivarstančių kavinės durų Pjacoje[4]. Sunkūs krovininiai arkliai, slysdami ir kanopomis kliūdami už nelygaus grindinio, žvangino pakinktais ir žvangučiais. Keli vežėjai miegojo sugulę ant maišų krūvos. Rausvakojai balandžiai rainais kaklais bėgiojo aplinkui, lesinėdami grūdelius.

Netrukus Dorianas pasisamdė vežiką ir parvažiavo namo. Ant

slenksčio jis kiek pastovėjo, žiūrėdamas atgal į tylią aikštę su nebyliais sandariai uždangstytais langais ir uždarytom langinėm. Dangus jau buvo virtęs skaidriu opalu, ir jo fone namų stogai blizgėjo it sidabras. Iš kamino kitapus gatvės kilo plonytis dūmas. Violetiniu kaspinu jis rangėsi perlamutriniame ore.

Ąžuoliniais paneliais išmuštame hole nuo lubų kabojo didžiulis venecijietiškas paauksuotas žibintas, matyt, kadaise buvęs kokio dožo laive; jame dar tebedegė šviesos — trys virpantys plonyčiai mėlyni liepsnos žiedlapiai, apkraštuoti balta ugnimi. Dorianas juos užgesino ir, numetęs ant stalo skrybėlę bei apsiaustą, nuėjo pro biblioteką į savo miegamąjį, didelį aštuonkampį kambarį pirmame aukšte, kurį neseniai užgimusio prabangos pomėgio skatinamas buvo puošniai įrengęs ir išdabinęs įdomiais Renesanso gobelenais, surastais užmirštoje palėpėje Selbi Rojalyje. Spausdamas durų rankeną, jis žvilgterėjo į potretą, nutapytą Bezilio Holvordo. Ir atšlijo tarsi ko nustebęs. Paskui suglumęs įėjo į savo miegamąjį. Išėmęs gėlę iš švarko atlapo, jis valandėlę dvejojo. Pagaliau grįžo atgal, priėjo prie paveikslo ir ėmė įdėmiai jį apžiūrinėti. Dulsvoj prislopintoj šviesoj, kuri skverbėsi pro gelsvas šilkines užuolaidas, veidas jam pasirodė kiek pasikeitęs. Išraiška buvo nebe ta. Rodėsi, lyg lūpose būtų atsiradę kažkokio žiaurumo. Iš tiesų keista.

Jis apsisuko ir, priėjęs prie lango, atitraukė užuolaidą. Skaisti ryto šviesa užliejo kambarį ir nubloškė visus fantastiškus šešėlius į tamsius kampus, kur jie drebėdami susigūžė. Tačiau keistoji išraiška, kurią buvo pastebėjęs portreto veide, neišnyko, tartum dar labiau paryškėjo. Virpančiuose kaitrios saulės spinduliuose jis taip aiškiai matė žiaurumo linijas aplink lūpas, lyg po baisaus nusikaltimo būtų žiūrėjęs į save veidrodyje.

Jis staigiai atšoko ir, paėmęs nuo stalo apvalų veidrodį, aprėmintą dramblio kaulo kupidonais, vieną iš daugybės lordo Henrio dovanų, dirstelėjo į blizgančią jo gelmę. Tačiau jokia raukšlė nedarkė raudonų jo lūpų. Ką visa tai reiškė?

Jis pasitrynė akis, priėjo arčiau prie portreto ir vėl ėmė apžiūrinėti. Jokių permainų faktūroje nebuvo, tačiau, be abejonės, išraiška buvo kitokia. Tai buvo ne jo fantazija, o klaiki tikrovė.

Jis krito į kėdę ir susimąstė. Staiga jam dingtelėjo žodžiai, ištarti Bezilio Holvordo dirbtuvėje tą dieną, kai paveikslas buvo baigtas. Taip, puikiai juos prisiminė. Jis pareiškė beprotišką norą, kad pats liktų jaunas, o sentų portretas, kad jo paties grožis nenuvystų, o jo aistrų ir nuodėmių našta prislėgtų veidą drobėje, kad kančių ir minčių raukš-

lės išvagotų nutapytą jo atvaizdą, o jis pats išlaikytų švelnius ką tik prasiskleidusios jaunystės žiedus ir grožį. Nejau tas noras būtų išsipildęs? Ne, tai neįmanoma. Klaiku net pagalvoti. Ir vis dėlto priešais jį buvo portretas su žiaurumo žyme palei lūpas.

Žiaurumo! Nejau jis buvo žiaurus? Ne jis, o mergaitė kalta. Jis laikė ją didele menininke ir pamilo, manydamas, kad ji tokia. O jinai jį apvylė. Pasirodė esanti lėkšta ir nieko neverta. Vis dėlto jį apėmė bekraštis gailestis, kai pagalvojo apie Sibilę, susmukusią prie jo kojų ir raudančią kaip kūdikis. Prisiminė, kaip abejingai žvelgė į ją. Kodėl jis toks? Kodėl jam duota tokia siela? Bet juk ir jis kentėjo. Per tris baisias valandas, kol baigėsi spektaklis, jis pergyveno ištisus skausmo šimtmečius, kančios amžinybę. Jo gyvenimas ne mažiau brangus kaip jos. Gal jis sužeidė ją amžinai, bet ir jinai akimirką buvo jį įskaudinusi. Be to, moterys skausmą pakelia lengviau. Jos gyvena jausmais. Tik apie jausmus galvoja. Ir meilužius įsigyja tik tam, kad galėtų kelti scenas. Taip sakė lordas Henris, o jis moteris pažįsta. Kam rūpintis Sibile Vein? Dabar jinai jam visiškai niekis.

Bet portretas? Ką apie jį manyti? Portrete slypi jo gyvenimo paslaptis, atsispindi jo istorija. Portretas išmokė Dorianą mylėti savo grožį. Ar išmokys bjaurėtis savo siela? Ar galės jis dar pažvelgti į portretą?

Ne, čia tik sutrikusių pojūčių sukelta iliuzija. Jis praleido klaikią naktį, ir dabar jam vaidenasi. Jam smegenyse atsirado mažytis ugninis taškelis, dėl kurio žmonėms susimaišo protas. Paveikslas nepasikeitė. Kvaila šitaip galvoti.

Tačiau portretas žvelgė į Dorianą savo gražiu sudarkytu veidu ir žiauria šypsena. Šviesūs plaukai spindėjo rytmečio saulėje. Mėlynos akys susidūrė su jo akimis. Begalinis gailestis ne sau, o nutapytam atvaizdui apėmė Dorianą. Atvaizdas jau buvo pasikeitęs. Ir dar daugiau keisis. Nubluks jo auksas. Baltos ir raudonos rožės nuvys. Sulig kiekvienu nusidėjimu nauja dėmė terš ir bjauros jo grožį. Bet daugiau jis nebenusidės. Paveikslas, ar pasikeitęs, ar ne, taps jam regima sąžinės emblema. Dorianas atsispirs pagundai. Nebesusitikinės su lordu Henriu, bent nebeklausys jo rafinuotų nuodingų teorijų, kurios Bezilio Holvordo sode pirmą sykį pažadino negalimų dalykų troškimą. Jis grįš pas Sibilę Vein, išpirks savo kaltę, ves ją, pasistengs vėl ją mylėti. Taip, jo pareiga tą padaryti. Tikriausiai jos kančia didesnė negu jo. Vargšas kūdikis! Jis buvo savanaudis ir žiauriai su ja pasielgė. Kerai, kuriuos ji skleidė, vėl grįš. Jie bus laimingi drauge. Gyvenimas su ja bus gražus ir tyras.

Jis pakilo nuo kėdės, nusipurtė, pažvelgęs į paveikslą, ir užstatė jį didele širma.

— Kaip klaiku,— sumurmėjo pats sau, priėjo prie lango ir jį atidarė.

Išėjęs į žalią veją, giliai įkvėpė. Gaivus rytmečio oras tarytum išsklaidė visas niūrias jo aistras. Jis galvojo tik apie Sibilę. Grįžo silpnas buvusios meilės aidas. Dorianas be paliovos kartojo jos vardą. Paukščiai, kurie čiulbėjo rasotame sode, tarsi pasakojo gėlėms apie ją.

VIII SKYRIUS

Buvo gerokai po vidurdienio, kai Dorianas Grėjus atsibudo. Tarnas jau kelis sykius buvo atstypčiojęs į jo kambarį pažiūrėti, ar jaunasis šeimininkas dar nesikelia, ir stebėjosi, ko jis taip ilgai miega. Pagaliau sutilindžiavo varpelis, ir Viktoras tyliai įėjo, nešinas puodeliu arbatos ir krūva laiškų ant mažo padėklo iš senovinio Sevro porceliano. Jis atitraukė alyvuogių spalvos atlaso užuolaidas blizgančiu mėlynu pamušalu, kurios dengė tris aukštus langus.

— Šįryt mesjė gerai miegojot,— pasakė jis šypsodamas.

— Kelinta valanda, Viktorai? — mieguistai paklausė Dorianas Grėjus.

— Ketvirtis po pirmos, mesjė.

Kaip vėlu! Dorianas atsisėdo ir, gurkštelėjęs arbatos, ėmė žiūrinėti laiškus. Vienas buvo iš lordo Henrio, šį rytą atneštas pasiuntinio. Dorianas akimirką dvejojo, paskui atidėjo laišką į šalį. Kitus atsainiai atplėšė. Juose buvo įprastos vizitinės kortelės, kvietimai pietauti, bilietai į uždarus spektaklius, labdaringų koncertų programos ir panašūs popieriukai, kuriais sezono metu verste apverčiami visi aukštuomenės jaunuoliai. Buvo ten ir gana solidi sąskaita už Liudviko XV laikų kalinėto sidabro tualetinį komplektą, kurios Dorianas dar nedrįso siųsti savo globėjams, itin senamadiškiems žmonėms, nesuprantantiems, kad mes gyvenam epochoje, kai tik nereikalingi daiktai tėra būtini. Buvo ir keli labai mandagūs laiškai iš Džermino gatvės palūkininkų, kurie siūlė paskolinti bet kokią sumą bet kokiu metu pačiom palankiausiom sąlygom.

Už kokių dešimt minučių Dorianas atsikėlė ir, užsimetęs puošnų šilkais siuvinėtą kašmyro chalatą, įėjo į vonios kambarį onikso grindimis. Po ilgo miego vėsus vanduo jį atgaivino. Jis tartum pamiršo viską, ką buvo patyręs. Vieną ar du sykius jam lyg ir pasivaideno, kad jis dalyvavęs kažkokioje keistoje tragedijoje, bet visa atrodė kaip sapne.

Apsirengęs tučtuojau nuėjo į biblioteką ir atsisėdo valgyti lengvų prancūziškų pusryčių, kurie jam buvo padėti ant mažo apskrito stalelio prie atviro lango. Diena buvo nepaprastai graži. Šiltas oras atrodė pritvinkęs kvapų. Įskrido bitė ir zvimbdama ėmė sukti ratus aplinkui vazą, stovinčią priešais jį, mėlyną kaip laumžirgis ir pilną geltonų lyg siera rožių. Dorianas jautėsi visiškai laimingas.

Staiga jo žvilgsnis užkliuvo už širmos, kurią buvo pastatęs priešais portretą, ir jį nukrėtė šiurpas.

— Ar mesjė šalta? — paklausė tarnas, dėdamas ant stalo omletą.— Gal langą uždaryti?

Dorianas papurtė galvą.

— Ne, nešalta,— sumurmėjo jis.

Nejau tai teisybė? Negi portretas iš tikrųjų pasikeitė? O gal vietoj šypsenos jam tik pasivaideno pykčio iškreiptos lūpos? Juk nutapyta drobė negali keistis. Tai absurdas. Bus ką papasakoti Beziliui kada nors. Galės pasijuokti.

Ir vis dėlto kaip ryškiai jis viską prisiminė! Iš pradžių sambrėškoje, paskui skaisčiai išaušus jis matė žiaurumo liniją aplink iškreiptas lūpas. Dorianas beveik bijojo akimirkos, kai tarnas išeis. Žinojo, kad vienas pasilikęs turės apžiūrėti portretą. Bijojo realybės. Kai tarnas, atnešęs kavą ir cigaretes, pasisuko eiti, Dorianą pagavo baisiausias noras jo neišleisti. O kai išeidamas tarnas jau buvo beuždarąs duris, Dorianas jį šūktelėjo. Tarnas sustojo, laukdamas įsakymo. Valandėlę Dorianas žiūrėjo į jį.

— Viktorai, sakyk, kad manęs nėra, kad ir kas ateitų,— tarė jis atsiduses.

Tarnas nusilenkė ir išėjo.

Tada Dorianas pakilo nuo stalo, užsidegė cigaretę ir krito ant prabangiom pagalvėm apkrautos kanapos, stovinčios priešais širmą. Širma buvo sena, iš paauksuotos ispaniškos odos, kurioje buvo įspaustas margintas Liudviko XIV laikų gėlių ornamentas. Dorianas įdėmiai ją apžiūrinėjo, svarstydamas, ar buvo jai kada tekę dengti žmogaus gyvenimo paslaptį.

O gal tos širmos neatstumti? Gal taip ir palikti? Kokia iš to žinojimo

nauda? Jei iš tikrųjų taip įvyko — baisu. Jei ne — ko būgštauti? Bet kas bus, jei likimas ar koks dar šiurpesnis atsitiktinumas leis svetimoms akims pažvelgti už širmos ir išvysti tą klaikų pasikeitimą? Ką jis darytų, jei ateitų Bezilis Holvordas ir užsimanytų pažiūrėti savo paveikslą? Bezilis tikrai taip padarys. Ne, reikia išsiaiškinti, ir tučtuojau. Už tas baisias abejones nieko blogiau negali būti.

Jis atsistojo ir užrakino abejas duris. Bent tuo metu, kai žiūrės į savo gėdos kaukę, bus vienas. Paskui nustūmė į šalį širmą ir pažvelgė tiesiai į savo veidą. Tikra teisybė. Portretas buvo pasikeitęs.

Vėliau Dorianas ne sykį prisimindavo, ir visada su didele nuostaba, kad iš pradžių jis apžiūrinėjo portretą beveik su mokslininko susidomėjimu. Kad toks pakitimas galėjo įvykti, jam atrodė neįtikėtina. Ir vis dėlto tai buvo faktas. Nejau egzistuoja koks neapčiuopiamas ryšys tarp cheminių atomų, kurie drobėje virto spalva ir forma, ir sielos, kuri glūdi jame? Negi atomai gali atskleisti tai, ką mąsto jo siela, paversti tikrove tai, apie ką ji svajoja? O gal čia slypi kita, dar siaubingesnė priežastis? Šiurpas perbėgo jo kūnu, jis išsigando, vėl grįžo prie kanapos, atsigulė ir, nutirpęs iš baimės, ėmė žiūrėti į paveikslą.

Vieną dalyką portretas tikrai jau buvo padaręs. Portretas padėjo jam suprasti, kaip neteisingai, žiauriai jis pasielgė su Sibile Vein. Dar ne vėlu ištaisyti. Sibilė dar gali tapti jo žmona. Nerealią ir egoistišką jo meilę palenks aukštesnė įtaka, pavers ją kilnesniu jausmu, ir portretas, kurį jam nutapė Bezilis Holvordas, bus jo gyvenimo kelrodis, bus tai, kas vieniems yra šventumas, kitiems sąžinė, o visiems — Dievo baimė. Yra narkotikų sąžinės graužimui numaldyti, vaistų, kurie užmigdo doros pajautimą. Bet štai čia, priešais jį, akivaizdus pražūtingo nuodėmės poveikio simbolis. Nuolatinis įrodymas, bylojantis apie tai, kaip žmonės žlugdo savo sielas.

Išmušė trečią valandą, paskui ketvirtą, du sykiu nuaidėjo laikrodžio dūžiai, mušdami pusvalandžius, bet Dorianas nė nekrustelėjo. Jis bandė surankioti raudonas savo gyvenimo gijas ir suausti jas į kokį raštą, rasti kelią kruvinų aistrų labirinte, kuriame klajojo. Nežinojo, ką daryti, ką galvoti. Pagaliau priėjo prie stalo ir sėdo rašyti aistringą laišką mergaitei, kurią buvo mylėjęs, melsdamas jos atleidimo, vadindamas save bepročiu. Lapą po lapo prirašė skaudžios atgailos ir dar skaudesnio sielvarto žodžių. Priekaištai sau — savotiška prabanga. Kai kaltinam save, jaučiam, kad niekas kitas neturi teisės mus apkaltinti. Ne kunigas, o pati išpažintis duoda mums nuodėmių atleidimą. Baigęs laišką, Dorianas pajuto, kad kaltė jam atleista.

Staiga kažkas pasibeldė į duris, ir jis išgirdo lordo Henrio balsą.

— Mielas bičiuli, privalau jus pamatyti. Tučtuojau mane įsileiskit. Negaliu pakęsti, kai šitaip sėdit užsidaręs.

Iš pradžių Dorianas nieko neatsakė ir sėdėjo nekrutėdamas. Beldimas netilo, pasidarė dar garsesnis. Taip, įleis lordą Henrį ir jam paaiškins, kad ketina pradėti naują gyvenimą; ginčysis su juo, jei reikės ginčytis, net išsiskirs, jei išsiskirti būtina. Dorianas pašoko, skubiai uždengė širma paveikslą ir atrakino duris.

— Man labai liūdna, Dorianai,— tarė įėjęs lordas Henris,— tačiau per daug apie tai negalvokit.

— Ar Sibilę Vein turit omenyje? — paklausė vaikinas.

— Be abejonės,— atsakė lordas Henris, grimzdamas į fotelį ir pamažu traukdamas nuo rankų geltonas pirštines.— Iš vienos pusės tai iš tikrųjų siaubinga, bet jūs čia niekuo dėtas. Sakykit, ar po spektaklio buvot nuėjęs pas ją į užkulisius?

— Buvau.

— Taip ir maniau. Ir iškėlėt jai sceną?

— Buvau žiaurus, Hari, tikrai žiaurus. Bet dabar viskas gerai. Nesigailiu nieko, kas įvyko. Išmokau labiau save pažinti.

— Ak, Dorianai, kaip aš džiaugiuosi, kad šitaip žiūrit į visa tai. Maniau, kad graužiatės, kad raunat savo puikias garbanas.

— Tai jau praėjo,— atsakė Dorianas, purtydamas galvą ir šypsodamas.— Dabar aš visai laimingas. Visų pirma supratau, kas yra sąžinė. Ne, tai ne tas, ką jūs man sakėt. Tai dieviškiausia, kas mums duota. Daugiau, Hari, nebesityčiokit iš sąžinės, bent man girdint. Noriu būti geras žmogus. Negaliu pakęsti minties, kad mano siela šlykšti.

— Žavus estetinis pagrindas moralei, Dorianai. Sveikinu jus. O nuo ko pradėsit?

— Vesiu Sibilę Vein.

— Sibilę Vein! — sušuko lordas Henris, stodamas ir žvelgdamas į Dorianą. Jis buvo apstulbęs ir priblokštas.— Bet, mano mielas Dorianai...

— Taip, Hari, žinau, ką norit pasakyti. Kokią baisybę apie santuoką. Nesakykit. Niekada man nebesakykit tokių dalykų. Prieš dvi dienas prašiau Sibilę tekėti už manęs. Nelaužysiu savo žodžio. Ji taps mano žmona.

— Jūsų žmona! Dorianai!.. Nejau negavot mano laiško? Šįryt parašiau ir per savo pasiuntinį atsiunčiau jums laišką.

— Jūsų laiško? Taip, prisimenu. Dar jo neskaičiau, Hari. Bijojau,

kad ten rasiu ką nors, kas man nepatiks. Savo aforizmais jūs gyvenimą skaldot į gabalus.

— Vadinasi, nieko nežinot?

— Ko nežinau?

Lordas Henris perėjo per kambarį, atsisėdo šalia Doriano Grėjaus ir, paėmęs abi jo rankas, tvirtai suspaudė.

— Dorianai,— tarė jis.— Savo laiške — tik neišsigąskit — pranešiau jums, kad Sibilė Vein žuvo.

Skausmingas šūksnis išsiveržė iš vaikino lūpų, ir jis pašoko, išplėšdamas rankas iš lordo Henrio.

— Žuvo! Sibilė žuvo! Netiesa! Baisus melas! Kaip drįstat taip kalbėti?

— Tikra teisybė, Dorianai,— rimtai atsakė lordas Henris.— Visuose rytiniuose laikraščiuose rasit. Parašiau jums, prašydamas, kad, kol ateisiu, su niekuo nesikalbėtumėt. Žinoma, bus tardymas, bet jūs turit neįsivelti į šią istoriją. Tik Paryžiuje per tokius dalykus galima išgarsėti. O Londone žmonės labai prietaringi. Skandalu debiutuoti čia nedera. Verčiau pasitaupyti, kad senatvėj būtum įdomus. Tikiuosi, kad teatre niekas nežino jūsų pavardės? Jei nežino, viskas gerai. Ar kas matė, kai buvot jos kambary? Tatai labai svarbu.

Dorianas valandėlę nieko neatsakė. Jis buvo apkvaitęs iš siaubo. Galų gale užsmaugtu balsu pralemeno:

— Hari, jūs sakot — tardymas? Ką tai reiškia? Ar Sibilė?.. O Hari, aš nebepakelsiu... Nedelskit. Tučtuojau viską pasakykit.

— Esu įsitikinęs, Dorianai, kad ten nebūta nelaimingo atsitikimo, nors šitaip turi būti pranešta visuomenei. Išeidama iš teatro su motina maždaug apie pusę pirmos, ji staiga pasakė pamiršusi kažką viršuje. Kurį laiką jie jos laukė, tačiau ji negrįžo. Galiausiai rado ją grimo kambaryje nebegyvą ant grindų. Per klaidą ji buvo išgėrusi kažkokių nuodų, kuriuos teatre kažkam vartoja. Nežinau, kas ten į jų sudėtį įeina — ar ciano rūgštis, ar švino baltalas. Veikiausiai ciano rūgštis, nes ji, regis, mirė tučtuojau.

— Hari, Hari, tai klaiku! — sušuko vaikinas.

— Taip, žinoma, tai labai tragiška, bet jums į tą istoriją nereikia veltis. „*The Standart*“ rašo, kad jai buvę septyniolika metų. Maniau, kad ji dar jaunesnė. Atrodė visiškas vaikas ir taip menkai nutuokė apie vaidybą. Dorianai, neimkit taip į širdį. Eime su manimi pietų, o paskui užsuksim į operą. Šiandien dainuoja Pati[1], ir visi suvažiuos. Galėsit užeiti į mano sesers ložę. Ten bus kelios elegantiškos damos.

— Tad aš nužudžiau Sibilę Vein,— beveik pats sau pasakė Dorianas Grėjus.— Nužudžiau taip, lyg būčiau jai gerklę peiliu perpjovęs. O vis dėlto rožės tokios pat gražios. Ir paukščiai mano sode čiulba taip pat linksmai. Šiandien pietausiu su jumis, paskui eisiu į operą ir turbūt vėliau kur nors vakarieniausiu. Koks neišpasakytai dramatiškas gyvenimas! Jei visa tai būčiau knygoje perskaitęs, Hari, tikriausiai būčiau verkęs. Tačiau kažkodėl dabar, kai tai ištiko mane patį, atrodo taip nepaprasta, jog verkti nebeįmanoma. Štai pirmas aistringas meilės laiškas, kurį parašiau savo gyvenime. Keista, kad pirmas aistringas meilės laiškas skirtas negyvai mergaitei. Kažin, ar jie ką jaučia, tie tylūs išblyškę žmonės, kuriuos vadinam negyvėliais? Sibilė!.. Ar ji jaučia, supranta, girdi? O Hari, kaip aš kadaise ją mylėjau! Dabar atrodo, kad visa tai buvo prieš daugelį metų. Ji man buvo viskas. Paskui atėjo tas klaikus vakaras — nejau tai buvo tik vakar,— kai ji taip prastai vaidino, ir širdis man vos neplyšo. Ji man viską paaiškino. Buvo be galo graudu. Bet manęs nėmaž nesujaudino. Galvojau, kad ji lėkšta. Staiga atsitiko vienas dalykas ir išgąsdino mane. Negaliu pasakyti kas, bet buvo baisu. Nusprendžiau grįžti pas ją. Pajutau blogai pasielgęs. O dabar ji nebegyva. Dieve mano, dieve mano! Hari, ką man daryti? Jūs nežinot, koks pavojus man gresia, ir niekas negali man padėti. Ji būtų padėjusi. Ji neturėjo teisės nusižudyti. Tai egoistiška.

— Mielas Dorianai,— tarė lordas Henris, imdamas cigaretę iš savo portsigaro ir išsitraukdamas degtukų dėžutę su aukso plokštelių šonais.— Moteris gali pataisyti vyrą tik įkyrėdama jam tiek, kad jis prarastų norą gyventi. Jei būtumėt vedęs šitą mergaitę, būtumėt buvęs nelaimingas. Be abejo, jūs būtumėt jai malonus. Su žmonėmis, kuriems esi abejingas, visada gali maloniai elgtis. Bet netrukus ji būtų supratusi, kad jūs jai visiškai abejingas. O kai moteris tą sužino apie savo vyrą, ji arba ima baisiai neskoningai rengtis, arba nešioti itin elegantiškas skrybėles, už kurias turi mokėti kitos moters vyras. Nekalbu jau apie tos santuokos socialinę nelygybę — tai būtų buvusi baisi klaida, ir aš tikrai nebūčiau leidęs jai įvykti, bet užtikrinu, kad, šiaip ar taip, toji santuoka būtų buvus visiškai nesėkminga.

— Tikriausiai,— sumurmėjo Dorianas, kuris išblyškęs kaip drobė vaikštinėjo po kambarį.— Bet aš maniau, kad ją vesti mano pareiga. Nesu kaltas, kad ta šiurpi tragedija man sutrukdė teisingai pasielgti. Prisimenu, kaip kartą jūs sakėt, kad visi geri norai turi kažkokio lemtingumo — jie visi pavėluoti. Mano tikrai tokie buvo.

— Geri norai yra beprasmis bandymas kištis į mokslo dėsnius. Jie

kyla iš gryniausios tuštybės. O jų rezultatas — absoliutus nulis. Kartkartėmis jie suteikia mums tų retų bevaisių emocijų, kurios kokią savaitę išlaiko savo žavesį. Tai ir viskas, ką apie juos galima pasakyti. Jie paprasčiausi čekiai banke, kuriame nėra tavo sąskaitos.

— Hari,— sušuko Dorianas, eidamas artyn ir sėsdamas greta.— Kodėl aš negaliu tos tragedijos išgyventi taip, kaip norėčiau? Nemanau, kad būčiau beširdis. O ką jūs galvojat?

— Jūs, Dorianai, per pastarąsias dvi savaites per daug kvailysčių iškrėtėt, kad galėtumėt save vadinti beširdžiu,— atsakė lordas Henris, maloniai, melancholiškai šypsodamas.

Vaikinas susiraukė.

— Nepatinka man toks aiškinimas, Hari,— atsakė jis,— bet aš džiaugiuosi, kad nelaikot manęs beširdžiu. Nesu toks, žinau, kad nesu. Bet vis dėlto turiu prisipažinti, kad tai, kas įvyko, nejaudina manęs taip, kaip turėtų jaudinti. Man rodosi, kad čia tėra nuostabios pjesės nuostabi pabaiga. Ji kupina šiurpaus graikų tragedijos grožio. Man toje tragedijoje buvo skirtas svarbus vaidmuo, tačiau aš likau nesužeistas.

— Įdomus klausimas,— pasakė lordas Henris, kuriam buvo neapsakomai malonu žaisti vaikino nesąmoningu egotizmu,— be galo įdomus klausimas. Man regis, štai kaip galima jį paaiškinti. Dažnai tikros gyvenimo tragedijos įvyksta taip neestetiškai, jog žeidžia mus savo grubia prievarta, visišku nenuoseklumu, absurdiška beprasmybe, absoliučia stiliaus stoka. Jos bjaurios mums, kaip ir visa, kas vulgaru. Matom jose tik šiurkščią jėgą ir prieš ją sukylam. Bet gyvenime kartais tenka patirti tragediją, kurioje slypi meninio grožio elementai. Jei tie grožio elementai tikri, tragedija paveikia mūsų slaptą dramatizmo pojūtį. Staiga pasijuntam esą nebe veikėjai, o žiūrovai. O gal veikiau ir vieni, ir kiti. Stebime save, reginio žavumas mus pagauna. Kas gi iš tikrųjų šiuo atveju atsitiko? Kažkas nusižudė iš meilės jums. Gaila, kad man neteko to patirti. Tai būtų mane privertę mylėti meilę ligi pat mirties. Tos, kurios mane mylėjo,— jų nebuvo labai daug, tačiau kelios buvo,— gyvena sau sveikos dar ilgai ir po to, kai aš jomis ar jos manimi paliovė domėtis. Jos nutuko, pasidarė nuobodžios ir, kai mes susitinkam, leidžiasi į prisiminimus. Klaiki moterų atmintis! Kokia ji siaubinga! Ir apie kokį beribį intelekto sustingimą ji byloja! Reikia sugerti gyvenimo spalvas, bet niekada neprisiminti detalių. Detalės visada vulgarios.

— Reikės sode aguonų[2] pasisėti! — atsiduso Dorianas.

— Nebūtina,— atsakė jo bičiulis.— Aguonų pilnas gyvenimas. Be abejonės, kartais viskas kiek užtrunka. Sykį ištisą sezoną švarko atlape nešiojau vien žibutes kaip gražų gedulą dėl meilės, kuri nieku būdu nenorėjo mirti. Pagaliau ji numirė. Nebeprisimenu, kas ją nužudė. Atrodo, mylimosios pasiūlymas visą pasaulį dėl manęs paaukoti. Tai visada siaubinga akimirka. Ji pribloškia mus amžinybės baime. Ką gi, ar patikėsit — prieš savaitę pietaudamas pas ledi Hempšyr, prie stalo atsidūriau greta minimos damos, ir ji primygtinai norėjo vėl viską pradėti iš naujo, atkasti praeitį ir iš nuolaužų sulipdyti ateitį. Buvau palaidojęs savo romaną asfodelių[3] žiedais išklotame kape. Jinai vėl jį ištraukė ir ėmė įtikinėti mane, kad aš sugriovęs jai gyvenimą. Turiu pasakyti, kad pietus ji kirto su apetitu, todėl nejaučiau jokio nerimo. Bet kokį ji parodė skonio neturėjimą! Praeitis žavi vien tuo, kad ji praeitis. O moterys niekada nepastebi, kada nusileidžia uždanga. Jos visada nori šeštojo veiksmo, o kai tik visiškai prapuola susidomėjimas spektakliu, tuoj siūlo jį pratęsti. Jei joms kas duotų valią, kiekviena komedija baigtųsi tragiškai, o farsas būtų kiekvienos tragedijos apogėjus. Moterys nenatūralios, todėl meno natūros nejaučia. Jūs už mane laimingesnis. Patikėkit, Dorianai, kad nė viena moteris, kurią pažinojau, nebūtų dėl manęs padariusi to, ką dėl jūsų padarė Sibilė Vein. Eilinės moterys pačios save paguodžia. Kai kurios ima rengtis sentimentalių spalvų drabužiais. Niekada nepasitikėkit moterim, kuri dėvi rausvai violetinius drabužius, nesvarbu kokio ji amžiaus, arba tokia, kuri, persiritusi per trisdešimt penkerius, mėgsta rausvus kaspinus. Tai jau byloja, kad jos turi praeitį. Kitos guodžiasi, netikėtai atrasdamos savo vyrų dorybes. Jos visiems kaišioja į akis savo šeimyninę laimę, tartum čia būtų pati patraukliausia nuodėmė. Kai kurias nuramina religija. Religijos paslaptys jas žavi kaip koks flirtas,— taip sykį man pasakojo viena moteris, ir aš tą galiu suprasti. Be to, niekada taip nepaglostysi žmogaus tuštybės, kaip pavadindamas jį nusidėjėliu. Sąžinė mus visus paverčia egoistais. Taip, nesuskaičiuosi galimybių pasiguosti, kurias moterys randa nūdieniam gyvenime. Teisybė, nepaminėjau pačios svarbiausios.

— Kokios, Hari? — abejingai paklausė vaikinas.

— Pačios akivaizdžiausios. Praradus savo gerbėją, paveržti svetimą. Aukštojoj visuomenėj tatai visada pataiso moters reputaciją. Bet, tiesą sakant, Dorianai, kaip labai skyrėsi Sibilė Vein nuo tų moterų, kurias dažniausiai sutinkame! Jos mirtis man kažkuo graži. Džiaugiuosi, galėdamas gyventi epochoje, kai pasitaiko tokių stebuklų. Jie ver-

čia patikėti realumu tų dalykų, kuriais mes paprastai žaidžiam — romantika, aistra, meile.

— Aš buvau jai neapsakomai žiaurus. Jūs tatai pamirštat.

— Ko gero, moterys labiau už viską vertina žiaurumą, atvirą žiaurumą. Jų instinktai nuostabiai primityvūs. Mes joms davėm laisvę, bet jos vis tiek liko vergės, ieškančios sau šeimininkų. Mėgsta būti valdomos. Neabejoju, kad buvot nuostabus. Nesu jūsų matęs iš tikrųjų smarkiai supykusio, bet galiu įsivaizduoti, kaip pasigėrėtinai atrodėt. Ir pagaliau užvakar jūs man kai ką pasakėt, kas tąsyk man pasirodė grynai fantastiška, bet dabar matau, kad buvot teisus, ir tai viską išsprendžia.

— O ką aš pasakiau, Hari?

— Sakėt, kad Sibilė Vein jums įkūnija visas poezijos herojes, kad vieną vakarą ji Dezdemona, kitą — Ofelija, kad numirusi kaip Džuljeta, ji prisikelia kaip Imodžena.

— Dabar ji niekada nebeprisikels,— sušnibždėjo vaikinas, užsidengdamas rankomis veidą.

— Taip, ji niekada nebeprisikels. Ji suvaidino paskutinį savo vaidmenį. Bet pagalvokit apie tą vienišą mirtį bjauriam grimo kambary kaip apie keistą kraupų fragmentą iš kokios nors Jokūbo Stiuarto[4] laikų tragedijos, kaip apie nuostabią sceną iš Vebsterio, Fordo ar Sirilo Ternerio[5] pjesės. Mergaitė niekada tikrai negyveno, todėl tikrai ir nenumirė. Bet jums ji visada buvo svajonė, dvasia, praskriejusi per Šekspyro pjeses ir suteikusi joms dar daugiau grožio, fleita, pro kurią Šekspyro muzika skambėjo dar sodriau ir džiaugsmingiau. Tą akimirką, kai tik susidūrė su gyvenimu, ji sutrypė jį, o jis sutrypė ją, todėl jinai pasitraukė. Jei norit, gedėkit Ofelijos. Barstykitės galvą pelenais, apraudodamas pasmaugtą Kordeliją. Keikit dangų, nes žuvo Brabancijaus[6] duktė. Bet neliekit veltui ašarų dėl Sibilės Vein. Ji buvo mažiau reali už jas visas.

Stojo tyla. Kambaryje brėško vakaras. Iš sodo tykiai sidabro kojomis atsėlino šešėliai. Daiktų spalvos palengva blėso.

Po valandėlės Dorianas Grėjus pakėlė akis.

— Hari, jūs man išaiškinot mane patį,— tyliai tarė jis, lyg ir atsidusdamas su palengvėjimu.— Ką jūs kalbėjot, visa tai pats jaučiu, bet kažkodėl man buvo baisu ir neįstengiau sau šito pasakyti. Kaip puikiai jūs mane pažįstat! Tačiau nebekalbėkim apie tai, kas atsitiko. Tai buvo nuostabus pergyvenimas. Štai ir viskas. Kažin, ar gyvenimas man dar duos ką taip nuostabaus.

— Gyvenimas jums viską duos, Dorianai. Tokiam gražiam žmogui viskas pasiekiama.

— Bet, Hari, juk aš pasidarysiu sudžiūvęs, senas, raukšlėtas. Kas tada?

— A, tada,— atsakė lordas Henris, kildamas eiti,— tada, mielas Dorianai, teks pakovoti dėl savo pergalių. Dabar jos pačios ateina. Ne, jūs privalot išsaugoti savo grožį. Mes gyvename epochoje, kuri negali būti išmintinga, nes per daug skaito, ir negali būti graži, nes per daug galvoja. Jūs mums reikalingas. O dabar verčiau apsirenkit ir važiuojam į klubą. Mes ir taip jau vėluojam.

— Aš gal operoje susitiksiu su jumis, Hari. Jaučiuosi per daug išvargęs ir nenoriu valgyti. Koks jūsų sesers ložės numeris?

— Rodos, dvidešimt septintas. Pirmoje eilėje. Ant durų pamatysit jos pavardę. Bet man labai gaila, kad neisit pietauti.

— Nesinori,— atsainiai tarė Dorianas.— Bet aš nepaprastai dėkingas jums už viską, ką pasakėt. Jūs iš tikrųjų geriausias mano draugas. Niekas manęs taip nesupranta kaip jūs.

— Čia tik mūsų draugystės pradžia, Dorianai,— atsakė lordas Henris, spausdamas jam ranką.— Likit sveikas. Susitiksim prieš pusę dešimtos. Nepamirškit, dainuoja Pati.

Kai lordas Henris uždarė duris, Dorianas Grėjus paskambino, po kelių minučių atėjo lempomis nešinas Viktoras ir užtraukė užuolaidas. Dorianas nekantriai laukė jo išeinant. Jam rodėsi, kad tarnas neapsakomai ilgai gaišta.

Vos tik jam išėjus, Dorianas tučtuojau puolė prie širmos ir atitraukė. Ne, naujų permainų portrete nebuvo. Apie Sibilės mirtį portretas sužinojo anksčiau už Dorianą. Jis pajunta kiekvieną dalyką tuojau, vos jam gyvenime nutikus. Nuožmus žiaurumas, kuris bjaurojo gražias lūpų linijas, be abejonės, atsirado tą pačią akimirką, kai mergaitė išgėrė nuodų. O gal pasekmėms portretas abejingas? Gal reaguoja tik į tai, kas vyksta Doriano sieloje? Taip svarstydamas Dorianas pagalvojo, kad kada nors pamatys, kaip paveikslas keičiasi, jam bežiūrint, ir nuo tos minties šiurpas perbėgo jo kūnu.

Vargšė Sibilė! Kaip tai buvo romantiška! Scenoje ji dažnai vaidindavo mirtį. O paskui Mirtis pati ją palietė ir išsivedė. Kaip ji suvaidino tą pačią paskutinę klaikią sceną? Ar keikė jį mirdama? Ne, ji mirė iš meilės jam, ir nuo šiol meilė jam bus šventa. Jinai viską išpirko, paaukodama savo gyvybę. Jis daugiau nebegalvos apie tai, ką iškentė dėl jos tą baisų vakarą teatre. Prisimins ją kaip nuostabų tragišką perso-

nažą, pasiųstą į pasaulio sceną įrodyti meilės aukščiausią realybę. Argi ji ne nuostabus tragiškas personažas? Ašaros užplūdo jam akis, prisiminus vaikišką jos povyzą, linksmą žaismingą būdą, baikštų virpantį grakštumą. Jis skubiai nuvijo prisiminimus ir vėl pažvelgė į paveikslą.

Dorianas pajuto, kad tikrai atėjo metas apsispręsti. O gal jis jau apsisprendė? Taip, gyvenimas jau buvo nusprendęs už jį, gyvenimas ir paties Doriano begalinis domėjimasis juo. Amžina jaunystė, nepasotinama aistra, rafinuoti slapti malonumai, pašėlę džiaugsmai ir beprotiškos nuodėmės. Visa tai teks jam. O portretas neš jo gėdos naštą. Štai ir viskas.

Skausmas suspaudė jam širdį, pagalvojus, kaip bus išniekintas gražusis veidas paveikslo drobėje. Sykį, valiūkiškai mėgdžiodamas Narcizą, jis pabučiavo ar bent dėjosi bučiuojąs tas nutapytas lūpas, kurios dabar taip žiauriai jam šypsojo. Kiekvieną rytą jis sėdėdavo priešais portretą, gėrėdamasis jo grožiu, ir tarpais jam rodėsi, kad beveik jį įsimylėjo. Nejau portretas keisis sulig kiekviena nuotaika, kuriai Dorianas pasiduos. Nejau taps baisus, šlykštus ir turės būti slepiamas užrakintame kambaryje, uždarytas nuo saulės, kuri taip dažnai dar skaisčiau nuauksindavo banguojančių jo plaukų stebuklą? Kaip gaila! Kaip gaila!

Akimirką Dorianui net dingtelėjo mintis pasimelsti, kad tas baisus ryšys tarp jo ir portreto nutrūktų. Portretas pasikeitė, nes Dorianas to meldė, gal malda padės, ir portretas nebesikeis. Bet nejaugi žmogus, šiek tiek pažinęs Gyvenimą, atsisakytų galimybės likti visada jaunas, kad ir kokia fantastiška toji galimybė būtų, kad ir kokias lemtingas pasekmes ji užtrauktų? Be to, argi iš tikrųjų tai priklauso nuo jo? Negi dėl jo maldos įvyko toks pakitimas? Gal čia slypi kokia keista mokslo priežastis? Jei mintis gali paveikti gyvą organizmą, kodėl ji negalėtų veikti negyvų, neorganinių daiktų? Taip, kodėl be minties, be sąmoningo noro daiktai, esantys ne mumyse, negalėtų vibruoti kartu su mūsų nuotaikomis ir aistromis, kodėl slapta meilė ar slapta neapykanta negalėtų persiduoti iš atomo į atomą? Tačiau priežastis nesvarbu. Jis niekada malda nebegundys tos baisios jėgos. Jei paveikslas turi keistis, jis keisis. Štai ir viskas. Kam per daug gilintis?

Juk stebėti portretą bus tikras malonumas. Jis galės matyti slapčiausius savo sielos vingius. Portretas taps pačiu stebuklingiausiu iš visų veidrodžių. Taip, kaip jis atspindėjo Doriano kūną, dabar atspindės sielą. O kai portretas sulauks žiemos, Dorianas vis dar tebestovės

ten, kur ant vasaros slenksčio virpa pavasaris. Kai kraujas dings iš portreto veido ir liks tiktai blyški kreidinė kaukė švininėmis akimis, Dorianas tebeturės jaunystės kerus. Nė vienas jo grožio žiedas nenuvys. Gyvenimo pulsas plaks kaip plakęs. Kaip koks graikų dievas jis bus stiprus, vikrus, džiugus. Ar svarbu, kas atsitiks spalvotam jo atvaizdui drobėje? Kad tik jam pačiam nieko nebūtų. Tai svarbiausia.

Šypsodamas jis vėl pastatė širmą priešais paveikslą, paskui nuėjo į miegamąjį, kur tarnas jau laukė jo. Po valandos Dorianas buvo operoje, ir lordas Henris sėdėjo pasilenkęs prie jo kėdės.

IX SKYRIUS

Kai kitą rytą jis sėdėjo prie pusryčių stalo, į kambarį tarnas įleido Bezilį Holvordą.

— Kaip gerai, kad radau jus, Dorianai,— tarė jis niūriai.— Vakar vakare buvau atėjęs, bet man pasakė, kad jūs operoje. Žinoma, supratau, kad tai netiesa. Bet būtų buvę geriau, jei būtumėt pasakęs, kur iš tikrųjų nuėjot. Visą vakarą nuogąstavau, kad paskui vieną tragediją nepasektų kita. Manau, kad būtumėt galėjęs atsiųsti man telegramą, vos tik apie tai išgirdot. Visai atsitiktinai perskaičiau klube vakariniam „Gloubo" numeryje. Tučtuojau atėjau čionai ir labai nusiminiau jūsų neradęs. Negaliu apsakyti, kaip man skaudu dėl to, kas nutiko. Žinau, kaip jūs kenčiat. Bet kurgi buvot? Gal buvot nuėjęs pas mergaitės motiną? Jau ketinau važiuoti jums įkandin. Laikraštyje buvo adresas. Rodos, kažkur Justeno gatvėje, ar ne? Bet pabūgau sutrukdyti — juk skausmo palengvinti aš negaliu. Vargšė moteriškė! Kokia jos būklė! Juk tai vienintelė jos dukra! Ką ji sakė?

— Mano mielas Bezili, iš kur aš galiu žinoti? — sumurmėjo Dorianas Grėjus, baisiausiai nuobodžiaujančiu veidu gurkšnodamas gelsvą vyną iš dailios Venecijos stiklo taurės, inkrustuotos auksiniais karoliukais.— Buvau operoje. Gaila, kad neatvažiavot. Susipažinau su ledi Gvendolina, Hario seserimi. Sėdėjom jos ložėje. Ji nepaprastai žavinga, o Pati dainavo dieviškai. Nekalbėkit apie baisybes. Jei apie ką nekalbi, atrodo, kad nieko ir neįvyko. Haris teigia, kad tik žodžiai daiktams suteikia realumo. Galiu pasakyti, kad ji nebuvo vienintelis tos

moters vaikas. Yra dar sūnus, tikriausiai šaunus vaikinas. Bet jis ne aktorius. Rodos, jūrininkas. O dabar papasakokit apie save. Ką šiuo metu tapot?

— Jūs buvot operoje? — nustebo Holvordas. Jis kalbėjo iš lėto, o balsas buvo pilnas skausmingos įtampos.— Nuėjot į operą, tuo tarpu Sibilė Vein gulėjo negyva kažkokiam skurdžiam kambarėly! Galit kalbėti apie tai, kokios žavios kitos moterys, kaip dieviškai dainavo Pati, o tuo tarpu mergaitė, kurią mylėjot, dar nenunešta į kapus ilsėtis ramybėje. Žmogau, ar žinot, kokios baisybės laukia mažo balto jos kūnelio!

— Liaukitės, Bezili. Nenoriu klausytis! — sušuko Dorianas pašokdamas.— Neturit teisės apie tai kalbėti. Kas įvyko, įvyko. Kas buvo, praėjo.

— Vakar diena jums praeitis?

— Kuo čia dėtas laikas? Tik lėkštiems žmonėms reikia daugelio metų, kad jie galėtų atsikratyti kokiu jausmu. Žmogus, kuris geba save valdyti, skausmą gali įveikti taip pat lengvai, kaip ir rasti naują malonumą. Nenoriu vergauti savo jausmams. Noriu jais naudotis, mėgautis ir juos valdyti.

— Dorianai, tai klaiku! Kažkas jus visiškai permainė. Atrodot visai taip, kaip tas nuostabus berniukas, kuris kasdien ateidavo į mano dirbtuvę pozuoti paveikslui. Bet tada buvot paprastas, natūralus, širdingas. Buvot pats tyriausias visame pasaulyje. O dabar aš nesuprantu, kas jums? Kalbat, lyg neturėtumėt širdies, nepažintumėt užuojautos. Čia Hario įtaka. Matau.

Vaikinas iškaito ir, priėjęs prie lango, valandėlę žvelgė į žalią, mirguliuojantį, saulės nutviekstą sodą.

— Hariui aš daug už ką dėkingas, Bezili,— galų gale pasakė jis.— Daugiau negu jums. Jūs mane išmokėt tiktai tuštybės.

— Ką gi, ir už tai esu nubaustas, Dorianai, ar būsiu kada nors nubaustas.

— Nežinau, Bezili, ką turit omeny! — sušuko Dorianas atsigręždamas.— Nežinau, ko norit! Sakykit, ko norit!

— Noriu to Doriano Grėjaus, kurį tapydavau,— liūdnai pasakė dailininkas.

— Bezili,— tarė jaunuolis, prieidamas prie jo ir dėdamas ranką jam ant peties,— per vėlai atėjot. Vakar, išgirdęs, kad Sibilė Vein nusižudė...

— Nusižudė! O viešpatie! Nejaugi tai teisybė? — sušuko Holvordas, siaubo iškreiptu veidu atsigręžęs į Dorianą.

— Mielas Bezili. Negi manot, kad ten būta niekingo atsitiktinumo? Žinoma, ji nusižudė.

Holvordas užsidengė veidą rankomis.

— Kaip baisu,— sušnibždėjo jis, ir drebulys perbėgo jo kūnu.

— Ne,— tarė Dorianas Grėjus,— nieko baisaus čia nėra. Tai viena didžiųjų romantinių mūsų amžiaus tragedijų. Paprastai aktoriai gyvena patį banaliausią gyvenimą. Tai geri vyrai, ištikimos žmonos. Žodžiu, nuobodybės. Jūs mane suprantat — visos tos vidurinių klasių dorybės. Kokia skirtinga buvo Sibilė! Ji pergyveno nuostabiausią savo tragediją. Visada buvo herojė. Paskutinį vakarą — tą vakarą, kai jūs ją matėt,— ji vaidino prastai, nes jau buvo pažinusi tikrą meilę. Kai suprato savo nerealumą, mirė taip, kaip būtų mirusi Džuljeta. Iš gyvenimo ji vėl grįžo į meno sferą. Kažkuo ji panaši į kankinę. Kankinio mirties beprasmybė, veltui išeikvotas grožis glūdi jos mirtyje. Bet, kaip sakiau, nemanykit, kad aš nesikankinau. Jei būtumėt atėjęs vakar atitinkamu metu — pusę šešių ar be penkiolikos šešios,— būtumėt radęs mane ašaromis paplūdusį. Net Haris, kuris buvo čia ir pranešė tą žinią, nenumanė, ką aš pergyvenau. Neišpasakytai kentėjau. Paskui viskas praėjo. Jausmo pakartoti nebegaliu. To niekas negali, išskyrus sentimentalistus. O jūs, Bezili, baisiai neteisingas. Ateinat manęs paguosti. Tai miela. Bet, radęs mane nurimusį, nirštat. Štai kokia žmonių užuojauta! Jūs man primenat istoriją, pasakotą Hario apie kažkokį filantropą, kuris dvidešimt savo gyvenimo metų stengėsi atlyginti už kažkokią skriaudą ar pakeisti kažkokį neteisingą įstatymą — tiksliai nebeprisimenu. Galų gale jam pavyko, tačiau jo nusivylimas buvo beribis. Jis visiškai nebeturėjo ką veikti, vos nenumirė iš nuobodulio ir pasidarė nepataisomu mizantropu. O be to, mielas mano Bezili, jeigu iš tikrųjų norit mane paguosti, verčiau išmokykit pamiršti, kas įvyko, arba pažvelgti į viską menininko akimis. Ar ne Gotjė[1] rašė apie *la consolation des arts**? Prisimenu, kaip vieną dieną jūsų dirbtuvėje radau knygelę pergamento viršeliais ir joje užtikau tą žavią frazę. Aš nesu panašus į vaikiną, apie kurį jūs man pasakojot, kai buvom drauge nuvykę į Marlou[2], vaikiną, kuris sakydavo, jog geltonas atlasas galįs numaldyti visas gyvenimo padarytas nuoskaudas. Mėgstu gražius daiktus, kuriuos galima paliesti, paimti į rankas. Seną brokatą, pažaliavusią bronzą, lako dirbinius, raižytą dramblio kaulą, rafinuotą aplinką, prabangą,

* Meno paguoda (*pranc.*).

pompastiškumą, nes visa tai labai praturtina žmogų. Bet už viską man brangesnis meninis temperamentas, kurį jie sukuria ar bent atskleidžia. Tapęs savojo gyvenimo žiūrovu, kaip sako Haris, pabėgi nuo gyvenimo kančių. Žinau, stebitės, girdėdamas mane taip kalbant. Jūs nesuvokiat, kaip aš subrendau. Kai mes susipažinom, buvau mokinukas. Dabar esu vyras. Turiu naujų aistrų, naujų minčių, naujų idėjų. Aš kitoks, bet mylėkit mane kaip mylėjęs. Pasikeičiau, tačiau jūs privalot likti mano draugas. Žinoma, Harį aš labai branginu, bet žinau, kad jūs geresnis už jį. Nesat stipresnis, per daug bijotės gyvenimo, bet geresnis. O kokie laimingi mudu buvom drauge! Nepalikit manęs, Bezili, ir nesiginčykit su manimi. Esu toks, koks esu. Nieko nepadarysi.

Dailininką jo kalba keistai sujaudino. Vaikinas jam buvo be galo brangus, o pažintis su juo tapo posūkiu jo kūryboje. Apie priekaištus jis nė galvoti nebegalėjo. Pagaliau gal Doriano abejingumas tik laikina nuotaika, kuri veikiai praeis. Juk Dorianas turi tiek gerų savybių, tiek taurumo.

— Ką gi, Dorianai,— galų gale tarė dailininkas, liūdnai šypsodamas.— Nuo šiol su jumis daugiau nebekalbėsiu apie tą baisų įvykį. Tikiuosi, kad ryšium su juo nebus minima jūsų pavardė. Kvota įvyks šiandien po pietų. Ar jie kvietė jus?

Dorianas papurtė galvą; paminėjus žodį „kvota“, jo veide šmėkštelėjo susierzinimas. Tokie dalykai žemi ir niekingi.

— Jie nežino mano pavardės,— atsakė jis.

— Bet jinai tikriausiai žinojo?

— Tik mano vardą, ir esu tikras, kad niekad jo niekam nepaminėjo. Sykį jinai man sakė, kad visi labai domėjęsi, kas aš, bet ji tolydžio kartojusi, kad aš Pasakų Princas. Tai buvo labai gražu. Būtinai nupieškit man Sibilę. Norėčiau turėti kai ką daugiau, ne tik kelių bučinių ir kelių pakrikų graudžių žodžių prisiminimą.

— Pasistengsiu ką nors padaryti, Dorianai, jei tik norit. Bet jūs turit vėl ateiti ir man pozuoti. Be jūsų negaliu toliau dirbti.

— Niekada nebegalėsiu jums pozuoti, Bezili. Tai neįmanoma! — suriko jis atšokdamas.

Dailininkas įdėmiai žiūrėjo į jį.

— Mielas jaunuoli, kokia nesąmonė! — sušuko jis.— Nejau jums nepatinka mano nutapytas portretas? Kur jis? Kodėl jį uždengėt širma? Leiskit man pasižiūrėti. Čia geriausias kūrinys, kokį esu sukūręs. Nukelkit širmą, Dorianai. Tiesiog gėda, kad jūsų tarnas šitaip slepia mano darbą. Vos tik įėjęs pajutau, kad kambarys kitaip atrodo.

— Tarnas, Bezili, čia niekuo nedėtas. Nejau manot, kad aš jam leidžiu pertvarkinėti kambarį? Kartais jis gėlių pastato, ir viskas. Ne, aš pats tą padariau. Šviesa portretui buvo per ryški.

— Per ryški! Tikriausiai ne, drauguži. Čia jam puikiausia vieta. Leiskit pažiūrėti.

Ir Holvordas pasuko į kambario kampą. Siaubo šūksnis išsiveržė iš Doriano Grėjaus lūpų, ir jis puolė tarp dailininko ir širmos.

— Bezili,— tarė jis labai išblyškęs,— nežiūrėkit į portretą. Aš nenoriu.

— Nežiūrėti į savo kūrinį? Ne, jūs juokaujat. Kodėl man negalima pasižiūrėti? — juokdamasis sušuko Holvordas.

— Jei bandysit pažiūrėti, Bezili, prisiekiu, kad kol gyvas daugiau su jumis nebesišnekėsiu. Aš nejuokauju. Nieko neaiškinsiu, o jūs nieko neklausinėkit. Bet prisiminkit — jei paliesit širmą, tarp mūsų viskas baigta.

Holvordas sustojo lyg stabo ištiktas. Be galo nustebęs jis žvelgė į Dorianą. Tokio Doriano dar niekada nebuvo matęs. Vaikinas buvo tiesiog baltas iš pykčio. Kumščiai sugniaužti, o akių lėliukės lyg žydros liepsnos diskai. Jis visas drebėjo.

— Dorianai!

— Nekalbėkit!

— Kas gi nutiko? Aišku, jei nenorit, nežiūrėsiu,— gana šaltai tarė dailininkas ir apsisukęs nuėjo prie lango.— Bet iš tiesų gana kvaila, kad man negalima pažiūrėti į savo darbą, tuo labiau kad šį rudenį ketinu jį išstatyti parodoje Paryžiuje. Gal prieš tai dar sykį pertrauksiu laku, todėl vis tiek turėsiu jį pamatyti, tad kodėl ne šiandien?

— Išstatyti parodoje! Jūs norit jį išstatyti? — sušuko Dorianas Grėjus, ir keistas siaubas apėmė jį.

Nejaugi pasauliui bus parodyta jo paslaptis? Negi į jo gyvenimo slėpinį spoksos žmonės? Neįmanoma! Kažką — jis nežinojo ką — reikėjo tučtuojau padaryti.

— Taigi nemanau, kad prieštarautumėt. Žoržas Peti ketina surinkti geriausius mano paveikslus specialiai parodai Riu de Sez, kuri bus atidaryta pirmąją spalio savaitę. Portretas tik mėnesiui bus paimtas. Manau, kad tokį laikotarpį lengvai be jo apsieisit. Be to, Londone jūsų net nebus tuo metu. O jeigu laikot už širmos, paveikslas tikriausiai jums nelabai brangus.

Dorianas Grėjus persibraukė ranka per kaktą. Ji buvo išrasojusi. Dorianas pasijuto atsidūręs ant baisaus pavojaus slenksčio.

— Prieš mėnesį sakėt, kad niekada jo neduosit į parodas,— sušuko jis.— Kodėl apsigalvojot? Jūs, kurie dedatės esą nuoseklūs, kaip ir visi pasiduodat nuotaikoms. Vienintelis skirtumas, kad jūsų nuotaikos beprasmės. Juk nepamiršot iškilmingai man žadėjęs, kad niekas pasaulyje jūsų neprivers duoti portreto į parodą. Visai tą patį sakėt ir Hariui.

Staiga Dorianas nutilo, ir jo akys blykstelėjo. Jis prisiminė, kaip lordas Henris pusiau rimtai, pusiau juokais sykį jam tarė: „Jei norit labai įdomiai praleisti ketvirtį valandos, priverskit Bezilį pasakyti, kodėl jis nenori eksponuoti jūsų portreto. Man jis pasakė, ir tai buvo didelė naujiena". Taip, gal ir Bezilis turi savų paslapčių. Jis paklaus ir ištirs.

— Bezili,— tarė jis, priėjęs visai arti ir žvelgdamas jam tiesiai į akis,— mes abu turim savų paslapčių. Pasakykit man savąją, tada ir aš jums atskleisiu savąją. Kodėl atsisakėt duoti mano portretą į parodą?

Dailininkas nejučia krūptelėjo.

— Dorianai, jei pasakyčiau, jūs mane mažiau bemylėtumėt, tikriausiai dar išjuoktumėt. Nepakęsčiau nei viena, nei kita. Jei norit, kad niekada nebepažvelgčiau į portretą, sutinku. Visada galėsiu žiūrėti į jus. Jei norit, kad geriausias mano darbas būtų paslėptas nuo pasaulio, neprieštarauju. Mūsų draugystė man brangesnė už garsą ir šlovę.

— Ne, Bezili, privalot pasakyti,— spyrėsi Dorianas Grėjus.— Manau, jog turiu teisę žinoti.

Baimė išnyko, suėmė smalsumas. Jis buvo pasiryžęs iškvosti Bezilio Holvordo paslaptį.

— Sėskimės, Dorianai,— tarė dailininkas, jis atrodė sutrikęs.— Sėskimės. Ir atsakykit man į vieną klausimą. Ar pastebėjote paveiksle ką nors nepaprasta, ką nors, kas iš pradžių galbūt nekrito jums į akis, bet paskui staiga išryškėjo?

— Bezili,— sušuko vaikinas, drebančiom rankom įsikibęs į kėdės atramą ir žvelgdamas į jį klaikaus išgąsčio pilnomis akimis.

— Matau, kad pastebėjot. Nekalbėkit. Palaukit, kol išgirsit viską, ką turiu jums pasakyti. Dorianai, nuo pat tos akimirkos, kai jus sutikau, jaučiau nepaprastą jūsų įtaką. Mano siela, protas, kūrybinės galios,— visa buvo jūsų valdžioje. Jumyse mačiau įsikūnijus tą neregimą idealą, kurio prisiminimas mus, menininkus, vilioja lyg koks nepaprastas sapnas. Dievinau jus. Pavydėjau kiekvienam, su kuo kalbėjotės. Norėjau jus turėti tiktai sau. Buvau laimingas tik su jumis. O kai jūsų nebūdavo, rasdavau jus savo mene. Be abejonės, niekada jums apie tai neprasitariau. Tai buvo neįmanoma. Nebūtumėt supratęs. Aš ir pats vargiai save tesupratau. Tik žinojau, kad prieš mano akis — tobulybė ir kad pasau-

lis dabar man nuostabus, gal net per daug nuostabus, nes toks besaikis dievinimas slepia pavojus — baisu prarasti tą, kurį dievini, ir baisu likti jo valdžioje... Bėgo savaitės, ir jūs vis labiau mane traukėt. Paskui atėjo nauja stadija. Buvau jau nutapęs jus kaip Parį[3] puošniais šarvais ir kaip Adonį, apsigaubusį medžiotojo apsiaustu su blizgančia ietimi. Sunkiais lotoso žiedais vainikuotas jūs sėdėjot Adriano barko priekyje, žvelgdamas tolin per žalius drumstus Nilo vandenis[4]. Pasilenkęs prie ramaus šaltinio[5], jūs stovėjot kažkokiam miške Graikijoje ir žvelgėt į savo stebuklingo veido atspindį tykiam vandens sidabre. Visa tai buvo intuityvu, idealu, tolima, kaip ir turi būti mene. Vieną dieną — kartais man rodosi, kad ji buvo lemtinga,— ryžausi nutapyti nuostabų jūsų portretą, nutapyti tokį, koks iš tikrųjų esat, ne mirusių epochų apdarais, o savais drabužiais, savoj aplinkoj. Gal tai buvo metodo realizmas, gal nuostabi jūsų individualybė, iškilusi prieš mane jokiom miglom ar šydais nepridengta, pasakyti negaliu. Bet žinau, kad tapydamas jaučiau, kaip kiekviename dažų taškelyje, kiekviename teptuko brūkštelėjime ryškėja mano paslaptis. Pradėjau bijoti, kad kiti nesuprastų, kaip aš jus dievinu. Suvokiau, Dorianai, per daug pasakęs, per daug savęs įdėjęs į portretą. Ir tada nusprendžiau niekada neduoti paveikslo į jokią parodą. Jūs truputėlį pyktelėjot, bet tada nesupratot, ką man visa tai reiškė. Haris, kuriam apie tai papasakojau, juokėsi iš manęs. Bet aš nepaisiau. Taigi. Kai portretas buvo baigtas ir aš vienas prie jo sėdėjau, supratau, jog neklydau... Ką gi, po kelių dienų portretas iškeliavo iš mano dirbtuvės, ir kai tik aš išsivadavau iš nepakeliamų jo kerų, man pasirodė, kad buvau kvailai įsikalęs galvon jame dar kažko esant, be jūsų grožio ir mano sugebėjimo tapyti. Net dabar man atrodo, jog klysta tas, kuris mano, kad aistra, kurią menininkas jaučia kurdamas, matoma jo kūrinyje. Menas visada abstraktesnis, negu mes įsivaizduojam. Forma ir spalva kalba mums apie formą ir spalvą, ir nieko daugiau. Dažnai man atrodo, kad menas veikiau slepia menininką, negu jį atskleidžia. Todėl, gavęs iš Paryžiaus pasiūlymą, nusprendžiau jūsų portretą padaryti savo parodos centru. Man niekada nedingtelėjo, kad jūs galėtumėt atsisakyti. Dabar matau, kad jūs teisus. Paveikslo eksponuoti negalima. Nepykit, Dorianai, už tai, ką jums pasakiau. Sykį jau Hariui esu sakęs — jūs sutvertas dievinimui.

Dorianas Grėjus giliai atsikvėpė. Jo skruostai vėl atgavo spalvą, lūpose žaidė šypsnys. Pavojus praėjo. Kurį laiką jis saugus. Ir vis dėlto jis pajuto begalinę užuojautą dailininkui, atlikusiam tokią keistą išpažintį, ir klausinėjo savęs, ar galėtų kada koks draugas taip stipriai pa-

veikti jį patį. Lordas Henris žavėjo jį savo nepaprastu pavojingumu. Tiktai. Buvo pernelyg protingas ir ciniškas, kad būtų galima jį pamilti. Ar atsiras žmogus, kurį Dorianas galėtų taip neįprastai dievinti? Ar gyvenimas jam tai žada?

— Labai keista, Dorianai,— tarė Holvordas,— kad jūs tai pastebėjot portrete. Ar iš tikrųjų pastebėjot?

— Kažką pastebėjau,— atsakė Dorianas.— Kažką labai keista.

— Ką gi, gal neprieštarausit, jei dabar į jį pažvelgsiu?

Dorianas papurtė galvą.

— Neprašykit manęs, Bezili. Nieku būdu neleisiu jums prieiti prie portreto.

— Kada nors juk leisit?

— Niekada.

— Gal ir jūsų teisybė. O dabar, Dorianai, likit sveikas. Jūs buvot vienintelis žmogus mano gyvenime, iš tikrųjų turėjęs įtakos mano kūrybai. Jei esu ką gera padaręs, tai tik jūsų dėka. Ak, jūs nenumanot, kaip man sunku buvo visa tai pasakyti.

— Mielas Bezili,— tarė Dorianas,— ką gi jūs pasakėt? Kad supratot per daug manimi žavėjęsis. Čia netgi ne komplimentas.

— Komplimentų sakyti aš nė neketinu. Tai buvo išpažintis. Dabar, kai ją atlikau, rodos, kažkas užgeso manyje. Gal niekada nereikia kalbėti apie tai, ką dievini.

— Ši išpažintis mane apvylė.

— O ko tikėjotės, Dorianai? Negi ką kita įžiūrėjot paveiksle? Juk ten nieko daugiau neįžiūrėsi?

— Ne, nieko daugiau neįžiūrėsi. Kodėl klausiat? Tačiau apie dievinimą nebekalbėkit. Tai kvaila. Mudu draugai, Bezili, ir visada turim likti draugais.

— Jūs turit Harį,— liūdnai tarė dailininkas.

— Ak, Harį? — sušuko vaikinas, skambiai nusijuokdamas. — Haris leidžia dienas kalbėdamas apie tai, kas neįtikėtina, o naktis — darydamas tai, kas neįmanoma. Ir aš norėčiau taip gyventi. Bet, nelaimei ištikus, vargu ar eičiau pas Harį. Veikiau pas jus, Bezili.

— Ir vėl pozuotumėt man?

— Nieku būdu!

— Atsisakydamas jūs žlugdot mane kaip menininką. Niekam nėra pavykę rasti dviejų idealų. Nedažnas ir vieną randa.

— Negaliu to paaiškinti, Bezili, bet pozuoti jums nebepozuosiu nie-

kada. Portrete slypi kažkas lemtinga. Jis gyvena savą gyvenimą. Ateisiu pas jus arbatos. Tai bus ne mažiau malonu.

— Jums gal ir maloniau,— nusiminęs sumurmėjo dailininkas. — O dabar likit sveikas. Gaila, kad neleidžiat man dar sykį pažvelgti į portretą. Bet nieko nepadarysi. Suprantu jūsų jausmus.

Jam išėjus iš kambario, Dorianas Grėjus nusišypsojo. Vargšas Bezilis, jis visai nenumanė tikrosios priežasties! Ir kaip keista, kad, užuot atskleidęs savo paslaptį, Dorianas visai atsitiktinai iškvotė draugą. Kiek daug jam paaiškino ta keista išpažintis! Absurdiškus dailininko pavydo priepuolius, begalinę ištikimybę, nežabotas panegirikas, keistą uždarumą — dabar Dorianas viską suprato, ir jam buvo skaudu. Kažkuo tragiška buvo toji romantiška draugystė.

Jis atsiduso ir paskambino. Portretą būtiniausiai reikėjo paslėpti. Negalima rizikuoti, kad jį kas pamatytų. Kokia beprotybė palikti daiktą nors ir vienai valandai kambaryje, į kurį gali įeiti bet kuris iš jo draugų.

X SKYRIUS

Kai įėjo tarnas, Dorianas įdėmiai pažiūrėjo į jį ir suabejojo, ar kartais šis nebus susigundęs žvilgterėti už širmos. Tarnas atrodė visiškai abejingas ir laukė įsakymų. Dorianas užsidegė cigaretę, priėjo prie veidrodžio ir pažiūrėjo į jį. Veidrodyje jis puikiausiai matė Viktoro veidą. Tai buvo rami vergiškumo kaukė. Bijoti nebuvo ko. Tačiau pasisaugoti būtų ne pro šalį.

Lėtai tardamas žodžius, Dorianas liepė pranešti ekonomei norįs ją matyti, o paskui įsakė tarnui nueiti pas rėmų dirbėją ir paprašyti, kad tučtuojau atsiųstų du vyrus. Dorianui pasirodė, kad Viktoras, eidamas iš kambario, žvilgterėjo į širmą. O gal jam tik pasivaideno?

Po kelių minučių į biblioteką atplustėjo ponia Lyf juoda šilkine suknele, senoviškom megztom pirštinaitėm ant raukšlėtų rankų. Dorianas paprašė rakto nuo pamokų kambario.

— Nuo senojo pamokų kambario, ponas Dorianai? — sušuko ji. — Juk ten pilna dulkių. Turiu viską apruošti, sutvarkyti, prieš jums įeinant. O dabar ten jums, pone, nedera eiti. Nieku būdu.

— Tvarkyti nereikia, Lyf. Man tik rakto reikia.

— Ten nuėjęs, pone, visas voratinkliais apkibsit. Beveik penkerius metus, nuo to laiko, kai mirė jo šviesybė senasis lordas, ten niekas kojos nebuvo įkėlęs.

Senelį paminėjus, Dorianas krūptelėjo. Prisiminimai apie jį buvo atgrasūs.

— Nesvarbu,— atsakė jis. — Noriu ten žvilgterėti. Štai ir viskas. Duokit man raktą.

— Štai raktas, pone,— tarė senoji moteris, drebančiom rankom grabinėdama raktų pundą.— Štai raktas. Tuojau jį atsegsiu. Bet juk jūs, pone, neketinat ten apsigyventi, čia apačioje jums taip patogu.

— Ne, ne,— sušuko jis sudirgęs,— ačiū, Lyf. Daugiau man nieko nereikia.

Valandėlę ji dar plepėjo apie kai kurias namų ūkio smulkmenas. Dorianas atsiduso ir pasakė, kad galinti tvarkytis kaip tinkama. Ji išėjo iš kambario švytėdama.

Kai durys užsidarė, Dorianas įsikišo raktą į kišenę ir apsidairė. Žvilgsnis užkliuvo už didelės purpurinio atlaso skraistės, gausiai siuvinėtos auksu, nuostabaus septyniolikto amžiaus Venecijos dirbinio, kurį jo senelis buvo radęs kažkokiam vienuolyne netoli Bolonijos. Taip, į ją bus galima suvynioti tą baisų daiktą. Gal ne sykį ji buvo naudota kaip marška numirėliui uždengti. O dabar ji paslėps tą, kuriame glūdi puvinys, baisesnis už lavono, tą, kuris skleis siaubą, o pats niekada nemirs. Kaip lavoną graužia kirminai, taip jo nuodėmės išvarpys drobėje nutapytą paveikslą. Jos subjauros jo grožį, sugrauš jo žavesį. Jos jį suterš ir išniekins. Ir vis dėlto portretas liks gyvas. Niekada nemirs.

Šiurpas nukrėtė Dorianą, ir akimirką jis pasigailėjo nepasakęs Beziliui tikrosios priežasties, kodėl norėjo paslėpti paveikslą. Bezilis būtų jam padėjęs atsispirti lordo Henrio poveikiui ir dar žalingesnei jo paties temperamento įtakai. Holvordo meilėje — tai iš tikrųjų buvo meilė — visa buvo kilnu ir intelektualu. Tai ne tik fizinis susižavėjimas grožiu, kurį sukelia pojūčiai ir kuris miršta, pojūčiams atbukus. Tai tokia meilė, kurią pažinojo ir Mikelandželas, ir Montenis[1], ir Vinkelmanas[2], ir pats Šekspyras. Taip, Bezilis būtų galėjęs jį išgelbėti. Bet dabar per vėlu. Praeitį visada galima sunaikinti. Atgaila, atsižadėjimas, užmarštis tą gali padaryti. Bet nuo ateities nepabėgsi. Dorianas jautė savyje aistras, kurios prasiverš visu baisumu, svajones, kurios, tapusios tikrove, tamsiu šešėliu apniauks jo gyvenimą.

Jis nudengė nuo kanapos didžiulę purpuro ir aukso skraistę ir, laikydamas ją rankose, nuėjo už širmos. Ar veidas drobėje pabjaurėjo?

Atrodė, kad portretas daugiau nebepasikeitė, tačiau Dorianas juo dar labiau šlykštėjosi. Aukso plaukai, mėlynos akys, rožinės lūpos — visa tebebuvo. Tik išraiška kita. Šiurpi savo žiaurumu. Kokie menki atrodė Bezilio priekaištai dėl Sibilės Vein, palyginus su tuo, kas jį kaltino ir smerkė iš portreto,— kokie menki ir bereikšmiai! Iš drobės į jį žvelgė jo paties siela ir šaukėsi teisybės. Skausmas iškreipė jam veidą, ir jis užmetė brangųjį dangalą ant paveikslo. Tuo metu kažkas pabeldė į duris. Dorianas išlindo iš už širmos tą akimirką, kai į kambarį įėjo tarnas.

— Mesjė, vyrai jau čia.

Dorianas suprato turįs tučtuojau atsikratyti šiuo žmogumi. Tarnui nevalia sužinoti, kur bus nugabentas paveikslas. Jis, atrodo, gudrus, o akys įdėmios, klastingos. Sėdęs už rašomojo stalo, Dorianas brūkštelėjo raštelį lordui Henriui, prašydamas, kad tas atsiųstų jam ką nors paskaityti, ir primindamas, kad juodu sutarę susitikti vakare penkiolika po aštuonių.

— Palauk atsakymo,— paliepė jis, įteikdamas tarnui raštelį,— ir atvesk čia vyrus.

Po dviejų ar trijų minučių vėl pasigirdo beldimas į duris, ir pats ponas Haberdas, įžymusis rėmų dirbėjas iš Saut Odlio gatvės, įėjo su žaliūku jaunu vyru, savo padėjėju. Haberdas buvo raudonskruostis žmogelis rudomis žandenomis, kurio pagarbą menui buvo gerokai ataušinusios amžinai tuščios daugumos klientų, dailininkų, kišenės. Paprastai jis niekada neidavo iš savo dirbtuvės. Laukdavo, kad patys klientai ateitų. Bet Dorianui Grėjui visada darydavo išimtį. Dorianas kažkuo patraukdavo visus žmones. Vien tiktai į jį pasižiūrėti būdavo malonu.

— Kuo galiu būti naudingas, ponas Grėjau? — paklausė jis, trindamas putlias strazdanotas rankas. — Pamaniau, kad man pačiam bus didelė garbė pas jus atvykti. Turiu be galo gražius rėmus. Varžytinėse aptikau. Seni, florentietiški. Spėju, kad jie iš Fonthilo. Puikiai tiktų religinio siužeto paveikslui.

— Labai gaila, kad gaištat, pats čia ateidamas, ponas Haberdai. Būtinai užsuksiu kada nors pažiūrėti rėmų, nors šiuo metu religiniu menu nelabai tesidomiu. Šiandien aš tik noriu nugabenti į viršų vieną paveikslą. Jis gana sunkus, todėl ir pamaniau, kad jūs galėtumėt atsiųsti man porą savo vyrukų.

— Nesirūpinkit, ponas Grėjau. Džiaugiuosi, kad galiu būti jums naudingas. Kur, pone, tas meno kūrinys?

— Štai,— atsakė Dorianas Grėjus. — Ar galėsit nunešti, nenuėmę skraistės? Nenoriu, kad benešant susibraižytų.

— Nunešim, pone,— atsakė paslaugusis rėmų dirbėjas ir kartu su padėjėju nukabino paveikslą nuo ilgų varinių grandinių. — O kur, ponas Grėjau, liepsit gabenti?

— Parodysiu kelią, ponas Haberdai. Malonėkite eiti įkandin. O gal verčiau eikit pirmi. Deja, teks lipti į patį viršų. Lipsime priekiniais laiptais, nes jie platesni.

Jis palaikė atidaręs jiems duris, ir jie, išėję į prieškambarį, ėmė kopti aukštyn. Portretas su prabangiais rėmais buvo labai gremėzdiškas, ir nors Haberdas mandagiai protestavo,— būdamas tikras amatininkas, jis jokiu būdu negalėjo pakęsti, kad džentelmenas dirbtų bet kokį naudingą darbą,— Dorianas kartkartėmis paveikslą prilaikydavo, pagelbėdamas vyrams.

— Nelengva, pone,— sušvenkštė žmogelis, kai jie pasiekė laiptų aikštelę viršuje, ir nusišluostė blizgančią kaktą.

— Taip, gana sunku,— sumurmėjo Dorianas, rakindamas duris į kambarį, kuris turėjo saugoti keistąją jo gyvenimo paslaptį ir slėpti jo sielą nuo žmonių akių.

Daugiau kaip ketverius metus jis nebuvo čia kojos įkėlęs,— iš teisybės, nuo to laiko, kai vaikystėje čia ateidavo žaisti, o vėliau, kiek paūgėjęs, ruošti pamokų. Tai buvo erdvus, proporcingas kambarys, kurį paskutinysis lordas Kelsou specialiai įrengė savo anūkui, nes dėl nepaprasto panašumo į motiną, taip pat ir dėl kitų priežasčių jo nekentė ir norėjo laikyti kuo toliau nuo savęs. Dorianui kambarys pasirodė menkai tepasikeitęs. Čia tebestovėjo milžiniška itališka skrynia — *cassone*, įmantriai išmargintais šonais ir patamsėjusiais auksuotais apkaustais, kurioje Dorianas, mažas būdamas, mėgdavo slėptis. Čia buvo ir atlaso medžio knygų spinta su aptriušusiais jo vadovėliais. Už jos ant sienos kabojo tas pats apskuręs flamandiškas gobelenas, kuriame išblukęs karalius ir karalienė sode žaidžia šachmatais, pro šalį joja pulkas sakalininkų, o ant pirštinėm apmautų jų riešų tupi sakalai su gaubtais ant galvų. Kaip puikiai jis viską prisiminė! Besidairant jam prieš akis iškilo kiekviena jo vienišos vaikystės akimirka. Jis prisiminė nesuteršą vaiko dienų tyrumą ir pasibaisėjo, kad kaip tik čia bus paslėptas lemtingasis portretas. Kaip maža jis numanė anuo prabėgusiu metu apie tai, kas jo laukė!

Bet namuose nebuvo kitos patalpos, labiau apsaugotos nuo smalsių akių. Raktą turės jis pats, ir niekas kitas negalės čia patekti. Po purpuro dangalu veidas, nutapytas drobėje, galės pasidaryti goslus, išpurtęs, nešvarus. Ar ne vis tiek? Niekas jo nepamatys. Ir jis pats nežiūrės.

Kam stebėti šlykštų savo sielos gedimą? Jis išsaugos jaunystę, to gana. Pagaliau negi jis negali dar pasitaisyti? Nebūtinai jo ateitis turi būti tokia gėdinga. Gal į jo gyvenimą ateis meilė, apvalys jį, apsaugos nuo tų nuodėmių, kurios jau, rodos, kirba ir jo sieloje, ir jo kūne, nuo tų keistų, neaprašomų nuodėmių, kurioms vien jų paslaptingumas jau teikia žavesio ir rafinuotumo. Gal kada nors žiaurumas išnyks iš tų raudonų juslingų lūpų, ir jis galės parodyti pasauliui Bezilio Holvordo šedevrą.

Ne, vilties nėra. Kas valandą, kas dieną jo atvaizdas paveiksle vis labiau sens. Jis gali išvengti nuodėmės bjaurumo, bet senatvės bjaurumo neišvengsi. Skruostai įdubs arba suglebs. Geltonos raukšlės apsups blėstančias akis, ir jos bus klaikios. Plaukai praras blizgesį, burna, kaip ir visų senių, prasižios arba atvėps ir atrodys kvaila ar atgrasi. Kaklas pasidarys raukšlėtas, rankos šaltos, mėlynom gyslom išvagotas kūnas susisukęs, kaip ir jo senelio, kuris jam vaikystėje buvo toks rūstus. Paveikslą reikia paslėpt. Kitos išeities nėra.

— Prašau įnešti, ponas Haberdai,— apsigręždamas tarė jis pavargusiu balsu. — Atleiskit, kad priverčiau jus taip ilgai laukti. Užsigalvojau apie kažką kita.

— Nieko, ponas Grėjau, džiaugiuosi gavęs pailsėti,— atsakė rėmų dirbėjas, vis dar gaudydamas kvapą. — Kur jį statysim, pone?

— Bet kur. Štai čia bus gerai. Nenoriu jo kabinti. Tik atremkit į sieną. Ačiū.

— Gal galima, pone, pažvelgti į meno kūrinį?

Dorianas krūptelėjo.

— Jums, ponas Haberdai, nebus įdomu,— atsakė jis, nenuleisdamas akių nuo vyriškio. Dorianas buvo pasirengęs šokti ir partrenkti jį žemėn, jei tas tik išdrįstų pakelti prabangiąją uždangą, kuri saugojo jo gyvenimo paslaptį. — Daugiau jūsų nebetrukdysiu. Dėkoju, kad buvot toks malonus ir atėjot.

— Nėra už ką, nėra už ką, ponas Grėjau. Visada pasirengęs jums patarnauti, pone.

Ir ponas Haberdas nukaukšėjo laiptais žemyn, lydimas padėjėjo, kuris dirstelėjo atgal į Dorianą su baikščia nuostaba šiurkščiame, nedailiame veide. Tokio gražaus žmogaus jis dar nebuvo regėjęs.

Nutilus jų žingsnių aidui, Dorianas užrakino duris ir įsikišo raktą į kišenę. Dabar jautėsi saugus. Niekas niekada nebepažvelgs į baisųjį portretą. Jokios kitos akys, išskyrus jo paties, nebepamatys jo gėdos.

Grįžęs į biblioteką, pamatė, kad jau po penkių ir arbata paduota.

Ant mažo tamsaus kvapnaus medžio stalelio, gausiai inkrustuoto perlamutru,— stalelį jam buvo dovanojusi jo globėjo žmona, ledi Redli, daili profesionali ligonė, kuri praeitą žiemą praleido Kaire,— gulėjo lordo Henrio laiškelis, o greta geltona knyga apdriskusiu viršeliu ir apčiurintais kampais. Ant arbatos padėklo jis rado „*The Saint James Gazette*" vakarinį numerį. Vadinasi, Viktoras jau grįžęs. Dorianui parūpo, ar Viktoras prieškambaryje sutiko išeinančius vyrus ir ar iškvotė iš jų, ką jie čia veikė. Jis tikrai pasiges paveikslo, be abejonės, jau dabar, dengdamas stalą arbatai, pasigedo. Širma nebuvo pastatyta atgal, ir sienoje žiojėjo tuščia vieta. Gal kokį vakarą Dorianas užklups jį tykinant aukštyn ir bandant atidaryti to kambario duris. Baisu turėti šnipą savo namuose. Jis buvo girdėjęs apie turtingus žmones, kuriuos visą gyvenimą šantažavo koks tarnas, perskaitęs laišką, nugirdęs pokalbį, radęs nukritusią kortelę su adresu, po pagalve užtikęs sudžiūvusią gėlę ar suglemžtą mezginių skiautę.

Dorianas atsiduso ir, įsipylęs arbatos, atplėšė lordo Henrio laiškutį. Lordas Henris tik rašė siunčiąs vakarinį laikraštį ir knygą, kuri Dorianui gal būsianti įdomi, ir pranešė lauksiąs klube penkiolika po aštuonių. Dorianas vangiai atskleidė „*The Saint James Gazette*" ir permetė akimis. Jo dėmesį patraukė raudonu pieštuku pažymėta vieta penktame puslapyje. Ten buvo rašoma:

KVOTA DĖL AKTORĖS

Šį rytą Bel Taverne, Hoksteno gatvėje, ponas Denbis, apygardos prokuroras, atliko kvotą dėl Sibilės Vein, jaunos aktorės, pastaruoju metu dirbusios Rojalio teatre, Holborne. Patvirtinta, kad mirtis įvykusi dėl nelaimingo atsitikimo. Pareikšta užuojauta velionės motinai, kuri labai jaudinosi, duodama parodymus ir klausydama daktaro Birelio pranešimo apie lavono skrodimo rezultatus.

Jis susiraukė, perplėšė laikraštį pusiau ir, perėjęs per kambarį, išmetė skiautes. Kaip bjauru! Ir koks šlykštus tikrasis bjaurumas! Jis pyktelėjo ant lordo Henrio, atsiuntusio jam šį pranešimą. Tikrai kvaila buvo apibraukti jį raudonu pieštuku. Juk Viktoras galėjo perskaityti. Tokiam daiktui anglų kalbą jis mokėjo daugiau negu reikia.

O gal jis jau perskaitė ir pradėjo įtarinėti. Bet negi tai svarbu? Kas sieja Dorianą Grėjų su Sibilės Vein mirtimi? Nebuvo ko bijoti. Dorianas Grėjus jos nenužudė.

Jo žvilgsnis užkliuvo už knygos, kurią lordas Henris buvo jam atsiuntęs. Kas tai per knyga, nusistebėjo jis. Priėjo prie mažojo perlų

spalvos aštuonkampio stalelio, kuris jam visada atrodydavo lyg sidabro korys, nulipdytas kokių nepaprastų Egipto bičių, paėmė knygą ir, nugrimzdęs į fotelį, pradėjo vartyti. Po kelių minučių knyga jį pagavo. Tokios keistos knygos jam nebuvo tekę skaityti[3]. Atrodė, lyg švelniai fleitų melodijai skambant pro jį būtų žygiavęs nebylus paradas visų pasaulio nuodėmių puikiausiais apdarais. Tai, ką jis tik miglotai įsivaizdavo, staiga virto tikrove. Tai, ko niekada neįsivaizdavo, palengva skleidėsi prieš akis.

Tai buvo romanas be siužeto ir tik su vienu veikėju, veikiau tai buvo psichologinė studija apie vieną jauną paryžietį, kuris praleido gyvenimą, mėgindamas devynioliktame amžiuje išbandyti visų praėjusių epochų, išskyrus jo amžių, aistras ir mąstymo būdus ir tokiu keliu savyje sukaupti įvairias būsenas, kurias buvo patyrusi pasaulio dvasia. Visos tos savęs atsižadėjimo formos, žmonių neprotingai vadinamos dorybėmis, jį žavėjo savo nenatūralumu nė kiek ne mažiau, kaip ir tas natūralus maištas, kurį išmintingieji ir dabar tebevadina nuodėme. Knyga buvo parašyta savotišku išdailintu stiliumi, gyvu ir drauge miglotu, pilnu žargono ir archaizmų, technikos terminų ir puošnių parafrazių, būdingų kai kuriems prancūzų simbolistų mokyklos atstovams. Metaforos buvo didžiulės lyg orchidėjos ir tokių pat subtilių spalvų. Pojūčių gyvenimas buvo aprašomas mistinės filosofijos terminais. Kartkartėmis buvo sunku susigaudyti, ar skaitai kokio viduramžių šventojo ekstazės aprašymus, ar liguistus mūsų dienų nusidėjėlio prisipažinimus. Tai buvo nuodinga knyga. Iš jos puslapių tartum sklido troškus smilkalų kvapas ir drumstė protą. Beskaitant skyrių po skyriaus, sakinių ritmas, subtili jų muzikos monotonija, pilna sudėtingų refrenų ir periodų, vaikino galvoje sukėlė savotiškus sapnus, liguistas svajones, ir jis nė nepajuto, kaip ėmė gesti diena ir slinkti šešėliai!

Pro langus žvelgė giedras žalvario dangus, persmeigtas vienintele žvaigžde. Dorianas skaitė prieblandoje tol, kol nieko nebebuvo matyti. Paskui, kai tarnas kelis sykius jam priminė, koks vėlus metas, pakilo, nuėjo į kitą kambarį, padėjo knygą ant mažo florentietiško stalelio, kuris visada stovėdavo prie jo lovos, ir ėmė rengtis vakarienei.

Jau buvo beveik devynios, kai jis atvyko į klubą. Ten rado lordą Henrį, sėdintį vieną kambaryje ir baisiausiai nuobodžiaujantį.

— Atleiskit, Hari,— sušuko Dorianas,— bet kaltas jūs. Knyga, kurią atsiuntėt, taip mane pakerėjo, kad užmiršau laiką.

— Aš ir maniau, kad ji patiks jums,— atsakė lordas Henris, kildamas nuo kėdės.

— Nesakiau, kad ji man patiko, Hari. Sakiau, kad ji mane pakerėjo. Čia kas kita.

— Ak, jau suvokiat skirtumą,— tyliai tarė lordas Henris.

Ir juodu nuėjo į valgomąjį.

XI SKYRIUS

Daugelį metų Dorianas Grėjus negalėjo išsivaduoti iš šios knygos poveikio. O gal teisingiau būtų sakyti, niekada nė nemėgino išsivaduoti. Jis atsisiųsdino iš Paryžiaus ne mažiau kaip devynis didelio formato prabangius egzempliorius ir davė juos įrišti skirtingų spalvų viršeliais taip, kad jie atitiktų įvairias jo nuotaikas ir besikeičiančius įgeidžius, kurių, kaip rodėsi, jis kartais visiškai nebesutramdydavo. Herojus, žavus jaunas paryžietis, kurio charakteryje taip keistai buvo susipynę romantiko ir mokslininko temperamentai, tapo jam savotišku idealu. Ir iš tikrųjų knygoje tarytum buvo išdėstyta paties Doriano gyvenimo istorija, užrašyta jam dar jos neišgyvenus.

Vienu atžvilgiu jis buvo laimingesnis už fantastiškąjį romano herojų. Jis niekada nepatyrė — iš teisybės, net neturėjo galimybės patirti — tos kiek juokingos veidrodžių, poliruotų metalo paviršių ir stovinčio vandens baimės, kuri taip anksti ėmė kamuoti jaunąjį paryžietį ir kuri atsirado, netikėtai nuvytus kadaise nuostabiam jo grožiui. Beveik su žiauriu džiaugsmu,— o gal žiaurumas glūdi kiekviename džiaugsme, kaip, be jokios abejonės, glūdi kiekviename malonume,— Dorianas skaitydavo antrąją knygos dalį, kur tikrai tragiškai, gal tik truputį perdėtai, buvo pasakojama apie sielvartą ir neviltį žmogaus, praradusio tai, ką labiausiai brangino kituose žmonėse ir visame pasaulyje.

O nuostabus Doriano grožis, kuris buvo taip pakerėjęs Bezilį Holvordą ir daugelį kitų, nėmaž neblėso. Net ir tie, kurie buvo girdėję pačias pikčiausias kalbas apie Dorianą,— kartkartėmis gandai apie jo gyvenimo būdą klaidžiodavo po Londoną ir sukeldavo šnekas klubuose,— jį pamatę, negalėjo patikėti gėdingais kaltinimais. Dorianas visada atrodydavo taip, lyg gyvenimo purvas nebūtų jo sutepęs. Jam įėjus į kambarį, nutildavo nešvankios vyrų kalbos. Jo veido tyrumas tarytum smerkdavo juos. Jį matydami, jie prisimindavo nekaltybę, kurią buvo

suteršę. Jie stebėjosi, kaip toks žavus, elegantiškas žmogus galėjo išvengti tokio purvino ir goslaus amžiaus dėmių.

Dažnai, grįžęs namo po vienos iš tų paslaptingų ilgai trunkančių išvykų, kurios sukeldavo keistus spėliojimus tarp jo draugų ir tų, kurie tarėsi esą jo draugai, Dorianas sėlindavo aukštyn prie uždarų kambario durų, atrakindavo jas raktu, kurio niekada nepalikdavo, ir su veidrodžiu rankoje stovėdavo priešais Bezilio Holvordo nutapytą portretą, žiūrėdamas čia į bjaurų senstantį veidą drobėje, čia į gražų jauną veidą, šypsantį poliruotame veidrodyje. Kuo ryškesnis būdavo kontrastas, tuo didesnį malonumą jausdavo Dorianas Grėjus. Jis vis labiau ir labiau žavėjosi savo grožiu ir vis labiau ir labiau domėjosi savo sielos puvimu. Smulkmeniškai atidžiai, o kartais ir su klaikiu, šiurpiu džiugesiu tyrinėdavo jis bjaurias raukšles, kurios vagojo suvytusią kaktą ar telkėsi aplinkui stambią goslią burną; kartais jis svarstydavo, kas baisiau — nuodėmių ar senatvės pėdsakai. Jis pridėdavo baltas savo rankas prie šiurkščių išpurtusių rankų paveiksle ir šypsodavosi. Jis šaipėsi iš sukiužusio kūno, suglebusių rankų ir kojų.

Teisybė, kartais nakčia, gulėdamas savo miegamajame, iškvėpintame švelniausiais kvepalais, ar purviname įtartinos smuklės kambary netoli dokų, kur svetimu vardu pasivadinęs ir persirengęs dažnai lankydavosi, jis galvodavo apie tą pragaištį, kurią užtraukė savo sielai, ir jo sielvartas buvo grynai egoistiškas, todėl ypač skaudus. Bet tokios akimirkos būdavo retos. Noras pažinti gyvenimą, kurį pirmą kartą jam sužadino lordas Henris, kai jie drauge sėdėjo jų bičiulio sode, tolydžio tenkinamas, vis labiau augo. Kuo daugiau Dorianas žinojo, tuo daugiau troško žinoti. Jį kankino pašėlęs alkis, kuris malšinamas tik didėjo.

Tačiau su aukštąja visuomene Dorianas vis dėlto nebuvo toks jau neapdairus. Žiemą vieną ar du sykius per mėnesį, o sezono metu kiekvieną trečiadienį jis atverdavo pasauliui savo gražių namų duris ir pasikviesdavo įžymiausių to meto muzikantų, kad šie savo meno stebuklais žavėtų jo svečius. Jo rengiami nedideli pietūs, kuriuos suruošti jam visada pagelbėdavo lordas Henris, garsėjo tiek apgalvotu svečių parinkimu ir susodinimu, tiek ir nepaprastai skoningu stalų padengimu, kur nelyginant subtilioje simfonijoje buvo suderinta egzotiškos gėlės, siuvinėtos staltiesės ir senoviniai aukso bei sidabro indai. Iš tikrųjų, daugelis žmonių, ypač labai jaunų vyrų, matė ar tarėsi matą Doriano Grėjaus asmenyje įsikūnijus tą idealą, apie kurį jie svajojo Itone arba Oksforde, idealą, jungiantį tikrą mokslininko kultūrą su

pasauliečio taktu, rafinuotumu ir puikiomis manieromis. Jiems Dorianas buvo vienas iš tų, apie kuriuos Dantė yra rašęs, kad jie, „garbindami grožį, patys darosi tobuli". Kaip ir Gotjė, taip ir jis buvo iš tų, kuriems egzistavo „regimasis pasaulis".

Suprantama, Gyvenimą jis laikė svarbiausiu, didžiausiu iš visų menų, kiti menai buvo tarsi pasiruošimas jam. Žavėjo jį ir mada, kuri trumpai valandėlei tai, kas atrodo fantastiška, padaro visuotina, žavėjosi jis ir dendizmu, kuris savaip mėgino teigti absoliutų grožio modernumą. Jo rengimosi būdas, savotiški stiliai, kuriuos kartkartėmis pamėgdavo, akivaizdžiai veikė jaunus dabitas, kurie puikaudavosi Meifero baliuose ar Pel Melo[1] klubuose ir mėgdžiodavo viską, ką jis darė, bandydami bereikšmėmis detalėmis atkurti jam būdingo puošnumo žavesį, į kurį pats Dorianas tik pusiau rimtai težiūrėjo.

Nors Dorianas itin noriai užėmė vietą visuomenėje, kuri jam buvo pasiūlyta, vos tik sulaukė pilnametystės, ir jį džiugino mintis, kad galėsiąs tapti savo meto Londonui tuo, kuo Nerono imperijos laikų Romai buvo „Satyrikono" autorius[2], vis dėlto širdies gelmėje jis troško vaidinti reikšmingesnį vaidmenį negu paprasto *arbiter elegantiarum*, su kuriuo tariamasi dėl papuošalų, kaklaraiščio mazgo ar dėl lazdelės nešiojimo. Jis stengėsi sukurti naują gyvenimo stilių, paremtą išmintinga filosofija bei nustatytais principais, ir aukščiausią gyvenimo prasmę matė pojūčių sudvasinime.

Pojūčių garbinimas dažnai ir pagrįstai yra smerkiamas, nes iš prigimties žmonės instinktyviai bijo aistrų ir jausmų, kurie atrodo stipresni už juos pačius ir kurie, kaip visiems žinoma, būdingi ir žemesnėms gyvūnų formoms. Tačiau Dorianas Grėjus manė, kad tikroji pojūčių prigimtis dar niekada nebuvusi suprasta ir kad pojūčiai likę laukiniai ir gyvuliški tik todėl, jog pasaulis norėjo juos sutramdyti badu ar užslopinti kankinimais, užuot įkvėpęs jiems naujo dvasingumo, to dvasingumo, kurio pagrindinis bruožas — subtilus grožio instinktas. Pažvelgus atgal į žmogaus kelią per Istoriją, Dorianą apimdavo gailestis. Tiek daug atsisakyta! Ir dėl tokio menko tikslo! Būta beprotiškų atkaklių atsižadėjimų, klaikaus savęs kankinimo ir neigimo, kilusių iš baimės ir žeminančių daug baisiau negu tas tariamas nuopuolis, kurio per savo neišmanymą žmonės bandė išvengti. Gamta, pilna nepaprastos ironijos, veja anachoretus[3] į tyrus pas žvėris, o atsiskyrėliui siunčia į draugus laukų gyvulėlius.

Taip, teisus buvo lordas Henris, pranašavęs naująjį hedonizmą, kuris atnaujinsiąs gyvenimą ir išvaduosiąs jį nuo to atšiauraus ir nema-

lonaus puritonizmo, kažkodėl nūnai vėl atgijusio. Be abejonės, tas hedonizmas remsis protu, bet niekada nepriims jokios teorijos, jokios sistemos, kuri reikalautų atsižadėti bet kokio pavidalo jausminės patirties. Hedonizmo tikslas — pati patirtis, o ne patirties vaisiai, vis tiek, ar jie saldūs, ar kartūs. Nei asketizmui, kuris žudo pojūčius, nei vulgariam ištvirkavimui, kuris juos bukina, ten vietos nebus. Hedonizmas išmokys žmogų atsidėti gyvenimo akimirkoms, nes ir pats gyvenimas tėra akimirka.

Kam nėra tekę nubusti prieš aušrą po besapnės nakties, kai mirtis tampa beveik geidžiama, ar po siaubo ir klaikaus džiaugsmo nakties, kai smegenų ląstelėmis skrieja šmėklos, baisesnės už pačią tikrovę, pilnos tos vitališkos jėgos, kuri tūno visose groteskiškose formose ir gotikos menui suteikia amžiną gyvybę, nes gotika, atrodytų, skirta kaip tik tiems, kurių protą kamuoja svajonių liga? Palengva balti ryto pirštai smelkiasi pro užuolaidas, ir jos tarytum virpa. Nebylūs, juodi fantastiškų pavidalų šešėliai nutykina į kambario kampus ir lieka ten gūžoti. Lauke tarp lapų jau spurda paukščiai, girdėti, kaip žmonės eina į darbą, kaip dūsauja ir rauda vėjas, kuris, atskridęs nuo kalnų, bastosi aplink tylų namą, tarytum bijodamas pažadinti miegančius, ir vis dėlto norom nenorom gena miegą iš purpurinio jo urvo. Vienas paskui kitą kyla plonyčiai tamsos šydai, pamažėle daiktai atgauna savo formą ir spalvas, ir mes matom, kaip aušra grąžina pasauliui jo pirmykštį vaizdą. Blyškiuose veidrodžiuose vėl atgyja atspindžiai. Užgesusios žvakės stovi kur stovėjusios, greta guli nebaigta pjaustyti knyga, kurią skaitei, ar prie vielutės pritaisyta gėlė, kuria buvai pasipuošęs baliuje, ar laiškas, kurį bijojai perskaityti ar skaitei pernelyg dažnai. Lyg ir niekas nepasikeitė. Iš nerealių nakties šešėlių sugrįžta tikrovė, kurią pažįsti. Belieka pradėti gyvenimą nuo ten, kur buvai sustojęs, bet štai atsėlina siaubas, sukausto tave, ir tu jauti, kad veltui eikvoji jėgas tam pačiam įkyriam stereotipinių įpročių rate, arba tave pagauna pašėlęs noras vieną rytą atmerkti akis ir išvysti pasaulį, kuris nakties tamsoje būtų tavo džiaugsmui atsinaujinęs, pasaulį, kur visi daiktai turėtų naują formą ir naujas spalvas, būtų kitokie ir juose glūdėtų kitos paslaptys, pasaulį, kuriame praeičiai liktų labai maža vietos ar ji visai išnyktų, ar galų gale bent nebeegzistuotų kaip sąmoninga pareiga ar atgaila, kai apmaudą jauti net džiaugsmą prisimindamas, o apie buvusį malonumą galvoji su skausmu.

Tokių pasaulių kūrimas Dorianui Grėjui rodėsi esąs tikrasis gyvenimo tikslas ar vienas iš tikrųjų tikslų; ieškodamas pojūčių, kurie tuo pat

metu būtų ir nauji, ir malonūs ir kuriuose glūdėtų romantikai taip būtinas nepaprastumas, Dorianas dažnai pereidavo prie tam tikrų mąstymo modelių, kurie, kaip jis žinojo, buvo priešingi jo prigimčiai, pasiduodavo vylingai jų įtakai, o paskui, sutraukęs jų spalvas, pasotinęs proto smalsumą, pamesdavo su tuo keistu abejingumu, kuris ne tik puikiai derinasi su karštu temperamentu, bet, anot moderniųjų psichologų, dažnai sudaro būtiną jo egzistavimo sąlygą.

Sykį pasklido gandas, kad Dorianas ketinąs pereiti į katalikų tikėjimą. Iš tikrųjų Romos katalikų apeigos visad jį labai masino. Tame kasdieniniame aukojime, kuris buvo daug baisesnis už visus antikinio pasaulio aukojimus, Dorianą jaudino tiek didingas pojūčiais suvokiamos realybės paneigimas, tiek ir primityvus jos elementų paprastumas bei jos simbolizuojamos amžinos žmogaus tragedijos patosas. Dorianui patikdavo klūpoti ant šaltų marmuro grindų ir žiūrėti į kunigą, kuris, apsivilkęs standžia gėlėta dalmatika, baltomis rankomis palengva atstumia tabernakulį[4] dengiantį šydą arba kelia aukštyn brangakmeniais išpuoštą, žibinto formos monstranciją[5] su baltutėlaičiu paplotėliu, kartais iš tikro atrodančiu lyg *panis caelestis**, angelų duona; arba kaip kunigas, apsitaisęs Kristaus kančių apdaru[6], perlaužia ostiją ir deda į taurę ir už nuodėmes mušasi į krūtinę. Savotiškai jį žavėjo rūkstantys smilkytuvai, kuriuos lyg didžiules auksines gėles siūbuoja susikaupę berniukai, apvilkti mezginiais ir purpuru. Išeidamas jis su nuostaba žvelgdavo į juodas klausyklas, o kartais ilgai sėdėdavo jų šešėlyje, klausydamasis, kaip pro nudilusius grotelius vyrai ir moterys šnibžda tikrąsias savo gyvenimo istorijas.

Bet jis niekada nepadarė klaidos ir savo intelektualinio augimo nesukaustė, formaliai išpažindamas kokį tikėjimą ar priimdamas kokią sistemą; namo, kuriame galima gyventi, nesumaišė su smukle, kuri tinka tik pernakvoti vieną naktį ar prisiglausti kelias nakties valandas, kai nėra žvaigždžių ir kai mėnuo pasislėpęs. Vienu metu jį domino misticizmas, turįs nuostabią galią paprastus daiktus paversti nepaprastais, ir subtilusis antinomianizmas[7], kuris dažniausiai jį lydi; domėjosi kurį laiką ir materialistinėmis vokiečių darvinizmo doktrinomis[8] ir, jausdamas keistą pasitenkinimą, ieškodavo žmonių minčių bei aistrų ištakų kokioje balzganoje smegenų ląstelėje ar baltame organizmo nerve, žavėdamasis teorija, įrodinėjančia absoliučią dvasios priklausomybę nuo tam tikrų fizinių sąlygų, liguistų ar sveikų, normalių ar pakenktų. Ta-

* Dangaus duona (*lot.*).

čiau, kaip jau buvo minėta, jokia teorija apie gyvenimą Dorianui nebuvo svarbesnė už patį gyvenimą. Jis labai aiškiai suvokė, kokie bevaisiai visi intelektualiniai svarstymai, kai jie atskiriami nuo veiklos ir patirties. Jis žinojo, kad pojūčiai gali atskleisti ne mažiau dvasinių paslapčių kaip siela.

Todėl jis ėmė studijuoti kvepalus, jų gamybos paslaptis; jis distiliuodavo sodraus kvapo aliejus ir degindavo aromatingus rytietiškus sakus. Jis suprato, kad nėra tokios dvasinės būsenos, kuri neturėtų atitikmens pojūčiuose, ir nusprendė atskleisti jų tikruosius ryšius, išaiškinti, kas glūdi smilkaluose, kad jie žmogui sukelia mistinę nuotaiką, kodėl ambra sužadina aistras, o žibutės primena mirusią meilę, kodėl muskusas sudrumsčia protą, o čampakas[9] teršia vaizduotę, jis bandė sukurti kvepalų psichologiją, nustatyti, kaip veikia saldžiai kvepiančios šaknys, žiedadulkių pilnos gėlės, aromatingi balzamai, tamsus ir kvapnus medis, nardas[10], kuris žmogų pykina, hovenija[11], kuri sumaišo protą, ir alijošius, kuris, kaip sako, išsklaido melancholiją.

Paskui jis pasinėrė vien į muziką ir ilgoje salėje grotuotais langais, aukso ir cinoberio lubomis ir alyvuogių spalvos lakuotomis sienomis jis ruošdavo keistus koncertus, kuriuose pašėlę čigonai mažomis citromis brązgindavo siautulingas melodijas arba geltonomis skraistėmis orūs tunisiečiai virpindavo įtemptas didžiulių liutnių stygas, tuo tarpu išsišiepę negrai monotoniškai mušdavo varinius būgnus, o liekni su tiurbanais indai, susirangę ant raudonų demblių, pūsdavo ilgus nendrinius ar varinius vamzdžius ir kerėdavo ar dėdavosi kerį didžiules kobras ir baisias raguotas gyvates. Tarpais, kai Šūberto grakštumas, gražus Šopeno liūdesys ir paties Bethoveno galingos harmonijos neveikė jo klausos, jį jaudindavo šaižūs barbariškos muzikos intervalai ir aštrūs disonansai. Iš visų pasaulio šalių jis surinko keisčiausių instrumentų, kokių tik galėjo rasti tiek išmirusių tautų kapuose, tiek tarp tų negausių laukinių genčių, kurios nebuvo susidūrusios su Vakarų civilizacija. Jis mėgdavo juos čiupinėti, bandyti. Jo kolekcijoje buvo Rio Negro indėnų paslaptingasis džuruparis, į kurį moterims draudžiama pažvelgti ir kurį jaunuoliai gali pamatyti tik po pasninko ir plakimo rykštėmis, molinių ąsočių iš Peru, kurie klykia šaižiai lyg paukščiai, ir fleitų iš žmonių kaulų, tokių pat, kokias Alfonsas de Ovalas[12] girdėjo Čilėje, ir žalių jaspių, randamų netoli Kusko[13] ir žvangančių neapsakomai maloniai. Doriano kolekcijoje buvo margintų arbūzų su akmenukais, kurie purtomi barškėdavo; buvo ilgas meksikietiškas klarinas[14], kuris skamba ne pučiant orą, o traukiant; buvo ir šaižus Amazonės genčių

turas, kuriuo duoda ženklą sargybiniai, kiaurą dieną tupintys aukštuose medžiuose, ir kurio balsas girdimas, kaip pasakojama, už devynių mylių; buvo ir teponactlis[15] su dviem virpančiais mediniais liežuvėliais, mušamas lazdomis, išteptomis elastingais sakais, gaunamais iš augalų sulčių, panašių į pieną; ir actekų varpeliai jotli, sukabinti kekėmis lyg vynuogės; ir milžiniškas cilindrinis būgnas, aptemptas didžiulių gyvačių odomis, panašus į tą, kurį matė Bernalas Diasas, kai drauge su Kortesu įžengė į meksikiečių šventovę[16], ir kurio graudų garsą taip vaizdžiai aprašė. Šitie fantastiški instrumentai Dorianą žavėjo, jis jautė keistą malonumą, galvodamas, kad Menas, kaip ir Gamta, turi savų išgamų, šlykštaus pavidalo ir bjauraus balso daiktų. Tačiau ilgainiui jie jam įkyrėjo, ir jis vėl sėdėdavo savo ložėje operoje vienas arba su lordu Henriu ir su didžiausiu malonumu klausydavosi „Tanhoizerio“[17], šio didžio kūrinio uvertiūroje įžvelgdamas savo sielos tragedijos išraišką.

Vėliau jis ėmė domėtis brangakmeniais ir į kaukių balių atėjo persirengęs Prancūzijos admirolu Anu de Žuajezu[18], o jo drabužius puošė penki šimtai šešiasdešimt perlų. Šis pomėgis jam nepraėjo daugelį metų, iš teisybės, išliko visą gyvenimą. Dažnai jis ištisą dieną praleisdavo rūšiuodamas ir dėliodamas į dėželes savo brangakmenių kolekcijas. Jis turėjo alyvų žalumo chrizoberilą, kuris lempos šviesoje tapdavo raudonas, kimofaną su plonytėm sidabro gyslelėm, šviesiai žalią peridotą, rausvų kaip rožė ir gelsvų kaip vynas topazų, skaisčiai raudonų rubinų su virpančiom keturkampėm žvaigždėm viduje, ugninių granatų, oranžinių ir violetinių špinelių, ametistų, marguojančių pakaitomis rubinų ir safyrų sluoksniais. Jis mėgo raudoną saulės akmens auksą ir perlinį mėnulio akmens baltumą, ir vaivorykščių atspindžius baltam kaip pienas opale. Iš Amsterdamo jis parsisiųsdino tris be galo didelius ir nepaprastai sodrios spalvos smaragdus, turėjo *de la vieille roche** turkį, kurio jam pavydėjo visi žinovai.

Jis rado ir nuostabių legendų apie brangakmenius. Alfonso knygoje „*Clericalis Disciplina*“[19] buvo minima gyvatė tikro hiacinto akimis, o Aleksandro, Ematėjos užkariautojo[20], romantiškoje istorijoje pasakojama, kad Jordano slėnyje buvę rastos gyvatės, „kurioms ant nugarų augo tikrų smaragdų vainikai“. Filostratas[21] pasakoja, kad slibino smegenyse buvęs brangakmenis, ir, „parodžius auksines raides bei purpurinį drabužį“, pabaisą buvę galima užmigdyti ir nudėti. Didžiojo alchemiko Pjero de Bonifaco[22] nuomone, deimantas žmogų darąs ne-

* Senovinio apdorojimo (*pranc.*).

matomą, o Indijos agatas teikiąs jam iškalbingumo. Karneolas numaldąs pyktį, hiacintas užmigdąs, ametistas išblaškąs vyno svaigulį. Granatas išvaikąs velnius, opalas atimąs iš mėnulio jo spalvą. Selenitas augąs ir mažėjąs drauge su mėnuliu, o melocijus, kuris padeda rasti vagis, tik pateptas ožiukų krauju ima veikti. Leonardas Kamilas matęs baltą akmenį, išimtą iš ką tik užmuštos rupūžės galvos, kuris gelbėjęs nuo nuodų. O bezoaras[23], rastas Arabijos elnio širdyje, gydęs nuo maro. Arabijos paukščių lizduose būdavę aspilatų, kurie, kaip rašė Demokritas[24], juos nešiojantį žmogų saugą nuo ugnies.

Ceilono karalius savo vainikavimo iškilmėse jojęs per miestą su dideliu rubinu rankoje. Jono Kunigo[25] karališkųjų rūmų vartai buvę „padaryti iš karneolo ir juose įstatytas raguotosios gyvatės ragas, kad niekas negalėtų įnešti nuodų“. Viršum frontono buvę du aukso obuoliai su dviem granatais viduje, kad dieną žibėtų auksas, o nakčia — granatai. Keistame Lodžo[26] romane „Amerikos Margarita“ pasakojama, kad karalienės miegamajame buvę galima regėti „iš sidabro iškaltas visas skaisčiąsias pasaulio moteris, žiūrinčias pro gražius chrizolitų, granatų ir žalių smaragdų veidrodžius“. Markas Polas[27] matęs Zipangu[28] gyventojus dedant rožinius perlus mirusiems į burnas. Buvo legenda apie jūrų baidyklę, įsimylėjusią perlą, kurį naras pagrobęs ir atnešęs karaliui Perozui[29], baidyklė nužudžiusi vagį ir devynerius metus gedėjusi prarasto perlo. Kai hunai nusivilioję karalių į didelę duobę, kaip pasakoja Prokopijus, tas nusviedęs perlą ir niekas jo neberadęs, nors imperatorius Anastasijus[30] ir siūlęs už jį penkis šimtus aukso gabalų. Malabaro karalius vienam venecijiečiui rodęs rožančių[31] iš trijų šimtų keturių perlų — kiekvienam jo garbinamam dievui buvę skirta po perlą.

Kai Valentinua hercogas, Aleksandro VI sūnus, aplankė Prancūzijos karalių Liudviką XII, jo arklys, kaip rašo Brantomas[32], buvo apdengtas aukso plokštelėmis, o hercogo kepurę puošė dvi eilės rubinų, kurie skleidė didžią šviesą. Anglijos karaliaus Karolio[33] balnakilpės buvo apkabinėtos keturiais šimtais dvidešimt vienu deimantu. Ričardas II[34] turėjęs apsiaustą, vertą trisdešimt tūkstančių markių, perdėm nužertą raudonaisiais špineliais. Holas aprašė, kaip buvo apsivilkęs Henrikas VIII, kai prieš vainikavimą jojo į Tauerį[35]: „auksinio brokato švarkas, liemenė nusagstyta deimantais ir kitais brangakmeniais, o didžiulė perpetė — iš raudonųjų špinelių“. Jokūbo I[36] favoritės nešiojo smaragdų auskarus filigraninio aukso apsodais. Edvardas II[37] Pjerui Gavestonui[38] dovanojo raudono aukso šarvus, prismaigstytus hiacin-

tų, apykaklę iš aukso rožių su turkiais ir šalmą, nusėtą perlais. Henrikas II[39] nešiojo brangakmeniais puoštas pirštines ligi alkūnių ir turėjo kumštinę pirštinę sakalams su prisiūtais dvylika rubinų ir penkiasdešimt dviem dideliais perlais. Karolio Drąsiojo[40], paskutinio tos giminės Burgundijos hercogo, kepurė buvo apkabinėta kriaušės pavidalo perlais ir nusagstyta safyrais.

Koks nuostabus buvo gyvenimas kitados! Kokia prabangi ištaiga ir koks puošnumas! Net skaityti apie prašmatnų gyvenimą tų, kurie jau mirę, buvo be galo malonu.

Paskui Dorianas susižavėjo siuvinėtais daiktais ir gobelenais, kurie šiaurės Europos tautų vėsiuose būstuose atstojo freskas. Išnagrinėjęs šią sritį,— Dorianas pasižymėjo retu sugebėjimu absoliučiai įsitraukti į tai, kas jam tuo momentu įdomu,— jis beveik nusiminė, pamatęs, kaip Laikas žudo visa, kas gražu ir nepaprasta. Jam pačiam vis dėlto pavyko tos lemties išvengti. Bėgo vasara po vasaros, daug kartų žydėjo ir vyto geltoni žonkiliai, daug sykių kartojosi siaubo naktų gėda, o jis buvo nepasikeitęs. Nė viena žiema nesudarkė jo veido, nepakando jo grožio, žydinčio kaip gėlė. Visiškai kitoks buvo daiktų likimas. Kur jie dingo? Kur dabar tas didžiulis krokų spalvos apdaras, vaizduojantis dievų kovą su gigantais, kurį tamsiaveidės merginos išaudė Atėnei pasidžiaugti? Kur tas didysis velarius[41], kurį Neronas buvo įsakęs užtiesti ant Koliziejaus Romoje, kur toji milžiniška purpurinė burė, kurioje buvo atvaizduotas žvaigždėtas dangus ir Apolonas su aukso vadelėmis rankose, važnyčiojantis baltais žirgais pakinkytą aukso karietą? Jis geidė pamatyti tas keistas Saulės žyniui[42] išaustas staltieses, ant kurių būdavo išdėliojami puotos skanėstai ir kepsniai; karaliaus Chilperiko[43] įkapių drobulę su trimis šimtais aukso bičių; fantastiškus drabužius, kėlusius Ponto vyskupui[44] pasipiktinimą, papuoštus liūtais, panteromis, lokiais, miškais, uolomis ir medžiotojais, viskuo, ką pamatęs gamtoje gali nupiešti dailininkas; Karolio Orleaniečio[45] apsiaustą, ant kurio rankovių buvęs išsiuvinėtas tekstas dainos, prasidedančios žodžiais: „*Madame, je suis tout joyeux*“*, o natos buvusios išrašytos auksu, kiekviena keturkampė nata, kaip anuomet buvo žymima, buvo iš keturių perlų. Jis skaitė apie kambarį Reimso pilyje, įrengtą Burgundijos karalienei Joanai[46] ir išdabintą „trylika šimtų ir dvidešimt viena auksu siuvinėta papūga, papuošta karaliaus herbais, ir penkiais šimtais šešiasdešimt viena peteliške, kurių sparnus taip pat puošė karalienės herbai“.

---

* Ponia, aš taip džiaugiuosi (*pranc.*).

Kotrynos Mediči[47] gedulo guolis buvęs apmuštas juodu aksomu, nubarstytu pusmėnuliais ir saulėmis; jo užuolaidos buvusios Damasko šilko su lapų vainikais ir girliandomis aukso bei sidabro fone, o kraštai buvę išsiuvinėti perlais; kambario sienos buvę iš sidabro audeklo, eilėmis nukabinto karalienės herbais iš juodo aksomo. Liudviko XIV[48] kambaryje buvusios auksu išsiuvinėtos penkiolikos pėdų aukštumo kariatidės. Lenkijos karaliaus Sobieskio paradinės lovos baldakimas buvęs iš auksinio Smirnos[49] brokato, kuriame turkiais buvo išsiuvinėti Korano posakiai. Baldakimo ramsčiai buvę iš nuostabiai kalinėto paauksuoto sidabro, gausiai papuošto medalionais iš emalio ir brangakmenių. Baldakimas buvęs paimtas iš turkų stovyklos prie Vienos[50], po auksu žibančiu jo kupolu stovėjusi Mohamedo vėliava.

Ištisus metus Dorianas rinko pačius rečiausius audinių ir siuvinėtų daiktų pavyzdžius, kokius tik galėjo rasti; jis gavo puikių Delio muslinų, dailiai ataustų auksinėm palmetėm ir išsiuvinėtų švytinčiais vabalų sparneliais; gazinių Dakos audinių, kurie Rytuose dėl jų perregimumo vadinami „austu oru", „tekančiu vandeniu" ar „vakaro rasa"; keistai ornamentuotų audeklų iš Javos; nuostabių geltonų kiniškų draperijų; gavo knygų, įrištų rusvai geltonu atlasu ar šviesiai mėlynu šilku su *fleurs de lys**, paukščiais ir paveikslais; vengriško nėrimo šydų, Sicilijos brokatų, standaus ispaniško aksomo, gruzinų dirbinių su paauksuotomis monetomis, žalsvai auksinio atspalvio japoniškų foukousų[51] su nuostabių plunksnų paukščiais.

Ypatingą potraukį jis jautė taip pat bažnytiniams drabužiams, kaip ir viskam, kas susiję su bažnyčios apeigomis. Ilgose kedro dėžėse, kurios buvo sustatytos pasieniais jo namo vakarinėje galerijoje, jis laikė sukrovęs daugybę retų ir gražių apdarų, būtinų Kristaus sužadėtinei[52], nes ji privalo gerbtis purpuru, brangakmeniais ir plonyte drobe, kad paslėptų išblyškusį, išvargusį savo kūną, nualintą kančių, kurių ji pati trokšta, ir sužalotą skausmų, kuriais pati save kamuoja.

Jis turėjo taip pat puošnią kapą[53] iš tamsiai raudono šilko ir auksu ataustо damasto, papuošto ornamentu iš auksinių granatų, gulinčių ant stilizuotų žiedų šešiais žiedlapiais, o iš abiejų pusių smulkiais perlais buvo išsiuvinėti ananasų motyvai. Apkraščiai buvo padalinti į skyrelius, vaizduojančius scenas iš Švenčiausios mergelės gyvenimo, o Švenčiausios mergelės vainikavimo scena buvo šilko siūlais išsiuvinėta ant gaubto. Tai buvo XV amžiaus italų darbas. Kita kapa buvo žalio

* Lelijos (*pranc.*, Prancūzijos karalių herbo lelijos).

aksomo, išsiuvinėto širdimis iš akanto lapų, iš kurių kilo balti žiedai ilgais kotais, o žiedai buvo išvarstyti sidabro siūlais ir spalvotais krištolo karoliukais. Sagtis buvo papuošta serafimo galva, iškiliai siuvinėta aukso siūlais. Apkraščiai buvo išausti rombais iš raudonų ir auksinių šilko siūlų ir nusagstyti medalionais, vaizduojančiais šventuosius bei kankinius, tarp kurių buvo ir šventas Sebastijonas[54]. Dorianas turėjo ir arnotų[55] iš geltono kaip gintaras ir iš mėlyno šilko, iš auksinio brokato ir iš geltono šilkinio damasto ir auksinio audeklo, papuošto Kristaus kančių ir nukryžiavimo vaizdais, išsiuvinėto liūtais, povais ir kitokiomis emblemomis; jis turėjo dalmatikų[56] iš balto atlaso ir rausvo šilkinio damasto, išdabintų tulpėmis, delfinais ir lelijomis; tualnių iš avietinio aksomo ir mėlynos drobės, daugybę korporalų[57], taurės uždangalų ir skraisčių su Kristaus atvaizdu. Mistinės apeigos, kurioms tie daiktai buvo skirti, kažkuo dirgino jam vaizduotę.

Šie lobiai ir visa, ką Dorianas buvo sukaupęs gražiuose savo namuose, padėdavo jam užsimiršti, pabėgti nors keliems mėnesiams nuo baimės, kuri tarpais atrodydavo nebepakeliama. Negyvenamame užrakintame kambaryje, kur prabėgo beveik visa jo vaikystė, jis pats savo rankomis buvo pakabinęs ant sienos baisųjį portretą, kurio besikeičiantys bruožai rodė jam tikrąjį jo nuopuolį, o priešais portretą uždangos vietoje kabojo purpuro ir aukso marška. Ištisas savaites jis ten neįeidavo, užmiršdavo šlykštųjį atvaizdą, vėl atgaudavo širdies ramybę, nuostabų džiaugsmingumą, troškimą mėgautis pačia savo egzistencija. Paskui staiga kokią naktį jis išsėlindavo iš namų, eidavo į baisias landynes netoli Blu Geito laukų ir išbūdavo ten daugelį dienų, kol jį pagaliau iš ten išvydavo. Grįžęs sėdėdavo priešais paveikslą; kartais šlykštėdavosi ir portretu, ir savimi, o kartais didžiuodavosi savo individualizmu, kuris nuodėmei suteikia beveik pusę jos žavesio, ir pilnas slapto pasitenkinimo šypsodavo sudarkytam savo antrininkui, nešančiam jo naštą.

Po kelerių metų Dorianas jau nebepajėgdavo ilgesniam laikui išvažiuoti iš Anglijos ir atsisakė vilos Truvilyje[58], kuri priklausė jiedviem su lordu Henriu, taip pat ir balto namo, apsupto mūro siena Alžyro mieste, kur jie buvo praleidę ne vieną žiemą. Jis nebegalėjo atsiskirti nuo paveikslo, tapusio svarbia jo gyvenimo dalimi, be to, bijojo, kad, jam išvykus, kas nors neįsibrautų į kambarį, nepaisant tvirtų skersinių, kuriais jis buvo įsakęs apkalti duris.

Dorianas puikiai suvokė, kad jei kas ir įsibrautų, vis tiek nieko nesuprastų. Teisybė, portretas, nors šlykštus ir bjaurus, tebebuvo nepap-

rastai panašus į jį, bet ką jie galėtų susigaudyti? Jis išjuoktų kiekvieną, kuris pabandytų iš jo tyčiotis. Juk ne jis tapė portretą. Negi jam rūpi, kad atvaizdas toks atgrasus ir gėdingas. Net jei jis ir pasakytų, ar kas patikėtų?

Ir vis dėlto jis bijojo. Kartais didžiuliuose savo namuose Notingemšyre, linksmindamas elegantiškus savo luomo jaunus vyrus, su kuriais paprastai bičiuliaudavosi, ir stulbindamas visą grafystę įnoringa savo gyvenimo prabanga bei prašmatniu blizgesiu, jis netikėtai palikdavo svečius ir skubėdavo atgal į Londoną pažiūrėti, ar kas nepasikėsino į duris, ar tebėra paveikslas. O jeigu jį pavogtų? Vien nuo tos minties Dorianui iš siaubo stingdavo kraujas. Tada pasaulis tikrai sužinotų jo paslaptį. O gal žmonės ir dabar jį įtaria.

Nors didžiuma žavėjosi Dorianu, bet buvo nemaža ir tokių, kurie juo nepasitikėjo. Jo vos neišmetė iš vieno Vest Endo klubo, kuriam dėl savo kilmės bei padėties tikrai turėjo teisę priklausyti; buvo pasakojama, kad sykį, kai draugas jį atsivedęs į „Čerčilio“[59] rūkomąjį, Beriko hercogas ir dar vienas džentelmenas demonstratyviai pakilę ir išėję. Keistos istorijos ėmė sklisti apie jį, kai jis jau turėjo dvidešimt penkerius metus. Buvo šnekama, kad jį matę besipešantį su svetimšaliais jūreiviais landynėje Vaitčepelio pakraštyje, kad jis bendraująs su vagimis ir netikrų pinigų dirbėjais ir žinąs jų amato paslaptis. Visi kalbėjo apie keistus jo dingimus, o kai jis vėl pasirodydavo žmonėse, vyrai šnibždėdavosi pakampiais arba praeidavo pro jį su niekinančia šypsena, ar žiūrėdavo į jį šaltomis tiriančiomis akimis, tartum pasiryžę atskleisti jo paslaptį.

Į tokį atžarumą ir į bandymus jį paniekinti Dorianas nekreipdavo jokio dėmesio, ir daugeliui žmonių atviras linksmas jo būdas, žavus berniukiškas šypsnys ir neapsakomai maloni nuostabi jo jaunystė, kuri, atrodė, niekada nepraeis, geriausiai paneigdavo visus šmeižtus, nes taip jie vadindavo kalbas, sklindančias apie Dorianą. Tačiau buvo pastebėta, kad artimiausi Doriano draugai po kurio laiko ėmė jo vengti. Moterys, kurios beprotiškai jį mylėjo ir dėl jo buvo pasiryžusios iškęsti visuomenės pasmerkimą bei paminti nusistovėjusius papročius, blykšdavo iš gėdos ir siaubo, kai į kambarį įeidavo Dorianas.

Bet tos pašnibždomis pasakojamos skandalingos istorijos daugelio žmonių akyse Dorianui teikė tik dar daugiau keisto ir pavojingo patrauklumo. Jis buvo apdraustas didžiulio savo turto. Visuomenė, bent civilizuota visuomenė, nelinkusi tikėti tuo, kas kenkia turtingiems ir tuo pat metu įdomiems žmonėms. Ji instinktyviai jaučia, kad gražios

manieros svarbiau už moralę, ir jos akyse gerą vardą turintis žmogus mažiau vertas už tą, kuris turi gerą virėją. Galų gale menka paguoda, jei sužinai, kad žmogus, tave vaišinęs prastais pietumis ir netikusiu vynu, gyvena nepriekaištingą gyvenimą. Kaip sykį, svarstant šį klausimą, pasakė lordas Henris, net pačios didžiausios dorybės negali išpirkti pusiau atvėsusių pietų, ir nepasakysi, kad jis klystų. Nes aukštosios visuomenės dėsniai yra ar bent turėtų būti panašūs į meno dėsnius. Forma čia būtina. Joje turėtų būti apeigų iškilmingumo, o kartu ir jų nerealumo, ir romantinės pjesės nenuoširdumas turėtų joje sietis su sąmoju ir grožiu, kurie tokioms pjesėms teikia patrauklumo. Nejau nenuoširdumas toks baisus daiktas? Juk tai tik metodas, padedantis suteikti asmeniui daugiapusiškumo.

Taip bent samprotavo Dorianas Grėjus. Jį stebindavo lėkšta psichologija tų, kurie žmogaus „ego" suvokia kaip kažką paprastą, pastovų, patikimą, vienalytį savo esme. Dorianui žmogus — būtybė su miriadais gyvenimų ir miriadais pojūčių, sudėtingas daugiaformis padaras, turįs savyje keistą minčių ir aistrų palikimą, net jo kūną ženklina kraupios mirusių protėvių ligos. Dorianas mėgo vaikštinėti po nykią šaltą paveikslų galeriją savo viloje ir apžiūrinėti portretus tų, kurių kraujas tekėjo jo gyslose. Štai Filipas Herbertas, Frensio Osborno aprašytas „Karalienės Elžbietos ir karaliaus Jokūbo viešpatavimo laikų memuaruose"[60] kaip žmogus, kurį „karaliaus dvaras lepino už gražų veidą, neilgai jam tarnavusį". Ar kartais ne jaunojo Herberto gyvenimą Dorianas dabar gyvena? Gal koks keistas nuodingas pradas ėjo iš kūno į kūną, kol pasiekė jį? Gal miglotas to žuvusio grožio nujautimas paskatino jį Bezilio Holvordo dirbtuvėje taip netikėtai, beveik be jokios priežasties ištarti beprotiškus žodžius, visiškai pakeitusius jo gyvenimą? Antai auksu siuvinėta raudona liemene, brangakmeniais nusagstytu apsiaustu, auksu apvedžiota klostine apykakle ir rankogaliais stovi seras Entonis Šerardas, o jam prie kojų guli sidabriniai su juosvu atspalviu šarvai. Ką Dorianas paveldėjo iš šito žmogaus? Gal iš Džovanos Neapolietės[61] meilužio gavo nuodėmių ir gėdos palikimą? O gal Doriano darbai — svajonės, kurių velionis nedrįso paversti tikrove? Štai iš nublukusios drobės šypsosi ledi Elizabeta Deveru su perregimu gobtuvu, perlų korsažu rausvomis įkirptomis rankovėmis. Dešinėje rankoje gėlė, o kairiąja liečia emalinę baltų ir raudonų rožių apykaklę. Greta ant stalo guli mandolina ir obuolys. Maži smailianosiai batukai padabinti didelėm žaliom rozetėm. Dorianas žinojo jos gyvenimą ir keistas istorijas, pasakojamas apie jos meilužius. Ar kas nors ir iš jos tempe-

ramento jam atiteko? Rodėsi, kad tos pailgos akys sunkiais vokais smalsiai žvelgia į jį. O ką jis gavo iš Džordžo Vilobio pudruotais plaukais ir fantastiškom muselėm ant veido? Koks piktas jis atrodo! Rūškanas, pajuodęs, paniekos iškreiptos goslios lūpos. Dailūs nėrinių rankogaliai dengia liesas geltonas rankas, pernelyg gausiai apmaustytas žiedais. Jis buvo aštuoniolikto amžiaus dabita, o jaunystėje lordo Ferarso[62] draugas. O ką gavo iš antrojo lordo Beknemo[63], kuris buvo Princo regento bičiulis didžiausio jo siautėjimo dienomis ir vienas iš slaptų jo vedybų su ponia Fitsherbert liudininkų[64]? Koks jis atrodo išdidus ir gražus su savo kaštoninėm garbanom ir įžūlia poza! Kokias jo aistras paveldėjo Dorianas? Amžininkai laikė jį negarbingu žmogumi. Jis vadovaudavo orgijoms Karlton Hauze[65]. Ant krūtinės jam spindėjo Keliaraiščio ordinas. Greta kabojo jo žmonos, juodai apsirengusios, išblyškusios plonalūpės moters, portretas. Ir jos kraujas tekėjo Doriano gyslomis. Kaip keista! O čia jo motina drėgnomis vynu suvilgytomis lūpomis ir ledi Hamilton[66] veidu — jis žinojo, ką iš jos paveldėjo. Iš jos gavo grožį ir aistrą kitų grožiui. Apsivilkusi laisvu bakchantės apdaru, jinai juokėsi jam iš portreto. Vynuogių lapai puošė plaukus. Purpuras liejosi iš taurės, kurią ji laikė. Kūno spalva portrete buvo nublukusi, bet akys vis dar stebino gilumu ir atspalvio gražumu. Jos tarytum sekė Dorianą, kur tik jis ėjo.

Žmogus turi protėvių ne tik giminėje, bet ir literatūroje, ir galbūt čia daugelis jų savo tipu bei temperamentu jam artimesni, o jų įtaka sąmoningai suvokiama. Kartais Dorianui Grėjui atrodydavo, kad visa žmonijos istorija — jo paties gyvenimo metraštis, ne to gyvenimo, kurį jis iš tikrųjų gyveno tam tikromis sąlygomis, bet to, kurį sukūrė jo vaizduotė, kuris egzistavo jo mintyse ir aistrose. Jis jautėsi pažįstąs visus tuos keistus, baisius žmones, kurie praėjo pro pasaulio sceną ir nuodėmei suteikė tiek žavumo, o blogiui rafinuotumo. Jam atrodė, kad tam tikra prasme jų gyvenimas buvo ir jo paties.

Ir herojus tos nuostabios knygos, kuri taip paveikė Dorianą, patyrė panašų fantazijos žaismą. Septintame skyriuje jis pasakoja, kaip, būdamas Tiberijumi[67], sėdėjęs Kapryje, sode, vainikuotas laurais, kurie jį saugoję nuo žaibo, ir skaitęs gėdingas Elefantidės[68] knygas, aplinkui jį vaikštinėję nykštukai ir povai, o fleitistas erzinęs smilkytoją; būdamas Kaligula[69], jis puotavęs arklidėse su žalmarškiniais žokėjais ir vakarieniavęs iš dramblio kaulo ėdžių drauge su žirgu brangakmeniais papuoštom kamanom; būdamas Domicianu[70], jis vaikštinėjęs koridoriumi, apstatytu marmuriniais veidrodžiais, ir įkritusiom akim žvalgę-

sis, ar kur neatsispindi durklas, kuriam lemta užbaigti jo dienas; jį kankinęs nuobodulys, baisusis *taedium vitae**, apimantis tuos, kuriems gyvenimas nieko nešykšti; sėdėdamas cirke, jis pro skaidrų smaragdą stebėjęs kruvinas skerdynes, o paskui perlais ir purpuru papuoštais neštuvais mulai sidabrinėm pasagom nešę jį Granatų gatve į Aukso rūmus[71] ir jis girdėjęs, kaip minia šaukusi, kad jis — cezaris Neronas; buvo jis ir Elagabalas[72], kuris, nusidažęs veidą, verpęs drauge su moterimis ir įsakęs iš Kartaginos atgabenti mėnulį, kad mistinėje santuokoje jį sujungtų su saule.

Daug sykių Dorianas skaitė šį fantastišką skyrių ir du sekančius, kur lyg keistuose gobelenuose ar tobuluose emalio dirbiniuose buvo vaizduojami baisūs ir gražūs veidai tų, kuriuos Yda, Kraujas ir Nuobodulys pavertė baidyklėmis ar bepročiais; ten buvo Filipas, Milano hercogas[73], kuris nužudė savo žmoną ir nudažė jai lūpas raudonais nuodais, kad jos meilužis įsiurbtų mirtį, myluodamas jos lavoną; Pjetras Barbis[74], venecijietis, žinomas kaip popiežius Paulius II, kuris, tuštybės pagautas, norėjo užsidėti vardą Formozus ir kurio tiara, kainavusi du šimtus tūkstančių florinų, buvo pirkta baisaus nusikaltimo kaina; Džanas Marija Viskontis[75], kuris šunimis pjudydavo gyvus žmones ir kurio nužudytą kūną rožėmis nuklojo jį mylėjusi paleistuvė; Bordžija[76] ant balto žirgo su šalimais jojančia Brolžudyste ir apsiaustu, išteptu Peroto krauju; Pjetras Rarijus[77], jaunasis Florencijos arkivyskupas, kardinolas, Siksto IV sūnus ir favoritas, kurio grožiui galėjo prilygti tik jo ištvirkimas, kuris priimdavo Leonorą Aragonietę[78] balto ir raudono šilko paviljone, išpuoštame nimfomis ir kentaurais, ir kuris auksu apdarė berniuką, kad tas per puotą jam patarnautų kaip Ganimedas ar Hilas[79]; Ezelinas[80], kuriam tik mirties reginys išblaškydavo melancholiją ir kuris turėjo silpnybę kraujui, kaip kiti turi silpnybę raudonam vynui,— velnio sūnus, kaip buvo sakoma, apgavęs tėvą, lošdamas kauliukais iš savo sielos; Džambatistas Čibas[81], kuris šaipydamasis pasivadino Inocentu ir kuriam į sustingusias venas žydas gydytojas supylė trijų jaunuolių kraują; Sidžizmondas Malatesta[82], Izotos meilužis ir Riminio valdovas, kurio atvaizdas buvo sudegintas Romoje kaip Dievo ir žmonių priešo ir kuris staltiesėle pasmaugė Poliseną ir davė Džinevrai d'Este nuodų smaragdo taurėje, o norėdamas pagerbti gėdingą aistrą, pastatė krikščionims melstis pagonių šventyklą; Karolis VI[83], kuris taip neišpasakytai mylėjo savo brolienę, jog kažkoks raupsuotasis jam iš-

* Bjaurėjimasis gyvenimu (*lot.*).

pranašavęs pamišimą, o protui aptemus, jį būsią galima nuraminti tik saraceniškomis kortomis su Meilės, Mirties ir Beprotybės atvaizdais; Grifonetas Baljonis[84] puošnia striuke, brangakmeniais išdabinta berete, garbanomis lyg akanto lapais; jis nužudė Astorą drauge su jo nuotaka ir Simonetą kartu su pažu; jo grožis buvęs toks nepaprastas, kad tuo metu, kai jis merdėjo geltonoje aikštėje Perudžoje, net tie, kurie jo nekentė, negalėjo tverti neverkę, o Atlanta[85], kadaise jį prakeikusi, dabar laimino.

Kažkoks baisus patrauklumas slypėjo juose. Nakčia Dorianas juos sapnuodavo, o dieną jie drumsdavo jam vaizduotę. Renesansas žinojo keistų būdų nuodyti — nuodydavo šalmu ar liepsnojančiu deglu, siuvinėta pirštine ar brangakmeniais nusėta vėduokle, paauksuotu kvepiančiu rutulėliu ar gintaro vėriniu. Dorianą Grėjų užnuodijo knyga. Būdavo akimirkų, kai jis į blogį žiūrėdavo kaip į priemonę, padedančią įgyvendinti jo grožio koncepciją.

XII SKYRIUS

Tai atsitiko lapkričio devintą, jo trisdešimt aštuntosios gimimo dienos išvakarėse, kaip jis vėliau dažnai prisimindavo.

Vakare apie vienuoliktą valandą jis grįžo namo iš lordo Henrio, kur buvo kviestas pietų, įsisupęs į šiltus kailinius, nes naktis buvo šalta ir ūkanota. Grosvenoro aikštės ir Saut Odli gatvės kampe pro rūką labai skubėdamas praėjo žmogus, pasistatęs pilko apsiausto apykaklę. Rankoje jis nešėsi kelionmaišį. Dorianas jį pažino. Tai buvo Bezilis Holvordas. Keistas baimės jausmas, kurio Dorianas nemokėjo paaiškinti, pagavo jį. Jis neišsidavė pažinęs ir skubiai nuėjo toliau savo namų link.

Bet Holvordas jį pamatė. Dorianas išgirdo, kaip iš pradžių jis sustojo, o paskui ėmė skubiai eiti įkandin. Po kelių akimirkų jo ranka jau lietė Doriano alkūnę.

— Dorianai! Kaip man pavyko! Nuo devynių laukiau jūsų bibliotekoje. Galų gale man pagailo jūsų tarno ir liepiau mane išleisti ir pačiam eiti gulti. Vidurnakčio traukiniu išvažiuoju į Paryžių ir prieš išvykdamas būtinai norėjau jus pamatyti. Kai ėjot pro šalį, pažinau jus, veikiau, jūsų kailinius. Bet nebuvau visai tikras. Negi manęs nepažinot?

— Tokiam rūke, mielas Bezili? Net Grosvenoro aikštės nebeatpažįstu. Rodos, mano namai kažkur čia, bet užtikrinti negalėčiau. Gaila, kad jūs išvykstat, nes labai seniai jūsų nemačiau. Tikriausiai greit grįšit?

— Ne. Šešis mėnesius nebūsiu Anglijoj. Ketinu Paryžiuje išsinuomoti dirbtuvę ir ten užsidaryti tol, kol baigsiu didelį paveikslą, kurį esu sumanęs. Tačiau ne apie save norėjau pakalbėti. Štai mes prie jūsų durų. Leiskit valandėlę užsukti. Turiu jums kai ką pasakyti.

— Mielai. Bet ar nepavėluosit į traukinį? — paklausė abejingai Dorianas, užlipęs laiptais ir atrakinęs duris.

Pro rūką prasiskverbusioje žibinto šviesoje Holvordas žvilgterėjo į savo laikrodį.

— Turiu marias laiko,— atsakė jis. — Traukinys išeis penkiolika po dvylikos, o dabar tik vienuolika. Teisybę pasakius, kai susitikom, ėjau į klubą jūsų ieškoti. Matot, dėl bagažo gaišti man neteks, nes sunkiuosius daiktus jau išsiunčiau. Visa, ką vežuosi, sukrauta į šį kelionmaišį, ir aš be vargo per dvidešimt minučių nueisiu ligi Viktorijos stoties.

Dorianas pažvelgė į jį ir nusišypsojo.

— Kaip įdomiai keliauja žymus dailininkas! Gledstono kelionmaišis ir apsiaustas! Prašau vidun, nes rūko prieis į namus. Tik žiūrėkit, nekalbėkit nieko rimta. Šiais laikais nieko rimta nebėra. Bent neturėtų būti.

Holvordas, eidamas į vidų, papurtė galvą ir nusekė įkandin Doriano į biblioteką. Ten, dideliame atvirame židinyje, skaisčiai liepsnojo malkos. Lempos buvo uždegtos, o ant stalelio, papuošto įvairių atspalvių medienos mozaika, stovėjo atidengta olandiška sidabrinė gėrimų dėžė su keliais gazuoto vandens sifonais ir didelėm krištolo taurėm.

— Matot, Dorianai, jūsų tarnas pasirūpino, kad man būtų jauku. Davė man viską, ko norėjau, net ir jūsų aukščiausios rūšies cigarečių. Tikrai vaišingas žmogus. Man jis daug labiau patinka už tą prancūzą, kuris anksčiau buvo. Beje, kur jis dingo?

Dorianas patraukė pečiais.

— Rodos, vedė ledi Redli kambarinę ir įkurdino ją Paryžiuje kaip anglę siuvėją. Teko girdėti, ten dabar užėjusi anglomanija. Gana kvailai elgiasi tie prancūzai, ar ne? Bet, žinot, jis buvo visai neblogas tarnas. Niekada jo nemėgau, tačiau skųstis negalėjau. Dažnai esi linkęs įsivaizduoti absurdiškus dalykus. Jis iš tikrųjų buvo man labai ištikimas, ir atrodė, kad išvažiuodamas nuoširdžiai liūdėjo. Gal dar gersit bren-

džio su gazuotu vandeniu? O gal reinvynio su selteriu? Aš visada geriu reinvynį su selteriu. Tikriausiai jo yra gretimam kambary.

— Ačiū, nieko daugiau nebenoriu,— atsakė dailininkas, nusiimdamas kepurę ir apsiaustą ir mesdamas ant kelionmaišio, kurį buvo pastatęs kampe. — O dabar, mielas bičiuli, noriu su jumis rimtai pasišnekėti. Nesiraukykit. Nuo to man dar sunkiau.

— O apie ką šnekėsim? — sušuko Dorianas irzliai, kaip buvo pratęs, ir klestelėjo ant sofos. — Tikiuosi, ne apie mane. Šį vakarą aš pats sau nusibodau. Verčiau kalbėkim apie ką nors kitą.

— Kaip tik apie jus,— atsakė Holvordas savo rimtu žemu balsu. — Privalau jums tai pasakyti. Tik pusvalandį jus sugaišinsiu.

Dorianas atsiduso ir užsidegė cigaretę.

— Pusvalandį! — sumurmėjo jis.

— Ne tiek daug jūsų prašau, Dorianai, ir vien jūsų labui. Man regis, jums derėtų žinoti, jog Londone apie jus sklinda siaubingos šnekos.

— Nieko nenoriu girdėti. Mėgstu paskalas apie svetimus žmones, bet paskalos apie mane patį man nerūpi. Jos neturi patrauklaus šviežumo.

— Turi rūpėti, Dorianai. Kiekvienam džentelmenui rūpi jo geras vardas. Negi norit, kad kiti jus laikytų niekšu ir žemu žmogumi? Be abejonės, jūs turit padėtį visuomenėje, turit turto ir visa kita. Bet padėtis ir turtas dar ne viskas. Žinokit, tais gandais aš nė trupučio netikiu. Bent į jus žiūrėdamas negaliu patikėti. Nuodėmė įsirėžia žmogui į veidą. Jos nepaslėpsi. Žmonės kartais kalba apie slaptas ydas. Nėra slaptų ydų. Jei koks nelaimingas žmogus turi ydą, ji išryškėja lūpų linijose, uždribusiuose akių vokuose, net rankų formoje. Vienas žmogus — nenoriu minėti jo pavardės, bet jūs jį pažįstat,— pernai atėjo pas mane, prašydamas, kad nutapyčiau jo portretą. Anksčiau niekada nebuvau jo matęs, tuo metu dar nieko nebuvau apie jį girdėjęs, nors paskui nemaža išgirdau. Jis siūlė didžiulius pinigus, bet aš atsisakiau. Kažkodėl jo pirštų forma sukėlė man pasibjaurėjimą. Dabar žinau, jog nesuklydau jį įtardamas. Jo gyvenimas baisus. Bet jūs, Dorianai, tokio tyro, skaistaus, nekalto veido, jūsų jaunystė tokia nuostabi, nesuteršta,— negaliu patikėti niekuo, kas kalbama apie jus. Bet aš matau jus labai retai, dabar niekuomet nebeužsukat į mano dirbtuvę, ir, kai būdamas toli nuo jūsų girdžiu visas tas šlykštybes, kurias žmonės šnibžda apie jus, nebežinau, ką besakyti. Kodėl, Dorianai, toks žmogus, kaip Beriko hercogas, klube išeina iš salės, vos tik jūs įeinat? Kodėl daugelis džentelmenų Londone nenori lankytis jūsų namuose ir kviestis jus? Jūs buvot lordo

Steivlio draugas. Sutikau jį pietaudamas pereitą savaitę. Besišnekant atsitiktinai buvo paminėta jūsų pavardė ryšium su miniatiūromis, kurias jūs paskolinot parodai Dadlio galerijoje. Steivlis paniekinančiai šyptelėjo ir pasakė, kad jūs gal ir turit nepaprastą meninį skonį, bet esat žmogus, kurio nederėtų pažinti nė vienai skaisčiai mergaitei ir su kuriuo nė vienai dorai moteriškei nederėtų sėdėti vienam kambary. Priminiau jam, jog esu jūsų draugas, ir paklausiau, ką visa tai reiškia. Jis man pasakė. Pasakė visiems girdint. Buvo klaiku! Kodėl jūsų draugystė tokia pražūtinga jauniems vyrams? Nelaimingas vaikinas iš gvardijos nusižudė. O jūs buvot geras jo draugas. Seras Henris Eštonas, suteršęs savo vardą, turėjo palikti Angliją. Juk judu buvot neperskiriami. O kokio baisaus galo susilaukė Adrianas Singltonas? Kokia lordo Kento vienintelio sūnaus ateitis? Buvau sutikęs jo tėvą vakar Sent Džeimso gatvėj. Kaip jis dabar gyvena? Koks džentelmenas su juo bendraus?

— Liaukitės, Bezili. Kalbat tą, ko visai nežinot,— pasakė Dorianas, kramtydamas lūpą, o jo balse skambėjo begalinė panieka. — Klausiat, kodėl Berikas išeina iš salės, vos tik man įėjus. Todėl, kad aš viską žinau apie jį, o ne jis apie mane. Ar gali būti švari jo reputacija, jei šitoks kraujas teka jo gyslomis? Klausiat apie Henrį Eštoną ir jaunąjį Pertą. Negi aš vieną mokiau ydų, o kitą ištvirkauti? Jei tas kvailys Kento sūnus atsivedė žmoną iš gatvės, kuo aš čia dėtas? Jei Adrianas Singltonas sąskaitoje pasirašo draugo pavarde, negi aš jį saugau? Žinau, kaip Anglijoje žmonės plepa. Vidurinės klasės prie sočių pietų stalo skelbia savo moralinius prietarus ir šnibždasi apie tai, ką vadina aukštųjų klasių pasileidimu, mėgindami dėtis ar net dėdamiesi priklausą aukštajai visuomenei ir turį artimų ryšių su tais, kuriuos šmeižia. Šioje šalyje žmogui užtenka būti kilmingam ir protingam, kad visų prastuolių liežuviai imtų jį plakti. O kaip gyvena tie, kurie dedasi esą dori? Mielas mano bičiuli, pamiršot, kad šalis, kurioje mes gyvenam, yra veidmainių šalis.

— Dorianai,— sušuko Holvordas,— ne apie tai kalbam. Žinau, kad Anglija pakankamai ydinga, žinau, kad anglų visuomenė sugedusi. Bet kaip tik dėl to noriu, kad būtumėt taurus. O jūs toks nesat. Apie žmogų galima spręsti pagal tai, kokią įtaką jis turi savo draugams. Jūsų draugai, atrodo, prarado bet kokį garbės, gerumo, tyrumo jausmą. Jūs užkrėtėt juos beprotišku malonumų troškimu. Jie nugrimzdo į patį dugną. Jūs juos įstūmėt. Taip, įstūmėt ir dar galit šypsotis taip, kaip dabar šypsotės. Ir dar baisiau. Žinau, kad judu su Henriu neperskiriami

draugai. Jau vien dėl tos priežasties jums nederėjo leisti, kad jo sesers pavardė virstų nešlovės sinonimu.

— Bezili, atsargiau. Per daug sau leidžiat.

— Aš privalau kalbėti, o jūs privalot išklausyti. Ir išklausysit. Kai susipažinot su ledi Gvendolina, nė menkiausia dėmelė nebuvo jos sutepusi. O dabar ar beatsirastų Londone bent viena dora moteris, kuri sutiktų su ja pasivažinėti Parke? Juk net jos vaikams draudžiama su ja gyventi. Sklinda dar ir kitokios istorijos — kaip auštant žmonės matė jus išeinant iš tų gėdingų namų, kaip persirengęs sėlinot į šlykščiausias Londono landynes. Ar čia teisybė? Ar gali būti teisybė? Kai pirmą sykį išgirdau, juokiausi. Girdžiu ir dabar, ir šiurpas mane nukrato. O jūsų vila užmiestyje? Kaip ten jūs leidžiat dienas? Dorianai, jūs nežinot, kas apie jus šnekama. Nesakau, kad nenoriu jūsų mokyti. Prisimenu, kaip sykį Haris kalbėjo, jog kiekvienas žmogus, ėmęs pamokslauti, taip sako iš pradžių, bet paskui tą savo žodį sulaužo. Aš noriu jus mokyti. Noriu, jog gyventumėt taip, kad žmonės jus gerbtų. Noriu, kad turėtumėt gerą vardą, nesuterštą reputaciją. Noriu, kad nutrauktumėt ryšius su tais baisiais žmonėmis, su kuriais bendraujat. Netrūkčiokit pečiais. Nebūkit toks abejingas. Jūsų įtaka kitiems nepaprasta. Tebūna ji gera, o ne bloga. Sako, kad jūs sugadinat kiekvieną, su kuo tik suartėjat, ir kad, sykį įkėlęs koją į kieno nors namus, užtraukiat jiems gėdą. Nežinau, ar tai teisybė. Iš kur galiu žinoti? Bet taip apie jus šneka žmonės. Tuo, ką girdžiu, atrodo, abejoti negalima. Lordas Glosteris buvo vienas geriausių mano draugų Oksforde. Jis rodė man laišką, kurį buvo parašiusi jo žmona, kai vieniša merdėjo savo viloje Mentonoje. Jūsų vardas buvo įpainiotas į pačią baisiausią išpažintį, kokią man yra tekę skaityti. Pasakiau jam, kad čia absurdas, kad aš puikiai jus pažįstu ir jūs nieko panašaus padaryti negalėjot. Pažįstu? Ar aš jus pažįstu? Prieš atsakydamas turėčiau pamatyti jūsų sielą.

— Pamatyti mano sielą! — sumurmėjo Dorianas, pašokdamas nuo sofos; iš baimės jis išblyško kaip drobė.

— Taip,— rimtai atsakė Holvordas su giliu sielvartu balse. — Pamatyti jūsų sielą. Bet tik Dievas tą gali.

Pilnas kartėlio pašaipus juokas išsiveržė iš jaunesniojo vyro lūpų.

— Šį vakarą pamatysit ir jūs! — sušuko jis, griebdamas nuo stalo lempą. — Eime. Tai jūsų rankų darbas. Ko jums nepažiūrėti? Paskui galėsit visiems pasakoti, jei tik norėsit. Niekas nepatikės. O jei patikės, dėl to dar labiau manim žavėsis. Mūsų amžių aš geriau už jus pažįstu, nors jūs ir sugebat nuobodžiai apie jį papostringauti. Sakau gi, eime.

Gana priplepėjot apie sugedimą. Dabar pažvelgsit jam tiesiai į akis.

Kiekvienas jo žodis buvo sklidinas beprotiško išdidumo. Jis su vaikišku įžūlumu treptelėjo koja į grindis. Šiurpus džiaugsmas pagavo jį, pagalvojus, kad dar kažkas žinos jo paslaptį ir kad žmogų, kuris nutapė portretą, visos jo gėdos šaltinį, ligi mirties kaip sunki našta slėgs šlykštus prisiminimas to, ką buvo padaręs.

— Taip,— tęsė Dorianas, eidamas artyn ir įdėmiai žvelgdamas į rimtas Holvordo akis.— Parodysiu savo sielą. Išvysit tai, ką, jūsų supratimu, vienas Dievas tegali matyti.

Holvordas atšoko atbulas.

— Dorianai, tai šventvagystė! — sušuko jis. — Nevalia taip kalbėti. Jūsų žodžiai baisūs ir beprasmiai.

— Jūs taip manot? — vėl nusijuokė Dorianas.

— Aš žinau. Visa, ką pasakiau šį vakarą, pasakiau jūsų labui. Žinot, kad visada buvau ištikimas jūsų draugas.

— Manęs nelieskit. Sakykit viską, ką dar turit pasakyti!

Dailininko veidas skausmingai trūktelėjo. Valandėlę jis tylėjo, apimtas neapsakomo gailesčio. Galų gale kokią teisę jis turi brautis į Doriano Grėjaus gyvenimą? Jei Dorianas padarė bent dešimtą dalį to, kas apie jį pasakojama, kiek jis turėjo iškentėti! Paskui Holvordas atsitiesė, priėjo prie židinio ir ilgai žiūrėjo į degančias pliauskas, į pilkus kaip šarma pelenus ir virpančius liepsnos liežuvius.

— Aš laukiu, Bezili,— paragino jaunasis vyras aiškiu griežtu balsu.

Holvordas atsigręžė.

— Štai ką turiu pasakyti,— sušuko jis. — Atremkit tuos baisius kaltinimus. Jei pasakysit, kad čia perdėm neteisybė, patikėsiu. Paneikit juos, Dorianai, paneikit! Negi nematot, kaip aš kankinuos? Dieve mano! Nesakykit man, kad jūs blogas, sugedęs, ištvirkęs žmogus.

Dorianas Grėjus nusišypsojo. Panieka iškreipė jam lūpas.

— Eime į viršų, Bezili,— ramiai tarė jis. — Aš kas dieną rašau dienoraštį ir niekada jo neišnešu iš to kambario, kuriame rašau. Parodysiu, jei eisit drauge.

— Eisiu, Dorianai, jei jūs norit. Į traukinį jau pavėlavau. Tiek to. Išvažiuosiu rytoj. Tik neliepkit man nieko skaityti šiąnakt. Aš tenoriu aiškaus atsakymo į savo klausimą.

— Gausit jį viršuje. Čia jo negaliu duoti. Ilgai skaityti neteks.

XIII SKYRIUS

Jis išėjo iš kambario ir ėmė lipti į viršų, o Bezilis Holvordas nusekė pavymui. Ėjo jie tyliai — žmonės instinktyviai taip visad vaikšto nakčia. Nuo lempos krito fantastiški šešėliai ant sienos ir laiptų. Kažkur vėjo gūsis subarškino langus.

Užlipęs į viršų, Dorianas padėjo lempą ant grindų, išsiėmė raktą, įkišo į spyną ir pasuko.

— Bezili, ar būtinai norit žinoti? — tyliai paklausė jis.

— Taip.

— Puiku,— atsakė šypsodamas Dorianas. Paskui šiurkštokai pridūrė: — Jūs vienintelis žmogus pasaulyje, turintis teisę viską apie mane sužinoti. Jūs daugiau susijęs su mano gyvenimu, negu manot,— ir, paėmęs lempą, atidarė duris ir įėjo į vidų.

Pūstelėjo šalto oro srovė, ir akimirką lempos liepsna plykstelėjo niūria oranžine šviesa. Dorianas krūptelėjo.

— Uždarykit duris,— sušnibždėjo jis, statydamas lempą ant stalo.

Holvordas suglumęs dairėsi aplinkui. Atrodė, kad kambaryje jau daugelį metų niekas negyveno. Išblukęs flamandiškas gobelenas, uždengtas paveikslas, senovinė itališka skrynia ir apytuštė knygų spinta — tarytum ir viskas, neminint stalo ir kėdės. Kol Dorianas degė žvakigalį, padėtą ant židinio lentynėlės, Holvordas spėjo pamatyti, kad viskas čia apdulkėję, kilimas skylėtas. Už panelių sukrebždėjo pelė. Ore tvyrojo drėgnas pelėsių kvapas.

— Tad jūs, Bezili, manot, kad tik Dievas tegali matyti sielą? Atitraukit uždangą ir pamatysit jūs.

Balsas, ištaręs šiuos žodžius, buvo šaltas ir žiaurus.

— Dorianai, jūs arba proto netekot, arba vaidinat! — sumurmėjo Holvordas, raukdamas kaktą.

— Nenorit? Tada pats turėsiu atitraukti,— pasakė jaunesnysis vyras ir, nuplėšęs uždangą nuo skersinio, sviedė ją žemėn.

Siaubo šūksnis išsiveržė iš dailininko lūpų, kai jis prietemoje pamatė šlykštų veidą, vypsantį jam iš drobės. Kažkas jo išraiškoje kėlė dailininkui šleikštulį bei pasibjaurėjimą. O viešpatie! Jam prieš akis buvo Doriano Grėjaus veidas. Šiaip ar taip, klaikus bjaurumas dar nebuvo galutinai sužalojęs nepaprasto jo grožio. Praretėjusiuose plaukuose dar buvo kiek aukso, o juslingose lūpose — raudonio. Užburkusios akys dar turėjo gražaus mėlynumo, dar žymėjo dailiai iškirptų šnervių ir lankstaus kaklo taurios linijos. Taip, čia Dorianas. Bet kas jį nutapė?

Bezilis matė, kad tapyta jo, ir rėmai tikrai buvo jo paties suprojektuoti. Jam pasidarė baisu. Griebęs uždegtą žvakę, pakėlė ją prie paveikslo. Kairiajame kampe buvo jo parašas, išvedžiotas aukštomis skaisčiai raudonomis raidėmis.

Tai buvo kažkokia pikta parodija, gėdinga, niekšiška satyra. Jis niekada to paveikslo netapė. Ir vis dėlto čia buvo jo darbas. Jis tą suprato ir akies mirksniu pajuto, kaip kraujas tarsi sustingo gyslose. Jo paveikslas! Ką tai reiškė? Kodėl jis pasikeitė? Holvordas atsigręžė ir pažiūrėjo į Dorianą Grėjų klejojančio žmogaus akimis. Lūpos trūkčiojo, sukepęs liežuvis nebegalėjo apsiversti. Jis brūkštelėjo ranka sau per kaktą. Ji buvo sudrėkusi nuo lipnaus prakaito.

O Dorianas stovėjo atsirėmęs į židinį ir žiūrėjo į jį su keista išraiška, kuri žmonių veiduose atsiranda spektaklyje, kai jie susidomėję stebi įžymaus aktoriaus vaidybą. Nei tikro sielvarto, nei tikro džiaugsmo jo veide nebuvo. Tiktai žiūrovo smalsumas, gal triumfo kibirkštėlės akyse. Jis išsiėmė gėlę iš švarko atlapo ir uostė ar bent dėjosi ją uostąs.

— Ką tai reiškia? — pagaliau sušuko Holvordas.

Balsas jam pačiam pasirodė šaižus ir keistas.

— Prieš daugelį metų, kai dar buvau berniukas,— tarė Dorianas Grėjus, sugniaužęs gėlę saujoje,— mudu susitikom, jūs mane lepinot, mokėt puikautis savo grožiu. Vieną dieną supažindinot su savo draugu, kuris man išaiškino jaunystės stebuklą, tuo tarpu jūs baigėt tapyti portretą, kuris man atskleidė grožio stebuklą. Beprotybės akimirką,— net ir dabar negaliu pasakyti, ar aš to gailiuosi, ar ne,— pareiškiau norą, o gal tai buvo malda...

— Prisimenu! O, kaip puikiai prisimenu! Ne! Tai neįmanoma. Kambarys drėgnas. Į drobę įsimetė pelėsiai. Dažuose, kuriuos vartojau, buvo kažkokių bjaurių nuodų. Sakau jums, to negali būti.

— Ak, ko negali būti? — tyliai tarė jaunasis vyras ir, priėjęs prie lango, atrėmė kaktą į aprasojusi stiklą.

— Sakėt, kad jį sunaikinot.

— Aš klydau. Jis mane sunaikino.

— Netikiu, kad čia mano paveikslas.

— Nejau nematot savo idealo? — karčiai tarė Dorianas.

— Mano idealas, kaip jūs jį vadinat...

— Kaip jūs vadinot.

— Nieko pikta, nieko gėdinga ten nebuvo. Jūs man buvot toks idealas, kokio aš niekada nebesutiksiu. O čia satyro veidas.

— Čia mano sielos veidas.

— Viešpatie! Ką aš dievinau! Jis turi velnio akis!

— Kiekviename iš mūsų, Bezili, glūdi dangus ir pragaras! — sušuko Dorianas, su begaline neviltimi mostelėjęs ranka.

Holvordas vėl atsigręžė į portretą ir ėmė į jį žiūrėti.

— Dieve mano, jeigu čia teisybė,— sušuko jis,— ir jei čia tas, kuo jūs pavertėt savo gyvenimą, tada jūs blogesnis, negu mano tie, kurie jus šmeižia!

Jis pakėlė žvakę prie drobės ir vėl ėmė apžiūrinėti. Paviršius atrodė nėmaž nepakitęs, toks, koks buvo baigus tapyti. Matyt, gedimas ir toji klaikuma ėjo iš vidaus. Portretą palengva ėdė kažkokio vidinio stimulo varomi nuodėmės raupsai. Net šlapiame griovyje pūvantis lavonas nebūtų baisiau atrodęs.

Holvordo ranka sudrebėjo, žvakė iškrito iš žvakidės ir spragsėdama liko gulėti ant grindų. Jis užmynė ją ir užgesino. Tada krito į išklerusį krėslą, kuris stovėjo šalia stalo, ir užsidengė veidą delnais.

— Dieve brangus, Dorianai, kokia pamoka! Kokia baisi pamoka!

Atsakymo nebuvo, bet jis girdėjo, kaip prie lango rauda Dorianas.

— Melskitės, Dorianai, melskitės,— sušnibždėjo dailininkas. — Kaip ten mus mokė melstis vaikystėje? „Neleisk mūsų sugundyti. Atleisk mums mūsų kaltes. Gelbėk mus nuo pikto“. Kartokime abu. Mūsų išdidumo malda buvo išklausyta. Ir mūsų atgailos malda bus išklausyta. Aš per daug jumis žavėjausi ir esu nubaustas. Jūs per daug savimi žavėjotės. Mudu abu nubausti.

Dorianas Grėjus palengva atsisuko ir pro ašaras pažvelgė į jį.

— Per vėlu, Bezili,— pralemeno jis.

— Niekada, Dorianai, ne vėlu. Klaupkim ir pamėginkim, gal prisiminsim maldą. Rodos, yra kažkur tokios eilutės: „Nors tavo nuodėmės būtų raudonos kaip kraujas, aš padarysiu jas baltas kaip sniegas“?

— Tie žodžiai man dabar bereikšmiai.

— Tylėkit. Taip nekalbėkit. Pakankamai blogybių pridarėt per savo gyvenimą. Dieve mano, nejau nematot, kaip tas prakeiktas padaras tyčiojasi iš mūsų?

Dorianas Grėjus žvilgterėjo į paveikslą, ir staiga jį pagavo nesuvaldoma neapykanta Beziliui Holvordui, tarytum ją būtų įkvėpęs atvaizdas drobėje ar iššieptos lūpos pakuždėjusios į ausį. Laukinis persekiojamo žvėries siutas užvirė jo širdyje, ir dabar jis neapkentė už stalo sėdinčio žmogaus taip, kaip dar nieko nebuvo neapkentęs. Jis karštligiškai apsižvalgė aplinkui. Ant dažytos skrynios priešais jį kažkas blizgėjo. Jo akys nukrypo tenlink. Jis pamatė, kas ten. Tai buvo peilis, jo

atsineštas prieš kęletą dienų virvės galui nupjauti ir užmirštas pasiimti. Jis palengva nuslinko pro Holvordą ligi peilio. Atsidūręs Holvordui už nugaros, griebė peilį ir atsisuko. Holvordas sukrutėjo kėdėje, lyg norėdamas stotis. Dorianas puolė prie jo ir smogė peiliu į kraujagyslę už ausies, paskui prilenkė Bezilio galvą prie stalo ir ėmė badyti.

Pasigirdo prislopintas vaitojimas, paskui baisus krauju springstančio žmogaus gargimas. Tris kartus rankos mėšlungiškai kilstelėjo aukštyn, juokingai mosuodamos stingstančiom plaštakom. Jis dūrė dar porą sykių, tačiau Bezilis jau nebekrutėjo. Kažkas ėmė lašėti ant grindų. Akimirką Dorianas dar palaukė, tebespausdamas galvą žemyn. Paskui bloškė peilį ant stalo ir įsiklausė.

Aplinkui nė garso, tik lašt lašt lašnojo kraujas ant nuzulinto kilimo. Dorianas atidarė duris ir išėjo į laiptų aikštelę. Namuose tvyrojo gili tyla. Visi miegojo. Kelias akimirkas jis stovėjo persilenkęs per baliustradą ir žiūrėjo į tamsos sklidiną juodą gelmę. Paskui ištraukė raktą, grįžo į kambarį ir užsirakino iš vidaus.

Negyvėlis tebesėdėjo kėdėje, užsikniaubęs ant stalo, susikūprinęs, o jo rankos atrodė nepaprastai ilgos. Jei ne dantytas raudonas plyšys sprande ir juodas klampus klanas ant stalo, kuris tolydžio plėtėsi, būtum galėjęs sakyti, kad žmogus miega.

Kaip greitai viskas įvyko! Dorianas pasijuto keistai ramus ir, priėjęs prie balkono durų, atidarė jas ir išėjo. Vėjas jau buvo išsklaidęs rūką, ir dangus atrodė nelyginant milžiniško povo uodega, nubarstyta miriadais aukso akių. Jis pažvelgė žemyn ir pamatė policininką, vaikštinėjantį po savo apylinkę ir ilgu žibinto spinduliu švysčiojantį į tylių namų duris. Ties gatvės kampu blykstelėjo raudona pravažiuojančio kebo šviesa ir vėl dingo. Kažkokia moteriškė plazdančia skraiste svirduliuodama ėjo palei tvorą. Kartkartėmis ji sustodavo ir pažvelgdavo atgal. Paskui uždainavo kimiu balsu. Prie jos priėjo policininkas ir kažką pasakė. Jinai kvatodama nusvirdino tolyn. Per aikštę nuskriejo žvarbus vėjo gūsis. Dujinėse lempose liepsna suvirpėjo ir pamėlo; belapiai medžiai lingavo juodas geležines šakas. Šiurpas nukratė Dorianą, ir jis grįžo atgal į vidų ir uždarė balkoną.

Priėjęs prie durų, pasuko raktą ir atidarė jas. Į nužudytąjį net nežvilgterėjo. Jautė, kad svarbiausia nesigilinti į tai, kas įvyko. Draugas, nutapęs jam lemtingąjį portretą, kuris buvo visų nelaimių priežastis, pasitraukė iš gyvenimo. Štai ir viskas.

Paskui prisiminė lempą. Tai buvo savotiškas maurų dirbinys iš matinio sidabro su juodinto plieno arabeskomis, nusagstytas nešlifuotais

turkiais. Tarnas pasiges jos ir ims klausinėti. Akimirką Dorianas dvejojo, paskui apsisuko ir paėmė lempą nuo stalo. Jis negalėjo nepamatyti negyvėlio. Koks jis tylus! Kokios klaikiai baltos jo ilgos rankos! Tarytum baisi vaško statula.

Užrakinęs duris, Dorianas nutykino žemyn. Mediniai laiptai girgždėjo, lyg vaitodami iš skausmo. Kelis kartus jis stabtelėjo ir palaukė. Ne, visur tylu. Tai tik jo žingsnių aidas.

Atėjęs į biblioteką, kampe pamatė kelionmaišį ir apsiaustą. Reikėjo juos kur nors įkišti. Jis atrakino slaptą spintą sienoje, kur laikydavo keistuosius savo apdarus, ir įgrūdo juos ten. Vėliau be jokio vargo galės sudeginti. Paskui išsitraukė laikrodį. Buvo be dvidešimt dvi.

Atsisėdo ir ėmė galvoti. Kasmet, beveik kas mėnesį, Anglijoje kariami žmonės už tai, ką padarė jis. Atmosferoje tvyrojo žudymo aistra. Kažkokia raudona žvaigždė per daug priartėjo prie žemės... Bet kas įrodys jo kaltę? Bezilis Holvordas išėjo iš jo namų apie vienuoliktą. Niekas nematė jo grįžtant. Didžiuma tarnų buvo Selbi Rojalyje. Jo tarnas miegojo... Paryžius! Taip. Bezilis išvyko į Paryžių pusiaunakčio traukiniu, kaip ir buvo ketinęs. Jis buvo keistai uždaras žmogus, todėl kokie nors įtarimai kils tik po daugelio mėnesių. Po daugelio mėnesių! Ligi to laiko bus galima viską sunaikinti.

Staiga jam šovė į galvą viena mintis. Jis apsivilko kailinius, užsidėjo skrybėlę ir išėjo į prieškambarį. Ten pastovėjo, klausydamasis, kaip šaligatviu sunkiais žingsniais palengva vaikštinėja policininkas, ir žiūrėdamas, kaip blykčioja lange jo žibinto atspindžiai. Laukė, užgniaužęs kvapą.

Po kelių akimirkų atitraukė skląstį ir išsmuko į lauką, tylutėliai paskui save uždarydamas duris. Tada ėmė skambinti. Po kokių penkių minučių atėjo tarnas, pusiau apsirengęs, užsimiegojęs.

— Atleisk, kad pažadinau, Frensi,— tarė įeidamas Dorianas,— bet aš raktą pamiršau. Kelinta valanda?

— Dešimt po dviejų, pone,— atsakė vyriškis, žiūrėdamas į laikrodį ir mirksėdamas.

— Dešimt po dviejų? Kaip vėlu! Pažadink mane ryt devintą. Turiu darbo.

— Gerai, pone.

— Ar buvo šį vakarą kas užėjęs?

— Ponas Holvordas. Išsėdėjo čia ligi vienuoliktos, paskui išėjo, skubėjo į traukinį.

— Kaip gaila, kad jo nesutikau. Ar laiško nepaliko?

— Ne, pone. Sakė parašysiąs iš Paryžiaus, jei nerasiąs jūsų klube.

— Na gerai, Frensi. Neužmiršk rytoj mane pažadinti devintą.

— Neužmiršiu, pone.

Tarnas nušlepsėjo koridoriumi.

Dorianas Grėjus numetė skrybėlę ir kailinius ant stalo ir įėjo į biblioteką. Kokį ketvirtį valandos užsigalvojęs vaikštinėjo po kambarį, kramtydamas lūpas. Paskui paėmė nuo vienos lentynos „Mėlynąją knygą" ir ėmė vartyti. „Alenas Kempbelas, Hertfordo gatvė 152, Meiferas". Taip, šio žmogaus jam ir reikėjo.

XIV SKYRIUS

Kitą rytą, devintą valandą, atėjo tarnas su šokolado puodeliu ant padėklo ir atidarė langines. Dorianas saldžiai miegojo, atsigulęs ant dešinio šono, vieną ranką pasikišęs po skruostu. Atrodė lyg berniukas, pavargęs nuo žaidimų ar pamokų.

Tarnui teko du sykius pajudinti Dorianą už peties, kol šis pagaliau atsibudo, o kai atmerkė akis, nežymus šypsnys nuslydo jo lūpomis, tarsi būtų sapnavęs malonų sapną. Tačiau jis nieko nesapnavo. Nei džiaugsmo, nei kančių vaizdai netrikdė jam nakties. Bet jaunystė ir be priežasties šypso. Tai vienas didžiausių jos žavumų.

Dorianas apsivertė, pasirėmė alkūne ir ėmė gurkšnoti šokoladą. Švelnūs lapkričio saulės spinduliai sruvo į kambarį. Dangus buvo giedras, ore tvyrojo jauki šiluma. Tarytum gegužio rytą.

Palengva praeitos nakties įvykiai begarsiais kruvinais žingsniais atšliaužė į jo sąmonę ir ten atgijo klaikiai ryškūs. Jis krūptelėjo, prisiminęs visa, ką buvo iškentęs, ir akimirką jį vėl apėmė ta keista neapykanta Beziliui Holvordui, kuri privertė nužudyti dailininką, kai šis sėdėjo kėdėje; ir Dorianas iš baisaus pykčio tarytum suledėjo. Negyvėlis tebesėdi ten, o jau šviečia saulė. Kaip baisu! Toks šiurpus reginys skirtas nakties tamsai, o ne dienai.

Dorianas jautė, kad susirgs arba jam protas pasimaišys, jei galvos apie tai, ką pergyveno. Yra nuodėmių, kurias maloniau prisiminti, negu daryti, keistų pergalių, kurios greičiau patenkina puikybę, negu pasotina aistras, ir protui suteikia didesnį džiaugsmą už tą, kurį davė

ar galėjo duoti pojūčiams. Bet čia buvo kas kita. Tai, kas įvyko, reikėjo išstumti iš sąmonės, apsvaiginti narkotikais, užsmaugti, kad tavęs neužsmaugtų.

Kai išmušė pusę dešimtos, Dorianas brūkštelėjo ranka sau per kaktą, paskui skubiai atsikėlė. Rengėsi rūpestingiau negu visada, ypač kruopščiai rinkosi kaklaraištį ir smeigtuką, o žiedus keitė net kelis sykius. Ilgokai gaišo ir prie pusryčių — ragavo įvairius patiekalus, tarėsi su tarnu dėl naujų livrėjų, kurias ketino užsakyti Selbio tarnams, peržiūrėjo laiškus. Kai kuriuos laiškus skaitydamas šypsojo. Trys buvo nuobodūs. Vieną perskaitė kelis sykius, o paskui suplėšė kiek sudirgusiu veidu. Baisi ta moterų atmintis, teisingai kartą pasakė lordas Henris.

Išgėręs puoduką juodos kavos, iš lėto nusišluostė servetėle lūpas, mostelėjo tarnui palaukti ir, nuėjęs prie stalo, parašė du laiškus. Vieną įsikišo kišenėn, antrąjį padavė tarnui.

— Nunešk jį, Frensi, į Hertfordo gatvę 152, o jeigu ponas Kempbelas išvykęs, sužinok adresą.

Likęs vienas, tučtuojau užsidegė cigaretę ir ėmė piešti ant popieriaus lapo iš pradžių gėles, architektūrinius fragmentus, o paskui žmonių veidus. Staiga jis pastebėjo, kad visi jo nupiešti veidai be galo panašūs į Bezilį Holvordą. Susiraukė, atsikėlė ir, nuėjęs prie knygų spintos, išėmė pirmą pakliuvusį tomelį. Buvo pasiryžęs negalvoti apie tai, kas įvyko, kol tai bus įmanoma.

Išsitiesęs sofoje, pažiūrėjo į titulinį knygos puslapį. Tai buvo Gotjė „*Emaux et Camées*“ Šarpantjė leidinys japoniškame popieriuje su Žakmaro ofortais[1]. Citrinų žalumo odos viršeliuose buvo išspausdintas raštas — auksinis tinklelis ir taškuoti granatai. Knyga buvo Adrianos Singlton dovana. Verčiant puslapius, žvilgsnis užkliuvo už eilėraščio apie Lasenero[2] ranką, šaltą geltoną ranką, *du supplice encore mal lavée**, apžėlusią rausvais pūkeliais ir su *doigts de faune***. Jis žvilgterėjo į savo baltus plonus ir ilgus pirštus ir nejučia krūptelėjo; paskui vertė toliau, kol užėjo nuostabiuosius posmus apie Veneciją[3]:

Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,
La Vénus de l'Adriatique
Sort de l'eau son corps rose et blanc.

---

* Nuo kurios dar gerai nenuplautos kančios (*pranc.*).
** Fauno pirštai (*pranc.*).

Les dômes, sur l'azur des ondes
Suivant la phrase au pur contour,
S'enflent comme des gorges rondes
Que soulève un soupir d'amour.

L'esquif aborde et me dépose,
Jetant son amarre au pilier,
Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier.

Kokios nepaprastos eilės! Skaitydamas jis įsivaizdavo, lyg su juoda gondola sidabro priekiu ir plevenančiom užuolaidom plauktų žaliomis vandenų gatvėmis per rausvai balzganą perlamutrinį miestą. Pačios eilės jam atrodė nelyginant tos tiesios turkio žydrumo linijos, kurios lydi laivą, plaukiantį į Lidą[4]. Staigūs spalvų blyksterėjimai eilėraštyje jam priminė paukščius opalo ir vaivorykštės spalvų kaklais, kurie plasnoja aplink aukštą korėtą Kampanilą[5] ar pilni iškilnaus grakštumo vaikštinėja po niūrias apdulkėjusias arkadas. Atsilošęs, primerkęs akis, jis tolydžio kartojo:

Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier.

Visa Venecija buvo tose dviejose eilutėse. Jis prisiminė rudenį, kurį buvo ten praleidęs, ir nuostabią meilę, kuri pastūmėjo jį į beprotiškas, žavias kvailystes. Visur yra romantikos. Bet Venecija, kaip ir Oksfordas, tebeturėjo foną romantikai, o tikrai romantikai fonas — svarbiausia ar beveik svarbiausia. Kurį laiką drauge su juo gyveno Bezilis ir dėl Tintoreto[6] buvo tiesiog galvą pametęs. Vargšas Bezilis! Kaip baisu šitaip numirti.

Dorianas atsiduso, vėl paėmė knygą ir pamėgino užsimiršti. Jis skaitė apie kregždes[7], nardančias po mažą kavinę Smirnoje, kur chadžijai[8] susisėdę varsto savo gintarinius rožančius, o tiurbanoti pirkliai rūko ilgas su kutais pypkes ir rimtai tarpusavyje šnekučiuojasi; skaitė apie obeliską iš *Place de la Concorde*[9], kuris verkia granito ašaromis savo vienišoje besaulėje ištremtyje ir trokšta sugrįžti prie karšto, lotosais apaugusio Nilo, kur sfinksai, rožiaspalviai ibiai, balti grifai paauksuotais nagais, kur po žalią garuojantį dumblą ropoja krokodilai berilo akutėm; paskui Dorianas ėmė mąstyti apie eilėraštį, kuris, imdamas savo melodiją iš nubučiuoto marmuro, kalba apie keistą statulą[10],

Gotjė lyginamą su kontralto balsu, tą *monstre charmant**, gulinčią Luvre porfyro salėje. Bet netrukus knyga iškrito jam iš rankų. Jis ėmė nerimauti, ir baisus išgąstis pagavo jį. Kas bus, jei Alenas Kempbelas išvykęs iš Anglijos? Prabėgs daug dienų, kol jis grįš. O jei jis atsisakys ateiti. Kas tada? Kiekviena akimirka buvo be galo svarbi.

Kadaise, prieš penkerius metus, juodu buvo labai geri draugai, beveik neperskiriami. Paskui jų draugystė staiga nutrūko. Kai jie dabar susitikdavo žmonėse, šypsodavosi tik Dorianas Grėjus, Alenas Kempbelas — niekada.

Tai buvo be galo protingas jaunas vyras, nors vaizduojamojo meno tikrai įvertinti nemokėjo, o jei šį tą nutuokė apie poeziją, tai tik Doriano Grėjaus dėka. Mokslas buvo svarbiausia jo proto aistra. Kembridže jis nemaža laiko praleisdavo laboratorijoje ir puikiai išlaikė specialų egzaminą, kad gautų gamtos mokslų diplomą su pagyrimu. Jis ir dabar tebesidomėjo chemija, turėjo nuosavą laboratoriją, kurioje kiauras dienas sėdėdavo užsidaręs dideliam motinos apmaudui,— mat motina troško, kad jis patektų į parlamentą, o apie chemiją labai miglotai tenusimanė, chemikas ir vaistininkas jai buvo tas pats. Be to, jis buvo puikus muzikantas ir griežė smuiku bei skambino fortepijonu geriau už daugelį mėgėjų. Iš teisybės, muzika visų pirma ir suartino juodu su Dorianu, muzika ir ta nenusakoma traukos jėga, kuri sklido iš Doriano ir kurią jis galėdavo naudoti, kai panorėdavo, o dažnai ir nesąmoningai ja paveikdavo kitus. Jie susitiko vieną vakarą pas ledi Berkšijer, kai skambino Rubinšteinas, o vėliau juodu dažnai buvo galima matyti drauge operoje ir visur, kur tik skambėdavo gera muzika. Pusantrų metų truko jų draugystė. Kempbelą amžinai galėjai rasti arba Selbi Rojalyje, arba Grosvenoro aikštėje. Jam, kaip ir daugeliui, Dorianas Grėjus buvo įkūnijimas visko, kas gyvenime gražu ir žavu. Niekas niekada nesužinojo, ar buvo kada tarp jų koks vaidas. Tik staiga žmonės pastebėjo, kad jie susitikę beveik nebesikalba ir kad Kempbelas visada anksti išeina iš bet kokio pobūvio, jei ten yra Dorianas Grėjus. Be to, Alenas pasikeitė — kartais jį apimdavo keista melancholija, ir rodėsi, kad muzikos jis nebepakenčia, o paprašytas skambinti atsisakydavo, teisindavosi esąs įsigilinęs į mokslą ir jam nebelieką laiko muzikai. Tai buvo teisybė. Kiekvieną dieną jis vis labiau domėjosi biologija, ir vieną ar du sykiu jo pavardė buvo paminėta mokslinėse apžvalgose ryšium su kai kuriais įdomiais eksperimentais.

---

* Žavi pabaisa (*pranc.*).

Šio žmogaus dabar laukė Dorianas Grėjus. Kas sekundę jis žvilgčiojo į laikrodį. Sulig kiekviena minute vis labiau jaudinosi. Galų gale pakilo ir ėmė žingsniuoti po kambarį tartum koks gražus žvėris narve. Vaikščiojo dideliais begarsiais žingsniais. Jo rankos buvo keistai šaltos.

Laukimas tapo nebepakeliamas. Jam rodėsi, kad laikas slenka švininėm kojom, o jį patį klaikūs vėjai stumte stumia prie aštriabriaunio juodos bedugnės ar prarajos krašto. Kas ten laukia, jis žinojo, netgi matė ir, drebulio purtomas, sudrėkusiais delnais spaudė degančius vokus, lyg norėdamas iš smegenų išplėšti regėjimo galią ir akių obuolius įstumti gilyn į akiduobes. Veltui. Smegenys buvo gavusios peno ir jį gromuliavo, o baimės sudarkyta vaizduotė rangėsi ir raitėsi lyg skausmo apimtas gyvas padaras, šoko kaip bjauri marionetė scenoje ir šaipėsi pro besikeičiančias kaukes. Paskui laikas netikėtai sustojo. Taip, tas aklas, lėtai alsuojantis laikas visai nebešliaužė; laikui sustojus, staiga vikriai į priekį iššoko baisios mintys, išvilko iš kapo šlykščią ateitį ir parodė Dorianui. Jis žiūrėjo į ją, išplėtęs akis. Iš siaubo jis suakmenėjo.

Galiausiai atsidarė durys, ir įėjo tarnas. Dorianas pažvelgė į jį sustingusiu žvilgsniu.

— Ponas Kempbelas, pone,— pasakė tarnas.

Iš sukepusių Doriano lūpų išsiveržė atodūsis, skruostai vėl paraudo.

— Kviesk jį tučtuojau, Frensi.

Dorianas atsitokėjo. Baimė dingo.

Tarnas nusilenkė ir išėjo. Po kelių minučių įėjo Alenas Kempbelas, labai rimtas ir išblyškęs; juodi kaip anglis plaukai ir tamsūs antakiai dar labiau ryškino veido blyškumą.

— Ačiū, Alenai, kad atėjai.

— Buvau žadėjęs į šiuos namus kojos nebekelti, Grėjau. Bet tu rašei, kad tai gyvenimo ar mirties klausimas.

Jo balsas buvo griežtas ir šaltas. Kalbėjo jis lėtai, sverdamas žodžius. Skvarbus tiriantis žvilgsnis, nukreiptas į Dorianą, buvo pilnas paniekos. Rankas laikė susikišęs į karakulinių kailinių kišenes ir tarsi nematė Doriano ištiestos rankos.

— Taip, tai gyvenimo ar mirties klausimas, Alenai, ir liečia jis ne vieną asmenį. Sėskis.

Kempbelas atsisėdo už stalo, o Dorianas — priešais jį. Vyrų žvilgsniai susitiko. Doriano akys buvo pilnos bekraščio gailesčio. Jis žinojo, kaip baisu tai, ką ketino daryti.

Po akimirką trukusios įtemptos tylos jis palinko prie stalo ir pra-

šneko labai ramiai, tačiau sekdamas, kaip kiekvienas žodis veikia pakviestąjį.

— Alenai, šių namų viršuje, užrakintame kambaryje, į kurį, išskyrus mane, niekas negali pakliūti, prie stalo sėdi negyvėlis. Jau dešimt valandų praėjo nuo jo mirties. Nejudėk ir nežiūrėk taip į mane. Kas tas žmogus, kodėl jis mirė, kaip mirė, tau nerūpi. Tik štai ką teks tau padaryti...

— Nutilk, Grėjau. Nebenoriu nieko girdėti. Nerūpi man, ar tai, ką tu pasakei, teisybė ar ne. Griežtai atsisakau veltis į tavo reikalus. Pasilaikyk baisiąsias savo paslaptis. Manęs jos nebedomina.

— Turės sudominti. Bent ši tikrai turės sudominti. Man be galo tavęs, Alenai, gaila. Bet vienas negaliu išsiversti. Tik tu gali mane išgelbėti. Esu priverstas tave įtraukti į šį reikalą. Kitos išeities nėra. Alenai, tu mokslininkas. Išmanai chemiją ir panašius dalykus. Esi daręs bandymų. Tau tereikia sunaikinti tą lavoną viršuje, sunaikinti taip, kad neliktų jokio pėdsako. Niekas nematė šio žmogaus įeinant į mano namus. Netgi manoma, kad jis šiuo metu Paryžiuje. Daugelį mėnesių niekas jo nepasiges. O kai pasiges, čia neturi būti jokių žymių. Alenai, tu privalai jį ir viską, kas jam priklausė, paversti saujele pelenų, kuriuos aš galėčiau išbarstyti ore.

— Dorianai, tu proto netekai!

— A, aš laukiau, kad pavadintum mane Dorianu.

— Netekai proto, sakau tau, netekai proto, jeigu manai, kad bent pirštą pajudinsiu tau pagelbėti, netekai proto, jei atlieki man šią klaikią išpažintį. Kad ir kas ten būtų, aš nenoriu kištis. Manai, kad dėl tavęs rizikuosiu savo reputacija? Kas man rūpi, į kokias velniavas tu įsivėlei?

— Tai buvo savižudybė, Alenai.

— Džiaugiuosi. Bet kas jį pastūmėjo? Tikriausiai tu.

— Vis dar nesutinki man padėti?

— Žinoma. Nenoriu veltis į tuos dalykus. Kas man rūpi, kokia gėda tavęs laukia. Tu šito nusipelnei. Nesigailėčiau matydamas tave išgėdintą, viešai išgėdintą. Kaip drįsti prašyti mane, būtent mane, painiotis į šitą klaikią istoriją? Maniau, kad tu geriau pažįsti žmones. Nors tavo draugas lordas Henris Votonas daug ko tave išmokė, bet psichologiją, matyt, pamiršo. Niekas manęs neprivers nė piršto pajudinti, kad tau pagelbėčiau. Ne į tą žmogų kreipiesi. Kreipkis į savo draugus. Ne į mane.

— Alenai, tai žmogžudystė. Aš jį nužudžiau. Nežinai, kiek aš dėl

jo iškentėjau. Šis žmogus daugiau už vargšą Henrį formavo ar griovė mano gyvenimą. Gal jis to ir nenorėjo, bet taip susiklostė.

— Žmogžudystė! Dieve brangus, Dorianai, štai kur tu nusiritai! Neįduosiu tavęs. Kas man darbo. Beje, ir be mano įsikišimo tave tikrai suims. Nusikaltėlis visada padaro kokią kvailystę. Bet aš nenoriu įsipainioti.

— Vis dėlto teks. Palauk, palauk valandėlę, paklausyk. Tik paklausyk, Alenai. Nieko kita neprašau, tik atlikti dar vieną mokslinį bandymą. Tu vaikštai į ligonines, į lavonines, ir tai, ką ten darai, nejaudina tavęs. Jei kokiame šlykščiame prozektoriume ar dvokiančioje laboratorijoje rastum šį žmogų, gulintį ant skarda apkalto stalo su raudonais grioveliais kraujui nutekėti, pažiūrėtum į jį tik kaip į puikų objektą. Nė plaukelis tau nesuvirpėtų. Tau nė nedingtelėtų, kad darai ką nors negera. Anaiptol, jaustumeis dirbąs žmonijos labui ar praturtinąs mokslo žinias, patenkinąs proto smalsumą ar dar ką. Ir aš teprašau, kad padarytum tai, ką ne sykį esi jau daręs. Iš tikrųjų, sunaikinti lavoną turėtų būti daug mažiau baisu, negu daryti tai, ką tu pratęs daryti. Prisimink, tai vienintelis mano kaltės įrodymas. Jei jis bus surastas, aš žuvęs, o jis tikrai bus surastas, jei tu man nepadėsi.

— Tau padėti neturiu jokio noro. Tą tu užmiršti. Aš visiškai abejingas visai tai istorijai. Man ji nėmaž nerūpi.

— Alenai, meldžiu tave. Pagalvok apie mano būklę. Prieš tau ateinant, aš vos nenualpau iš siaubo. Gal ir tu kada pažinsi siaubą. Ne! Apie tai negalvok. Pažvelk į viską grynai moksliniu požiūriu. Tu nesiteirauji, iš kur tie numirėliai, su kuriais atlieki bandymus. Nesiteirauk ir dabar. Ir taip jau per daug pasakiau. Bet meldžiu tą padaryti. Kadaise, Alenai, mudu buvom draugai.

— Nekalbėk apie tuos laikus, Dorianai. Jie pražuvo.

— Kartais mirusieji dar uždelsia. Žmogus viršuje niekur neišeis. Sėdi už stalo, palenkęs galvą ir ištiesęs rankas. Alenai, Alenai! Jei tu nepagelbėsi, aš žuvęs. Jie pakars mane, Alenai. Negi nesupranti? Jie pakars mane už tai, ką padariau.

— Baikim šią sceną. Griežtai atsisakau kištis į šį reikalą. Proto netekai, jei dar mane prašai.

— Atsisakai?

— Taip.

— Maldauju, Alenai.

— Nėra prasmės.

Vėl tas pats gailestis sužibo Doriano Grėjaus akyse. Tada jis ištiesė

ranką, paėmė popieriaus lapą ir kažką užrašė. Perskaitė du kartus, rūpestingai sulankstė ir nustūmė skersai stalo. Paskui atsistojo ir nuėjo prie lango.

Kempbelas nustebęs pažvelgė į jį, paskui paėmė lapelį ir išskleidė. Beskaitant jo veidas išblyško kaip drobė, ir jis atvirto kėdėje. Jam pasidarė klaikiai koktu. Jautė, kad kažkokioj tuščioj ertmėj pašėlusiai daužosi širdis.

Po dviejų ar trijų baisios tylos minučių Dorianas apsigręžė, priėjo artyn ir, atsistojęs jam už nugaros, uždėjo ranką ant peties.

— Man labai tavęs gaila, Alenai,— sumurmėjo jis,— bet kitos išeities man nepalikai. Esu jau parašęs laišką. Štai jis. Matai adresą? Jei man nepadėsi, turėsiu jį išsiųsti. Jei nepadėsi, išsiųsiu. Žinai, kokios bus pasekmės. Bet tu man padėsi. Dabar nebegali atsisakyti. Norėjau tave nuo šito išvaduoti. Turi pripažinti. Buvai neperkalbamas, šiurkštus, užgaulus. Elgeisi su manim taip, kaip dar niekas nėra drįsęs, bent iš gyvųjų, toks su manimi būti. Bet aš viską pakenčiau. Dabar mano eilė diktuoti sąlygas.

Kempbelas užsidengė veidą rankom, ir šiurpas perbėgo jo kūnu.

— Taip, Alenai, mano eilė diktuoti sąlygas. Žinai, kokios jos. Viskas čia labai paprasta. Einam, nesikarščiuok. Reikia atlikti. Pasiryžk ir padaryk.

Dejonė išsprūdo iš Kempbelo lūpų, jis visas drebėjo. Laikrodžio tiksėjimas ant židinio lentynėlės tartum skaidė laiką į atskirus klaikius kančios atomus, kurių kiekvienas buvo nepakeliamai baisus. Rodėsi, lyg geležinis lankas palengva būtų veržęs jam galvą, lyg gėda, kuria jam grasino, jau būtų užgriuvusi. Ranka ant jo peties slėgė kaip švininė. Jis nebegalėjo ištverti. Atrodė, kad ranka jį sutraiškys.

— Eime, Alenai, privalai tuojau apsispręsti.

— Negaliu,— atsakė jis liūdnai, tarytum žodžiai galėtų ką pakeisti.

— Privalai. Kito kelio nėra. Nedelsk.

Akimirką jis susvyravo.

— Ar viršuje yra židinys?

— Yra dujinė krosnis su asbestu.

— Teks grįžti namo ir kai ką atsinešti iš laboratorijos.

— Ne, Alenai, iš čia neišeisi. Užrašyk ant popieriaus lapo, ko reikia, mano tarnas nuvažiuos ir viską atveš.

Kempbelas brūkštelėjo kelis žodžius, nusausino rašalą ir ant voko užrašė savo asistento pavardę. Dorianas paėmė laiškutį ir atidžiai per-

skaitė. Tada paskambino, padavė jį tarnui, įsakydamas kuo greičiau sugrįžti ir atgabenti visus daiktus.

Kai prieškambario durys užsidarė, Kempbelas nervingai krūptelėjo ir, pakilęs nuo kėdės, priėjo prie židinio. Jis virpėjo lyg drugio krečiamas. Gal dvidešimt minučių nė vienas neprašneko. Po kambarį garsiai zvimbdama skraidė musė, o laikrodžio tiksėjimas atrodė lyg plaktuko dūžiai.

Kai laikrodis išmušė pirmą, Kempbelas apsisuko ir, pažvelgęs į Dorianą Grėjų, pamatė, kad pastarojo akys pilnos ašarų. Liūdno jo veido tyrumas ir grožis kažkodėl įsiutino Kempbelą.

— Tu niekšas, paskutinis niekšas! — sušnibždėjo jis.

— Tylėk, Alenai, tu išgelbėjai man gyvybę,— pasakė Dorianas.

— Gyvybę? O viešpatie, ko verta tavo gyvybė? Iš vienos nuodėmės grimzdai į kitą, o galų gale baigei šituo nusikaltimu. Ne apie tavo gyvybę galvoju, darydamas tai, ką verti mane daryti.

— Ak, Alenai,— atsidusęs sušnibždėjo Dorianas.— Jei tu jaustum man bent vieną tūkstantąją dalelytę tos užuojautos, kurią aš tau jaučiu.

Kalbėdamas jis nusigręžė; dabar jis stovėjo ir žiūrėjo į sodą. Kempbelas nieko neatsakė.

Gal po dešimties minučių kažkas pabeldė į duris; įėjo tarnas ir įnešė didelę raudonmedžio dėžę su chemikalais, didelį plieno ir platinos vielų ritinį ir du keistos formos geležinius gnybtus.

— Ar čia palikti daiktus, pone? — paklausė jis Kempbelą.

— Taip,— atsakė Dorianas.— Beje, Frensi, man dar sykį teks tave pasiųsti. Kuo vardu tas sodininkas Ričmonde, kuris aprūpina Selbį orchidėjomis?

— Hardenas, pone.

— Teisybė, Hardenas. Tučtuojau nuvyksi pas jį, susirasi patį Hardeną ir paprašysi atsiųsti du sykius daugiau orchidėjų, negu buvo užsakyta, ir kuo mažiau baltų. Ne, baltų visiškai nereikia. Diena puiki, Frensi, o Ričmonde taip gražu, antraip aš tavęs nė netrukdyčiau.

— Nieko, pone. Kada man grįžti?

Dorianas pažvelgė į Kempbelą.

— Kiek laiko truks eksperimentas, Alenai? — paklausė jis ramiu, abejingu balsu.

Kadangi kambaryje buvo trečias asmuo, jis pasijuto nepaprastai drąsus.

Kempbelas susiraukė ir prikando lūpą.

— Maždaug penkias valandas,— atsakė jis.

— Vadinasi, bus nė kiek ne vėlu, jei grįši pusę aštuonių, Frensi. Arba palauk,— gali ir negrįžti, tik paruošk drabužius man persirengti. Gali šį vakarą būti laisvas. Pietausiu ne namie, todėl nebūsi man reikalingas.

— Ačiū, pone,— tarė tarnas, išeidamas iš kambario.

— Dabar, Alenai, nė minutės negalima gaišti. Kokia sunki dėžė! Aš ją nunešiu. Tu paimk likusius daiktus.

Jis kalbėjo greitai ir įsakmiai. Kempbelas pasijuto jo valdžioje. Abu išėjo iš kambario.

Kai jie užlipo į viršų, Dorianas išsitraukė raktą ir atrakino duris. Paskui stabtelėjo, ir jo akys apsiniaukė. Jį nukratė šiurpas.

— Man regis, Alenai, aš nepajėgsiu įeiti,— sumurmėjo jis.

— Nesvarbu. Tu man nereikalingas,— šaltai atsakė Kempbelas.

Dorianas pravėrė duris. Ir pastebėjo veidą portrete, kuris saulės šviesoje šnairavo į jį. Priešais portretą ant grindų gulėjo nuplėšta uždanga. Dorianas prisiminė vakar naktį pirmą sykį užmiršęs paslėpti lemtingąją drobę ir jau buvo bešokąs į priekį, bet sudrebėjęs atsitraukė.

Kokia šlykšti raudona rasa taip drėgnai blizgėjo ant vienos rankos, tarytum drobė būtų prakaitavusi krauju? Kaip klaiku! Akimirką jam rodėsi, kad portretas dar klaikesnis už tą nebylią figūrą, kuri, kaip jis žinojo, kniūbso prie stalo. Dorianas matė deformuotą lavono šešėlį, krintantį ant dėmėto kilimo, ir žinojo, kad jis nepakrutėjo iš vietos, o tebėra ten, kur vakar jį paliko.

Dorianas giliai atsiduso, truputį plačiau pravėrė duris ir prisimerkęs, nusukęs galvą, skubiai įėjo į kambarį, pasiryžęs net nežvilgterėti į lavoną. Paskui pasilenkė ir, pakėlęs aukso ir purpuro uždangą, užmetė ją tiesiai ant portreto.

Tada sustojo bijodamas atsigręžti ir įsmeigė žvilgsnį į painų audinio raštą. Jis girdėjo, kaip Kempbelas įnešė sunkią dėžę, geležis ir kitus daiktus, reikalingus baisiam jo darbui. Dorianas ėmė galvoti, ar Kempbelas buvo kada sutikęs Bezilį Holvordą, ir jei buvo, ką jie vienas apie kitą galvojo.

— Dabar palik mane,— tarė griežtas balsas jam už nugaros.

Dorianas apsigręžė ir išbėgo, dar suskubęs pastebėti, kad negyvėlis atloštas kėdėje, o Kempbelas atidžiai apžiūrinėja blizgantį geltoną veidą. Lipdamas žemyn, išgirdo, kaip spynoje pasisuko raktas.

Gerokai po septynių Kempbelas grįžo į biblioteką. Buvo išbalęs, bet visiškai ramus.

— Padariau, ką prašei,— tyliai tarė jis.— O dabar lik sveikas. Mudu niekada nebepasimatysim.

— Alenai, tu išgelbėjai mane nuo pražūties. Neužmiršiu šito,— santūriai pasakė Dorianas Grėjus.

Kempbelui išėjus, Dorianas tučtuojau užlipo į viršų. Kambarys šlykščiai dvokė azoto rūgštimi. Bet negyvėlio, kuris pirmiau sėdėjo už stalo, nebebuvo.

XV SKYRIUS

Tą patį vakarą, pusę devynių, Dorianas Grėjus, elegantiškai apsirengęs, su didele Parmos žibuoklių puokšte švarko atlape įėjo į ledi Narboro svetainę, įlydėtas besilankstančių tarnų. Smilkiniai jam tvinkčiojo nuo pašėlusios nervų įtampos, jis jautėsi neapsakomai įsiaudrinęs, tačiau, bučiuodamas šeimininkei ranką, nusilenkė taip pat lengvai ir grakščiai, kaip ir visada. Gal žmogus kaip tik tada ir atrodo visiškai nesuvaržytas, kai jis priverstas apsimetinėti. Iš tikrųjų nė vienas iš tų, kurie tą vakarą matė Dorianą Grėjų, nebūtų patikėjęs, kad jis pergyveno pačią baisiausią tragediją, kokia gali būti mūsų amžiuje. Tie dailūs pirštai niekada negalėjo gniaužti peilio nusikaltimui, o tos šypsančios lūpos negalėjo keikti Dievo ir gėrio. Jo elgesio ramumas stebino net jį patį, o akimirką jis net itin stipriai pajuto visą savo dvilypio gyvenimo žavumą.

Pobūvis buvo nedidelis, jį paskubomis suruošė ledi Narboro, labai išmintinga moteriškė, dar tebeturinti, anot lordo Henrio, tikrai reto bjaurumo likučius. Ji sugebėjo būti puiki žmona vienam iš pačių nuobodžiausių ambasadorių; deramai palaidojusi vyrą marmuriniame mauzoliejuje, kurį pati suprojektavo, ir ištekinusi dukras už turtingų, bet senyvų vyrų, ji dabar mėgavosi prancūziškais romanais, prancūziška virtuve ir prancūziškuoju *esprit**, kai tik jo užtikdavo.

Dorianą Grėjų ji ypač mėgo ir visada sakydavo, jog džiaugiasi jaunystėje jo nesutikusi. „Žinau, mano mielas, būčiau vėjų vaikyti nuėjusi. Laimė, tuo metu jūsų dar nė kvapo žemėje nebuvo, o vėjus tik malūnai savo sparnais vaikė, todėl man ir paflirtuoti nebuvo progos. Beje,

* Sąmojis (*pranc.*).

dėl to kaltas Narboras. Buvo baisus trumparegis, ir menkas malonumas apgaudinėti vyrą, kuris niekada nieko nemato".

Tą vakarą jos svečiai buvo gana nuobodūs. Mat — taip paaiškino Dorianui šeimininkė, prisidengusi visiškai nutriušusia vėduokle,— viena jos ištekėjusių dukterų netikėtai atvykusi pas ją paviešėti ir, kas dar blogiau, atsivežusi vyrą.

— Mielasis, mano galva, ji negražiai pasielgė,— šnibždėjo ledi Narboro.— Teisybė, kiekvieną vasarą, grįžusi iš Homburgo[1], aš važiuoju pas juos, bet mano metų moteris turi kartais kvėptelėti gryno oro, be to, aš ir juos išjudinu. Jūs nenumanot, kaip jie ten gyvena. Tai tikras nesugadintas kaimo gyvenimas. Keliasi anksti, nes labai daug dirba, ir gula anksti, nes labai mažai galvoja. Nuo Elžbietos laikų[2] apylinkėje nebuvo jokio skandalo, todėl papietavę jie visi užmiega. Jums neteks greta jų sėdėti. Sėdėsit šalia manęs ir linksminsit mane.

Dorianas pusbalsiu pasakė grakštų komplimentą ir ėmė žvalgytis po kambarį. Tikrai, draugija buvo nuobodi. Du svečiai jam buvo nematyti, o kiti — tai Ernestas Heroudenas, vienas tų vidutinio amžiaus vidutinybių, taip dažnai sutinkamų Londono klubuose, kurie neturi priešų, bet yra labai nemėgstami draugų; ledi Rakston, pernelyg išsipusčiusi keturiasdešimt septynerių metų kumpanosė dama, kuri stengdavosi susikompromituoti, bet buvo tokia be galo neįdomi, kad, jos didžiuliam sielvartui, niekas niekada nepatikėdavo jos nusižengimais; ponia Erlin, įkyri žaviai grebluojanti menkystė raudonai rudais plaukais; ledi Elisa Čepmen, šeimininkės dukra, nuobodi, neskoningai apsitaisiusi moteris tipiškai britišku veidu, kurio nieku būdu neprisiminsi, vieną sykį tematęs; jos vyras, raudonskruostis žmogėnas baltomis žandenomis, manantis, kaip ir daugelis jo klasės žmonių, kad nežabotas gyvybingumas gali išpirkti visišką minčių stoką.

Dorianas gerokai apgailestavo čia atėjęs, kol pagaliau ledi Narboro, žiūrėdama į didelį paauksuotos bronzos laikrodį, įmantriais išraitymais apkėtusį židinio lentynėlę, užtiestą rausvai violetine medžiaga, sušuko:

— Kaip bjauriai elgiasi Henris Votonas šitaip vėluodamas! Šįryt nelabai tikėdamasi pasiunčiau jo pakviesti, ir jis tvirčiausiai užtikrino neapvilsiąs manęs.

Šiokia tokia paguoda, kad čia bus Henris. Ir kai atsivėrė durys ir pasigirdo tylus melodingas jo balsas, kuris kažkokiam nenuoširdžiam jo pasiteisinimui iš karto suteikė žavumo, Dorianas liovėsi nuobodžiavęs.

Tačiau per vakarienę jis nieko negalėjo valgyti. Patiekalas sekė patiekalą, bet jis nė vieno net neparagavo. Ledi Narboro be paliovos jį barė už tai, kad jis, pasak jos, „įžeidžiąs vargšą Adolfą, specialiai jam sudariusį šitą meniu“, prorečiais į jį žvilgčiojo lordas Henris, nesuprasdamas jo tylos ir atsainumo. Kartas nuo karto tarnas jo taurę pripildydavo šampano. Jis gėrė godžiai, o troškulys tartum vis stiprėjo.

— Dorianai,— galų gale prašneko lordas Henris, kai buvo duodama *chaud-froid**,— kas tau šį vakarą? Tu visiškai be nuotaikos.

— Tikriausiai jis įsimylėjęs,— sušuko ledi Narboro,— ir bijo man pasisakyti, kad neimčiau pavyduliauti. Jis teisus. Aš tikrai pavyduliaučiau.

— Brangioji ledi Narboro,— šypsodamas tyliai tarė Dorianas.— Ištisą savaitę nieko nebuvau įsimylėjęs, tikrai ničnieko nuo to laiko, kai madam de Ferol išvyko iš Londono.

— Kaip jūs, vyrai, galite įsimylėti šitą moterį! — sušuko senoji dama.— Iš tiesų aš to negaliu suprasti.

— Tik dėl to, kad ji prisimena, kai jūs, ledi Narboro, buvot maža,— pasakė lordas Henris.— Ji vienintelė grandis, jungianti mus ir trumpus jūsų sijonėlius.

— Mano trumpų sijonų, lorde Henri, ji tikrai neprisimena. Bet aš puikiai prisimenu ją Vienoje prieš trisdešimt metų ir prisimenu, kokia *dėcolletėe*** ji tada buvo.

— Ji ir dabar *dėcolletėe*,— pareiškė jis, ilgais pirštais imdamas alyvuogę,— o kai ji apsivelka itin elegantišką drabužį, tampa panaši į prasto prancūziško romano *ėdition de luxe****. Ji tikrai nuostabi ir pilna netikėtumų. O jos talentas šeimyniniam gyvenimui iš tiesų nepaprastas. Kai mirė jos trečiasis vyras, jos plaukai iš sielvarto tapo auksiniai.

— Hari, kaip tau ne gėda! — sušuko Dorianas.

— Tai be galo romantiškas paaiškinimas,— nusijuokė šeimininkė.— Bet trečias vyras! Negi Ferolas jau ketvirtas?

— Be abejonės, ledi Narboro.

— Netikiu nė vienu žodžiu.

— Tada paklauskite poną Grėjų. Jis vienas artimiausių jos draugų.

— Ar teisybė, ponas Grėjau?

---

* Žvėriena su padažu (*pranc.*).

** Dekoltuota (*pranc.*).

*** Prabangus leidinys (*pranc.*).

— Ji taip tvirtina, ledi Narboro,— atsakė Dorianas.— Aš jos paklausiau, ar ir jinai kaip Margarita Navarietė[3] išbalzamavo jų širdis ir pasikabino sau prie juostos. Ji atsakė to nepadariusi, nes nė vienas jų neturėjęs širdies.

— Keturi vyrai! Dievaži, tai jau *trop de zêle**.

— *Trop d'audace*** — taip aš jai sakau,— tarė Dorianas.

— O, drąsos jai niekam nepritrūksta, mano mielas. O koks tasai Ferolas? Aš jo nepažįstu.

— Labai gražių moterų vyrai priklauso nusikaltėlių klasei,— tarė lordas Henris, gurkšnodamas vyną.

Ledi Narboro sušėrė jam vėduokle.

— Lorde Henri, aš nėmaž nesistebiu girdėdama visą pasaulį sakant, kad jūs itin nedoras žmogus.

— Bet koks pasaulis taip sako? — paklausė lordas Henris, kilsterėjęs antakius.— Gal tik anas pasaulis. Su šiuo aš puikiai sutariu.

— Visi, ką tik pažįstu, sako, kad jūs labai nedoras,— sušuko senoji ledi, purtydama galvą.

Keletą akimirkų lordas Henris sėdėjo labai rimtu veidu.

— Tai siaubinga,— pagaliau tarė jis,— kad nūnai žmonės tau už akių sako visišką teisybę.

— Juk jis nepataisomas! — sušuko Dorianas, palinkdamas į priekį.

— Turbūt,— juokdamasi atsakė šeimininkė.— Bet jeigu jūs visi taip juokingai dievinat ponią de Ferol, man teks vėl ištekėti, kad tapčiau madinga.

— Jūs, ledi Narboro, niekada nebeištekėsit,— įsiterpė lordas Henris.— Jūs buvot pernelyg laiminga. Antrą sykį teka tik ta moteris, kuri nekentė savo pirmojo vyro. Antrą sykį veda tik tas vyras, kuris dievino pirmąją žmoną. Moterys bando laimę, vyrai rizikuoja.

— Narboras nebuvo idealus,— sušuko senoji ledi.

— Jei jis būtų buvęs idealus, jūs nebūtumėt jo mylėjusi, brangioji ledi,— pasigirdo atsakymas.— Moterys myli mus už ydas. Jei mes pakankamai jų turim, jos viską mums atleidžia, net protą. Tai tikrų tikriausia teisybė, nors aš ir bijausi, kad po šių žodžių jūs, ledi Narboro, manęs niekada nebepakviesit pietauti.

— Be abejonės, teisybė, lorde Henri. Jei mes, moterys, jūsų nemylėtumėm dėl ydų, kur jūs pasidėtumėt? Nė vienas iš jūsų nebūtų vedęs.

---

* Per daug smarku (*pranc.*).

** Per daug įžūlu (*pranc.*).

Būtumėt gauja varganų viengungių. Beje, skirtumas nedidelis. Nūnai visi vedę vyrai gyvena kaip viengungiai, o visi viengungiai — kaip vedę.

— *Fin de siècle**,— sumurmėjo lordas Henris.

— *Fin du globe***! — atsakė jam šeimininkė.

— Verčiau jau būtų *fin du globe*,— atsidusdamas tarė Dorianas.— Gyvenimas — tai didžiulis nusivylimas.

— Ak, dieve mano,— sušuko ledi Narboro, užsimaudama pirštines,— tik nesakykit man, kad jūs gyvenime jau viską išsėmėt. Kai žmogus taip šneka, aišku, jog gyvenimas jį patį išsėmė. Lordas Henris labai nedoras, ir kartais man atrodo, jog ir aš verčiau būčiau buvusi nedora, tačiau jūs sutvertas būti geras, jūs atrodot toks geras. Būtinai surasiu jums mielą žmoną. Lorde Henri, ar nemanot, kad ponui Grėjui derėtų vesti?

— Aš, ledi Narboro, jam visą laiką tą sakau,— nusilenkdamas atsakė lordas Henris.

— Ką gi, reikia paieškoti geros nuotakos. Šiandien vakare atidžiai peržiūrėsiu Debretą[4] ir sudarysiu visų tinkamų jaunų damų sąrašą.

— Ar amžių pažymėsit, ledi Narboro? — paklausė Dorianas.

— Būtinai pažymėsiu amžių, truputėlį paredaguotą. Tik nieko nereikia daryti paskubomis. Noriu, kad tai būtų, kaip rašo *„Morning Post“*, tinkama sąjunga, ir noriu, kad judu abu būtumėt laimingi.

— Kiek kvailysčių žmonės prikalba apie laimingas santuokas! — sušuko lordas Henris.— Vyras su bet kokia moterim gali būti laimingas tol, kol jos nemyli.

— Ak, koks jūs cinikas! — sušuko senoji dama; ji atstūmė savo kėdę ir galvos linktelėjimu pakvietė stotis ledi Rakston.— Būtinai vėl ateikit vakarienės ilgai netrukęs. Jūs mane veikiat geriau už visus tonizuojančius vaistus, kuriuos prirašo seras Endrius. Tik pasakykit, kokius žmones pageidautumėt pas mane matyti. Noriu, kad draugija būtų smagi.

— Mėgstu vyrus su ateitimi ir moteris su praeitimi,— atsakė lordas Henris.— O gal jums atrodo, kad tada susirinktų vieni sijonai?

— Tikriausiai,— atsakė ji juokdamasi ir atsistojo.— Tūkstantį kartų atsiprašau, brangioji ledi Rakston. Nepastebėjau, kad jūs nebaigėt rūkyti cigaretės.

---

* Amžiaus pabaiga (*pranc.*).

** Pasaulio pabaiga (*pranc.*).

— Nesvarbu, ledi Narboro. Aš per daug rūkau. Ateityje žadu mažinti.

— Tik nedarykit to, meldžiamoji,— tarė lordas Henris.— Saikingumas — pražūtingas dalykas. Lygiai bjaurus, kaip ir kasdieniniai pietūs. Truputį daugiau, negu reikia,— jau ir puota.

Ledi Rakston smalsiai dirstelėjo į jį.

— Būtinai atvažiuokit kokią popietę, lorde Henri, ir man išaiškinkit. Atrodo labai intriguojanti teorija,— tyliai pasakė ji ir čiuožte iščiuožė iš kambario.

— Žiūrėkit, kad per ilgai negaištumėt su ta savo politika ir paskalomis,— sušuko prie durų ledi Narboro.— Jei užtruksit, mes ten, viršuje, tikrai susipešim.

Vyrai nusijuokė, o ponas Čepmenas oriai pakilo nuo vieno stalo galo ir atsisėdo priešingam. Dorianas Grėjus pakeitė vietą ir persėdo prie lordo Henrio. Ponas Čepmenas ėmė garsiai šnekėti apie padėtį Bendruomenių rūmuose. Jis tyčiojosi iš savo priešų. Tarp juoko protrūkių kartas nuo karto iš jo lūpų išsprūsdavo žodis „doktrinierius“, toks baisus brito ausims. Britanijos vėliavą jis iškėlė virš Minties aukštumų. Tikroji visuomenės atrama pasirodė besąs paveldimas rasės kvailumas — taip jis linksmai pavadino anglų sveiką protą.

Šypsena žaidė lordo Henrio lūpose, jis atsigręžė ir pažvelgė į Dorianą.

— Ar tau geriau, bičiuli? — paklausė jis.— Per pietus atrodei visiškai prastai.

— Man nieko nėra, Hari. Pavargau. Štai ir viskas.

— Vakar vakare buvai žavus. Mieloji hercogienė labai tau palanki. Ji man sakė atvyksianti į Selbį.

— Žadėjo atvažiuoti dvidešimtą.

— Ar Monmetas taip pat bus?

— Žinoma, Hari.

— Jis mane taip erzina, beveik tiek pat, kiek ir hercogienę. Ji labai protinga, kaip moteris, net pernelyg protinga, bet jai trūksta to nenusakomo silpnybės žavesio. Tik molio kojos aukso statulą padaro tokią brangią. Jos kojos labai dailios, bet ne iš molio. Veikiau tai balto porceliano kojos. Jos perėjo per ugnį, o ko ugnis nesudegina, tą užgrūdina. Ji turi patirties.

— Ar seniai ji ištekėjusi? — paklausė Dorianas.

— Pasak jos, ištisą amžinybę, o sulig perų knyga — dešimt metų,

tačiau dešimt metų su Monmetu turėjo prilygti amžinybei, viską sudėjus į krūvą. Kas dar atvyks?

— Na, dar Vilobiai, lordas Ragbis su žmona, mūsų šeimininkė, Džefris Klaustonas, visi įprastiniai. Pakviečiau lordą Grotrianą.

— Man jis patinka,— pasakė lordas Henris. — Daugelis jo nemėgsta, bet man jis atrodo žavus. Atsitiktinį perdėtą jo puošnumą atperka pastovus perdėtas jo išprusimas. Tai labai modernus žmogus.

— Nežinau, Henri, ar jis galės atvykti. Gal jam teks drauge su tėvu važiuoti į Monte Karlą.

— Ak, kokie įkyrūs tie svetimi giminės! Pasistenk, kad jis būtų. Beje, Dorianai, vakar vakare tu labai anksti išbėgai. Prieš vienuoliktą. O ką paskui veikei? Ar ėjai tiesiai namo?

Dorianas skubiai dirstelėjo į Henrį ir susiraukė.

— Ne, Hari,— galų gale atsakė jis. — Beveik ligi trijų nesugrįžau namo.

— Ar buvai klube?

— Taip,— atsakė jis. Paskui prikando lūpą. — Ne, ne tą norėjau pasakyti. Klube nebuvau. Vaikštinėjau. Nebeprisimenu, ką veikiau... Koks tu, Hari, smalsus! Visada nori žinoti, kas ką veikė. O aš visada noriu užmiršti, ką veikiau. Jei geidi žinoti tikslų laiką, grįžau pusę trijų. Raktą buvau palikęs, ir tarnui teko mane įleisti. O jei tau reikia kokių patvirtinančių įrodymų, jo paklausk.

Lordas Henris truktelėjo pečiais.

— Mielas bičiuli, negi man rūpi! Eime viršun į svetainę. Ne, chereso aš negersiu, ačiū, ponas Čepmenai. Kažkas tave ištiko, Dorianai. Pasakyk kas. Šį vakarą esi lyg nesavas.

— Nepaisyk manęs, Hari. Aš suirzęs ir be nuotaikos. Užsuksiu pas tave rytoj ar poryt. Atsiprašyk ledi Narboro už mane. Į viršų nebelipsiu. Eisiu namo. Turiu eiti namo.

— Na gerai, Dorianai. Tikiuosi matyti tave rytoj po pietų. Bus hercogienė.

— Pasistengsiu atvykti, Hari,— pasakė jis, eidamas iš kambario. Važiuodamas namo, Dorianas suprato, kad baimė, kurią tarėsi užgniaužęs, vėl sugrįžo. Atsitiktiniai lordo Henrio klausimai išmušė jį iš vėžių, o juk turėjo tvardytis. Reikėjo sunaikinti pavojingus įrodymus. Šiurpas nukratė jį. Net mintis, kad teks tuos daiktus liesti, atrodė jam nepakenčiama.

Vis dėlto reikėjo tą padaryti. Jis tą suprato ir, užrakinęs bibliotekos duris, atidarė slaptą stalčių, į kurį buvo įkišęs Bezilio Holvordo ap-

siaustą ir kelionmaišį. Židinyje degė didžiulė liepsna. Jis įmetė dar vieną pliauską. Svylančių drabužių ir degančios odos kvapas buvo šlykštus. Jis sugaišo tris ketvirčius valandos, kol viską sunaikino. Galų gale jam pasidarė bloga, ėmė svaigti galva, ir jis, uždegęs kelias alžyrietiškas smilkymo žvakes kiaurašonėje varinėje gorėje, susivilgė rankas ir kaktą vėsiu muskuso actu.

Staiga jis pašoko. Akys keistai sužibo, ir jis ėmė nervingai kramtyti apatinę lūpą. Tarp dviejų langų stovėjo didelė florentietiška juodmedžio spinta su dramblio kaulo ir lazurito inkrustacijomis. Dorianas žiūrėjo į ją kaip į daiktą, kuris jį viliojo ir baugino, kuriame tarsi būtų slypėję tai, ko jis troško ir kuo beveik bjaurėjosi. Jis ėmė tankiau alsuoti. Pašėlęs noras įsėlino į širdį. Jis užsidegė cigaretę, bet tuoj nusviedė. Vokai merkėsi, ir ilgos užriestos blakstienos beveik palietė skruostus. Bet jis vis dar tebežiūrėjo į spintą. Galų gale pakilo nuo sofos, ant kurios gulėjo, priėjo prie spintos ir, atrakinęs ją, paspaudė kažkokią slaptą spyruoklę. Palengva išslinko trikampis stalčius, Doriano pirštai instinktyviai įlindo į jį ir kažką sugniaužė. Tai buvo mažytė juoda aukso dulkėmis nubarstyta lako dėžutė, labai dailaus darbo, banguotom linijom pagražintais šonais; prie šilkinių virvelių kabojo krištoliniai rutuliukai ir kutai iš supintų metalinių siūlelių. Dorianas ją atidarė. Viduje buvo žalia masė, blizganti kaip vaškas, neįprastai slogaus ir skvarbaus kvapo.

Kelias akimirkas jis dvejojo, jo veide buvo sustingęs keistas šypsnys. Paskui virpėdamas, nors kambaryje ir buvo labai karšta, atsitiesė ir pažvelgė į laikrodį. Buvo be dvidešimt dvylika. Dėželę padėjo vėl į stalčių, uždarė spintos duris ir nuėjo į miegamąjį.

Kai bronzos dūžiai tamsoje išmušė vidurnaktį, Dorianas Grėjus, apsivilkęs prastais drabužiais, šaliku apsimuturiavęs kaklą, tylutėliai išslinko iš namų. Bondo gatvėje rado karietą su geru arkliu. Šūktelėjo vežėją ir tyliai pasakė adresą.

Vežėjas papurtė galvą.

— Man per toli,— sumurmėjo jis.

— Štai soverenas,— pasakė Dorianas. — Jei greit važiuosi, dar vieną gausi.

— Gerai, pone,— atsakė vyriškis,— už valandos būsit. — Gavęs užmokestį, jis apgręžė arklį ir skubiai nudardėjo Temzės link.

XVI SKYRIUS

Ėmė lyti šaltas lietus, ir per lašų miglą nykiai bolavo gatvės žibintai. Aludės jau buvo uždaromos, o prie jų durų juodavo pasklidi vyrų ir moterų pulkeliai. Iš kelių barų skambėjo šiurpus juokas. Kitur pešėsi ir rėkavo girtuokliai.

Atsilošęs ekipaže, ant kaktos užsismaukęs skrybėlę, Dorianas Grėjus abejingu žvilgsniu stebėjo šlykščias didmiesčio padugnes ir tarpais kartojo sau žodžius, kuriuos lordas Henris buvo jam pasakęs pirmąją jų susitikimo dieną: „Gydyti sielą pojūčiais, o pojūčius — sielos pagalba". Taip, čia visa paslaptis. Jis ne sykį tatai išbandė ir dar sykį pabandys. Yra opijaus rūkyklų, kur galima nusipirkti užmarštį, yra klaikių landynių, kur naujų nuodėmių beprotybė gali nutrinti senųjų nuodėmių prisiminimus.

Žemai danguje tarsi geltona kaukolė kabojo mėnuo. Kartkartėmis didžiulis debesis, lyg šmėkla kyštelėjęs ilgą ranką, uždengdavo jį. Dujiniai žibintai tolydžio retėjo, o gatvės vis siaurėjo ir tamsėjo. Sykį vežėjas paklydo, ir jam teko pusę mylios grįžti atgal. Nuo arklio kilo garas, jis bėgo, taškydamas valkas. Šoniniai ekipažo langai apsitraukė storu lyg flanelė rūko sluoksniu.

„Gydyti sielą pojūčiais, o pojūčius — sielos pagalba". Šie žodžiai nesiliovė skambėję jam ausyse. Jo siela tikrai buvo mirtinai iškamuota. Nejau pojūčiai iš tiesų galėtų ją pagydyti? Pralietas nekaltas kraujas. Kas jį išpirks? Ak, jo išpirkti nebegalima, bet jei nebėra atleidimo, dar liko užmarštis, o jis pasiryžęs užmiršti, sutrypti, sutraiškyti praeitį taip, kaip traiškoma žmogų įgėlusi gyvatė. Galų gale, kokią teisę turėjo Bezilis šitaip su juo kalbėti? Kas jam leido teisti kitus? Tai, ką jis pasakė,— baisu, siaubinga, nepakenčiama.

Ekipažas riedėjo ir riedėjo, bet Dorianui rodėsi, kad jis juda vis lėčiau. Dorianas pakėlė lango stiklą ir šūktelėjo vežėjui, kad paskubėtų. Jį ėmė kamuoti bjaurus opijaus alkis. Gerklė degė, dailios rankos nervingai gniaužėsi. Įšėlęs jis smogė arkliui savo lazda. Vežėjas nusijuokė ir sušėrė botagu. Tada Dorianas savo ruožtu nusijuokė, tačiau vežėjas tylėjo.

Atrodė, jog kelias be galo, o gatvės panašios į juodą išsikėtusio voro tinklą. Monotonija tapo nebepakenčiama, ir, rūkui tirštėjant, Dorianą pagavo baimė.

Paskui jie pravažiavo pro vienišą plytinių kvartalą. Rūkas čia buvo skystesnis, ir Dorianas matė keistas, į butelius panašias degimo krosnis,

o viršum jų skleidėsi ugnies liežuvių vėduoklės. Jiems važiuojant kažkur sulojo šuo, toli nakties tamsoje sukliko praskrendanti žuvėdra. Arklys, už provėžos užkliuvęs, knaptelėjo, paskui pasuko į šoną ir ėmė šuoliuoti.

Netrukus jie išsuko iš negrįsto kelio ir vėl dardėjo grindiniu. Beveik visų namų langai buvo tamsūs, tik šen bei ten lempos apšviestoje užuolaidoje juodavo fantastiški šešėlių siluetai. Dorianas smalsiai žiūrėjo į juos. Šešėliai judėjo tartum milžiniškos marionetės ir mosikavo lyg gyvos būtybės. Jis jautė jiems neapykantą. Prislopintas pyktis ruseno jo širdyje. Kai jie pasuko už kampo, kažkokia moteris pro praviras duris riktelėjo jiems įkandin, o du vyrai gal šimtą jardų vijosi iš paskos. Vežėjas šmaukščiojo botagu.

Sakoma, kad aistra verčia mintis suktis ratu. Iš tikrųjų, sukramtytos Doriano Grėjaus lūpos be paliovos kraupiai kartojo tuos vylingus žodžius apie sielą ir pojūčius, kol galų gale įsitikino, jog jie visiškai išreiškia jo nuotaiką, ir kol protu pateisino aistras, kurios ir be pritarimo būtų jį užvaldžiusios. Viena vienintelė mintis šliaužė per visas jo smegenų ląsteles, o pašėlęs noras gyventi, baisiausias iš visų žmogaus troškimų, dirgino kiekvieną virpantį nervą, kiekvieną skaidulą. Bjaurumas, kurio jis kadaise nekentė, nes šis grąžindavo jį į tikrovę, dabar dėl tos pačios priežasties tapo jam malonus. Bjaurumas buvo vienintelė realybė. Šiurkštūs barniai, šlykšti landynė, grubi palaido gyvenimo prievarta, net vagių ir valkatų niekšybė buvo daug gyvesnė ir darė didesnį įspūdį už nuostabias Meno formas ir Dainos pažadintas miglotas svajones. Užsimiršimui tik jų ir reikėjo. Po trijų dienų jis bus išsivadavęs.

Staiga vežėjas, trūktelėjęs vadeles, sustabdė karietą prie tamsaus skersgatvio angos. Viršum žemų stogų su kyšančiais kaminais styrojo juodi laivų stiebai. Balzgano rūko kamuoliai lyg pamėkliškos burės tvyrojo kiemuose.

— Kažkur čia, ar ne, pone? — kimiu balsu paklausė vežėjas pro langelį.

Dorianas krūptelėjo ir apsidairė, įsmeigęs akis į tamsą.

— Ir čia bus gerai,— atsakė ir, iššokęs iš ekipažo, atidavė vežėjui žadėtą priedą, o paskui ėmė skubiai žingsniuoti prieplaukos link. Kur ne kur prie didelių prekybos laivų degė žibintai. Šviesa mirgėjo, jos atspindžiai raibuliavo valkose. Raudona pašvaistė gaubė į tolimą kelionę išplaukiantį laivą — į jį buvo kraunamos anglys. Slidus grindinys atrodė lyg šlapias lietpaltis.

Dorianas nuskubėjo į kairę, retkarčiais dirsčiodamas atgal pasižiūrėti, ar kas nors neseka. Po septynių ar aštuonių minučių jis priėjo skurdų nedidelį namą, įsispraudusį tarp dviejų aukštų sandėlių. Viename viršutinių langų buvo pastatyta lempa. Dorianas sustojo ir pabeldė sutartu būdu.

Po valandėlės jis išgirdo žingsnius prieangyje, kažkas atkabino grandinę. Durys tylutėliai atsivėrė, ir jis įėjo į vidų, nė žodžio netaręs susigūžusiai beformei būtybei, kuri, jam įeinant, pasitraukė į šešėlį. Prieangio gale kabojo sudriskusi žalia užuolaida; nuo vėjo gūsio, įsiveržusio iš lauko paskui Dorianą, ji ėmė pleventi ir suptis. Dorianas ją atitraukė ir pateko į ilgą žemą patalpą, kuri galėjo kadaise būti trečios eilės dansingas. Aplinkui ant sienų ryškiai liepsnojo dujinės lempos, o priešais kabantys musių apdergti veidrodžiai skleidė blausius, iškreiptus jų atspindžius. Virpantys šviesos ratai sklido nuo apskretusių briaunoto alavo reflektorių, pritaisytų už lempų. Grindys buvo nubarstytos geltonomis pjuvenomis, kurios daiktais buvo sutryptos į purvą ir išmargintos tamsiomis palieto vyno dėmėmis. Keli malajiečiai, sutūpę prie mažos anglinės krosnelės, žaidė kauliukais ir šnekučiuodamiesi juokėsi, iššiepę baltus dantis. Kampe, užsikniaubęs ant stalo, sėdėjo jūreivis, o prie ryškiom spalvom dažyto bufeto, kuris ėjo palei visą sieną, stovėjo dvi sunykusios moterys ir šaipėsi iš senio, su pasišlykštėjimu valančio savo švarko rankoves.

— Įsivaizduoja, kad raudonos skruzdėlės jį apniko,— nusijuokė viena, Dorianui einant pro šalį.

Žmogus išgąstingai pažvelgė į ją ir ėmė verkšlenti.

Patalpos gale buvo laiptukai į pritemdytą kambarį. Dorianui skubiai lipant per tris išklibusias pakopas, į jį plūsterėjo slogus opijaus kvapas. Jis giliai įkvėpė, ir šnervės jam suvirpo iš malonumo. Jam įėjus į kambarį, jaunas vyriškis lygiais geltonais plaukais, kuris palinkęs viršum lempos degėsi ilgą ploną pypkę, žvilgterėjo į jį ir neryžtingai linkterėjo.

— Čia tu, Adrianai? — sumurmėjo Dorianas.

— O kur man būti? — apatiškai atsakė šis. — Niekas su manimi dabar nebenori kalbėti.

— Maniau, kad tu išvykai iš Anglijos.

— Darlingtonas nieko nedarys. Mano brolis pagaliau apmokėjo sąskaitą. Bet Džordžas nekalba su manimi... Man vis tiek,— pridūrė jis atsiduses. — Kol šito turi, draugų nereikia. Man rodos, aš per daug turiu draugų.

Dorianas krūptelėjo, paskui apmetė žvilgsniu groteskiškas figūras, kurios keisčiausiomis pozomis gulėjo suvirtusios ant suplyšusių čiužinių. Iškraipytos galūnės, pražiotos burnos, pastėrusios apsiblaususios akys — visa tai jį traukė. Jis žinojo, kokiose keistose dausose jie kamuojasi ir koks nykus pragaras atskleidžia jiems naujų džiaugsmų paslaptis. Jie buvo laimingesni už jį. Jis dar tebebuvo minčių nelaisvėje. Prisiminimai lyg baisi liga graužė jam sielą. Kartkartėmis jam vaidenosi į jį žvelgiančios Bezilio Holvordo akys. Tačiau Dorianas jautė negalįs čia pasilikti. Adrianas Singltonas jį trikdė. Jis norėjo būti ten, kur niekas jo nepažintų. Norėjo pabėgti nuo savęs.

— Eisiu į kitą vietą,— pasakė jis palūkėjęs.

— Ties prieplauka?

— Taip.

— Tikriausiai ten bus toji pasiutusi katė. Čia jos nebepriima.

Dorianas trūktelėjo pečiais.

— Man įkyrėjo moterys, kurios myli. Moterys, kurios nekenčia, daug įdomesnės. Be to, ten ir tas daiktas geresnis.

— Beveik toks pat.

— Man labiau patinka. Eime išgerti. Labai noriu.

— Aš nieko nenoriu,— sumurmėjo jaunasis vyras.

— Vis tiek eime.

Adrianas Singltonas sunkiai pakilo ir nusekė paskui Dorianą ligi baro. Mulatas apdriskusiu tiurbanu ir nutriušusiu paltu pasveikino jį, bjauriai išsišiepdamas, ir pastūmėjo butelį brendžio bei dvi taures. Prislinko moterys ir ėmė plepėti. Dorianas atsuko joms nugarą ir kažką tyliai pasakė Adrianui Singltonui.

Šypsnys iškreipė vienos moters veidą.

— Kokie išdidūs mes šiandien,— nusišaipė jinai.

— Dėl dievo, nekalbink manęs,— suriko Dorianas, trepteledamas koja. — Ko nori? Pinigų? Še! Tik nebekalbink manęs!

Atbukusiose moters akyse blykstelėjo dvi raudonos kibirkštys, bet vėl užgeso, ir akys liko bereikšmės, apsiblaususios. Ji atkragino galvą ir godžiais pirštais susišlavė monetas nuo baro. Draugė pavydžiai ją stebėjo.

— Kam visa tai? — atsiduso Adrianas Singltonas. — Grįžti nebenoriu. Ar ne vis tiek? Man ir čia gera.

— Parašysi man, jei tau ko reikės? — pasakė Dorianas palūkėjęs.

— Galbūt.

— Labanakt.

— Labanakt,— atsakė jaunasis vyras, lipdamas laiptais aukštyn ir nosine šluostydamas sukepusias lūpas.

Dorianas skausmo iškreiptu veidu nuėjo prie durų. Jam betraukiant užuolaidą, šlykštus juokas išsiveržė iš pinigus paėmusios moters dažytų lūpų.

— Va, eina tas, kur velniui parsidavė,— žagsėdama sugergždė jinai.

— Eik velniop! — sušuko jis. — Palik mane!

Ji spragtelėjo pirštais.

— Norėtum, kad Pasakų Princu vadinčiau? — suspigo jinai Dorianui įkandin.

Sulig tais žodžiais snaudžiantis jūreivis pašoko ir kaip pašėlęs ėmė dairytis. Jis išgirdo, kaip trinktelėjo uždaromos prieangio durys. Ir išlėkė lyg genamas.

Dorianas Grėjus skubėjo palei molą per dulkiantį lietų. Kažkodėl jį sujaudino susitikimas su Adrianu Singltonu, ir jis ėmė svarstyti, ar iš tikrųjų yra kaltas dėl šio jaunuolio pražūties, kaip kad užgauliai jį užsipuolė Bezilis Holvordas. Dorianas prikando lūpą, kelias akimirkas liūdesys apniaukė jam akis. Bet pagaliau kas jam Adrianas? Gyvenimas per trumpas, kad ant savo pečių užsikrautum svetimų suklydimų naštą. Kiekvienas gyvena savo gyvenimą ir moka už jį pats. Tik gaila, kad taip dažnai tenka mokėti už vieną vienintelę klaidą. Reikia mokėti be paliovos. Likimas niekada galutinai nesuveda savo sąskaitų su žmogumi.

Psichologai teigia, jog yra akimirkų, kai nuodėmės troškimas ar noras įvykdyti tai, ką pasaulis vadina nuodėme, taip pagauna žmogų, jog kiekviena jo raumenų skaidula, kiekviena jo smegenų ląstelė prisipildo baisių impulsų. Tokiais atvejais ir vyrai, ir moterys praranda valios laisvę. Jie eina į savo baisią pražūtį taip, kaip eina automatai. Pasirinkimo jie nebeturi, jų sąžinė žuvusi, o jei ji dar gyva, tai tik tam, kad maištas atrodytų dar patrauklesnis, neklusnumas — žavesnis. Nes visos nuodėmės, kaip nesiliaudami mums tvirtina teologai, kyla iš neklusnumo. Ir išdidžioji dvasia, toji blogio aušrinė žvaigždė[1], krito iš dangaus už tai, kad maištavo.

Apdiržusia širdimi, geisdamas tik blogio, pilnas nešvarių minčių, maišto trokštančia siela Dorianas skubėjo, tolydžio spartindamas žingsnį, bet tuo metu, kai jis jau nėrė į tamsią tarpuvartę, kur ne kartą suko, norėdamas trumpesniu keliu pasiekti tą blogu vardu garsėjančią landynę, staiga pajuto, kaip iš užpakalio kažkas jį pačiupo; nespėjęs pasipriešinti, Dorianas buvo priremtas prie sienos, o žiauri ranka jau gniaužė jam gerklę.

Dorianas grūmėsi kaip pašėlęs ir baisiom pastangom atgniaužė smaugiančius pirštus. Po akimirkos jis išgirdo revolverio spragtelėjimą ir pamatė, kaip blizga tiesiai jam į galvą nutaikytas vamzdis, o priešais juoduoja tamsi neaukšto kresno vyro povyza.

— Ko norit? — suvapėjo Dorianas.

— Tylėk! Šausiu, jei krustelėsi!

— Jums protas pasimaišė. Ką aš jums padariau?

— Pražudei Sibilę Vein,— pasigirdo atsakymas. — O Sibilė Vein buvo mano sesuo. Ji nusižudė. Aš tą žinau. Ant tavęs krinta kaltė dėl jos mirties. Prisiekiau, kad už tai tave nudėsiu. Daugelį metų tavęs ieškojau. Neturėjau jokio ženklo, jokio pėdsako. Abu žmonės, kurie būtų galėję papasakoti, kaip atrodai, jau negyvi. Nieko nežinojau apie tave, tik meilės vardą, kuriuo jinai tave vadindavo. Šį vakarą atsitiktinai jį išgirdau. Susitaikyk su Dievu, nes šiąnakt mirsi.

Dorianui Grėjui iš baimės akys aptemo.

— Niekada tokios nepažinojau,— pralemeno jis. — Niekada apie tokią negirdėjau. Iš proto išsikraustėt.

— Verčiau išpažink savo nuodėmes. Kaip mane gyvą matai, tau galas.

Baisi akimirka. Dorianas nežinojo, nei ką sakyti, nei ką daryti.

— Klaupkis! — suriaumojo vyriškis. — Duodu vieną minutę susitaikyti su Dievu, ne daugiau. Šiąnakt išplaukiu į Indiją ir prieš tai turiu atlikti pareigą. Vieną minutę. Ne daugiau.

Dorianui nusviro rankos. Sustingęs iš siaubo, jis nebežinojo ką daryti. Staiga jam švystelėjo beprotiška viltis.

— Palaukit! — suriko jis.— Kada nusižudė jūsų sesuo? Sakykit greitai — kada?

— Prieš aštuoniolika metų,— atsakė vyriškis. — Ko čia klausti! Negi metai svarbu?

— Aštuoniolika metų,— nusijuokė Dorianas, ir jo balse suskambo pergalė. — Aštuoniolika metų! Nusiveskit mane po žibintu ir pažvelkit man į veidą.

Džeimsas Veinas akimirką dvejojo, nesuprasdamas, ko nori Dorianas. Paskui čiupo jį ir ištempė iš tarpuvartės.

Vėjo blaškoma žibinto šviesa buvo blausi ir mirgėjo, tačiau jos užteko, kad Džeimsas pamatytų šiurpią klaidą, kurią tarėsi padaręs, nes žmogaus, kurį ketino nužudyti, veidas žydėjo jaunyste, buvo nesuteršto jos tyrumo. Atrodė, kad jam ne daugiau kaip dvidešimt pavasarių, vargu ar buvo vyresnis, gal net tokio pat amžiaus, kaip jo se-

suo, kai prieš daugelį metų jie išsiskyrė. Neliko jokių abejonių, kad ne šis žmogus ją pražudė.

Jis paleido Dorianą ir svirduliuodamas atšlijo.

— Dieve mano! Dieve mano! — sušuko jis. — Juk būčiau jus nužudęs!

Dorianas Grėjus giliai atsikvėpė.

— Žmogau, jūs vos neįvykdėt baisaus nusikaltimo,— pasakė jis, griežtai žvelgdamas į Džeimsą Veiną. — Tebūnie tai įspėjimas, kad nemėgintumėt keršyti pats.

— Atleiskit, pone,— sumurmėjo Džeimsas Veinas. — Aš apsigavau. Atsitiktinis žodis, kurį nugirdau toj nelemtoj landynėj, nuvedė mane klaidingais pėdsakais.

— Verčiau eikit namo ir paslėpkit tą revolverį, kad bėdon neįkliūtumėt,— pasakė Dorianas ir apsisukęs palengva nuėjo sau gatve.

Džeimsas Veinas stovėjo ant šaligatvio, sustingęs iš siaubo. Jis drebėjo visu kūnu. Netrukus juodas šešėlis, kuris slinko palei varvančią sieną, išlindo į šviesą ir pritykino prie Džeimso. Jį palietė kažkieno ranka, ir krūptelėjęs jis atsigręžė. Tai buvo viena moterų, gėrusių prie baro.

— Kodėl jo nenudėjai? — sušnypštė jinai, prikišusi artyn sulysusį veidą. — Žinojau, kad nusivijai jį, kai išbėgai iš Deilio. Kvailys! Reikėjo nudėti. Jis turi krūvą pinigų, o bjauresnio žmogaus kaip gyvas nerasi.

— Ne jo aš ieškojau,— atsakė jis,— ir ne pinigų man reikia. Gyvybės man reikia. Žmogui, kurio gyvybės man reikia, turėtų būti gal keturiasdešimt metų. O šis dar beveik berniukas. Ačiū dievui, kad nesusitepiau rankų jo krauju.

— Beveik berniukas! — nusišaipė ji. — Žmogau, jau bus aštuoniolika metų, kai Pasakų Princas padarė mane tokią, kokia esu.

— Meluoji! — suriko Džeimsas Veinas.

Ji iškėlė ranką į dangų.

— Prisiekiu prieš Dievą, jog sakau teisybę,— sušuko ji.

— Prieš Dievą?

— Tegu man žadą atima, jeigu meluoju. Jis pats blogiausias iš visų, kurie čia lankosi. Sako, už gražų veidą velniui parsidavęs. Jau bus aštuoniolika metų, kaip aš jį pažįstu. Jis beveik nepasikeitė nuo to laiko. O aš pasikeičiau,— pridūrė ji, piktai dėbtelėdama.

— Prisieki?

— Prisiekiu,— lyg duslus aidas pasigirdo iš jos išdžiūvusių lūpų. —

Tik neišduok manęs,— suinkštė ji. — Aš jo bijau. Ir duokš man už nakvynę užsimokėti.

Nusikeikęs jis atšoko nuo jos ir puolė prie gatvės kampo, bet Dorianas Grėjus jau buvo dingęs. Kai jis atsigręžė, moteriškės taip pat nebebuvo.

XVII SKYRIUS

Po savaitės Dorianas Grėjus sėdėjo Selbi Rojalio oranžerijoje ir šnekučiavosi su dailiąja Monmeto hercogiene, kuri drauge su savo vyru, sunykusiu šešiasdešimtmečiu, buvo tarp jo svečių. Visi gėrė arbatą; prie stalo, ant kurio stovėjo didžiulė lempa nėrinių gaubtu ir skleidė sodrią šviesą ant trapaus servizo porceliano ir kaltinio sidabro, pirmuoju smuiku griežė hercogienė. Baltos jos rankos grakščiai nardė tarp puodelių, o putlios raudonos lūpos šypsojo — Dorianas Grėjus kažką jai buvo pašnibždėjęs. Lordas Henris sėdėjo atsilošęs šilkais drapiruotoje pintoje kėdėje ir žiūrėjo į juodu. Ant persikų spalvos kušetės sėdėjo ledi Narboro ir dėjosi klausanti hercogo pasakojimo apie paskutinį Brazilijos vabalą, papildžiusį jo kolekciją. Trys jauni vyrai elegantiškais kostiumais vaišino pyragaičiais kelias damas. Jau atvyko dvylika svečių, ir buvo tikimasi, kad kitą dieną dar daugiau atvažiuos.

— Apie ką judu šnekatės? — paklausė lordas Henris, dideliais žingsniais eidamas prie stalo ir dėdamas savo puoduką. — Manau, kad Dorianas tau, Gledise, pasakojo apie mano sumanymą viską pavadinti naujais vardais. Žavus sumanymas.

— Bet aš, Hari, nenoriu naujo vardo,— atsiliepė hercogienė, žvelgdama į jį nuostabiomis akimis. — Aš visiškai patenkinta savo vardu ir nėmaž neabejoju, kad ponas Grėjus patenkintas savuoju.

— Mieloji Gledise, nieku gyvu nekeisčiau judviejų vardų. Jie tobuli. Visų pirma aš turėjau galvoje gėles. Vakar nusiskyniau orchidėją į švarko atlapą. Puikų taškeliais nusėtą žiedą, tokį pat viliojantį kaip septynios didžiosios nuodėmės[1]. Nieko nepagalvojęs, paklausiau vieną iš sodininkų, kuo vardu gėlė. Jis atsakė, kad čia esąs puikus Robinzonianos egzempliorius ar dar kažkas kita, ne mažiau baisu. Liūdna, tačiau mes iš tikrųjų praradom sugebėjimą duoti daiktams gražius vardus. Vardas — tai viskas. Niekada nesiginčiju dėl poelgių. Ginči-

juos tik dėl žodžių. Todėl ir nekenčiu vulgaraus realizmo literatūroje. Žmogus, kuris galėjo kastuvą pavadinti kastuvu, turėtų būti priverstas juo kasti. Daugiau niekam jis netinka.

— Tad kaipgi, Hari, turėtume tave vadinti? — paklausė jinai.

— Jis vardu Princas Paradoksas,— pasakė Dorianas.

— Taiklu! — sušuko hercogienė.

— Tokio vardo nė girdėti nenoriu,— nusijuokė lordas Henris, grimzdamas į fotelį. — Etiketė prilimpa. Atsisakau titulo.

— Karaliai titulų neatsisako,— įspėjo gražios lūpos.

— Vadinasi, nori, kad aš ginčiau sostą?

— Taip.

— Aš skelbiu rytojaus tiesas.

— Man labiau patinka šios dienos suklydimai,— atsakė ji.

— Tu, Gledise, mane nuginkluoji,— sušuko jis, užsikrėsdamas žaisminga jos nuotaika.

— Atimu skydą, Hari, bet ne ietį.

— Niekada ja nekovoju prieš grožį,— atsakė jis, mostelėdamas ranka.

— Čia tu klysti, Hari, patikėk. Per daug vertini grožį.

— Kaip gali taip kalbėti? Teisybė, sutinku, jog geriau būti gražiam negu geram. Bet, kita vertus, niekas greičiau už mane nepripažins, kad geriau būti geram negu bjauriam.

— Tad bjaurumas — viena iš septynių didžiųjų nuodėmių? — sušuko hercogienė. — O ką tik jas lyginai su orchidėjom.

— Bjaurumas, Gledise,— viena iš septynių didžiųjų dorybių. Tau, kaip gerai konservatorei, negalima per daug jų sumenkinti. Alus, Biblija ir septynios didžiosios dorybės[2] padarė mūsų Angliją tokią, kokia ji yra.

— Vadinasi, tau nepatinka mūsų šalis? — paklausė ji.

— Aš joje gyvenu.

— Kad lengviau būtų ją smerkti.

— Ar nori, kad sutikčiau su Europos nuosprendžiu Anglijai?

— O ką jie sako apie mus?

— Kad Tartiufas emigravęs į Angliją ir ėmęsis savo verslo.

— Tai tavo nuomonė?

— Atiduodu ją tau.

— Negalėčiau naudotis. Ji pernelyg teisinga.

— Nebijok. Mūsų tautiečiai niekada neatpažįsta savo portretų.

— Jie praktiški.

— Greičiau sukti negu praktiški. Kai jie suveda balansą, kvailumą jiems atsveria turtas, ydas — veidmainystė.

— Vis dėlto mes atlikom didelių žygių.

— Dideli žygiai buvo mums primesti, Gledise.

— Mes nešėm jų naštą.

— Tik ligi biržos.

Ji papurtė galvą.

— Aš tikiu nacija! — sušuko ji.

— Joje tėra tik buvusio veržlumo likučiai.

— Ji turi ateitį.

— Žlugimas mane labiau traukia.

— O menas? — paklausė ji.

— Tai liga.

— Meilė?

— Iliuzija.

— Religija?

— Modernus tikėjimo pakaitalas.

— Tu skeptikas.

— Jokiu būdu! Skepticizmas — tikėjimo pradžia.

— Kas tu?

— Apibrėžimas riboja.

— Duok man siūlo galą.

— Siūlai trūkinėja. Paklystum labirinte.

— Tu stulbini mane. Verčiau šnekėkim apie ką kita.

— Mūsų šeimininkas — žavinga tema. Prieš daugelį metų jis buvo gavęs Pasakų Princo vardą.

— Ak, neprimink man to! — sušuko Dorianas Grėjus.

— Mūsų šeimininkas šį vakarą nepakenčiamas,— rausdama pastebėjo hercogienė. — Man regis, jis galvoja, kad Monmetas vedė mane grynai moksliniais sumetimais kaip geriausią nūdienių drugių egzempliorių, kokį begalėjo surasti.

— Na, gal smeigtuku jis jūsų neprismeigs,— nusijuokė Dorianas Grėjus.

— O, smeigtukais, ponas Grėjau, supykusi mane smaigsto kambarinė.

— O dėl ko gi, hercogiene, ji pyksta ant jūsų?

— Dėl menkiausių niekų, patikėkit. Dažniausiai dėl to, kad be dešimt devintą aš pareiškiu, jog pusę devynių jau turiu būti apsirengusi.

— Iš tiesų, kokia ji nesupratinga! Jums derėtų ją įspėti.

— Nedrįstu, ponas Grėjau. Juk ji man sugalvoja skrybėlaičių modelius. Ar prisimenat skrybėlaitę, kurią buvau užsidėjusi per pobūvį sode pas ledi Hilstoun? Kur jūs prisiminsit, bet malonu, kad bent dedatės prisimenąs. Taigi tiesiog iš nieko ją padarė. Visos geros skrybėlaitės padarytos iš nieko.

— Kaip ir geras vardas, Gledise,— įsiterpė lordas Henris.

— O kai žmogus tikrai ko pasiekia, bematant įgyja priešų. Būk vidutinybė, jei nori būti populiarus.

— Tik ne tarp moterų,— tarė hercogienė, purtydama galvą,— o moterys valdo pasaulį. Užtikrinu jus, kad mes vidutinybių nepakenčiam. Kažkas pasakė, kad mes, moterys, mylime ausimis, kaip vyrai myli akimis, jei jie iš viso myli.

— Man regis, kad mes nieko kita ir neveikiam,— sumurmėjo Dorianas.

— Ak, ponas Grėjau, vadinasi, jūs niekada iš tikrųjų nemylite,— pasakė hercogienė; ji dėjosi nuliūdusi.

— Brangioji Gledise! — sušuko lordas Henris. — Kaip galima šitaip kalbėti? Meilė gyva pakartojimais, o pakartojimai alkį paverčia menu. Be to, kiekvieną sykį, kai myli, atrodo, kad tai tas vienintelis kartas. Objektai keičiasi, bet aistra viena. Objektų skirtingumas ją tik sustiprina. Gyvenime mes geriausiu atveju galim patirti vienut vieną didelį išgyvenimą, o didžiausia gyvenimo paslaptis — tą išgyvenimą kartoti kaip galima dažniau.

— Net jeigu teko nuo jo nukentėti? — paklausė hercogienė palūkėjusi.

— Tuo labiau, jei teko nukentėti,— atsakė lordas Henris.

Hercogienė apsisuko ir smalsiu žvilgsniu pažiūrėjo į Dorianą Grėjų.

— O ką jūs, ponas Grėjau, pasakysit? — paklausė ji.

Dorianas akimirką dvejojo. Paskui atlošė galvą ir nusijuokė.

— Aš, hercogiene, visada sutinku su Hariu.

— Net kai jis klysta?

— Haris niekada neklysta, hercogiene.

— Ar jo filosofija padėjo jums rasti laimę?

— Laimės aš niekada neieškojau. Kam? Ieškojau malonumų.

— Ir radot, ponas Grėjau?

— Dažnai. Pernelyg dažnai.

Hercogienė atsiduso.

— Aš ieškau ramybės,— pasakė ji,— ir jeigu nenueisiu persirengti, šį vakarą jos nerasiu.

— Leiskit, hercogiene, dovanoti jums orchidėjų,— sušuko Dorianas ir pašokęs nuėjo gilyn į oranžeriją.

— Tu su juo begėdiškai flirtuoji,— pasakė lordas Henris savo pusseserei. — Verčiau pasisaugok. Jis be galo patrauklus.

— Jei nebūtų patrauklus, nereikėtų ir kovos.

— Vadinasi, graikas prieš graiką[3]?

— Aš trojėnų pusėje. Jie kovojo dėl moters.

— Ir pralaimėjo.

— Būna didesnių blogybių už nelaisvę,— atsakė ji.

— Šuoliuoji nelaikydama pavadžio.

— Greitis teikia gyvybę,— pasigirdo *riposte**.

— Aš tą užrašysiu savo dienoraštyje šį vakarą.

— Ką?

— Kad apdegusį vaiką vilioja ugnis.

— Aš net neapsvilusi. Mano sparnai nepaliesti.

— Naudoji juos viskam, tik ne pabėgimui.

— Drąsa iš vyrų perėjo moterims. Mums ji nepatirtas jausmas.

— Tu turi varžovę.

— Ką?

Jis nusijuokė.

— Ledi Narboro,— sušnibždėjo jis. — Jinai tiesiog jį dievina.

— Verti mane nuogąstauti. Apeliavimas į senovę lemtingas mums, romantikams.

— Romantikams? Jūs naudojatės moksliniais metodais.

— Mus išauklėjo vyrai.

— Bet jūsų neištyrinėjo.

— Charakterizuok mus kaip lytį,— metė ji iššūkį.

— Sfinksai be paslapčių.

Ji pažvelgė į jį šypsodama.

— Kaip ilgai negrįžta ponas Grėjus,— tarė ji. — Eime jam pagelbėti. Aš dar nepasakiau, kokios spalvos mano suknelė.

— A! Teks tau, Gledise, suknelę derinti prie gėlių.

— Tai būtų per ankstyva kapituliacija.

— Romantinis menas prasideda nuo kulminacijos.

— Turiu išsaugoti galimybę trauktis.

— Taip, kaip traukdavosi partiečiai[4]?

— Jie pasislėpdavo dykumoje. To aš negalėčiau padaryti.

---

* Atsakomasis smūgis (*pranc.*).

— Moterims ne visada leidžiama rinktis,— atsakė lordas Henris, bet vos tik jis spėjo baigti sakinį, iš oranžerijos galo pasigirdo slopi dejonė, o paskui kažkas sunkus dunkstelėjo žemėn. Visi pašoko. Hercogienė stovėjo sustingusi iš siaubo. Baimės pilnomis akimis lordas Henris nubėgo pro plazdančias palmes ir rado Dorianą Grėjų apalpusį, gulintį kniūbsčią ant plytelėmis išklotų oranžerijos grindų.

Jis buvo tučtuojau nuneštas į mėlynąją svetainę ir paguldytas ant vienos iš sofų. Veikiai jis atsigavo ir apsidairė nustebęs.

— Kas nutiko? — paklausė jis. — O, prisimenu! Henri, ar čia man saugu?

Jis ėmė drebėti.

— Mielas Dorianai,— atsakė lordas Henris,— tu tik buvai nualpęs. Nieko daugiau. Matyt, pervargai. Verčiau neateik pietų. Aš tave pavaduosiu.

— Ne, aš ateisiu,— atsakė jis, vargais negalais stodamasis. — Verčiau ateisiu. Negalima likti vienam.

Jis nuėjo į savo kambarį ir persirengė. Per pietus prie stalo jis buvo pilnas pašėlusio, nevaržomo linksmumo, tačiau kartkartėmis jį persmelkdavo siaubas, kai tik prisimindavo Džeimso Veino veidą, kuris jį stebėjo, prisispaudęs prie oranžerijos stiklo lyg balta nosinė.

XVIII SKYRIUS

Kitą dieną jis niekur nėjo iš namų ir didžiumą laiko praleido savo kambaryje, kamuojamas baisios mirties baimės ir vis dėlto abejingas gyvenimui. Jam ėmė rodytis, kad jį kas seka, jo tyko, kad jam spendžiami spąstai. Vos tik nuo vėjo sujudėdavo gobelenai, jis krūptelėdavo. Sausi lapai, kuriuos vėjas blaškė į švinu įrėmintus lango stiklus, jam atrodė nelyginant jo paties neįvykdyti pasiryžimai ir nuožmūs sąžinės priekaištai. Vos tik užmerkdavo akis, bematant prieš jį vėl iškildavo jūreivio veidas, žvelgiantis pro aprasojusį stiklą, ir siaubo pirštai vėl sugniauždavo širdį.

O gal tik jo fantazija išvadino kerštą iš nakties tamsos ir dabar jam prieš akis rikiavo klaikius bausmės vaizdus? Tikrovė chaotiška, tačiau žmogaus vaizduotėje viešpatauja šiurpi logika. Tik vaizduotė kiekvieną

nuodėmę užsiundo sąžinės priekaištais. Tik vaizduotė kiekvieną nusikaltimą palydi baisių jo pasekmių paveikslais. Realiame faktų pasaulyje blogieji lieka nenubausti, o gerieji negauna atpildo. Sėkmė lydi stiprius, pralaimėjimas skirtas silpniems. Štai ir viskas. Pagaliau, jeigu ir koks svetimas žmogus būtų slankiojęs apie namus, tarnai ar sargai būtų jį pastebėję. Jei gėlynuose būtų rastos pėdos, sodininkai būtų pranešę. Taip, čia tik jo fantazija. Sibilės Vein brolis nesugrįžo jo nudėti. Jis išplaukė savo laivu ir nuskęs kur nors šaltame vandenyne. Šiaip ar taip, jo bijoti nebereikia. Juk galų gale tas žmogus nežino, negali žinot, kas jis. Jį saugo jaunystės kaukė.

Bet jeigu tai tik iliuzija, kaip baisu, kad sąžinė gali sukurti tokias klaikias šmėklas, suteikti joms regimą pavidalą ir paleisti tau prieš akis! Kaip jis begyvens, jeigu dieną naktį jo nusikaltimų šmėklos spoksos į jį iš visų tylių kampų, vaipysis išlindusios iš savo slaptų urvų, kuždės į ausį, kai jis sėdės už puotos stalo, budins lediniais pirštais, kai jis miegos! Kai jam į galvą atsėlino šita mintis, jis pabalo iš siaubo, ir staiga jam pasirodė, kad net oras atšalo. O! Kokią klaikios beprotybės valandą jis nužudė savo draugą! Šiurpu net prisiminti tą sceną! Ir vėl viskas iškilo jam prieš akis. Atmintyje atgijo kiekviena kraupi detalė ir rodėsi dar baisesnė. Iš juodojo Laiko urvo, įsisupusi į raudoną skraistę, iškilo jo nuodėmė. Šeštą valandą atėjęs lordas Henris rado Dorianą taip raudantį, tarsi jam plyštų širdis.

Tik trečią dieną Dorianas išdrįso išeiti iš namų. Vaiskus pušimis pakvipęs žiemos rytas tartum grąžino jam džiaugsmą ir gyvybės ugnį. Bet pasikeitimą sukėlė ne vien fizinės aplinkos sąlygos. Jo paties prigimtis sukilo prieš tą beribę kančią, kuri kėsinosi sudrumsti, sugriauti tobulą jo ramybę. Taip visada atsitinka subtilios, rafinuotos sandaros charakteriams. Stiprios jų aistros arba palaužia, arba palūžta. Jos arba pražudo žmogų, arba žūsta pačios. Lėkšti sielvartai, lėkšta meilė išlieka ir toliau. O didelę meilę ir didelį sielvartą sunaikina jų pačių perteklius. Be to, Dorianas pats save įtikino buvęs siaubo sukrėstos vaizduotės auka ir dabar žvelgė atgal į savo būgštavimus lyg ir su užuojauta ir net geroka paniekos doze.

Po pusryčių jis valandą vaikštinėjo sode su hercogiene, o paskui nuvažiavo per parką ten, kur vyko medžioklė. Nuo šarmos žolė atrodė lyg druska apibarstyta. Dangus mėlynavo kaip apversta metalo taurė. Plona ledo plutelė buvo aptraukusi nendrėmis apaugusio negilaus ežero pakraščius.

Prie pušyno jis pamatė serą Džefrį Klaustoną, hercogienės brolį,

stumiantį iš šautuvo du iššautus patronus. Dorianas iššoko iš karietos ir, paliepęs vežėjui važiuoti kumelę namo, pro sudžiūvusius paparčius ir sausus krūmokšnius nuėjo prie svečio.

— Kaip sekėsi medžioklė, Džefri? — paklausė jis.

— Nelabai, Dorianai. Turbūt dauguma paukščių ištrūko į atvirą lauką. Manau, kad po priešpiečių geriau eis, kai patrauksim į naujus plotus.

Dorianas žingsniavo šalia jo. Gaivus kvapnus oras, rusvos ir rausvos šviesos, mirgančios miške, kartkartėmis pasigirstantys kimūs varovų šūksmai ir įkandin jų sekąs šaižus šautuvų pyškėjimas žavėjo jį, ir jis pajuto laisvės džiugesį. Jo nebeslėgė rūpesčiai, jis buvo laimingas, pilnas džiaugsmingo abejingumo.

Staiga už kokių dvidešimt jardų priešais juos iš tankios sausos žolės kupsto iššoko kiškis stačiom ausim juodais galiukais ir pasispyręs ilgom užpakalinėm kojom nurūko alksnyno tankmėn. Seras Džefris prisidėjo šautuvą prie peties, bet žvėrelio judesių grakštumas nežinia kodėl sužavėjo Dorianą Grėjų, ir jis suriko:

— Nešaukit, Džefri. Palikit gyvą.

— Kvailystė, Dorianai! — nusijuokė jo bičiulis ir, kiškiui neriant į tankmę, iššovė.

Pasigirdo du riksmai: baisus pašauto kiškio riksmas ir dar baisesnis — mirštančio žmogaus.

— O dieve! Pataikiau į varovą! — sušuko seras Džefris. — Koks asilas galėjo atsistoti priešais šautuvus! Liaukitės šaudę! — suriko jis visu balsu.— Žmogus sužeistas.

Vyriausias varovas atbėgo su lazda rankoje.

— Kur, pone? Kur? — šaukė jis.

Tuo pat metu visoje linijoje nutilo šūviai.

— Čia,— piktai atsiliepė seras Džefris, bėgdamas į tankmę. — Ko jūs, po galais, nesulaikot savo vyrų? Visai dienai man medžioklę sugadinot.

Dorianas žiūrėjo, kaip vyrai lindo į alksnyną, skirdami lanksčias svyruojančias šakas. Netrukus jie išniro, paskui save į saulės šviesą tempdami lavoną. Dorianas nusigręžė, apimtas siaubo. Jam rodėsi, kad visur, kur tik eina, jį lydi nelaimė. Girdėjo, kaip seras Džefris paklausė, ar žmogus iš tikrųjų negyvas, ir vyriausio varovo teigiamą atsakymą. Staiga jam pasivaideno, kad visas miškas pilnas veidų. Buvo girdėti, kaip trypia nesuskaitoma daugybė kojų, kaip tyliai šurmuliuoja balsai.

Viršum galvos pro šakas nuplasnojo didžiulis fazanas vario spalvos krūtine..

Po kelių akimirkų, kurios priblokštam Dorianui prailgo lyg begalinės skausmo valandos, jis pajuto kažkieno ranką ant peties. Krūptelėjo ir atsigręžė.

— Dorianai,— prašneko lordas Henris,— verčiau aš jiems pasakysiu, kad šiandien medžioklė jau baigta. Nederėtų jos tęsti.

— Aš, Hari, norėčiau, kad niekada niekas nebemedžiotų,— atsakė jis karčiai. — Tai baisu ir žiauru. Ar tas žmogus?..

Sakinio baigti jis nebegalėjo.

— Deja, taip,— atsakė lordas Henris. — Visas užtaisas suėjo jam į krūtinę. Tikriausiai mirė tučtuojau. Eime, grįžkim namo.

Jie ėjo drauge alėjos link gal penkiasdešimt jardų, netardami nė žodžio. Paskui Dorianas pažvelgė į lordą Henrį ir sunkiai atsidusęs pasakė:

— Tai blogas ženklas, Hari, labai blogas ženklas.

— Kas? — paklausė lordas Henris.— A! Šita nelaimė. Mielas drauge, nieko nebepagelbėsi. Žmogus buvo pats kaltas. Ko jis atsistojo priešais šautuvus? Be to, mes čia niekuo dėti. Džefriui, žinoma, gana nesmagu. Varovų niekas šratais nevaišina. Žmonės tada ima galvoti, kad esi netikęs šaulys, o Džefris juk šaudo labai taikliai. Na, bet kam apie visa tai kalbėti.

Dorianas papurtė galvą.

— Tai blogas ženklas, Hari. Jaučiu, tartum kažkurį iš mūsų turėtų ištikti baisi nelaimė. Gal mane,— pridūrė jis, skausmo kupinu mostu brūkštelėdamas sau per akis.

Vyresnysis vyras nusijuokė.

— Vienintelė baisi nelaimė pasaulyje, Dorianai,— nuobodulys. Tai vienintelė nuodėmė, kuri neatleidžiama. Bet, rodos, dėl jos mums kentėti netenka, nebent per pietus tie vyrukai imtų pliaukšti apie šį įvykį. Reikės jiems pasakyti, kad ši tema — tabu. O kai dėl ženklų, jų visai nebūna. Likimas nesiunčia mums savo pasiuntinių. Jis pernelyg išmintingas ar pernelyg žiaurus. Beje, Dorianai, kas galėtų tave ištikti? Turi viską, ko begalima trokšti. Nerasi žmogaus, kuris nenorėtų pasikeisti su tavimi vietom.

— Nėra žmogaus, Hari, su kuriuo aš nenorėčiau keistis vietomis. Nesijuok šitaip. Sakau teisybę. Tas varganas kaimietis, kuris ką tik mirė, laimingesnis už mane. Mirties aš nebijau. Tik mane baugina mirties artėjimas. Taip ir matau, kaip švininiam ore milžiniški jos sparnai

plasnoja aplinkui mane. Dieve mano! Nejaugi nematai, kaip ten už medžių slapstosi žmogus, seka mane, tyko?

Lordas Henris pažvelgė į tą pusę, kur rodė drebanti pirštinėta ranka.

— Taip,— tarė jis šypsodamas.— Matau sodininką, laukiantį tavęs. Tikriausiai nori paklausti, kokių gėlių pageidauji šiandien stalui papuošti. Koks tu juokingai nervingas, mielas bičiuli. Grįžęs į miestą, būtinai nueik pas mano gydytoją.

Dorianas lengviau atsiduso, pamatęs artėjantį sodininką. Sodininkas kilstelėjo skrybėlę, dvejodamas akimirką žiūrėjo į lordą Henrį, paskui išsitraukė laišką ir padavė savo šeimininkui.

— Maloningoji ponia liepė laukti atsakymo,— sumurmėjo jis.

Dorianas įsikišo laišką į kišenę.

— Pasakyk maloningajai poniai, kad aš grįžtu,— atsakė jis šaltai.

Sodininkas apsisuko ir skubiai nuėjo namų link.

— Kaip moterys mėgsta daryti visa, kas pavojinga! — nusijuokė lordas Henris.— Tai viena iš savybių, kuriomis aš labiausiai žaviuosi. Moteris flirtuos su bet kuo tol, kol kiti žiūrės į ją.

— Kaip tu, Hari, mėgsti šnekėti apie viską, kas pavojinga! Bet šiuo atveju klysti. Man labai patinka hercogienė, bet aš jos nemyliu.

— O hercogienė tave labai myli, tačiau tu kiek mažiau jai patinki, vadinasi, judu puikiai tinkat vienas antram.

— Skleidi paskalas, o joms nėra jokio pagrindo.

— Visų paskalų pagrindas — nemoralus faktas,— pasakė lordas Henris ir užsidegė cigaretę.

— Hari, tu dėl aforizmo bet ką paaukotum.

— Žmonės savo noru deda galvas ant aukuro,— pasigirdo atsakymas.

— Gera būtų, jei galėčiau mylėti,— sušuko Dorianas Grėjus, ir jo balse suskambo begalinis liūdesys,— bet atrodo, jog būsiu praradęs aistrą, užmiršęs geismą. Aš per daug įsigilinęs į save. Tapau pats sau našta. Noriu pabėgti, pasitraukti, užsimiršti. Kvailai pasielgiau čia atvykęs. Turbūt reikės nusiųsti telegramą Harviui, kad paruoštų jachtą. Jachtoje gali jaustis saugus.

— Nuo ko saugus, Dorianai? Tave kamuoja kažkoks rūpestis. Kodėl nesakai, kas tau? Juk žinai, kad padėčiau.

— Negaliu pasakyti, Hari,— liūdnai atsakė jis.— Spėju, kalta mano vaizduotė. Toji baisi nelaimė mane sukrėtė. Mane kankina šiurpus nujautimas, jog kažkas panašaus atsitiks ir man.

— Kokia nesąmonė!

— Tikriausiai, bet negaliu nusikratyti šituo jausmu. A, štai hercogienė. Su tuo elegantišku kostiumu ji tikra Artemidė. Matot, hercogiene, mes grįžom.

— Aš jau viską žinau, ponas Grėjau,— atsakė ji.— Vargšas Džefris baisiai nusiminęs. Rodos, jūs prašėt jį nešauti to kiškio. Kaip keista!

— Taip, labai keista. Nežinau, kas mane paskatino tai pasakyti. Greičiausiai čia buvo tik užgaida. Kiškutis atrodė be galo mielas. Bet man labai gaila, kad jie jums pasakė apie tą žmogų. Bjauri tema.

— Nemaloni tema,— įsiterpė lordas Henris.— Ir jokios psichologinės vertės neturi. Jei Džefris tyčia būtų taip padaręs, koks jis būtų įdomus! Norėčiau pažinti žmogų, įvykdžiusį tikrą žmogžudystę.

— Koks tu, Hari, baisus! — sušuko hercogienė.— Ar ne, ponas Grėjau? Hari, ponas Grėjus vėl serga. Jis tuojau nualps.

Dorianas šiaip taip susitvardė ir nusišypsojo.

— Niekai, hercogiene,— sumurmėjo jis.— Man nervai baisiai pakriko. Nieko kita. Tikriausiai šįryt per toli būsiu nuėjęs. Negirdėjau, ką sakė Haris. Ar ką nors baisaus? Būtinai man kada nors pasakysit. Eisiu atsigulti. Atleiskit.

Jie jau buvo priėję prie didžiųjų laiptų, kurie iš oranžerijos vedė į terasą. Kai paskui Dorianą užsivėrė stiklinės durys, lordas Henris atsigręžė ir pažvelgė į hercogienę savo mieguistomis akimis.

— Ar labai jį įsimylėjai? — paklausė.

Hercogienė kurį laiką nieko neatsakė, tik stovėjo, žvelgdama į priešais atsivėrusį reginį.

— Kad aš žinočiau,— pagaliau tarė ji.

Jis papurtė galvą.

— Žinojimas būtų pražūtingas. Nežinia kaip tik žavi mus. Per miglą visi daiktai atrodo nuostabūs.

— Galima paklysti.

— Mieloji Gledise, visi keliai veda ten pat.

— Kur?

— Į nusivylimą.

— Tai buvo mano gyvenimo debiutas,— atsiduso ji.

— Ir atėjo vainikuotas.

— Žemuogių lapai man įkyrėjo.

— Jie tau tinka.

— Tik viešumoje.

— Pasigestum jų,— pasakė lordas Henris.

— Nė su vienu lapeliu nesiskirsiu.

— Monmetas turi ausis.

— Senatvėj klausa atbunka.

— Ar jis niekada nepavyduliavo?

— Verčiau būtų pavyduliavęs.

Jis apsižvalgė, tarytum ko ieškodamas.

— Ko ieškai? — paklausė ji.

— Rutulėlio nuo tavo rapyros[1],— atsakė jis.— Tu jį numetei.

— Tebeturiu kaukę.

— Po ja tavo akys dar žavesnės.

Ji vėl nusijuokė. Jos dantys atrodė lyg baltos sėklos raudoname vaisiuje.

Penktą valandą Dorianas paskambino ir, pakvietęs tarną, liepė sukrauti jo lagaminus naktiniam Londono ekspresui ir užsakė karietą pusei devynių. Jis buvo pasiryžęs nebenakvoti Selbi Rojalyje nė vienos nakties. Tai buvo pikta lemianti vieta. Mirtis čia vaikščiojo pačiam dienos vidury. Miško žolė buvo apšlakstyta krauju.

Paskui parašė laiškelį lordui Henriui — pranešė važiuojąs į miestą pasitarti su gydytoju ir paprašė užimti svečius. Kai jau buvo bekišąs laišką į voką, kažkas pabeldė į duris, ir tarnas pranešė, kad vyriausias varovas norįs jį matyti. Dorianas susiraukė ir prikando lūpą.

— Tegu įeina,— pasakė jis, akimirką padvejojęs.

Kai tik vyriškis įėjo, Dorianas išsitraukė iš stalčiaus čekių knygelę ir išskleidė ją prieš save.

— Turbūt atėjot dėl šio ryto nelaimės, Torntonai? — paklausė jis, imdamas plunksną.

— Taip, pone,— atsakė vyriausias varovas.

— Ar tas vargšas žmogelis buvo vedęs? Ar turėjo šeimą? — klausinėjo Dorianas nuobodžiaujančiu veidu.— Jei taip, nenoriu, kad jo artimieji skurstų, ir nusiųsiu jiems tokią sumą, kokios, jūsų nuomone, jiems reikia.

— Mes, pone, nežinom, kas jis. Todėl aš ir drįsau pas jus ateiti.

— Nežinot kas? — abejingai paklausė Dorianas.— Kaipgi šitaip? Negi jis ne jūsiškis?

— Ne, pone. Niekada nesu jo matęs. Atrodo, pone, lyg būtų jūreivis.

Plunksna iškrito Dorianui iš rankos, ir staiga jam pasirodė, tarsi širdis būtų liovusis plakti.

— Jūreivis? — sušuko jis.— Sakot, jūreivis?

— Taip, pone. Atrodo, lyg būtų jūreivis — ir abi rankos ištatuiruotos, ir šiaip.

— Ar ką nors radot pas jį? — paklausė Dorianas, palinkęs į priekį, išgąstingom akim žvelgdamas į vyriškį.— Kokį dokumentą, kur būtų jo pavardė?

— Tik truputį pinigų, pone, visai nedaug, ir šešių užtaisų revolverį. Niekur jokios pavardės. Atrodo, padorus vyras, pone, bet iš prastų žmonių. Mes manom, kad koks jūreivis.

Dorianas pašoko. Staiga jam švystelėjo beprotiška viltis. Kaip pamišęs jis stvėrėsi jos.

— Kur lavonas? — sušuko jis.— Greit! Turiu jį tučtuojau pamatyti.

— Jis tuščioje arklidėje, fermoje, pone. Žmonės nenori negyvėlio į namus priimti. Sako, lavonas nelaimę atneša.

— Fermoje! Tučtuojau eik ten ir lauk manęs. Pasakyk tarnam, kad atvestų man arklį. Ne. Tiek to. Aš pats nueisiu į arklides. Bus greičiau.

Nė ketvirčiui valandos neprabėgus, Dorianas kaip beįmanydamas jau ragino arklį, šuoliais lekiantį ilga alėja. Pro šalį lyg vaiduoklių eisena šmėkščiojo medžiai, šiurpūs šešėliai krito priešais jį ant kelio. Sykį kumelė pasibaidė balto vartų stulpo ir vos jo nenumetė. Jis šėrė vytiniu jai per sprandą. Lyg strėlė skrodė ji sambrėškas. Akmenys lėkė į šalis nuo jos pasagų.

Pagaliau Dorianas prijojo fermą. Kieme stoviniavo du vyrai. Jis nušoko nuo arklio ir metė pavadį vienam iš jų. Tolimiausioje arklidėje mirgėjo žiburėlis. Kažkas tartum sakyte sakė jam, kad ten lavonas, ir Dorianas nuskubėjęs uždėjo ranką ant durų skląsčio.

Akimirką palūkėjo, jausdamas, jog stovi prie pat slenksčio, kurį peržengus jo laukia pragaištis arba išsigelbėjimas. Paskui stumtelėjo duris ir įėjo.

Kampe ant maišų krūvos gulėjo negyvas žmogus šiurkščiais marškiniais ir mėlynom kelnėm. Veidas buvo uždengtas dėmėta nosine. Šalimais spragsėjo žvakigalis, įkištas į butelį.

Dorianą Grėjų nukrėtė šiurpas. Jis pajuto negalėsiąs savo ranka nuimti nosinės nuo veido ir pašaukė vieną iš fermos darbininkų.

— Nuimk tą skudurą nuo veido. Noriu pasižiūrėti,— paliepė jis ir įsitvėrė durų staktos.

Kai tarnas atidengė veidą, Dorianas žengė žingsnį į priekį. Džiaugsmo šūksnis išsprūdo jam iš lūpų. Žmogus, nušautas krūmuose, buvo Džeimsas Veinas.

Kelias akimirkas jis pastovėjo, žiūrėdamas į lavoną. O kai jojo namo, akys jam buvo pilnos ašarų,— jis žinojo esąs išgelbėtas.

XIX SKYRIUS

— Gali man nešnekėti, kad pasidarysi geras! — sušuko lordas Henris, merkdamas baltus pirštus į rožių vandenį raudono vario dubenyje.— Esi visiškai tobulas. Meldžiamasis, nesikeisk.

Dorianas Grėjus papurtė galvą.

— Ne, Hari, aš savo gyvenime pernelyg daug blogybių esu pridaręs. Daugiau nebedarysiu. Nuo vakar dienos pradėjau gerus darbus.

— Kur vakar buvai?

— Kaime, Hari. Vienut vienas praleidau dieną mažoje smuklėje.

— Mielas vaike,— tarė šypsodamas lordas Henris,— kaime bet kas gali būti geras. Ten nėra pagundų. Štai kodėl žmonės, gyvenantys ne mieste, yra visiškai necivilizuoti. Pasidaryti civilizuotam toli gražu nėra lengva. Tik dviem keliais žmogus pasiekia civilizaciją. Vienas kelias — kultūra, antrasis — sugedimas. Kaimo gyventojams nei viena, nei antra neprieinama, todėl jie ir stovi vietoje.

— Kultūra ir sugedimas,— pakartojo Dorianas.— Pažinau ir viena, ir kita. Dabar man atrodo baisu, kad jie visada eina ranka rankon. Nes aš, Hari, radau naują idealą. Pasidarysiu kitoks. Man regis, jau dabar aš kitoks.

— Tu man dar nepasakei, koks buvo tas geras darbas. O gal sakaisi jau ne vieną padaręs? — paklausė bičiulis, įsidėjęs į lėkštę nedidelę raudonų nunokusių žemuogių piramidę ir kriauklės pavidalo skylėtu šaukštu barstydamas ją baltu cukrumi.

— Tau, Hari, galiu pasakyti. Niekam kitam negalėčiau. Aš kai ko pagailėjau. Skamba pagyrūniškai, bet tu supranti, ką turiu galvoje. Ji buvo labai graži ir nuostabiai panaši į Sibilę Vein. Turbūt tai visų pirma ir patraukė mane. Juk prisimeni Sibilę Vein, ar ne? Rodos, taip seniai visa tai buvo! Ką gi, Hetė, be abejonės, ne mūsų luomo. Ji paprasta kaimo mergaitė. Bet aš tikrai ją mylėjau. Esu visai tikras, mylėjau. Visą šį nuostabų gegužį du ar tris kartus per savaitę važiuodavau jos aplankyti. Vakar ji laukė manęs sodelyje. Obelų žiedai krito jai ant plaukų, ir ji juokėsi. Šįryt auštant mes turėjom drauge išvažiuoti. Staiga aš nusprendžiau palikti ją tokią pat tyrą gėlę, kokią radau.

— Manau, kad šis jausmas savo šviežumu suteikė tau, Dorianai, didžiulį malonumą,— pertraukė jį lordas Henris.— Bet aš galiu užbaigti šitą idilę. Davei jai gerą patarimą ir sutrypei širdį. Taip, tokia tavo naujo gyvenimo pradžia.

— Hari, tu baisus! Nekalbėk tokių klaikių dalykų. Nesutrypiau

Hetei širdies. Be abejonės, jinai verkė ir taip toliau. Bet garbės neprarado. Ji, kaip Perdita, gali gyventi mėtų ir medetkų sode.

— Ir apraudoti neištikimąjį Florizelį[1],— juokdamasis pasakė lordas Henris ir atsilošė kėdėje.— Mielas Dorianai, koks juokingai vaikiškas tu kartais būni. Negi manai, kad dabar mergaitė galės pamilti savo luomo vaikiną? Galbūt ji kada nors ištekės už kokio stuobrio vežėjo ar išsiviepusio artojo. O toji aplinkybė, kad ji buvo sutikusi ir mylėjusi tave, paskatins ją niekinti savo vyrą, ir ji bus nelaiminga. Negaliu sakyti, kad moralės atžvilgiu labai vertinčiau tą tavo atsižadėjimą. Netgi pradžiai tai gana mažai. Beje, iš kur žinai, kad tavo Hetė šiuo metu neplūduriuoja kaip Ofelija kokiam žvaigždžių apšviestam malūno tvenkiny tarp nuostabių vandens lelijų?

— Liaukis, Hari! Tu iš visko šaipaisi, o paskui pranašauji pačias baisiausias tragedijas. Gailiuosi tau pasisakęs. Man vis tiek, ką tu sakysi. Žinau, jog pasielgiau teisingai. Vargšė Hetė! Šį rytą, jodamas pro sodybą, mačiau prie lango baltą jos veidą tartum jazmino šakelę. Verčiau nebekalbėkim apie tai, tu nemėgink manęs įtikinėti, kad mano geras darbas, kurį padariau pirmą kartą per daugelį metų, mažytis atsižadėjimas, kokį pirmą kartą patyriau, iš tikrųjų vos ne nuodėmė. Noriu tapti geresnis. Ir tapsiu. Papasakok ką nors apie save. Kas girdėti mieste? Seniai bebuvau klube.

— Žmonės vis dar šneka apie vargšo Bezilio dingimą.

— Maniau, kad jau bus pabodę,— tarė Dorianas, įsipildamas vyno, ir truputį susiraukė.

— Mielas vaike, jie vos šešias savaites apie tai tekalba, o britų publikai būtų per didelė proto įtampa svarstyti daugiau negu vieną temą kas trys mėnesiai. Tačiau pastaruoju metu jiems sekėsi. Jie turėjo mano skyrybų bylą ir Aleno Kempbelo savižudybę. O dabar jiems atiteko paslaptingas dailininko dingimas. Skotland Jardas tebetvirtina, kad žmogus pilku apsiaustu, kuris lapkričio devintą vidurnakčio traukiniu išvyko į Paryžių, ir buvęs vargšas Bezilis, o prancūzų policija teigia, kad Bezilis nebuvo atvykęs į Paryžių. Tikriausiai po kokių dviejų savaičių išgirsim, kad žmonės matę jį San Franciske. Keista, bet kai tik koks žmogus prapuola, bematant pasklinda kalbos, jog jį matę San Franciske. Tikriausiai tai puikus miestas, ir jame slypi visos ano pasaulio smagybės.

— Kaip manai, kas galėjo ištikti Bezilį? — paklausė Dorianas, iškėlęs prieš šviesą burgundiško vyno taurę; jis pats stebėjosi, kad gali taip ramiai šnekučiuoti šia tema.

— Neturiu nė menkiausios nuovokos. Jei Bezilis nori slapstytis, tai jo reikalas. Jei miręs, nenoriu apie jį galvoti. Mane baido tiktai mirtis. Nekenčiu jos.

— Kodėl? — vangiai paklausė jaunesnysis vyras.

— Todėl,— atsakė lordas Henris ir prisikišo prie nosies kvapnios druskos dėžutę su auksinėm grotelėm,— kad šiais laikais viską galima pergyventi, išskyrus mirtį. Mirtis ir vulgarumas — vieninteliai du devynioliktojo amžiaus faktai, kurių aiškinimais nepašalinsi. Kavą, Dorianai, gersim muzikos kambaryje. Noriu, kad man paskambintum Šopeną. Vyriškis, su kuriuo pabėgo mano žmona, puikiai skambino Šopeną. Vargšė Viktorija! Aš ją labai mylėjau. Be jos namai gana tušti. Žinoma, vedybinis gyvenimas yra tik įprotis, blogas įprotis. Bet juk ir blogiausius įpročius praradęs — gailiesi. Gal jų ir labiausiai gaila. Juk jie sudaro individualybės esmę.

Dorianas nieko neatsakė, tik pakilo nuo stalo, nuėjo į gretimą kambarį ir atsisėdo prie fortepijono, o jo pirštai ėmė bėgioti juodais ir baltais dramblio kaulo klavišais. Kai buvo atnešta kava, jis liovėsi skambinęs, pažvelgė į lordą Henrį ir tarė:

— Hari, ar tau niekada nedingtelėjo mintis, kad Bezilis nužudytas?

Lordas Henris nusižiovavo.

— Bezilis buvo labai populiarus, be to, jo laikrodis — Voterberio[2]. Kam jį žudyti? Nebuvo toks protingas, kad turėtų priešų. Žinoma, buvo genialus tapytojas. Bet žmogus gali tapyti kaip Velaskezas ir būti nepakenčiamai nuobodus. Bezilis iš tikrųjų buvo gana nuobodus. Mane jis sudomino tik vieną kartą, kai prieš daugelį metų pasisakė apie savo besaikį susižavėjimą tavimi ir apie tai, kad tu — pagrindinis jo kūrybos motyvas.

— Aš mylėjau Bezilį,— liūdnai pasakė Dorianas.— Bet negi žmonės nešneka, kad jis nužudytas?

— Na, kai kurie laikraščiai taip rašo. Man tai atrodo neįtikėtina. Žinau, kad Paryžiuje yra baisių landynių, tačiau Bezilis ne iš tų žmonių, kurie ten lankosi. Nebuvo smalsus. Tai jo didžiausias trūkumas.

— O ką tu, Hari, pasakytum, jei aš prisipažinčiau nužudęs Bezilį? — paklausė jaunesnysis vyras. Ištaręs šiuos žodžius, jis įdėmiai stebėjo lordą Henrį.

— Pasakyčiau, mielas drauge, jog mėgini vaidinti vaidmenį, kuris tau visiškai netinka. Bet koks nusikaltimas — vulgarus, kaip ir bet koks vulgarumas — nusikaltimas. Ne tau, Dorianai, įvykdyti žmogžudystę. Atleisk, jei užgavau tavo tuštybę tą pasakęs, bet patikėk — čia teisybė.

Nusikaltimai išimtinai daromi žemesnių sluoksnių. Aš nė trupučio nesmerkiu tų žmonių. Manyčiau, kad nusikaltimas jiems tas pat, kas mums menas — tiktai būdas sužadinti nepaprastus pojūčius.

— Būdas sužadinti pojūčius? Negi manai, kad žmogus, įvykdęs žmogžudystę, galėtų vėl pakartoti tą patį nusikaltimą? Nesakyk.

— O, bet kas tampa malonumu, jei tik labai dažnai kartoji! — juokdamasis sušuko lordas Henris.— Tai viena svarbiausių gyvenimo paslapčių. Tačiau man atrodo, kad žmogžudystė visada klaida. Niekada nederėtų daryti to, apie ką negalima kalbėti po pietų. Bet palikim ramybėj vargšą Bezilį. Gera būtų, jei galėčiau patikėti, kad jo mirtis tokia romantiška, kaip tu sakai, bet negaliu. Greičiau jis iš omnibuso iškrito į Seną, o konduktorius viską nuslėpė. Taip, manyčiau, kad toks buvo jo galas. Matau jį dabar: guli aukštielninkas po drumstai žaliais vandenimis, sunkios baržos plaukia viršum jo, ir ilgi žali dumbliai kimba jam į plaukus. Žinai, man neatrodo, kad jis būtų sukūręs dar daug gerų darbų. Per pastaruosius dešimt metų jo kūryba gerokai suprastėjo.

Dorianas atsiduso, o lordas Henris ėmė vaikštinėti po kambarį, paskui pradėjo glostyti galvą keistai Javos papūgai, didžiuliam paukščiui pilkomis plunksnomis, rusvu kuodu ir uodega, kuris suposi ant bambuko laktos. Kai ploni Hario pirštai palietė paukštį, tas nuleido baltus raukšlėtus vokus ant juodų tarsi stiklinių akių ir ėmė siūbuoti.

— Taip,— apsisukęs toliau dėstė Haris, traukdamas iš kišenės nosinę,— jo kūryba suprastėjo. Man atrodė, lyg ji kažko neteko. Ji neteko idealo. Kai judu liovėtės buvę dideli draugai, jis liovėsi buvęs didelis menininkas. Kas judu išskyrė? Aš manau, tau jis įkyrėjo. Jei iš tikrųjų taip įvyko, jis niekada tau šito neatleido. Taip visada elgiasi įkyruoliai. Beje, kur dingo tas nuostabus tavo portretas, kurį jis nutapė? Man rodos, nemačiau jo nuo to laiko, kai jį baigė. A, prisimenu, prieš daugelį metų pasakojai siuntęs jį į Selbį, bet pakeliui jis kažkur dingęs ar kas jį pavogęs. Ar nebeatgavai? Kaip gaila! Tai buvo tikras šedevras. Prisimenu, norėjau jį nupirkti. Ir dabar norėčiau jį turėti. Jis priklausė geriausiam Bezilio kūrybos laikotarpiui. Nuo to meto jo kūryba tapo keistu blogos tapybos ir gerų ketinimų mišiniu, kuris leidžia žmogų vadinti reprezentatyviu britų menininku. Ar neskelbei laikraštyje? Reikėjo paskelbti.

— Nebeprisimenu,— atsakė Dorianas.— Rodos, skelbiau. Bet portretas man niekad nepatiko. Gailiuosi pozavęs. Net prisiminti nemalonu.

Kodėl kalbi apie jį? Portretas primena man tas keistas eilutes iš Hamleto:

> *... Vien liūdesio paveikslas,*
> *Vien kaukė be širdies...*

Taip, toks jis buvo.

Lordas Henris nusijuokė.

— Jei žmogus į gyvenimą žiūri kaip menininkas, protas tampa jo širdimi,— pasakė jis, grimzdamas į fotelį.

Dorianas Grėjus papurtė galvą ir tyliai užgavo kelis klavišus.

— Vien liūdesio paveikslas,— pakartojo jis,— vien kaukė be širdies.

Lordas Henris sėdėjo atsilošęs fotelyje ir prisimerkęs žiūrėjo į jį.

— Beje, Dorianai,— palūkėjęs prašneko jis.— Kas iš to žmogui, jei jis laimės visą pasaulį, o praras savo sielą[3],— rodos, taip skamba citata?

Muzika staiga nutilo, Dorianas Grėjus krūptelėjo ir įsmeigė akis į draugą.

— Kodėl tu, Hari, klausi manęs?

— Mielas bičiuli,— tarė lordas Henris ir nustebęs pakėlė antakius,— paklausiau, nes tariausi, kad galėsi man atsakyti. Tik tiek. Praeitą sekmadienį ėjau per parką. Netoli Marmuro arkos stovėjo apskurusių žmonių pulkelis ir klausėsi kažkokio vulgaraus gatvės pamokslininko. Eidamas pro šalį, išgirdau, kaip jis pakeltu balsu sviedė šį klausimą savo klausytojams. Tai paveikė mane savo dramatiškumu. Londone gausu panašių scenų. Lietingas sekmadienis, koks neišprusęs krikščionis su lietpalčiu, ratas liguistai išblyškusių veidų po kiauru varvančių skėčių stogu, ir nuostabi frazė, kurią sviedė šaižus isteriškas balsas,— tai iš tiesų buvo savotiškai gera, tarytum koks apreiškimas. Norėjau tam pranašui pasakyti, kad Menas turi sielą, o žmogus jos neturi. Bet tikriausiai jis nebūtų manęs supratęs.

— Nekalbėk taip, Hari. Siela — tai baisi realybė. Ją galima ir pirkti, ir parduoti, ir išmainyti. Galima sužaloti ar padaryti tobulą. Kiekvienas mūsų turi sielą. Aš žinau.

— Ar tu, Dorianai, tuo visai tikras?

— Visiškai.

— A, vadinasi, čia iliuzija. Tai, kuo neabejoji, visada būna netikra. Kaip tik dėl to Tikėjimas toks lemtingas, o Romantika tokia pamokanti. Koks tu rūškanas! Nebūk toks rimtas. Negi tau ar man rūpi mūsų am-

žiaus prietarai? Ne, mes nebetikim siela, išsižadėjom to tikėjimo. Paskambink man ką nors. Paskambink, Dorianai, noktiurną ir skambindamas tylutėliai pasakyk, kaip išsaugojai savo jaunystę! Tikriausiai turi kokią paslaptį. Aš tik dešimt metų vyresnis už tave, o esu susiraukšlėjęs, suvytęs, išgeltęs. Tu, Dorianai, iš tikrųjų nuostabus. Niekada neatrodei žavesnis kaip šiandien. Primeni man tą dieną, kai pirmą sykį tave pamačiau. Buvai man įžūlus, labai baikštus ir be galo nuostabus. Be abejonės, tu pasikeitei, bet ne savo išvaizda. Norėčiau, kad patikėtum man savo paslaptį. Jaunystei susigrąžinti sutikčiau daryti bet ką, tik ne mankštintis, anksti keltis ir tapti padorus. Jaunystė! Niekas jai neprilygsta. Absurdiška kalbėti apie jaunystės neišmanymą. Vieninteliai žmonės, kurių nuomonės aš dabar su pagarba išklausau, daug jaunesni už mane. Man atrodo, kad jie eina priešakyje. Gyvenimas atskleidžia jiems naujausius savo stebuklus. O seniams aš visada prieštarauju. Iš principo. Jei paklausi jų nuomonės apie ką nors, kas įvyko vakar, jie iškilmingai išdėstys nuomones, kurios buvo paplitusios 1820 metais, kai žmonės nešiojo aukštai parištus kaklaraiščius, viskuo tikėjo ir absoliučiai nieko neišmanė. Kokia žavi pjesė, kurią dabar skambinai. Tikriausiai Šopenas ją parašė Majorkoje[4], kai aplink jo vilą raudojo jūra ir sūrios putos taškė langus. Ji nuostabiai romantiška. Kokia palaima, kad mes tebeturim vieną meno šaką, kurioje nėra imitavimo! Nesustok. Šį vakarą trokštu muzikos. Man vaidenasi, kad tu jaunas Apolonas, o aš — Marsijas[5], besiklausantis tavęs. Turiu aš, Dorianai, savų sielvartų, apie kuriuos net tu nieko nenutuoki. Senatvė tragiška ne tuo, kad esi senas, bet tuo, kad esi jaunas. Kartais mane pribloškia mano paties nuoširdumas. O, Dorianai, koks tu laimingas! Koks nepaprastas tavo gyvenimas! Tu viską gėrei ligi dugno. Iščiulpei vynuoges. Niekas nebuvo nuo tavęs paslėpta. Ir viskas pralėkė pro tave lyg muzikos garsai. Niekas tavęs nesudraskė. Tu vis toks pat.

— Nesu aš, Hari, toks pat.

— Esi. Norėčiau žinot, kaip prabėgs likęs tavo gyvenimas. Negriauk jo atsižadėjimais. Dabar tu tobulas. Nepaversk savęs netobulu. Tu dabar be trūkumų. Nepurtyk galvos, aš tą žinau. Be to, Dorianai, neapgaudinėk savęs. Ne valia ir ne norai tvarko gyvenimą. Gyvenime lemia nervai, skaidulos ir palengva statomos ląstelės, kuriose slypi mintis ir sapnuoja aistros. Gali vaizduotis esąs saugus, manyti esąs stiprus. Bet atsitiktinis kambario ar rytmečio dangaus atspalvis, savotiškas kvapas, kuris tau kadaise patiko ir kuris sukelia subtilius prisiminimus, eilutė iš užmiršto eilėraščio, kurį vėl užtikai, keli taktai iš muzikos kū-

rinio, kurio seniai negrojai,— sakau tau, Dorianai, kad kaip tik nuo viso šito ir priklauso mūsų gyvenimas. Brauningas[6] kažkur rašo apie tai, bet ir mūsų pojūčiai tą byloja. Būna akimirkų, kai *lilas blanc** kvapas staiga padvelkia į mane ir aš vėl turiu išgyventi nepaprasčiausią savo gyvenimo mėnesį. Norėčiau, Dorianai, būti tavo vietoje. Žmonės pasmerkė ir tave, ir mane, bet tave visada garbino. Ir visada garbins. Tu esi tas idealas, kurio ieško mūsų amžius ir bijo pripažinti suradęs. Džiaugiuosi, kad tu niekada nesi nieko padaręs, nesi iškalęs statulos, nutapęs paveikslo, kad nieko nesi sukūręs, tik save patį! Tavo menas — gyvenimas. Tu pats save pavertei muzika. Tavo dienos — tavo sonetai.

Dorianas pakilo nuo fortepijono ir brūkštelėjo ranka sau per plaukus.

— Taip, gyvenimas nepaprastas,— tyliai tarė jis, — bet aš, Hari, nebegyvensiu taip, kaip gyvenau. O tu nešnekėk man visų tų ekstravagantiškų dalykų. Tu visko apie mane nežinai. Ir, man regis, jei žinotum, net tu nusigręžtum nuo manęs. Juokiesi? Nesijuok.

— Kodėl nebeskambini, Dorianai? Grįžk atgal ir dar sykį man paskambink tą noktiurną. Pažvelk į geltoną kaip medus mėnulį, kuris kabo sutemose. Jis laukia, kad tu jį žavėtum, ir, jei skambinsi, jis nusileis arčiau prie žemės. Nenori? Tad eime į klubą. Vakaras buvo žavus, ir mes privalome jį žaviai užbaigti. Pas Vaitą tavęs kai kas laukia ir labai nori su tavim susipažinti — tai jaunasis lordas Pulas, Bonmeto vyriausias sūnus. Jis jau nešioja tokius kaklaraiščius kaip tavo ir meldė mane supažindinti su tavim. Jis labai mielas ir man gerokai panašus į tave.

— Tikiuosi, kad ne,— tarė Dorianas, jo žvilgsnis buvo liūdnas.— Bet aš, Hari, šį vakarą nuvargęs. Į klubą neisiu. Jau beveik vienuolikta, noriu anksti atsigulti.

— Dar pabūk. Niekada nesi taip puikiai skambinęs kaip šį vakarą. Tavo tušė — kažkoks stebuklas. Niekada dar negirdėjau tokio išraiškingumo.

— Tai dėl to, kad aš ketinu pasidaryti geras,— atsakė šypsodamas Dorianas. — Aš jau truputį pasikeičiau.

— Man, Dorianai, tu niekada nepasikeisi,— tarė lordas Henris. — Mudu visada liksim draugai.

— Tačiau sykį tu apnuodijai mane su viena knyga. Neturėčiau tau

* Baltosios alyvos (*pranc.*).

šito atleisti. Hari, pažadėk niekam niekada neskolinti šios knygos. Ji žalinga.

— Mielas vaike, tu iš tikrųjų pradedi moralizuoti. Netrukus imsi kaip atsivertėliai ar tie iš atgimimo sektos[7] raginti žmones nedaryti nuodėmių, kurios tau nusibodo. Tu pernelyg žavus, kad galėtum taip elgtis. Be to, tai beprasmiška. Mudu esam tokie, kokie esam, ir būsim tokie, kokie būsim. O apsinuodyti knyga negalima. Menas neturi įtakos veiksmams. Jis sunaikina norą veikti. Jis tobulai sterilus. Knygos, kurias žmonės vadina nemoraliomis,— tai knygos, kurios rodo pasauliui jo gėdą. Ir tiek. Bet apie literatūrą nediskutuosim. Ateik rytoj. Vienuoliktą žadu pajodinėti. Galėtume joti drauge. O paskui aš tave nuvesiu priešpiečių pas ledi Brenksom. Ji žavi moteris ir nori su tavimi pasitarti dėl gobelenų, kuriuos ketina pirkti. Nepamiršk ateiti. O gal valgysim priešpiečius pas mūsų mieląją hercogienę? Ji sako niekada tavęs nebematanti. Gal Gledisė tau nusibodo? Taip ir maniau. Jos šmaikštus liežuvis erzina. Na, šiaip ar taip, būk vienuoliktą.

— Ar būtinai, Hari?

— Žinoma. Parke dabar labai gražu. Man regis, kad nuo tų metų, kai sutikau tave, tokių alyvų nėra buvę.

— Gerai. Būsiu vienuoliktą,— pasakė Dorianas.— Labanakt, Hari.

Priėjęs prie durų, jis akimirką stabtelėjo, lyg būtų turėjęs dar ką pasakyti. Paskui atsiduso ir išėjo.

XX SKYRIUS

Vakaras buvo gražus, toks šiltas, kad jis užsimetė paltą ant rankos ir net neapvyturiavo kaklo šilkiniu šaliku. Kai rūkydamas cigaretę žingsniavo sau namo, pro šalį praėjo du jauni vyriškiai vakariniais drabužiais. Jis išgirdo, kaip vienas sušnibždėjo antrajam: „Čia Dorianas Grėjus“. Prisiminė, koks būdavo patenkintas, kai į jį kas atkreipdavo dėmesį, kai į jį žiūrėdavo ar apie jį kalbėdavo. Dabar jam jau pakyrėjo klausytis savo vardo. Mažas miestelis, kur jis pastaruoju metu dažnai nukakdavo, iš dalies jam ir patiko dėl to, kad ten niekas jo nepažino. Ne kartą jis sakė mergaitei, kurią prisiviliojo, jog esąs vargšas, ir jinai

tikėjo. Sykį jis pasisakė esąs blogas, bet jinai jį išjuokė ir paaiškino, kad blogi žmonės būna seni ir labai bjaurūs. Kaip ji juokdavosi! — lyg strazdas ulbėtų. O kokia buvo daili su kartūno suknele ir didžiule skrybėle. Pati nieko nenumanydama, ji turėjo visa, ką jis buvo praradęs.

Parėjęs namo, rado tarną dar jo belaukiantį. Liepė jam gulti, o pats krito ant sofos bibliotekoje ir ėmė galvoti apie tai, ką lordas Henris buvo kalbėjęs.

Nejau iš tikrųjų žmogus negali pasikeisti? Jis pajuto neišpasakytą ilgesį to savo jaunystės tyrumo, tos rausvai baltos jaunystės, kaip sykį ją pavadino lordas Henris. Žinojo pats save suteršęs, mintis užkrėtęs puviniu, vaizduotę atidavęs siaubui; žinojo žalinga savo įtaka veikęs kitus ir dėl to patyręs šiurpų džiugesį, o pačius geriausius, daugiausia vilčių teikiančius iš tų, kuriuos kada buvo sutikęs, įstūmęs į gėdingą pragaištį. Bet argi visa tai nebepataisoma? Negi nebėra vilties?

Ak! Kokia klaiki ši išdidumo ir aistros akimirka, kai jis meldėsi, kad jo dienų našta prislėgtų portretą, o jis pats išsaugotų nesudrumstą amžinos jaunystės spindesį! Iš čia ir kilo visos jo nesėkmės. Verčiau kiekviena jo gyvenimo nuodėmė būtų jam nešusi tikrą ir greitą bausmę. Bausmė apvalo. Ne „atleisk mums mūsų kaltes", bet „bausk mus už nuodėmes" — taip turėtų skambėti žmogaus malda pačiam teisingiausiam Dievui.

Keistai išraižytas veidrodis, kurį prieš tokią galybę metų buvo jam dovanojęs lordas Henris, stovėjo ant stalo, o baltarankiai amūrai, kaip ir seniau, šypsojo jį apglėbę. Dorianas paėmė veidrodį taip pat, kaip ir tą siaubo naktį, kai pirmą kartą pastebėjo pasikeitimą lemtingajame paveiksle, ir baugiomis akimis pro ašarų miglą pažvelgė į nušlifuotą jo paviršių. Sykį kažkas, neišpasakytai jį mylėjęs, parašė jam beprotišką laišką, kuris baigėsi šiais dievinamais žodžiais: „Pasaulis pasikeitė, nes tu sutvertas iš dramblio kaulo ir aukso. Tavo lūpų linijos iš naujo rašo istoriją". Šios frazės atgijo jo atmintyje, ir jis ėmė jas kartoti. Paskui jį pagavo pasibjaurėjimas savo grožiu, ir, sviedęs žemėn veidrodį, sutrypė kulnu sidabrines šukeles. Juk grožis jį pražudė, grožis ir jaunystė, kurių jis meldė. Jei ne jie, jo gyvenimas būtų galėjęs likti be dėmės. Grožis jam buvo tik kaukė, o jaunystė — pasityčiojimas. Kas gi yra jaunystė geriausiu atveju? Žalias, nesubrendęs metas, lėkštų nuotaikų ir liguistų minčių metas. Kodėl jis vilki jos drabužį? Jaunystė jį sugadino.

Verčiau negalvoti apie praeitį. Niekas jos nebepakeis. Apie save, apie savo ateitį reikia galvoti. Džeimsas Veinas guli bevardžiame kape Selbio kapinėse. Alenas Kempbelas vieną vakarą nusišovė savo labora-

torijoje, tačiau neišdavė paslapties, kurią sužinoti buvo priverstas. Sujudimas dėl Bezilio Holvordo dingimo turėjo, kaip buvo matyti, greit nurimti. Jis jau tilo. Šiuo atžvilgiu Dorianas buvo visai saugus. Bet iš tikrųjų ne Bezilio Holvordo mirtis jį labiausiai slėgė. Didžiausią rūpestį jam kėlė jo paties sielos merdėjimas. Bezilis nutapė portretą, kuris sugriovė jam gyvenimą. Jis negalėjo šito atleisti Beziliui. Dėl visko buvo kaltas portretas. Bezilio kalbos buvo nepakenčiamos, bet vis dėlto jis kantriai jų klausėsi. Žmogžudystės priežastis buvo tik akimirkos beprotybė. O Alenas Kempbelas pats nusižudė. Pats apsisprendė. Dorianas čia niekuo dėtas.

Naujas gyvenimas! Štai ko jis troško. Štai ko laukė. Iš teisybės, tas gyvenimas jau buvo prasidėjęs. Šiaip ar taip, vienos nekaltos būtybės jis jau pagailėjo. Ir daugiau nekaltybės nebegundys. Bus geras.

Prisiminęs Hetę Merton, jis ėmė svarstyti, gal portretas užrakintame kambaryje bus kiek pasikeitęs. Tikriausiai jis jau nebe toks baisus, kaip buvo? Jei jo gyvenimas bus tyras, gal jis galės iš šito veido pašalinti visus piktos aistros pėdsakus. Gal blogio pėdsakai jau bus dingę. Nueis ir pasižiūrės.

Dorianas paėmė lempą nuo stalo ir nutykino į viršų. Kai atstūmė nuo durų sklendes, džiaugsmo šypsena šmėkštelėjo keistai jaunam jo veide ir akimirką pasilaikė lūpų kertelėse. Taip, jis bus geras, ir šlykštusis daiktas, kurį buvo paslėpęs, daugiau jam siaubo nebekels. Jam rodėsi, lyg nuo pečių jau būtų nukritusi sunki našta.

Ramiai įėjo į vidų, užsirakino duris, kaip buvo pratęs, ir nutraukė nuo portreto purpurinę uždangą. Skausmo ir pasipiktinimo šūksnis išsiveržė jam iš lūpų. Niekas nebuvo pakitę, tik akyse atsirado klastingas žvilgsnis, o prie lūpų — kreiva veidmainystės raukšlė. Veidas tebebuvo šlykštus, gal net šlykštesnis nei anksčiau, o raudona rasa ant rankos blizgėjo skaisčiau ir dar labiau atrodė panašesnė į šviežiai pralietą kraują. Tada jis sudrebėjo. Nejau tik tuštybė paskatino jį padaryti tą vienintelį gerą darbą? O gal naujų pojūčių troškimas, kaip pašaipiai juokdamasis spėjo lordas Henris? Gal noras suvaidinti vaidmenį, noras, kuris mus kartais verčia dėtis geresniais, negu esam? O gal visa draugėn paėmus? Kodėl raudonoji dėmė didesnė kaip anksčiau? Ji tarytum baisi liga buvo išplitusi per raukšlėtus pirštus. Kraujo buvo ir ant kojų, tarsi jos būtų aplašėjusios, net ranka, kuri nebuvo laikiusi peilio,— kruvina. Prisipažinti? Ar tai reiškė, kad jis privalo prisipažinti? Pasiduoti, ir tegul nubaudžia mirties bausme. Jis nusijuokė. Jautė, kad toji mintis absurdiška. Beje, jeigu jis ir prisipažintų, kas patikėtų? Niekur

nėra nužudytojo pėdsakų. Visa, kas jam priklausė, sunaikinta. Jis pats sudegino tai, kas buvo likę apačioje. Žmonės tiesiog pasakytų, kad jis pamišęs. Uždarytų jį, jeigu imtų atkakliai įrodinėti... Bet vis dėlto jo pareiga prisipažinti, iškęsti viešą gėdą, viešai atgailauti. Yra Dievas, kuris žmonėms įsakė išpažinti kaltes ir dangui, ir žemei. Kad ir ką jis darytų, niekas jo neapvalys tol, kol pats neišpažins savo nuodėmės. Nuodėmės? Jis truktelėjo pečiais. Bezilio Holvordo mirtis jam atrodė tokia nereikšminga. Jis galvojo apie Hetę Merton. Juk tas jo sielos veidrodis, į kurį jis žvelgė, neteisingas. Tuštybė? Smalsumas? Veidmainystė? Negi jo aukoje nieko kita nebuvo? Juk buvo dar kažkas. Bent jam taip atrodė. Bet kas pasakytų?.. Ne. Nebuvo nieko. Tik iš tuštybės jis jos pagailėjo, veidmainiaudamas nešiojo gerumo kaukę. Iš smalsumo mėgino savęs išsižadėti. Dabar jis tą suprato.

Bet toji žmogžudystė — negi ji persekios visą gyvenimą? Negi visada jį slėgs praeitis? Ar jis iš tikrųjų turi prisipažinti? Niekada. Prieš jį tėra tik vienas įrodymas. Tas įrodymas — portretas. Reikia jį sunaikinti. Kam jį taip ilgai laikė? Kadaise jam buvo malonu žiūrėti, kaip portretas keičiasi ir sensta. Bet pastaruoju metu to malonumo nebejautė. Portretas trukdė užmigti nakčia. Išvažiavus visą laiką ėmė baimė, kad svetimos akys į jį nepažvelgtų. Jo aistras portretas paženklino liūdesiu. Vien tik jo prisiminimas buvo užtemdęs daugelį džiaugsmo akimirkų. Portretas buvo nelyginant sąžinė. Taip, jis ir buvo sąžinė. Reikia jį sunaikinti.

Jis apsižvalgė ir pamatė peilį, kuriuo buvo nudūręs Bezilį Holvordą. Daug sykių valė jį, kol nebeliko nė dėmelės. Peilis buvo švarus ir blizgėjo. Taip, kaip nužudė dailininką, nužudys ir dailininko kūrinį, ir viską, ką jis reiškė. Nužudys praeitį, o kai jos nebebus, jis pasidarys laisvas. Nužudys tą siaubingą sielos gyvenimą ir be jo klaikių įspėjimų galės jaustis ramus. Dorianas čiupo peilį ir smeigė į paveikslą.

Pasigirdo riksmas ir bildesys. Riksmas buvo toks baisus ir agoniškas, kad išsigandę nubudo tarnai ir išslinko iš savo kambarių. Du džentelmenai, ėję per aikštę, sustojo ir pažvelgė aukštyn į didelį namą. Paskui jie vėl ėjo, kol susitiko policininką ir atsivedė jį atgal. Policininkas kelis sykius paskambino prie durų, bet niekas neatsiliepė. Namas skendėjo tamsoje, tik viename iš viršutinių langų degė žiburys. Kiek pabuvęs, jis nuėjo į gretimo namo portiką ir ėmė laukti.

— Kieno čia namas? — paklausė senesnysis džentelmenas.

— Pono Doriano Grėjaus,— atsakė policininkas.

Nueidami vyrai persimetė žvilgsniais ir nusišaipė. Vienas jų buvo sero Henrio Eštono dėdė.

Viduje, tarnų kambaryje, pusiau apsirengę šeimynykščiai tyliai kuždėjosi. Senoji ponia Lyf verkė ir laužė rankas. Frensis buvo išblyškęs kaip drobė.

Gal už ketvirčio valandos jis pasikvietė vežėją ir dar vieną iš tarnų ir nutykino į viršų. Jie pabeldė, bet niekas neatsakė. Pašaukė. Visur buvo tylu. Pagaliau, veltui mėginę išlaužti duris, jie užlipo ant stogo ir nušoko į balkoną. Langai atsidarė lengvai — sklendės buvo senos.

Įėję jie išvydo ant sienos kabantį puikų šeimininko portretą: Dorianas čia buvo toks, kokį jie visą laiką matydavo, kupinas nuostabios jaunystės ir grožio. Ant grindų gulėjo negyvas žmogus vakariniu apdaru ir su peiliu širdyje. Jis buvo suvytęs, raukšlėtas, šlykštaus veido. Ir tik apžiūrėję žiedus, jie pažino, kas jis.

DŽEIMSAS DŽOISAS

Menininko jaunų dienų portretas

Romanas

James Joyce A PORTRAIT OF THE ARTIST AS A YOUNG MAN
M., Progress Publishers, 1982

Iš anglų kalbos vertė
POVILAS GASIULIS

ET IGNOTAS ANIMUM DIMITTIT IN ARTES

Ovid, Metamorphoses, VIII, 18[1]

I

Kadai seniai, senais gerais laikais, ėjo keliu karvytė, ta karvytė ėjo ėjo ir susitiko gražų berniuką pupuliuką...

Šitai jam pasakojo tėvas; tėvas žiūrėjo į jį pro tokį stiklą; jo veidas buvo plaukuotas.

Jis buvo pupulis. Karvytė priėjo Betės Birn trobą: ji pardavinėjo citrininius ledinukus.

Ak, laukinė rožė
Žaliojoj pievelėj...

Šitą dainą jis dainavo. Tai buvo jo daina.

Ak, laukinė jozė...

Kai prisišlapini į lovytę, iš pradžių būna šilta, paskui šalta. Mama klodavo klijuotę. Jos toks savotiškas kvapas.

Mama kvepėjo skaniau negu tėvas. Ji pianinu skambindavo jam jūreivišką šokį. Jis šokdavo:

Tralialia lialia,
Tralialia tralialiady,
Tralialia lialia,
Tralialia lialia.

Dėdė Čarlzas ir Dentė plodavo. Jiedu buvo senesni už tėvą ir motiną, tačiau dėdė Čarlzas senesnis už Dentę.

Dentė savo spintoje turėjo du šepečius. Šepetys su tamsiai rudo aksomo nugarėle buvo Maiklo Deivito[2] garbei, o šepetys su žalio aksomo nugarėle — Parnelio[3]. Visada, kai jis atnešdavo Dentei plono papirosinio popieriaus, ji jam duodavo mėtinį saldainį.

Name su septintu numeriu gyveno Vensai. Jų tėvas ir motina buvo

kiti. Jie buvo Ailinos tėvas ir motina. Kai jiedu užaugs, jis ves Ailiną. Jis pasislėpė pastalėj. Motina pasakė:

— Stivenai, reikia atsiprašyt!

O Dentė pasakė:

— Jei ne, vanagai atskris ir akis išdraskys.

Akis išdraskys,
Jei neatsiprašys,
Jei neatsiprašys,
Akis išdraskys.

Jei neatsiprašys,
Akis išdraskys,
Akis išdraskys,
Jei neatsiprašys.

*

Erdviose žaidimų aikštėse knibždėjo berniukų. Visi šūkavo, o prefektai[4] skardžiais balsais juos ragino. Vakaro oras buvo blankus ir vėsus, ir po kiekvienos futbolininkų atakos ir spyrio blizgantis odinis kamuolys pakildavo pilkoje šviesoje lyg sunkus paukštis. Jis stoviniavo savo komandos gale, nematomas prefekto, nepasiekiamas grubių kojų, kartkarčiais vaizduodamas lakstantį. Žaidėjų minioje jis jautėsi mažas ir silpnas, ir jo akys buvo silpnos ir ašarotos. Rodis Kikemas ne toks: visi sakė, jis būsiąs pradžiokų komandos kapitonas.

Rodis Kikemas berniukas kaip berniukas, o štai Smirdžius Roučas — bjaurybė. Rodis Kikemas savo spintelėje turi antkelius, o valgykloje — krepšelį su saldumynais. Smirdžiaus Roučo dideli kumščiai. Jis penktadienio pudingą vadina saldžia putra. O vieną dieną jis užklausė:

— Kokia tavo pavardė?

Stivenas atsakė: Stivenas Dedalas[5].

Tada Smirdžius Roučas paklausė:

— Čia dabar kas per pavardė?

O kai Stivenas nesusivokė atsakyti, Smirdžius Roučas paklausė:

— Kas tavo tėvas?

Stivenas atsakė:

— Džentelmenas.

Tada Smirdžius Roučas paklausė:

— Teisėjas?

Jis slampinėjo įkandin savo komandos, kartais pabėgėdamas. Tačiau jo rankos buvo pamėlusios nuo šalčio. Rankas jis susikišo į pilko su diržu paltelio kišenes. Dirželis buvo virš kišenės. O štai paragauti diržo reiškia gauti lupti. Kartą vienas berniukas Kentvelui pasakė:

— Aš tave kaipmat prilupčiau.

Kentvelas tada atšovė:

— Kibk prie kitų. Pamėgink prilupt Sesilį Tanderį. Norėčiau labai pasižiūrėti, kaip tu jį luptum. Gautum keliu į šikną kaip geras.

Taip kalbėti negražu. Mama jam liepė kolegijoje nesišnekėti su chuliganais. Mama tokia graži! Pirmąją dieną pilies[6] koridoriuje ji pakėlė iki nosies vualį, kad galėtų jį pabučiuoti, ir jos nosis ir akys buvo paraudę. Bet jis apsimetė, kad nemato, jog ji tuoj pravirks. Mama graži, bet apsiverkusi ji ne tokia graži. O tėvas jam davė dvi monetas po penkis šilingus kišenpinigių. Ir liepė, jeigu ko reikės, rašyti į namus jam ir, ką jau ką, bet neskundinėti kitų vaikų. Paskui prie pilies durų rektorius vėjo plakama sutana atsisveikino su jo tėvu ir motina, ir jie nuvažiavo. Iš vežimaičio mojavo jam ir šaukė:

— Sudieu, Stivenai, sudieu!

— Sudieu, Stivenai, sudieu!

Jį pagavo besigrumiančių dėl kamuolio žaidėjų verpetas, ir, bauginamas degančių žvilgsnių ir žemėtų batų, jis pasilenkė ir ėmė žiūrėti pro berniukų kojas. Jie grumdėsi ir švokštė, ir kojos stumdėsi, spardėsi ir trypė. Paskui Džeko Lotono geltoni batai išspyrė kamuolį, ir visi kiti batai ir kojos nulėkė iš paskos. Jis truputį pabėgėjo paskui juos ir sustojo. Bėgti toliau nebuvo prasmės. Tuoj paleis namo atostogų. Po vakarienės jis pamokų ruošos kambaryje savo suole įklijuotą skaičių „77“ pakeis „76“.

Pamokų ruošos kambaryje būtų geriau negu čia, šaltyje. Dangus blausus ir šaltas, o pilyje dega šviesos. Jis ėmė spėlioti, pro kurį langą Hamiltonas Rovenas[7] numetė ant gyvatvorės skrybėlę ir ar tais laikais būta palangėse gėlynų. Kartą, kai jį pašaukė į pilį, liokajus jam parodė medinėse duryse kareivių kulkų žymes ir davė riekelę trapaus pyrago, kokį valgo mokytojai. Šilta ir gera, kai matai pilyje šviesas. Kaip koks paveikslėlis. Gal kaip Lesterio abatija. O daktaro Kornvelio gramatikos vadovėlyje[8] esama gražių sakinukų. Kaip eilėraštis, nors tai tik paprasčiausi pavyzdžiai mokytis rašybos.

Volsis Lestery numiręs
Ir palaidotas tenai.
Graužia gyvulius vėžys,
*Augaliją — kirminai.** [9]

Gera būtų gulėti ant kilimėlio priešais židinį, rankomis pasirėmus galvą, ir mąstyti apie šituos sakinius. Jis sudrebėjo, lyg pajutęs ant kūno šaltą lipnų vandenį. Velsas, bjaurybė, pečiu įstūmė jį į griovį už tai, kad jis nemainė savo tabokinės į Velso kauliuką, kuriuo tas buvo išlošęs keturiasdešimt partijų. Koks šaltas ir glitus buvo vanduo! Vienas berniukas sykį matė, kaip į atmatas šlumštelėjo didžiulė žiurkė. Mama su Dente sėdėjo prie židinio ir laukė, kada Bridžida atneš arbatos. Ji buvo susidėjus kojas ant grotelių, ir jos perliukais išsiuvinėtos šlepetės buvo įkaitusios ir taip maloniai, šiltai kvepėjo! Dentė daug visko žino. Ji jam aiškino, kur yra Mozambiko sąsiauris ir kokia ilgiausia Amerikos upė, ir kaip vadinasi aukščiausias mėnulio kalnas. Kunigas Arnolis žino daugiau už Dentę, nes jis kunigas, bet ir jo tėvas, ir dėdė Čarlzas sako, kad Dentė protinga ir apsiskaičiusi moteriškė. O kai Dentė po pietų atsirūgsta ir prisideda prie burnos ranką — ją ėda rėmuo.

Toli aikštėje kažkas sušuko:

— Namo!

Paskui pasigirdo balsai iš kitų klasių:

— Namo! Namo!

Sukaitę ir purvini ėmė rinktis žaidėjai, ir jis žingsniavo tarp jų, patenkintas, kad grįžta namo. Rodis Kikemas nešė kamuolį, suėmęs už purvino raiščio. Vienas berniukas paprašė jį, kad duotų dar paspardyti, bet jis žingsniavo, net neatsiliepdamas. Saimonas Munenas pasakė, kad neduotų, nes mato prefektas. Berniukas atsisuko į Saimoną Muneną ir pasakė:

— Visi žino, kodėl tu taip sakai. Tu gi Makgleido pakalikas.

Pakalikas — keistas žodis. Berniukas Saimoną Muneną taip pavadino todėl, kad Saimonas Munenas surišdavo prefektui ant nugaros pridėtines rankoves[10] ir prefektas apsimesdavo, jog pyksta. Bet šitas žodis skamba negražiai. Sykį jis Viklou viešbučio tualete plovėsi rankas, ir po to tėvas už grandinėlės pakėlė kamštį, ir nešvarus vanduo pro skylę ėmė bėgti iš praustuvo. Ir kai jis pamažėl išbėgo, praustuvo skylėje pasigirdo toks garsas: pklik. Tik garsesnis.

* Eiliuotus tekstus vertė A. Danielius.

Prisiminus tą garsą ir baltą tualetą, jam pasidarė šalta, o paskui karšta. Ten buvo du čiaupai: pasuki, ir bėga vanduo — karštas ir šaltas. Jis pašiurpo, paskui užkaito ir matė žodžius, užrašytus ant tų čiaupų. Labai keistas dalykas!

Oras koridoriuje jį taip pat pašiurpino. Jis buvo savotiškas ir drėgnokas. Bet tuoj uždegs dujines lempas, ir degdamos jos tyliai zys — tarytum tylutėliai niūniuos. Visados tą pačią melodiją, ir kai vaikai žaidimų kambaryje prityla, zyzimas aiškiai girdėti.

Buvo aritmetikos pamoka. Tėvas Arnolis lentoje užrašė sunkų uždavinį, tada tarė:

— Nagi, kas laimės? Pirmyn, Jorkai! Pirmyn, Lankasteriai![11]

Stivenas mėgino ir šiaip, ir taip, tačiau sąlyga buvo per sunki, ir jis sutriko. Šilkinis kaspinėlis su balta rože, įsegtas švarkelyje ant krūtinės, ėmė virpėti. Aritmetika jam nesisekė, bet jis mėgino ir šiaip, ir taip, kad tik Jorkai nepralaimėtų. Tėvo Arnolio veidas buvo skaisčiai išraudęs, bet ne iš pykčio — iš juoko. Ir štai Džekas Lotonas spragtelėjo pirštais, ir tėvas Arnolis pasižiūrėjo į jo sąsiuvinį ir pasakė:

— Teisingai! Bravo, Lankasteriai! „Raudonoji rožė“ laimi. Nagi, Jorkai! Pasispauskit!

Džekas Lotonas apsidairė aplink. Šilkinis kaspinėlis su raudona rože gražiai derėjo prie mėlynos jūrinikės. Prisiminęs berniukų lažybas, kas iš pradinukų, jis ar Lotonas, bus pirmas, Stivenas taip pat išraudo. Kai kuriomis savaitėmis pirmojo mokinio bilietą gaudavo Džekas Lotonas, kai kuriomis — jis. Baltas šilkinis jo kaspinėlis virpčiojo ir virpčiojo, jam sprendžiant uždavinį ir girdint tėvo Arnolio balsą. Paskui visas jo užsidegimas išgaravo, ir veidai visai atvėso. Matyt, atrodau išbalęs, pagalvojo, kad taip atvėsau. Atsakymas jam niekaip neišėjo, bet jis nebesijaudino. Baltos rožės ir raudonos rožės, galvojo, kokios tai gražios spalvos. Ir pirmojo, antrojo bei trečiojo mokinio bilietai taip pat gražių spalvų: rausvi, kreminiai ir lelijiniai. Įsivaizdavo, kokios gražios yra lelijinės, kreminės ir rausvos rožės. Gal laukinės rožės ir būna tokių spalvų, ir jis prisiminė dainą apie laukinę rožę žaliojoj pievelėj. O štai žalių rožių nebūna. Bet gal kur nors pasauly žydi ir tokios.

Pasigirdo skambutis, ir tuomet mokiniai pasipylė iš klasių ir koridoriais patraukė į valgyklą. Jis sėdėjo ir žiūrėjo į du sviesto gabaliukus savo lėkštėje, bet negalėjo valgyti atidrėkusios duonos. Staltiesė buvo drėgna ir minkšta. Tačiau jis tuojau išgėrė karštą silpną arbatą, kurios jam į puoduką kliūstelėjo nerangus virėjukas balta prikyšte. Įdomu,

ar virėjuko prikyštė taip pat drėgna ir ar visi balti daiktai šalti ir drėgni. Smirdžius Roučas ir Sorinas gėrė kakavą; skardinėlių su kakava jiems buvo atsiuntę iš namų. Jie sakėsi negalį gerti arbatos, tai esą pamazgos. Vaikai sakė, kad jųdviejų tėvai — teisėjai.

Visi berniukai jam atrodė baisiai keisti. Visi turėjo tėvus, motinas, visų kitokie drabužiai, balsai. Jis troško būti namie ir padėti galvą mamai ant kelių. Bet tai buvo neįmanoma; todėl jis panoro, kad žaidimai ir pamokos, ir maldos baigtųsi ir jis galėtų eiti gulti.

Jis išgėrė dar vieną puodelį karštos arbatos, ir Flemingas tarė:

— Kas tau yra? Skauda kur, ar kas?

— Nežinau,— atsakė Stivenas.

— Pilvą suka,— pasakė Flemingas,— kad toks išbalęs. Nieko, praeis.

— Žinoma,— atsakė Stivenas.

Bet pilvo jam nesuko. Suko, kaip jam atrodė, širdį, jei tik širdį gali sukti. Flemingas geras, kad paklausė. Jam norėjosi verkti. Jis pasirėmė alkūnėmis į stalą ir ėmė spaudyti sau ausis. Vos atleidęs pirštus, išgirsdavo valgyklos triukšmą. Tai buvo panašu į traukinio kauksmą naktį. O kai ausis užspausdavo, kauksmas nutrūkdavo lyg įvažiavus į tunelį. Taip Dolkyje[12] tą naktį kaukė traukinys, o paskui, kai įvažiavo į tunelį, kauksmas nutrūko. Jis užsimerkė, ir traukinys ėmė važiuoti: kaukia kaukia ir nustoja, kaukia kaukia ir vėl nustoja. Gera buvo klausytis, kaip jis kaukia ir nustoja, o paskui vėl kaukdamas išlenda iš tunelio, o paskui vėl nustoja.

Paskui vyresniųjų klasių mokiniai ėmė eiti takeliu per valgyklos vidurį, Pedis Retas ir Džimis Madžis, ir ispanas, kuriam buvo leidžiama rūkyti cigarus, ir portugaliukas su vilnone kepure. Paskui nuo stalų ėmė kilti žemesniosios klasės ir pradinukai. Ir kiekvieno eigastis buvo vis kitokia.

Jis sėdėjo žaidimų kambario kampely, dėdamasis žiūrįs, kaip vaikai žaidžia domino, ir gal porą kartų spėjo akimirką išgirsti tylų dujinių lempų zyzimą. Prefektas su keliais berniukais stovėjo prie durų, ir Saimonas Munenas rišo jam pridėtines rankoves. Jis jiems pasakojo kažką apie Talabegą[13].

Paskui jis nuėjo nuo durų, ir Velsas priėjo prie Stiveno ir paklausė:

— Sakyk, Dedalai, tu prieš miegą pabučiuoji mamą?

Stivenas atsakė:

— Pabučiuoju.

Velsas atsisuko į kitus vaikus ir tarė:

— Ei, žiūrėkit, šitas, sako, kiekvieną vakarą prieš miegą pabučiuoja mamą.

Kiti nustojo žaidę, atsisuko ir ėmė juoktis. Nuo jų žvilgsnių Stivenas nukaito ir pasakė:

— Nebučiuoju.

Velsas tarė:

— Ei, žiūrėkit, šitas, sako, prieš miegą nebučiuoja mamos.

Visi vėl nusijuokė. Stivenas irgi mėgino nusijuokti su jais. Akimirksniu jis visas užkaito ir sumišo. Kaip reikėtų į tokį klausimą teisingai atsakyti? Jis atsakė dvejaip, bet Velsas vis vien juokėsi. Tačiau Velsas turėtų žinoti teisingą atsakymą, nes jis eina į trečią gramatikos klasę. Jis mėgino įsivaizduoti Velso motiną, tačiau nedrįso pažiūrėti Velsui į veidą. Velso veidas jam nepatiko. Velsas užvakar įstūmė jį į griovį už tai, kad jis nemainė savo tabokinės į Velso kauliuką, kuriuo tas buvo išlošęs keturiasdešimt partijų. Tai kiaulystė; visi vaikai sakė, kad kiaulystė. O koks šaltas ir glitus buvo vanduo! O vienas vaikas sykį matęs, kaip į atmatas šlumštelėjusi didžiulė žiurkė.

Jis visu kūnu jautė glitėsių šaltumą, o kai suskambo skambutis pamokai ir visos klasės išsivaikščiojo iš žaidimų kambarių, jis juto, kaip šaltas koridoriaus ir laiptų oras lenda jam po drabužiais. Jis tebegalvojo, kaip derėtų teisingai atsakyti. Ar pabučiuoti mamą gerai, ar blogai? Ką tai reiškia — pabučiuoti? Linkėdamas labos nakties, pakeli veidą, o mama tuomet savo veidą palenkia. Tai ir yra pabučiuoti. Mama priglaudžia lūpas jam prie skruosto; jos lūpos minkštos, ir skruostas nuo jų sudrėksta, ir jos tyliai pakšteli: pakšt. Kodėl žmonės taip suglaudžia veidus?

Sėdėdamas pamokų ruošos kambary, atsivertė suolo dangtį ir viduje įklijuotą skaičių „77“ pakeitė į „76“. Kalėdų atostogos dar labai toli, bet vieną kart jos ateis, nes žemė visąlaik sukasi.

Pirmajame jo geografijos vadovėlio puslapyje pavaizduota žemė: didžiulis kamuolys tarp debesų. Flemingas turi dėžutę spalvotų pieštukų, ir vieną vakarą per laisvą pamoką jis žemę nuspalvino žaliai, o debesis tamsiai rudai. Atrodė kaip tie du šepečiai Dentės spintoj — šepetys su žalio aksomo nugarėle Parnelio garbei, o šepetys su tamsiai rudo aksomo nugarėle Maiklo Deivito garbei. Bet jis Flemingui neliepė spalvinti tomis spalvomis. Flemingas tai padarė pats.

Jis atsivertė geografijos vadovėlį mokytis pamokos, bet niekaip neįsiminė Amerikos vietovardžių. Jie taip ir liko įvairių vietovių įvai-

riais vardais. Vietovės įvairiose šalyse, šalys — žemynuose, žemynai — pasaulyje, o pasaulis — visatoje.

Jis atvertė geografijos vadovėlio priešlapį ir perskaitė, ką ten buvo įrašęs: jis, jo pavardė ir kur jis yra.

Stivenas Dedalas
Pradinė klasė
Klongouz Vudo kolegija
Selinzas
Kilderio grafystė
Airija
Europa
Visata[14]

Tai parašyta jo ranka, o Flemingas vieną vakarą kitame puslapyje dėl juoko užrašė:

Vadinuosi Stivenas Dedalas,
Airija — mano šalis.
Klongouzas — gyvenama vieta,
Rojus — mano viltis.

Jis perskaitė posmelį iš kito galo — poezijos nebeliko. Paskui perskaitė įrašą priešlapyje nuo apačios aukštyn, kol priėjo savo pavardę. Tai jis, ir jis perskaitė viską iš viršaus žemyn. Kas seka po visatos? Niekas. O ar yra kas nors aplink visatą, kokia nors riba, nuo kurios prasideda tas niekas? Ne siena, bet gal kokia plonytė plonytė linija aplinkui. Viską ir visur aprėpti protu — labai platu. Tą gali tik Dievas. Jis mėgino suvokti, kokia didelė turi būti ta mintis, bet teįstengė galvoti apie Dievą. Dievas — tai Dievo vardas, kaip kad jo vardas — Stivenas. *Dieu* — tai Dievas prancūziškai, tai irgi Dievo vardas; o kai kas nors meldžiasi Dievui ir sako *Dieu*, Dievas iš karto žino, kad čia meldžiasi prancūzas. Bet nors visomis pasaulio kalbomis Dievo vardai skirtingi, o Dievas supranta, ką, melsdamiesi skirtingomis kalbomis, visi tie žmonės sako, vis dėlto Dievas visada yra vienas ir tas pats, ir tikrasis Dievo vardas — Dievas.

Šitos mintys jį gerokai išvargino. Atrodė, kad net galva išsipūtė. Jis užvertė priešlapį ir mieguistomis akimis pažvelgė į apskritą žalią žemę, apsuptą tamsiai rudų debesų. Susimąstė, kaip geriau — žalia ar tamsiai rudą, nes Dentė sykį žirklėmis nuplėšė žalią aksomą nuo šepečio, skirto Parnelio atminimui, ir pasakė jam, kad Parnelis blogas žmogus. Mąstė, ar namiškiai dabar dėl to ginčijasi. Tai — politika.

Politikoje yra dvi pusės: Dentė palaiko vieną, o tėvas ir ponas Keisis — kitą, bet jo motina ir dėdė Čarlzas — nei už tą, nei už tą. Kasdien apie tai kas nors rašoma laikraštyje.

Jam buvo apmaudu, kad gerai nežino, kas yra politika, ir kad nežino, kur visatos pabaiga. Jautėsi mažas ir silpnas. Kada jis bus toks, kaip poezijos ir retorikos klasės mokiniai? Jų stori balsai, dideli batai, ir jie mokosi trigonometrijos. Labai labai negreit. Pirma dar bus atostogos, paskui kitas semestras, paskui vėl atostogos, paskui dar vienas semestras, o paskui vėl atostogos. Tai panašu į traukinį, neriantį į tunelį ir iš tunelio, arba į vaikų klegesį valgykloje, kai užspaudi ir atleidi ausis. Semestras, atostogos; į tunelį, iš tunelio; klegesys, tyla. Kaip dar negreit! Verčiau eiti miego. Bet prieš tai dar reikės pasimelsti koplyčioje, tik tada miegoti. Jis pasipurtė ir nusižiovavo. Gera lovoje, kai patalas kiek sušyla. Iš pradžių, tik įlindus, taip šalta. Jis pasipurtė, įsivaizdavęs, kaip iš pradžių šalta. Bet paskui patalas sušyla, ir galima miegoti. Gera jaustis išvargusiam. Jis vėl nusižiovavo. Vakaro maldos, o tada — miegoti; jis sudrebėjo ir norėjo nusižiovauti. Netrukus bus gera. Jautė, kaip iš šalto drebulį keliančio patalo slenka šiluma, darosi šilčiau ir šilčiau, štai jau jam visai šilta, labai šilta, tačiau jis vis vien sudrebėjo ir norėjo nusižiovauti.

Suskambo varpas, kviesdamas vakaro maldų, ir jis paskui kitus išėjo iš pamokų ruošos kambario, nusileido laiptais ir patraukė koridoriais į koplyčią. Koridoriuose prieblanda, koplyčioje irgi prieblanda. Tuoj visur bus tamsu, visi miegos. Koplyčios oras dvelkė nakties vėsa, ir marmuro spalva buvo kaip jūros nakties metą. Jūra šalta dieną naktį, bet naktį šaltesnė. Prie molo, netoli jų namų, šalta ir tamsu. Tačiau ant ugnies kabo katiliukas punšui virti.

Prefektas kalbėjo maldą tiesiai jam virš galvos, ir jis iš atminties žinojo, kaip atitarti.

> *Viešpatie, atverk mums lūpas,*
> *Ir mūsų burnos ims šlovint Tave.*
> *O Dieve, būk mums maloningas!*
> *Viešpatie, atskubėk mums į pagalbą!*

Koplyčioje tvyrojo šaltas nakties kvapas. Bet tai šventas kvapas. Ne toks kaip senų kaimiečių, klūpančių koplyčios gale per sekmadienio mišias. Jų kvapas — tai oro, lietaus, durpių, šiurkščių rūbų. Bet tie kaimiečiai labai pamaldūs. Jie alsuoja jam į sprandą ir meldžiasi atsidūsėdami. Vienas berniukas sakė, jie esą iš Kleino[15]; ten mažos

trobelės, ir kai važiavo iš Selinzo pro Kleiną, vienos trobelės tarpdury jis matė stovinčią moteriškę su kūdikiu ant rankų. Gera būtų permiegoti naktį toje trobelėje priešais židinį su rūkstančiomis durpėmis, židinio apšviestoje tamsoje, šiltoje tamsoje, traukiant į plaučius kaimiečių, oro, lietaus, durpių ir šiurkščių rūbų kvapus. Bet ak, kaip tamsu ten kely tarp medžių! Tamsoj galima pasiklysti. Jam darėsi baisu apie tai pagalvojus.

Jis išgirdo kunigą kalbant paskutinę maldą. Jis irgi ėmė melstis, vis galvodamas apie tamsą lauke po medžiais.

Meldžiame Tave, o Viešpatie, aplankyk šią buveinę ir apsaugok mus nuo visų piktos dvasios žabangų. Tegu gyvena čia Tavo šventieji angelai ir tegu laiko mus ramybėje, ir tegu mus visados saugo Tavo palaima per Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.

Rengiantis miegamajame, jam drebėjo pirštai. Ragino juos pasiskubinti. Reikėjo spėti nusirengti, tada atsiklaupti, sukalbėti poterius, kad numiręs nenueitų pragaran, ir atsigulti, kol neužgesintos lempos. Jis greitai nusimovė kojines, apsivilko naktinius marškinius, šalčio krečiamas atsiklaupė šalia lovos ir greitomis, bijodamas, kad neužgestų dujos, sukalbėjo poterius. Jausdamas, kaip krūpčioja pečiai, jis murmėjo:

Dieve, laimink ir saugok mano tėvą ir motiną!
Dieve, laimink ir saugok mano broliukus ir sesutes!
Dieve, laimink ir saugok Dentę ir dėdę Čarlzą!

Jis persižegnojo, skubiai įsirito į lovą ir, pasikaišęs po kojomis marškinių galus, drebėdamas ir krūpčiodamas susirangė šaltame baltame patale. Užtat numiręs nepateks į pragarą, o drebulys praeis. Kažkieno balsas palinkėjo miegamajame gulintiems berniukams labos nakties. Jis akimirką dirstelėjo iš po antklodės ir lovos priekyje bei šonuose pamatė geltonas užuolaidėles, kuriomis jis buvo iš visų pusių atitvertas. Šviesa palengva užgeso.

Prefekto žingsniai nutolo. Kur jis nuėjo? Nulipo laiptais, paskui nuėjo koridoriumi ar į savo kambarį koridoriaus gale? Jis matė tik tamsą. Ar teisybė, kad naktį ten slankioja juodas šuo akimis didumo sulig traukinio žibintais? Sako, tai vaidenasi vienas žmogžudys. Kūnas iš baimės nuėjo pagaugais. Jis išvydo tamsų pilies holą. Seni tarnai senoviškomis livrėjomis buvo susirinkę drabužių lyginimo kambarėlyje, pačiame laiptų viršuje. Tai buvo seniai. Senieji tarnai sėdėjo tyliai. Židinyje kūrenosi ugnis, tačiau hole tebebuvo tamsu. Iš holo

laiptais lipo žmogus[16]. Vilkėjo baltą maršalo apsiaustą, veidas išbalęs ir keistas, ranką laikė prispaudęs prie šono. Keistu žvilgsniu nužvelgė senuosius tarnus. Tie įsižiūrėjo į jį ir pažino savo šeimininko veidą ir apsiaustą, ir suprato, kad mūšio lauke jis mirtinai sužeistas. Tačiau ten, kur jie žiūrėjo, tebuvo tamsa — tamsus bežadis oras, ir daugiau nieko. Jų šeimininkas buvo mirtinai sužeistas toli už jūrų, mūšio lauke prie Prahos. Jis stovėjo lauke, ranka prispausta prie šono, veidas išbalęs ir keistas, ir jis vilkėjo baltą maršalo apsiaustą.

O, kaip šalta ir nejauku, kai įsigalvoji apie tokius dalykus! Tamsa visados šalta ir nejauki. Tamsoje boluoja keisti veidai, didelės kaip traukinio žibintai akys. Tai vaidenasi žmogžudžiai, maršalai, mirtinai sužeisti mūšių laukuose toli už jūrų. Ką jie nori pasakyti, kad tokie keisti jų veidai?

Meldžiame Tave, o Viešpatie, aplankyk šią buveinę ir apsaugok mus nuo visų...

Namo atostogų! Tai bus puiku: taip jam pasakojo berniukai. Štai anksti žiemos rytą jie priešais pilies duris sėda į vežimaičius. Vežimaičiai darda per žvyrą. Sudieu rektoriui!

Valio! Valio! Valio!

Vežimaičiai rieda pro koplyčią, ir visi nusiima kepures. Jie smagūs darda kaimo keliais. Vežikai botkočiais rodo Bodenstauną[17]. Berniukai valiuoja. Važiuoja pro „Linksmojo sodiečio“ sodybą. Valio, valio ir dar kartą valio! Važiuoja pro Kleiną, sveikindami ir sveikinami. Tarpduriuose stovi kaimietės, šen bei ten stoviniuoja vyrai. Maloniai kvepia žiemos oras, kvepia Kleinu, lietumi, žiemos oru, smilkstančiomis durpėmis ir šiurkščiais rūbais.

Traukinys pilnas berniukų, ilgutėlis šokoladiškas traukinys su kreminiais apvadais. Palydovai vaikšto pirmyn ir atgal, atidarinėja, uždarinėja, užrakinėja, atrakinėja duris. Jie tamsiai mėlynomis su sidabru uniformomis, turi sidabriškus švilpukus, o jų raktai skimbčioja dzin dzin, dzin dzin.

Ir traukinys dumia per lygumas, paskui pro Aleno kalną. Pro šalį skrieja skrieja telegrafo stulpai. Traukinys lekia pirmyn ir pirmyn. Jis žino kelią. Tėvo namų prieškambaryje kabo žibintai ir žalių šakelių girliandos. Triumo apipintas bugienių ir gebenių vainikais; bugienių ir gebenių šakelėmis, žaliomis ir raudonomis, apipinti sietynai. Raudonomis bugienių ir žaliomis gebenių šakelėmis apkaišyti seni portretai ant sienų. Bugieniai ir gebenės — jo parvykimo ir Kalėdų garbei.

Kaip gera...

Visi namiškiai. Sveikas parvykęs, Stivenai! Sveikinimų klegesys. Mama jį bučiuoja. Ar taip dera? Tėvas dabar teismo tarnautojas — aukštesnis už smulkių bylų teisėją. Sveikas parvykęs, Stivenai!

Garsai...

Girdėti, kaip strypais slysta užuolaidų žiedai, kaip teška praustuvuose vanduo. Girdėti, kaip miegamajame keliasi, prausiasi ir rengiasi berniukai, girdėti, kaip prefektas vaikšto pirmyn atgal, ploja delnais ir ragina paskubėti. Blyškioje saulės šviesoje matyti atitrauktos geltonos užuolaidos, sujauktos lovos. Jo guolis labai įkaitęs, ir jo veidas ir kūnas taip pat labai įkaitę.

Jis atsikėlė ir atsisėdo ant lovos krašto. Jautė silpnumą. Mėgino apsimauti kojinę. Kojinė buvo bjauriai šiurkšti. Saulės šviesa keista ir šalta.

Flemingas tarė:

— Tu nesveikuoji?

Jis nežinojo, ir Flemingas pasakė:

— Gulkis gulkis. Pasakysiu Makgleidui, kad tu nesveikuoji.

— Jis serga.

— Kas serga?

— Pasakykit Makgleidui.

— Gulkis gulkis.

— Jis serga?

Vienas berniukas apkabinęs palaikė, kol jis nutraukė prilipusią prie kojos kojinę ir įsiropštė atgal į įkaitusį patalą.

Jis susirietė lovoje, maloniai vėsiame karštyje. Girdėjo, kaip berniukai, rengdamiesi į pamaldas, kalba apie jį. Įstumti jį į griovį, sakė jie, tai kiaulystė.

Paskui balsai nutilo; berniukai išėjo. Kažkas šalia lovos tarė:

— Dedalai, nebūk skundikas, girdi?

Ten Velso veidas. Jis pažvelgė ir pamatė, kad Velsas išsigandęs.

— Aš nenorėjau. Neįskųsi, a, neįskųsi?

Tėvas buvo jam sakęs, kad ir kas būtų, neskųsti draugų. Jis papurtė galvą, atsakė „ne“ ir pasijuto laimingas.

Velsas tarė:

— Aš nenorėjau, garbės žodis. Pajuokavau. Dovanok.

Veidas ir balsas prapuolė. Atsiprašė todėl, kad bijo. Bijo, nes jis susirgo. Graužia gyvulius vėžys, augaliją — kirminai, o gal priešingai. Kaip seniai jo būta žaidimų aikštėje vakaro prieblandoje, slampinėta

savo komandos gale, kai žemai pilkoje šviesoje praskrido sunkus paukštis. Lesterio abatijoje uždegė šviesas. Ten pasimirė Volsis. Jis ir palaidotas tenai.

Tai jau ne Velso veidas — prefekto. Jis nesimuliuoja. Ne ne: jis iš tikrųjų serga. Nesimuliuoja, ne. Pajuto prefekto ranką ant kaktos ir jautė, kokia jo kakta karšta ir drėgna po šaltu drėgnu prefekto delnu. Delnas kaip žiurkė, glitus, drėgnas ir šaltas. Žiurkės turi po dvi akutes. Slidūs, glitūs kailiukai, mažytės kojukės, pasiruošusios atsispirti ir strykteléti, juodos gličios akutės. Žiurkės moka strykčioti. Tačiau jų proteliai neišmano trigonometrijos. Negyvos jos tyso ant šono. Kailiukai džiūsta. Negyvi padarėliai, ir tiek.

Vėl prefektas, jo balsas sako, kad reikia keltis, sako, kad tėvas magistras liepęs keltis, rengtis ir eiti į izoliatorių. O jam skubinai rengiantis, prefektas pasakė:

— Susuko pilvelį — keliaujam pas brolį Maiklą!

Gražu, kad jis taip pasakė. Norėjo jį prajuokinti. Bet jis nesusijuokė, nes skruostai ir lūpos drebėjo,— prefektui beliko nusijuokti pačiam.

Prefektas sušuko:

— Žengte marš! Šienas! Šiaudai!

Juodu drauge nulipo laiptais ir nužingsniavo koridoriumi, paskui pro vonią. Eidamas pro vonios duris, jis pajuto kažką panašaus į baimę, prisiminęs šiltą durpių spalvos vandenį, šiltą drėgną orą, kūnų pūkščiojimą į vandenį, rankšluosčių kvapą, lyg vaistų.

Brolis Maiklas stovėjo prie izoliatoriaus durų, ir pro tamsios spintos duris po jo dešinei smelkėsi kvapas, panašus į vaistų. Iš buteliukų, stovinčių ant lentynėlių. Prefektas kažką pasakė broliui Maiklui, o brolis Maiklas atsakė, prefektą vadindamas „ponu". Jo plaukai rusvi pramaišiui su žilais, o išvaizda kažkokia keista. Keista ir tai, kad jis visados bus brolis. Ir dar keista, kad jo negalima vadinti „ponu", nes jis brolis ir ne toks kaip kiti. Ar jis nepakankamai dievobaimingas, ar kuo blogesnis už kitus?

Kambaryje stovėjo dvi lovos, ir vienoje gulėjo mokinys; jiems įėjus, jis sušuko:

— Sveiki! Čiagi mažylis Dedalas! Tau dabar kas?

— Kas kas, tas ras,— atsakė brolis Maiklas.

Tai buvo gramatikos klasės mokinys, ir, Stivenui rengiantis, jis paprašė brolį Maiklą atnešti riekelę pakepintos duonos su sviestu.

— Atneškit, būkit geras,— sakė jis.

— Aš tau kai pakepinsiu! — atsakė brolis Maiklas.— Ateis daktaras, tuoj pat išrašysim.

— Išrašysit? Mane? — pasakė mokinys.— Aš gi dar sergu.

Brolis Maiklas pakartojo:

— Išrašysim, paminėsi mano žodį.

Jis pasilenkė ir ėmė žarstekliu maišyti židinį. Jo nugara buvo ilga nelyginant tramvajaus arklio. Jis piktai pakratė žarsteklį ir mostelėjo galva į mokinį iš gramatikos klasės.

Paskui brolis Maiklas išėjo, o dar po kurio laiko mokinys iš gramatikos klasės nusisuko į sieną ir užmigo.

Jis izoliatoriuje. Vadinasi, serga. Ar jie parašė apie tai į namus tėvui ir mamai? Bet būtų greičiau, jeigu kas nors iš kunigų pats nuvažiuotų ir jiems pasakytų. Arba jis parašytų laiškelį, o kunigas nuvežtų.

Brangi mamyte!

Aš sergu. Noriu namo. Atvažiuokite manęs parsivežti. Aš guliu izoliatoriuj.

Mylintis sūnus Stivenas

Kaip jie toli! Už lango šalta saulės šviesa. Jis susimąstė: o jeigu mirs? Mirtis gali lygiai ištikti ir saulėtą dieną. Galbūt jis numirs nesulaukęs atvažiuojant mamos. Tuomet koplyčioje laikytų gedulingas mišias, kaip kad, pasak berniukų, laikė mirus Litlui. Visi berniukai ateitų į mišias apsirengę juodai, visi liūdnais veidais. Ateitų ir Velsas, bet nė vienas į jį nežiūrėtų. Būtų ir rektorius juodu paauksuotu arnotu, o ant altoriaus ir aplink katafalką degtų ilgos geltonos žvakės. Ir jo karstą lėtai išneštų iš koplyčios ir palaidotų vienuolyno kapinaitėse už didžiosios liepų alėjos. Ir Velsas gailėtųsi savo darbo. Ir lėtai gaustų varpas.

Jis įsivaizdavo girdįs varpo gaudesį. Mintyse pakartojo Bridžidos išmokytos dainos žodžius:

Bim bam! Pilies varpai!
Sudie, brangi mamule!
Palaidoki senuos kapuos
Mane, kur brolis guli.

Tegu juodam karste išneš,
Jį angelai šeši apstos:
Du melsis, du giedos,
Du mano sielą nusineš.

Kokia graži ir liūdna daina! Kokie gražūs žodžiai: *„Palaidoki senuos kapuos!“* Jį nukrėtė šiurpas. Kokia graži ir kokia liūdna daina! Jam norėjosi tyliai apsiverkti, bet ne iš gailesčio sau: graudino žodžiai, tokie gražūs ir liūdni it muzika. Gaudžia varpas! Gaudžia varpas! Sudie! Sudie! Sudie!

Šalta saulės šviesa buvo priblėsusi, ir prie lovos stovėjo brolis Maiklas su dubenėliu sultinio. Jis apsidžiaugė, nes išdžiūvusią burną degino karštis. Girdėjo, kaip aikštėje žaidžia vaikai. Diena kolegijoje slinko taip, lyg ir jis būtų ten su visais.

Paskui brolis Maiklas susiruošė išeiti, ir mokinys iš gramatikos klasės paprašė, kad jis būtinai vėl ateitų ir papasakotų visas laikraščio naujienas. Jis Stivenui pasisakė, jog jo pavardė Etajus, jo tėvas laikąs daug ekstra lenktyninių žirgų ir kad jo tėvas galėtų broliui Maiklui gerai patarti, už kokį žirgą statyti, kada tik tas panorėtų, nes brolis Maiklas labai geras ir visada jam papasakoja naujienas iš laikraščio, kurį kasdien atneša į pilį. Laikrašty būna visokių naujienų: apie nelaimingus atsitikimus, laivų sudužimą, sportą ir politiką.

— Dabar laikraščiuos tik politika ir politika,— pasakė jis.— Ar taviškiai irgi šneka apie politiką?

— Aha,— atsakė Stivenas.

— Maniškiai irgi,— pasakė jis.

Paskui jis minutėlę pagalvojo ir tarė:

— Tavo keista pavardė — Dedalas, mano irgi keista — Etajus. Mano pavardė tokia, kaip vieno miesto pavadinimas[18]. O tavo panaši į lotynišką.

Paskui jis paklausė:

— Moki mint mįsles?

Stivenas atsakė:

— Nelabai.

Paskui jis tarė:

— Galėtum įmint šitą: kada mergina panaši į upę?

Stivenas pagalvojo, koks galėtų būti atsakymas, o paskui pasakė:

— Pasiduodu.

— Kada teka. Supranti? Mergina teka už vyro, o upė teka — bėga.

— A, supratau,— pasakė Stivenas.

— Čia sena mįslė,— pasakė jis.

Patylėjęs jis tarė:

— Klausyk!

— Na? — atsiliepė Stivenas.

— Žinai,— tarė jis,— šitą mįslę galima užmint ir kitaip.

— Tikrai? — pasakė Stivenas.

— Šitą pačią,— pasakė jis.— Mokėtum užmint kitaip?

— Ne,— atsakė Stivenas.

— Nesugalvoji, kaip kitaip? — paklausė jis.

Jis pakėlęs galvą pasižiūrėjo iš po antklodės į Stiveną. Paskui atsilošė į pagalvę ir tarė:

— Galima kitaip, o kaip — nesakysiu.

Kodėl jis nesako? Jo tėvas, laikąs lenktyninius žirgus, tikriausiai irgi teisėjas kaip Sorino ar Smirdžiaus Roučo tėvai. Stivenas pagalvojo apie savo tėvą, kaip tas dainuoja motinai skambinant ir kaip, paprašytas šešiapensio, visados duoda šilingą, ir jam pasidarė apmaudu, kad jis ne teisėjas, kaip kitų berniukų tėvai. Kodėl tada jį leido mokytis čia su jais? Tačiau tėvas jam pasakė, jog čia jis neišsiskirsiąs iš kitų, nes jo senelio brolis prieš penkiasdešimt metų Klongouze įteikęs peticiją Išvaduotojui[19]. Tų laikų žmones galima pažinti iš senoviškų rūbų. Jam tie laikai atrodė iškilnūs, ir jis ėmė spėlioti, ar ne tais laikais Klongouzo mokiniai dėvėdavo mėlynus švarkus su varinėmis sagomis, geltonas liemenes, triušio kailio kepures ir kaip dideli gerdavo alų ir laikydavo nuosavus skalikus kiškių medžioklei.

Jis pažvelgė į langą ir pamatė, kad dienos šviesa dar labiau priblėsusi. Žaidimų aikštėje tikriausiai pilka debesuoto dangaus šviesa. Ten tylu. Klasė turbūt rašo temas, o gal tėvas Arnolis ką nors skaito iš knygos.

Keista, kad jam nedavė jokių vaistų. Gal brolis Maiklas, kai grįš, atneš. Vaikai sakė, kad izoliatoriuje duoda gerti kažkokios smarvės. Bet dabar jam geriau negu pirma. Būtų gera sveikti pamažu. Tada galėtum gauti kokią knygą. Bibliotekoje yra knyga apie Olandiją. Joje yra gražių užsieninių vietovardžių ir keistų miestų bei laivų paveikslėlių. Vienas džiaugsmas vartyt tokią knygą!

Kokia blausi šviesa lange! Bet gražu. Ant sienos vilnija ugnies atšvaitai. Lyg bangos. Kažkas užbėrė anglių, ir jis girdėjo balsus. Balsai kažką sakė. Tai šniokštė bangos. O gal vilnydamos kalbėjosi tarpusavy.

Jis regėjo vilnijančią jūrą[20], kylančias ir krintančias bangas, juodas akloje naktyje. Gale molo, pro kurį į uostą plaukė laivas, spinksojo žiburėlis, ir jis regėjo minias žmonių, susirinkusių pakrantėje pasižiūrėti į laivą, įplaukiantį į jų įlanką. Ant denio stovėjo aukštas vyriškis ir žvelgė į tamsią lygumą, ir molo gale jis išvydo apšviestą jo veidą, sielvartingą brolio Maiklo veidą.

Jis regėjo, kaip tasai ištiesė į žmones ranką, ir girdėjo virš vandenų aidint skardų sielvartingą balsą:

— Jis nebegyvas. Mes matėm jį pašarvotą ant katafalko.

Sielvarto dejonė ištrūko iš žmonių lūpų:

— Parnelis! Parnelis! Nebegyvas!

Jie puolė ant kelių, vaitodami iš sielvarto.

Ir jis regėjo Dentę tamsiai ruda aksomine suknia su žalia aksomine pelerina ant pečių — išdidžiai, tylėdama žengė ji pro žmones, klūpančius prie pat vandens.

*

Židinyje liepsnojo aukšta raudonų žarijų krūva, o po gebenių šakutėmis apipintu sietynu stovėjo padengtas Kalėdų stalas. Jie parėjo namo vėlokai, tačiau pietūs buvo dar negatavi, bet mama pasakė, kad minutė, ir bus gatavi. Visi laukė, kada atsidarys durys ir įeis tarnaitės, nešinos didžiuliais dubenimis, uždengtais sunkiais metaliniais dangčiais.

Laukė visi: dėdė Čarlzas, sėdintis kambario gale prie lango, Dentė ir ponas Keisis — krėsluose abipus židinio, Stivenas — ant kėdės tarp jų, susidėjęs kojas ant įšilusių židinio grotelių. Ponas Dedalas dirstelėjo į veidrodį virš židinio atbrailos, paraitė ūsų galus, o paskui, praskleidęs frako skvernus, atsistojo nugara į židinio ugnį, tačiau protarpiais paleisdavo skverną ir paraitydavo tai vieną, tai kitą ūso galą. Ponas Keisis, palenkęs galvą į šoną, šypsodamasis sprigtavo sau per kaklą. Stivenas taip pat šypsojosi, nes jau žinojo, kad netiesa, jog pono Keisio gerklėje yra piniginė su sidabrinėmis monetomis. Jis šypsojosi, prisiminęs, kaip šituo sidabrišku žvangėjimu ponas Keisis jį yra apgaudinėjęs. O pamėginęs atlenkti pono Keisio plaštaką, bene ras piniginę su sidabru, pamatė, kad pirštai nesilanksto, ir ponas Keisis jam pasakė, jog tuos tris pirštus jam sutraukė darant dovaną karalienei Viktorijai gimtadienio proga[21]. Ponas Keisis sprigtavo sau per gerklę ir mieguistomis akimis šypsojosi Stivenui, o ponas Dedalas jam tarė:

— Taip. Na ką gi, puikumėlis. Smagiai pasivaikščiojom, ar ne, Džonai? Taip... Įdomu, ar yra vilties šiandien sulaukt pietų? Taip... Na ką gi, ganėtinai šiandien prisikvėpavom ozono prie Brejhedo[22]. Dievaži.

Jis atsisuko į Dentę ir tarė:

— O jūs, ponia Rajorden, niekur nebuvot išėjus?

Dentė susiraukė ir trumpai atsakė:

— Ne.

Ponas Dedalas paleido frako skvernus ir nuėjo prie bufeto. Jis atsinešė didelį molinį ąsotį su viskiu ir lėtai pripylė grafiną, protarpiais pasilenkdamas pasižiūrėti, kiek įpylęs. Paskui, pastatęs ąsotį atgal į bufetą, įpylė viskio į dvi taureles, pridėjo vandens ir su jomis grįžo prie židinio.

— Po lašiuką, Džonai,— tarė jis,— dėl apetito.

Ponas Keisis paėmė taurelę, išgėrė ir pastatė netoli savęs ant židinio atbrailos. Tuomet tarė:

— Žinai, aš galvoju ir galvoju, kaip mūsų bičiulis Kristoferis gamina...— jis pagavo juoktis ir kosėti,— gamina savo vyrukams tą šampaną[23].

Ponas Dedalas nusikvatojo.

— Kristis? — tarė jis.— Tas plikis gudresnis už visą pulką lapinų.

Jis pakreipė galvą, užsimerkė ir, liežuviu sodriai paseilinęs lūpas, pradėjo mėgdžioti viešbučio savininko šneką.

— O pasiklausyk jo — toks jau kaimo Jurgelis atrodo. Taip jau saldžiai gieda, neduok tu Dieve.

Ponas Keisis niekaip negalėjo nustoti kosėjęs ir juokęsis. Stivenas, iš tėvo veido ir balso atpažinęs viešbučio savininką, irgi ėmė juoktis.

Ponas Dedalas įsidėjo monoklį ir, žvelgdamas į jį, ramiai ir švelniai tarė:

— O tu, tu, vaikuti, ko juokiesi, a?

Suėjo tarnaitės ir sudėjo ant stalo dubenis. Joms iš paskos atėjo ponia Dedalas ir ėmė sodinti svečius už stalo.

— Prašom prie stalo,— tarė ji.

Ponas Dedalas nuėjo į galustalę ir tarė:

— Ponia Rajorden, prašom prie stalo. Džonai, bičiuli, sėskis.

Jis pasižiūrėjo į sėdintį dėdę Čarlzą ir tarė:

— Eik šen, tamstyte, paukštelis laukia.

Kai visi susėdo, jis uždėjo ranką ant dangčio, bet paskui ją atitraukė ir tarstelėjo:

— Na, Stivenai.

Stivenas atsistojo ir ėmė kalbėti maldą prieš valgį:

— *Palaimink, Viešpatie, mus ir šitas savo dovanas, kurias Tavo dosnumo dėka mes gauname per Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.*

Visi persižegnojo, ir ponas Dedalas, su pasitenkinimu atsidusęs, nukėlė nuo dubens sunkų dangtį, pakraščiais nusagstytą žibančiais lašeliais.

Stivenas pažvelgė į riebų kalakutą, kurį, surištą ir perdurtą virbu, buvo matęs ant stalo virtuvėj. Žinojo, kad tėvas jį pirko už ginėją Dano parduotuvėje D'Olje gatvėje ir kad pardavėjas ilgai baksnojo jam krūtinėlę, rodydamas, koks riebus; ir jis prisiminė pardavėjo balsą:

— Imkit, pone, šitą. Pirma rūšis.

Kodėl ponas Baretas Klongouze vadina kalakutu savo liniuotę? Bet Klongouzas toli, o nuo lėkščių ir dubenų sklinda šiltas sodrus kalakutienos, kumpio ir salierų kvapas, ir židinyje šoka aukštos raudonos liepsnos, ir taip ramu matant žalias gebenių ir raudonas bugienių šakeles, o pietums baigiantis įneš išlukštentais migdolais apibarstytą ir bugienių ūgliais papuoštą didžiulį slyvų pudingą, kurio pakraščiais rusens melsva liepsnelė, o viršuje kyšos žalia vėliavėlė[24].

Jam tai pirmi Kalėdų pietūs, ir jis pagalvojo apie mažesniuosius broliukus ir sesutes, laukiančius vaikų kambary, kaip ir jis kad laukdavo, kol į stalą bus paduotas pudingas. Su aukšta stačia apykakle ir švarku plačiais atlapais jis jautėsi keistai, atrodė sau vyriškesnis, ir rytą, kai motina atsivedė jį svetainėn, apsirengusį eiti į mišias, tėvas apsiverkė. Todėl, kad jis prisiminė savo paties tėvą. Ir dėdė Čarlzas taip sakė.

Ponas Dedalas uždengė dubenį ir ėmė godžiai valgyti. Paskui prabilo:

— Vargšelis Kristoferis iš to gudrumo net persisukęs vaikšto.

— Saimonai,— tarė ponia Dedalas,— tu poniai Rajorden neužpylei padažo.

Ponas Dedalas čiupo padažo indelį.

— Neužpyliau? — sušuko jis.— Ponia Rajorden, dovanokit man, vargšui žabaliui.

Dentė rankomis uždengė lėkštę ir pasakė:

— Dėkui, nereikia.

Ponas Dedalas pasisuko į dėdę Čarlzą.

— Tamsta visko turi?

— Visko sočiai, Saimonai.

— O tu, Džonai?

— Man gana. Savęs nenusiskriausk.

— O tu, Mere? Va, Stivenai, tau. Paragausi — liežuvį prarysi.

Jis kliūstelėjo gerokai padažo Stivenui į lėkštę ir pastatė padažo indelį ant stalo. Paskui paklausė Čarlzą, ar minkšta mėsa. Dėdė Čarlzas, prisikimšęs pilną burną, neatsakė, bet linktelėjo, atseit minkšta.

— O dėlto gražiai atkirto mūsų bičiulis kanauninkui. Ar ne? — tarė ponas Dedalas.

— Nemaniau, kad jo toks aštrus liežuvis,— pasakė ponas Keisis.

— *Aš jums, kunige, mokestį atnešiu tada, kai paliausite Dievo namus vertę rinkimų būstine*[25].

— Gražiai atsakė kunigui, kur jau ten,— tarė Dentė.— O dar katalikas vadinasi.

— Patys kalti,— mandagiai tarė ponas Dedalas.— Mano, kvailio, galva, jiems derėtų apsiriboti religijos reikalais.

— Tai irgi religijos reikalas,— pasakė Dentė.— Jų pareiga — perspėti žmones.

— Mes einam į Dievo namus,— pasakė ponas Keisis,— nusižeminę melstis Kūrėjui, o ne klausytis priešrinkiminių kalbų.

— Tai irgi religijos reikalas,— pakartojo Dentė.— Jie daro teisingai. Jie turi ganyti savo aveles.

— Ir nuo altoriaus pamokslauti apie politiką, taip? — paklausė ponas Dedalas.

— Žinoma,— pasakė Dentė.— Tai moralės klausimas. Kunigas tam ir kunigas, kad aiškintų savo ganomiesiems, kas gerai ir kas blogai.

Ponia Dedalas padėjo peilį ir šakutę ir tarė:

— Meldžiamieji, meldžiamieji, sakau, bent jau šiandien nesiginčykim apie politiką.

— Teisingai sakot, gerbiamoji,— tarė dėdė Čarlzas.— Gana jau, Saimonai. Daugiau nė žodžio.

— Gerai gerai,— trumpai pasakė ponas Dedalas.

Jis ryžtingai nudengė dubenį ir tarė:

— Na, kam dar kalakutienos?

Niekas neatsakė. Dentė tarė:

— Katalikas, o kaip kalba!

— Ponia Rajorden, aš jus labai prašau,— tarė ponia Dedalas,— nebekalbėkim apie tai.

Dentė atsisuko į ją ir tarė:

— Tai ką, man sėdėti čia ir klausytis, kaip tyčiojasi iš bažnyčios ganytojų?

— Niekas prieš juos nesakys nė pusės žodžio,— tarė ponas Dedalas,— tik tegu jie nesikiša į politiką.

— Airijos vyskupai ir kunigai pasakė,— tarė Dentė,— ir jų reikia klausyti.

— Tegu jie atsisako nuo politikos,— tarė ponas Keisis,— arba žmonės atsisakys nuo bažnyčios.

— Jūs girdit? — tarė Dentė, atsisukusi į ponią Dedalas.

— Ponas Keisi! Saimonai! — tarė ponia Dedalas.— Baikit jau.

— Negražu! Negražu! — pasakė ponas Keisis.

— Ką? — sušuko ponas Dedalas.— Gal mums reikėjo, anglams paliepus, atsimest nuo jo[26]?

— Jis buvo nebevertas būti vadu,— pasakė Dentė.— Jis atvirai darė nuodėmę.

— Mes visi turim nuodėmių, ir sunkių nuodėmių,— šaltai pasakė ponas Keisis.

— *Papiktinimai neišvengiami, bet vargas žmogui, per kurį jie ateina*,— pasakė ponia Rajorden.— *Jau geriau būtų, jei ant kaklo jam būtų užmauta girnapusė ir jis būtų įmestas jūron, negu papiktintų bent vieną iš šių mažutėlių*[27]. Štai jums Šventosios Dvasios žodžiai.

— Ir labai netikę žodžiai, jeigu norit žinot,— ramiai atsakė ponas Dedalas.

— Saimonai! Saimonai! — tarė dėdė Čarlzas.— Berniukas girdi.

— Taip taip,— pasakė ponas Dedalas.— Aš turėjau omeny... prisiminiau geležinkelio nešiko žodžius. Tiek to, viskas gerai. Ei Stivenai, parodyk, drauguži, savo lėkštę. Kirsk į sveikatą. Va.

Jis prikrovė valgio Stivenui į lėkštę ir įdėjo bei apipylė padažu po didelį kalakutienos gabalą dėdei Čarlzui ir ponui Keisiui. Ponia Dedalas valgė mažai, o Dentė sėdėjo susidėjusi rankas į sterblę. Jos veidas buvo raudonas. Ponas Dedalas šakutėmis paknaisiojo po dubens dugną ir tarė:

— Štai skanus kąsnelis, vadinamasis sturplis. Jeigu kuri dama ar ponas pageidautų...

Jis šakutėmis pakėlė paukštienos gabalą. Niekas neatsiliepė. Jis įsidėjo gabalą sau į lėkštę ir pasakė:

— Gerai, tik niekas nesakykit, kad nesiūliau. Gal geriau suvalgysiu pats — kažko sveikata pastaruoju metu sušlubavo.

Jis pamerkė Stivenui akį ir, uždengęs dubenį, vėl ėmė valgyti.

Jam valgant visi tylėjo. Paskui jis tarė:

— Ką gi, dienelė, šiaip ar taip, buvo graži. Ir žmonių daugybė privažiavę.

Niekas nieko neatsakė. Jis vėl prabilo:

— Man regis, šiemet atvykėlių daugiau negu pernai per Kalėdas.

Jis apžvelgė visus sėdinčius aplink stalą, palinkusius prie savo lėkščių, ir, nesulaukdamas atsakymo, minutę palūkėjo ir apmaudingai tarė:

— Na štai, Kalėdų pietūs man ir sugadinti.

— Negali būti nei laimės, nei Dievo malonės,— pasakė Dentė,— namuose, kur nėra pagarbos bažnyčios ganytojams.

Ponas Dedalas trenkė peilį ir šakutę į lėkštę.

— Pagarbos! Gal plepiui Biliui ar tam apsirijėliui iš Arma[28]? Pagarbos!

— Bažnyčios kunigaikščiai! — su panieka iškošė ponas Keisis.

— Lordo Leitrimo arklininkai[29],— pasakė ponas Dedalas.

— Jie — Viešpaties pateptieji,— pasakė Dentė.— Krašto pasididžiavimas.

— Apsirijėlis,— pakartojo ponas Dedalas.— Iš veido, žinokit, nebjaurus, kai miega. Bet pamatytumėt, kaip tas tipas šaltą žiemos dieną punta kiaulieną su kopūstais. Jergutėliau!

Jis padarė gyvulišką grimasą ir ėmė čepsėti.

— Iš tikrųjų, Saimonai, nederėtų šitaip prie Stiveno. Negalima.

— O, užaugęs jis prisimins,— karštai tarė Dentė,— visus tėvų namuose girdėtus burnojimus prieš Dievą, tikėjimą ir kunigus.

— Tegu prisimins jis ir tuos burnojimus,— sušuko iš kitapus stalo ponas Keisis,— kuriais kunigai ir kunigų parankiniai nuodijo Parneliui gyvenimą ir nuvarė jį kapuos. Tegu jis užaugęs prisimins ir tai!

— Šungalviai! — sušuko ponas Dedalas.— Kai jis bėdoj atsidūrė, tie išdavikai lyg žiurkės supuolė ir graužtinai užgraužė. Šungalviai prakeikti! Jie ir panašūs į šunis! Dievaž, panašūs!

— Jie teisingai darė,— sušuko Dentė.— Jie klausė vyskupų ir kunigų. Garbė jiems už tai!

— Siaubas, siaubas! — tarė ponia Dedalas.— Nėra nė dienos, kad nebūtų šitų siaubingų ginčų!

Dėdė Čarlzas taikiai pakėlė rankas ir tarė:

— Ramiau, ramiau, ramiau! Negi negalima išsakyt savo nuomonės be pykčio ir be užgauliojimų? Tikrai negražu.

Ponia Dedalas pusbalsiu kažką pasakė Dentei, tačiau Dentė garsiai atšovė:

— Ne, aš netylėsiu! Aš ginsiu savo bažnyčią ir tikėjimą, kada atskalūnai jį burnoja ir spjaudo.

Ponas Keisis be ceremonijų pastūmė lėkštę į stalo vidurį ir, susidėjęs ant jo alkūnes, kimiu balsu tarė šeimininkui:

— Klausyk, ar aš tau pasakojau apie vieną istorinį spjūvį?

— Ne, Džonai, nepasakojai,— atsakė ponas Dedalas.

— O žinai,— pasakė ponas Keisis,— itin pamokantis atvejis. Atsitiko ne taip seniai šitoje pačioje Viklou grafystėje.

Užuot pasakojęs toliau, jis pasisuko į Dentę ir su tramdomu pykčiu tarė:

— O jums, ponia, pasakysiu, kad jeigu turėjot galvoj mane, tai aš ne atskalūnas. Aš toks pat katalikas, koks buvo mano tėvas ir tėvo tėvas, ir mano senelio tėvas, kuriems tikėjimas buvo aukščiau ir už gyvybę.

— Tuo tamstai didesnė negarbė,— pasakė Dentė,— kad drįsti taip kalbėti.

— Papasakok, Džonai,— šypsodamasis tarė ponas Dedalas.— Papasakok, tiek jau to.

— Nieko sau katalikas! — ironiškai pakartojo Dentė.— Pikčiausias krašto protestantas nešnekėtų tokių dalykų, kokių aš šiandien išgirdau čia.

Ponas Dedalas ėmė niūniuoti, linguodamas galvą lyg kaimo giedorius.

— Aš tamstai kartoju — aš ne protestantas,— išraudęs tarė ponas Keisis.

Ponas Dedalas, niūniuodamas ir linguodamas galvą, kimiu nosiniu balsu užtraukė:

Ateikite visi čia[30], *katalikai,*
Nebuvę niekad mišiose...

Jis vėl linksmai paėmė peilį ir šakutę ir valgydamas tarė ponui Keisiui:

— Papasakok, Džonai. Geriau virškins.

Stivenas meiliai pažvelgė į poną Keisį, kuris, pasidėjęs smakrą ant sunertų rankų, žiūrėjo priešais save. Jis mėgdavo sėdėti šalia jo prie židinio ir žiūrėti į jo tamsų rūstų veidą. Tačiau jo akys žvelgdavo visai ne rūsčiai, ir būdavo malonu klausytis jo lėtos šnekos. Bet kodėl

tad jis nusistatęs prieš kunigus? Tuomet Dentė turbūt teisi. Bet jis buvo girdėjęs tėvą sakant, kad ji kadaise buvusi vienuolė kažkur Alegenyje[31] ir kad išėjusi iš vienuolyno, kai jos brolis susikrovęs pinigo, pardavinėdamas laukiniams pažibukus ir barškaliukus. Gal todėl jinai taip nusistatė prieš Parnelį? Dentei nepatiko, ir kai jis žaisdavo su Ailina, nes Ailina protestantė, o jaunystėje ji pažinojusi vaikų, žaisdavusių su protestantais, ir protestantai šaipydavęsi iš Švenčiausiosios Mergelės litanijos. *„Dramblio kaulo bokštas,*— sakydavę jie.— *Aukso rūmai*[32]!" Kaip moteris galinti būti dramblio kaulo bokštas ar aukso rūmai? Kas tuomet teisus? Ir jis prisiminė vakarą Klongouzo izoliatoriuje, tamsius vandenis, žiburį molo gale ir žmonių sielvarto aimanas, išgirdus liūdną žinią.

Ailinos ilgos baltos plaštakos. Vieną vakarą, kai jie žaidė gaudynių, ji plaštakomis — ilgomis, vėsiomis, liesomis, baltomis ir švelniomis — užspaudė jam akis. Toks ir yra dramblio kaulas: vėsus ir baltas. Štai ką reiškia *Dramblio kaulo bokštas.*

— Istorija labai trumpa ir graži,— tarė ponas Keisis.— Tai atsitiko vieną bjaurią šaltą dieną Arklou[33] tuoj prieš mūsų Vado[34] mirtį. Dieve, būk jam gailestingas!

Jis lyg išvargęs užsimerkė ir nutilo. Ponas Dedalas pasiėmė iš lėkštės kaulą ir, dantimis plėšdamas nuo jo mėsą, tarė:

— Nori pasakyt, prieš nužudymą.

Ponas Keisis atsimerkė, atsiduso ir pasakojo toliau:

— Tai atsitiko Arklou. Buvom mitinge, o po mitingo turėjom braute brautis per minią iki geležinkelio stoties. Rėkimas, švilpimas neapsakomas! Kuo tik jie mūsų neišvadino! O viena tokia senė, girta ragana, pristojo prie manęs. Trepinėja po purvą šalia manęs ir kad klykia, kad spiegia: *„Kunigų persekiotojas! Paryžiaus birža! Ponas Foksas! Kitė O'Šei!"*[35]

— Na, o tu ką, Džonai? — paklausė ponas Dedalas.

— Aš jai netrukdžiau,— atsakė ponas Keisis.— Buvo šalta, taigi kad būtų smagiau (jūs jau, gerbiamoji, man dovanokit), buvau į burną įsidėjęs plytelę Talamoro tabako, tad ir labai norėdamas nebūčiau galėjęs nieko atsakyti, nes visa burna buvo pilna tabako syvų.

— Na, o toliau, Džonai?

— Na ir ką. Leidau jai klykti, kiek širdis geidžia, apie Kitę O'Šei ir visa kita, kol pagaliau ji pavadino tą moteriškę tokiu vardu, kurio nekartosiu, nenorėdamas suteršti nei šio Kalėdų stalo, nei jūsų, ponia, klausos, nei savo paties lūpų.

Jis nutilo. Ponas Dedalas, atitraukęs nuo burnos kaulą, paklausė:

— Ir ką tu padarei, Džonai?

— Ką padariau? — pasakė ponas Keisis.— Ta senė prikišo prie manęs savo šlykščią marmūzę, o mano burna buvo pilna tabako syvų. Aš pasilenkiau prie jos ir sakau: „*Tpfu!*“

Jis nusisuko į šoną ir pavaizdavo, kaip spjovė.

— „*Tpfu!*“ pasakiau — ir tiesiai į akį.

Jis priplojo sau prie akies delną ir tartum iš skausmo sugargė.

— Toji rėkt: „*Vajėzau, Marija, Juozapai šventas! Apakau! Apakau, mirštu!*“

Springdamas juoku ir kosuliu, jis kartojo:

— „*Baigta, suvis apakau!*“

Ponas Dedalas kvatodamas atsilošė krėsle, o dėdė Čarlzas lingavo galvą į šonus.

Dentė atrodė siaubingai įširdusi ir, jiems juokiantis, kartojo:

— Labai gražu! Cha! Labai gražu!

Ne, spjauti moteriai į akį — negražu.

Tačiau kokiu vardu, kurio ponas Keisis nenorėjo pakartoti, toji moteriškė apšaukė Kitę O'Šei? Stivenas taip ir matė, kaip ponas Keisis braunasi per minią ir kaip, pasistojęs ant važelio, sako kalbą. Už tai jis ir kalėjime sėdėjo, ir Stivenas prisiminė, kaip vieną vakarą pas juos atėjo seržantas O'Nilas ir prieškambaryje pusbalsiu šnekėjo su tėvu, nervingai kramtydamas kepurės dirželį. Ir ponas Keisis tą vakarą neišvyko traukiniu į Dubliną, o prie namo privažiavo vežimaitis, ir jis girdėjo tėvą minint Kebintilio kelią[36].

Jis buvo už Airiją ir už Parnelį, kaip ir tėvas; Dentė irgi, nes vieną vakarą, kai vaikštynių aikštėje grojo orkestras, ji kažkokiam ponui skėčiu sudavė per galvą, kai anas, orkestrui pabaigoje užgrojus „Dieve, saugok karalienę“[37], nusiėmė skrybėlę.

Ponas Dedalas su panieka prunkštelėjo.

— Ech, Džonai! — tarė jis.— Taip jiems ir reikia. Mes — vargšė kunigų užguita tauta, per amžius taip buvo ir per amžius taip bus.

Dėdė Čarlzas palingavo galvą ir pasakė:

— Prasti popieriai! Prasti mūsų popieriai!

Ponas Dedalas pakartojo:

— Kunigų užguita, Dievo užmiršta tauta!

Jis parodė į senelio portretą ant sienos savo dešinėje.

— Džonai, matai tą senioką? — tarė jis.— Jis buvo atsidavęs Airijai dar tada, kai už tai nemokėdavo pinigų. Jį nuteisė myriop už

tai, kad priklausė Baltiesiems vaikinams[38]. Bet apie mūsų draugus bažnytininkus jis sakydavo, jog neleisiąs nė vienam išsidrėbti už savo stalo.

Dentė piktai įsiterpė:

— Jei mes — kunigų valdoma tauta, tai turim tuo tik didžiuotis! Jie — tai Dievo akies vyzdys. „*Nelieskit jų*,— sako Kristus,— *nes jie — mano akies vyzdys*“[39].

— Ir mums dėl to nevalia mylėt savo tėvynės? — paklausė ponas Keisis.— Nevalia būti ištikimiems žmogui, gimusiam būti mūsų vadu?

— Tėvynės išdavikas! — atrėžė Dentė.— Išdavikas, sanguliautojas! Kunigai teisingai padarė, kad nuo jo atsimetė. Kunigai visados buvo tikri Airijos patriotai.

— Ar taip jau ir buvo? — tarė ponas Keisis.

Jis tvojo kumščiu į stalą ir rūsčiai susiraukęs ėmė vieną po kito tiesti pirštus.

— Ar Airijos vyskupai mūsų neišdavė unijos laikais, kai vyskupas Lenigenas įteikė lojalumo adresą markizui Kornvoliui? Ar nepardavė vyskupai ir kunigai tėvynės siekių 1829 metais mainais už katalikų emancipaciją? Ar nesmerkė jie iš sakyklų ir klausyklų fenijų sąjūdžio? Ir ar neišniekino jie Terenso Beljaus Makmanaus palaikų?[40]

Jo veidas degė iš įniršio, ir Stivenas juto, kaip jam, tų žodžių audrinamam, irgi kaista skruostai. Ponas Dedalas piktai ir paniekinamai nusikvatojo.

— Oi, dievaži! — sušuko jis.— Buvau pamiršęs seniuką Polį Kaleną[41]! Dar vienas Dievo akies vyzdys!

Dentė pasilenkė virš stalo ir sušuko ponui Keisiui:

— Taip! Taip! Jie niekad neklydo! Dievas, dorovė ir tikėjimas turi būti aukščiau už viską.

Ponia Dedalas, matydama, kokia ji įsikarščiavusi, tarė:

— Ponia Rajorden, nesikarščiuokit ir nieko jiems neatsakinėkit.

— Dievas ir tikėjimas — aukščiau už viską! — sušuko Dentė.— Dievas ir tikėjimas aukščiau už žemiškus dalykus!

Ponas Keisis užsimojo ir trenkė kumščiu į stalą.

— Gerai,— sugergždė jis,— jeigu taip, tai Airija apsieis be Dievo!

— Džonai! Džonai! — sušuko ponas Dedalas, stverdamas svečiui už rankovės.

Dentė spoksojo tiesiai priešais save, jos skruostai trūkčiojo. Ponas Keisis sunkiai pasikėlė nuo kėdės ir, per stalą pasilenkęs prie jos, perbraukė ranka per orą sau prieš akis, lyg nudrėksdamas voratinklį.

— Airija apsieis be Dievo! — sušuko jis.— Airijoj jo ir taip jau per daug. Šalin Dievą!

— Šventvagy! Velnie! — suspigo Dentė, pašokdama ir ko nespjaudama jam į akis.

Dėdė Čarlzas ir ponas Dedalas pasodino poną Keisį atgal į kėdę ir ėmė raminti. Tasai juodomis degančiomis akimis spigino priešais save kartodamas:

— Šalin, pasakiau, Dievą!

Dentė tūžmingai atstūmė kėdę ir nuėjo nuo stalo, nuvertusi servetėlės žiedą, kuris lėtai nuriedėjo kilimu ir sustojo prie krėslo kojos. Ponia Dedalas pašoko ir nuskubėjo paskui ją durų link. Prie durų Dentė tūžmingai atsisuko ir degančiais, iš įtūžio trūkčiojančiais skruostais per visą kambarį suriko:

— Velnio išpera! Mes jį priveikėm! Sutraiškėm negyvai! Šėtoną tą!

Durys užsitrenkė jai už nugaros.

Ponas Keisis, išsivadavęs iš jį laikančiųjų, staiga panarino galvą ant rankų ir skausmingai sukūkčiojo.

— Vargšas Parnelis! — sušuko jis.— Žuvęs mūsų karalius!

Jis kūkčiojo garsiai ir graudžiai.

Stivenas, pakėlęs siaubo iškreiptą veidą, pamatė, kad tėvo akys pilnos ašarų.

*

Susispietę mažais būreliais, mokiniai šnekučiavosi.

Vienas pasakė:

— Juos sučiupo prie Lajonzo kalno.

— Kas sučiupo?

— Ponas Glisonas ir ordino viršininkas. Pasivijo su vežimaičiu.

Tas pats mokinys pridūrė:

— Man sakė vienas toksai iš vyresnės klasės.

Flemingas paklausė:

— Bet sakyk, dėl ko jie pabėgo?

— Aš žinau dėl ko,— pasakė Sesilis Tanderis.— Todėl, kad iš rektoriaus kabineto nukniaukė pinigų.

— Kas nukniaukė?

— Kikemo brolis. Ir visi pasidalijo.

— Bet juk tai vagystė! Kaip jie galėjo taip padaryt?

— Daug tu, Tanderi, išmanai! — tarė Velsas.— Aš žinau, kodėl jie išdūmė.

— Kodėl?

— Man liepė nesakyt,— paaiškino Velsas.

— Pasakyk, Velsai,— sušneko visi.— Gali nebijot. Mes neišduosim.

Stivenas ištempė kaklą, kad geriau girdėtų. Velsas apsidairė, ar niekas neateina. Paskui paslaptingai tarė:

— Zakristijos spintoj laiko mišių vyną. Žinot?

— Žinom.

— Tai va, jie jį išgėrė, o kad čia jų darbas, susekė iš kvapo. Todėl jie ir pabėgo, jeigu norit žinot.

Ir mokinys, kuris užvedė šitą kalbą, pasakė:

— Aha, tas iš vyresnės klasės man irgi taip sakė.

Mokiniai pritilo. Stivenas stovėjo tarp jų ir, bijodamas pratarti žodį, tik klausėsi. Iš pasibaisėjimo jam net pakirto kojas. Kaip jie galėjo taip pasielgti? Jis įsivaizdavo tamsią, tylią zakristiją, tamsias medines spintas, kur ant lentynų guli tvarkingai sulankstytos mezginiuotos kamžos. Tai dar ne koplyčia, bet ir ten kalbėtis reikia pašnibždomis. Tai šventa vieta. Jis prisiminė vieną vasaros vakarą, kai jį zakristijoje rengė patarnautojo rūbais, tą vakarą, kai procesija ėjo prie altorėlio miške. Keista, šventa vieta. Berniukas, kuris nešė smilkytuvą, sūpavo jį, už vidurinės grandinėlės pakėlęs dangtelį, kad neužgestų žarijos. Tai medžio anglys, ir, berniukui iš lengvo sūpuojant smilkytuvą, jos tyliai degė, skleisdamos aitroką kvapą. O paskui, visiems apsirengus, Stivenas atsistojo su smilkalų indeliu prie rektoriaus, ir rektorius įbėrė į smilkytuvą šaukštą smilkalų, ir jie sušnypštė ant raudonų žarijų.

Mokiniai šnekučiavosi, susispietę pulkeliais žaidimų aikštėje. Jam jie atrodė sumažėję — todėl, kad vienas dviratininkas, gramatikos klasės mokinys, buvo vakar jį pargriovęs. Mokinio dviratis neskaudžiai parvertė jį ant šlaku nuberto bėgimo tako, ir jo akiniai suskilo į tris dalis, o į burną prilindo šlako.

Štai kodėl mokiniai jam atrodė mažesni ir labiau nutolę, vartų stulpai — ploni ir tolimi, o minkštas pilkas dangus — taip aukštai. Tačiau aikštėje futbolo niekas nežaidė, nes artėjo kriketo pirmenybės; vieni sakė, kad kapitonas bus Barnsas, kiti — kad Flauersas. Visose aikštelėse vaikai žaidė muštuką. Ir tai iš šen, tai iš ten per minkštą pilką orą sklido kriketo lazdų paukšėjimas. Jos paukšėjo pik, pek, pok, pak — vandens lašeliai, lėtai krintantys į sklidiną fontano baseiną.

Etajus, iki tol nesikišęs į pokalbį, tyliai tarė:

— Jūs visi klystat.

Visi smalsiai sužiuro į jį.

— Kodėl?

— O tu žinai?

— Kas tau sakė?

— Pasakyk, Etajau.

Etajus parodė į kitą aikštės pusę, kur, spardydamas akmenuką, vienas vaikštinėjo Saimonas Munenas.

— Paklauskit jį,— pasakė jis.

Mokiniai pasižiūrėjo ton pusėn, o po to ėmė klausinėti:

— Kodėl jį?

— Tai jis irgi?

Etajus, nuleidęs balsą, tarė:

— Ar žinot, dėl ko tie mokiniai pabėgo? Pasakysiu, tik neišsiduokit, kad žinot.

— Pasakyk, Etajau. Greičiau! Sakyk, nebijok.

Jis minutę patylėjo, o tada paslaptingai pasakė:

— Juos su Saimonu Munenu ir Ilčium Boiliu vieną vakarą užėjo kieme.

Mokiniai sužiuro į jį ir ėmė klausinėti:

— Užėjo?

— Ką jie darė?

Etajus atsakė:

— Čiupinėjosi.

Visi mokiniai nutilo, o Etajus pridūrė:

— Tai štai dėl ko.

Stivenas pažvelgė į mokinių veidus, bet jie visi žiūrėjo į kitą aikštės pusę. Jis norėjo ką nors paklausinėti apie tai. Ką reiškia tas „čiupinėjosi"? Kodėl tie penki aukštesnės klasės mokiniai dėl to pabėgo? Tai pokštas, pagalvojo jis. Saimonas Munenas visada gražiai apsitaisęs, o vieną vakarą jis parodė grietininių saldainių prikištą kamuolį, kurį mokiniai iš futbolo komandos parideno jam per kilimą valgyklos vidury, kai jis įėjo pro duris. Tai buvo tą vakarą, kai vyko varžybos su „Bektaivo klajūnais"[42], ir kamuolys buvo panašus į žalią raudonšonį obuolį, tik kad tuščiaviduris ir prikimštas grietininių saldainių. O Boilis kartą pasakė, kad dramblys turi du ilčius, o ne dvi iltis, ir todėl jį praminė Ilčium, bet kai kurie mokiniai jį vadino Panele Boil, nes jis amžinai dailinosi nagus.

Ailinos plaštakos irgi ilgos, liesos, vėsios, baltos, nes ji mergaitė. Kaip iš dramblio kaulo, tik minkštos. Štai ką reiškia „Dramblio kaulo bokštas“, tačiau protestantai to nesupranta ir šaiposi. Sykį jis stovėjo šalia jos ir žiūrėjo į aikštę priešais viešbutį. Viešbučio patarnautojas stiebu traukė aukštyn vėliavėlių virtinę, o po saulėtą veją lakstė foksterjeras. Ji įkišo ranką jam į kišenę greta jo rankos, ir jis juto, kokia jos plaštaka vėsi, liesa ir minkšta. Ji pasakė, kad turėti kišenes įdomu, o paskui staiga atšoko ir juokdamasi nubėgo vingiuotu taku į pakalnę. Jos šviesūs plaukai plaikstėsi saulėje lyg auksiniai. *Dramblio kaulo bokštas. Aukso rūmai.* Gerai pagalvojus, viską galima suprasti.

Bet kodėl kieme? Ten eini su reikalu. Išvietė iš storų kalkakmenio plytų, ir pro mažytes skylutes visą dieną trykšta vanduo ir tvyro savotiškas sudvisusio vandens kvapas. O vienoje tupykloje ant durų raudonu pieštuku nupaišytas barzdyla romėno rūbais, rankose laikąs po plytą, o apačioje — piešinio pavadinimas:

Balbus mūrijo sieną[43].

Kažkoks mokinys buvo nupiešęs dėl juoko. Veidas juokingas, bet vis vien labai panašus į barzdotą žmogų. O kitoje tupykloje ant durų gražia rašysena į kairę pavirtusiomis raidėmis parašyta:

Julius Cezaris parašė „Kalių garą“[44].

Ten daug ko prirašinėta dėl juoko, gal ir anie tenai buvo dėl to užėję. Ir vis vien tai, ką ir kaip Etajus sakė, keista. Jeigu jie pabėgo, tai ne juokas. Jis pasižiūrėjo, kaip ir kiti, anapus aikštės, ir jį nudiegė baimė.

Pagaliau Flemingas pasakė:

— O ar už tai, ką anie padarė, baus mus visus?

— Aš negrįšiu, pamatysit,— pasakė Sesilis Tanderis.— Tris dienas neleis kalbėtis valgykloj ir kas minutė siuntinės paragaut liniuotės.

— Taip,— pasakė Velsas.— O Baretas dabar sugalvojo taip sulankstyti raštelį, kad išvyniojęs pasižiūrėt, kiek kirčių tau skirta, nebesudėsi, kaip buvo. Aš irgi nebegrįšiu.

— Taip,— pasakė Sesilis Tanderis.— O šįryt antroj gramatikos klasėj buvo inspektorius.

— Keliam maištą,— tarė Flemingas.— A?

Visi tylėjo. Ore buvo labai tylu, ir pokšėjo kriketo lazdos, tik lėčiau negu pirma: pik, pok.

Velsas paklausė:

— Kas dabar jiems bus?

— Saimoną Muneną ir Ilčių nuplaks,— pasakė Etajus,— o vyresniosios klasės mokiniams leido pasirinkti: išplakimas arba pašalinimas.

— Ir ką jie pasirinko? — paklausė mokinys, pradėjęs kalbą.

— Visi, išskyrus Korigeną, pasirinko pašalinimą,— atsakė Etajus.— Jį plaks ponas Glisonas.

— Aš žinau kodėl,— pasakė Sesilis Tanderis.— Jis teisingai pasirinko, o kiti ne, nes kad tave išplakė, visi su laiku užmirš, o kad pašalino — atsimins, kol būsi gyvas. Be to, Glisonas jo skaudžiai neplaks.

— Jis daugiau vaizduoja,— pasakė Flemingas.

— Nenorėčiau atsidurti Saimono Muneno ir Ilčiaus vietoj,— pasakė Sesilis Tanderis.— Bet kažin dar, ar juos plaks. Gal tik liniuote pavaišins.

— Ne ne,— pasakė Etajus.— Abiem įkrės per minkštą vietą.

Velsas pasikasė ir verksmingai sušuko:

— Pone, paleiskit!

Etajus nusišiepė ir, pasiraitęs švarko rankoves, tarė:

Tokia jau tvarka,
Graudink negraudinęs.
Tad maukis kelnes
Ir duok šen sėdynę.

Mokiniai nusijuokė, bet Stivenas jautė, jog visiems baisoka. Tyloje jis girdėjo, kaip minkštame pilkame ore tai šen, tai ten paukši kriketo lazdos: pok! Tai tik garsas, bet jeigu smūgis kliūtų tau, pajustum skausmą. Liniuotė irgi paukši, bet kitoniškai. Mokiniai sakė, jog ji iš banginio ūso ir odos, o viduj švinas; ir jis mėgino įsivaizduoti, kaip nuo jos skaudėtų. Garsų yra visokių. Ilga plona rykštė turėtų švilptelėt, ir jis mėgino įsivaizduoti, kaip skaudėtų nuo jos. Įsivaizdavęs rykštę ir dar prisiminęs, ką sakė Etajus, jis pašiurpo. Ir kas čia juokinga? Jis pašiurpo, bet gal todėl, kad nusimovęs kelnes visada pašiurpsti. Ir kai nusirengi pirtyje. Jis ėmė spėlioti, kas numauna kelnes — mokytojas ar pats vaikas. Ir kaip galima iš to juoktis?

Jis pasižiūrėjo į Etajaus atraitotas rankoves ir liesas rašaluotas rankas. Tasai pasiraitojo rankoves, vaizduodamas, kaip raitosis rankoves ponas Glisonas. Bet pono Glisono apskriti blizgantys rankogaliai, švarūs balti riešai ir putlios baltos plaštakos, o nagai ilgi ir aštrūs. Gal ir jis dailinasi juos kaip Panelė Boil. Bet jo nagai baisiausiai ilgi ir aštrūs. Jie ilgi ir žiaurūs, nors baltos putlios plaštakos ne žiaurios, o

švelnios. Ir nors nuo minties apie žiaurius ilgus nagus, veriantį rykštės švilpesį ir šiurpulį, kurį nusirengęs pajunti žemiau marškinių, jis drebėjo iš šalčio ir baimės, vis dėlto nuo minties apie baltas putlias rankas, švarias, stiprias ir švelnias, jis drauge jautė ir keistą tylų pasitenkinimą. Ir jis prisiminė, ką buvo sakęs Sesilis Tanderis: kad ponas Glisonas Korigeno skaudžiai neplaks. Ir Flemingas sakė, kad neplaks, nes jis daugiau vaizduoja. Bet kodėl — neaišku.

Toli aikštėje kažkas sušuko:

— Visi vidun!

Pasigirdo ir daugiau balsų:

— Visi vidun! Visi vidun!

Per rašymo pamoką jis sėdėjo susinėręs rankas ir klausėsi lėto plunksnų skrebenimo. Ponas Harfordas vaikštinėjo pirmyn atgal, taisinėjo šį bei tą raudonu pieštuku, o kartais prisėsdavo greta kokio berniuko parodyti, kaip reikia laikyti plunksną. Stivenas mėgino pats perskaityti antraštę, nors ir taip žinojo, kas ten parašyta, nes tuo sakiniu baigėsi vadovėlis. „Pastangos be išmanymo — kaip laivas be vairo“. Bet raidžių linijos atrodė lyg plonyčiai neįžiūrimi siūleliai, ir, tik kietai užmerkęs dešinę akį ir gerai įsižiūrėjęs kairiąja, jis galėjo įžvelgti visus didžiosios raidės išraitymus.

Bet ponas Harfordas labai malonus ir nepiktas. Visi kiti mokytojai siaubingai pikti. Bet kodėl už tai, ką padarė vyresniosios klasės mokiniai, reikia atkentėti visiems? Velsas sako, esą jie išgėrę mišių vyno, kuris laikomas zakristijoje spintoje, ir kad juos susekę iš kvapo. Galbūt jie pavogė monstranciją ir pabėgo, ketindami parduoti. Tai būtų baisi nuodėmė — naktį tyliai įslinkti, atidaryti tamsią spintą ir pavogti žvilgantį auksinį daiktą, į kurį per palaiminimą ant altoriaus tarp gėlių ir žvakių nužengia Dievas, kai, patarnautojui sūpuojant smilkytuvą, į abi puses kyla smilkalų debesys, o Dominikas Kelis chore užgieda pirmu balsu. Bet tuo laiku, kai jie vogė, monstrancijoje Dievo, be abejo, nebuvo. Ir vis dėlto net paliesti ją — nepaprasta, didžiulė nuodėmė. Jis galvojo apie tai su kraupiu pasibaisėjimu; siaubinga, nepaprasta nuodėmė; ši mintis, tyloje negarsiai skrebenant plunksnoms, kėlė baugų jaudulį. Tačiau gerti mišių vyną iš spintos, kad tave paskiau susektų iš kvapo, irgi nuodėmė, bet nei siaubinga, nei nepaprasta. Tik tiek, kad nuo vyno kvapo truputį pykina. Kai bažnyčioje per pirmąją komuniją jis užsimerkė, išsižiojo ir iškišo liežuvį, o rektorius stabtelėjo, duodamas jam šventąją komuniją, jis iš rektoriaus burnos užuodė silpną mišių vyno kvapą. Žodis gražus: vynas. Įsivaiz-

duoji tamsiai violetinę spalvą, nes tamsiai violetinės yra vynuogės, augančios Graikijoj prie namų, panašių į baltas šventyklas. Bet nuo to silpno kvapo iš rektoriaus burnos jį pirmosios komunijos rytą pykino. Pirmosios komunijos diena — laimingiausia gyvenime. Sykį Napoleoną generolai paklausė, kokia diena buvo laimingiausia jo gyvenime. Jie manė, jog jis laimingiausia pavadins dieną, kai laimėjo kokį didelį mūšį ar kai buvo pakeltas imperatorium. Bet jis atsakė:

— Ponai, laimingiausia mano gyvenimo diena ta, kai aš priėmiau pirmąją šventą komuniją.

Įėjo tėvas Arnolis, ir prasidėjo lotynų kalbos pamoka, o jis tebesėdėjo nekrusteldamas, sunertas rankas pasidėjęs ant suolo. Tėvas Arnolis išdalijo rašinių sąsiuvinius ir pasakė, kad rašiniai visiškai netikę ir kad visiems reikės juos tučtuojau perrašyti be klaidų. Bet blogiausias rašinys Flemingo, nes lapai nuo rašalo blynų sulipę, ir tėvas Arnolis už kampo pakėlė sąsiuvinį ir pasakė, jog atiduoti tokį rašinį — tai mokytojo įžeidimas. Paskui jis liepė Džekui Lotonui išlinksniuoti daiktavardį „mare“*, ir Džekas Lotonas, pasakęs vienaskaitos įnagininką, sustojo, nes daugiskaitos nebemokėjo.

— Gėdytumeis! — griežtai tarė tėvas Arnolis.— Pirmasis mokinys!

Paskui jis paklausė kitą berniuką ir dar kitą, ir dar kitą. Nė vienas nemokėjo. Mokiniai vienas po kito kažką lemeno, bet neteisingai, ir tėvo Arnolio balsas ėjo tylyn ir tylyn, pasidarė visai tylus. Nors balsas buvo visai tylus, veidas buvo piktas, o akys spiginte spigino. Paskui jis paklausė Flemingą, ir Flemingas atsakė, jog šitas žodis neturi daugiskaitos. Tėvas Arnolis staiga užvertė knygą ir suriko ant jo:

— Klaupkis vidury klasės! Tokio tinginio nesu matęs! Visi kiti dar sykį perrašot rašinius.

Flemingas išsirangė iš savo vietos ir atsiklaupė tarp dviejų galinių suolų. Kiti berniukai palinko prie sąsiuvinių ir ėmė rašyti. Klasėje įsiviešpatavo tyla, ir Stivenas, nedrąsiai dirstelėjęs į niūrų tėvo Arnolio veidą, pamatė, kad jis išraudęs iš pykčio.

Ar tėvas Arnolis pykdamas nusideda, ar jam galima pykti, kai vaikai tinginiauja, nes tada jie geriau mokosi, o gal jis tik apsimeta piktu? Jam galima, nes kunigas žino, kas yra nuodėmė, ir jos nedarytų. Bet jeigu netyčia kokį kartą nusidėtų, kur jis eitų išpažinties? Greičiausiai eitų pas viršesnį kunigą. O jeigu nusidėtų viršesnis kuni-

* Jūra (*lot.*).

gas, tasai eitų pas rektorių, o rektorius — pas provincijolą, o provincijolas — pas jėzuitų generolą[45]. Jėzuitai — tai ordinas, ir jis buvo girdėjęs tėvą sakant, kad jėzuitai labai galvoti žmonės. Jei nebūtų tapę jėzuitais, o likę pasauliečiais, visi būtų galėję tapti aukštais žmonėmis. Ir jis mėgino įsivaizduoti, kuo būtų tapę, jei nebūtų jėzuitai, tėvas Arnolis ir Pedis Baretas, kuo būtų tapę ponas Makgleidas ir ponas Glisonas. Tai buvo sunkus darbas, nes visus reikėjo vaizduotis skirtingai, su skirtingų spalvų švarkais ir kelnėmis, su skirtingomis barzdomis ir ūsais, su skirtingomis skrybėlėmis.

Tyliai atsivėrė ir užsidarė durys. Per klasę nušnarėjo kuždesys: inspektorius! Akimirką tvyrojo mirtina tyla, o paskui pasigirdo skardus liniuotės pliaukštelėjimas per paskutinį suolą. Stiveno širdis suspurdėjo iš baimės.

— Ar nereikia ko nors nuplakti, tėve Arnoli? — sušuko inspektorius.— Ar nėra šioj klasėj tinginio pančių, kuriuos derėtų nuplakti?

Jis priėjo klasės vidurį ir pamatė klūpantį Flemingą.

— Aha! — sušuko jis.— Kas čia toksai? Kodėl jis klūpo? Tavo pavardė, berneli?

— Flemingas, pone.

— Aha, Flemingas! Aišku, tinginys. Iš akių matau. Kodėl jis klūpo, tėve Arnoli?

— Blogai parašė lotynų kalbos rašinį,— tarė tėvas Arnolis,— ir neatsakė nė į vieną klausimą iš gramatikos.

— Kur jis atsakys,— sušuko inspektorius,— kur jis atsakys! Tinginio pantis! Iš akių matau.

Jis pliaukštelėjo liniuote į suolą ir sušuko:

— Stokis, Flemingai! Stokis, berneli!

Flemingas lėtai atsistojo.

— Delną! — sušuko inspektorius.

Flemingas ištiesė ranką. Liniuotė ėmė skardžiai pliaukšėti: viens, du, trys, keturi, penki, šeši.

— Kitą!

Liniuotė vėl atskaitė šešis trumpus skambius kirčius.

— Klaupkis! — sušuko inspektorius.

Flemingas, susikišęs rankas po pažastimis, atsiklaupė, jo veidas buvo iškreiptas iš skausmo, tačiau Stivenas žinojo, kokie kieti jo delnai, nes Flemingas juos nuolat trynė kanifolija. Bet gal jam tikrai labai skaudėjo, nes liniuotė pliaukšėjo baisiai garsiai. Stiveno širdis daužėsi ir plastėjo.

— Prie darbo visi! — suriko inspektorius.— Mums nereikia tinginio pančių, simuliantų! Prie darbo, girdėjot? Tėvas Dolanas ateis pas jus kiekvieną dieną. Tėvas Dolanas ateis pas jus rytoj.

Jis bakstelėjo vienam berniukui liniuote į šoną ir tarė:

— Na, berneli! Kada tėvas Dolanas ateis vėl?

— Rytoj, pone,— pasigirdo Tomo Ferlongo balsas.

— ...Rytoj... ir vėl rytoj... ir vėl rytoj...[46] — pasakė inspektorius.— Įsidėkite į galvas. Tėvas Dolanas ateis kasdien. O tu, berneli, kas toks būsi?

Stiveno širdis šoktelėjo.

— Dedalas, pone.

— Kodėl tu nerašai kaip visi?

— Aš... mano...

Iš išgąsčio jis negalėjo prakalbėti.

— Kodėl jis nerašo, tėve Arnoli?

— Jam sudužo akiniai,— pasakė tėvas Arnolis,— ir aš atleidau jį nuo darbo.

— Sudužo? Ką aš girdžiu? Kokia ten ta tavo pavardė? — tarė inspektorius.

— Dedalas, pone.

— Eik šen, Dedalai. Simuliantas! Iš veido matau, kad simuliantas. Tai kur tu sudaužei akinius?

Stivenas, iš baimės ir skubos apžlibęs, ištursino į klasės vidurį.

— Kur tu sudaužei savo akinius? — pakartojo inspektorius.

— Ant bėgimo tako, pone.

— Aha! Ant bėgimo tako! — sušuko inspektorius.— Žinomas fokusas!

Stivenas nustebęs pakėlė akis ir akimirką žiūrėjo į kunigo Dolano balkšvai pilką nejauną veidą, į pūkais aprėmintą balkšvai pilką plikę, į plieninius akinių rėmelius ir pro stiklus žvelgiančias bespalves akis. Kodėl jis sako, jog tai fokusas?

— Tinginio pantis! — sušuko inspektorius.— Akiniai sudužo! Senas fokusas! Delną, greičiau!

Stivenas užsimerkė ir ištiesė prieš save drebančią ranką aukštyn atverstu delnu. Pajuto, kaip inspektorius suėmė už pirštų ir atlaužė plaštaką, o paskui išgirdo, kaip vėstelėjo kildama aukštyn sutanos rankovė. Nuo karšto, deginančio, dilginančio smūgio, kuris nuskambėjo lyg lūžtančios lazdos triokštelėjimas, jo drebanti plaštaka susirietė it lapas ugnyje, ir nuo to garso ir skausmo į akis suplūdo karštos

ašaros. Visas jo kūnas virpėjo iš išgąsčio, virpėjo ranka ir lyg vienišas lapelis virpėjo suriesta, deganti, pamėlusi plaštaka. Pro lūpas buvo beišsiveržiąs riksmas, maldavimas paleisti. Bet nors ašaros degino akis, o rankos kojos drebėjo iš skausmo ir išgąsčio, jis užgniaužė ir karštas ašaras, ir gerklę smaugiantį riksmą.

— Kitą! — suriko inspektorius.

Stivenas atitraukė sumaitotą drebančią ranką ir ištiesė kairę. Sutanos rankovė sulig liniuotės mostu vėstelėjo vėl, ir nuo skambaus pokštelėjimo ir aštraus, beprotiško, svilinančio, deginančio skausmo jo delnas ir pirštai susirietė, virto pamėlusiu drebančiu mėsos gabalu. Karštos ašaros plūstelėjo iš akių, ir, degdamas iš gėdos, kančios ir išgąsčio, jis nebeištvėręs atitraukė drebančią ranką ir suinkštė iš siaubo ir skausmo. Kūnas mėšlungiškai sukrūpsėjo, ir gėdos ir pykčio suimtas jis pajuto, kaip iš gerklės išsiveržė deginantis riksmas, o iš akių ištryško ir liepsnojančiais skruostais nuriedėjo deginančios ašaros.

— Klaupkis! — sušuko inspektorius.

Stivenas skubiai atsiklaupė, primygęs prie šonų sudaužytas rankas. Pagalvojus apie jas, sudaužytas ir iš skausmo sutinusias, jam staiga taip jų pagailo, lyg jos būtų buvusios ne jo, o kieno kito, kurio jam gaila. Ir klūpodamas, tramdydamas retėjantį kūkčiojimą ir jausdamas prie šonų primygtuose delnuose deginantį, dilginantį skausmą, jis mintyse matė, kaip ištiesė rankas atverstais aukštyn delnais, kaip inspektorius tvirtai suėmė ir atlenkė virpančius pirštus ir kaip bejėgiškai drebėjo sudaužytas, sutinęs, paraudęs delnas ir pirštai.

— Prie darbo visi! — nuo durų sušuko inspektorius.— Tėvas Dolanas kiekvieną dieną ateis patikrinti, ar nereikia nuplakti kokio nenaudėlio, tinginio pančio. Kiekvieną dieną! Kiekvieną dieną!

Durys užsidarė jam už nugaros.

Nutilusi klasė toliau perrašinėjo rašinius. Tėvas Arnolis pakilo nuo kėdės ir ėmė vaikščioti tarp suolų, švelniais žodžiais padėdamas berniukams ir nurodydamas padarytas klaidas. Jo balsas buvo labai švelnus ir minkštas. Paskui jis grįžo prie savo kėdės ir tarė Flemingui ir Stivenui:

— Abu galit grįžt į vietas.

Flemingas ir Stivenas atsistojo ir nuėję atsisėdo į savo suolus. Stivenas, raudonas iš gėdos, viena silpna ranka skubomis atsivertė knygą ir pasilenkė prie jos, prisikišo visai arti.

Tai neteisinga ir žiauru, nes gydytojas buvo liepęs jam neskaityti be akinių, ir jis rytą parašė tėvui laišką, kad atsiųstų naujus. Ir tėvas

Arnolis sakė, kad, kol atsiųs naujus akinius, jis galįs nesimokyti. Ir štai dabar jį, visados gaunantį pirmo arba antro geriausio mokinio bilietą, jį, jorkininkų vadą, prieš visą klasę apšaukė simuliantu ir įkirto liniuote į delnus. Iš kur inspektorius sugalvojo, kad tai fokusas? Jis prisiminė, kaip inspektorius spustelėjo jam ranką, patiesindamas pirštus, tada jam iš pradžių pasirodė, kad gal inspektorius nori pasisveikinti, nes pirštai buvo minkšti ir stiprūs, bet po akimirkos jis išgirdo sutanos rankovės vėstelėjimą ir liniuotės kirtį. Žiauru ir neteisinga buvo jį po to dar paklupdyti, ir tėvas Arnolis pasakė jiems abiems, kad galima grįžti į vietas, lyg vienodai kaltiems. Jis klausėsi, kaip tėvas Arnolis negarsiai, švelniu balsu taiso rašinius. Gal jis dabar gailisi ir nori pasirodyti geras. Bet vis vien tai neteisinga ir žiauru. Inspektorius — kunigas, bet jis pasielgė žiauriai ir neteisingai. Ir jo balkšvai pilkas veidas ir bespalvės akys už akinių plieniniais rėmeliais atrodė žiauriai, nes jis pirmiausia stipriais minkštais pirštais ištiesino plaštaką, kad smūgis būtų skaudesnis ir skambesnis.

— Įkirsti nekaltam,— pasakė Flemingas, kai mokiniai vorele žingsniavo į valgyklą,— tikra kiaulystė.

— Tu tikrai netyčia sudaužei akinius, tiesa? — paklausė Smirdžius Roučas.

Nuo Flemingo žodžių Stivenui suspaudė širdį, ir jis nieko neatsakė.

— Žinoma, kad netyčia! — pasakė Flemingas.— Aš nedovanočiau. Nueičiau ir pasiskųsčiau rektoriui.

— Taip,— karštai pritarė Sesilis Tanderis,— ir aš mačiau, kaip jis užsimojo liniuote aukščiau peties, o tai draudžiama.

— Tau labai skaudėjo? — paklausė Smirdžius Roučas.

— Labai,— pasakė Stivenas.

— Aš nedovanočiau,— pakartojo Flemingas,— nei šitam, nei bet kokiam kitam plikiui. Tikra kiaulystė. Tuoj pat po pietų nueičiau pas rektorių ir pasakyčiau.

— Ir pasakyk. Ir pasakyk,— paragino Sesilis Tanderis.

— Pasakyk. Nueik ir pasakyk rektoriui, Dedalai,— pritarė Smirdžius Roučas,— nes jis pažadėjo, kad ateis rytoj ir vėl tau įkirs.

— Taip taip, pasakyk rektoriui,— sušneko visi.

O jų klausėsi keletas mokinių iš antrosios gramatikos klasės, ir vienas jų pasakė:

— Senatas ir Romos liaudis[47] nutarė, kad Dedalas nubaustas neteisėtai.

Tai nedora, tai neteisinga ir žiauru, ir sėdėdamas valgykloje jis mintyse kelintą kartą perkentė tą patį pažeminimą, kol staiga jam toptelėjo, kad gal iš tikrųjų jis iš veido kuo nors panašus į simuliantą, ir pasigailėjo neturįs veidrodėlio, į kurį galėtų pasižiūrėti. Bet ne, to negali būti, ir tai neteisinga ir žiauru, ir nedora.

Juosvi žuvies kotletai, kurių jiems duodavo trečiadieniais per gavėnią, nelindo į gerklę, o viena bulvė buvo įkirsta kastuvu. Taip, jis padarys, ką patarė berniukai. Nueis ir pasakys rektoriui, jog buvo neteisėtai nubaustas. Panašiai yra padariusi kažkokia istorinė asmenybė, garsus žmogus, kurio portretas yra istorijos vadovėlyje. Ir rektorius paskelbs, kad jis nubaustas neteisėtai, nes senatas ir Romos tauta visados paskelbdavo, kad tie, kurie taip padarė, buvo nubausti neteisėtai. Tų garsių žmonių pavardės yra Ričmelo Megnolo[48] „Klausimuose". Ir istorijoje, ir Piterio Parlio[49] „Pasakojimuose apie Graikiją ir Romą" rašoma apie tuos žmones ir jų darbus. Paveikslėlyje pirmame puslapyje pavaizduotas pats Piteris Parlis. Matyti keliukas per pelkėtą lygumą, iš šonų apaugęs viržiais ir krūmokšniais, ir Piteris Parlis su plačia skrybėle it protestantų dvasininkas ir su stora lazda sparčiai žengia tuo keliuku į Graikiją ir Romą.

Tai padaryti nesunku. Kai baigsis pietūs ir jis su visais išeis, reikės tik truputį paėjėti, bet ne koridoriumi, o pasukti į dešinę ir užlipti laiptais, vedančiais į pilį. Nieko sudėtinga: pasukti į dešinę ir užbėgti laiptais, ir po pusės minutės jis atsidurs žemame, tamsiame, siaurame pilies koridoriuje, vedančiame į rektoriaus kabinetą. Ir visi berniukai sakė, kad tai neteisinga, net ir tas mokinys iš antros gramatikos klasės, kuris kalbėjo apie senatą ir Romos liaudį.

Kuo viskas baigsis?

Jis išgirdo, kaip valgyklos gale vyresniosios klasės mokiniai kyla iš už stalų ir taku eina iš valgyklos: Pedis Retas, Džimis Medžis, ispanas, portugalas, o penktasis — storulis Korigenas, kurį plaks ponas Glisonas. Tai per jį inspektorius Stiveną apšaukė simuliantu ir be niekur nieko įkirto liniuote. Išplėtęs užverktas akis, jis žiūrėjo į einančio pro šalį storulio Korigeno plačius pečius ir panarintą didelę juodą galvą. Bet jis kažką padarė, o ponas Glisonas jo skaudžiai nė neplaks, ir jis prisiminė, koks stambus Korigenas atrodo pirtyje. Jo oda tokios pat durpių spalvos kaip ir vanduo sekliajame baseino gale, ir kai jis eina pakraščiu, jo kojos garsiai šlepsi šlapiomis plytomis, o šlaunys kas žingsnis dribčioja, nes jis riebus.

Valgykla jau buvo pustuštė, mokiniai vorele vis ėjo pro duris. Jis galėtų užlipti laiptais, nes už valgyklos durų niekad nestovi joks kunigas nei prefektas. Bet ne, jis to nepadarys. Rektorius užstos inspektorių ir manys, jog tai mokinio fokusas, ir paskui inspektorius vis tiek kasdien ateis į klasę ir bus dar blogiau, nes jis siaubingai pyks ant tokio, kuris jį įskundė rektoriui. Berniukai jį įkalbinėja eiti, bet patys tai neitų. Jie jau viską užmiršo. Ne, geriausia bus viską užmiršti, o inspektorius gal tik pagąsdino, kad ateis. Ne, geriausia nelįsti į akis, nes, kol esi mažas ir jaunas, šitaip gali išvengti daugelio bėdų.

Ėmė stotis mokiniai prie jo stalo. Jis irgi atsistojo ir nuėjo su visa vorele. Reikia apsispręsti. Jau netoli durys. Jeigu eis su visais, nueiti pas rektorių nebegalės, nes iš žaidimų aikštės nebeištrūks. O jeigu nueis ir vis vien gaus liniuote, visi šaipysis ir pasakos, kaip Dedalas ėjo pas rektorių skųsti inspektoriaus.

Jis žingsniavo taku, va jau ir durys. Ne, neįmanoma: neišdrįs. Jis matė praplikusią inspektoriaus galvą su žiauriomis bespalvėmis į jį įsmeigtomis akimis ir girdėjo inspektoriaus balsą, du kartus klausiantį jį pavardės. Kodėl jis neįsiminė pavardės iš pirmo karto? Ar kad nesiklausė, ar kad norėjo iš jos pasišaipyti? Didžiųjų istorinių asmenybių pavardės tokios kaip jo, ir niekas iš jų nesišaipo. Jeigu jau labai knieti šaipytis, verčiau tegu šaiposi iš savo paties pavardės. Dolanas — pavardė lyg kokios skalbėjos vyro.

Jis išėjo pro duris ir, staiga pasukęs į dešinę, užlipo laiptais; nespėjęs nė apsigalvoti ir grįžti atgal, įžengė į žemą, tamsų, siaurą koridorių, vedantį į pilį. Ir, žengdamas per koridoriaus durų slenkstį, jis, nepasukęs galvos, matė, jog visi mokiniai, einantys iš valgyklos, žiūri jam įkandin.

Jis žingsniavo siauru tamsiu koridoriumi pro žemas vienuolių celių dureles. Prieblandoje žiūrėjo į priekį, į dešinę ir į kairę ir galvojo, kad tai — ant sienų kabantys portretai. Buvo tamsu ir tylu, trumparegės akys perštėjo nuo ašarų, ir jis nieko nematė. Bet galvojo, jog tai portretai šventųjų ir žymių ordino veikėjų, kurie tyliai žvelgia į jį, einantį pro šalį: šventasis Ignacijus Lojola, laikąs atverstą knygą ir pirštu rodąs žodžius *Ad Majorem Dei Gloriam*; šventasis Pranciškus Ksaveras, rodąs sau į krūtinę; Lorencas Ričis su berete lyg koks gimnastikos mokytojas; trys šventos jaunystės globėjai — šventasis Stanislovas Kostka, šventasis Aloyzas Gonzaga ir palaimintasis Jonas Berchmansas, visi jaunais veidais, nes mirė jauni; ir tėvas Piteris Kenis[50], sėdįs krėsle, susisupęs į didelį apsiaustą.

Jis išėjo į aikštelę virš vestibiulio ir apsidairė. Tai čia kadaise praėjo

Hamiltonas Rovenas, ir čia likę kulkų pėdsakai. Tai čia senieji tarnai regėjo vaiduoklį baltu maršalo apsiaustu.

Aikštelės gale senyvas tarnas šlavė grindis. Stivenas jį paklausė, kur rektoriaus kabinetas, ir senukas parodė duris pačiame gale ir žiūrėjo jam įkandin, kol jis nuėjo ir pasibeldė.

Niekas neatsiliepė. Jis pabeldė smarkiau, ir jo širdis šoktelėjo, išgirdus duslų balsą:

— Prašom!

Jis pasuko rankeną, atidarė duris ir ėmė grabalioti, ieškodamas žalia gelumbe apmuštų vidinių durų rankenos. Rado, atidarė duris ir įėjo.

Pamatė rektorių, sėdintį prie stalo ir rašantį. Ant stalo gulėjo kaukolė, o kambaryje tvyrojo keistas, ypatingas kvapas lyg senos krėslų odos.

Dėl to, kad jis tokioje ypatingoje vietoje ir kad kambaryje taip tylu, jo širdis tankiai plakė; jis pažiūrėjo į kaukolę ir į malonų rektoriaus veidą.

— Na, vyruti,— tarė rektorius,— kas atsitiko?

Stivenas nugurkė gerklėje įstrigusį gumulą ir tarė:

— Man, pone, sudužo akiniai.

Rektorius išsižiojo ir tarė:

— Taip?

Paskui nusišypsojo ir pasakė:

— Na, jeigu mums sudužo akiniai, reikia parašyti namiškiams, kad atsiųstų naujus.

— Aš parašiau, pone,— pasakė Stivenas,— ir tėvas Arnolis sakė, kad, kol atsiųs, man nereikia mokytis.

— Visai teisingai! — pasakė rektorius.

Stivenas vėl nurijo gumulą, tvardydamasis, kad nedrebėtų kojos ir balsas.

— Bet, pone...

— Na ką?

— Tėvas Dolanas šiandien atėjo ir įkirto man liniuote už tai, kad nerašiau rašinio.

Rektorius kurį laiką žiūrėjo į jį tylėdamas, ir jis juto, kaip kraujas plūsta į veidą, o akyse ima tvenktis ašaros.

Rektorius tarė:

— Tavo pavardė, jei neklystu, Dedalas?

— Taip, pone...

— O kur tu sudaužei akinius?

— Bėgimo take, pone. Iš dviračių pašiūrės išvažiavo kažkoks mokinys, aš parvirtau, ir jie sudužo. To mokinio pavardės aš nežinau.

Rektorius vėl kurį laiką žiūrėjo į jį tylėdamas. Paskui nusišypsojo ir tarė:

— Na ką gi, išėjo nesusipratimas; aš tikiu, kad tėvas Dolanas nežinojo.

— Bet aš, pone, jam sakiau, kad sudužo akiniai, o jis vis tiek man įkirto.

— O ar sakei parašęs namiškiams, kad atsiųstų naujus? — paklausė rektorius.

— Ne, pone.

— Na tai va,— pasakė rektorius,— tėvas Dolanas nesuprato. Galėsi jam pasakyti, kad aš keletą dienų atleidžiu tave nuo pamokų.

Bijodamas, kad drebulys nesukliudytų, Stivenas skubiai ištarė:

— Taip, pone, bet tėvas Dolanas sakė, kad rytoj ateis ir vėl man už tai įkirs.

— Na ką gi,— pasakė rektorius,— tai nesusipratimas, aš pats pakalbėsiu su tėvu Dolanu. Ar dabar bus gerai?

Stivenas pajuto, kaip nuo ašarų drėksta akys, ir sumurmėjo:

— Taip, pone, ačiū.

Rektorius ištiesė ranką per tą stalo pusę, kur gulėjo kaukolė, ir Stivenas, padavęs ranką, akimirką juto vėsų drėgną delną.

— Tad sudieu,— pasakė rektorius ir, atitraukęs ranką, linktelėjo.

— Sudieu, pone,— pasakė Stivenas.

Jis nusilenkė ir, tyliai išėjęs iš kambario, atsargiai ir lėtai uždarė duris.

Tačiau, praėjęs pro senąjį tarną aikštelėje ir vėl atsidūręs žemame, siaurame, tamsiame koridoriuje, jis ėmė eiti greityn ir greityn. Greityn ir greityn susijaudinęs skubėjo per prieblandą. Alkūne atsimušė į galines duris, nuskubėjo laiptais, skubiai perėjo per abu koridorius ir išėjo į lauką.

Žaidimų aikštėje girdėjosi mokinių šauksmai. Jis leidosi į kojas ir, lėkdamas greičiau ir greičiau, perkirto bėgimo taką ir uždusęs pribėgo trečios klasės aikštelę.

Mokiniai pamatė jį atbėgant. Stumdydamiesi, kad gautų išgirsti, apstojo jį ratu.

— Pasakok! Pasakok!

— Ką jis sakė?

— Tu buvai pas jį?

— Ką jis sakė?

— Pasakok! Pasakok!

Jis papasakojo, ką sakė pats ir ką atsakė rektorius, ir, kai baigė, visi sviedė į orą kepures ir ėmė šaukti:

— Valio!

Sugavę kepures, vėl sviedė aukštyn ir vėl šaukė:

— Valio! Valio!

Sunėrę rankas, jie užsodino jį ir nešiojo tol, kol jis ėmė iš jų veržtis. O kai jis išsivadavo, jie pasipylė į visas puses, vėl svaidydami kepures, ir, joms skriejant aukštyn, švilpė ir šaukė:

— Valio!

Ir dar triskart subaubė, tyčiodamiesi iš Plikio Dolano, ir triskart sušuko „valio" Konmiui, už kurį geresnio rektoriaus Klongouze nėra buvę.

Valiavimai ištirpo minkštame pilkame ore. Jis liko vienas. Buvo laimingas ir ramus, bet prieš tėvą Dolaną vis tiek neries nosies. Bus tylus ir klusnus, ir jis panūdo tėvą Dolaną kuo nors pradžiuginti, kad tas pamatytų, jog jis neriečia nosies.

Oras buvo minkštas, pilkas ir šiltas, ir buvo jau pavakarys. Ore dvelkė vakaro kvapas, kvapas kaimo laukų, kur jie rovė, lupo ir valgė ropes, kai pasivaikščiodami buvo nuėję pas majorą Bartoną, kvapas miškelio už pavėsinės, kur auga juodieji riešutai.

Berniukai pratinosi padavinėti ir atmušinėti kamuolius. Minkštoje pilkoje tyloje jis girdėjo kamuolių bumpsėjimą ir tai šen, tai ten tyliame ore aidėjo kriketo lazdų paukšėjimas: pik, pek, pok, pak — lyg vandens lašai, švelniai krintantys į sklidiną fontano baseiną.

II

Dėdė Čarlzas rūkė tokį prastą tabaką, kad jo sūnėnas neapsikentęs jam pasiūlė rytais traukti dūmą pašiūrėje sodo gale.

— Gerai, Saimonai. Viskas aišku,— ramiai pasakė senukas.— Tavo valia. Pašiūrėj man bus labai gerai, net sveikiau.

— Nesuprantu, po šimts,— be užuolankų išklojo ponas Dedalas,— kaip jūs galit rūkyt tokį šlykštų tabaką. Tikras parakas, dievaži.

— Labai geras tabakas, Saimonai,— atsakė senukas.— Labai švelnus ir raminantis.

Todėl dabar dėdė Čarlzas kiekvieną rytą, susitepęs pakaušio plaukus briolinu ir stropiai susišukavęs, užsidėjęs nuvalytą cilindrą, eidavo į pašiūrę. Kai rūkydavo, jo cilindro kraštai ir pypkės galvutė būdavo matyti pro pašiūrės durų staktą. Jo pavėsinė, kaip jis vadino pasmirdusią pašiūrę, kur gyveno katinas ir buvo sudėti sodo įrankiai, atstojo ir vokalinių pratybų studiją, ir kiekvieną rytą, pilkiems ir mėlyniems dūmų ratilams lėtai kylant iš pypkės ir sklaistantis tyrame ore, jis smagiai niūniuodavo kurią nors iš savo pamėgtųjų dainų: „Ak, nupinki man vainiką", „Mėlynakę auksaplaukę" ar „Blarnio girias"[1].

Pirmąją vasaros pusę Blekroke[2] dėdė Čarlzas visur kur eidavo kartu su Stivenu. Dėdė Čarlzas buvo tvirtas, gražiai įdegęs, stambių veido bruožų senis žilomis žandenomis. Šiokiomis dienomis jis iš namų Kerisforto aveniu žygiuodavo į centrinę gatvę, į parduotuves, kuriose šeima imdavo prekes. Stivenas mielai eidavo ten su juo, nes dėdė Čarlzas dosniai vaišindavo saujomis visokio gero, sukrauto atvirose dėžėse ir statinėse šiapus prekystalio. Pardavėjui nejaukiai šypsantis, jis, būdavo, grybšteli su visomis pjuvenomis saują vynuogių ar trejetą ketvertą obuoliukų ir maloningai įspraudžia sūnėno vaikui į ranką, o jeigu Stivenas dedasi nenorįs, susiraukia ir sako:

— Imk imk, ponaiti. Girdi, ponaiti? Geriau virškins.

Visko, ko reikia, užsakę, jiedu eidavo į parką, kur rasdavo ant suoliuko sėdintį ir jų laukiantį seną tėvo bičiulį Maiką Fliną. Dabar Stivenas turėdavo bėgti aplink parką. Maikas Flinas su laikrodžiu rankoj stovėdavo prie vartų netoli geležinkelio stoties, o Stivenas bėgdavo taku aplink parką Maiko Flino mėgstama maniera — atsilošęs, aukštai kilnodamas kelius, ištiestas rankas prispaudęs prie šonų. Rytinei treniruotei pasibaigus, treneris pareikšdavo pastabas, o kartais jas ir pailiustruodavo, komiškai pašlepsėdamas keletą žingsnių senais mėlynais brezentiniais batais. Neslėpdami nuostabos, į jį žiopsodavo pulkelis vaikų bei auklių, kuris nesiskirstydavo ir tada, kai jiedu su dėde Čarlzu vėl susėsdavo ir imdavo šnekėtis apie sportą ir politiką. Nors Stivenas buvo girdėjęs tėvą sakant, jog per Maiko Flino rankas buvo perėjęs keletas geriausių šių laikų bėgikų, jis dažnai su gailesčiu žiūrėdavo į savo trenerio suvytusį, apžėlusį veidą, kai šis palinkdavo prie ilgų parudavusių pirštų, sukančių suktinę, ir į romias, išblukusias

mėlynas akis, kurios staiga imdavo ir tuščiai įsispitrėdavo į mėlyną tolumą, o ilgi sutinę pirštai nustodavo taisę suktinę, ir tabako trupinėliai ir plaušeliai birdavo atgal į kapšį.

Grįždamas namo, dėdė Čarlzas dažnai užsukdavo į bažnyčią, ir kadangi šventas vanduo Stivenui buvo per aukštai, senukas įmerkdavo ranką ir be ceremonijų apšlakstydavo Stiveno drabužius ir priebažnyčio grindis. Melstis jis klaupdavosi, pasitiesęs ant grindų raudonąją nosinę, ir šepšėdamas skaitydavo iš nučiupinėtos maldaknygės, kur kiekvieno puslapio apačioje išspausdinti pirmieji maldų žodžiai. Stivenas klūpodavo šalia, tik ne iš pamaldumo, o iš pagarbos dėdei. Jis dažnai spėliodavo, už ką taip rimtai meldžiasi jo senelio brolis. Gal už sielas, kenčiančias skaistykloje, o gal už tai, kad Dievas skirtų jam numirti be nuodėmės ar kad grąžintų bent dalį didžiulio turto, kurį jis iššvaistė Korke.

Sekmadieniais Stivenas su tėvu ir dėde eidavo pasivaikščioti. Senukas, nepaisant nuospaudų, buvo puikus ėjikas, ir jie dažnai sukardavo dešimt dvylika mylių. Stilorgano kaimelyje kelias šakojosi. Jie arba sukdavo į kairę Dublino kalnų link, arba žygiuodavo Goutstauno keliu į Dandramą ir per Sendifordą grįždavo namo. Palengva pėdindami keliu ar užėję atsipūsti į kokią aprūkusią pakelės užeigą, vyresnieji nuolatos šnekėdavosi apie jų širdžiai artimus dalykus, apie Airijos politikos dalykus, apie Mansterį[3] ir apie savo gimines, ir Stivenas viso to godžiai klausydavosi. Nesuprantamus žodžius jis kartodavo sau ir kartodavo, kol išmokdavo atmintinai, ir per juos pratinosi suvokti jį supantį pasaulį. Atrodė, jog arti valanda, kai jis irgi dalyvaus to pasaulio gyvenime, ir jis slapčia ėmė ruoštis jam skirtam didžiam vaidmeniui, kurio esmę tik miglotai tenujautė.

Vakarais jis likdavo pats vienas ir įknibdavo į apdriskusį „Grafo Montekristo" vertimą. Šio žiauraus keršytojo figūra jo sąmonėje simbolizavo visas vaikystėje girdėtas ar įsivaizduotas keistenybes ir baisybes. Vakare iš persipieštų paveikslėlių, popierinių gėlių, plono spalvoto popieriaus ir sidabrinio bei auksinio popieriaus, į kokį vyniojamas šokoladas, ant svetainės stalo statydavo nuostabų salos urvą. Kai, pakyrėjus dirbtiniam šios dekoracijos blizgesiui, jį suardydavo, vaizduotėje iškildavo ryškus Marselio reginys, saulės nutviekstos grotelės ir Mersedesa.

Už Blekroko, prie kelio į kalnus, sodelyje, kur augo daugybė rožių krūmų, stovėjo mažas baltas namelis, ir šiame namelyje, tikino jis save, gyveno kita Mersedesa. Tiek eidamas pro šalį iš namų, tiek grįž-

damas atgal, jis matuodavo atstumą pagal šią gairę, ir vaizduotėje patirdavo visą virtinę tokių pat nuostabių, kaip ir knygoje, nuotykių, o jų pabaigoje išvysdavo ir save patį — sustelėjęs ir liūdnas stovi mėnulio apšviestame sodelyje su Mersedesa, kadaise paniekinusia jo meilę, liūdnai ir išdidžiai mosteli ir sako:

— Gerbiamoji, aš nevalgau muskato vynuogių.

Jis susidraugavo su vienu berniuku, Obriu Milzu, ir su juo subūrė savo gatvėje nuotykių ieškotojų gaują. Obris nešiojosi prie sagos kilpos prisirišęs švilpuką, o ant diržo — dviračio lempą, o kiti — lyg durklus už diržų užsikišę trumpas lazdeles. Stivenas buvo skaitęs, kad Napoleonas rengdavosi labai paprastai, todėl nusprendė apsieiti be puošmenų, užtat jausdavo dar didesnį malonumą, kai, prieš duodamas įsakymą, tardavosi su savo leitenantu. Gauja siaubdavo senmergių sodus ar eidavo prie pilies[4] ir kariaudavo ant apsamanojusių uolų, o po to lyg sumuštos armijos likučiai pavargę kiūtindavo namo, nosyse tebejausdami sudvisusį paplūdimio kvapą, rankas ir plaukus išsiterlioję alyvuotais dvokiančiais dumbliais.

Obriui ir Stivenui pieną veždavo tas pats pienininkas, ir jie dažnai su juo važiuodavo į Kerikmainzą, kur ganėsi karvės. Kol vyrai melždavo, berniukai pakaitomis jodinėdavo ant klusnios kumelės aplink lauką. Tačiau atėjus rudeniui karvės buvo iš ganyklos pargintos namo, ir kai Stivenas Stredbruke pirmąkart gyvenime išvydo dvokiantį diendaržį, bjaurius žalsvus klanus, skysto mėšlo „blynus" ir garuojančius kubilus su sėlenom, jam vos nepasidarė bloga. Jis pasibjaurėjo galvijais, kurie lauke saulėtomis dienomis atrodė tokie gražūs, ir į pieną nebegalėjo net pasižiūrėti.

Rugsėjis Stivenui neatnešė jokių rūpesčių, nes tais metais jis nebegrįžo į Klongouzą. Maikui Flinui atsigulus į ligoninę, treniruotės parke nutrūko. Obris ėmė lankyti mokyklą ir vakare tik valandą kitą būdavo laisvas. Gauja iširo, ir atėjo galas sodų antpuoliams vakarais bei mūšiams ant uolų. Stivenas kartais eidavo pasivažinėti su pienininku, ir šitos iškylos vėsiais vakarais dildė prisiminimus apie diendaržio bjaurastį, ir karvės plaukai bei šiengaliai, apkritę pienininko apsiaustą, jam nebekeldavo pasišlykštėjimo. Vežimui sustojus prie namo, jis laukdavo, kada galės dirstelėti į švariai iššveistą virtuvę ar švelnios šviesos užlietą prieškambarį ir pamatyti, kaip tarnaitė palaikys ąsotį ir kaip uždarys duris. Kas vakaras išvežioti pieną jam atrodė gana smagus gyvenimas, tik turėk šiltas pirštines ir pilną kišenę imbierinių meduolių kramtyti kelyje. Tačiau ta pati nuojauta, kuri sugniauždavo

širdį ir staiga pakirsdavo kojas, jam bėgant aplink parką, ta pati intuicija, dėl kurios jis su nepasitikėjimu dirsčiodavo į trenerio suvytusį, apžėlusį veidą, kai tas sunkiai palinkdavo prie ilgų parudavusių pirštų, išsklaidydavo bet kokias ateities svajones. Jis neaiškiai nujautė, kad tėvas turi sunkumų ir kad todėl jo nebeleido į Klongouzą. Jau kurį laiką jis ėmė namuose pastebėti nežymias permainas, ir pasikeitimai daugelio dalykų, kuriuos jis laikė nekintamais, smūgis po smūgio griovė vaikišką pasaulio suvokimą. Ambicija, kurią jis kartais jusdavo rusenant sielos gelmėje, neskubėjo reikštis. Klausantis, kaip Rokroude arklinio tramvajaus keliu klapsi kumelės kanopos, o už nugaros supasi ir barška didžiulis bidonas, protą aptraukdavo migla nelyginant rudens ūkanos.

Mintimis jis grįždavo pas Mersedęsą, ir, įsisvajojus apie ją, kraują sujudindavo keistas nerimas. Kartais, netverdamas savyje, jis vakare išslinkdavo paklajoti tykia gatve. Sodų ramybė ir švelni šviesa languose malšindavo jo širdies nerimą. Žaidžiančių vaikų triukšmas jį erzindavo, o kvaili riksmai dar labiau negu Klongouze stiprino įsitikinimą, jog jis ne toks kaip kiti. Žaisti netraukė. Norėjo realiame pasaulyje susitikti tą bekūnę viziją, kurią taip dažnai regėdavo sielos akimis. Kur ir kaip jos ieškoti, nežinojo, tačiau gundanti nuojauta kuždėjo, kad vieną gražią dieną sutiks ją savo gyvenimo kelyje be jokių ypatingų pastangų. Juodu susitiks ramiai lyg seni pažįstami, sutarę pasimatymą, gal ties kiemo vartais ar kitoj, nuošalesnėj, vietoj. Juodu bus vieni, aplink vien tamsa ir tyla, ir tą beribio švelnumo akimirksnį jis persimainys. Ištirps, jos akyse virs kažkuo neapčiuopiamu, ir akimirksniu persimainys. Silpnumo, drovumo ir nepatyrimo tą stebuklingą akimirksnį neliks nė ženklo.

*

Vieną rytą priešais duris sustojo du dideli geltoni furgonai, ir į vidų subildėjo vyrai išnešti daiktų. Baldus į furgonus nešė per sodelį, primėtytą šiaudų ir virvagalių. Viską gražiai sukrovus, furgonai nudardėjo gatve, ir, sėdėdamas su užsiverkusia motina traukinyje, Stivenas pro vagono langą matė, kaip jie lėtai slenka Meriono keliu.

Svetainės židinys tą vakarą niekaip nenorėjo įsidegti; ponas Dedalas atrėmė žarsteklį į groteles ir ėmė laukti, kada ugnis įsigaus. Dėdė Čarlzas snaudė pustuštės, plikomis grindimis svetainės kampe, šalia pasieny sustatytų prosenelių portretų. Ant stalo stovinti lempa skleidė blau-

sią šviesą ant nešikų pripėduotų lentinių grindų. Stivenas sėdėjo šalia tėvo ant žemos kėdutės ir klausėsi ilgo padriko jo monologo. Iš pradžių jis suprato mažai arba ir visai nieko nesuprato, bet po truputį ėmė suvokti, kad jo tėvo turima priešų ir kad būsianti kažkokia kova. Be to, jis jautė ir pats būsiąs įtrauktas į tą kovą, jam ant pečių būsianti užkrauta kažkokia pareiga. Krūtinę užguldavo sunkumas, prisiminus netikėtai nutrūkusį patogų, svajonių kupiną gyvenimą Blekroke, kelionę per nykų, rūke paskendusį miestą, pagalvojus, jog dabar reikės gyventi pustuščiame niūriame name; ir vėl širdį sugeldavo ta ateities nuojauta, ta intuicija. Be to, dabar jis suprato, ko tarnaitės dažnai kuždėdavosi prieškambaryje ir ko jo tėvas, stovėdamas ant kilimėlio prie židinio, atsukęs nugarą į ugnį, dažnai kažką garsiai aiškindavo dėdei Čarlzui, o tas jį ragindavo sėstis ir papietauti.

— Dar aš nepasiduosiu, sūneli,— kalbėjo ponas Dedalas, įnirtingai maišydamas vos blėsuojančias žarijas.— Mes dar pagyvensim, sūneli. Ne, neskubėk mūsų laidot, velniai rautų (atsiprašau).

Dublino gyvenimas buvo naujas ir sudėtingas. Dėdė Čarlzas taip nukvaišo, kad jo nebebuvo galima niekur bepasiųsti, ir dėl netvarkos, įsikūrus naujoje vietoje, Stivenas pasidarė laisvesnis negu Blekroke. Iš pradžių jis pasitenkindavo nedrąsiai apėjęs artimiausią aikštę arba daugiausia nuėjęs iki pusės kurios nors šalutinės gatvelės, bet vėliau, mintyse susidaręs miesto planą, jau drąsiai nužingsniuodavo viena iš centrinių gatvių iki pat muitinės. Laisvai praeidavo pro prieplaukas ir dokus, stebėdamasis daugybe kamščių, kilsuojančių vandens paviršiuje tarp tirštų geltonų putų, pulkais uosto nešikų, dardančiais vežimais ir barzdotu policininku nudryžusia uniforma. Gyvenimo didybė ir nepaprastumas, apie kurį bylojo prekių ryšuliai, sukrauti pasieniais ar keliami iš garlaivių triumų, jam vėl žadino tą patį nerimą, kurio vejamas anksčiau klajodavo vakarais nuo sodo iki sodo, ieškodamas Mersedesos. Ir šiame naujame, verdančiame gyvenime jis būtų galėjęs vaizduotis atsidūręs Marselyje, tik čia trūko giedro dangaus ir saulės įšildytų grotelių ant vyno parduotuvių langų. Stebint prieplaukas, upę, žemą dangų, jį imdavo kamuoti sunkiai suvokiamas nepasitenkinimas, bet jis toliau diena po dienos klajodavo po miestą, tarsi iš tikrųjų ieškodamas ko nors, kas vis bėgo nuo jo.

Porą kartų buvo su motina nuėjęs aplankyti giminių, ir nors ėjo pro Kalėdų proga linksmai iliuminuotų ir išpuoštų parduotuvių eiles, tai neišblaškė apmaudžios uždarumo nuotaikos. Apmaudo priežasčių buvo daug — ir tiesioginių, ir šalutinių. Pyko ant savęs, kad yra

jaunas, neramių kvailų impulsų valdomas, pyko ir ant likimo nepastovumo, dėl kurio pasaulis atrodė varganas ir apgaulingas. Tačiau pasaulio suvokimo pyktis neiškraipė. Jis kantriai, bešališkai fiksavo mintyse visa, ką pamatydavo, slapčiomis ragaudamas nuodingą tų reginių skonį.

Sėdėjo ant taburetės tetos virtuvėje. Ant juodai nulakuotos sienos ties židiniu kabojo lempa su atšvaitu, ir jos šviesoje teta, pasidėjusi ant kelių, skaitė laikraštį. Ilgai žiūrėjo į šypsančią nuotrauką, paskui svajingai tarė:

— Meibelė Hanter. Kokia gražuolė!

Garbiniuota mergaitė pasistiebė, norėdama pažiūrėti, ir tyliai paklausė:

— Kas ji, mam, tokia?

— Pantomimos artistė, vaikeli.

Mergaitė priglaudė garbiniuotą galvą motinai prie rankos ir, žiūrėdama į nuotrauką, lyg pakerėta sušnibždėjo:

— Meibelė Hanter! Kokia gražuolė!

Lyg pakerėta, ilgai neatitraukė žvilgsnio nuo tų vylingų pašaipūniškų akių ir karštai sušnibždėjo:

— Na, ir dailumas, ką?

Ir jos žodžius išgirdo berniukas, kuris įkūprino iš gatvės, palinkęs po pusmaišiu anglies. Mikliai numetė savo naštą ir pribėgo pasižiūrėti. Pečiu pastūmęs mergaitę į šalį, skųsdamasis, jog jam nesimato, jis paraudusiom murzinom rankom sugriebė už kampų laikraštį.

Štai jis sėdi siaurame valgomajame seno tamsiais langais namo antrame aukšte. Ant sienos mirga židinio ugnies atšvaitai, o už lango virš upės tvenkiasi vaiduokliškos sutemos. Priešais židinį senutė ruošia arbatą ir triūsdama tyliu balsu pasakoja, ką sakęs kunigas ir gydytojas. Dar ji pasakoja, kaip ligonė pastaruoju metu persimainiusi, kaip keistai ką padaranti ar pakalbanti. Jis sėdi, klausydamasis kalbos, ir mato nuotykius žarijose, po arkomis, tuneliuose, vingiuotose galerijose ir užgriuvusiuose urvuose.

Staiga jis pajunta kažką stovint tarpdury. Tenai, tamsiame tarpduryje, pakibusi kaukolė. Balsų prie židinio priviliota, ten stovi menkutė beždžionėlės pavidalo būtybė. Ašaringas balsas iš tarpdurio klausia:

— Tai Džozefina?

Prie židinio triūsianti senutė žvaliai atsišaukia:

— Ne, Elina, čia Stivenas.

— A... Tai labas vakaras, Stivenai.

Jis atsako į pasveikinimą ir mato, kaip veidas tarpdury paikai nusišypso.

— Tau ko nors reikėjo, Elina? — klausia senutė prie židinio.

Tačiau toji, užuot atsakiusi į klausimą, kalba:

— Maniau, čia Džozefina. Maniau, kad tu — Džozefina, Stivenai.

Ir, pakartojusi keletą kartų, ima tyliai kvaknoti.

Jis sėdi vaikų pobūvyje Haroldz Krose[5]. Vėl jam užėjęs ūpas tylėti ir tik stebėti, ir jis mažai dalyvauja žaidimuose. Vaikai triukšmingai šoko ir dūko, o jis, nors ir stengėsi linksmintis kartu su visais, pats sau atrodė niūrus atsiskyrėlis tarp valiūkiškų trikampių kepuraičių ir skrybėlių nuo saulės.

Tačiau atidainavęs savo dainelę ir nulindęs į atokų kambario kampą, jis ėmė mėgautis vienatvės džiaugsmu. Linksmybė, vakaro pradžioje atrodžiusi dirbtina ir tuščia, dabar lyg raminantis vėjelis glostė jo pojūčius, slėpė nuo svetimų akių sujudinto kraujo karštį, kai pro besisukančius šokėjus, skardint muzikai ir juokui, į jo kampą atklysdavo jos žvilgsnis, glostantis, erzinantis, ieškantis, jaudinantis širdį.

Prieškambaryje rengėsi ilgiausiai užsibuvę vaikai: pobūvis baigėsi. Ji apsisiautė šaliku, ir jiems einant į tramvajų šviežio šilto kvapo kamuoliukai linksmai kilo jai virš apgaubtos galvos, o bateliai nerūpestingai kaukšėjo apledėjusiu keliu.

Tai buvo paskutinis reisas. Liesi bėri arkliai tą jautė ir įspėdami žvangino giedrioje naktyje varpeliais. Konduktorius šnekučiavo su vežiku, vis linkčiodami galvomis žalsvoje žibinto šviesoje. Ant tuščių suolų buvo primėtyta spalvotų bilietų. Nė vienoje gatvės pusėje nesigirdėjo žingsnių. Joks garsas netrikdė nakties tylos, tik liesi bėri arkliai trynėsi snukiais ir žvangino varpeliais.

Juodu dėjosi besiklausą — jis ant aukštesnio laiptelio, ji ant žemesnio. Ji tai užlipdavo ant jo laiptelio, tai, pokalbiui nutrūkus, nusileisdavo ant savo, o porą kartų minutėlę pastovėjo pasilipusi visai šalia jo, užmiršusi nulipti, bet paskui nulipo. Jos judesiai šokdino jo širdį lyg bangos plūdę. Jis girdėjo, ką iš po šaliko jam bylojo jos akys, ir žinojo, kad miglotoje praeityje, realybėje ar svajonėse, jau buvo girdėjęs tokią kalbą. Matė, kaip ji viliojo jį savo gražia suknute, juosta, rankinuku ir ilgom juodom kojinėm, ir žinojo, kad jau tūkstantį kartų buvo leidęsis šitaip gundomas. Tačiau įsišėlusią širdį perrėkdavo vidinis balsas, klausiantis: ar priimtų jis jos dovaną, kai tereikia tik ištiesti ranką? Ir jis prisiminė tą dieną, kai juodu su Ailina stovėjo ir žiūrėjo, kaip viešbučio kieme patarnautojas stiebu kelia virtinę vėliavėlių ir

kaip po saulėtą veją laksto foksterjeras, prisiminė, kaip ji staiga pratrūko kvatotis ir nubėgo vingiuojančiu taku į pakalnę. Dabar, kaip ir tada, jis stovėjo ramiai ir, atrodė, abejingai stebėjo pro šalį slenkančius vaizdus.

„Ji irgi nori, kad ją apkabinčiau,— galvojo jis.— Todėl ir važiuoja su manimi tramvajum. Lengvai galėčiau ją apkabinti, kai užlips ant mano laiptelio: niekas nežiūri. Galėčiau apkabinti ir pabučiuoti".

Bet jis jos nei apkabino, nei pabučiavo, o likęs vienas tuščiame tramvajuje, į skutelius sudraskė savo bilietą ir įsmeigė niūrų žvilgsnį į rantuotą lipynę.

*

Kitą dieną jis prasėdėjo keletą valandų prie stalo tuščiame viršutiniame kambaryje. Priešais jį gulėjo naujas plunksnakotis, nauja rašalinė ir naujas sąsiuvinis ryškiai žaliais viršeliais. Iš įpratimo pirmojo lapo viršuje buvo užrašęs jėzuitų moto santrumpą: AMDG. Pirmoje eilutėje — eilėraščio, kurį mėgino parašyti, pavadinimas „Skiriu A. K." Žinojo, kad taip dera pradėti, nes panašių pavadinimų buvo matęs lordo Bairono eilėraščių rinktinėje. Užrašęs ir pavingiavęs pavadinimą, įsisvajojo ir ėmė braižinėti ant sąsiuvinio viršelio. Prisiminė, kaip rytą po barnio per Kalėdų pietus Brejuje sėdėjo prie stalo ir mėgino parašyti eilėraštį apie Parnelį kitoje tėvo važtaraščio pusėje. Bet galvoje buvo tuščia kaip iššluota, ir numojęs ranka jis aprašė visą lapą klasės draugų pavardėmis ir adresais:

Roderikas Kikemas
Džonas Lotonas
Entonis Maksvainis
Saimonas Munenas.

Atrodė, kad dabar irgi nieko neišeis, tačiau nuo minčių apie aną vakarą jam įsižiebė pasitikėjimas savimi. Dalykai, kurie jam atrodė kasdieniški ir nereikšmingi, atkrito. Neliko nei paties tramvajaus, nei vežiko ir konduktoriaus, nei arklių, nebuvo ryškūs nė jo paties ir jos paveikslai. Eilėraštis pasakojo tik apie naktį, apie švelnų vėjelį ir tyrą mėnulio spindesį. Kažkokia neaiški gėla glūdėjo herojų širdyse, jiems tylomis stovint po belapiais medžiais, o kai atėjo metas atsisveikinti, bučinys, nuo kurio vienas susilaikė, sujungė abiejų lūpas. Paskui puslapio apačioje parašė raides LDS[6] ir, paslėpęs sąsiuvinį, nuėjo į

motinos miegamąjį ir ilgai spoksojo į savo veidą tualetinio staliuko veidrodyje.

Tačiau ilgas dykinėjimo ir laisvės laikotarpis artėjo prie pabaigos. Vieną vakarą tėvas parėjo namo kupinas naujienų, dėl to per visus pietus neužčiaupė burnos. Stivenas laukė tėvo grįžtant, nes tą dieną pietums buvo avienos ragu, ir jis žinojo, kad tėvas lieps jam sudažyti su duona užpilą. Tačiau šį kartą valgė atbulais dantimis, nes, tėvui priminus Klongouzą, ragu ėmė stoti skersai gerklę.

— Einu,— ketvirtą kartą pasakojo ponas Dedalas,— ir kaip tik ant aikštės kampo kaktomuša susidūriau su juo[7].

— Tai gal, sakau, jis galėtų padėti,— tarė ponia Dedalas.— Na, dėl Belvederio.

— Žinoma, galės,— patvirtino ponas Dedalas.— Ar nesakiau, kad jis dabar ordino provincijolas?

— Manęs taip netraukė leisti jo į Krikščionių brolijos mokyklą[8],— pasakė ponia Dedalas.

— Velniop tą Krikščionių broliją! — pasakė ponas Dedalas.— Kas jis, koks pamestinukas? Ne, jeigu jau pradėjo, tegu ir laikosi prie jėzuitų. Ir vėliau pravers. Jie jam padės prasimušt į žmones.

— Ir jų ordinas labai turtingas, ar ne, Saimonai?

— Labai. Žinotum, kaip jie gyvena! Pati matei Klongouze jų stalą. Įsiganę, dievaž, kaip meškinai.

Ponas Dedalas pastūmė savo lėkštę Stivenui ir paragino pabaigti likučius.

— Na, Stivenai,— tarė jis,— turėsi, vyruti, pasiraitot rankoves. Gana priatostogavai.

— O, aš tikiu, kad jis dabar rimtai mokysis,— pasakė ponia Dedalas,— juoba kad bus su Morisu.

— Ak tu jejėm, aš ir užmiršau Morisą,— pasakė ponas Dedalas.— Ei, Morisai! Eik šen, išdykėli! Ar žinai, kad žadu leisti tave į kolegiją, kur išmoksi skaityt k a t ė — katė? Ir nupirksiu tau gražų nosinuką nosiai nusišluostyt. Tai bus džiaugsmo, a?

Morisas šyptelėjo tėvui, o paskui broliui.

Ponas Dedalas įsistatė į akį monoklį ir griežtai nužvelgė abu sūnus. Stivenas, nepakeldamas į tėvą akių, čiaumojo duoną.

— O beje,— galiausiai tarė ponas Dedalas,— rektorius, arba, tiksliau, provincijolas, papasakojo man tavo nuotykį su tėvu Dolanu. Sakė, tu baisus nevidonas.

— Negali būti, Saimonai!

— Nesakė nesakė,— paaiškino ponas Dedalas.— Bet jis smulkiai nupasakojo, kaip ten viskas buvo. Plepėjom, žinai, na ir žodis po žodžio... Tarp kitko, jis man ką pasakė. Kaip tu manai, kam atiteks toji vieta korporacijoj[9]? Bet pasakysiu paskui. Taigi, kaip sakiau, plepam sau draugiškai, ir jis manęs klausia, ar šitas pilietis tebenešioja akinius, o paskui išklojo visą istoriją.

— O ar labai atrodė nepatenkintas, Saimonai?

— Nepatenkintas? Ką tu! Sako: „Jis — tikras vyras!"

Ponas Dedalas pamėgdžiojo manieringą nosinį provincijolo balsą:

— „Na ir prisikvatojom mudu su tėvu Dolanu, kai aš per pietus visiems apie tai papasakojau. Jūs, tėve Dolanai, pasisaugokit, sakau, kad tas Dedalų vaikas kada nelieptų jums atskaičiuoti po devynis kirčius į abu delnus. Na ir skaniai mudu prisikvatojom. Cha! Cha! Cha!"

Ponas Dedalas atsisuko į žmoną ir natūraliu balsu tarė:

— Pati matai, kokia linkme jie ten auklėja berniukus. O, jėzuitai — baisūs diplomatai!

Jis vėl pakartojo, mėgdžiodamas provincijolo balsą:

— „Aš jiems visiems per pietus papasakojau, ir tėvas Dolanas, ir aš, ir visi iš to skaniai prisikvatojom. Cha! Cha! Cha!"

*

Atėjo tradicinio Sekminių vaidinimo vakaras. Stivenas žiūrėjo pro drabužinės langą į veją, skersai kurią tiesėsi kiniškų žibintų girliandos. Jis matė, kaip svečiai leidžiasi laiptais iš centrinio pastato ir eina į teatrą. Palei duris vaikštinėjo būreliai kostiumuotų tvarkdarių, Belvederio senbuvių, ir ceremoningai lydėjo svečius į vidų. Netikėtai įsižiebus žibintui, jis išvydo besišypsantį kažkokio kunigo veidą.

Švenčiausiasis sakramentas buvo išimtas iš tabernakulio, o priekiniai suolai atstumti atgal ir visas altoriaus paaukštinimas ir plotas priešais jį paliktas tuščias. Pasieniais buvo pristatyta hantelių ir kuokelių, viename kampe priversta svarsčių, o tarp begalės netvarkingai sumestų rudų maišų su sportiniais bateliais, palaidinėmis ir marškinėliais stovėjo drūtas oda apmuštas gimnastikos arklys, laukiantis, kada jį išneš į sceną ir pastatys laimėtojų komandos vidury, pasibaigus gimnastų pasirodymui.

Nors Stivenas, kaip itin sugebantis rašyti rašinius, buvo išrinktas gimnastų komandos sekretorium, pirmoje programos dalyje jis ne-

dalyvavo, užtat pjesėje, kuri sudarė antrąją dalį, atliko pagrindinį, komišką, pedagogo vaidmenį. Tą vaidmenį gavo dėl povyzos ir santūraus būdo; Belvederyje jis mokėsi jau antri metai ir ėjo į priešpaskutinę klasę.

Būrelis berniukų baltomis trumpomis kelnaitėmis ir marškinėliais nuo scenos per zakristiją nutapeno į koplyčią. Zakristijoje ir koplyčioje buvo pilna susijaudinusių mokytojų ir berniukų. Apkūnus plikas seržantas koja tikrino arklio atsispyrimo lentą. Greta stovėjo ir susidomėjęs jį stebėjo liesas jaunuolis ilgu apsiaustu, iš kurio gilių kišenių kyšojo sidabruotos kuokelės,— jis turėjo pademonstruoti ypatingą žongliravimo numerį. Girdėjosi duslus medinių svarsčių dunksėjimas, kai į sceną ruošėsi dar viena komanda, o netrukus įsikarščiavęs prefektas ėmė varyti berniukus pro zakristiją lyg pulką žąsų, nervingai plasnodamas sutanos rankovėmis ir šaukdamas rambesniesiems pasiskubinti. Koplyčios gale repetavo savo šokį būrelis Neapolio kaimiečių — vieni sukiojo virš galvos rankas, kiti sūpavo krepšelius su popierinėmis žibuoklėmis ir darė reveransus. Tamsiame koplyčios kampe, kairėje altoriaus pusėje, klūpojo plačiuose juoduose sijonuose paskendusi apkūni sena dama. Jai atsistojus, visi pamatė būtybę rausva suknute, su auksiniu garbiniuotu peruku ir senamadiška šiaudine skrybėlaite, paryškintais antakiais ir gražiai parausvintais ir papudruotais žandais. Per koplyčią nušiureno duslus nuostabos kuždesys, išvydus šią mergaitę. Vienas iš prefektų, šypsodamasis ir linksėdamas galva, nuėjo į tamsųjį kampą ir, nusilenkęs kūningajai senai damai, maloniai tarė:

— Kas čia su jumis, ponia Telon,— jaunutė gražuolė ar lėlė?

Paskui pasilenkęs pasižiūrėjo į šypsantį dažytą veidelį po skrybėlaitės atbraila ir sušuko:

— Negali būti! Garbės žodis, vis dėlto atrodo, jog tai mažylis Bertis Telonas!

Iš savo posto prie lango Stivenas girdėjo, kaip juokiasi senoji dama ir kunigas ir kaip už jo susižavėję šnibždasi berniukai, einantys iš arčiau pasižiūrėti berniuko, kuris turėjo vienas šokti „Šokį su skrybėlaite". Stivenas nekantriu judesiu užskleidė užuolaidą ir, nulipęs nuo suoliuko, ant kurio stovėjo, išėjo iš koplyčios.

Jis išėjo iš mokyklos pastato ir sustojo po pavėsine sodo pakrašty. Nuo teatro sklido duslus publikos murmesys, tarpais ūmai nustelbiamas trankaus kareivių orkestro. Šviesa pro stiklinį stogą plūdo aukštyn, dėl to teatras atrodė tarsi šventiškai išdabintas laivas, stovintis tarp

senų laivų-namų, trapiomis žibintų grandinėmis pritvirtintas prie krantinės. Staiga atsidarė šoninės durys, ir skersai veją nusitiesė šviesos ruožas. Iš laivo staiga pliūptelėjo muzika, valso įžanga, o kai šoninės durys vėl užsidarė, klausytojas girdėjo tylų muzikos ritmą. Įžanginių akordų jausmingumas, jų svajingumas ir vilnijantis ritmas pažadino tą nenusakomą būseną, dėl kurios jis visą dieną nerado sau vietos ir dėl kurios ką tik nekantriai užskleidė užuolaidą. Nerimas sklido nuo jo nelyginant garso banga, o ant muzikos vilnių plaukė laivas, paskui save traukdamas žibintų grandines. Paskui ritmą permušė trenksmas lyg žaislinės artilerijos salvė. Tai publika plojimais sveikino scenoje pasirodžiusią svarsčių kilnotojų komandą.

Pavėsinės gale, prie gatvės, tamsoje sušvito rausvas taškelis, ir, eidamas ton pusėn, jis užuodė silpną malonų kvapą. Tarpdury stovėjo ir rūkė du berniukai, ir dar nepriėjęs jis iš balso pažino Heroną.

— Štai ateina šaunusis Dedalas! — sušuko tas plonu gomuriniu balsu.— Sveikas, ištikimasis drauguži!

Pasisveikinęs Heronas žemai nusilenkė ir tyliai, dirbtinai nusijuokė, o po to ėmė stukčioti lazdele į žemę.

— Štai ir aš,— pasakė Stivenas ir sustojęs pasižiūrėjo pirma į Heroną, tada į jo bičiulį.

Pastarasis jam buvo nepažįstamas, tačiau tamsoje, sužibus cigarečių galiukams, jis įžiūrėjo blyškų dabitos veidą, kuriame lėtai klaidžiojo šypsena, aukštą figūrą su paltu ir katiliuku. Heronas nė nebandė pažindinti, tik pasakė:

— Aš va sakau savo draugui Volisui, kaip būtų šaunu, jeigu tu šįvakar tą mokytoją suvaidintum kaip mūsų rektorių. Būtų juoko kaip krekeno.

Heronas nevykusiai pamėgino savo draugui Volisui pamėgdžioti pedantišką rektoriaus bosą, o paskui, nusijuokęs iš savo nesėkmės, paprašė tai padaryti Stiveną.

— Na, Dedalai,— paragino jis,— tu klasiškai moki jį pamėgdžioti. „O jėėėigu jis nepaklus nė bendruoomenei, tebūnie jis tau kaip pagoonis ir muitininkas“[10].

Jį pertraukė Volisas, suirzęs, kad cigaretė per kietai įsispraudė į kandiklį.

— Kad jį velnias, šitą suknistą kandiklį,— tarė, išsiimdamas jį iš burnos, ir susiraukęs puse lūpų šyptelėjo.— Visada jis man šitaip užsikiša. Pats rūkai su kandikliu?

— Aš nerūkau,— atsakė Stivenas.

— Ką tu,— pasakė Heronas,— Dedalas — pavyzdingas jaunuolis. Jis nei rūko, nei vaikšto į muges, nei merginėja, nei keikiasi, nieko.

Stivenas pakratė galvą ir nusišypsojo, žiūrėdamas į savo konkurento išraudusį judrų veidą su nosimi kaip paukščio snapas. Jis dažnai sau stebėdavosi, kad Vinsento Herono[11] paukštiška ne tik pavardė, bet ir fizionomija. Kuokštas šviesių plaukų kūpsojo ant kaktos lyg pašiauštas kuodelis, kakta buvo siaura ir iškili, o tarp šviesių ir neišraiškių, arti susodintų, išvirtusių akių styrojo plona kumpa nosis. Konkurentai buvo moksladraugiai. Jie drauge sėdėdavo per pamokas, drauge klūpodavo koplyčioje, drauge šnekučiuodavosi, valgydami priešpiečius po rožančiaus. Kadangi baigiamosios klasės mokiniai buvo niekuo nepasižymintys bukagalviai, Stivenas ir Heronas šiemet faktiškai buvo mokyklos lyderiai. Tiktai jiedu abu eidavo pas rektorių prašyti laisvos dienos ar užtarti kokio mokinio.

— Beje,— staiga tarė Heronas,— mačiau, atėjo tavo tėtušis.

Šypsena nunyko nuo Stiveno veido. Bet kokia mokinio ar mokytojo užuomina apie tėvą vienumat jam sudrumsdavo ramybę. Baugiai sukluses jis laukė, ką Heronas pasakys dar. Tačiau Heronas reikšmingai niūktelėjo jam alkūne ir tarė:

— O tu, pasirodo, slapukas.

— Kodėl? — paklausė Stivenas.

— Iš pažiūros nekaltas avinėlis,— pasakė Heronas.— O iš tikrųjų, kaip matyt, slapukas.

— Gal teiksiesi pasakyti, ką turi omeny? — pabrėžtinai mandagiai paklausė Stivenas.

— Teiksiuosi, kodėl ne,— atsakė Heronas.— Mudu ją juk matėm, Volisai, tiesa? Velniškai graži. O jau smalsumėlis! „O ką Stivenas vaidina, ponas Dedalai? O ar Stivenas nedainuos, ponas Dedalai?“ Tavo tėtušis taip jau spitrijasi į ją pro tą savo monoklį, kad, man regis, jis irgi tave iššifravo. Aš, tavim dėtas, dievaži, neimčiau į galvą. Šauni mergiotė, ar ne, Volisai?

— Nebloga, nebloga,— ramiai atsakė Volisas, vėl įsikišdamas kandiklį į lūpų kampelį.

Nuo šių netaktiškų užuominų, girdint pašaliniam, Stiveną nusmelkė piktumas. Kad mergaitė juo domisi ir jį gerbia, jam nė kiek neatrodė juokinga. Visą dieną jis tik ir galvojo apie jųdviejų atsisveikinimą ant tramvajaus laiptelių Haroldz Krose, jo sužadintą ilgesingą nuotaiką ir apie tai parašytą eilėraštį. Visą dieną jis vaizdavosi, kaip vėl susitiks su ja, nes žinojo ją ateisiant į vaidinimą. Vėl krūtinę užplūdo pažįsta-

mas nerimastingas ilgesys, kaip buvo užplūdęs tada, pobūvio naktį, tik dabar jis nesidavė išreiškiamas eilėmis. Nuo ano karto buvo praėję dveji paauglystės metai, per juos įgyta patirtis priešinosi tokiai išraiškai, visą dieną širdy pulsavo liūdesingas švelnumas, tai pakildamas, tai nusileisdamas į neįžvelgiamas gelmes, ir galiausiai taip išsekino, kad prefekto pajuokavimas ir nugrimuotasis berniukas pastūmėjo jį nekantriai numesti užuolaidos kraštą.

— Taigi pripažink,— tęsė Heronas,— kad mes tave šį kartą švariai demaskavom. Gali nebevaidinti šventuolio, tai faktas kaip blynas.

Jis nusijuokė tyliai, nelinksmai ir, pasilenkęs kaip pirma, tarsi už bausmę iš lengvo kepštelėjo lazdele Stivenui per blauzdą.

Stiveno pyktis buvo jau atslūgęs. Jis nesijautė nei pamalonintas, nei sugėdintas, paprasčiausiai norėjo tik, kad šis dantinėjimas greičiau baigtųsi. Jis beveik nesipiktino šituo, jo nuomone, kvailu netaktiškumu, nes žinojo, kad ši šneka nesuteps to, kas dedasi jo galvoje, ir jo veide lyg veidrodyje pasirodė dirbtinė kaip jo konkurento šypsena.

— Pripažink! — pakartojo Heronas, vėl kepšteldamas lazdele jam per blauzdą.

Kepštelėjo juokais, bet skaudžiau negu pirma. Stivenas juto, kaip oda sudilgsėjo ir užkaito, nesmarkiai ir beveik neskaudžiai, jis pasilenkė nužemintai, tarsi prisitaikęs prie bičiulio pašaipios nuotaikos, ir ėmė kalbėti „*Confiteor*“[12]. Epizodas baigėsi gerai, nes ir Heronas, ir Volisas atlaidžiai nusikvatojo iš jo šventvagystės.

Nuodėmę Stivenas išpažino tik lūpomis, ir, jam tariant žodžius, atmintyje staiga iškilo kitas vaizdas, iškilo lyg burtų lazdele pamojus tą akimirką, kai jis pastebėjo Herono šypsančių lūpų kampučiuose neryškias rūsčias duobutes, pajuto pažįstamą kepštelėjimą per blauzdą ir išgirdo pažįstamą raginimą:

— Pripažink.

Tai atsitiko baigiantis pirmajam trimestrui kolegijoje. Jautri jo prigimtis dar kentė nuo neatspėjamų vargano gyvenimo smūgių. Sielą dar slėgė ir blaškė nykūs Dublino vaizdai. Atsipeikėjęs po dvejų metų svajonių, jis pasijuto visiškai naujoje aplinkoje, kur kiekvienas įvykis ar asmuo jį giliai jaudindavo — skaudindavo ar žavėdavo ir, tiek žavėdamas, tiek skaudindamas, visada keldavo nerimą ir liūdnas mintis. Visą laisvalaikį, nulikusį nuo mokslo, jis praleisdavo skaitydamas maištingus rašytojus, jų kandūs ir aistringi žodžiai žadino jo mintis, kurias paskui išsakydavo negrabiuose rašiniuose.

Rašinys jam buvo svarbiausias savaitės darbas, ir kiekvieną antra-

dienį, žygiuodamas iš mokyklos namo, jis iš įvairių ženklų mėgindavo atspėti savo likimą: išsirinkdavo kokį priekyje einantį žmogų ir imdavo skubėti, kad iki tam tikros vietos jį pralenktų, arba stropiai dėliodavo kojas ant šaligatvio plytelių, spėliodamas, ar jo rašinys tą savaitę bus ar nebus pripažintas geriausiu.

O vieną antradienį jo pasisekimų grandinė nelauktai nutrūko. Anglų kalbos mokytojas ponas Teitas dūrė į jį pirštu ir trumpai drūtai pasakė:

— Šito mokinio rašinys su erezijom.

Klasė nuščiuvo. Ponas Teitas, nepertraukdamas tylos, ranka minkė sau tarp šlaunų, net jo krakmolytų marškinių apykaklė ir rankogaliai tratėjo. Stivenas nepakėlė galvos. Buvo ūkanotas pavasario rytas, jam vis dar skaudėjo akis ir jis blogai matė. Suprato, kad jam nepasisekė, kad yra demaskuotas, suvokė savo minčių ir gyvenimo skurdumą ir jautė, kaip sprandą pjauna nelygus išverstas apykaklės kraštas.

Ponas Teitas trumpai skardžiai nusikvatojo, ir įtampa klasėje atslūgo.

— Gal nė pats nežinojai,— tarė jis.

— Kur? — paklausė Stivenas.

Ponas Teitas ištraukė iš tarpkojo ranką ir atvertė rašinį.

— Štai. Apie Kūrėją ir sielą. Mhm... mhm... mhm... Aha! „Neįmanoma priartėti“. Tai erezija.

Stivenas sumurmėjo:

— Aš turėjau omeny — „neįmanoma pasiekti“.

Tai buvo nuolaida, ir ponas Teitas atlyžęs užvertė rašinį ir atidavė jam, pasakęs:

— A... Aha! „Neįmanoma pasiekti“. Čia jau kita kalba.

Tačiau klasė taip greit neatlyžo. Nors po pamokos niekas jam apie tai neužsiminė, jis jautė visus slapta piktai džiūgaujant.

Praėjus keletui dienų po to, kai buvo viešai papeiktas, jis vakare ėjo Dramkondros gatve išmesti laiško ir išgirdo kažką šūktelint:

— Stok!

Atsisuko ir pamatė tris klasiokus, prieblandoje einančius jo link. Šūktelėta Herono, kuris žygiavo su dviem kitais, kas žingsnis šmaukšėdamas plona lazdele. Jo bičiulis Bolandas, plačiai išsišiepęs, žingsniavo šalia, o Nešas, pridusęs nuo skubos, kinkuodamas didelę rudą galvą, sekė iš paskos.

Kai jie visi įsuko į Klonlifo gatvę, užėjo kalba apie knygas ir rašytojus — kokias knygas skaitą ir kiek knygų esą namuose, tėvų knygų

spintose. Stivenas klausėsi jų gerokai stebėdamasis, kadangi Bolandas buvo didžiausias bukagalvis, o Nešas — didžiausias tinginys visoje klasėje. Ir iš tikrųjų, kai jie sušneko apie mėgstamus rašytojus, Nešas pareiškė, jog įžymiausias rašytojas — tai kapitonas Merijetas[13].

— Nesąmonė! — tarė Heronas.— Paklausk Dedalą. Dedalai, kas įžymiausias rašytojas?

Stivenas pajuto klausime pašaipią gaidą ir atsiliepė:

— Iš prozininkų?

— Taip.

— Mano nuomone, Niumenas[14].

— Kardinolas? — paklausė Bolandas.

— Taip,— atsakė Stivenas.

Šypsodamasis visu strazdanotu veidu, Nešas atsisuko į Stiveną ir tarė:

— Ir tau, Dedalai, patinka kardinolas Niumenas?

— Na, Niumeną daug kas laiko puikiu prozos stilistu,— paaiškino aniedviem Heronas,— bet žinia, jis ne poetas.

— O kas geriausias poetas, Heronai? — paklausė Bolandas.

— Žinoma, kad lordas Tenisonas[15],— atsakė Heronas.

— Taip taip, lordas Tenisonas,— pritarė Nešas.— Mūsų namie yra knyga su visais jo eilėraščiais.

Čia Stivenas pamiršo visus įžadus tylėti ir pratrūko:

— Tenisonas — poetas? Paprasčiausias eiliakalys!

— Eik jau eik! — tarė Heronas.— Visi žino, kad Tenisonas — įžymiausias poetas.

— O, tavo manymu, įžymiausias poetas kas? — niuktelėjęs kaimynui, paklausė Bolandas.

— Žinoma, kad Baironas,— atsakė Stivenas.

Pirma Heronas, paskui ir kiti du ėmė paniekinamai kvatoti.

— Iš ko jūs juokiatės? — paklausė Stivenas.

— Iš tavęs,— atsakė Heronas.— Baironas — įžymiausias poetas! Poetas jis tik tamsuoliams.

— Va tai tau puikus poetas! — pasakė Bolandas.

— Pats prikąstum liežuvį,— drąsiai atsisukęs į jį, metė Stivenas.— Apie poeziją tu išmanai tik tiek, kiek buvai parašęs kieme ant akmens plokščių ir už ką turėjai gauti rykščių.

Iš tiesų buvo pasakojama, kad Bolandas parašęs kieme ant akmens plokščių dvieilį apie vieną klasės draugą, kuris iš koledžo namo dažnai jodavo poniu:

Kai Taisonas jojo į šventą Jeruzalę,
Nukritęs prispaudė jis savo Kefuzalę[16].

Ironiška užuomina kaipmat užrišo burnas abiems adjutantams, tačiau Heronas varė toliau:

— Šiaip ar taip, o Baironas — eretikas ir dar pasileidėlis.

— O man į tai nusispjaut,— karštai šūktelėjo Stivenas.

— Tau nusispjaut, ar jis eretikas, ar ne? — tarė Nešas.

— Ką tu apie tai išmanai? — suriko Stivenas.— Nei tu, nei Bolandas kaip gyvi nesat nieko skaitę nė eilutės, nebent tik kokią špargalką.

— Aš žinau, kad Baironas buvo blogas žmogus,— pasakė Bolandas.

— Ei, čiupkit šitą eretiką! — sušuko Heronas.

Akimirksniu Stivenas atsidūrė nelaisvėje.

— Anądien Teitas jau primynė tau uodegą,— pasakė Heronas,— už ereziją rašinyje.

— Aš jam ryt pasakysiu,— tarė Bolandas.

— Tu? — tarė Stivenas.— Tu bijosi ir prasižiot.

— Aš? Bijosiu?

— Taigi. Bijosi, kaip kažin ką.

— Valdyk liežuvį! — sušuko Heronas, kirsdamas lazdele Stivenui per kojas.

Tai buvo ženklas pulti. Nešas užlaužė jam rankas už nugaros, o Bolandas pasičiupo iš griovio ilgą kopūstkotį. Kad ir kaip Stivenas muistėsi ir spardėsi, gindamasis nuo lazdelės kirčių ir sugargažėjusio kopūstkočio smūgių, jis buvo prispaustas prie spygliuotos vielos tvoros.

— Pripažink, kad Baironas niekam tikęs.

— Ne.

— Pripažink.

— Ne.

— Pripažink.

— Ne. Ne.

Pagaliau, po įnirtingų pastangų, jis išsivadavo. Kankintojai juokdamiesi ir šaipydamiesi patraukė Džounziz Roudo link, o jis, aptemusiomis nuo ašarų akimis, kūkčiodamas ir tulžingai gniaužydamas kumščius, nuklumpino namo.

Ir dabar, kai klausytojams pritariamai kikenant jis kartojo „*confiteor*“, o mintyse aiškiai kaip dieną regėjo ano žiauraus atsitikimo vaizdus, jis stebėjosi, kodėl dabar nejaučia neapykantos tiems, kurie tada jį kankino. Jis kaip šiandien prisiminė ir jų bailumą, ir žiaurumą,

tačiau tie prisiminimai jam nežadino pykčio. Todėl visi knygose skaityti aistringos meilės ir neapykantos aprašymai jam atrodė netikri. Netgi tą vakarą, klumpindamas Džounziz Roudu namo, jis jautė, kaip staigiai užplūdusį pyktį kažkokia jėga traukia nuo jo šalin, tas pyktis atsiskiria lengvai, kaip minkšta prinokusio vaisiaus žievelė.

Jis tebestovėjo su abiem vaikinais pavėsinės gale, puse ausies klausydamasis tai jų šnekos, tai teatre suošiančių plojimų. Ji sėdi ten su kitais ir galbūt laukia, kada pasirodys jis. Mėgino prisiminti jos išvaizdą, bet veltui. Prisiminė tik, kad su šaliku ji atrodė lyg su gobtuvu ir kad viliojantis jos tamsių akių žvilgsnis išmušdavo jį iš pusiausvyros. Norėjo žinoti, ar ir jinai tiek pat galvoja apie jį, kiek jis apie ją. Paskui patamsy, aniedviem nematant, jis vienos rankos pirštų galais palietė ir švelniai spustelėjo kitos delną. Tačiau jos pirštų spustelėjimas buvo švelnesnis ir kartu tvirtesnis, ir staiga to prisilietimo prisiminimas perėjo per sąmonę ir kūną lyg neregima banga.

Jų link išilgai pavėsinės bėgo berniukas. Buvo susijaudinęs ir pridusęs.

— Ei, Dedalai! — sušuko jis.— Doilis dėl tavęs visas net spirga. Eik tuojau ir renkis vaidinimui. Ir greičiau.

— Kada norės, tada ir nueis,— išdidžiai nutęsdamas žodžius, pasakė pranešėjui Heronas.

Berniukas atsisuko į Heroną ir pakartojo:

— Bet Doilis baisiausiai spirga.

— Perduok Doiliui nuo manęs linkėjimų ir pasiųsk jį velniop,— atsakė Heronas.

— Na, reikia eit,— pasakė Stivenas, kuriam tokie etiketo dalykai nelabai terūpėjo.

— Aš tai neičiau,— pasakė Heronas.— Velnio akį! Kad šitaip kviestų vyresnės klasės mokinį! Jis spirga, pamanykit! Tegu džiaugiasi, kad dar dalyvauji tame suknistame jo vaidinime.

Karingas draugiškumas, kurį Stivenas pastaruoju metu buvo pastebėjęs savo konkurento elgesyje, nesugundė jo atsisakyti tylaus paklusnumo įpročio. Jis nepasitikėjo maištingumu ir abejojo tokios draugystės nuoširdumu — ji jam atrodė apgailėtinas priešlaikinis vyriškumo pasireiškimas. Dabar iškilusiam garbės klausimui, kaip ir kitiems panašiems klausimams, jis neteikė reikšmės. Kai, vaikydamos neapčiuopiamas iliuzijas, jo mintys neryžtingai nuleisdavo sparnus, aplink save jis tolydžio girdėdavo tėvo ir mokytojų balsus, raginančius jį visų pirma būti džentelmenu, visų pirma būti geru kataliku. Tie balsai dabar

jam pasidarė tuščias skambesys. Įrengus sporto salę, jis girdėdavo kitą balsą, raginantį būti stiprų, vyrišką ir sveiką, o kai kolegijoje ėmė plisti nacionalinio atgimimo idėjos, dar kitas balsas skatino būti ištikimam savo šaliai ir padėti atgaivinti jos kalbą ir tradicijas. Pasaulietiškame gyvenime, jis numanė, praktiškas balsas įtikinės savo triūsu atstatyti smukusią tėvo materialinę padėtį, o tuo tarpu bendramokslių balsai jį ragino būti geru draugu, užstoti, gelbėti nuo bausmės, stengtis išprašyti visiems laisvų dienų. Šitų tuščiai skambančių balsų ūžimas ir versdavo jį neryžtingai sustoti vaikiusis iliuzijas. Tų balsų jis klausydavosi tik kada ne kada, tačiau laimingas pasijusdavo tik būdamas toli, jų nepasiekiamas, būdamas vienas arba iliuzinių bičiulių draugijoje.

Zakristijoje apkūnus raudonskruostis jėzuitas ir senyvas vyriškis, apsivilkę palaikius mėlynus chalatus, terliojosi su grimo dėžute. Nugrimuotieji berniukai vaikštinėjo ar suglumę stoviniavo, slapta pirštų galais atsargiai čiupinėdami savo veidus. Zakristijos vidury jaunas jėzuitas, kolegijos svečias, rankas susikišęs giliai į kišenes, ritmingai suposi, tai pakildamas ant pirštų galų, tai nusileisdamas ant kulnų. Maža jo galva žvilgančiomis rudomis garbanomis ir šviežiai nuskustas veidas gražiai derėjo prie nepriekaištingai švarios sutanos ir nepriekaištingai išblizgintų batų.

Stebėdamas siūbuojančią kunigo figūrą ir mėgindamas atspėti, ką reiškia ironiška jo šypsena, Stivenas prisiminė, kaip tėvas kartą, dar prieš išvykstant į Klongouzą, sakė, jog jėzuitą visada pažinsi iš drabužių. Tuo pat metu jam pasivaideno, kad mato vidinį panašumą tarp tėvo ir šio besišypsančio, gražiai apsirengusio kunigo, ir jis pajuto tam tikrą išniekinimą kunigystės bei pačios zakristijos, kur tylą dabar buvo išsklaidę skardūs balsai bei juokai ir kur dujų ragelių ir tepalų kvapai laužė nosį.

Kol senyvasis vyriškis jam kaktoje vedžiojo raukšles ir juodai bei melsvai dažė žandus, jis išsiblaškęs klausėsi apkūniojo jauno jėzuito pamokymų kalbėti garsiai ir aiškiai. Girdėjo orkestrą grojant „Kilarnio leliją“[17] ir žinojo, kad tuoj pakils uždanga. Scenos baimės nejautė, tačiau vaidmuo, kurį turėjo atlikti, jam atrodė žeminantis. Prisiminus kai kurias savo frazes, nugrimuotus veidus išmušė karštis. Bet pagalvojo, kaip iš salės jį stebės jos rimtos, gundančios akys, ir visos dvejonės akimirksniu išgaravo — pasijuto ramus ir drąsus. Atrodė, lyg būtų naujai užgimęs: jį pagavo jaunatviška aplinkinių nuotaika ir jaudulys ir ištirpdė jo niūrų nepasitikėjimą. Vieną akimirką jį tarytum apsiautė tikros paauglystės skraistė, ir stovėdamas už kulisų tarp kitų vaidintojų

jis įsijungė į bendrą linksmybę; tuo tarpu du stuomeningi kunigai, įnirtingai timpčiodami, kreivai pakėlė uždangą.

Tuojau pat jis atsidūrė scenoje tarp plieskiančių lempų ir murzinų dekoracijų priešais nesuskaičiuojamą daugybę veidų, žvelgiančių į jį iš tuštumos. Nustebo pamatęs, jog pjesė, kuri per repeticijas buvo negyva ir padrika, staiga įgijo gyvybę. Atrodė, jog dabar ji eina pati savaime, o jis ir kiti vaidintojai jai tik padeda. Kai, pasibaigus paskutiniam paveikslui, uždanga nusileido, jis išgirdo, kaip tuštumoje suošė plojimai, ir pro plyšelį šoninėje dekoracijoje pamatė, jog ta vientisa beveidė žiūrovų masė, prieš kurią jis vaidino, stebuklingai pasikeitusi, sutrupėjusi, subyrėjusi į atskiras triukšmingas grupeles.

Jis greit nubėgo nuo scenos, persirengė, nusivalė grimą ir per koplyčią išėjo į kolegijos sodą. Dabar, vaidinimui pasibaigus, jo nervai prašėsi dar kokio išbandymo. Jis skubėjo lyg jį vydamasis. Visos teatro durys buvo atlapos, o publika išsivaikščiojusi. Ant virvių, kurias jis įsivaizdavo kaip laivo lynus, nakties vėjelis siūbavo keletą liūdnai mirksinčių žibintų. Jis skubiai užlėkė laiptais, lyg bijodamas paleisti kažkokį grobį, ir ėmė brautis per minią vestibiulyje ir pro du jėzuitus, kurie žiūrėjo, kaip skirstosi publika, lankstėsi ir spaudė svečiams rankas. Jis susijaudinęs brovėsi į priekį, apsimesdamas baisiai skubąs ir akies krašteliu matydamas, kaip žmonės už jo šypsosi, susiniuksi ir spokso į jo nupudruotą galvą.

Išėjęs ant laiptų, pamatė, kad jo namiškiai laukia prie pirmo žibinto. Vos dirstelėjęs, suprato, kad būrelyje vien saviškiai, ir piktas nubėgo laiptais žemyn.

— Man reikia į Džordžo gatvę, pranešt vieną daiktą,— skubiai metė jis tėvui.— Jūs eikit, aš tuoj.

Nelaukdamas tėvo klausimų, jis perbėgo skersai kelią ir strimagalviais pasileido į pakalnę. Nė pats gerai nežinojo, kur einąs. Puikybė, viltis ir geismas lyg sumaigyti augalai jo širdyje skleidė kvaitinantį tvaiką. Žengė į pakalnę audringai sukilusiame įžeistos puikybės, žlugusios vilties ir nepatenkinto geismo tvaike. Tiršti, kvaitinantys to tvaiko garai kilo aukštyn priešais perštinčias jo akis ir sklaidėsi ore, kol pagaliau oras vėl tapo giedras ir šaltas.

Šydas dar tebedengė akis, bet jos jau nebedegė. Kažkokia jėga, panaši į tą, kuri dažnai numalšindavo jo pyktį ar apmaudą, sulaikė jo žingsnius. Jis sustojo ir pažvelgė į niūrų lavoninės priebutį, o paskui į tamsų grįstą skersgatvį. Ant sienos matė žodį „Lotts“ ir lėtai traukė aitriai dvokiantį orą.

„Dvokia arklių myžalais ir supuvusiais šiaudais,— galvojo jis.— Tokiu oru sveika alsuot. Apramina širdį. Štai ji jau visai rami. Einu namo“.

*

Stivenas vėl sėdėjo greta tėvo vagono kampe Kingzbridžo stotyje. Naktiniu pašto traukiniu jis su tėvu keliavo į Korką. Kai traukinys, leisdamas garus, pajudėjo iš stoties, jis prisiminė vaikišką nuostabą, patirtą prieš keletą metų, ir visas pirmosios dienos Klongouze smulkmenas. Bet dabar nuostabos nejuto. Matė pro šalį slenkančius pajuodavusius laukus, kas keturios sekundės pro langą pralekiančius nebylius telegrafo stulpus, šviečiančias stotis su keletu nebylių budėtojų, stotis, kurias traukinys sviedžia atgalios ir kurios sušvyti tamsoje it žiežirbos iš po žirgo kanopų.

Jis abejingai klausėsi tėvo prisiminimų apie Korką ir jaunas dienas — tėvas tolydžio nutildavo ir, prisiminęs kokį mirusį bičiulį ar šitos kelionės tikslą, arba atsidūsėdavo, arba trukteldavo gurkšnį iš kišeninės gertuvės. Klausytis Stivenas klausėsi, tačiau gailesčio nejautė. Išskyrus dėdę Čarlzą, kurio paveikslas atmintyje pastaruoju metu taip pat baigė išblukti, visi tie velioniai buvo jam nepažįstami. Tačiau jis žinojo, kad tėvo turtas bus išparduodamas iš varžytynių, ir jautė, kaip gyvenimas, versdamas susiveržti diržą, šiurkščiai griauna jo svajones.

Meribore jis užmigo. Kai pabudo, traukinys buvo pravažiavęs pro Melou[18], o tėvas miegojo išsitiesęs ant gretimo suolo. Šaltoje apyaušrio žaroje dūlavo negyvi laukai, užsklęstos trobos. Jis žvelgė į tylias apylinkes ir protarpiais girdėjo, kaip giliai alsuoja ar nelauktai sukruta pro miegus tėvas, ir jo protą sukaustė miego baimė. Nematomų miegančiųjų artumas jį keistai baugino, tarytum jie būtų galėję jam kuo pakenkti, ir jis ėmė melstis, kad greičiau išauštų diena. Jo malda, neskirta nei Dievui, nei kokiam šventajam, prasidėjo nuo drebulio, šaltam ryto vėjukui pro vagono durų plyšį pertraukus jam per kojas, ir baigėsi virtine beprasmių žodžių, priderintų prie nepaliaujamo traukinio ritmo, o telegrafo stulpai kas keturios sekundės be garso dėjo takto brūkšnius tarp šuoliais lekiančių melodijos gaidų. Ši padūkusi melodija nuramdė jo baimę, ir, atsirėmęs į palangę, jis vėl užmerkė akis.

Dar buvo ankstus rytas, kai jie dengtu dviračiu vežimaičiu perva-

žiavo per Korką, ir miegoti Stivenas baigė „Viktorijos“ viešbutyje. Ryški šilta saulės šviesa plūdo pro langą, ir jis girdėjo gatvės gausmą. Tėvas stovėjo priešais tualetinį stalelį, labai atidžiai apžiūrinėjo plaukus, veidą ir ūsus, sukinėdamas, kad geriau matytųsi, virš ąsočio su vandeniu ištiestą kaklą. Ir keista tarsena tyliai sau dainavo:

Berneliai veda
Tik iš kvailumo,
Todėl, mieloji,
Liki sveika.
Prieš lemtį nėr ko spirtis,
Todėl mums reikia skirtis,
Mane priglaus
Amerika.

Mana mieliausia
Visų gražiausia,
Lyg šviežias viskis
Jinai visa.
Bet kai išvėsta,
Šviežumas blėsta,
Atšąla tarsi
Kalnų rasa[19].

Įsivaizdavus šiltą saulėtą miestą už lango ir klausantis, kaip tėvas, pavirpindamas balsą, traukia keistą linksmai liūdną dainelę, Stivenui neliko nė padujų naktį kamavusios slogios savijautos. Jis greit šoko rengtis, o dainai pasibaigus, pasakė:

— Šita daug gražesnė už visas tavo „Ateikite visi čia...“[20]

— Sakai? — tarė ponas Dedalas.

— Man patiko,— atsakė Stivenas.

— Čia graži senybinė daina,— pasakė ponas Dedalas, pešiodamas ūsų galus.— Bet kad būtum girdėjęs, kaip ją dainuodavo Mikas Leisis! Vargšelis... Kaip jis išvinguriuodavo melodiją, kaip išbanguodavo... aš taip nesugebu. Tas pats, jei nori žinot, kuris nuostabiai traukdavo „Ateikite visi čia...“

Pusryčiams ponas Dedalas užsakė žarnokų paštetą ir valgydamas kamantinėjo kelnerį vietinių naujienų. Šnekėdamiesi jie daugiausia klaidino vienas kitą, nes, paminėjus kokią pavardę, kelneris turėdavo

omeny dabar gyvenantį žmogų, o ponas Dedalas — jo tėvą, o gal ir senelį.

— Na ką gi, Karalienės koledžas[21], tikiuosi, dar neperkeltas kitur,— pasakė ponas Dedalas.— Noriu mat aprodyt jį savo vaikiščiui.

Mardaike[22] medžiai buvo sužydę. Jiedu įžengė į koledžo teritoriją, ir šnekus vartininkas juos nuvedė per vidinį kiemelį. Tačiau maždaug kas dešimt žingsnių koks nors vartininko atsakymas sustabdydavo juos ant graužu nupilto tako.

— Ką jūs sakot! O Dručkis, vargšelis, ar miręs?

— Taip, pone. Miręs.

Stivenas nejaukiai mindžikuodavo užpakalyje ir nekantriai laukdavo, kada jie vėl pajudės. Kol pamažėle perėjo per kiemelį, jis jau virte virė nekantrumu. Jam galvoj netilpo, kaip tėvui, kurį jis laikė supratingu ir nepatikliu žmogumi, vartininko pataikavimas galėjo apsukti galvą, o skambi pietiečių tarmė, kuria gėrėjosi visą rytą, dabar rėžė ausis.

Jie įėjo į anatomijos auditoriją, kur ponas Dedalas, vartininko padedamas, ėmė suoluose ieškoti savo inicialų. Stivenas liko užmirštas, labiau negu bet kada sloginamas prieblandos, tylos ir sausų, nuobodžių mokslų atmosferos. Tamsioje dėmėtoje suolo lentoje perskaitė keliose vietose išpjaustinėtą žodį *Foetus**. Nelauktas įrašas sujudino kraują: pasijuto tartum būtų apsuptas nesamų koledžo studentų ir norėtų nuo jų pasislėpti. Jų gyvenimo paveikslą, kurio jo vaizduotėje neįstengė sužadinti tėvo žodžiai, sužadino šis suole išpjaustinėtas žodis. Plačiapetis ūsuotas studentas susikaupęs kišeniniu peiliuku pjausto raides. Kiti studentai stovi arba sėdi šalia ir juokiasi iš jo darbo. Vienas niukteli jam su alkūne. Stambusis studentas suraukęs antakius atsisuka į jį. Jis apsivilkęs duksliais pilkais drabužiais ir apsiavęs rudais batais.

Stivenas išgirdo savo vardą. Greitai nusileido auditorijos laiptais, tartum sprukdamas kuo toliau nuo to reginio, ir, norėdamas paslėpti iškaitusį veidą, ėmė prisikišęs apžiūrinėti tėvo inicialus.

Tačiau tas žodis ir tas reginys nepaliovė šmėkščioję akyse ir jam grįžtant per kiemelį prie vartų. Jis liko sukrėstas, gyvenime aptikęs pėdsaką to, ką iki tol laikė baisia, kitiems nepažįstama savo proto liga. Atmintyje atgijo kiti košmariški reginiai. Jie irgi staiga ir audringai iškildavo priešais jį, pagimdyti paprasčiausių žodžių. Jis lengvai atsi-

* Gemalas (*lot.*).

duodavo jų galiai, leisdavo, kad užvaldytų ir krikdytų jo protą, tolydžio stebėdamasis, iš kur jie randasi, iš kokio košmariškų vaizdinių urvo, o jų antplūdžiui nurimus, jausdavo savo silpnumą ir menkumą, nerimastį ir pasibjaurėjimą savimi.

— Ei, kad tave kur, čiagi bakalėja! — sušuko ponas Dedalas.— Esi daug kartų girdėjęs mane pasakojant apie ją, ar ne, Stivenai? Dažnai mes čia ateidavom[23], visas garsus mūsų pulkas: Haris Perdas ir mažiukas Džekas Mauntinas, Bobas Dajesas, Morisas Moriartis, prancūzas, Tomas O'Greidis, Mikas Leisis, kur rytą pasakojau, Džoujis Korbetas ir Džonis Kiversas, vargšas, širdies žmogus.

Medžių lapai Mardaike pleveno ir kuždėjosi saulėkaitoje. Praėjo būrelis kriketo žaidėjų, žvalių vaikinų flanelės striukėmis ir kelnėmis, vienas nešinas ilgu žaliu maišu su kriketo varteliais. Tyliame skersgatvyje, beglobių vaikigalių ir neskubančių pasiuntinukų apsuptas, grojo dūdų orkestrėlis — penki vokiečiai išblukusiomis uniformomis su senais instrumentais. Tarnaitė baltu kyku ir prikyšte laistė gėlių vazonėlį ant palangės, kuri šiltoje saulėkaitoje spindėjo it kalkakmenio luitas. Pro kitą, atlapotą, langą sklido pianino garsai, gama po gamos kylantys aukštyn.

Stivenas ėjo šalia tėvo, klausėsi, kaip tas pasakoja kažkada jau girdėtas istorijas, mini jau girdėtas toli pasklidusių ir nebegyvų šlaistūnų, savo jaunystės bičiulių, pavardes. Širdy jis pajuto lengvą pykinimą. Jis galvojo apie dviprasmišką savo paties padėtį Belvederyje: jis stipendininkas, pirmūnas, bijantis savo paties autoriteto, išdidus, jautrus, nepatiklus, kovojantis su gyvenimo skurdu ir savo siautėjančia fantazija. Raidės, išpjaustinėtos dėmėtoje suolo lentoje, žvelgė į jį šaipydamosi iš jo fizinio silpnumo ir bevaisio entuziazmo, versdamos jį niekinti save už šlykštų laukinišką šėlą. Seilės apkarto ir strigo gerklėje, o pykinimas pakilo iki smegenų, todėl jis užsimerkė ir minutę ėjo aklai.

Tebegirdėjo tėvo balsą:

— Kai tu, Stivenai, prasimuši į žmones — o aš tikiu, jog kada nors taip ir bus,— tai atmink: kad ir ką darytum, stenkis bendraut su padoriais žmonėm. Jaunystėj aš, pasakysiu, pagyvenau įdomiai. Draugavau su šauniais, padoriais vaikinais. Kiekvienas iš mūsų ką nors sugebėjom. Vienas balsą gerą turėjo, kitas artistas geras buvo, kitas gražių komiškų dainų mokėjo, dar kitas geras irkluotojas ar teisininkas, kitas įdomus pasakorius buvo ir taip toliau. Mes ir darbą padarydavom, ir pasilinksmindavom, ir šilto, ir šalto pamatėm, ir nė vienas dėl to neišėjom

šunim šėko pjaut. Bet mes visi, Stivenai, buvom padorūs žmonės — bent jau norėčiau tuo tikėt,— ir, be to, tikri airiai iki kaulų smegenų. Štai su kokiais vaikinais norėčiau, kad tu bendrautum, su rimtais vyrais. Aš su tavim, Stivenai, kalbu kaip su draugu. Aš ne už tai, kad sūnai turėtų prisibijoti tėvo. Ne, aš su tavim elgiuosi, kaip elgėsi su manim, kai buvau jaunas, tavo senelis. Mudu buvom greičiau kaip broliai negu kaip tėvas ir sūnus. Niekada nepamiršiu, kaip jis pirmąkart užklupo mane pypkiuojant. Stovim sykį Saut Tereso gatvės gale mes, keli bernūzai, ir visi dantyse įsikandę po pypkę, vaizduojam didelius vyrus. Staiga pro šalį eina mano tėtušis. Nepasakė nė žodžio, net nestabtelėjo. Tačiau kitą dieną, sekmadienį, mudu su juo išėjom pasivaikščiot, ir, kai grįžom namo, išsiėmė portsigarą ir sako: „Beje, Saimonai, aš ir nežinojau, kad tu rūkai",— ar kažką panašaus. Aš, žinia, ir šiaip, ir taip, o jis: „Jei nori patraukt gero dūmo,— sako,— še pamėgink cigarą. Vakar Kvinstaune[24] man vienas amerikietis kapitonas padovanojo".

Stivenas išgirdo, kaip tėvo balsas sudrebėjo nuo juoko, ne tiek juoko, kiek kūkčiojimo.

— Kaip dievą myliu, Korke anuomet nebuvo už jį išvaizdesnio vyro! Moterys gatvėje atsigrįždavo pasižiūrėt į jį.

Jis išgirdo tėvą balsu kūkčiojant ir instinktyviai atsimerkė. Saulės šviesoje, staiga dūrusioje į akis, išvydo fantastišką dangaus reginį: niaurius debesų sąvartynus su tamsiai rožinėmis šviesos properšomis. Galva buvo kaip apdujusi, jokios mintys nesirezgė. Jis vos įstengė iššifruoti parduotuvių pavadinimų raides. Gyvendamas pasibaisėtiną gyvenimą, jis tarsi buvo ištrėmęs save už realybės ribų. Realusis pasaulis jo nei jaudino, nei ką sakė — nebent jame pasigirsdavo atbalsis to, kas tūžmingai rėkė jo paties viduje. Jis nepajėgė atliepti į tai, ką jam bylojo pasaulis ar žmonės, buvo kurčias ir abejingas kvietimui džiaugtis malonia vasara ir bendravimu su žmonėmis, o tėvo balsas jį erzino ir slogino. Vargiai tesuvokdamas, jog tai jo paties mintys, jis lėtai kartojo sau: „Aš Stivenas Dedalas. Einu šalia savo tėvo, Saimono Dedalo. Mes esam Korke, Airijoj. Korkas — miestas. Mūsų kambarys — „Viktorijos" viešbuty. Viktorija, Stivenas, Saimonas. Saimonas, Stivenas, Viktorija. Vardai".

Vaikystės prisiminimai staiga išblanko. Jis mėgino prisiminti kokią nors ryškesnę akimirką, bet nepajėgė. Teprisiminė vardus. Dentė, Parnelis, Kleinas, Klongouzas. Mažą berniuką geografijos mokė sena moteriškė, kuri savo spintoje turėjo du šepečius. Paskui jį išleido į

kolegiją, jis priėmė pirmąją komuniją ir valgė šokoladinius saldainius, kuriuos slėpė kriketo kepuraitėje; mažutėje izoliatoriaus palatoje žiūrėjo, kaip ant sienos šoka ugnies atšvaitai, ir įsivaizdavo, jog numirė ir rektorius juodu auksuotu arnotu už jį laikys mišias, o paskui jį palaidos vienuolyno kapinaitėse už didžiosios liepų alėjos. Tačiau tada jis nemirė. Parnelis — mirė. Nebuvo nei mišių už velionį bažnyčioje, nei procesijos. Jis nemirė, tik išnyko it rūkas saulei pakaitinus. Jis prapuolė, arba pasitraukė iš gyvenimo, nes daugiau nebeegzistavo. Keista, kai pagalvoji, jog jis štai šitaip pasitraukė iš gyvenimo: nemirė, o ištirpo saulėje arba prapuolė kažkur visatoje! Keista buvo matyti, kaip akimirką šmėstelėjo mažutė jo figūrėlė: mažas berniukas pilku kostiumėliu su diržu. Rankos kišenėse, o kelnės per pakinklius suveržtos kojaraiščiais.

Tą dieną, kai buvo išparduodamas turtas, vakare Stivenas klusniai sekiojo paskui tėvą po visą miestą iš baro į barą. Turgininkams, barmenams ir bufetininkėms, elgetoms, prašantiems išmaldos, ponas Dedalas kartojo vieną ir tą patį: kad jis — senas korkietis, kad trys dešimtys metų, kai jis Dubline stengiasi atsikratyti korkietiško akcento, ir kad štai šitas dykaduonis — tai jo vyriausiasis sūnus, jau ir gimęs, ir augęs Dubline.

Anksti rytą jie išėjo iš Niukomo kavinės, kur pono Dedalo puodelis garsiai tirtėjo lėkštelėje ir Stivenas muginosi kėdėje ir kosčiojo, kad nesigirdėtų to gėdingo vakarykščių tėvo išgertuvių pėdsako. Vienas pažeminimas sekė kitą: turgininkų dirbtinės šypsenos, bufetininkių, su kuriomis tėvas flirtavo, maivymasis ir šaudymas akutėmis, komplimentai ir padrąsinimai, kuriuos jam sakė tėvo bičiuliai. Jie tvirtino, jog esąs kaip iš akies luptas jo senelis, o ponas Dedalas pritarė, jog panašumo yra, tik senelis buvęs daug dailesnis. Jie atrado jo kalbėsenoj korkietiško akcento ir privertė jį sutikti, kad Li[25] upė daug gražesnė už Lifį. Vienas iš jų, norėdamas patikrinti, kaip jis moka lotyniškai, liepė išversti ištraukėlių iš *„Dilectus“*[26] ir paklausė, kaip teisingiau: *„Tempora mutantur nos et mutamur in illis“* ar *„Tempora mutantur et nos mutamur in illis“*[27]. Ir jis visai susisarmatino, kai guvus seniukas, kurį ponas Dedalas vadino Džoniu Kešmenu, paklausė, kokios merginos gražesnės — dublinietės ar korkietės.

— Jis ne tokio raugo,— pasakė ponas Dedalas.— Nekibkit prie jo. Jis rimtas berniukas, protingas ir nekvaršina sau galvos tokiom nesąmonėm.

— Tai jis ne tėvo sūnus,— pasakė seniukas.

— Ko nežinau, tai nežinau,— patenkintas su šypsena pasakė ponas Dedalas.

— Tavo tėvas,— tarė seniukas Stivenui,— kadaise buvo didžiausias Korko mergininkas. Nežinojai?

Stivenas nudelbė akis ir ėmė tyrinėti baro, į kurį jie buvo atklydę, koklines grindis.

— Neveskit jo iš kelio,— pasakė ponas Dedalas.— Tegu myli Dievą.

— Še tau kad nori, vesiu aš jį iš kelio. Aš jam senelis galėčiau būti. Aš ir esu senelis,— pasakė seniukas Stivenui.— Nežinojai?

— Tikrai? — paklausė Stivenas.

— Garbės žodis,— atsakė seniukas.— Sandiz Vele[28] turiu porą rubuilių anūkėlių. O ką? Kiek man, kaip manai, metų? Aš dar pamenu, kaip tavo senelis raudonu švarku jodavo medžioti. Tu dar negimęs tada buvai.

— Taip, ir niekas nežinojo, kad gimsi,— pasakė ponas Dedalas.

— Tikrai tikrai, pamenu,— pakartojo seniukas.— Dar ne viskas — pamenu net tavo prosenelį, Džoną Stiveną, koks pasiutęs mušeika buvo. Štai! Matai, kokius laikus aš atmenu!

— Vanas, tai jau trečia... ne, ketvirta eilė,— pasakė kitas pašnekovas.— Tai tu, Džoni Kešmenai, būsi, ko gera, dešimtą kryželį bebaigiąs.

— Pasakysiu tikrą teisybę,— atsakė seniukas.— Man tik dvidešimt septyneri.

— Kiekvienam, Džoni, metų tiek, kiek kas jaučiasi turįs,— pasakė ponas Dedalas.— Na, išlenk iki dugno, ir Timai ar Tomai, ar kuo tu ten vardu, atnešk mums dar to paties. Dievaži, aš pats jaučiuosi ne senesnis kaip aštuoniolikos. Štai mano sūnus daugiau kaip dvigubai už mane jaunesnis, o aš lenkiu jį visais punktais.

— Na jau, neriesk nosies, Dedalai. Laikas būtų, man regis, užleist jaunimui kelią,— pasakė pirma kalbėjęs vyriškis.

— Tai jau ne, po šimts pypkių! — užginčijo ponas Dedalas.— Aš ir dainą geriau sudainuočiau, ir per barjerą aukštesnį peršokčiau, ir paskui skalikus laukais dumčiau ne prasčiau kaip prieš trisdešimt metų, kai niekuo nenusileisdavau jokiam Kerio vaikinui[29].

— Bet jis pranoktų tave va šituo,— pasakė seniukas, pirštu baksnodamas sau į kaktą, ir pakėlė taurelę.

— Ką gi, tikėkimės, kad iš jo išaugs vyras, ne prastesnis už tėvą. Tiek tik galiu pasakyt,— atsiliepė ponas Dedalas.

— Ne prastesnis, o geresnis,— pasakė seniukas.

— Ir Dievui dėkui, Džoni,— pasakė ponas Dedalas,— kad mes taip ilgai pagyvenom ir tiek nedaug padarėm bloga.

— O gero padarėm daug, Saimonai,— pasakė seniukas.— Dėkui Dievui, kad ir pagyvenom ilgai, ir gero padarėm daug.

Stivenas žiūrėjo, kaip tėvas ir du jo bičiuliai pakėlė taures ir išgėrė už savo praeitį. Likimu, o gal charakteriu jis lyg diena nuo nakties skyrėsi nuo jų. Jo protas atrodė senesnis už jų: it mėnulis į jaunesnę žemę jis šaltai žvelgė į jų rūpesčius, džiaugsmus ir nusivylimus. Nepulsavo jo nei gyvastis, nei jaunatvė, kaip buvo pulsavusi jų. Nepažįstamas jam buvo nei bendravimo su kitais žmonėmis malonumas, nei grubia jėga trykštanti vyriška sveikata, nei pagarba tėvams. Niekas nepulsavo jo sieloje, tik šalti, žiaurūs ir be meilės geiduliai. Jo vaikystė buvo mirusi ar pražuvusi, o su ja — ir jo sielos gebėjimas jausti paprasčiausius džiaugsmus, ir jis plaukė per gyvenimą it tuščias mėnulio kevalas.

Ar tu išbalai nuvargęs
Kopdamas per dangų,
Vienišasis žemės sarge?..[30]

Jis kartojo sau šitas Šelio eilutes. Galingo, žmogui nepavaldaus cikliško judėjimo ir apgailėtino žmogaus bejėgiškumo priešpriešа jį prablaivino, ir jis pamiršo žmogišką ir bejėgį savo paties liūdesį.

*

Stiveno motina, jo brolis ir vienas iš pusbrolių liko laukti ant tylaus Foster Pleiso kampo, o jis su tėvu užlipo laiptais ir nuėjo išilgai kolonados, kur vaikštinėjo škotų pulko sargybinis. Kai jie įėjo į didžiąją salę ir atsistojo prie kasos, Stivenas išsiėmė čekius Airijos banko valdytojo vardu, vieną trisdešimties, kitą trijų svarų sumai, ir kasininkas šiuos pinigus, jo stipendiją bei premiją už rašinį, jam tučtuojau išmokėjo atitinkamai banknotais ir monetomis. Jis apsimestinai abejingai įsikišo juos į kišenes ir leido, kad malonus kasininkas, su kuriuo tėvas įsišneko, per platų barjerą paspaustų jam ranką ir palinkėtų geriausios kloties tolesniame gyvenime. Jų balsai jį vedė iš kantrybės, ir jis negalėjo ramiai nustovėti. Tačiau kasininkas ėmė aptarnauti kitus, tik išdėstęs, kad dabartės kitoniški laikai ir kad geras išsilavinimas — tai didžiausias turtas, kokį tik galima už pinigus įgyti. Ponas Dedalas

delsė išeiti iš salės, dairėsi į šonus ir į lubas ir aiškino Stivenui, kuris ragino jį eiti laukan, jog jie esą senojo Airijos parlamento bendruomenių rūmuose[31].

— Dievuli mano! — pagarbiai tarė jis.— Tik pagalvok, Stivenai, kokie žmonės buvo anais laikais: Hilis Hatčinsonas, Fladas, Henris Gratanas, Čarlzas Kendlas Bušas[32], ir kokie šiandieniniai poniukai — airių tautos vadai. Ką tu, dievaži, šitiems ir kapinėse greta anų ne vieta. Taip, Stivenai, vaikeli, liūdna, bet čia panašiai kaip toj dainoj: išėjau pavasariui pražydus, pačiame rugpjūčio vidury[33].

Aplink banką traukė žvarbus spalio vėjas. Trijulės, stovinčios šalia purvino tako, buvo pamėlę skruostai ir ašarotos akys; žiūrėdamas į plonai apsirengusią motiną, Stivenas prisiminė prieš keletą dienų Bernardo parduotuvės vitrinoj matęs peleriną, kainuojančią dvidešimt ginėjų.

— Viskas,— tarė ponas Dedalas.

— Reikėtų nueiti papietauti,— tarė Stivenas.— Tik kur?

— Papietauti? — tarė ponas Dedalas.— Ką gi, sakyčiau, ne pro šalį, ką?

— Kur nors, kur ne taip brangu,— pasakė ponia Dedalas.

— Į antrą rūšį?

— Taip. Kur nuošaliau.

— Eime,— skubiai pertarė Stivenas.— Brangumas neturi reikšmės.

Jis šypsodamasis ėjo priešaky trumpais nervingais žingsniais. Kiti, irgi šypsodamiesi iš jo nekantrumo, stengėsi neatsilikti.

— Tu nelėk kaip mažas vaikas,— stabdė jį tėvas.— Ne lenkčių juk einam, ką?

Greit bėgo smagios dienos, ir pinigai slyste slydo Stivenui pro pirštus. Į namus plaukė didžiuliai paketai su saldumynais ir džiovintais vaisiais. Kiekvieną dieną jis sudarinėjo šeimos meniu ir kiekvieną vakarą vesdavosi trejetą ketvertą draugų į teatrą pasižiūrėti „Ingomaro“ ar „Damos iš Liono“[34]. Švarko kišenėse nešiojosi plyteles Vienos šokolado pavaišinti bičiuliams, o kelnių kišenes svarino saujos sidabro ir vario monetų. Jis visiems pirkinėjo dovanų, ėmėsi kapitališkai remontuoti savo kambarį, kūrė visokius planus, perstatinėjo lentynose knygas, studijavo įvairiausius kainininkus, sugalvojo įvesti namuose kažką panašaus į respubliką, kur kiekvienas šeimos narys ėjo kokias nors pareigas, atidarė namiškiams paskolų banką ir pageidaujantiems siūlė paskolas vien dėl malonumo išrašinėti kvitus ir skaičiuoti paskolos procentus. Nebeturėdamas ką veikti, važinėdavosi

skersai išilgai miestą tramvajais. Paskui malonumams atėjo galas. Rausvų emalinių dažų puodas išseko, ir jo kambarys liko nebaigtas tinkuoti ir dažyti.

Namiškiai grįžo prie įprasto gyvenimo. Motina nebeturėjo priežasčių priekaištauti jam dėl išlaidumo. Jo gyvenimas mokykloje irgi vėl pasidarė toks kaip buvo, ir visos jo įvestos naujovės nuėjo niekais. Respublika žlugo, paskolų bankas uždarė savo fondus ir sąskaitas, patyręs nemažą nuostolį, sau pačiam nusibrėžtos gyvenimo taisyklės liko užmirštos.

Kokio beprasmiško būta jo tikslo! Jis mėgino drumzlinai išorinio gyvenimo srovei pastatyti tvarkos ir dailos bangolaužį ir elgesio taisyklėmis, aktyvia veikla bei naujoviškais šeimos narių santykiais užtvenkti galingus periodiškus vidujinius potvynius. Veltui. Tiek išoriniai, tiek vidujiniai srautai persirito perviršjo užtvarų, vandenys vėl ėmė audringai siautėti virš sugurinto molo.

Jis ir pats aiškiai matė tuščią savo atskirtumą. Jis nė per žingsnį nepriartėjo prie žmonių, prie kurių norėjo priartėti, ir neatsikratė dilginančios gėdos ir slaptos neapykantos, skiriančios jį nuo motinos, brolio ir sesers. Jis beveik nesijautė esąs vieno kraujo, jų ryšys jam greičiau atrodė paslaptinga įsūnio ir įbrolio giminystė.

Jis ėmėsi malšinti pašėliškus širdies troškimus, prieš kuriuos visa kita atrodė tuščia ir svetima. Jis beveik nesijaudino, kad mirštamai nusideda, kad jo gyvenimas tapo gudravimų ir apgavysčių virtine. Prieš žvėrišką geismą įkūnyti savo įsivaizduojamas pasibaisėtinas šlykštybes nieko nebuvo šventa. Jis ciniškai gardžiuodavosi gėdingiausiomis detalėmis slaptų įsišėlusios vaizduotės reginių, kuriuose su pasimėgavimu kantriai teršdavo bet kokį akis patraukusį vaizdą. Dieną ir naktį jis gyveno tarp iškreiptų išorinio pasaulio vaizdinių. Moteris, dieną atrodžiusi kukli ir nekalta, naktį tamsiais sapno vingiais žengdavo link jo persimainiusiu, paleistuviškai gundančiu veidu, gyvuliška aistra degančiomis akimis. Ir tik rytais mausdavo širdį nuo miglotų prisiminimų apie tamsų nežabotą šėlą, nuo aštraus ir žeminančio nuodėmės pajautimo.

Jis vėl leidosi klajoti. Tamsūs rudens vakarai gainiojo jį po miestą, kaip kad prieš keletą metų gainiodavo tyliomis Blekroko gatvėmis. Tačiau dabar joks tvarkingų sodelių ar jaukiai švytinčių langų vaizdas nenumalšindavo jo nerimo. Tik kartkarčiais, aistroms aprimus, kai po kamuojančio geismo užeidavo svajingas ilgesys, iš atminties gelmių išplaukdavo Mersedesos paveikslas. Jis vėl išvysdavo baltą namelį

ir rožynėlį šalia kelio, vedančio į kalnus, ir prisimindavo liūdną ir išdidų atsisakymo mostą, kurį ketino padaryti stovėdamas su ja tenai, mėnesienos užlietame sodelyje, po tiekos išsiskyrimo ir neramaus gyvenimo metų. Tokiomis minutėmis jo lūpos prabildavo švelniais Klodo Melnoto[35] žodžiais, kurie prigesindavo jo nerimą. Jį užvaldydavo švelni nuojauta susitikimo, kurio kažkada ilgėdavosi, ir — nepaisant klaikios tikrovės, skiriančios pirmykštes jo viltis nuo dabartinių,— nuojauta anuomet įsivaizduoto švento meilės nuotykio, kai vienu akies mirksniu atkris ir silpnumas, ir drovumas, ir nepatyrimas.

Tokios minutės praeidavo, ir alinantis aistrų gaisras įsiliepsnodavo vėl. Eilės nutildavo, ir iš lūpų imdavo veržtis beprasmiai šūksniai ir nešvankybės. Kraujas maištavo. Jis klaidžiojo prieblandos apgaubtomis purvinomis gatvėmis, žvalgydamasis į tamsius skersgatvius ir tarpuvartes, godžiai įsiklausydamas į bet kokį garsą. Jis urzgė lyg pametęs pėdsakus žvėris. Jis norėjo nusidėti su kita savo padermės būtybe, priversti ją nusidėti ir drauge patirti nuodėmės saldumą. Jautė, kaip link jo iš tamsos nesulaikomai slenka kažkas tamsus, kažkas neapčiuopiamas ir murmantis lyg potvynio srautas, smelkte persmelkiantis jį visą. Murmesys užguldavo ausis nelyginant minios murmesys per sapną, neapčiuopiamos srovės persmelkdavo visą jo esybę. Kęsdamas tą smelkimąsi, jis konvulsyviai gniauždavo kumščius, sukąsdavo dantis. Gatvėje tiesdavo rankas, norėdamas pagauti netvarų, apgaulingą pavidalą, viliojantį ir nesugaunamą, ir riksmas, taip ilgai slopintas gerklėje, išsiveržsaid pro lūpas. Išsiveržsaid tarytum pragare kenčiančiųjų nevilties aimana ir nuslopdavo, virsdamas karštu meldimu išvaduoti iš baisios vienatvės, meldimu, lyg aidas atkartojančiu nešvankią kraiglionę, kurią buvo matęs ant šlapios pisuaro sienos.

Kartą atklydo į siaurų ir purvinų gatvelių labirintą. Iš dvokiančių skersgatvių sklido aržus erzelis, barniai ir girtų dainininkų ūbavimas. Jis žengė išsigandęs, spėliodamas, ar nebus atsidūręs žydų kvartale. Skersai gatvę iš namo į namą ėjo moterys ir merginos ilgomis ryškiaspalvėmis sukniomis, nerūpestingos, išsikvėpinusios. Jį ėmė krėsti drebulys, akys apsimiglojo. Geltoni žibintai ūkanotame danguje jo apsiblaususioms akims atrodė it altoriaus žvakės. Priešais duris ir šviesiuose priebučiuose stoviniavo būreliai išsipusčiusių lyg prieš kokias apeigas moterų. Jis buvo kitame pasaulyje, jis buvo pabudęs iš šimtmečius trukusio snūdo.

Jis sustojo gatvės vidury, širdis daužėsi iš susijaudinimo. Jauna

mergina ilga rausva suknia sulaikė jį už rankos ir pažvelgė į veidą. Linksmai tarė:

— Labas vakaras, branguti!

Jos kambary buvo šilta ir šviesu. Plačiame krėsle šalia lovos išsikėtusi sėdėjo didžiulė lėlė. Jis žiūrėjo, kaip mergina sagstosi suknią, sekė išdidžius, pasitikinčius prikvėpintos galvutės judesius ir veltui mėgino apversti liežuvį, kad neatrodytų kaip sugautas.

Jam taip stovint vidury kambario ir tylint, ji priėjo ir, linksma ir rami, apkabino jį. Apvaliom rankom tvirtai glaudė jį prie savęs, ir jis, matydamas į save atkreiptą rimtą, ramų veidą ir jusdamas ramiai kilnojantis šiltą jos krūtinę, vos nepratrūko isteriškai raudoti. Džiaugsmo ir palengvėjimo ašaros sužvilgo jo laimingose akyse, o lūpos prasižiojo, nors neištarė nė žodžio.

Skambančia ranka ji perbraukė jam per plaukus ir pavadino išdykėliu.

— Pabučiuok mane,— tarė ji.

Bet jis nepasilenkė jos pabučiuoti. Norėjo, kad ji tvirtai laikytų jį apkabinus ir kad ilgai, ilgai, ilgai glamonėtų. Jos glėby jis staiga pasijuto stiprus, drąsus, pasitikintis. Tačiau nepasilenkė jos pabučiuoti.

Staigiu judesiu ji palenkė jo galvą ir prigludo lūpomis prie jo lūpų, ir atvirame jos žvilgsnyje jis perskaitė, ką jos veiksmai reiškia. To jam buvo per daug. Jis užsimerkė, kūnu ir siela pasiduodamas jos valiai, pamiršęs viską pasaulyje, tik jausdamas tas nuodėmingas, švelnias, pražiotas lūpas. Jautė jas ne tik lūpomis, bet visa sąmone, lyg tuo prisilietimu jos būtų bylojusios kažką paslaptinga. O tarp jų pajuto kitą, nepažįstamą ir drovų prisilietimą, svaigesnį ir už nuodėmės svaigulį, švelnesnį už bet kokį garsą ar kvapą.

III

Nykiai gruodžio dienai iš paskos kūlvirsčiais lyg klounas atgriuvo staigi prieblanda, ir, spoksodamas pro nykų klasės lango kvadratą, jis juto, kaip pilvas prašo valgyti. Gal Dievas duos, pietums bus troškinio — ropių, morkų, bulvių košės ir riebios avienos su tirštu, pipiringu,

miltais pagardintu padažu. Prisikimšk kiek lenda, patarinėjo pilvas.

Bus tamsi slapta naktis. Anksti sutemus, geltoni žibintai šen bei ten apšvies skurdų viešnamių kvartalą. Jis klaidžios aplinkinėmis gatvėmis, šiurpdamas iš baimės ir džiaugsmo, vis siaurindamas ir siaurindamas ratą, kol kojos staiga pačios pasuks už tamsaus kampo. Kekšės dar tik eis iš namų, ruošdamosi nakčiai, tingiai žiovaudamos iš miego ir taisydamosi segtukus plaukų sruogose. Jis ramiai žingsniuos pro šalį, laukdamas staigaus savo valios pasireiškimo ar nuodėmę pamilusios savo sielos atsiliepimo į minkšto, iškvėpinto jų kūno šauksmą. O kol jis sliūkins, lūkuriuodamas to šauksmo, jo pojūčiai, atbukinti geismo, aiškiai stebės visa, kas juos žemina ir žeidžia: akys — alum aplaistytą pliką stalą, poros išsitempusių kareivukų nuotrauką ar neskoningą teatro afišą, ausys — tingų pasisveikinimų vogravimą:

— Sveiks, Berti, kas gero?

— Čia tu, karveliuk?

— Dešimtas numeris. Gražuolytė Nelė laukia.

— Labas vakaras, vyreli! Užeisi pasisvečiuot?

Lygtis jo juodraščio puslapyje ėmė skleisti platėjančią uodegą, akytą ir žvaigždėtą lyg povo, o kai skaitmenų akys ir žvaigždės buvo panaikintos, uodega ėmė iš lėto glaustis. Tie pasirodantys ir dingstantys skaitmenys buvo atsimerkiančios ir užsimerkiančios akys; atsimerkiančios ir užsimerkiančios akys buvo įsižiebiančios ir gęstančios žvaigždės. Galingas žvaigždžių gyvenimo verpetas blaškė išvargintą jo sąmonę tai į pakraščius, tai į vidurį, tolimai muzikai aidint[1]. Kas tai per muzika? Ji suskambo garsiau, ir jis prisiminė eiles. Šelio eiles apie mėnulį, vienišą žemės sargą, išbalusį iš nuovargio. Žvaigždės ėmė trupėti, ir per erdvę nuskriejo žvaigždžių dulkių debesis.

Blėstančioje šviesoje papilkėjo puslapis, kur lėtai plėtėsi ir skleidė platėjančią uodegą kita lygtis. Tatai jo paties siela, kaupianti patyrimą, besiplečianti nuodėmė po nuodėmės, žerianti degančių žvaigždžių liepsnas ir vėl susiglaudžianti, lėtai blėstanti, gesinanti savo šviesas ir liepsnas. Štai jos užgeso, ir šalta tamsa apsiautė chaosą.

Šaltas blaivus abejingumas viešpatavo jo sieloje. Per pirmosios nuodėmės įkarštį jis pajuto, kaip iš jo išsiveržė gyvybingumo banga, ir išsigando, kad šitas protrūkis nebūtų sužalojęs kūno ar sielos. Tačiau gyvybingumo banga ant keteros išnešė jį iš savęs paties, o atslūgus grąžino atgal, ir nei kūnas, nei siela neliko sužaloti, tik tarp jų įsigaliojo niauri santarvė. Chaosas, kuriame užgeso jo aistra, buvo šaltas, abejingas savęs pažinimas. Jis ne sykį, o daug kartų mirtinai nusidėjo

ir žinojo, kad jau vien už pirmąją nuodėmę jam gresia amžinas prakeikimas, o kiekviena nauja nuodėmė didina tiek jo kaltę, tiek bausmę. Nuodėmes nuplaunantys Dievo malonės šaltiniai paliovė skalauti jo sielą, ir jis nei gyvenimu, nei darbais, nei mintimis nebegalės išpirkti savo nuodėmių. Nebent kada nors, kai, davęs išmaldos elgetai ir nelaukdamas jo palaiminimo, rūškanas spūdins šalin, galės viltis nors lašelio Dievo malonės. Pamaldumas jį apleido. Kas iš tų maldų, jeigu jis žino, kad jo siela geidžia pražūties? Kažkoks išdidumas, kažkokia prietaringa baimė neleisdavo jam sukalbėti vakare nė vienos maldelės, nors jis žinojo, kad Dievas gali jam miegant atimti gyvybę ir nutrenkti jo sielą į pragarą, nespėjus paprašyti pasigailėjimo. Didžiavimasis savo nuodėme, Dievo baimė be trupinėlio meilės bylojo, jog jo prasikaltimas per sunkus, kad jį būtų galima visą ar iš dalies atpirkti nenuoširdžia pagarba Visaregindčiam ir Visažinančiam.

— Klausykit, Enisai, jūsų galva, žinot, kaip kopūstas! Tai ką, taip ir nepaaiškinsit, kas yra iracionalinis skaičius?

Neteisingas atsakymas pažadino seną panieką moksladraugiams. Žmonių jis nei gėdinosi, nei bijojo. Sekmadienių rytais eidamas pro bažnyčios duris, jis šaltai nužvelgdavo tikinčiuosius, kurie vienplaukiai keturiomis eilėmis stovėdavo lauke, mintimis dalyvaudami mišiose, kurių negalėjo nei matyti, nei girdėti. Bukas jų pamaldumas ir šleikštus pigaus plaukų tepalo kvapas jį stūmė tolyn nuo altoriaus, prie kurio meldėsi jie. Jis net ėmė veidmainiauti ir su panieka žiūrėjo į juo pasitikinčių žmonių naivumą.

Jo kambaryje ant sienos kabojo ornamentuotas raštas, pažymėjimas, jog jis — Švenčiausiosios Mergelės Marijos brolijos seniūnas. Šeštadienių rytais, kai brolija susirinkdavo koplyčioje pamaldų, jo nuolatinė vieta būdavo klauptas su pagalvėle altoriaus dešinėje, kur jis vadovaudavo savo pusės berniukams giedant atsakymus. Dėl savo dviprasmiškos padėties jis nesigraužė. Jei kartais ir pajusdavo impulsą pakilti iš savo garbingos vietos, viešai išpažinti savo nevertumą ir išeiti iš koplyčios, tai tik pažvelgdavo į jų veidus — ir susilaikydavo. Pranašų psalmių vaizdingumas tramdė tuščią jo išdidumą. Mariją šlovinančios giesmės kerėjo jo sielą: nardas, mira ir smilkalai, kaipo jos karališkos kilmės simboliai, vėlai žydinti gėlė ir vėlai pražystantis medis — kaipo šimtmečiais vis didėjančio jos kulto simboliai. Kai, baigiantis pamaldoms, jam prieidavo eilė skaityti ištrauką iš Šventojo rašto, jis skaitydavo dusliu balsu, žodžių muzika užliūliuodamas savo sąžinę.

Quasi cedrus exaltata sum in Libanon et quasi cupressus in monte Sion. Quasi palma exaltata sum in Gades et quasi plantatio rosae in Jericho. Quasi uliva speciosa in campis et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris[2].

Nuodėmė, per kurią jis nebegalėjo regėti Dievo veido, priartino jį prie nusidėjėlių užtarytojos. Jos akys tarsi žvelgė į jį su švelniu gailesčiu; regėdamas jos šventumą, keistos šviesos apgobtą jos trapų kūną, nusidėjėlis, kuris jos šaukėsi, nesijausdavo pažemintas. Ir tik tada, kai jį apimdavo troškimas tapti jos riteriu, jis pajusdavo norą atsikratyti nuodėmės ir atgailauti. Ir tik tada, kai jo siela gėdingai grįždavo į savo būstą, kūno geidulių beprotybei išblėsus, jis gręždavosi į tąją, kurios simbolis yra aušrinė žvaigždė, šviesi ir skambi, bylojanti apie dangų ir įkvepianti ramybę[3], ir jos vardą tyliai murmėdavo lūpos, tebedvelkiančios šlykščiais, begėdiškais žodžiais, geidulingo bučinio saldybe.

Keistas dalykas! Jis bandė suprasti, kodėl taip yra. Tačiau klasėje tirštėjanti prieblanda apgaubė jo mintis. Nuaidėjo varpelis. Mokytojas uždavė sudėties ir atimties pratimus kitai pamokai ir išėjo. Heronas šalia Stiveno ėmė niūniuoti, nepataikydamas į toną:

Šaunusis dauguižis Bombeidas[4].

Enisas, kuris buvo išėjęs į kiemą, grįžęs pasakė:

— Atėjo rektoriaus iš bendrabučio.

Ištįsėlis berniokas, sėdintis užpakaly Stiveno, pasitrynė delnus:

— Tai nuskilo! Visa valanda — mūsų. Be pusės trijų jis negrįš. O kai ateis, tu, Dedalai, užmesi jam porą klausimų iš katekizmo.

Stivenas atsilošęs tingiai braižinėjo juodraštyje, klausydamasis, ką plepa berniukai, Herono protarpiais pertraukiami:

— Ar nenutilsit, ką? Nestaukit taip, galva plyšta!

Keista ir tai, kad jam buvo kankinamai malonu smulkmeniškai nagrinėti griežtas bažnyčios doktrinas ir gilintis į miglotus nutylėjimus vien todėl, kad išgirstų ir dar skaudžiau pajustų savo pasmerktumą. Švento Jokūbo posakis, jog tas, kuris sulaužo bent vieną Dievo įsakymą, nusižengia ir visiems kitiems, iš pradžių, kol nebuvo mėginęs pasižvalgyti savo sielos patamsiuose, jam atrodė tik išpūsta frazė. Iš piktos geidulių sėklos buvo išdygusios visos kitos mirtinos nuodėmės: didžiavimasis savimi ir panieka kitiems, šykštumas perkant neteisėtus malonumus, pavydas didesniems už jį ištvirkėliams ir šmeižikiškos dievobaimingųjų apkalbos, apsirijėliškas gardžiavimasis maistu, bukas rusenantis piktumas, kuris jį perimdavo atsidavus geidulingoms svajo-

nėms, dvasinio ir kūniško tingulio pelkė, į kurią jis buvo visas įgrimzdęs.

Sėdėdamas suole ir ramiai žvelgdamas į griežtas, skvarbias rektoriaus akis, jis mintyse spręsdavo keblius klausimus. Jei žmogus jaunystėje pavogė svarą sterlingų ir tuo svaru pasinaudojęs susikrovė didžiulį turtą, kiek jis privalo grąžinti: tik pavogtąjį svarą, svarą su procentais ar visą didžiulį turtą? Jei pasaulietis krikštydamas apšlaksto kūdikį vandeniu prieš ištardamas sakramento žodžius, ar vaikas pakrikštijamas? Ar galioja krikštas mineraliniu vandeniu? Kaip suprasti, kad pirmasis švento gyvenimo prisakymas žada dvasingiesiems vargdieniams dangaus karalystę, tuo tarpu romiesiems antrasis žada žemę[5]? Kodėl eucharistijos sakramentas buvo įsteigtas dviem pavidalais, duonos ir vyno, jeigu Jėzus Kristus, jo kūnas ir kraujas, siela ir dievystė, egzistuoja vienoje duonoje ir viename vyne? Ar smulkučiame pašventintos duonos trupinėlyje yra visas Jėzaus Kristaus kūnas ir kraujas ar tik kūno ir kraujo dalis? Jei pašventintas vynas apgyžta, o ostija sutrupa, ar Jėzus Kristus kaip Dievas ir žmogus lieka juose?

— Ateina! Ateina!

Berniukas, budėjęs prie lango, pamatė rektorių ateinant iš bendrabučio. Visų katekizmai atsiskleidė, ir visų galvos tyliai palinko virš jų. Rektorius įėjo ir atsisėdo į savo vietą ant pakylos. Ištįsėlis berniukas iš užpakalio neskaudžiai spirtelėjo Stivenui, kad tas paklaustų kokį sunkų klausimą.

Rektorius nepaprašė, kad jam paduotų katekizmą, iš kurio būtų klausinėjęs. Jis sunėrė ant stalo rankas ir tarė:

— Trečiadienį popiet prasidės rekolekcijos, skirtos šventam Pranciškui Ksaverui, kurio šventė bus šeštadienį. Rekolekcijos truks nuo trečiadienio iki penktadienio. Penktadienį po rožančiaus bus visą popietę klausoma išpažinčių. Jei kurie berniukai turi asmeniškus nuodėmklausius, gal geriau pas tuos ir teeinie. Šeštadienį rytą devintą valandą bus mišios ir bendra komunija visai kolegijai. Pamokų šeštadienį nebus. Bet, kadangi šeštadienis ir sekmadienis laisvos dienos, kai kurie berniukai gal bus linkę manyti, kad pirmadienis irgi laisva diena. Saugokitės, nepadarykite tokios klaidos. Man regis, panašu, kad jūs, Lolesai, galite padaryti tokią klaidą.

— Aš? Kodėl aš?

Nuo rūgščios rektoriaus šypsenos per visą klasę nuošė tylaus juoko bangelė. Stiveno širdis iš baimės ėmė pamažu trauktis ir silpti lyg vystanti gėlė.

Rektorius rimtai tęsė:

— Jums visiems, tikiuosi, žinoma švento Pranciškaus Ksavero, mūsų kolegijos globėjo, gyvenimo istorija. Jis kilęs iš senos ir garbingos ispanų giminės ir, kaip prisimenate, buvo vienas pirmųjų švento Ignacijaus pasekėjų. Jiedu susitiko Paryžiuje, kur Pranciškus Ksaveras universitete dėstė filosofiją. Šis jaunas gabus didikas ir literatas visa širdimi ir siela persiėmė mūsų šlovingojo įkūrėjo idėjomis ir, kaip žinote, savo paties noru buvo švento Ignacijaus pasiųstas skelbti Kristaus mokslo indams. Jis, kaip žinote, net vadinamas Indijos apaštalu. Jis keliavo po Rytus iš šalies į šalį, iš Afrikos į Indiją, iš Indijos į Japoniją, krikštydamas žmones. Pasakojama, jog jis per vieną mėnesį apkrikštijęs net dešimt tūkstančių stabmeldžių. Sako, jog jo dešinė, taip dažnai keliama virš galvų tų, kuriuos jis krikštijo, net atsisakė tarnauti. Paskui jis pasišovė vykti į Kiniją, norėdamas atkreipti į Dievą dar daugiau sielų, tačiau mirė Sanciano saloje nuo drugio. Didis šventasis Pranciškus Ksaveras! Didis Dievo kareivis!

Rektorius kiek patylėjo, paskui, kratydamas sunertas rankas, kalbėjo toliau:

— Jo tikėjimas buvo toks, kurs pajudina kalnus[6]. Atvesti prie Dievo dešimt tūkstančių sielų per vieną vienintelį mėnesį! Štai tikras karžygys, ištikimas mūsų ordino devizui: *„Ad majorem Dei gloriam!“* Šventasis, kuris, atminkite, turi didelę galią danguje: galią užtarti mus nelaimėje, galią išprašyti visa, ko meldžiame, jei tik tai tarnauja mūsų sielų labui, ir svarbiausia — galią išprašyti atgailos malonę, jei esame nusidėję. Didis šventasis Pranciškus Ksaveras! Didis sielų žvejys[7]!

Jis paliovė kratyti sunertas rankas ir, pasirėmęs jomis galvą, įdėmiai peržvelgė savo klausytojus tamsiomis rūsčiomis akimis.

Tyloje tamsi jų liepsna nušvietė prieblandą rusvu gaisu — Stiveno širdis susitraukė lyg dykumos gėlelė, pajutusi artėjant samumą[8].

*

— „Atmink, kas tavęs laukia gyvenimo gale, ir tu niekados nenusidėsi“[9],— tai žodžiai, mano mažieji broliai Kristuje, paimti iš Ekleziasto knygos, septintas skyrius, keturiasdešimta eilutė. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen.

Stivenas sėdėjo koplyčioje, pirmame suole. Tėvas Arnolis sėdėjo prie staliuko altoriaus kairėje. Ant pečių buvo užsisiautęs storą paleriną; skruostai buvo išbalę ir įdubę, o balsas nuo slogos pakimęs. Senojo

mokytojo povyza, taip netikėtai pasirodžiusi čia, atgaivino Stiveno atmintyje Klongouzo gyvenimo vaizdus: plačias žaidimų aikštes, knibždančias berniukų, griovį, kapinaites už didžiosios liepų alėjos, kur jis svajojo būti palaidotas, židinio ugnies atšvaitus ant sienos izoliatoriuje, kur jis gulėjo sirgdamas, graudų brolio Maiklo veidą. Jo siela, šiems prisiminimams atgijus, vėl virto vaiko siela.

— Šiandien mes susirinkom čia, mano brangūs mažieji broliai Kristuje, trumpą valandėlę atitolę nuo pasaulietiško bruzdesio, kad paminėtume ir pagerbtume vieną didžiausių šventųjų, Indijos apaštalą, taip pat jūsų kolegijos globėją, šventąjį Pranciškų Ksaverą. Kiekvienais metais nuo tų laikų, kurių nei jūs, mano brangūs berniukai, nei aš nepamename, šios kolegijos auklėtiniai susirenka šitoje pačioje koplyčioje metinių rekolekcijų prieš savo šventojo globėjo šventę. Laikas eina, ir viskas pasaulyje keičiasi. Net ir jūs galėtumėte prisiminti, kas pasikeitė vien per keletą pastarųjų metų. Daugelis iš tų, kurie prieš keletą metų sėdėjo čia priekiniuose suoluose, dabar galbūt tolimuose kraštuose, saulės svilinamuose tropikuose, kiti atsidėję tarnybos reikalams ar studijoms, kiti klajoja jūrų marių platybėmis, o dar kiti galbūt jau didžio Dievo pašaukti į aną pasaulį duoti savo prievaizdavimo apyskaitos[10]. Laikas bėga ir atneša pasikeitimų ir į gerą, ir į blogą pusę, tačiau šios kolegijos auklėtiniai kaip seniau, taip ir dabar gerbia didžiojo šventojo atminimą ir kasmet susirenka rekolekcijų prieš šventę, mūsų šventosios Motinos Bažnyčios nustatytą tam, kad per amžius būtų gyvas vieno didžiausių katalikiškosios Ispanijos sūnų vardas ir šlovė.

— Ką gi tad reiškia žodis „rekolekcijos" ir kodėl jos laikomos visais atžvilgiais išganingiausia priemone visiems, kurie trokšta Dievo ir žmonių akivaizdoje gyventi kaip dera tikriems krikščionims? Rekolekcijos, brangūs berniukai, reiškia laikiną pasišalinimą nuo gyvenimo rūpesčių, nuo kasdienių pasaulietiškų reikalų, kad apmąstytume savo sąžinės būklę, kad apmąstytume šventas tikėjimo paslaptis ir kad geriau suprastume, kam esame pašaukti į šį pasaulį. Per keletą dienų aš ketinu pateikti jums šiek tiek minčių apie keturis dalykus, kurie mūsų laukia gyvenimo gale. Tie dalykai, kaip žinote iš katekizmo,— tai mirtis, Paskutinis teismas, pragaras ir dangus. Pamėginsime per šias kelias dienas juos giliai perprasti, idant tuo pelnytume amžiną gėrį savo sieloms. Ir atminkit, brangūs berniukai, kad mes esam pašaukti į šį pasaulį vienam vieninteliam tikslui: vykdyti šventą Dievo valią ir išganyti savo nemirtingas sielas. Visa kita — niekai. Mums turi

rūpėti tik vienas dalykas — sielos išganymas. Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis laimėtų visą pasaulį, o pražudytų savo nemirtingą sielą[11]? Ak, patikėkit manimi, brangūs berniukai, niekas šioje ašarų pakalnėje negali atlyginti už tokį nuostolį.

— Todėl paprašysiu jus, brangūs berniukai, šiomis dienomis išmesti iš galvų visas pasaulietiškas mintis — tiek apie mokslą, tiek apie pramogas, tiek apie savo planus — ir visą dėmesį sutelkti savo sielų būklei. Vargu ar bereikia jums priminti, kad rekolekcijų dienomis visiems berniukams derėtų elgtis ramiai ir pamaldžiai ir vengti bet kokių netinkamų triukšmingų pramogų. Vyresnieji berniukai, aišku, žiūrės, kad šis paprotys nebūtų pažeidinėjamas, ir aš ypač tikiuosi, kad mūsų Švenčiausiosios Mergelės brolijos bei šventųjų angelaičių brolijos seniūnai rodys gražų pavyzdį savo moksladraugiams.

— Tad pasistenkime atlikti šias rekolekcijas švento Pranciškaus garbei visa širdimi ir visomis proto pajėgomis. Dievo palaima tuomet lydės jus per visus mokslo metus. Bet užvis svarbiausia, tegu šios rekolekcijos bus tokios, kurias galėtumėte prisiminti po daugelio metų, atsidūrę galbūt toli nuo savosios kolegijos, visai kitoje aplinkoje, prisiminti su džiaugsmu ir dėkingumu ir dėkoti Dievui, suteikusiam jums šią galimybę padėti pirmiesiems pamaldaus, doro, uolaus krikščioniško gyvenimo pamatams. O jei kartais tarp čia susirinkusiųjų pasitaikytų vargšė siela, ištikta neapsakomos nelaimės, tai yra netekusi šventos Dievo malonės ir puolusi į sunkią nuodėmę, aš karštai viliuosi ir meldžiuosi, kad šios rekolekcijos būtų posūkio taškas tos sielos gyvenime. Meldžiu Dievą, pasiremdamas jo uolaus tarno Pranciškaus Ksavero nuopelnais, kad paskatintų tokią sielą nuoširdžiai atgailai ir kad per šventąją komuniją švento Pranciškaus dieną ji sudarytų amžiną sandorą su Dievu. Tiek teisuoliui, tiek nedorėliui, tiek šventajam, tiek nusidėjėliui telieka šios rekolekcijos įsimintinos.

— Padėkite man, mano brangūs mažieji broliai Kristuje. Padėkite man savo pamaldžiu susikaupimu, savo dievobaimingu nusiteikimu, savo elgesiu. Išmeskite iš galvos visas pasaulietiškas mintis ir galvokite tik apie tai, kas jūsų laukia gyvenimo gale,— mirtį, Paskutinį teismą, pragarą ir dangų. Kas prisimena šituos dalykus, sako Ekleziastas, tas niekados nenusidės. Tas, kuris prisimena šituos dalykus, visada ir elgsis, ir galvos, turėdamas juos prieš akis. Toksai gražiai nugyvens gyvenimą ir mirs gražia mirtimi, tikėdamas ir žinodamas, kad jeigu jis daug ko atsisakė žemiškame gyvenime, jam bus šimteriopai ir tūkstanteriopai atlyginta būsimajame, amžinojoje karalystėje — atlyginta

Dievo palaima, kurios, brangūs berniukai, iš visos širdies jums linkiu visiems iki vienam vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen!

Drauge su pritilusiais draugais eidamas namo, jis jautė, kaip jo protą aptraukė tiršta migla. Stingulio apimtas laukė, kada ta migla išsisklaidys ir pasirodys tai, ką ji slėpė. Su niauriu goduliu valgė pietus, o kai pietūs baigėsi ir ant stalo liko riebaluoti indai, pakilo ir nuėjo prie lango, lieždamas taukais apgargėjusią burną ir lūpas. Vadinasi, jo nusmukta iki žvėries lygio — paėdė mėsos, apsilaižo nasrus. Tai galas, ir migloje, gaubiančioje protą, suruseno blanki baimės liepsnelė. Jis prisispaudė veidu prie lango stiklo ir pažvelgė į tamsėjančią gatvę. Blausioje šviesoje tai šen, tai ten judėjo žmonių pavidalai. Ir tai buvo gyvenimas. Dublino pavadinimo raidės slėgė jo protą, niūriai, šiurkščiai ir atkakliai stumdydamos viena kitą. Jo siela beregint tuko, virto taukų gurvuoliu, bukos baimės apimta grimzdo giliau ir giliau į nykią, grėslią prieblandą, o kūnas, jo kūnas, stovėjo bežadis ir paniekintas ir žvelgė aptemusiomis akimis, bejėgis, sutrikęs ir žmogiškas kietakakčio Dievo akivaizdoje.

Kitą dieną buvo pamokslas apie mirtį ir Paskutinį teismą, ir jo siela ėmė lėtai busti iš bežadės nevilties. Blankioji baimės liepsnelė, šiurkščiam pamokslininko balsui kvėptelėjus mirtimi į jo sielą, virto siaubu. Jis išgyveno mirties agoniją. Juto, kaip mirties šaltis sukausto rankas kojas ir slenka link širdies, kaip mirtis apvelka akis, kaip vienas po kito lyg žibintai blėsta šviesūs smegenų centrai, kaip odą išmuša paskutinis prakaitas, kaip tirpsta mirštantys sąnariai, kaip duslėja, drinka ir prapuola kalba, kaip širdis tvinksi vis rečiau ir rečiau ir visai nurimsta, kaip alsavimas, vargšas alsavimas, vargšė bejėgė žmogaus dvasia, gęsta, kaip gargia ir kriokia gerklėje. Nėra išsigelbėjimo! Nėra išsigelbėjimo! Jis... jis pats... jo kūnas, kuriam jis nuolaidžiavo, miršta. Į kapą jį! Užkalkite jį, šitą lavoną, į medinę dėžę. Te samdyti laidotuvininkai neša jį iš namų. Įgrūskite jį, kad žmonių akys nematytų, į gilią duobę, į žemę, į kapą, kur jis pus, kur juo mis knibždėlynas kirmėlių, kur jį ris išverstapilvės šmaižios žiurkės.

Ir kai bičiuliai su ašaromis akyse dar tebestovės šalia mirties guolio, nusidėjėlio siela jau stos prieš teismą. Per paskutinį sąmonės blyksnį visas žemiškas gyvenimas prabėgs pro sielos akis, ir, jai nespėjus ką nors pagalvoti, kūnas numirs, ir siela, siaubo apimta, stos prieš Teisėjo sostą. Dievas, ilgai buvęs gailestingas, dabar žiūrės tik teisingumo. Jis ilgai buvo kantrus, įtikinėjo nuodėmingąją sielą liautis, davė jai laiko

apsigalvoti, vis jos gailėjosi. Bet tas laikas praėjo. Buvo laikas nusidėti ir smagintis, laikas tyčiotis iš Dievo ir iš Jo šventosios bažnyčios perspėjimų, laikas niekinti Aukščiausiąjį, neklausyti Jo įsakymų, mulkinti savo artimą, daryti nuodėmę po nuodėmės ir slėpti savo pagedimą nuo žmonių akių. Taćiau tas laikas praeityje. Dabar Dievo eilė, ir Jo neapmulkinsi, neapgausi. Kiekviena nuodėmė išlįs iš savo slaptavietės: tiek pati maištingiausia Dievo valios atžvilgiu, tiek pati pražūtingiausia mūsų vargšei pagedusiai prigimčiai, tiek pati menkiausia ydelė, tiek pats baisiausias žiaurumas. Kas tada iš to, kad tu buvai didis imperatorius, didis generolas, nuostabus išradėjas, mokyčiausias iš mokyčiausių? Visi bus lygūs prieš Dievo teismą. Jis atlygins geriesiems ir nubaus nedoruosius. Vieno vienintelio akimirksnio pakaks žmogaus sielai nuteisti. Per vieną vienintelį akimirksnį, kūnui mirus, siela bus pasverta ant svarstyklių. Sielos teismas įvyks, ir ji keliaus arba į palaimos būstą, arba į skaistyklos nelaisvę, arba vaitojanti bus nutrenkta į pragarą.

Ir tai dar ne viskas. Dievo teisingumas dar turi būti apreikštas visiems žmonėms, todėl po atskiro teismo dar lieka visuotinis teismas. Ateis paskutinioji diena, Paskutiniojo teismo diena. Dangaus žvaigždės ims kristi žemėn[12] tarytum figos nuo vėjo purtomo figmedžio. Saulė, didysis visatos šviesulys, pasidarys juoda kaip ašutinis maišas. Mėnulis — raudonas kaip kraujas. Dangaus skliautas atitrūks tarsi besivyniojantis knygos rietimas. Danguje, didingas ir rūstus, pasirodys arkangelas Mykolas, dangaus kareivijos kunigaikštis. Stovėdamas viena koja ant jūrų, kita ant žemės, jis skardžiu trimitu paskelbs pasaulio pabaigą. Tris kartus angelo trimito balsas perskros visatą. Laikas yra, laikas buvo, tačiau daugiau laiko nebebus. Paskutinį kartą sutrimitavus, visos žmonijos sielos paplūs į Juozapoto slėnį, turtingųjų ir vargšų, kilmingųjų ir prastuolių, išmintingųjų ir kvailių, teisiųjų ir nedorėlių. Kiekvieno kada nors gyvenusio žmogaus siela, sielos tų, kurie dar gims, visų Adomo sūnų ir dukrų — visos susirinks tą paskutiniąją dieną. Ir štai pasirodo Aukščiausiasis Teisėjas! Nebe romus Dievo Avinėlis, nebe nuolankus Jėzus Nazaretietis, nebe Kentėtojas, nebe Gerasis Ganytojas, Jis žengia virš debesų su didžia galybe ir šlove, lydimas devynių angelų pulkų, angelų ir arkangelų, kunigaikščių, dangaus galybių ir kareivių, sostų ir valdovų, cherubinų ir serafimų, Dievas Visagalis, Dievas Praamžis. Jis prabyla, ir Jo balsas girdėti tolimiausiuose visatos pakraščiuose, pačioje pragaro bedugnėje. Jis — Aukščiausiasis Teisėjas, Jo nuosprendis nebus ir negalės būti pakeistas.

Jis pasišauks teisiuosius prie savo šalies ir pakvies įeiti į jiems paruoštą amžinos palaimos karalystę. Neteisiuosius Jis atstums nuo savęs, su didžia rūstybe sušukdamas: *„Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, kuri prirengta velniui ir jo angelams!“*[13] Ak, kokios kančios laukia vargšų nusidėjėlių! Draugas bus atplėštas nuo draugo, vaikai nuo tėvų, vyrai nuo žmonų. Vargšas nusidėjėlis ties rankas tiems, kurie buvo jam brangūs žemiškajame gyvenime, tiems, iš kurių nuoširdaus pamaldumo jis galbūt šaipėsi, tiems, kurie jam davė patarimų ir mėgino atvesti į doros kelią, geram broliui, mylinčiai seseriai, motinai ir tėvui, taip karštai jį mylėjusiems. Bet jau per vėlu: teisieji nusisuks nuo vargšių pasmerktųjų sielų, kurios dabar prieš visų akis pasirodys, kokios jos šlykščios ir nedoros. O, jūs veidmainiai, o, jūs pabaltinti antkapiai, o, jūs, kurie rodote pasauliui maloniai šypsantį veidą, kai siela jūsų — dvokiantis nuodėmių liūnas, kaip jums bus tą baisią dieną?![14]

O ta diena ateis, turi ateiti, negali neateiti — diena mirties ir Paskutinio teismo. Žmogui skirta mirti ir stoti prieš Dievo teismą. Kad mirsime — tai aišku. Nežinia tik, kada ir kaip, ar nuo ilgos ligos, ar nuo kokios netikėtos nelaimės; nežinai nei dienos, nei valandos[15], kada ateis Dievo Sūnus. Būkit tad pasiruošę kiekvieną minutę, atminkite, jog bet kurią minutę galite mirti. Mirtis — tai mūsų žemiškosios kelionės pabaiga. Mirtis ir Paskutinis teismas, atnešti į pasaulį mūsų pirmųjų tėvų nuodėmės,— tai tamsūs vartai, uždarantys mūsų žemiškąją būtį, vartai, už kurių atsiveria paslaptinga nežinomybė, vartai, pro kuriuos turi įeiti kiekviena siela, viena pati, be jokios paramos, išskyrus savo gerus darbus, be draugo, brolio, tėvo ar mokytojo, kurie galėtų padėti, viena pati ir drebanti. Visados turėkime šią mintį galvoje, ir tuomet negalėsime nusidėti. Mirtis, kelianti siaubą nusidėjėliui, yra palaimos akimirka tam, kuris žengė doros keliu, atlikdamas gyvenimo jam skirtas pareigas, rytą vakarą kalbėdavo poterius, dažnai priimdavo švenčiausiąjį sakramentą ir darė gerus, gailestingus darbus. Pamaldžiam ir tikinčiam katalikui, doram žmogui mirtis nekelia siaubo. Ne veltui Adisonas[16], žymusis anglų rašytojas, gulėdamas mirties patale, liepė pašaukti pasileidėlį Vorviko grafaitį, kad tasai pamatytų, kaip moka mirti krikščionis. Tik pamaldus ir tikintis krikščionis, vien tik jis tegali širdyje tarti:

Kurgi, o kape, tavo pergalė?
Kurgi, mirtie, tavasis geluonis?[17]

Kiekvienas pamokslo žodis buvo skirtas jam. Prieš jo nuodėmę, bjaurią ir slaptą, buvo nukreiptas visas Dievo rūstis. Pamokslas it peilis kiaurai perskrodė jo apnuogintą sąžinę, ir dabar jis jautė, kad jo siela aptekusi nuodėmės pūliais. Taip, pamokslininkas teisus. Išmušė Dievo valanda. It žvėris kinyje jo siela tūnojo savo nešvarumuose, bet angelo trimito balsas išvarė jį iš nuodėmės patamsių į šviesą. Angelo paskelbta žinia apie Paskutinį teismą akimirksniu sugriovė jo išdidžią ramybę. Paskutiniosios dienos vėjas perkošė jo sąmonę; nuodėmės, jo vaizduotės kekšės žėrinčiomis akimis, išsigandusios šio uragano, išlakstė, cypdamos iš siaubo it pelės ir dangstydamosi plaukais.

Kai jis, grįždamas namo, ėjo per aikštę, jo degančias ausis pasiekė nerūpestingas merginos juokas. Trapus, linksmas, jis pervėrė jo širdį skaudžiau nei trimito balsas, bet, nedrįsdamas pažvelgti, jis nusisuko ir praėjo nudūręs akis į išsikerojusių krūmų šešėlį. Gėdos banga siūbtelėjo iš jo pervertos širdies ir užliejo jį visą. Priešais jį iškilo Emos paveikslas, ir jos akivaizdoje nauja gėdos banga siūbtelėjo iš krūtinės. Kad ji žinotų, ką jis mintyse leisdavo sau daryti su ja, kaip su gyvuliška aistra nuplėšdavo ir sumindavo jos nekaltybę! Ar tai jaunuoliška meilė? Riteriškumas? Poezija? Jį vemti vertė, prisiminus šlykščias savo orgijų smulkmenas: pluoštelį suodinų paveikslėlių su atvirai begėdiškais ar tariamai kukliais ištvirkavimo vaizdais, kuriuos laikydavo paslėpęs židinio dūmtraukyje ir kuriuos pasidėjęs prieš save ištisas valandas gulėdavo, nusidėdamas mintimis ir veiksmais; beprotiškuose sapnuose sapnuotus beždžionžmogius ir žėrinčiom akim kekšes; ilgus nešvankius laiškus, kuriuos rašydavo gardžiuodamasis savo nuodėminga išpažintimi ir dienų dienas slaptai nešiodavosi, kad paskui nakties priedangoje numestų ant žolės kokios aikštelės pakrašty ar po kokiais varteliais gyvatvorėje, kur juos galėtų užtikti ir slapčia perskaityti pro šalį einanti mergaitė. Beprotis! Beprotis! Nejaugi iš tikrųjų jis taip darydavo? Nuo gėdingų prisiminimų, vejančių viens kitą, jam kaktą išmušė šaltas prakaitas.

Kai deginanti gėda atlėgo, jis pamėgino išvaduoti sielą iš vargano bejėgiškumo. Dievas ir Švenčiausioji Mergelė per toli: Dievas pernelyg didis ir griežtas, o Švenčiausioji Mergelė pernelyg tyra ir šventa. Bet jis įsivaizdavo, jog stovi plačioje lygumoje šalia Emos ir nusižeminęs, su ašaromis akyse lenkiasi ir bučiuoja jos rankovę.

Plačioje lygumoje po nublankusiu giedru vakaro dangumi, kuriuo it šviesžalė jūra į vakarus slenka debesis, stovi jie abu, vaikai paklydėliai. Jųdviejų paklydimas smarkiai užrūstino didį Dievą, nors tai te-

buvo paklydimas dviejų vaikų, bet neužrūstino tos, kurios grožis *ne žemiškas grožis, pavojingas mirtingųjų akims,— jis it aušrinė žvaigždė, jos simbolis, skaistus ir skambus.* Žvilgsnis jos akių, atkreiptų į jį, nei rūstus, nei priekaištingas. Ji sujungia jųdviejų rankas ir taria, bylodama jųdviejų širdims:

— Susiimkite už rankų, Stivenai ir Ema. Dabar danguje gražus vakaras. Jūs klydote, bet vis tiek visada buvot ir būsit mano vaikai. Viena širdis myli kitą širdį. Susiimkite už rankų, mano brangūs vaikai, ir būsit abu laimingi ir jūsų širdys mylės viena kitą.

Koplyčia buvo pritvinusi blausios rausvos šviesos, kuri sunkėsi pro nuleistas užuolaidas, o pro plyšį tarp paskutiniosios užuolaidos ir lango rėmo smigo it ietis blyškių spindulių pluoštas ir krito ant altoriaus, ant reljefiškais raštais išrašytų varinių žvakidžių, kurios žvilgėjo tarsi mūšiuos nušvitrinti angelų šarvai.

Lietus lijo ant koplyčios, ant sodo, ant kolegijos. Lis tyliai, lis be paliovos. Vanduo kils colis po colio, apsems žolę ir krūmus, apsems medžius ir namus, apsems paminklus ir kalnų viršūnes. Tyloje uždus visa, kas gyva: paukščiai, žmonės, drambliai, kiaulės, vaikai; tarp sugriauto pasaulio šipulių tyloje plūduriuos lavonai. Keturias dešimtis dienų ir keturias dešimtis naktų lis lietus, kol vandenys apsems žemės paviršių.

Gal ir tikrai. Kodėl ne?

— *„Pragaras išplėtė savo dvasią ir atvėrė beribius nasrus“* — tai žodžiai, mano brangūs mažieji broliai Jėzuje Kristuje, paimti iš Izaijo knygos — penktas skyrius, keturiolikta eilutė. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen.

Pamokslininkas išsiėmė iš sutanos kišenės laikrodį be grandinėlės ir, pasižiūrėjęs į jo ciferblatą, tyliai paguldė priešais save ant stalo.

Pradėjo kalbėti ramiu balsu:

— Adomas ir Ieva, kaip jūs, brangūs berniukai, žinote, buvo mūsų protėviai, ir jūs prisimenate, jog Dievas juos sukūrė tam, kad būtų užimtos vietos danguje, kurios liko tuščios, nusidėjus Liuciferiui ir maištingiesiems jo angelams. Liuciferis, sakoma, buvęs aušros sūnus, šviesus ir galingas angelas, ir vis dėlto jis nusidėjo; jis nusidėjo, o su juo nusidėjo ir trečdalis dangaus kareivijos, jis nusidėjo ir su savo maištingaisiais angelais buvo nutrenktas į pragarą. Kokia buvo ta jo nuodėmė, mes pasakyti negalime. Teologai mano, jog tai buvo puikybės nuodėmė, trumpą akies mirksnį šmėkštelėjusi nuodėminga mintis:

„Non serviam“[18] — netarnausiu. Tas akies mirksnis jį ir pražudė. Akimirką šmėkštelėjusia nuodėminga mintimi jis užgavo Dievo didybę, ir Dievas amžinai ištrėmė jį iš dangaus į pragarą.

— Tuomet Dievas sukūrė Adomą ir Ievą ir apgyvendino rojuje, nuostabiame sode Damasko lygumoje, kupiname šviesos ir spalvų, pilname vešlios augalijos. Derli žemė teikė jiems savo dovanas; žvėrys ir paukščiai klusniai jiems tarnavo; jie nepažino kančių, kurias paveldi mūsų kūnas, ligų, skurdo ir mirties — didis ir dosnus Dievas jų labui padarė visa, ką galėjo. Tačiau Dievas jiems iškėlė vieną sąlygą: klausyti Jo žodžio. Jiems buvo nevalia valgyti draudžiamo medžio vaisių.

— Deja, mano brangūs berniukai, jie irgi nusidėjo. Velnias, kažkada buvęs žėrintis angelas, aušros sūnus, dabar — pikta dvasia, pasivertė žalčiu, gudriausiu iš visų gyvūnų. Jis pavydėjo jiems. Jis, nusidėjęs didžiūnas, negalėjo apsikęsti, kad žmogus, padarytas iš molio, paveldėtų tai, ką jis per savo nuodėmę amžinai prarado. Jis prisiartino prie moters, netvariojo indo, ir ėmė lieti jai į ausis savo iškalbos nuodus, žadėdamas — o, to pažado šventvagiškumas! — kad jeigu ji ir Adomas paragausią draudžiamojo vaisiaus, jie pasidarysią kaip dievai, net kaip Pats Viešpats Dievas. Ieva neatsispyrė nelabojo gundytojo klastai. Ji paragavo obuolio ir davė jo Adomui, kuriam nepakako moralinės stiprybės jai pasipriešinti. Nuodingas šėtono liežuvis padarė savo darbą. Jie nusidėjo.

— Ir tuomet pasigirdo tame sode Dievo balsas, reikalaujantis, kad jo sutvertas žmogus atsakytų už savo darbą, ir Mykolas, dangaus kareivijos kunigaikštis, su ugnies kalaviju rankoje pasirodė priešais abu nusidėjėlius ir išvarė juos iš rojaus į pasaulį, pasaulį su ligomis ir rūpesčiais, žiaurumu ir nusivylimu, darbu ir vargais, idant jie savo veido prakaitu pelnytųsi duoną. Tačiau net ir tada koks gailestingas buvo Dievas! Jis pasigailėjo vargšų puolusių mūsų protėvių ir pažadėjo, kad ateis laikas ir Jis atsiųs iš dangaus Tą, kurs išpirks jų kaltę, vėl padarys juos Dievo vaikais ir dangaus karalystės paveldėtojais; ir Tasai puolusios žmonijos Atpirkėjas būsiąs Dievo Vienatinis Sūnus, Antrasis Švenčiausiosios Trejybės Asmuo, Amžinasis Žodis[19].

— Jis atėjo. Jis gimė iš nekaltos mergelės Marijos, nekalčiausiosios motinos. Gimė Judėjoje, varganame tvartelyje, ir gyveno kaip paprastas dailidė tris dešimtis metų, kolei išmušė Jo misijos valanda. Ir tada, kupinas meilės žmonėms, Jis išėjo skelbti žmonėms naujosios Evangelijos.

— O ar jie klausėsi? Taip, klausėsi, bet negirdėjo. Jį suėmė ir surišo

lyg kokį nusikaltėlį, šaipėsi tarsi iš bepročio, pasigailėjo ne Jo, o plėšiko, nuplakė penkiais tūkstančiais kirčių, ant galvos uždėjo erškėčių vainiką, žydų prastuomenė ir romėnų kareiviai varė gatvėmis, nudraskė rūbus, prikalė prie kryžiaus, ietimi pervėrė šoną, ir iš mūsų Viešpaties žaizdų pasruvo vanduo ir kraujas.

— Tačiau net ir tada, didžiausios kančios valandą, Gailestingasis Atpirkėjas gailėjosi žmonijos. Tenai, ant Kalvarijos kalno, Jis įsteigė šventąją katalikų bažnyčią, kurios, kaip pažadėjo, pragaro vartai nenugalės[20]. Jis įsteigė ją ant amžinos uolos ir skyrė savo malonę, sakramentus ir savąją auką, ir pažadėjo, kad jeigu žmonės klausys Jo bažnyčios žodžio, jie dar galės įžengti į amžinąjį gyvenimą, bet jeigu po to, kai dėl jų tiek padaryta, jie vis tiek bus nedori, jiems bus skirta amžina kančia — pragaras.

Pamokslininko balsas prigeso. Jis nutilo, suglaudė, paskui vėl tuoj perskyrė delnus. Tuomet kalbėjo toliau:

— Dabar kiek išgalėdami pamėginkim valandėlę įsivaizduoti, kokia yra ta pasmerktųjų buveinė, kurią įžeisto Dievo teisingumas sukūrė amžinai nusidėjėlių bausmei. Pragaras — tai ankštas, tamsus ir dvokiantis kalėjimas, piktų dvasių ir žuvusių sielų buveinė, pilna ugnies ir dūmų. Dievas šitą kalėjimą sukūrė ankštą tyčia, idant būtų nubausti tie, kurie nepanoro paklusti Jo įstatymams. Žemės kalėjimuose vargšas kalinys turi bent šiokią tokią judėjimo laisvę — ar tarp keturių vienutės sienų, ar nykiame kalėjimo kieme. Pragare kitaip. Dėl didelio pasmerktųjų skaičiaus kaliniai tame baisiame kalėjime, kurio sienos esančios keturių tūkstančių mylių storumo, suversti į vieną krūvą ir taip suspausti ir bejėgiai, kad, kaip šventasis Anzelmas savo palyginimų knygoje rašo, net negali išsiimti iš akies ją graužiančio kirmino[21].

— Jie guli visiškoje tamsybėje. Nes, atminkite, pragaro ugnis nešviečia. Kaip, Dievui paliepus, Babilono krosnies ugnis neteko karščio[22], bet neprarado šviesos, taip pragaro ugnis, Dievui paliepus, neprarasdama karščio stiprumo, dega amžinoje tamsoje. Tai amžina tamsos, tamsių liepsnų ir tamsių degančios sieros dūmų audra[23], kur kūnai, sukrauti vienas ant kito, negauna nė gurkšnelio oro. Iš dešimties bausmių, kuriomis buvo nubausta Egipto žemė, baisiausia vadinta tamsybės bausmė[24]. Kaip tuomet pavadinti pragaro tamsybę, kuri truks ne tris dienas, o amžių amžius?

— Ir taip jau klaikus, šis ankštas ir tamsus kalėjimas dar klaikesnis dėl siaubingos smarvės. Kai baisus paskutiniosios dienos gaisras apvalys pasaulį, visi pasaulio nešvarumai, visos pasaulio atmatos ir atlie-

kos[25], sakoma, sutekės ten lyg į milžinišką dvokiančią atmatų duobę. Siera, kurios ten dega tokia milžiniška gausybė, taip pat pripildo visą pragarą nepakenčiamos smarvės; ir patys pasmerktųjų kūnai skleidžia tokį dvoką, kad, kaip sako šventasis Bonaventūras[26], vieno vienintelio pakaktų užsmardinti visam pasauliui. Ir pats šio pasaulio oras, šita švarioji stichija, ilgai pabuvęs uždarytas, sudūsta ir pasmirsta. Įsivaizduokit tad, koks pasmirdęs turi būti oras pragare. Įsivaizduokite dvokiantį supuvusį lavoną, kuris guli kape ir irsta, virsdamas pažliugusiais drebučiais. Įsivaizduokit tokį lavoną, patekusį į ugnį, ryjamą degančios sieros ugnies ir skleidžiantį dusinantį, vimdantį šlykščių puvėsių tvaiką. O paskui įsivaizduokite šitą pykinančią smarvę, padaugintą milijardų milijardus kartų, smarvę milijardų milijardų lavonų, suverstų į krūvą smirdančioje tamsybėje,— milžinišką supuvusį žmogienos grybą. Įsivaizduokite visa tai, ir jūs turėsite šiokį tokį supratimą, kokia baisi pragaro smarvė.

— Tačiau ši smarvė, nors ir siaubinga, nėra pati didžiausia pasmerktiesiems skirta fizinė kančia. Kankinimas ugnimi — štai didžiausia kančia, kokia tironai yra baudę žmones. Minutėlę prikiškite pirštą prie žvakės liepsnos ir pajusite, kaip skauda nuo ugnies. Tačiau mūsų žemiškoji ugnis buvo Dievo sukurta žmogaus labui, kad palaikytų jam gyvybės kibirkštį ir padėtų darbuotėje, tuo tarpu pragaro ugnis yra kitokio pobūdžio ir buvo Dievo sukurta kankinti ir bausti neatgailavusiems nusidėjėliams. Be to, mūsų žemiškoji ugnis savo auką sunaikina greičiau ar lėčiau, priklausomai nuo jos užpulto daikto degumo, todėl sumaniems žmonėms net pavyko išrasti chemikalų, galinčių pristabdyti ar visai nutraukti degimą. Tačiau pragare deganti nuodingoji siera — tai medžiaga, sukurta būtent tam, kad degtų amžių amžius su neapsakomu įniršiu. Dar daugiau, mūsų žemiškoji ugnis degdama sunaikina, taigi kuo ji smarkesnė, tuo trumpesnė jos trukmė, o pragaro ugnis pasižymi tuo, kad dega nenaikindama ir, nors siautėja neįtikimai smarkiai, siautėja per amžius.

— Mūsų žemiškoji ugnis, kad ir kokia įnirtinga ir išplitusi, visada esti ribotos apimties, o ugnies ežeras pragare yra beribis, bekraštis ir bedugnis. Yra parašyta, jog pats velnias, vieno kareivio paklaustas, turėjo pripažinti, kad jeigu į degantį pragaro okeaną būtų įmestas visas kalnas, jis sudegtų akies mirksniu it vaško gumulėlis[27]. Ir ši baisi ugnis kankins pasmerktųjų kūnus ne vien iš išorės — kiekviena žuvusi siela pati savaime bus pragaras, beribė ugnis siautės pačiose svarbiausiose kūno dalyse. O, koks baisus likimas tų nelaimingųjų! Gyslose

verda kunkuliuoja kraujas, kaukolėje čirška smegenys, širdis krūtinėje dega ir pleišėja, viduriai — raudonai įkaitusi deganti košė, jautrios akys liepsnoja it ištirpę kamuoliai.

— Tačiau tai, ką kalbėjau apie šitos ugnies jėgą, savybes ir beribiškumą, yra niekis palyginus su jos smarkumu, smarkumu, kuris Dievo suteiktas ugniai kaip kūno bei sielos bausmės įrankiui. Ši ugnis, radusis iš Dievo rūstybės, veikia ne pati savaime, o kaip Dievo keršto įrankis. Kaip krikšto vandenys apvalo sielą ir kūną, taip baudžiančioji ugnis sielą ir kūną kankina. Kankinami visi kūno pojūčiai podraug su visais dvasiniais gebėjimais: regėjimas — absoliučia, neįžvelgiama tamsybe, uoslė — bjauria smarve, klausa — riksmais, dejonėmis ir prakeikimais, skonis — bjaurastimi, vočių pūliais, kvapą gniaužiančiomis šlykštybėmis, lytėjimas — iki raudonumo įkaitintais akstinais bei šakėmis ir negailestingais liepsnų liežuviais. Ir podraug su pojūčių kankinimu nemirtinga siela, pati jos esmė, amžinai yra kankinama beribės, bekraštės ugnies, kurią pragarmėje įžiebė Visagalio Dievo įžeista didybė ir kuri nuo Dievo rūstybės alsavimo virto amžinai siautėjančia ir be paliovos smarkėjančia.

— Pagaliau turėkite omenyje ir tai, kad pragaro kančias didina kitų pasmerktųjų kaimynystė. Bloga kaimynystė žemėje yra tokia pavojinga, kad net augalai sakytum instinktyviai auga atokiai nuo to, kas jiems pražūtinga ar kenksminga. Pragare negalioja jokie įstatymai, ten neegzistuoja tokie dalykai kaip šeima, tėvynė, draugystė ar giminystė. Pasmerktieji staugia ir rėkia vienas ant kito, ir jų kančią ir įniršį didina kaimynystė kitų pasmerktųjų, kurie kamuojasi ir niršta taip pat, kaip ir jie patys. Bet koks žmoniškumas čia pamirštas. Kenčiančių nusidėjėlių riksmai sklinda iki toliausių neaprėpiamos pragarmės pakraščių. Pasmerktieji burnoja prieš Dievą, lieja pyktį ant kitų kenčiančiųjų, siunčia prakeiksmus buvusiems nuodėmės bendrininkams. Senovėje buvo paprotys tėvažudį, žmogų, pakėlusį ranką prieš savo tėvą, įmesti į jūros gelmes maiše drauge su gaidžiu, beždžione ir gyvate. Įstatymdavių, sugalvojusių tokį įstatymą, kuris mūsų laikais atrodo per žiaurus, tikslas buvo nubausti nusikaltėlį pavojingų ir piktų gyvių kaimynyste. Tačiau kas yra piktumas tų bekalbių padarų, palyginus su piktumu prakeiksmų, kurie pragare veržiasi iš pasmerktųjų suskeldėjusių lūpų ir degančių gerklių, kai jie savo kančių bendruose atpažįsta tuos, kurie jiems padėjo ir skatino nusidėti, tuos, kurių žodžiai jų sąmonėje pasėjo pirmąsias nedorų minčių ir nedoro elgesio sėklas, tuos, kurių begėdiškos užuominos pastūmėjo juos į

nuodėmes, tuos, kurių akys gundė ir išvedė juos iš doros kelio. Jie koneveikia tuos savo bendrininkus, priekaištauja jiems ir plūsta. Tačiau išsigelbėti nėra jokios vilties, atgailauti nebe laikas.

— Ir galiausiai įsivaizduokite, kokia baisi kančia tiems pasmerktiesiems, tiek gundytojams, tiek sugundytiesiems, yra velnių kaimynystė. Šitie velniai kamuoja pasmerktuosius dvejopai: savo buvimu ir savo priekaištais. Mes bejėgiai įsivaizduoti, kokie baisūs yra tie velniai. Šventoji Kotryna Sienietė[28], sykį mačiusi velnią, rašė, kad, užuot vieną vienintelę akimirką žiūrėjus į tokią klaikią pabaisą, ji verčiau sutiktų iki gyvenimo pabaigos vaikščioti po raudonas žarijas. Tie velniai, kadaise buvę gražūs angelai, yra tokie išsigimę ir bjaurūs, kokie jie kadaise buvo gražūs. Jie šaiposi ir tyčiojasi iš žuvusių sielų, kurias patys pastūmėjo į pražūtį. Tai jie, piktosios dvasios, pragare atstoja sąžinės balsą. Kodėl nusidėjai? Kodėl leidaisi draugų sugundomas? Kodėl paliovei garbinti Dievą ir daryti gerus darbus? Kodėl nesisaugojai progų nusidėti? Kodėl nemetei to nedoro bičiulio? Kodėl neatsikratei to begėdiško, to nepadoraus įpročio? Kodėl neklausei dvasios tėvo patarimų? Kodėl nei pirmą, nei antrą, nei trečią, nei ketvirtą, nei šimtąjį kartą paslydęs neatgailavai dėl savo blogo elgesio ir negrįžai prie Dievo, kuris tik ir laukė tavo atgailos, idant atleistų tau tavo nuodėmes? Dabar atgailauti jau po laiko. Laikas yra, laikas buvo, bet daugiau laiko nebebus! Buvo laiko slaptai nusidėti, tinginiauti ir keltis į puikybę, geisti to, kas draudžiama, paklusti žemų instinktų paskatoms, gyventi, kaip gyvena laukiniai žvėrys ir dar blogiau už laukinius žvėris, nes anie bent jau neturi proto, kuris jiems parodytų tiesos kelią. Laikas buvo, bet daugiau laiko nebebus. Dievas daugeliu balsų bylojo tau, bet tu nesiklausei. Neišrovei puikybės ir piktumo iš savo širdies, negrąžinai nedoru būdu įgytų turtų, nepaklusai šventos bažnyčios priesakams, neatlikinėjai religinių priedermių, nemetei blogų bičiulių, nevengei pragaištingų pagundų. Tokia yra tų kankintojų velnių kalba, kupina užgauliojimų ir priekaištų, neapykantos ir pasibjaurėjimo. Taip, pasibjaurėjimo! Nes netgi jie, velniai, nusidėjusieji, tačiau nusidėjusieji tokia nuodėme, kuri vienintelė suderinama su jų angeliška prigimtimi,— proto maištu, ir jie, netgi jie, šlykštūs velniai, turi su pasibjaurėjimu ir pasidygėjimu nusigręžti, kad neregėtų tų visų baisių nuodėmių, kuriomis puolęs žmogus įžeidinėja ir bjauroja Šventosios Dvasios šventovę[29], teršia ir bjauroja save patį.

— O brangūs jaunieji mano broliai Kristuje, teneištinka mūsų

tokia dalia girdėti šitokią kalbą! Teneištinka mūsų tokia dalia! Aš karštai meldžiu Dievą, kad paskutinę baisiojo atsiskaitymo dieną nė vieno iš šiandien esančių koplyčioje siela neatsidurtų tarp tų nelaiminguųjų, kuriems Didysis Teisėjas lieps amžiams dingti jam iš akių, kad nė vienam iš mūsų ausyse nenuskambėtų kraupus pasmerkimo nuosprendis: *„Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, kuri prirengta velniui ir jo angelams!"*

Einant iš koplyčios, jam drebėjo kojos ir šiurpo plaukai lyg paglostyti vaiduoklio pirštų. Jis užlipo laiptais ir nuėjo koridoriumi, ant kurio sienų lyg pakarti piktadariai, nukirsdinti, varvantys krauju ir beformiai, kabojo paltai bei lietpalčiai. Ir kas žingsnis jį stingdė baimė, kad jis jau miręs, kad jo siela išsiveržė iš kūno apvalkalo ir kad jis kūlvirsčiais skrieja per erdves.

Kojos linko, ir jis sunkiai sudribo į savo suolą, atsivertė pirmą papuolusį vadovėlį ir įbedė į jį akis. Kiekvienas kunigo žodis — apie jį. Tai tiesa. Dievas visagalis. Dievas gali pasišaukti jį dabar pat, pasišaukti dabar, sėdintį va čia, suole, nespėjusį to net suvokti. Dievas jį jau pasišaukė. Iš tikrųjų? Kaip dabar taip? Negi iš tikrųjų? Jis visas susigūžė, tarsi pajutęs artėjant godžius liepsnos liežuvius, susitraukė, tarsi pajutęs deginančio vėjo gūsius. Jis miręs. Taip. Jis pasmerktas. Liepsnos banga lyžtelėjo kūną — pirmoji. Dar viena. Užsidegė smegenys. Dar viena. Smegenys verda ir burbuliuoja eižėjančioje kaukolėje. Liepsnos it vainiklapiai ištryško iš kaukolės, klykdamos tarsi gyvos:

— Pragaras! Pragaras! Pragaras! Pragaras! Pragaras!

Aplink jį girdėjosi balsai:

— Apie pragarą.

— Tikriausiai gerokai jus prigąsdino.

— Dar ir kaip. Prigąsdino visus mirtinai.

— Taip jums ir reikia: gerai prigąsdink, tai tada dar mokotės.

Jis bejėgiškai atsilošė į suolo atkaltę. Jis nenumiręs.

Dievas jo dar pasigailėjo. Jis dar tebėra įprastoje mokyklos aplinkoje. Prie lango stovi ponas Teitas ir Vinsentas Heronas, šnekasi, pokštauja, žiūri į šaltą lietų, kraipo galvas.

— Gerai būtų, kad išsigiedrytų. Susitariau su draugais pavažiuot dviračiais iki Malahaido[30]. Bet keliuose tikriausiai vienas purvas.

— Gal, ponas mokytojau, dar prasigiedrys.

Gerai pažįstami balsai, kasdieniška šneka, tyla klasėje balsams nuščiuvus, drumsčiama tik negarsaus galvijų grumšnojimo (tai berniukai

ramiai kramsnojo priešpiečius),— visa tai maldė jo sopančią sielą.

Dar yra laiko. O Marija, nusidėjėlių priebėga, užtark mane! O Skaisčiausioji Mergele, išgelbėk mane nuo mirties prarajos!

Anglų kalbos pamoka prasidėjo pasakojimu iš istorijos. Karaliai, favoritai, intrigantai, vyskupai lyg nebylūs vaiduokliai slinko jam prieš akis, prisidengę savo vardais. Visi jie mirę, visi nuteisti. Kokia gi žmogui nauda, jeigu jis laimėtų visą pasaulį, o pražudytų savo sielą? Pagaliau jis viską suprato: žmonių gyvenimas plyti aplinkui jį tarsi rami lyguma, kame it skruzdės broliškai triūsia žmonės, o mirusieji jų gentainiai miega po nebyliais kapų kauburiais. Kaimynas alkūne prisilietė prie jo, ir jis pajuto prisilietimą širdimi, o atsakydamas į mokytojo klausimą, išgirdo savo balsą, kupiną romaus nusižeminimo ir atgailos.

Jo siela giliau ir giliau grimzdo į atgailavimo ramybės gelmes, nebepajėgdama ilgiau kentėti siaubo kančių, ir grimzdama siuntė dangop tylią maldą. O taip, jo dar bus pasigailėta; jis iš širdies atgailaus, ir jam bus atleista; ir tada tie, kurie aukštai, kurie danguje, pamatys, kaip jis atsiteis už savo praeitį: tą darys visą gyvenimą, kiekvieną gyvenimo valandą. Tik palaukit.

— Viską padarysiu, Dieve! Viską viską!

Duris pravėręs pasiuntinys pranešė, jog koplyčioje klausoma išpažinčių. Keturi berniukai išėjo iš klasės, ir jis girdėjo daugiau einant koridoriumi. Šiurpinantis šaltelis it vėjuko gūsis vos juntamai dvelktelėjo per širdį, tačiau klausydamasis ir tyliai kentėdamas jis sakytum laikė priglaudęs ausį prie savo paties širdies ir jautė, kaip ji baikščiai krūpčioja, girdėjo, kaip plasta jos skilveliai.

Kitos išeities nėra. Reikės išpažinti, žodžiais išpasakoti, ką esi daręs ir galvojęs, aliai vieną nuodėmėlę. Bet kaip? Kaip?

— Dvasios tėve, aš...

Mintis apie išpažintį it šalta žvilganti rapyra pervėrė jo jautrią esybę. Bet tik ne čia, ne kolegijos koplyčioje! Jis nuoširdžiai išpažins viską, kiekvieną nuodėmę, padarytą veiksmais ar mintimis, bet tik ne čia, tarp mokslo draugų. Toli nuo čia, kur nors užkampy, jis išlemens savo gėdą; ir jis nuolankiai maldavo Dievą nesupykti, jeigu neišdrįs atlikti išpažinties kolegijos koplyčioje, ir visiškai nusižeminęs be žodžių meldė, kad jam atleistų nuodėmes berniukų, mokslo draugų, širdys.

Laikas ėjo.

Jis vėl sėdėjo pirmame koplyčios suole. Dienos šviesa blėso ir, jai lėtai sunkiantis pro išblukusias raudonas užuolaidas, atrodė, kad tai

paskutiniosios dienos saulėleidis ir visos sielos renkasi į Paskutinį teismą.

— *„Aš pavarytas šalin, idant manęs neregėtų Tavo akys"*; žodžiai paimti, mano brangūs jaunieji broliai Kristuje, iš Psalmių knygos, trisdešimtas skyrius, dvidešimt trečia eilutė. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen.

Pamokslininkas pradėjo kalbėti ramiu, draugišku balsu. Jo išraiška buvo geraširdiška, jis švelniai surėmė abiejų rankų pirštų galiukus, ir jos virto trapiu narveliu.

— Šį rytą, mąstydami apie pragarą, mes mėginome įsivaizduoti tai, ką šventasis mūsų ordino įkūrėjas savo knygoje apie dvasines pratybas[31] vadina vietos sandara. Kitaip tariant, mes mėginome proto galiomis, savo vaizduote suvokti materialųjį tos baisios vietos pobūdį bei fizines kančias, kurias kenčia visi esantys pragare. Šį vakarą mes trumpai aptarsime dvasinių pragaro kančių esmę.

— Nuodėmė, atminkite, yra dvigubas prasikaltimas. Nusidėti — reiškia vergauti nuodėmingai prigimčiai, žemiems instinktams, tam, kas žmoguje vulgaru ir gyvuliška; drauge tai reiškia nepaklusti mūsų dieviškosios prigimties balsui, nusigręžti nuo to, kas yra skaistu ir šventa, nuo paties Šventojo Dievo. Todėl nusidėjusieji mirštama nuodėme pragare baudžiami dvejopomis skirtingomis bausmėmis: fizinėmis ir dvasinėmis.

Iš visų dvasinių kančių pati didžiausia yra netekties kančia, iš tikrųjų tokia didelė, kad pranoksta visas kitas drauge paėmus. Didysis teologas šventasis Tomas[32], pramintas angeliškuoju daktaru, sako, jog baisiausia prakeiktis yra tai, kad iš žmogaus suvokimo visiškai atimama dieviškoji šviesa, o jo jausmai atkakliai nukreipiami nuo Dievo gerumo. Dievas, atminkite, yra be galo geras, ir todėl tokios esybės netektis turi būti be galo skaudi. Šiame gyvenime mes nepajėgiame aiškiai įsivaizduoti, kas tai per netektis, tačiau pasmerktieji pragare, idant jų kančia būtų kuo didesnė, gerai suvokia, ko yra netekę, ir supranta, jog yra netekę per savo nuodėmes ir yra netekę amžinai. Sulig mirties akimirka siela išsivaduoja iš kūno grandinių ir tuoj pat pakyla skristi į Dievą, kaip savo būties centrą. Atminkite, mano brangūs berniukai, mūsų sielos trokšta būti su Dievu. Mes paeiname iš Dievo, mes gyvename Dievo leisti, mes priklausome Dievui, mes esame Jo, neatidalijami nuo Jo. Viešpats dieviškąja meile myli kiekvieno žmogaus sielą, ir kiekvieno žmogaus siela gyva tąja meile. O kaip kitaip galėtų būti? Kiekvienas mūsų atodūsis, kiekviena mintelė, kiek-

vienas gyvenimo mirksnis paeina iš Dievo neišsenkamo gerumo. Ir jeigu motinai sunku skirtis su savo vaiku, žmogui — būti tremiamam iš namų ir tėvynės, draugui — netekti draugo, tai pagalvokit, kokį skausmą, kokią kančią turi jausti vargšė siela, atstumiama nuo gerojo ir mylinčiojo Kūrėjo, kuris iš nieko pašaukė tą sielą būti, palaikė ją gyvenime ir neišmatuojama meile ją mylėjo. Štai šitai — būti amžiams atskirtam nuo didžiausio gėrio, nuo Dievo, kęsti kančias dėl to atskirtumo, gerai žinant, kad jis neatšaukiamas,— šitai ir yra didžiausia kankynė, kokią sukurtoji siela begali pakelti, tai *poena damni*[33], netekties kančia.

Antroji kančia, kurią kentės pasmerktųjų sielos pragare,— tai sąžinės kančia. Taip, kaip pūvančiuose lavonuose privysta kirminų, taip pasmerktųjų sielose, nuodėmių puvėsiuose, randasi nuolatinė graužatis, sąžinės geluonis, arba, anot popiežiaus Inocento Trečiojo[34], kirminas su trigubu geluoniu. Pirmasis šio žiauraus kirmino geluonis — prisiminimai apie buvusius malonumus. O, kokie siaubingi tat prisiminimai! Visa ką ryjančios ugnies jūroje išdidus karalius prisimins savo rūmų prabangą; išmintingas, bet nedoras žmogus — bibliotekas ir tyrinėjimų prietaisus; aistringas meno gerbėjas — skulptūras, paveikslus ir kitus meno lobius; tas, kuris mėgo palepinti pilvą,— prašmatnias puotas, skaniai pagamintus valgius, rinktinius vynus; gobšas prisimins savo aukso skrynią, plėšikas — prisiplėštus turtus, pikti, kerštingi, beširdžiai galvažudžiai — kruvinas piktadarystes, kuriomis jie smagindavosi, ištvirkėliai ir svetimautojai — šlykščius, begėdiškus malonumus, kuriais jie mėgaudavosi. Jie prisimins visa tai ir dygėsis savimi ir savo nuodėmėmis. Nes tokie menki atrodys visi šie malonumai sielai, pasmerktai amžių amžius kentėti pragaro ugnyje! Kaip jie nirš ir tūš, pagalvoję, jog prarado rojaus palaimą dėl žemiškos tuštybės, dėl kelių metalo skridinėlių, dėl tuščios garbės, dėl kūno malonumų, dėl nervų kutulio. Jie iš tikrųjų gailėsis, ir tai yra antrasis sąžinės kirmino geluonis — pavėluotas, bevaisis gailestis dėl padarytų nuodėmių. Dieviškasis teisingumas reikalauja, kad nelaimingųjų nusidėjėlių mintys būtų be paliovos sutelktos į nuodėmes, kuriomis jie yra prasikaltę; dar daugiau — kaip pabrėžia šventasis Augustinas[35], Dievas suteiks jiems savąjį nuodėmės supratimą, todėl nuodėmė jiems atrodys tokia baisi ir atkari, kokia ji atrodo paties Dievo akimis žiūrint. Jie regės visą savųjų nuodėmių šlykštumą ir gailėsis, tačiau bus po laiko, ir tuomet jie apraudos praleistas progas. Tai paskutinis, skaudžiausias ir žiauriausias sąžinės kirmino geluonis. Sąžinė bylos: tu

turėjai laiko ir galimybių atgailauti, bet neatgailavai. Tėvai tave auklėjo tikintį. Tu galėjai pasinaudoti bažnyčios sakramentais, Dievo malone ir nuodėmių atleidimu. Dievo tarnas tave mokė, šaukė grįžti tave, išklydusį iš tiesaus kelio, galėjo atleisti tau tavo nuodėmes, kad ir kiek, kad ir kokių pasibjaurėtinų jų būtum padaręs, jei tik būtum jas išpažinęs ir už jas atgailavęs. Ne. Tu nenorėjai. Tu nepaisei šventojo tikėjimo tarnų, nėjai išpažinties, giliau ir giliau klimpai į nuodėmės liūną. Dievas kreipėsi į tave, grasino, maldavo sugrįžti prie Jo. O, kokia gėda, kaip skaudu! Visatos Valdovas maldavo, kad tu, žemės dulkė, mylėtum Jį, tave sutvėrusį, ir laikytumeis Jo įstatymų. Ne. Tu nenorėjai. O dabar, nors ašaromis, jei dar įstengtum verkti, užtvindytum visą pragarą, už visą tą atgailos jūrą negausi to, ką būtum gavęs už vieną vienintelę nuoširdžios atgailos ašarą, išlietą žemiškajame gyvenime. Dabar meldi akimirkos žemiškojo gyvenimo, idant galėtum atgailauti. Veltui. Laikas praėjo, praėjo amžinai.

— Toks yra trilypis sąžinės geluonis, geluonis to kirmino, kuris taip graužia pragare kenčiančiųjų pačią širdies gelmę, kad, nesitverdami iš velniško įniršio, jie keikia savo lengvabūdiškumą, keikia blogus draugus, pastūmėjusius juos į tokią pražūtį, keikia velnius, kurie juos gyvenime gundė, o dabar amžinybėje tyčiojasi iš jų, ir net plūsta ir keikia Aukščiausiąjį, kurio gerumą ir kantrybę jie niekino ir nevertino, tačiau kurio teisingumo ir galybės jie negali išvengti.

— Kita dvasinė kančia, kurią kenčia pasmerktieji, yra skausmų beribiškumo kančia. Šiame žemiškajame gyvenime žmogus, nors ir galintis padaryti daugel blogų darbų, visų jų vienu metu padaryti negali, kadangi viena blogybė atitaiso ir atsveria kitą blogybę taip, kaip vieni nuodai dažnai atitaiso kitų žalą. Pragare, priešingai, viena kančia, užuot atsvėrusi kitą, tik dar ją sustiprina; negana to, mūsų dvasinės pajėgos, kadangi yra tobulesnės negu kūno pojūčiai, ir kančias jaučia giliau. Kaip kiekvieną pojūtį, taip ir kiekvieną dvasinę pajėgą kamuoja atitinkama kančia: vaizduotę — siaubingi reginiai, jausmus — tai ilgesys, tai įniršis, protą ir suvokimą — vidinė tamsybė, dar baisesnė ir už išorinę tamsybę, viešpataujančią tame siaubingame kalėjime. Pyktis, užvaldęs šitas velniškas sielas, nors ir bejėgis, yra blogis neaprėpiamo didumo, beribės trukmės; tai baisinga nedorumo būklė, kurią mes vargiai galime įsivaizduoti, nesuvokę, kokia baisi yra nuodėmė ir kokia didi Dievo neapykanta jai.

— Lygia greta su beribiškumo kančia egzistuoja priešinga — skausmų stiprumo kančia. Pragaras — tai visų blogybių centras,

o centre, kaip žinote, įtampa stipresnė negu pakraščiuose. Jokia priešiška ar pašalinė jėga nė per nago juodymą nesusilpnina, nesušvelnina pragaro kančių. Ir tai, kas šiaip jau yra gera, pragare virsta blogiu. Draugystė, žemėje paguodos šaltinis nelaimių prispaustiems, pragare bus begalinė kankynė; žinojimas, kurio taip geidžiame kaipo didžiausio proto gėrio, bus neapkenčiamas labiau už neišmanymą; šviesa, taip geidaujama visų padarų, pradedant Dievo kūrinijos viešpačiu ir baigiant menkiausiu girios augalėliu, pasidarys atstumianti. Žemiškajame gyvenime mūsų kančios yra arba nelabai ilgos, arba nelabai didelės, nes žmogus arba apsipranta, arba palūžta po jų našta, ir joms ateina galas. Tačiau su pragaro kančiomis apsiprasti neįmanoma, nes jos ne tik siaubingai stiprios, bet ir be perstojo mainosi: nuo vienos kančios, taip sakant, įsižiebia kita, ir ši dar smarkiau sustiprina tą, nuo kurios įsižiebė. Beviltiška tikėtis ir to, kad šios stiprios įvairiopos kančios nutrūks sielai palūžus, nes siela amžinai tvari ir, idant labiau kentėtų, niekados neišsivaduoja iš blogio būklės. Kančių beribiškumo, neįtikimo skausmų didumo, nepaliaujamos kankynių kaitos — štai ko reikalauja nusidėjėlių įžeista dieviškoji didybė, štai ko reikalauja dangaus šventumas, atmestas ir paniekintas dėl geidulingų ir žemų ištvirkusio kūno malonumų; štai ko šaukiasi nekaltojo Dievo Avinėlio kraujas, pralietas nusidėjėliams atpirkti ir nuodėmingiausių iš nuodėmingųjų pamintas.

— Paskutinė, visas kankynes pranokstanti kankynė šioje baisingoje vietoje, yra pragaro amžinybė. Amžinybė! O, koks baisus ir grėsmingas žodis! Amžinybė! Kokio žmogaus protas gali ją suvokti? Ir atminkite, tai yra amžinybė kančių. Net jeigu pragaro kančios ir nebūtų tokios baisios, kokios yra, jos vis viena būtų begalinės, kadangi joms lemta trukti per amžius. Tačiau jos, būdamos amžinos, drauge, kaip žinote, yra ir nepakeliamai skaudžios, nepakenčiamai beribės. Netgi vabzdžio gėlimą kęsti visą amžinybę būtų siaubinga kančia. Ką tuomet reiškia kęsti daugeriopas pragaro kančias amžinai? Amžinai! Visą amžinybę! Ne metus ir ne šimtmetį, bet amžinai. Pamėginkite įsivaizduoti baisią šio žodžio prasmę. Esate daug kartų matę smėlį jūros pakrantėje. Kokie smulkučiai jo grūdeliai! Ir kiek daug tokių smulkučių grūdelių telpa į mažytę žaidžiančio vaiko saujelę! Dabar įsivaizduokite smėlio kalną, milijono mylių aukštumo, iškilusį nuo žemės iki toliausio dangaus, ir milijono mylių platumo, išsiplėtusį į toliausias erdves, ir milijono mylių storumo; o dabar tokią milžinišką masę nesuskaitomų smėlio kruopelių vaizduotėje padauginkite tiek kartų, kiek miške yra

lapų, plačiame vandenyne — vandens lašų, kiek paukščiai turi plunksnų, žuvys — žvynų, žvėrys — šerių, kiek oro platybėse yra atomų, ir įsivaizduokite, kad kartą per milijoną metų prie to kalno atskrenda paukštelis ir snape nusineša vieną smulkutį smėlio grūdelį. Kiek milijonų milijonų amžių praeis, kol tas paukštelis išnešios bent kvadratinę pėdą to kalno, o kiek nesuskaitomų erų praslinks, kol jis išnešios jį visą? Tačiau ir tam milžiniškam laiko tarpui praslinkus, nebus praėjęs amžinybės nė mirksnis. Tiems bilijonams ir trilijonams metų praslinkus, amžinybė bus tik tik prasidėjusi. Ir jeigu tas kalnas išnešiotas vėl iškiltų ir jeigu tas paukštelis vėl atskristų ir vėl grūdelis po grūdelio jį visą išnešiotų, ir jeigu kalnas tai kiltų, tai nyktų tiek kartų, kiek danguje yra žvaigždžių, ore — atomų, jūroje — vandens lašų, ant medžių — lapų, kiek paukščiai turi plunksnų, žuvys — žvynų, žvėrys — šerių, net ir tada, kai tas neišmatuojamai milžiniškas kalnas bus tai kilęs, tai nykęs nesuskaitomą daugybę kartų, amžinybės nebus praėjusi nė akimirka; netgi tada, praslinkus erų eroms, praslinkus tokiam laiko periodui, apie kurį pagalvojus svaigsta galva, amžinybė bus tik tik prasidėjusi.

— Vienas šventasis (jei neklystu, vienas iš mūsų ordino tėvų) kartą regėjo pragaro viziją. Jam atrodė, jog stovi vidury didžiulės salės, aplink tamsu ir tylu, ir tiktai tiksi didžiulis laikrodis. Tiksėjo jis be atvangos, ir vaidenosi šitam šventajam, jog tiksėdamas laikrodis nepaliaujamai kartoja žodžius „visad“, „niekad“, „visad“, „niekad“. Visad būti pragare, niekad nebūti danguje; visad būti atskirtam nuo Dievo, niekad neregėti rojaus palaimos; visad būti ryjamam liepsnų, graužiamam kirmėlių, badomam degančiais akstinais, niekad neišsivaduoti iš tų kančių; visad kęsti sąžinės graužimą, būti kamuojamam prisiminimų, skęsti tamsybėje ir neviltyje, niekad neištrūkti; visad keikti ir plūsti piktąsias dvasias, kurios šėtoniškai gardžiuojasi savo aukų kančiomis, niekad neišvysti žėrinčio palaimintųjų dvasių apdaro; visad šauktis iš tos ugnies prarajos, kad Dievas bent akimirką, vieną vienintelę akimirką palengvintų tas baisias kančias, niekad, nė vieną akimirką nesulaukti Dievo atleidimo; visad kentėti, niekad nepajusti džiaugsmo; visad būti prakeiktam, niekad nebūti išgelbėtam; visad, niekad; visad, niekad. O, kokia baisi bausmė! Amžinybė nesibaigiančių kančių, nesibaigiančių kūno ir dvasios kankynių, ir nė spindulėlio vilties, nė minutės atokvėpio, vien beribio didumo kančios, begalinė kančių įvairovė, kančių, kurios amžinai stiprina tą, ką amžinai alina; kančių, kurios, kamuodamos kūną, amžinai kankina sielą, amžinybė,

kurios kiekviena akimirka pati savaime yra kančių amžinybė. Tokia yra baisioji bausmė, visagalio ir teisingo Dievo paskirta tiems, kurie miršta su mirštama nuodėme.

— Taip, teisingo Dievo! Žemiškai protaujančius žmones stulbina tai, kad Dievas skiria amžiną ir nesibaigiančią bausmę pragaro ugnyje už vieną vienintelę sunkią nuodėmę. Jie protauja taip todėl, kad, apakinti kūno pagundų ir žmogaus proto tamsumo, nepajėgia suvokti baisingo mirštamos nuodėmės bjaurumo. Jie taip protauja todėl, kad negali suprasti, jog ir maža nuodėmė yra tokia šlykšti ir bjauri, kad net jeigu visagalis Kūrėjas galėtų panaikinti visą pasaulio blogį ir kančias — karus, ligas, plėšikavimus, nusikaltimus, mirtis, žmogžudystes, ir tik norėtų palikti vieną vienintelę mažą nuodėmę nebaudžiamą — melą, piktą žvilgsnį, minutę tingulio, Jis, didis visagalis Dievas, to negalėtų padaryti, nes nuodėmė tiek mintimis, tiek veiksmais yra nusižengimas Jo įstatymams, o Dievas nebūtų Dievas, jeigu nenubaustų prasižengėlio.

— Už vieną nuodėmę, vieną maištingos proto puikybės akimirką Liuciferis ir trečdalis angelų kareivijos neteko šlovės. Už vieną nuodėmę, vieną lengvabūdiškumo ir silpnumo akimirką Adomas ir Ieva buvo išvaryti iš rojaus ir atnešė į pasaulį mirtį ir kančias. Kad atpirktų tos nuodėmės pasekmes, Vienatinis Dievo Sūnus atėjo į žemę, gyveno, kentėjo ir mirė didžiausiose kančiose, tris valandas iškabojęs ant kryžiaus.

— O, mano brangūs jaunieji broliai Jėzuje Kristuje, tai ar dar drįsime skaudinti ir rūstinti gerąjį Atpirkėją? Ar mindžiosime žaizdotą ir iškankintą Jo kūną? Spjaudysime Jam į veidą, kupiną sielvarto ir meilės? Ar ir mes, kaip tie žiaurūs žydai ir storžieviai kareiviai, tyčiosimės iš švelnaus ir gailestingo Gelbėtojo, kursai vienas dėl mūsų nuėjo baisius kančių kelius? Kiekvienas nuodėmingas žodis — tai žaizda jautriame Jo šone. Kiekvienas nuodėmingas poelgis — erškėčio dyglys, smingantis į Jo galvą. Kiekviena neskaisti mintis, kurios užvaldomas leidaisi savo noru,— aštri ietis, perverianti šventą ir mylinčią Jo širdį. Ne, ne! Žmogui nevalia daryti to, kas taip giliai įžeidžia dieviškąją didybę, to, už ką baudžiama amžinybe kančių, to, kas vėl kala Dievo Sūnų prie kryžiaus ir verčia Jį patyčių objektu.

— Aš meldžiu Dievą, kad mano paprasti pamokymai šiandien sustiprintų dievobaimingumą tų, kurie yra Dievo malonėje, sutvirtintų svyruojančius, grąžintų į Dievo malonę vargšę paklydusią sielą, jeigu tarp jūsų tokia yra. Aš meldžiu Dievą, ir jūs melskitės su manimi, kad

tinkamai atgailautume už savo nuodėmes. Dabar paprašysiu jus visus, susirinkusius šioje kuklioje koplytėlėje, atsiklaupti ir Dievo akivaizdoje sukalbėti atgailos maldą. Dievas — čia, tabernakulyje, degantis meile žmonijai, pasiruošęs paguosti kenčiančius. Nesibijokite. Kad ir kiek, kad ir kokių sunkių nuodėmių būtumėte padarę, jeigu tik atgailausite, jums bus atleista. Tenesulaiko jūsų pasaulietiškas gėdingumas. Dievas tebėra gailestingas Viešpats, geidžiantis ne amžinos nusidėjėlio prapulties, bet priešingai — kad nusidėjėlis atsiverstų ir dorai gyventų.

— Jis šaukia jus savęsp. Jūs — Jo vaikai. Jis jus iš nieko sukūrė. Jis myli jus taip, kaip tik Dievas tegali mylėti. Jo rankos ištiestos, kad jus priglaustų, nors jūs ir esat Jam nusidėję. Eikš pas Jį, vargše nusidėjėli, vargše, paikas ir klystantis nusidėjėli. Dabar tam tinkamas laikas. Dabar tinkama valanda.

Kunigas pakilo ir, nusisukęs į altorių, prieblandoje atsiklaupė ant laiptelio priešais tabernakulį. Palaukė, kol suklaups visa koplyčia, ir, kai nebesigirdėjo nė krepštelėjimo, pakėlęs galvą ėmė frazę po frazės karštai kalbėti atgailos maldą. Berniukai frazę po frazės kartojo paskui jį. Stivenas, kuriam liežuvis buvo pridžiūvęs prie gomurio, palenkė galvą ir ėmė melstis mintyse.

— *O Viešpatie Dieve!*
— *O Viešpatie Dieve!*
— *Aš nuoširdžiai gailiuosi,*
— *Aš nuoširdžiai gailiuosi,*
— *kad įžeidžiau Tave,*
— *kad įžeidžiau Tave,*
— *ir nekenčiu savo nuodėmių*
— *ir nekenčiu savo nuodėmių*
— *labiau už visa pikta,*
— *labiau už visa pikta,*
— *nes jos nepatinka Tau, Viešpatie,*
— *nes jos nepatinka Tau, Viešpatie,*
— *kursai esi vertas*
— *kursai esi vertas*
— *visos mano meilės,*
— *visos mano meilės,*
— *ir aš tvirtai pasižadu*
— *ir aš tvirtai pasižadu*
— *Tavo šventos malonės dėka*
— *Tavo šventos malonės dėka*

— *daugiau nebeįžeisti Tavęs*
— *daugiau nebeįžeisti Tavęs*
— *ir pasitaisyti.*
— *ir pasitaisyti.*

*

Po pietų jis nuėjo į savo kambarį pabūti vienudu su savo siela, ir kas laiptas jo siela tarytum atsidusdavo, ir sulig kiekvienu atodūsiu jo siela laiptas po laipto kilo jo kojomis per klampią miglą aukštyn.

Aikštelėje prieš duris jis stabtelėjo, paskui, suradęs porcelianinį rankenos bumbulą, greit duris atidarė. Išsigandęs laukė skaudama siela ir tylomis meldėsi, kad, žengiant per slenkstį, mirtis nepalytėtų jo kaktos, kad jo neapveiktų tamsoje gyvuojančios piktosios dvasios. Laukė tylėdamas ties slenksčiu tartum ties kokio tamsaus urvo anga. Ten dūlavo veidai, akys — laukė jo ir stebėjo.

— Mes, aišku, puikiai žinojom, kad nors tai ir turėjo išeiti aikštėn, jam bus sunkoka ryžtis mėginti prisiversti mėginti ryžtis pripažinti dvasios pasiuntinį, taigi mes, aišku, puikiai žinojom...

Murmantys veidai laukė ir stebėjo, murmantys balsai buvo pripildę tamsią urvo ertmę. Jį kaustė didžiulė dvasinė ir fizinė baimė, tačiau, narsiai iškėlęs galvą, tvirtu žingsniu jis žengė į kambarį. Tarpdurys, kambarys, tas pats kambarys, tas pats langas. Jis ramiai sakė sau, kad tie žodžiai, kuriuos tarsi kažkas murmėjo tamsoje, yra visiškai beprasmiai. Sakė sau, jog tai tik jo kambarys atdarom durim, ir tiek.

Jis uždarė duris ir, skubiai priėjęs prie lovos, atsiklaupė ir užsidengė rankomis veidą. Delnai buvo šalti ir drėgni, ir nuo šalčio maudė visą kūną. Maudulys, šaltis ir nuovargis drumstė mintis. Ko jis čia klūpo it vaikas, kalbąs vakaro poterius? Kad pabūtų vienudu su savo siela, kad suvestų sąžinės sąskaitą, kad pripažintų savo nuodėmes, prisimintų, kiek kartų, kokiu būdu ir kokiomis aplinkybėmis jas padarė, kad jas apverktų. Tačiau pravirkti jis nepajėgė. Nepajėgė sužadinti prisiminimų apie jas. Juto tik dvasinį ir fizinį skausmą, visa jo esybė — atmintis, valia, sąmonė, kūnas — buvo nusikamavusi ir paralyžiuota.

Tai velnių darbas — sujaukti mintis ir aptemdyti sąžinę, brautis pro bailaus ir nuodėmėmis pergedusio kūno vartus; droviai melsdamas Dievą atleisti už silpnumą, jis įlipo į lovą ir gerai susivyniojęs į antklodę vėl užsidengė rankomis veidą. Jis yra nusidėjęs. Taip sunkiai

nusidėjęs prieš dangų ir prieš Dievą, kad nėra vertas vadintis Dievo vaiku.

Nejaugi jis, Stivenas Dedalas, galėjo šitaip daryti? Sąžinė atsakydama atsiduso. Taip, galėjo, vogčiomis, šlykščiai, daug kartų ir, būdamas užkietėjęs nusidėjėlis, drįso prieš patį altorių dėvėti dorumo kaukę, nors visa jo siela buvo gyvi puvėsiai. Kaip dar Dievas nenutrenkė jo negyvai? Jo nuodėmės it raupsuotųjų minia spietėsi aplinkui, alsavo jam į veidą, iš visų pusių kišo nosis. Susigūžęs ir užsimerkęs jis mėgino užmiršti jas melsdamasis, tačiau siela būdravo, ir nors akys buvo kietai užmerktos, jis matė vietas, kur buvo nusidėjęs, ir nors ausys buvo kietai užspaustos, jis viską girdėjo. Sukaupęs visas valios pajėgas, troško negirdėti ir nematyti. Troško taip, kad kūnas ėmė drebėti nuo įtampos, ir siela akimirką prisnūdo. Prisnūdo ir vėl pakirdo. Ir jis išvydo.

Lauką sudžiūvusių piktžolių, dagilių ir dilgėlių kuokštų. Tarp šitų stagarų pilna sulamdytų skardinių ir sudžiūvusių išmatų krūvelių bei spirų. Ties visomis tomis atmatomis tarp dygių pilkšvai žalių piktžolių smilksta blankios žaltvykslės. Iš skardinių ir nuo senų, sudžiūvusių išmatų tingiai rangosi smarvė, tokia pat vos juntama ir bjauri kaip tos žaltvykslės.

Lauke esama būtybių: viena, trys, šešios; jos slampinėja po lauką. Ožiškos, raguotos būtybės su skystomis barzdelėmis ir pilkais kaip žemė žmogiškais veidais. Neapykantos kupinomis žiauriomis akimis jos slampinėja, vilkdamos paskui save ilgas uodegas. Senatviškuose prakauliuose veiduose boluoja žiauriai prašieptos burnos. Viena būtybė siaustosi sudriskusia flanelės liemene, kita monotoniškai aimanuoja, barzdai įsivėlus į piktžolių kuokštus. Išdžiūvusiomis lūpomis jos tyliai švagžda, iš lengvo čiužindamos ratu po lauką, kreivezuodamos tarp piktžolių, tįsdamos ilgas uodegas per barškančias skardines. Lėtai suka ratą po rato, ratas mažyn ir mažyn, siauryn ir siauryn; iš lūpų sklinda tylus švagždėjimas, ilgos sudžiūvusiais šūdais aplipusios uodegos mataruoja, klaikūs snukiai užversti aukštyn...

Gelbėkit!

Jis kaip beprotis nusiplėšė antklodę nuo veido ir kaklo. Štai jo pragaras! Dievas leido jam pamatyti pragarą, skirtą už jo nuodėmes: dvokiantį, gyvulišką, šlykštų ištvirkusių ožiškų piktųjų dvasių pragarą. Pragarą, skirtą jam! Jam!

Jis pašoko nuo lovos. Į gerklę kliūstelėjo smarvė, verčianti lauk vidurius. Oro! Dangiškojo oro! Jis nusvirduliavo prie lango, dejuodamas ir ko nealpdamas iš blogumo. Ties prausykle jį ėmė tąsyti, ir,

delnais pašėlusiai spausdamas šaltą kaktą, jis ėmė skausmingai ir gausiai vemti.

Kai priepuolis praėjo, jis nuslinko prie lango, pakėlė rėmą ir, alkūne atsirėmęs į palangę, atsisėdo nišos kamputy. Lietus buvo praėjęs, nuo žiburio prie žiburio plaukė rūkas — miestas siautėsi švelnią miglos skraistę. Dangus buvo ramus ir vos vos švytėjo, oras buvo malonus alsuoti kaip liūties išpraustoje miško tankynėje; ir visur viešpataujant ramybei, mirksint žiburiams ir dvelkiant švelniems kvapams, jis širdyje davė sau priesaiką.

Jis meldėsi:

— *Kadaise Jis ketino nužengti į žemę dangaus šlovėje, tačiau mes nusidėjom, ir tuomet Jis nebegalėjo mūsų aplankyti nenuslėpęs savo didybės ir nepridengęs savo spindesio, nes Jis yra Dievas. Todėl Jis nužengė silpnas, o ne galingas, ir atsiuntė vietoje savęs tave, savo sukurtąją, spindinčią tokiu grožiu, kokį tik pajėgūs esame ištverti. Ir dabar pats veidas tavo ir pavyza, geroji Motin, byloja mums apie Amžinybę; ne žemiškuoju grožiu, pavojingu regėti, o kaip aušrinė, tavasis simbolis, skaisti esi ir melodinga, alsuoji tyrumu, byloji apie dangų ir skleidi ramybę. O pranaše dienos! O piligrimo šviesuly! Veski mus taip, kaip iki šiolei vedei. Nakties tamsybėj per nykią dykumą vesk mus pas mūsų Viešpatį Jėzų, vesk mus namo*[36].

Jo akys pritvino ašarų, ir, nuolankiai žvelgdamas į dangų, jis apverkė prarastąją nekaltybę.

Vakare jis išėjo iš namų, ir vos tik drėgnas sutemų oras palietė veidą ir sugirgždėjo uždaromos durys, maldos ir ašarų užliūliuota sąžinė atsibudo vėl. Išpažink! Išpažink! Ašaromis ir maldomis apraminti sąžinę — negana. Reikės atsiklaupti prieš Šventosios Dvasios tarną, nuoširdžiai išsakyti visas slaptas nuodėmes ir už jas atgailauti. Prieš išgirsdamas, kaip kliūdamos už slenksčio vėl girgžtelės atidaromos durys, jam įeinant, prieš vėl pamatydamas virtuvėje vakarienei padengtą stalą, jis atsiklaups ir išpažins. Tai visai paprasta.

Sąžinė aprimo, ir jis ėmė sparčiai eiti tamsiomis gatvėmis. Kiek šaligatvio plytų šioje gatvėje, kiek gatvių šiame mieste, kiek miestų pasaulyje! Tačiau amžinybė — be pabaigos. Jis mirštamai nusidėjęs. Net ir vienas kartas yra mirštama nuodėmė. O tai gali įvykti per akimirksnį. Bet kaip — taip greit? Užtenka pamatyti arba įsivaizduoti. Akys pamato anksčiau, negu parūpsta pamatyti. O tada akimirksnis — ir jau įvyko. Bet negi ta kūno dalis ką suvokė? Žaltys, tas gudriausias gyvis iš visų. Jis, matyt, akimirksniu suvokia, ko geidžia, o po to aki-

mirksnis po akimirksnio nuodėmingai tęsia savo geismą. Ir jaučia, ir suvokia, ir geidžia. Koks siaubingas daiktas! Kas ją tokią sukūrė, šitą gyvulišką kūno dalį, gyvuliškai suvokiančią ir gyvuliškai geidžiančią? Ar ji — tai jis pats, ar nežmogiškas žemų instinktų valdomas padaras? Širdis jam pyko įsivaizdavus glebų žaltišką gyvį, siurbiantį pačius jo gyvybės syvus ir pampstantį nuo geidulių glitėsių. Ir kodėl taip yra? Kodėl?

Jis gūžėsi, nepajėgdamas įminti šios mįslės, baugiai nusižeminęs prieš Dievą, sukūrusį visus daiktus ir visus žmones. Beprotybė! Kaip galima šitaip galvoti? Ir, susigūžęs tamsoje ir nusižeminęs, jis be žodžių meldė angelą sargą, kad su kalaviju nuvytų jam kuždančią piktąją dvasią.

Kuždėjimas liovėsi, ir tuomet jis aiškiai suprato, kad tai jo paties siela sąmoningai vertė kūną nusidėti mintimis, žodžiais ir veiksmais. Išpažink! Turėsi išpažinti aliai vieną nuodėmę. Bet kaip reikės papasakoti kunigui, ką esi padaręs? O privalėsi. Ir kaip jam paaiškinsi, nemirdamas iš gėdos? O kaip galėjai be jokios gėdos taip daryti? Beprotis! Išpažink! O gal iš tiesų jis vėl bus laisvas ir be nuodėmės? Gal kunigas žinos. Ak, tu Dieve!

Jis ėjo apytamsėmis gatvėmis, bijodamas net stabtelėti, kad nepasirodytų, jog nori išsisukti nuo to, kas jo laukia, bijodamas atsidurti ten, kur jį po senovei traukė. Kokia graži turi būti siela, kai yra Dievo malonėje, kai Dievas žvelgia į ją su meile!

Ant šaligatvių, pasistačiusios krepšius, sėdėjo apdriskusios mergaitės. Šlapi plaukai buvo išdrikę joms ant kaktų. Negražios jos atrodė, sutūpusios purve. Tačiau jų sielas regi Dievas, ir jeigu jų sielos yra Dievo malonėje, jos spinduliuote spinduliuoja, ir Dievas žvelgia į jas su meile.

Nuo minties, jog jis taip žemai puolęs, kad šitų mergaičių sielos Dievui malonesnės negu jo, jam į širdį dvelktelėjo ledinis pažeminimo šaltis. Vėjas padvelkė į jį ir nuskriejo pas miriadus kitų sielų, kurioms Dievo malonė švietė čia stipriau, čia menkiau, kaip žvaigždėms, ryškesnėms ir blausesnėms, tvarioms ir silpnoms. Ir švytinčios sielos, tvarios ir silpnos, skriejo, pagautos sūkurio. Viena siela pražuvo, mažutė sielelė — jo. Sumirksėjo sykį ir užgeso, užmiršta, pražuvusi. Galas: juoda, šalta, tuščia beribė erdvė.

Lėtais tvinksniais iš gūdžių neapšviesto, nepajusto, negyvento laiko tolių į jį grįžo realybės suvokimas. Aplink susiklostė nykus gyvenimo vaizdas: kasdieniška šneka, krautuvėse degantys dujų rageliai, žuvies,

svaigalų ir šlapių pjuvenų kvapai, vaikštantys vyrai ir moterys. Skersai gatvę taikėsi pereiti senutė su bakeliu žibalo. Jis pasilenkė prie jos ir paklausė, ar nėra kur nors netoliese bažnyčios.

— Bažnyčios, ponaiti? Yra, yra. Čerčo gatvėj.

— Čerčo?

Ji perėmė bakelį į kitą ranką ir parodė; ir kai ji iš po skaros ištiesė smirdinčią raukšlėtą dešinę, jis pasilenkė dar žemiau, nuliūdintas jos balso ir suramintas.

— Ačiū.

— Prašom, ponaiti.

Didžiojo altoriaus žvakės buvo užgesintos, tačiau tamsioje navoje dar plaukiojo smilkalų kvapas. Barzdoti, dievobaimingais veidais darbininkai pro šonines duris nešė baldakimą, o zakristijonas ramiais mostais ir žodžiais jiems patarinėjo. Keletas tikinčiųjų tebesimeldė priešais vieną iš šoninių altorių, keletas klūpojo klauptuose netoli klausyklų. Jis nedrąsiai priėjo ir atsiklaupė galiniame navos klaupte, džiaugdamasis bažnyčios ramybe, tyla ir kvapnia prieblanda. Lenta, ant kurios jis atsiklaupė, buvo siaura ir nusitrynusi, o šalia klūpantieji buvo nuolankūs Jėzaus pasekėjai. Jėzus irgi užgimė skurde ir dirbo dailidės dirbtuvėje, pjovė ir obliavo lentas ir apie Dievo karalystę pirmiausia prabilo neturtingiems žvejams, ir visus žmones mokė būti nusižeminusius ir nuolankius.

Jis nuleido galvą ant rankų, ragindamas save būti nusižeminusį ir nuolankų, tokį kaip klūpantys šalia jo, ir kad jo malda būtų Dievui tokia pat priimtina, kaip ir jų. Jis meldėsi kartu su jais, tačiau melstis sekėsi sunkiai. Jo siela buvo suteršta nuodėmėmis, ir jis nedrįso prašyti atleidimo, neturėdamas tokio tyro pasitikėjimo kaip tie, kuriuos Jėzus nepaaiškinama Dievo valia pirmuosius pasišaukė savęsp,— dailidės, žvejai, paprasti neturtingi žmonės, dirbantys paprastus darbus, kantriai tašantys ir obliuojantys medį, taisantys tinklus.

Šonine nava atėjo aukštas vyriškis, ir žmonės sujudo; paskutinę akimirką, staiga pakėlęs akis, Stivenas išvydo ilgą žilsvą barzdą ir rudą kapucino[37] abitą. Kunigas įėjo į klausyklą, ir jo nebebuvo matyti. Du žmonės atsistojo ir iš abiejų pusių priėjo prie klausyklos. Brakštelėjo atšaunama sklendė, ir tyloje pasigirdo negarsus šnabždesys.

Gyslose jam suūžė kraujas, suūžė it nuodėmingas miestas[38], pažadintas iš miego išgirsti, kas jam lemta. Krinta žiežirbos, ir tyliai birena ir sėda ant namų pelenai. Žmonės bunda ir bruzda, dusdami nuo įkaitusio oro.

Sklendė užsitrenkė. Atlikęs išpažintį, žmogus nuėjo nuo klausyklos šono. Nuodėmklausys atšovė kitą sklendę. Ten, kur buvo klūpojęs anas žmogus, guviai priėjo moteriškė. Vėl pasigirdo tylus šnabždesys.

Jis dar galėtų išeiti iš bažnyčios. Galėtų atsistoti, žengti žingsnį, paskui kitą ir tyliai išeiti, o tada strimgalviais pasileisti tamsiomis gatvėmis. Jis dar galėtų išsisukti nuo sarmatos. Geriau jau būtų koks nori baisus nusikaltimas, bet tik ne ši jo nuodėmė! Kad ir žmogžudystė! Visą kūną daigstė byrančios žiežirbos — gėdingos mintys, gėdingi žodžiai, gėdingi veiksmai. Gėda apgaubė jį visą it nepaliaujamai krintantys smulkūs karšti pelenai. Kaip šitai pasakyti žodžiais!? Jo siela, dūstanti ir bejėgė, to neištvers.

Sklendė užsitrenkė. Iš anos klausyklos pusės pasirodė atlikęs išpažintį atgailautojas. Nuodėmklausys atbraukė šitos pusės sklendę. Pasitraukusio vieton žengė kitas. Iš klausyklos garų debesėliais plaukė tylus kuždesys. Tai moteriškė — kuždesio debesėliai, kuždesio garai, tirpstantis kuždesys.

Slėpdamasis jis po klauptu nusižeminęs mušėsi kumščiu į krūtinę. Jis susitaikys su žmonėmis ir su Dievu. Mylės savo artimą. Mylės Dievą, kuris jį sukūrė ir myli. Jis klaupsis ir melsis drauge su kitais ir bus laimingas. Dievas žvelgs į jį ir į juos ir visus mylės.

Būti geram — nesunku. Dievo jungas saldus ir lengvas. Geriau niekad nenusidėti, visada likti vaiku, nes Dievas myli vaikus ir leidžia jiems ateiti pas save[39]. Nuodėmė — baisus, siaubingas dalykas. Bet Dievas gailestingas vargšams nusidėjėliams, kurie nuoširdžiai gailisi. Kaip tat teisinga! Tai tikras gerumas.

Užbraukiama sklendė brakštelėjo per daug netikėtai. Moteriškė nuėjo nuo klausyklos. Dabar jo eilė. Siaubo apimtas jis atsistojo ir nieko nereginčiomis akimis nukėblino prie klausyklos.

Štai ir išmušė valanda atsiskaityti. Tylioje prieblandoje jis atsiklaupė ir pakėlė akis į baltą ties juo kabantį nukryžiuotąjį. Dievas mato, kad jis gailisi. Jis išpažins visas nuodėmes. Išpažintis bus ilga ilga. Visi bažnyčioje tuomet supras, koks didelis jis nusidėjėlis. Ir tegu. Juk tai tiesa. Tačiau Dievas pažadėjo jam dovanoti, jeigu jis gailėsis. Jis gailisi. Jis ištiesė sunertas rankas į boluojantį kryžių ir ėmė melstis. Meldėsi ašarų kupinomis akimis, inkšdamas, drebėdamas, it pasiklydusi avelė mataruodamas galva.

— Gailiuosi! Gailiuosi! Oi gailiuosi!

Brakštelėjo atšaunama sklendė, ir jam krūtinėje sudunksėjo širdis. Senas kunigas, nežiūrėdamas į jį, palenkė prie grotelių galvą ir pasi-

rėmė ranka. Jis persižegnojo ir paprašė kunigą, kad palaimintų, nes nusidėjo. Paskui, nulenkęs galvą, persigandęs, sukalbėjo „*Confiteor*". Sulig žodžiais „mano didžiausia kaltybė", pritrūkęs kvapo, nutilo.

— Kada paskutinį kartą buvai išpažinties, sūnau?

— Seniai, tėve.

— Prieš mėnesį, sūnau?

— Seniau, tėve.

— Prieš tris, sūnau?

— Seniau, tėve.

— Prieš šešis, sūnau?

— Prieš aštuonis mėnesius, tėve.

Išpažintis prasidėjo. Kunigas paklausė:

— Ir ką prisimeni iš šito laiko?

Jis ėmė vardyti nuodėmes: praleidęs mišias, nesukalbėjęs poterių, melavęs.

— Ką dar, sūnau?

Dar: pykčio, pavydo, persivalgymo, tuštybės, neklusnumo nuodėmės.

— Ką dar, sūnau?

Nebėra kas daro. Jis sušnabždėjo:

— Aš... padariau paleistuvystės nuodėmę, tėve.

Kunigas net nepasuko galvos.

— Pats su savimi, sūnau?

— Ne... ne tik su savimi.

— Su moterimis, sūnau?

— Taip, tėve.

— Tos moterys ištekėjusios, sūnau?

Jis nežinąs. Nuodėmės viena po kitos sunkėsi jam iš lūpų, gėdingais lašais varvėjo iš jo sielos lyg iš pūliuojančios ir kraujuojančios žaizdos, tekėjo dvokiančia srove. Išvarvėjo tiršti, bjaurūs paskutiniai nuodėmių lašai. Daugiau sakyti nebebuvo ko. Visiškai išsekęs, jis nusvarino galvą.

Kunigas tylėjo. Paskui paklausė:

— Kiek tau metų, sūnau?

— Šešiolika, tėve.

Kunigas keletą kartų ranka perbraukė sau per veidą. Paskui, delnu parėmęs kaktą, pasilenkė prie grotelių ir, kaip ir pirma nežiūrėdamas į jį, lėtai prabilo. Jo balsas buvo seno, pavargusio žmogaus.

— Tu labai jaunas, sūnau,— tarė jis,— ir aš meldžiu tave: atsi-

kratyk šitos nuodėmės. Tai baisi nuodėmė. Ji žudo tiek kūną, tiek sielą. Ji — daugybės nusikaltimų ir nelaimių priežastis. Atsikratyki jos, sūnau, dėl Dievo meilės. Tikri, garbingi vyrai taip nesielgia. Tu nežinai, kur šis bjaurus įprotis gali tave nuvesti arba kuo gali atsigręžti prieš tave. Kol darysi šitą nuodėmę, vargšas sūnau, tu Dievui nebūsi vertas nė skatiko. Melsk Motiną Mariją pagalbos. Ji tau padės, sūnau. Melskis Švenčiausiajai Mergelei, kada tik užeis mintis apie šitą nuodėmę. Aš tikiu, tu taip ir darysi, tiesa? Tu gailiesi šitaip nusidėjęs. Aš tuo tikiu. O dabar pažadėsi Dievui, kad šventos Jo malonės dėka daugiau niekad nebeįžeisi Jo ta bjauria nuodėme. Juk duosi Dievui garbės žodį, tiesa?

— Taip, tėve.

Pavargęs seniokiškas balsas it gaivus lietus liejosi į jo drebančią, perdegusią širdį. Ir gera, ir liūdna!

— Prižadėk, mano sūnau. Nelabasis išvedė tave iš kelio. Gink jį, tą piktą dvasią, neapkenčiančią mūsų Viešpaties, atgal į pragarą, kai tik jis ims gundyti tave šitokiu būdu suteršti savo kūną. Dabar pat prižadėk Dievui, kad atsikratysi tos nuodėmės, tos bjaurios bjaurios nuodėmės.

Ašarų ir Dievo gailestingumo šviesos apakintas, jis nulenkė galvą ir išgirdo iškilmingus išrišimo žodžius ir pamatė atleidimo ženklan pakeltą kunigo ranką.

— Tegu Dievas tave laimina, sūnau. Pasimelsk už mane.

Jis atsiklaupė tamsios navos kampe sukalbėti atgailos maldos, ir jo malda kilo iš apvalytos širdies į dangų it baltos rožės aromatas.

Purvinos gatvės alsavo džiugesiu. Jis žingsniavo namo, jausdamas, kaip neregima Dievo malonė, pripildžiusi jį visą, tartum nešte neša. Vis dėlto jis įveikė save. Jis išpažino, ir Dievas jam atleido. Jo siela vėl skaisti ir šventa, šventa ir laiminga.

Būtų gražu dabar numirti, jeigu tokia būtų Dievo valia. Gražu Dievo laiminamam nugyventi gyvenimą ramiai, dorai, santaikoje su kitais.

Jis sėdėjo virtuvėje prie židinio, iš laimės nedrįsdamas pratarti žodžio. Iki šios akimirkos jis nežinojo, koks gražus ir palaimingas gali būti gyvenimas. Žalio popieriaus lapas, apsuktas apie lempą, metė švelnų šešėlį. Ant spintelės stovėjo lėkštė su dešrelėmis ir kepenine dešra, o ant lentynos — kiaušiniai. Tai bus pusryčiams rytą, kai grįš po komunijos iš kolegijos koplyčios. Kepeninė dešra, kiaušiniai, dešre-

lės ir arbata. Koks vis dėlto paprastas ir gražus gyvenimas! Ir tas gyvenimas — visas jam prieš akis.

Svajodamas jis užmigo. Svajodamas pabudo ir pamatė, kad jau rytas. Svajodamas ėjo tyliomis gatvėmis į kolegiją.

Visi berniukai jau klūpojo savo vietose. Jis atsiklaupė tarp jų, laimingas ir drovus. Altorius buvo apkrautas glėbiais kvapnių baltų gėlių, ir ryto šviesoje blyškios žvakių liepsnelės tarp baltų gėlių degė skaisčios ir ramios kaip jojo siela.

Jis klūpojo prieš altorių tarp klasės draugų, kartu su jais ant gyvo rankų turėklo laikydamas altoriaus užtiesalą. Jo rankos virpėjo, ir jo siela suvirpo išgirdus, kaip kunigas iš komuninės dalindamas komuniją eina nuo vieno prie kito.

— *Corpus Domini nostri.**

Ar iš tikrųjų? Jis klūpo be nuodėmės ir drovus, tuoj ant liežuvio pajus ostiją, ir Dievas įeis į jo apvalytą kūną.

— *In vitam eternam.*[40]** *Amen.*

Naujas gyvenimas! Dievo palaimintas, doras ir laimingas gyvenimas! Ir tai tikrovė. Tai ne sapnas, po kurio atsibundama. Praeitis nebegrįš.

— *Corpus Domini nostri.*

Komunijos taurė priartėjo prie jo.

IV

Sekmadienis buvo skirtas Šventosios Trejybės paslapčiai, pirmadienis — Šventajai Dvasiai, antradienis — angelams sargams, trečiadienis — šventajam Juozapui, ketvirtadienis — Švenčiausiajam Sakramentui, penktadienis — Jėzaus kančioms, šeštadienis — šventajai Mergelei Marijai.

Kiekvieną rytą jis iš naujo pasišvęsdavo kuriam nors šventajam ar paslapčiai. Diena jam prasidėdavo nuolankiu visų minčių ir darbų paaukojimu Aukščiausiojo vietininko[1] intencijai ir ankstyvųjų mišių išklausymu. Atšiaurus ryto oras grūdino jo pamaldumą ir ryžtą, ir

* Mūsų Viešpaties kūnas (*lot.*).

** Amžiname gyvenime (*lot.*).

dažnai, klūpodamas tarp nedaugelio besimeldžiančiųjų priešais šoninį altorių ir skirtukų prikaišiotoje maldaknygėje sekdamas, ką murmena kunigas, jis akimirką pakeldavo akis į statulą bažnytiniais drabužiais, stovinčią prietemoje tarp dviejų žvakių, Senojo ir Naujojo Testamento simbolių, ir įsivaizduodavo klūpąs per mišias katakombose.

Jo dienos buvo išskirstytos įvairioms maldoms. Vis kartodamas dievobaimingus posakius ir kalbėdamas poterius, jis ištisais šimtmečiais, susidedančiais iš dienų, keturiasdešimtadienių ir metų, trumpino skaistykloje esančių sielų kančias, tačiau dvasinis triumfas, kurį jautė, šitaip lengvai mažindamas tokius fantastiškus bausmės terminus, buvo nepakankamas atlygis už pamaldumo įkarštį, nes jis niekad negalėjo tiksliai žinoti, kiek laikinos bausmės kenčiančioms sieloms išpirko savo maldomis, ir, bijodamas, kad skaistykloje, kurios ugnis nuo pragaro skiriasi tik tuo, kad yra neamžina, naudos iš jo išpirkos ne daugiau kaip iš lašelio vandens, jis kasdien vis labiau ir labiau kurstė savo religinę aistrą.

Kiekviena dalis jo dienos, padalytos pagal tai, ką jis laikė gyvenimo pareigomis, sukosi aplink savą dvasinės energijos centrą. Jo gyvenimas tarytum priartėjo prie amžinybės; kiekviena jo mintis, žodis ir poelgis, kiekvienas sąmonės krustelėjimas galėjo suribėti ir sušvisti danguje, ir kartais šitą tiesiogią sąsają jis jausdavo taip aiškiai, kad tardavosi girdįs, kaip meldžiantis jo siela tarsi spaudo didžiulio kasos aparato klavišus, ir matąs, kaip akimoju danguje pasirodo jo pirkinio kaina — bet ne skaitmuo, o lengvutis smilkalų dūmelis ar trapi gėlelė.

Rožančiaus maldos, kurias jis nuolatos kalbėjo,— kad galėtų kalbėti vaikščiodamas gatvėmis, nešiojosi rožančių kelnių kišenėje,— virsdavo vainiku tokių paslaptingų, nežemiškų gėlių, jog jos jam atrodydavo lygiai bespalvės ir bekvapės, kaip ir bevardės. Norėdamas, kad jo sieloje sutvirtėtų trys didžiosios dorybės — tikėjimas į Tėvą, kuris jį sukūrė, viltis dėl Sūnaus, kuris atpirko jo nuodėmes, ir meilė Šventajai Dvasiai, kuri jį pašventino, jis kasdien kiekvienos dorybės intencija sukalbėdavo po visas tris rožančiaus dalis ir šitas tris kartus po tris sukalbėtas maldas skyrė Trejybei per Mariją jos paslapčių — džiaugsmingosios, sopulingosios ir garbingosios — vardan.

Be to, kiekvieną iš septynių savaitės dienų jis melsdavosi, kad Šventoji Dvasia suteiktų sielai vieną iš septynių dovanų[2] ir tuo diena po dienos iš jos išvarytų septynias mirtinas nuodėmes, suteršusias ją praeityje; ir jis melsdavosi dėl kiekvienos dovanos tam skirtą dieną, įsitikinęs, jog ji bus jam suteikta, nors kartais jam atrodydavo keista:

negi išmintis ir supratimas ar mokslas ir mokslingumas taip esmingai skiriasi, kad už kiekvieną iš jų reikia melstis atskirai? Tačiau jis tikėjo, kad šitie neaiškumai išsisklaidys kokioje nors aukštesnėje dvasinio tobulėjimo pakopoje, kada Švenčiausiosios Trejybės Trečiasis Asmuo[3] sutvirtins ir apšvies nuodėmingą jo sielą. Tuo jis tikėjo juo labiau tada, kai su baugiu virpuliu vaizduodavosi dievišką neperregimą tamsybę ir tylą, kur gyvena toji nematoma Šventoji Dvasia, kurios simboliai — balandis ir viesulas, kuriai nusidėti — neatleistina nuodėmė, toji amžina paslaptingoji Esybė, kuriai, kaip Dievui, kunigai kartą per metus laiko mišias, vilkėdami raudonu lyg ugnies liežuviai drabužiu[4].

Trijų Trejybės Asmenų prigimtis ir giminystė, miglotai nusakyta jo skaitytose religinėse knygose,— Tėvas, amžių amžius tarsi veidrodyje stebintis savo Dieviškąją Tobulybę, per amžius vis užgimstantis Amžinasis Sūnus ir Šventoji Dvasia, amžių amžius paeinanti iš Tėvo ir Sūnaus,— dėl didžio nesuprantamumo jo protui buvo priimtinesnės už paprastą teiginį, kad Dievas per amžius mylėjo jo sielą, amžių amžius prieš jam ateinant į šį pasaulį, amžių amžius prieš pačiam pasauliui atsirandant.

Seniau jis girdėdavo scenoje ar iš sakyklos iškilmingai tariamus aistrų — meilės ir neapykantos — vardus, skaitydavo apie jas aukštu stiliumi parašytose knygose ir stebėdavosi, kodėl jis visai nepajėgia jų jausti ir kodėl jam sunku nuoširdžiai jų vardus ištarti. Trumpa tūžmastis jį apimdavo dažnai, tačiau niekad nepavirsdavo nuolatine aistra, ir jis visada jausdavo, kaip lengvai vaduojasi iš jos, sakytum slysta iš odos ar kiauto. Kartais jis pajusdavo, kaip jį persmelkia kažkas neapčiuopiamas, tamsus ir kuždantis ir uždega trumpalaikę nuodėmingą aistrą; bet ir ji nublėsdavo, palikdama sąmonę skaidrią ir abejingą. Ir atrodė, kad tik tokią meilę ir tik tokią neapykantą tegalėjo pajusti jo siela.

Tačiau netikėti meilės realumu jis nebegalėjo, nes pats Dievas per amžius dieviška meile mylėjo jo, būtent jo, sielą. Palaipsniui, sielai įgaunant vis daugiau dvasinio pažinimo, jis ėmė įžvelgti pasaulyje didžiulę harmoningą Dievo galybės ir meilės išraišką. Gyvenimas tapo dieviška dovana, už kurios kiekvieną mirksnį ir pojūtį, nors tai būtų net pamatytas ant šakos kabantis vienišas lapas, jo siela privalo garbinti Dovanotoją ir jam dėkoti. Pasaulis, nors ir labai konkretus ir sudėtingas, jo sielai dabar egzistavo tik kaip Dievo galybės, meilės ir visur esimo teorema. Toks vientisas ir neginčijamas buvo šis jo sielai dovanotas gamtos dieviškojo prasmingumo jausmas, kad jis vargiai begalėjo

suprasti, kam jam bereikia toliau gyventi. Tačiau jo gyvenimas — Dievo lemtas, ir jis, menkesnis už kitus, taip sunkiai ir taip bjauriai nusidėjęs Dievo valiai, nedrįso abejoti jo prasmingumu. Nuolanki, slegiama vienintelės visur esančios tobulos esybės suvokimo, jo siela vėl užsikrovė gerų darbų, mišių, maldų, sakramentų ir kūno marinimo naštą, ir tik dabar, susimąstęs apie didžiąją meilės paslaptį, jis pirmą kartą pajuto savyje šiltą krustelėjimą tarytum naujai užgimusią gyvybę ar pačios sielos jėgą. Ekstazės poza šventuose paveiksluose — pakeltos ir išskėstos rankos, praviros lūpos ir družnos akys — jam tapo įvaizdžiu besimeldžiančios sielos, nusižeminusios ir menkos Kūrėjo akivaizdoje.

Tačiau jis žinojo apie dvasinės egzaltacijos pavojus ir neleido sau nukrypti nuo paprasčiausios, menkiausios religinės priedermės, o nuolatiniu kūno marinimu stengėsi ne tiek pasiekti pavojų kupino šventumo, kiek išpirkti praeities nuodėmes. Kiekvienas pojūtis buvo griežtai kontroliuojamas. Marindamas regos pojūtį, įprato gatvėje vaikščioti nuleistomis akimis, nedirsčiodamas nei į kairę, nei į dešinę, o tuo labiau atgal. Vengė susidurti su moterų žvilgsniais. Kartais sutramdydavo akis, staiga valios pastangomis nukreipdamas kur kitur, pavyzdžiui, nei iš šio, nei iš to pakeldavo jas, nebaigęs skaityti sakinio, ir užversdavo knygą. Marindamas klausą, visai nekontroliavo savo balso, kuris kaip tik keitėsi, nedainavo ir nešvilpavo, taip pat nesistengdavo išvengti skausmingai nervus veikiančių garsų kaip peilio galandymo, anglies išdagų sėmimo, kilimų daužymo. Marinti uoslę buvo sunkiau, nes jis nejautė instinktyvaus pasibjaurėjimo blogais kvapais, tiek aplinkos, pavyzdžiui, mėšlo ar dervos, tiek savo paties kūno, ir su jais atliko daugelį palyginimų ir bandymų. Galiausiai nustatė, kad vienintelis kvapas, kurio nepakenčia jo uoslė, yra savotiškas pašvinkęs, žuvimi atsiduodantis dvokas, toks kaip sudvisusio šlapimo, ir kada tik galėdavo, versdavo save uostyti tą nemalonų kvapą. Marindamas skonį, griežtai ribojo sau maistą, laikėsi aliai vieno bažnyčios pasninko ir prisiverstinai negalvodavo apie patiekalų skonį. Tačiau uoliausiai ir išradingiausiai jis stengėsi marinti lytėjimo pojūtį. Niekad sąmoningai nekeisdavo padėties lovoje, sėdėdavo nepatogiausiomis pozomis, kantriai kęsdavo niežulį ir skausmą, neidavo pasišildyti prie židinio, per visas mišias, išskyrus evangeliją, išbūdavo klūpsčias, nesišluostydavo kaklo ir veido, kad oras geltų, ir, jeigu tik nekalbėdavo rožančiaus, rankas laikydavo prispaudęs prie šonų tarsi bėgikas, o nesusikišdavo į kišenes ir nesusidėdavo už nugaros.

Pagundų padaryti mirtiną nuodėmę jis nejautė. Tačiau nustebo patyręs, jog po tiekos maldų ir savęs tvardymo taip lengvai pasiduoda menkoms, vaikiškoms silpnybėms. Kad ir daug poteriavo ir pasninkavo, jis vis vien vargiai suvaldydavo pyktį, išgirdęs motiną čiaudant ar kam nors sutrukdžius jam melstis. Reikėdavo didžiulių valios pastangų, kad nuslopintų impulsyvų norą kaip nors išlieti susierzinimą. Jis prisimindavo dažnai matytus savo mokytojų smulkmeniško pykčio priepuolius, perkreiptas burnas, kietai suspaustas lūpas ir išraudusius skruostus ir palyginęs save su jais, nepaisant visų pastangų būti nusižeminusiam, pajusdavo nusivylimą savimi. Bet sunkiau už visus pasninkus ar poterius jam buvo įlieti savo gyvenimą į bendrą kitų gyvenimų srovę, visos pastangos buvo bevaisės, ir galiausiai sieloje liko tuštuma podraug su stiprėjančiomis abejonėmis ir svyravimais. Jo sielai atėjo nykos metas, kada atrodė, jog net patys sakramentai virto išdžiūvusiais šaltiniais. Išpažintis pasidarė priemone išsivaduoti nuo smulkių suklydimų, dėl kurių jis neatgailavo. Realus komunijos priėmimas nebeteikdavo tokių palaimingų nekalto atsidavimo akimirkų, kokias teikdavo simbolinės komunijos, kurias jis kartais atlikdavo po suartėjimo su Švenčiausiuoju Sakramentu. Suartėti jam padėdavo sena apsitrynusi šventojo Alfonso Ligvorio[5] knyga išblukusiomis raidėmis ir aptriušusiais pageltusiais lapais. Jos puslapiai, kuriuose „Giesmių giesmės“ eilės buvo perpintos su komuniją priimsiančio žmogaus maldomis, jo sieloje prikeldavo nublankusį karštos meilės ir nekalto atsako pasaulį. Atrodydavo, kad negirdimas balsas glosto jo sielą, giria ją ir garbina, ragina pakilti sužieduotuvėms ir iškeliauti, ragina ją, sužadėtinę, pažvelgti nuo Amano viršūnių, nuo kalnų leopardo[6], o siela atsiduodama tokiu pat negirdimu balsu atsako: *„Inter ubera mea commorabitur“**[7].

Ši atsidavimo idėja jam buvo pavojingai patraukli dabar, kai jis vėl pajuto atkaklų kūno balsą, kuždantį sielai per poterius ir meditacijas. Žinojimas, jog vieninteliu nuolaidos aktu, susimąstymo akimirka jis gali sunaikinti visa, ką yra pasiekęs, jam teikė didžiulį savo galios pojūtį. Atrodė, tartum būtų jautęs potvynio vandenį lėtai artėjant prie plikų kojų ir laukęs, kol pirma silpnutė, nedrąsi, begarsė bangelė lyžtelės įkaitusią odą. Paskui, beveik tą patį mirksnį, kai jau turi lyžtelti, beveik ant pat nuodėmės ribos, jis staiga pasijusdavo stovįs sausumoje, toli nuo potvynio, išsigelbėjęs valios aktu ar trumpute malda, ir, sidabrinei potvynio linijai vėl iš tolo lėtai artėjant prie jo kojų, nuo minties,

* Tarp mano krūtų ilsisi (*lot.*).

jog jis nepasidavė ir visko nesunaikino, džiaugsmingas savo galios pajautimas ir pasitenkinimo virpulys vėl sukrėsdavo sielą.

Daug kartų šitaip išvengęs pagundų potvynio, jis ėmė nerimauti, ar neapvogs šitaip savęs, ar po truputį neišbarstys Dievo malonės, kurios prarasti nenorėjo. Įsitikinimas savo tvirtumu priblėso, ir prisidėjo neaiški baimė, jog jo siela nejučia bus puolusi. Per didelį vargą jis susigrąžindavo pirmykštį įsitikinimą, kad yra Dievo malonėje, tikindamas save, jog maldomis gynęsis nuo kiekvienos pagundos ir jog malonė, kurios jis meldė Dievą, buvusi jam suteikta, nes Dievas privalėjęs ją suteikti. Pats pagundų dažnumas ir stiprumas rodė, kokie teisingi buvo jo girdėti pasakojimai apie šventųjų gundymus. Dažnos ir stiprios pagundos buvo įrodymas, kad sielos tvirtovė laikosi ir kad velnias siunta, norėdamas ją paimti.

Dažnai, jam pasakius per išpažintį abejones ir suklydimus — trumpalaikį užsimiršimą meldžiantis, nereikšmingą pyktelėjimą ar užsispyrimą, pasireiškusį žodžiais ar veiksmais,— nuodėmklausys, prieš duodamas išrišimą, paprašydavo pasakyti kokią nuodėmę iš praeities. Jis ją pasakydavo su nusižeminimu ir gėda ir vėl dėl jos atgailaudavo. Jausdavosi pažemintas ir sugėdintas, galvodamas, jog niekad nebus visiškai nuo jos išvaduotas, kad ir kaip šventai gyventų, kad ir kokio dorumo ar tobulumo pasiektų. Neramus kaltės jausmas niekad jo neapleis: jis eis išpažinties, atgailaus ir gaus išrišimą, vėl eis išpažinties, vėl atgailaus ir vėl gaus išrišimą, bet vis tuščiai. Gal ta pirmoji skubota išpažintis, pragaro baimės padiktuota, nebuvo gera? Gal, susirūpinęs tik dėl neišvengiamos bausmės, jis nepakankamai nuoširdžiai atgailavo už savo nuodėmę? Tačiau jis žinojo: tai, kad jis pasitaisė, yra pats tikriausias ženklas, jog ta jo išpažintis buvo gera ir jog jis nuoširdžiai atgailavo už savo nuodėmę.

„Aš juk pasitaisiau, argi ne?“ — klausė jis savęs.

*

Dvasios tėvas stovėjo lango nišoje, nugara į šviesą, alkūne pasirėmęs į rudą štorą, ir, kalbėdamas ir šypsodamasis, iš lėto tai suringuodavo, tai išringuodavo kitos štoros virvutę. Stivenas stovėjo priešais jį ir pakaitomis stebėjo, kaip virš stogų gęsta ilga vasaros diena ir kaip iš lėto įgudusiai juda kunigo pirštai. Kunigo veidą dengė šešėlis, tačiau už nugaros blėstanti dienos šviesa buvo išryškinusi giliai įdubusius smilkinius ir galvos kontūrus. Klausydamasis Stivenas sekė kunigo

balso intonaciją ir pauzes, tam rimtai ir įtaigiai kalbant apie nereikšmingus dalykus: apie ką tik pasibaigusias atostogas, apie ordino kolegijas užsienyje, apie naujus mokytojus. Rimtas ir įtaigus balsas sklandžiai dėstė savo poringę, o pauzėse Stivenas jautė pareigą pagarbiais klausimais ją pratęsti. Jis žinojo, kad šita šneka — tik įžanga, ir laukė, kas bus toliau. Gavęs žinią, jog yra kviečiamas pas dvasios tėvą, jis visaip bandė atspėti kvietimo tikslą, ir kol sunerimęs kolegijos svetainėje ilgai laukė ateinant dvasios tėvo, žvilgsniu klajodamas sienomis nuo vieno garbaus portreto prie kito, o mintimis — nuo spėlionės prie spėlionės, iškvietimo tikslas pasidarė beveik visai aiškus. Vos spėjęs pagalvoti, kad būtų gerai, jei kokia nenumatyta priežastis sutrukdytų dvasios tėvui ateiti, jis išgirdo durų rankenos brakštelėjimą ir sutanos šiugždesį.

Dvasios tėvas pradėjo šnekėti apie dominikonų ir pranciškonų ordinus[8] ir apie šventojo Tomo ir šventojo Bonaventūro draugystę. Kapucinų apdaras, jo nuomone, esąs pernelyg...

Stivenas šypsena atsakė į atlaidų kunigo šypsnį ir, neturėdamas jokio noro pareikšti savo nuomonę, tarsi dvejodamas nežymiai suraukė lūpas.

— Kiek žinau,— kalbėjo toliau dvasios tėvas,— ir patys kapucinai jau ketina pasekti kitų pranciškonų pavyzdžiu ir atsisakyti tokio apdaro[9].

— Vienuolynuose, manau, liks po senovei? — tarė Stivenas.

— Žinoma, žinoma,— pasakė dvasios tėvas.— Vienuolyne jis visai tinka, bet gatvėj, atvirai kalbant, geriau nedėvėti, ar ne?

— Sakyčiau, su juo gan nepatogu.

— Užtaigi, kad nepatogu. Įsivaizduokit, kai buvau Belgijoj, matydavau, kaip jie per bet kokį orą važinėja dviračiais, abitus pasiraitoję aukščiau kelių! Tikrai juokingas vaizdas. *Les jupes** — taip juos vadina belgai.

Dėl neaiškiai ištartos balsės buvo sunku suprasti žodį.

— Kaip, sakot, vadina?

— *Les jupes.*

— A!

Stivenas vėl nusišypsojo, atsakydamas į šypseną, kurios kunigo veide, dengiamame šešėlio, negalėjo matyti, ir tik jos įvaizdis ar atšvaitas šmėkštelėjo sąmonėje, klausantis duslaus, santūraus balso.

---

* Sijonai (*pranc.*).

Jis ramiai žvelgė prieš save į blėstantį dangų, džiaugdamasis vakaro vėsa ir gęstančia gelsva žara, kuri paslėpė skruostų raudonį.

Moterų aprangos dalykų ar tų švelnių, plonų audinių, iš kurių jie siuvami, pavadinimai jo sąmonėje visados siedavosi su švelniu nuodėmingu aromatu. Vaikystėje jis įsivaizdavo, jog vadžios, kuriomis vadelėjami arkliai,— tai plonos šilkinės juostos, ir buvo pritrenktas, kai Stredbruke[10] pačiupinėjo riebaluotą pakinktų odą. Taip pat jis buvo pritrenktas ir tada, kai pirmą kartą virpančiais pirštais palietė šiurkščią moters kojinės medžiagą, nes iš visko, ką skaitydavo, įsimindavo tik tai, kas atliepė, atspindėjo jo paties būklę, ir moterį drįso vaizduotis tik švelniai kalbančią ir tik švelniais kaip rožės žiedlapiai apdarais.

Tačiau pastaroji frazė kunigo buvo pasakyta ne šiaip sau, nes jis žinojo, kad kunigas tokių dalykų nekalba lengvabūdiškai. Frazė buvo lengvabūdiškai ištarta tyčia, ir jis juto, jog šešėlyje pasislėpusios akys tyrinėja jo veidą. Nebūdamas pajutęs pats savo kailiu, jis suvis netikėjo tuo, ką jam tekdavo girdėti ar skaityti apie jėzuitų suktumą. Visus savo mokytojus, net ir nemėgstamus, jis laikė protingais ir rimtais kunigais, sportiškais ir žvaliais auklėtojais. Įsivaizdavo, kaip rytais jie drąsiai prausiasi šaltu vandeniu ir velkasi švariais vėsiais apatiniais. Per visus metus, pragyventus Klongouze ir Belvederyje, jis gavo tik du kartus liniuote ir, nors tada nukentėjo nekaltai, žinojo, jog daug kartų likdavo nenubaustas. Per visą tą laiką jis niekad nė iš vieno mokytojo neišgirdo lengvabūdiško žodžio; jie jį mokė Kristaus mokslo ir ragino dorai gyventi, o kai jis sunkiai nusidėjo, sugrąžino į doros kelią. Jis jų visados varžydavosi: Klongouze dėl to, kad buvo mėmė, Belvederyje — dėl savo dviprasmiškos padėties. Šis jausmas jam išliko iki pat paskutiniųjų mokslo metų. Nebuvo atsitikimo, kad jis būtų nepaklusęs, nebuvo atsitikimo, kad išdykę draugai būtų sugundę jį sulaužyti tylaus klusnumo įprotį, ir net abejodamas kokiu mokytojo teiginiu, jis niekad nė nepamanydavo suabejoti atvirai. Pastaruoju metu kai kurios jų mintys jam ėmė rodytis naivokos, jis klausėsi jų su gailesčiu ir liūdesiu, tarytum palengva skirdamasis su įprasta aplinka ir paskutinį kartą girdėdamas įprastą šneką. Kartą, kai keletas berniukų pavėsinėje netoli koplyčios šnekėjosi su kunigu, jis išgirdo kunigą sakant:

— Mano nuomone, lordas Makolis[11] tikriausiai per visą gyvenimą nepadarė nė vienos mirtinos nuodėmės, tai yra nė vienos tyčinės mirtinos nuodėmės.

Paskui kažkas iš berniukų paklausė kunigą, ar ne Viktoras Hugo — didžiausias prancūzų rašytojas. Kunigas atsakė, kad, nusigręžęs nuo bažnyčios, Viktoras Hugo ėmęs rašyti daug prasčiau, negu būdamas katalikas.

— Bet daugelis žymių prancūzų kritikų,— pasakė kunigas,— teigia, jog net Viktoras Hugo, nors ir neabejotinai didis rašytojas, stiliaus grynumu nusileidžia Luji Vejo[12].

Raudonis, įsižiebęs Stiveno skruostuose nuo kunigo užuominos, vėl prigeso, o jo akys, kaip ir pirma, ramiai žvelgė į bespalvį dangų. Tačiau galvoje kirbėjo nerami abejonė. Migloti prisiminimai bėgo jam prieš akis: jis pažino veiksmo vietą ir žmones, tačiau jautė, jog nepajėgia juose įžvelgti kai ko svarbaus. Štai jis Klongouze, vaikštinėja palei žaidimų aikštę, stebi varžybas ir iš kriketo kepuraitės valgo saldainius. Keletas jėzuitų su damomis vaikštinėja dviračių keliuku. Sąmonės užkaboriuose aidi kai kurių Klongouze vartotų posakių atbalsiai.

Jo ausys svetainės tyloje vis dar klausėsi tų tolimų atbalsių, kai jis nelauktai pajuto, jog kunigas kreipiasi į jį kitokiu balsu.

— Aš pasikviečiau tave, Stivenai, todėl, kad norėjau pasikalbėti vienu labai svarbiu reikalu.

— Klausau, pone.

— Ar nesi kada pamanęs, kad turi pašaukimą?

Stivenas žiojosi atsakyti „taip“, bet paskui staiga susilaikė. Kunigas laukė atsakymo ir pridūrė:

— Noriu pasakyt, ar nesi kada širdies gilumoje pajutęs, kad norėtum stoti į ordiną? Pagalvok.

— Esu apie tai galvojęs,— atsakė Stivenas.

Kunigas paleido štoros virvutę ir, sunėręs rankas, susikaupęs parėmė jomis smakrą ir susimąstė.

— Tokioje kolegijoje kaip mūsų,— galiausiai tarė jis,— visada atsiranda koks vienas, kartais pora ar trejetas berniukų, kuriuos Dievas pasišaukia tarnauti tikėjimui. Toks berniukas iš savo bendraamžių išsiskiria pamaldumu, rodo kitiems gerą pavyzdį. Jis yra jų gerbiamas; brolijos nariai gal net išrenka jį seniūnu. Ir tu, Stivenai, mūsų kolegijoje esi toks berniukas, tu — mūsų Švenčiausiosios Mergelės brolijos seniūnas. Galbūt mūsų kolegijoje tu ir esi tas berniukas, kurį Dievas ketina pasišaukti pas save.

Nuo pasididžiuojamo tono, pabrėžiančio kunigo balso rimtumą, Stiveno širdis tankiau sutuksėjo.

— Susilaukti tokio pašaukimo, Stivenai,— tarė kunigas,— yra didžiausia garbė, kokią Visagalis gali suteikti žmogui. Joks karalius, joks imperatorius šioje žemėje neturi tokios galios, kokią turi Dievo tarnas kunigas. Joks angelas ar arkangelas danguje, joks šventasis, net ir pati Švenčiausioji Panelė neturi tokios galios, kokią turi kunigas: galią valdyti dangaus karalystės raktus, galią surišti, galią išrišti iš nuodėmių, galią maldomis išvaryti iš Dievo tvarinių juos apsėdusias piktąsias dvasias, galią, valią pašaukti didįjį Aukštybių Viešpatį nužengti ant altoriaus ir priimti duonos ir vyno pavidalą[13]. Kokia tai didi galia, Stivenai!

Girdėdamas šiuose išdidžiuose žodžiuose savo paties išdidžių svajonių atgarsį, Stivenas vėl nukaito. Kiek kartų jis regėjo save kunigu, romiai ir nuolankiai reiškiančiu baugią galią, kuriai lenkiasi angelai ir šventieji! Širdies gilumoje jis dažnai slapčiomis apie tai svajodavo. Regėdavo save, jauną, santūrų kunigą, energingai įeinantį į klausyklą, lipantį altoriaus laipteliais, smilkantį, atsiklaupiantį, atliekantį paslaptingus kunigystės veiksmus, kurie jį žavėjo gyvenimiškumu ir drauge negyvenimiškumu. Miglotame gyvenime, kurį gyveno savo svajonėse, jis balsu ir judesiais mėgdžiodavo įvairius matytus kunigus. Klaupdavosi, kelius praskėsdamas taip, kaip štai tas, smilkytuvą sūpuodavo iš lengvo kaip anas, kai palaiminęs žmones sukdavosi į altorių, jo arnotas prasiskleisdavo kaip štai tam. O labiausiai tuose miglotuose vaizduotės reginiuose jam patikdavo atlikti antraeilį vaidmenį. Jis vengė vaizduotis save laikančiu mišias, nes nemėgo, kad jo asmuo būtų tų paslaptingų ceremonijų centre ir kad apeigose jam būtų skirtos pernelyg aiškios ir nepakeičiamos pareigos. Jis geidė kuklesnių kunigiškų pareigų: įsivaizduodavo, kaip jis, apsirengęs subdiakono drabužiu, per didžiąsias mišias stovi atokiai nuo altoriaus, žmonių pamirštas, su humerolu ant pečių, jo galais suėmęs pateną, arba kaip, atnašavimui pasibaigus, apsivilkęs auksu siuvinėtą diakono dalmatiką, stovi vienu laipteliu žemiau už celebrantą ir, sudėjęs rankas, veidu atsisukęs į žmones, užgieda: „*Ite, missa est*"*. Jei kada ir įsivaizdavo save laikantį mišias, tai tik kaip vaikiškos maldaknygės paveikslėliuose: bažnyčioje nėra žmonių, vien angelas, o prie kuklaus altoriaus — jis, patarnaujamas ministranto, gal kiek jaunesnio už jį. Tik paslaptinguose aukojimo bei sakramentų aktuose jo valia linko pripažinti realų gyvenimą; ir iš dalies dėl to, kad nebuvo nustatyto ritualo,

* Eikite, mišios baigėsi (*lot.*).

jis visada pasijusdavo sukaustytas ir neveiklus — tylomis užgniauždavo pyktį ar puikybę ir tik leisdavosi apkabinamas, nors trokšdavo apkabinti pats.

Pagarbiai tylėdamas, jis dabar klausėsi kunigo kalbos ir dar aiškiau negu jo žodžius girdėjo balsą, raginantį sutikti, siūlantį slaptas žinias ir slaptą galią. Tuomet jis sužinotų, kokia yra burtininko Simono nuodėmė[14] ir kokia yra nuodėmė prieš Šventąją Dvasią, kuriai nėra atleidimo. Jis sužinotų mįslingus dalykus, slepiamus nuo kitų, nuo tų, kurie buvo pradėti ir gimė rūstybėje[15]. Jis sužinotų kitų žmonių nuodėmes, nuodėmingus troškimus, nuodėmingas mintis ir nuodėmingus poelgius; klausykloje, drovioje bažnyčios prieblandoje, jam į ausis savo nuodėmes kuždėtų moterų ir merginų lūpos, tačiau, rankų uždėjimu įvesdintas į kunigystę ir tuo apsaugotas nuo pikto, jis nesutepta siela vėl žengtų prie ramybe spinduliuojančio altoriaus. Nė šešėlio nuodėmės nekristų ant rankų, kuriomis jis pakylėtų ir laužtų ostiją; nė šešėlio nuodėmės nekristų ant jo lūpų, meldžiančių Viešpatį amžiams jį prakeikti, jeigu netikėtų valgąs jo kūną ir geriąs jo kraują. Jis naudotųsi slaptomis žiniomis ir slapta galia, likdamas nenuodėmingas it nekaltas kūdikis, ir iki gyvos galvos būtų kunigas Melchizedeko būdu[16].

— Ryt rytą aš laikysiu mišias,— tarė dvasios tėvas,— kad Visagalis apreikštų tau savo šventą valią. O tu, Stivenai, atlik noveną[17] savo šventajam globėjui, pirmajam kankiniui[18], kurs turi didelę galią pas Dievą, idant Dievas apšviestų tau protą. Tačiau tu, Stivenai, privalai būti visiškai įsitikinęs, jog turi pašaukimą, nes būtų baisu, jeigu vėliau patirtum jo neturįs. Kunigas, atmink, lieka kunigu iki grabo lentos. Iš katekizmo žinai, kad kunigystės sakramentas yra vienas iš tų, kurie suteikiami tik kartą gyvenime, nes jis įspaudžia sieloje neišdildomą dvasinį pėdsaką, kurio niekada negalima panaikinti. Viską reikia gerai pasverti prieš, o ne po laiko. Tai rimtas klausimas, Stivenai, nes nuo jo gali priklausyti tavo nemirtingos sielos išganymas. Bet mudu melsimės Dievui drauge.

Laikydamas atidaręs sunkias paradines duris jis padavė ranką tarytum tikram dvasinio gyvenimo bendrakeleiviui. Stivenas išėjo į plačią laiptų aikštelę ir pajuto, kaip veidą glosto švelnus vakaro oras. Faindleiterio bažnyčios[19] link žingsniavo keturi vaikinai, susiėmę už parankių, linguodami galvas ir žengdami pagal smagią melodiją, kurią koncertina grojo jų vadovas. Muzikos garsai, kaip ir visada pirmieji netikėti akordai, akimirksniu užliejo fantastiškus jo minčių statinius ir sugriovė be skausmo ir be garso, kaip nelauktai atūžusi

banga sugriauna vaikų smėlio bokštus. Šypsodamasis iš banalios melodijos, jis pakėlė akis kunigui į veidą ir, išvydęs jame nykų gęstančios dienos atšvaitą, lėtai ištraukė ranką, ką tik nedrąsiai patvirtinusią sutikimą būti bendrakeleiviu.

Kai nusileido laiptais, jo nerimastingą savianalizę nutraukė ant kolegijos slenksčio pamatytas vaizdas — liūdna kaukė, atspindinti gęstančią dieną. Per sąmonę tada nuslinko niūrus kolegijos gyvenimo šešėlis. Gyvenimas, laukiantis jo,— niūrus, griežtas ir bespalvis, gyvenimas be materialinių rūpesčių. Jis mėgino įsivaizduoti, kaip praleistų pirmą naktį noviciate ir su kokia baime pirmą rytą atsibustų bendrame miegamajame. Šnervėse pajuto slogų ilgų Klongouzo koridorių kvapą ir išgirdo tylų degančių dujų kuždesį. Akimoju visą jo esybę persmelkė nerimas. Karštligiškai pagreitėjo pulsas, ir beprasmių žodžių gausmas be tvarkos išblaškė logiškus argumentus. Plaučiai plėtėsi ir traukėsi tarytum būtų alsavęs drėgnu, šiltu, tvankiu oru, tvyrančiu Klongouzo pirtyje virš drumzlino durpių spalvos vandens.

Kažkoks instinktas, pabudęs nuo šitų prisiminimų, stipresnis už išsilavinimą ar dievobaimingumą, sukildavo kas kartą, kai tik jis priartėdavo prie to gyvenimo, neapčiuopiamas ir svetimas instinktas, verčiantis priešintis. Jį baugino to gyvenimo šaltumas ir griežta tvarka. Įsivaizdavo, kaip žvarbų rytą atsikėlęs drauge su kitais vorele traukia į ankstyvąsias mišias ir bergždžiai mėgina poteriais numalšinti maudulį paširdžiuose. Mintyse matė save, sėdintį tarp kolegijos brolių prie pietų stalo. Kur prapuolė didysis jo drovumas, dėl kurio jam būdavo kančia valgyti ar gerti po svetimu stogu? Kur jojo dvasios išdidumas, dėl kurio laikė save kitokiu negu visi?

Kunigas Stivenas Dedalas, S. J.[20]

Jo pavardė, būsima naujame gyvenime, kilo prieš akis, o paskui suvokė regįs lyg ir kažkieno veidą ar veido spalvą. Spalva — šviesiai plytinė — mainėsi: tai bluko, tai ryškėjo. Ar tai ne ta žalios mėsos spalva, kuria taip dažnai matydavo žiemos rytais raudonuojant nuskustus kunigų pagurklius? Veidas buvo be akių, rūgščios minos ir pamaldus, išmėtytas rožinėmis gniaužiamo pykčio dėmelėmis. Ar nesivaidena jam veidas jėzuito, kurį vieni berniukai pravardžiavo Raudonžiauniu, o kiti Lape Kempbelu?

Jis kaip tik ėjo Gardinerio gatve pro jėzuitų namus ir abejingai pagalvojo, kuris langas būtų jo, jei jis kada įstotų į ordiną. Paskui nusistebėjo, kodėl jis toks abejingas, kodėl jo siela taip toli nuo to, ką jis iki tol vaizdavosi kaip palaimingą prieglobstį, kodėl tokie silpni

ilgus metus griežtoje tvarkoje ir paklusnume jį laikę saitai, kai nedaug trūko, kad aiškiu ir neatšaukiamu žingsniu jis visam laikui — visam laikui — visam gyvenimui ir visai amžinybei — galėjo atimti sau laisvę. Dvasios tėvo balsas, dėstantis išdidžius bažnyčios siekius ir kunigo pareigų slaptingumą bei galią, tuščiai aidėjo jo atmintyje. Siela jo negirdėjo ir neatsiliepė, ir ką tik išklausytas pamokslas dabar atrodė tuščia bereikšmė šneka. Niekados nesūpuos jis smilkytuvo prieš tabernakulį kaip kunigas. Jo lemtis — vengti visuomeninių ar religinių saitų.

Kunigo žodžių išmintis nesujaudino jo iki širdies gelmių. Jam lemta mokytis savo išminties atskirai nuo kitų arba sužinoti kitų išmintį, klaidžiojant tarp pasaulio žabangų.

Pasaulio žabangai traukia į nuodėmes. Jis puls. Jis dar nepuolęs, tačiau puls tyliai, vienu akies mirksniu. Išlikti nenupuolusiam per sunku, per sunku; ir jis pajuto, kaip lemtingą akimirką negirdimai puls jo siela: štai ji puola, puola, bet dar nepuolusi, vis dar nepuolusi, bet tuoj tuoj puls.

Eidamas tilteliu per Tolkos upelę, jis dirstelėjo į nublukusią mėlyną Švenčiausiosios Mergelės koplytėlę, lyg koks paukštis stovinčią ant stulpo vidury kumpio pavidalo lūšnyno. Paskui, pasukęs į kairę, patraukė skersgatviu namo. Paupio pakilumėlėje iš daržų į jį padvelkė rūgštokas supuvusių kopūstų kvapas. Jis nusišypsojo pagalvojęs, jog štai šita netvarka, sumaištis ir pakrikimas tėvų namuose ir augalijos snūdas jo sieloje paims viršų. Paskui jis prisiminė viengungį samdinį, kuris dirbo daržuose už jų namo ir kurį jie praminė Skrybėliuočiu, ir trumpai prajuko. Po minutės jis ir vėl nevalingai susijuokė, įsivaizdavęs, kaip Skrybėliuotis iš pradžių apsidairo į visas keturias puses, o jau tada apmaudžiai beda kastuvą į žemę.

Jis pastūmė neužsklendžiamas priebučio duris ir per tuščią prieškambarį nuėjo į virtuvę. Broliai ir seserys sėdėjo aplink stalą. Visi buvo beveik baigę gerti arbatą, ir mažuose džemo stiklainiuose, atstojančiuose arbatos puodukus, bebuvo tik ant dugno antrą kartą užpiltos arbatos. Ant stalo mėtėsi parudavusios, sulaistytos arbata cukruotos duonos plutos ir kriaukšlės. Šen bei ten telkšojo arbatos balutės, o nulaupyto pyrago minkštime styrojo įsmeigtas peilis nulūžusia dramblio kaulo rankena.

Liūdna, švelni pilkai melsva gęstančios dienos šviesa krito pro langą ir atdaras duris, švelniai glostydama ir ramindama Stiveno širdyje instinktyviai sukilusią sąžinės graužatį. Visa, ko jie negavo,

buvo dosniai duota jam, vyriausiajam, tačiau švelnioje vakaro prieblandoje jis neišvydo jų veiduose nė šešėlio piktumo.

Jis atsisėdo prie jų už stalo ir paklausė, kur tėvas ir motina. Vienas atsakė:

— Veri veršė verjo verap veržiū verrė verti verna vermo[21].

Ir vėl kraustytis! Belvederyje vienas berniukas, toks Felonas, ne kartą, kvailai kikendamas, jį klausinėjo, kodėl jie taip dažnai kraustąsi. Prisiminęs tą kvailą kikenimą, jis staiga piktai suraukė kaktą.

— Kodėl mes vėl kraustomės, leiskite paklausti? — tarė jis.

— Vernes veršei vermi vernin verkas vermus veriš verme verta.

Jauniausiasis brolis kitapus židinio užvedė „Dažnai tylią naktį“[22]. Vienas po kito ėmė pritarti ir kiti, kol pagaliau uždainavo visi choru. Jie taip dainuos ne vieną valandą, dainą po dainos, kol horizonte užges paskutinis blyškus šviesos ruoželis, kol užslinks pirmieji tamsūs nakties debesys ir stos naktis.

Kurį laiką jis klausėsi, o paskui uždainavo ir pats.

Skaudama širdim jis klausėsi nuovargio obertonų jų tyruose nekaltuose balseliuose. Dar nepradėję gyvenimo kelionės, jie jau atrodė pavargę.

Jis girdėjo, kaip šitam chorui pritaria ir daugybe atbalsių jį sustiprina begalės vaikų kartų begalė chorų, ir visuose atbalsiuose girdėjo pasikartojančią nuovargio ir kančios gaidą. Visi atrodė pavargę nuo gyvenimo, dar nepradėję gyventi. Ir jis prisiminė, jog Niumenas šią gaidą girdėjo ir elegiškose Vergilijaus eilutėse, *tarsi pačios Gamtos balsas bylojančiose tą kančią ir nuovargį podraug su geresnio gyvenimo viltimi, kurį visais laikais yra išgyvenę josios vaikai.*

*

Ilgiau laukti jis nebeturėjo kantrybės.

Nuo „Bairono“ aludės durų iki Klontarfo bažnyčios[23] vartų, nuo Klontarfo bažnyčios vartų iki „Bairono“ aludės durų, paskui vėl prie bažnyčios ir vėl prie aludės jis vaikščiojo iš pradžių lėtai, tvirtai statydamas kojas ant šaligatvio plytelių, paskui ėmė derinti žingsnius prie eilėraščių ritmo. Gera valanda praėjo nuo to laiko, kai jo tėvas užsivedė dėstytoją Deną Krosbį į aludę, norėdamas jį išklausinėti dėl universiteto[24]. Gerą valandą laukdamas vaikščiojo pirmyn ir atgal, tačiau ilgiau laukti nebeturėjo kantrybės.

Jis staiga pasuko link Bulio[25] ir paspartino žingsnį, kad tėvas skardžiu švilptelėjimu nepašauktų grįžti, ir po kelių minučių, praėjęs pro policijos pastatą, pasuko už kampo ir pasijuto saugus.

Taip, motina dėl universiteto nepritarė, tą jis suprato iš jos abejingo tylėjimo. Tačiau jos skeptiškumas jį žeidė skaudžiau negu tėvo tuščiagarbiškumas, ir jis šaltai prisiminė iš jos akių matęs, kaip tikėjimas, kuris jo sieloje blėso, jos širdyje augo ir stiprėjo. Kažkoks neaiškus priešiškumas motinai už jos neištikimybę susikaupė jo širdyje ir užtemdė mintis lyg debesis, o kai debesis nuslinko ir nuskaidrėjusi sąmonė vėl prisipildė sūniško paklusnumo, jis miglotai ir be gailesčio suvokė, jog tarp jų atsirado plyšys.

Universitetas! Vadinasi, jis prasmuko pro sargybinius, jo vaikystės sargus, kurie stengėsi sulaikyti jį pas save, pajungti savo valiai, priversti tarnauti savo tikslams. Pasitenkinimas ir pasididžiavimas pakaitomis supo jį it aukštos lėtos bangos. Tikslas, kuriam tarnauti jis buvo gimęs, tačiau kurio dar pats nežinojo, nematomu taku išvedė į saugią vietą, o dabar viliojo ir vėl, ir prieš jį vėrėsi nauji horizontai. Jam atrodė, jog girdi gūsingą muziką, tai tonu aukštesnę, tai kvarta žemesnę, tai vėl tonu aukštesnę, tai tercija žemesnę it trišakių liepsnų gūsius, pliūpčiojančius vidunaktį iš girios. Tai buvo pasakiška preliudija, be pabaigos ir be formos, ji smarkėjo ir greitėjo, liepsnos nebespėjo pliūpčioti į taktą, ir jam atrodė, kad girdi, kaip po šakomis ir žolėmis bėga laukiniai žvėreliai tapsėdami it lietaus lašai į lapus. Kiškiai ir triušiai, elniai ir antilopės urėte urėjo per sąmonę, kol pagaliau tapsėjimas nutilo, ir atmintyje suskambo iškilni Niumeno kadencija: „Kurių kojos kaip elnių, ir ištiestos amžinos rankos po jaisiais“[26].

To migloto vaizdinio iškilnumas jam priminė, kokių prakilnių pareigų jis atsisakė. Visą vaikystę jis svajojo apie tai, ką laikė savo lemtimi, o kai atėjo metas paklusti šaukimui, jis neatsispyrė savavališkam instinktui ir atsimetė. Dabar jau nebe laikas: jo kūnas niekados nebus pateptas šventimų aliejais. Jis atsisakė. Kodėl?

Ties Dolimauntu jis pasuko iš kelio jūros link ir, užlipęs ant lengvo medinio tilto, pajuto, kaip dreba lentos nuo sunkių kaustytų batų. Būrys Krikščionių brolijos mokinių grįžo nuo Bulio ir pora po poros lipo ant tilto. Netrukus visas tiltas drebėjo ir dundėjo. Paprasti veidai slinko pro šalį pora po poros, pageltę, išraudę ar pamėlę nuo jūros oro, ir, stengdamasis žiūrėti į juos laisvai ir abejingai, jis pajuto, kaip jo paties veidas užsiplieskė iš gailesčio ir gėdos. Pykdamas ant savęs, jis stengėsi paslėpti nuo jų savo veidą,— nudūrė akis į seklų sūkuriuo-

jantį vandenį po tiltu, bet ir ten atsispindėjo jų šilkiniai cilindrai, kuklios siaurutės apykaklės ir dukslūs vienuoliški apsiaustai.

Brolis Hikis.

Brolis Kveidas.

Brolis Makardlis.

Brolis Kju.

Jų dievobaimingumas toks pat, kaip ir jų pavardės, kaip jų veidai, kaip jų rūbai, ir buvo beprasmiška įtikinėti save, jog jų nuolankios, atgailaujančios širdys, galimas daiktas, moka kur kas didesnę pamaldumo duoklę, negu jis kada nors yra mokėjęs, dešimteriopai mielesnę Dievui negu jo rafinuotas dievotumas. Buvo beprasmiška žadinti savyje kilniadvasiškumą, sakyti sau, jog jeigu jis kada nors ateitų prie jų vartų, nusikratęs puikybės, susibaigęs, skarmaluotas elgeta, jie būtų jam dosnūs, mylėtų jį kaip patys save. Beprasmiška ir apmaudu, pagaliau, priešintis savo paties šaltam įsitikinimui, kad meilės įsakymas liepia mylėti savo artimą kaip save patį ne tokio pat stiprumo ir patvarumo meile, o tokia, kaip save patį.

Jis prisiminė frazę iš savo užrašų knygutės ir tyliai sau ištarė: „Obuolmušių jūros debesų diena“[27].

Ši frazė ir diena, ir gamtovaizdis susiliejo į harmoningą akordą. Žodžiai. O gal jų spalvos? Jis leido jiems sužibti ir užgesti atspalvis po atspalvio: saulėtekio auksas, sodų geltonis ir žaluma, bangų žydris, pilkakraštės debesų vilnos. Ne, tai ne spalvos, tai paties sakinio melodija ir harmonija. Vadinasi, ritminis bangavimas jam labiau prie širdies negu prasminės ar spalvinės asociacijos? O gal jam, tiek silpno regėjimo, kiek ir droviam, žėrinčio jutiminio pasaulio atspindys per spalvingos, puošnios kalbos prizmę teikia mažesnį malonumą negu savo vidinio emocijų pasaulio kontempliacija, tobulai išreikšta skaidriu, lanksčiu, retorišku stiliumi?

Nuo drebančio tilto jis vėl nužengė ant tvirtos žemės. Tą akimirką jam pasirodė, jog oras atvėso, ir, pažiūrėjęs skersom į upę, jis pamatė, kaip atskriejęs škvalas staiga sudrumstė ir pašiaušė vandenį. Širdį lengvai nudiegė, gerklę lengvai sugniaužė, ir jis dar sykį pajuto, kaip jo kūnas bijo šalto, nežmoniško jūros dvelksmo, tačiau jis nepasuko į kairę, per kalvas, o ėjo tiesiai uolų gūbriu, vedančiu upės žiočių link.

Padūmavusi saulė blausiai švietė į pilką vandenų maršką ten, kur upė įteka į įlanką. Tolumoje, išilgai lėtos Lifio srovės, dangus buvo išraižytas lieknų stiebų, o dar toliau miglos apgaubtas plytėjo neryškus miestas. Lyg išblukusį paveikslą gobelene per belaikę erdvę regėjo

jis septintąjį krikščionijos miestą[28], seną kaip žmogaus nuovargis, tokį pat seną, tokį pat nuvargusį ir taip pat kantriai kenčiantį vergovę, kaip ir tingmouto laikais[29].

Nusiminęs jis pakėlė akis į lėtai slenkančius obuolmušius jūros debesis. Amžini klajūnai, jie traukė per dangaus dykumas, keliavo aukštai virš Airijos vakarų link. Europa, iš kurios jie buvo atėję, plytėjo ten, už Airių jūros, Europa svetimkalbė, išraižyta lygumų, apjuosta girių ir tvirtovių, Europa apsikasusių tranšėjomis, mūšin pasirengusių tautų. Lyg padrika melodija galvoje skambėjo kažkokie prisiminimai ir vardai, kuriuos jautė ant liežuvio galo, tačiau nė akimirką negalėjo išlaikyti atmintyje; paskui muzika tarsi ėmė tolti, tolti, tolti, ir nuo kiekvieno miglotos muzikos ratilo, atrodė, kaskart atskyla viena ištęsta šaukianti gaida, it žvaigždė perskrodžianti tylos tamsą. Štai ir vėl! Ir vėl! Ir vėl! Šaukė balsas iš anapus pasaulio.

— Sveiks, Stefanos!

— Štai — legendinis Dedalas!

— Ai!.. Klausyk, Dvejeri, baik, arba kai vošiu... Ai!

— Vyras, Tauseri! Murkdyk jį, murkdyk!

— Eik šen, Dedalai! Bus Stefanumenos! Bus Stefaneforos![30]

— Murkdyk jį, Tauseri! Murkdyk!

— Gelbėkit! Gelbėkit!.. Oi!

Jis atpažino juos iš balsų anksčiau negu iš veidų. Vien nuo šlapių besigrumdančių nuogalių vaizdo jį nukrėtė šiurpuliai. Jų kūnai, vieni numirėliškai balti, kiti nutvieksti blyškios auksinės šviesos, treti saulės raudonai nudeginti, žvilgėjo nuo jūros vandens. Šaltu šlapiu žvilgesiu blizgėjo ir akmuo, nuo kurio jie nardė, bet kaip užristas ant kitų akmenų ir siūbuote siūbuojantis nuo kiekvieno atsispyrimo, ir grubiai tašyti akmenys nuolaidaus bangolaužio, ant kurio jie dūkdami ropštėsi. Rankšluosčiai, kuriais jie daužė vieni kitus, buvo sunkūs nuo šalto jūros vandens, ir sumirkę šaltu sūriu vandeniu buvo jų sulipę plaukai.

Iš pagarbos bičiuliams jis sustojo ir ėmė žvaliai atsikirtinėti. Kokie beveidžiai dabar jie atrodė: Šiulis — be plačios, nuolat prasegtos apykaklės, Enisas — be raudono diržo su sagtimi-gyvate ir Konolis be savo striukės nuplėštais kišenių atvartais! Skaudu buvo matyti juos tokius, kankinamai skaudu matyti brendimo požymius, kurie jų pasigailėtiną nuogumą darė atstumiantį. Gal būryje ir erzelyje jie ieškojo prieglobsčio nuo slaptos baimės, slypinčios jų sielose? Ir jis prisiminė, kokią baimę tylumoje, toli nuo jų, jam kėlė jo paties kūno paslaptis.

— Stefanos Dedalos! Bus Stefanumenos! Bus Stefaneforos!

Toks erzinimas jam buvo ne pirmiena, bet dabar tai glostė ramią, išdidžią jo puikybę. Dabar, kaip niekad anksčiau, neįprasta jo pavardė jam skambėjo pranašiškai. Toks belaikis regėjosi pilkas šiltas oras, tokia nepastovi ir beasmenė jo paties nuotaika, kad visi amžiai jam atrodė kaip vienas. Prieš minutę pro miglų apgaubto miesto skraistę jam pasivaideno senosios danų karalystės pamėklė[31]. Dabar, girdėdamas legendinio meistro[32] vardą, jis tarsi klausėsi miglinų bangų šniokštimo ir regėjo, kaip sparnuotas siluetas skrenda virš bangų ir lėtai kyla aukštyn. Kas tai? Senoviškas piešinėlis kokios viduramžiškos pranašysčių ir simbolių knygos puslapio pradžioje — žmogus, it sakalas skrendantis virš jūros į saulę, pranašystė tikslo, kurio siekti jam yra lemta ir kurio link jis brido per vaikystės ir paauglystės miglas, simbolis menininko, iš inertiškos žemės medžiagos kuriančio naują, lakią, neapčiuopiamą, amžinai tveriančią esybę?

Jam suspurdėjo širdis, kvėpavimas sutankėjo, ir laukiniška dvasia sukrėtė kūną lyg būtų ėmęs kilti į saulę. Širdis jam spurdėjo iš baimės, o siela skriejo. Jo siela sklendė anapus pasaulio, o kūnas, jo kūnas, akimirksniu nuskaistėjo, atsikratė netikrumo, suspindo ir susiliejo su dvasios stichija. Skrydžio ekstazėje jo akys spindėjo, burna godžiai gaudė orą, o vėjo košiamas kūnas virpėjo, netilpo savyje, spinduliavo.

— Viens! Du!.. Saugokis!

— Ei, po šimts, aš skęstu!

— Viens! Du! Trys! Op!

— Sekantis! Sekantis!

— Viens!.. Ech!

— Stefaneforos!

Jam kuteno gerklę — taip norėjosi klykteleti it aukštai iškilusiam sakalui ar ereliui, skardžiai suklykti vėjams apie savo išsivadavimą. Tai gyvenimas šaukė jo sielai — ne kimiu, šiurkščiu balsu pasaulio, kur viešpatauja pareigos ir neviltis, ne tuo nežmogišku balsu, kuris šaukė jį į nykią altoriaus tarnybą. Laukiniško skrydžio akimirka jį nuo visko išvadavo, ir neištartas triumfo šūksnis pervėrė smegenis.

— Stefaneforos!

Kas tai dabar, jei ne įkapės, nusimestos nuo mirtingo kūno, ta dienąnąkt jį lydėjusi baimė, jį kaustęs netikrumas, iš vidaus ir iš išorės kamavusi gėda,— įkapės, karsto drobulė?

Jo siela pakilo iš vaikystės kapo, nusimetė įkapes. Taip! Taip! Taip! Kaip ir jo bendrapavardis didysis meistras, jis iš sielos laisvės ir galios sukurs naują esybę, gyvą, lakią, gražią, nematerialią, amžiną.

Jis nervingai nušoko nuo akmens, nebeįstengdamas numalšinti verdančio kraujo. Jautė, kaip dega skruostai, o iš gerklės veržiasi daina. Kojas traukė klajoti, žygiuoti į žemės kraštą. Pirmyn! Pirmyn! — tarsi šaukė širdis. Vakaras apgaubs jūrą, naktis — lygumas, aušra nušvis prieš klajūno akis ir parodys jam nepažįstamus laukus, kalvas ir veidus. Tik kur?

Jis pažvelgė į šiaurę, Houto[33] link. Sekliojoje bangolaužio pusėje jūra buvo atsitraukusi už dumblių ruožo, ir vanduo sparčiai slūgo išilgai visos pakrantės. Bangelių lyžčiojamas, jau kyšojo šiltas ir sausas ovalinis smėlio plotas. Tai šen, tai ten seklumoje žvilgėjo šiltos smėlio salelės, ir aplink jas, aplink ovalinį plotą ir tarp seklių paplūdimio upeliukų vaikštinėjo pusplikės figūros ir kažką rankiojo.

Po minutės, kitos jis jau buvo basas, kojinės — kišenėse, o brezentiniai batai, surišti raiščiais, permesti per petį; šėgžme tarp akmenų susiradęs smailą druskų apėstą lazdą, nusikabarnojo bangolaužiu žemyn.

Seklumoje buvo susidaręs ilgas upeliukas, ir, lėtai brisdamas prieš srovę, jis stebėjosi nesibaigiančiu dumblių plūsmu. Smaragdiniai, juodi, rusvi, žalsvi, jie supdamiesi ir sukdamiesi plaukė su srove. Upeliuko vandenyje, tamsiame nuo nesibaigiančio dumblių plūsmo, atsispindėjo aukštai dangumi plaukiantys debesys. Debesys virš jo galvos plaukė tyliai, ir tyliai plaukė dumbliai palei jo kojas, ir pilkas šiltas oras buvo tykus, o gyslose dainavo naujas nerimastingas gyvenimas.

Kur dabar jo paauglystė? Kur jo siela, atstūmusi savąją lemtį, idant vienumoje galėtų mąstyti apie gėdingas žaizdas ir karaliautų varganame, apgaulingame būste, apsitaisiusi išblukusiomis įkapėmis ir vainikais, vystančiais nuo prisilietimo? Arba kur jis pats?

Jis buvo vienas. Atsiskyręs nuo pasaulio, laimingas, pajutęs neramų gyvenimo pulsą. Vienas, jaunas, ryžtingas, netelpantis savyje, vienas gryno oro ir sūrių vandenų platybėse, miglotoje pilkoje saulės šviesoje, tarp jūros dovanų — kiaukutų ir dumblių, tarp ryškiaspalviais lengvais rūbais vilkinčių vaikų ir merginų, tarp ore skardenančių vaikiškų ir mergiškų balsų.

Prieš jį upeliuko viduryje stovėjo mergaitė, stovėjo sau viena ir nejudėdama žvelgė į jūrą. Ji atrodė tarsi burtais paversta būtybe, panašia į neregėtą, gražų jūros paukštį. Ilgos lieknos nuogos kojos buvo grakščios kaip gervės ir baltutėlės, ir tik vienoje vietoje lyg koks ženklas buvo prilipęs smaragdinių dumblių pluoštelis. Šlaunys, stores-

nės, dramblio kaulo spalvos, buvo nuogos beveik iki klubų, kur kelnaičių nėriniai baltavo tarsi minkšti pūkai. Skalūno mėlynumo sijonas buvo drąsiai užkasotas iki juosmens ir lyg kregždutės uodega nusileidęs už nugaros. Jos krūtinė buvo it paukščio, švelni ir putni, putni ir švelni tartum kokios tamsiaplunksnės balandės. Tačiau ilgi šviesūs plaukai buvo mergiški, ir mergiškas, stebuklingo maraus grožio buvo jos veidas.

Ji stovėjo viena ir nejudėdama žvelgė į jūrą, o pajutusi, jog netoliese stovi jis ir susižavėjusiomis akimis ją stebi, pakėlė galvą ir ramiai, nei droviai, nei įžūliai pasižiūrėjo į jį. Ilgai ilgai ji žiūrėjo, o paskui ramiai nuleido akis žemyn, į upelį, ir koja iš lengvo ėmė judinti vandenį. Vos girdimas švelnus vandens tikščiojimas sutrikdė tylą, švelnus, vos girdimas, kuždantis, švelnus it varpo skambėjimas per sapną, tikšt tikšt, tikšt tikšt, ir švelnus raudonis suvirpo jai ant skruosto.

„Dieve tu mano!“ — suriko Stiveno siela, žemiško džiaugsmo kupina.

Jis staiga nusisuko ir pasileido per seklumą. Jo skruostai liepsnojo, kūnas degė, rankos kojos drebėjo. Pirmyn ir pirmyn, pirmyn ir pirmyn jis žengė smėlėtu krantu, lyg pašėlęs giedodamas jūrai, visu balsu sveikindamas naują gyvenimą, pasveikinusį jį.

Jos atvaizdas amžinai įsispaudė į jo sielą, ir nė vienas žodis nesutrikdė šventos jo ekstazės tylos. Jos akys pašaukė jį, ir jo siela su džiaugsmu atsiliepė į tą šauksmą. Gyventi, klysti, kristi, triumfuoti, gyvenimą perkurti į naują gyvenimą! Žemiškas angelas pasirodė jam, mirtingos jaunystės ir grožio angelas[34], pasiuntinys iš prašmatnių gyvenimo rūmų, ir per ekstazės akimirką prieš jį atvėrė visokių paklydimų ir šlovės vartus. Pirmyn ir pirmyn, pirmyn ir pirmyn!

Jis staiga sustojo ir tyloje išgirdo, kaip tvaksi jo širdis. Kur jo atklysta? Kiek dabar valandų?

Aplink nesimatė jokio žmogaus ir nesigirdėjo jokio garso. Tačiau atoslūgis buvo besibaigiąs, ir diena jau slinko vakarop. Jis apsisuko ir bėgte pasileido kranto link, nekreipdamas dėmesio į aštrius akmenukus; tarp smėlio kauburių, apaugusių žolės kupstais, aptiko ramią lomelę ir atsigulė, kad vakaro ramybė ir tyla apmalšintų kraujo šėlsmą.

Virš savęs juto milžinišką abejingą skliautą ir begarsį dangaus kūnų judėjimą, o po savimi — žemę, žemę, jį pagimdžiusią ir priglaudusią prie savo krūtinės.

Suglebęs nuo snūdulio, jis užsimerkė. Akių vokai virpėjo, tarsi

jusdami didingą ciklišką žemės ir jos sargų judėjimą, virpėjo, tarsi jusdami keistą kažkokio nepažįstamo pasaulio šviesą. Jo siela alpėdama grimzdo į kažkokį nepažįstamą pasaulį, fantastišką, miglotą, neryškų lyg po vandeniu, kur judėjo paūkavę siluetai ir būtybės. Kas tas pasaulis — šviesos mirgėjimas ar gėlės žiedas? Švytėdamas ir virpėdamas, virpėdamas ir plisdamas lyg brėkštanti žara, lyg besiskleidžiantis gėlės žiedas, jis plėtėsi nesibaigiančiais ratilais, nušvisdamas tamsiai raudonai, išsiskleisdamas ir nublykšdamas iki šviesiausio atspalvio rožės, žiedlapis po žiedlapio, šviesos banga po bangos, užliedamas visą dangų švelniu tolydžio tamsėjančiu raudoniu[35].

Buvo jau vakaras, kai jis pabudo, ir smėlis bei sausos jo guolio žolės nebešvytėjo. Jis lėtai atsikėlė ir, prisiminęs per miegą patirtos ekstazės malonumą, atsiduso.

Užkopė ant smėlio kalvos ir apsidairė. Buvo jau vakaras. Jauno mėnesio kraštas buvo įsirėžęs į blyškias horizonto platybes, kraštas sidabrinio lanko, įsmigusio į pilką smėlį, o potvynio bangos, tyliai kuždėdamos, sparčiai artėjo prie kranto, iš visų pusių semdamos tolimas paplūdimio pakilumėles it kokias salas, kur dar dūlavo keletas žmogystų.

V

Jis iki dugno išgėrė trečią puodelį silpnos arbatos ir, spoksodamas į tamsius tirščius, ėmė graužti ant stalo išmėtytas kepintos duonos pluteles. Duobelė gelsvose arbatžolėse juodavo tarsi akivaras, o skystis joje buvo panašus į tamsų, durpių spalvos vandenį Klongouzo pirtyje. Iš ką tik perraustos lombardo kvitų dėžutės ties alkūne jis išsiblaškęs vieną po kito riebaluotais pirštais traukė mėlynus ir baltus kvitus, prikraigliotus, nešvarius ir suglamžytus, su įkeitėjų — Deilio arba Makivojaus — pavardėmis.

1 pora aulinių batų.

1 puspaltis.

3 smulkūs daiktai ir baltiniai.

1 vyriškos kelnės.

Paskui jis atstūmė juos į šalį ir susimąstęs įsižiūrėjo į dėžutės dangtelį, dėmėtą nuo sutrėkštų utėlių, ir vangiai paklausė:

— Kažin kiek dabar skuba mūsų laikrodis?

Motina atvertė seną žadintuvą, gulintį vidury židinio atbrailos, ir pamačiusi, kad jis rodo be penkiolikos dvylika, vėl paguldė ant šono.

— Valandą dvidešimt penkias,— atsakė ji.— Tikras laikas dabar — dvidešimt vienuoliktos. Turėtum paskubėti į paskaitas, dievaži.

— Pataisykit man kur nusipraust,— pasakė Stivenas.

— Keite, pataisyk Stivenui kur nusipraust.

— Bude, pataisyk Stivenui kur nusipraust.

— Negaliu, neturiu kada. Pataisyk tu, Mege.

Kai emaliuotas dubuo buvo įstatytas į prausyklą, o ant krašto užkarta sena prausiamoji pirštinė, Stivenas leido motinai nuplauti sprandą, iškrapštyti ausis ir nosies šnerves.

— Kur tai matyta,— tarė ji,— universiteto studentas toks murzius, kad močiai reikia jį praust!

— Bet tau tas malonu,— ramiai atsakė Stivenas.

Viršuje pasigirdo ausis rėžiantis švilpimas, tad motina įbruko jam į rankas drėgną chalatą ir tarė:

— Šluostykis ir greičiau eik, dėl dievo meilės.

Po pakartotino, piktai ištęsto, šaižaus švilpimo viena iš mergaičių nuėjo prie laiptų.

— Kas yra, tėte?

— Ar tas tinginys kipšo vaikas, tavo brolis jau išėjęs?

— Išėjęs, tėte.

— Nemeluoji?

— Nemeluoju, tėte.

— Hm!

Mergaitė grįžo, ženklais rodydama Stivenui, kad greičiau smuktų pro galines duris. Stivenas nusijuokė ir tarė:

— Jeigu aš kipšo vaikas, tai įdomu, kas tada kipšas.

— Kaip tau, Stivenai, ne gėda? — pasakė motina.— Oi grauši kada nors nagus, kam įkėlei ten koją. Aš gi matau, koks tu pasikeitęs.

— Viso gero visiems,— šypsodamasis pasakė Stivenas ir atsisveikindamas pakštelėjo pirštų galiukus.

Skersgatvis už terasos[1] buvo žliuginas, ir, iš lėto statydamas kojas tarp šlapių šiukšlių krūvų, jis išgirdo, kaip vienuolių beprotnamy už sienos klykia pamišusi vienuolė:

— Jėzau! Vajėzau! Jėzau!

Jis piktai krestelėjo galvą, norėdamas nuvyti tą klyksmą šalin, ir

nuskubėjo, slydinėdamas per ištežusias atmatas, pasibjaurėjimo ir kartėlio sugelta širdimi. Tėvo švilpimas, motinos bambėjimas, nematomos beprotės klyksmas susiliejo į chorą balsų, žeidžiančių ir galinčių pažeminti jo jaunatvišką išdidumą. Jis su pasibjaurėjimu ginė iš širdies net jų atbalsius, tačiau, kai eidamas gatve pajuto, kaip pro aplytus medžius smelkiasi pilka ryto šviesa, ir užuodė keistą aitrų šlapių lapų ir žievės kvapą, jo siela atsikratė visų skaudulių.

Sulyti gatvės medžiai pažadino, kaip visada, mintis apie merginas ir moteris iš Gerharto Hauptmano dramų[2]; ir mintys apie blausų jų liūdesį bei šlapių šakų kvapas susiliejo į vieną tylaus džiaugsmo pojūtį. Ryto kelionė per miestą prasidėjo, ir jis iš anksto žinojo, kad, brisdamas per Fervju[3] purvynus, galvos apie vienuolišką sidabro gijom ataustą Niumeno prozą; kad žingsniuodamas Nort Strendo gatve ir abejingai dirsčiodamas į maisto parduotuvių vitrinas, prisimins niūrų Gvido Kavalkančio[4] nusiteikimą ir nusišypsos; kad ties Berdo akmenų tašykla Telbot Pleise it atšiaurus vėjas į jį padvelks Ibseno dvasia[5], dvasia valiūkiško jaunatvės grožio; ir kad eidamas pro suodiną uosto krautuvėlę kitapus Lifio, jis kartos Beno Džonsono dainą, prasidedančią žodžiais:

Atsiguliau, nors nebuvau pavargęs[6].

Kai nusibosdavo ieškoti paskliduose Aristotelio ar Akviniečio posakiuose grožio esmės, atgaivą jis dažnai rasdavo elegantiškose elžbietiečių[7] eilėse. Jo protas tarsi dvejojantis vienuolis dažnai stabteldavo šešėly po ano amžiaus langais pasiklausyti liūdnos ir pašaipios liutnininkų muzikos ar smagaus gatvės mergšių kvatojimo, kol per grubus juokas, laiko nublukinta frazė apie atsitiktinį meilės nuotykį ar nuplėštą garbę užgaudavo jo vienuolišką išdidumą ir pavarydavo jį iš jo slėptuvės.

Mokytumas, kuriam, kaip visi buvo įsitikinę, jis skyrė dienų dienas, neturėdamas kada nė pabendrauti su bendraamžiais, tebuvo rinkinys lakoniškų sakinių iš Aristotelio poetikos ir psichologijos[8] ir iš „*Synopsis Philosophiae Scholasticae ad mentem divi Thomae*“[9]. Jo mintys buvo aptrauktos abejonių ir nepasitikėjimo ūkanų, bet tarpais jas perskrosdavo ir intuicijos žaibai, ir tokie ryškūs, jog tomis akimirkomis aplinkinis pasaulis prapuldavo iš po kojų lyg ugnies prarytas, o paskui jam lyg kas sukaustydavo liežuvį, ir jis žvelgdavo žmonėms į akis nieko nesakančiu žvilgsniu, nes jausdavo, kad grožio dvasia siaučia jį tarsi mantija ir kad bent svajonėse patyrė, kas yra didu. Bet kai ši trumpa nebylaus išdidumo akimirka praeidavo, jis su džiaugsmu pasinerdavo

į įprasto gyvenimo sūkurį ir be baimės, lengva širdimi žengdavo savo keliu per miesto skurdą, triukšmą ir tingulį.

Prie kanalo ties afišų lenta jis sutiko džiovininką lėlės veidu, su skrybėle be atbrailų, aklinai užsagstytu šokoladišku paltu; smulkiais žingsneliais tas leidosi nuo tilto, it skeptrą laikydamas prieš save suskleistą skėtį. Tikriausiai vienuolika, pagalvojo jis ir kyštelėjo galvą į pieno parduotuvę pasižiūrėti, kiek laiko. Laikrodis parduotuvėje rodė be penkių penkias, tačiau nusisukęs jis išgirdo, kaip kažkur netoliese nematomas laikrodis sparčiai ir aiškiai išmušė vienuolika. Išgirdęs jis nusijuokė, nes prisiminė Makeną: tas storulis su medžiotojo švarku ir bridžiais, su šviesia espanjole tarsi stovėjo vėjyje ant Hopkinso gatvės kampo ir sakė:

— Jūs, Dedalai, antivisuomeniškas padaras, susirūpinęs tik savimi. Aš ne toks. Aš demokratas ir darbuosiuosi ir veiksiu dėl socialinės laisvės ir visų klasių ir lyčių lygybės Jungtinėse būsimosios Europos Valstybėse.

Vienuolika! Vadinasi, nebespėjo ir į antrą paskaitą. Kokia šiandien diena? Jis stabtelėjo prie kiosko perskaityti laikraščio antraštės. Ketvirtadienis. Nuo dešimtos iki vienuoliktos anglų kalba, nuo vienuoliktos iki dvyliktos — prancūzų, nuo dvyliktos iki pirmos — fizika. Jis pagalvojo apie anglų kalbos paskaitą ir, nors būdamas toli, pasijuto sudirgęs ir bejėgis. Matė nuolankiai nuleistas galvas kurso draugų, užsirašinėjančių kas liepiama: vardinius apibrėžimus, esminius apibrėžimus, pavyzdžius ar gimimo ir mirties datas, svarbiausius kūrinius ir pagrečiui palankią ir nepalankią kritiką. Jo paties galva nenuleista, nes mintimis jis klajoja toli nuo čia, ir jį, ar žvelgia į bendrakursių būrelį, ar žiūri pro langą į apleistą parką, persekioja nykus drėgno, priplėkusio rūsio kvapas. Tiesiai prieš jį viename iš pirmųjų suolų virš palinkusių draugų iškilusi dar viena galva nelyginant kunigo, be nusižeminimo meldžiančio Dievą pasigailėti jį supančių nuolankių tikinčiųjų. Kodėl, pagalvojęs apie Krenlį, jis niekad negali vaizduotėje atgaminti jo viso, o tik galvą ir veidą? Net ir dabar pilko ryto fone jis it prisisapnavusį vaiduoklį regėjo priešais save nukirstą galvą, pomirtinę kaukę, lyg geležine karūna karūnuotą šiurkščiais juodais aukštyn suverstais plaukais. Veidas kunigiškas: blyškus, plačiomis šnervėmis, su juosvais šešėliais po akimis ir ant skruostų, plonomis, bekraujėmis, nežymiai šypsančiomis lūpomis; ir staiga prisiminęs, kaip daugelį dienų ir vakarų pasakodavosi Krenliui apie savo sielos sumaištį, nerimą ir ilgesį, o draugas, užuot ką sakęs, tik klausydavosi

ir tylėdavo, Stivenas buvo betariąs sau, jog tai veidas jaučiančio savo kaltę kunigo, klausančio išpažinties tų, kuriems jis neturi galios duoti išrišimo, jei ne tas atmintyje vėl iškilęs jo tamsių moteriškų akių žvilgsnis.

Šis vaizdinys buvo lyg žingsnis į keistą, tamsų minčių labirintą, bet Stivenas tučtuojau atsitraukė, jausdamas, jog dar ne metas žengti tenai. Tačiau bičiulio abejingumas tarsi skleidė nuodingą mirtiną tvaiką, ir jis pasijuto besidairąs nuo vieno atsitiktinio žodžio į kitą, kairėje ir dešinėje, flegmatiškai stebėdamasis, kaip jie taip lengvai neteko prasmės, kol kiekviena vargana parduotuvės iškaba ėmė jį kerėti tarsi burtažodis, ir, jam žingsniuojant skersgatviu pro krūvas negyvų žodžių, jo siela ėmė gūžtis, seniokiškai dūsaudama. Kalbinė nuovoka nyko iš sąmonės ir liejosi stačiai į žodžius, kurie neklusniu ritmu tai jungėsi į pynę, tai driko kas sau:

Gelsva gebenė ant palangės
Godoja, gailisi ir gedi,
Gebenė geltonuoja gailiai,
Geibi gebenė gailiai gedi.

Ar yra kas nors girdėjęs tokias nesąmones? Dievuli mielaširdingas! Kas girdėjo, kad gebenė gedėtų ant palangės? Gelsva gebenė — tai normalu. Gelsvas dramblio kaulas irgi. O dramblio kaulo gebenė?

Žodžiai „dramblio kaulas“ dabar sušvito smegenyse skaisčiau ir ryškiau už bet kokį dramblio kaulą, išpjautą iš taškuotų dramblio ilčių. *Ivory, ivoire, avorio, ebur.** Vienas iš pirmųjų jo išmoktų lotyniškų posakių skambėjo: *„India mittit ebur“***, ir jis prisiminė rūstų šiaurietišką veidą rektoriaus, mokiusio jį versti Ovidijaus „Metamorfozes“ rafinuotomis frazėmis, tarp kurių keistai skambėdavo žodžiai „paršas“, „molinis dubenėlis“, „lašiniai“. Tas negausias žinias, kurias turėjo apie lotyniško eiliavimo taisykles, jis buvo gavęs iš apiplyšusios knygelės, parašytos vieno portugalų kunigo.

Contrahit orator, variant in carmine vates[10].

Krizės, pergalės ir maištai Romos istorijoje buvo pateikiami nuvalkiotais žodžiais *in tanto discrimine****, ir per žodžius *„implere ollam denariorum“*, kuriuos rektorius iškilmingai išvertė „pripildyti indą

* Dramblio kaulas (*angl., pranc., ital., lot.*).
** Indija tiekia dramblio kaulą (*lot.*).
*** Šitaip skurdžiai (*lot.*).

denarų“, jis mėgino įsijausti į miestų miesto[11] visuomenės gyvenimą. Aptrinti Horacijaus tomelio puslapiai niekada jam neatrodė šalti, net tada, kai jo pirštai buvo sušalę; puslapiai buvo šilti kaip gyvas žmogus, ir prieš penkiasdešimt metų juos vartė šilti Džono Dunkano Invereričio ir jo brolio Viljamo Malkolmo Invereričio pirštai. Taip, išblukusiame priešlapyje dar matėsi garbūs jų vardai, ir net tokiam prastam lotynų kalbos mokovui kaip jis išblukusios eilės kvepėjo tarsi visus tuos metus pragulėjusios tarp mirtų, levandų ir verbų; tačiau jam buvo skaudu pamanius, kad jis visados bus tik drovus svetys pasaulinės kultūros puotoje ir kad vienuoliškas išsimokslinimas, kurio sąvokomis jis mėgina išreikšti savo estetinę filosofiją, šiais laikais vertinamas ne daugiau už keistą ir įmantrų heraldikos ir medžioklės su sakalais žargoną.

Pilki Šventosios Trejybės koledžo[12] mūrai po kairei, įsmegę tamsuoliškame mieste nelyginant blausus brangakmenis nedailiame apsode, ėmė slėgti jo sąmonę, ir, visaip stengdamasis nusimesti protestantiškos pasaulėžiūros grandines, vaikščiojo šen ir ten, kol priėjo nevykusį Airijos nacionalinio poeto[13] paminklą.

Pažvelgė į jį be pykčio; nors kūno ir dvasios nevalyvumas tarsi neregimi parazitai buvo nugulęs jį visą: šlepsinčias kojas, apsiausto klostes ir vergišką galvą, paminklas sakytum nuolankiai pripažino savo menkystę. Tai buvo firbolgas[14] skolintu mileziečio[15] apsiaustu; ir jis prisiminė savo bičiulį Deiviną, studentą, ūkininkų vaiką. Stivenas jį juokais pravardžiuodavo firbolgu, tačiau ūkininkaitis nepyko:

— Tu gi, Stivi, pats sakei, kad mano kieta galva. Vadink mane kaip nori.

Bičiulio pirmą kartą pavadintas mažybiniu vardu, Stivenas pasijuto pamalonintas, nes su kitais studentais, kaip ir jie su juo, jis kalbėdavosi oficialiai. Dažnai, sėdėdamas Deivino bute Grentamo gatvėje ir žiūrėdamas į pasienyje išrikiuotas bičiulio puikių batų poras, jis ne per daug nusimanančiam bičiuliui deklamuodavo svetimas eiles, netiesiogiai išreikšdamas savo paties ilgesį ir širdgėlą, ir primityvus kaip firbolgo bičiulio būdas čia traukė jį, čia stūmė nuo savęs; traukdavo įgimtas tylus, pagarbus dėmesingumas, keisti senoviški anglų kalbos posakiai, žavėjimasis primityvia fizine jėga — Deivinas garbino gėlą Maiklą Kjuzeką[16], o atstumdavo — nelauktai ir staigiai — proto naivumas, jausmų neišrankumas, buka siaubo išraiška akyse, siaubo, kurį skurdaus Airijos kaimelio valstiečiams kiekvieną vakarą vis dar keldavo komendanto valanda[17].

Be savo dėdės sportininko Meto Deivito[18] šaunių žygių, jaunasis ūkininkaitis garbino liūdnas airių legendas. Deivino kurso draugai, kurie trūks plyš stengėsi nuobodžiam koledžo gyvenimui suteikti reikšmingumo, noriai skleidė gandus, jog jis esąs fenijas[19]. Auklė buvo jį išmokiusi airiškai ir apšvietusi primityvią jo vaizduotę netolygia airių mitologijos šviesa. Į mitologiją, kurioje dar niekas nebuvo radęs nė krislelio grožio, ir į nesklandžius padavimus, laikui bėgant einančius striukyn ir striukyn, jis žiūrėjo kaip ir į Romos katalikų tikybą — su buku, vergišku atsidavimu. Bet kokią mintį ar jausmą, atėjusį iš Anglijos ar priklausantį anglų kultūrai, jis, lyg paklusdamas kieno nors įsakymui, sutikdavo priešiškai, o apie pasaulį už Anglijos ribų žinojo tik tiek, kad yra Prancūzijos Svetimšalių legionas[20], į kurį žadėjo pats stoti.

Lygindamas šį vaikino ketinimą ir jo charakterį, Stivenas dažnai vadindavo jį „naminiu žąsinu“[21], šita pravarde išreikšdamas pasipiktinimą bičiulio žodžių ir darbų vangumu, kuris dažnai lyg siena iškildavo tarp trokštančio mąstyti Stiveno proto ir slaptingos airių buities.

Vieną vakarą, išjudintas aistringos Stiveno gražbylystės, kuria šis gelbėdavosi iš šaltos maištaujančio proto tylos, ūkininkaitis Stivenui papasakojo keistą istoriją. Juodu neskubėdami ėjo tamsiomis siauromis žydų varguomenės kvartalo gatvelėmis į Deivino butą.

— Praeitą rudenį, Stivi, jau žiema buvo ant nosies, man išėjo toks nuotykis. Tu pirmas, kam pasakoju, daugiau niekam apie tai nesu prasižiojęs. Neprisimenu, ar buvo spalis, ar lapkritis. Spalis, nes dar buvau nelaikęs pradinių egzaminų.

Stivenas šypsodamasis pažvelgė į draugą, nudžiugintas jo pasitikėjimo ir iš naujo pavergtas jo prasčiokiškos kalbėsenos.

— Visą dieną tada prabuvau Batevante[22] — nežinau, ar tu žinai, kur jis yra,— buvau pasižiūrėti herlingo[23] rungtynių tarp „Krouko vyrukų“ ir „Terlso bebaimių“[24]. Rungtynės, Stivi, buvo kaip reta. Mano pusbroliui Fonziui Deivinui visą aprangą į skutus tada papylė. Jis saugojo limerikiečių vartus, bet pusę rungtynių pralakstė su puolėjais, o jau plyšojo tai kaip nesveikas. Mirsiu — neužmiršiu tos dienos. Vienas kroukiškis sykį jam kad dės lazda — kaip dievą myliu, tik per plauką nepataikė į smilkinį. Jei būtų užvežęs — garbės žodis, būtų buvę amen.

— Malonu girdėti, kad jis liko sveikas ir gyvas,— juokdamasis tarė Stivenas,— bet čia tikriausiai dar ne tas keistasis nuotykis?

— Na ką, aš suprantu, tau neįdomu. Pridursiu tik, kad po rungty-

nių buvo tiek ginčų, jog aš pasivėlavau į traukinį, o kely kaip tyčia nė vieno važiuoto, mat tą dieną Kasltaunroše buvo visuotinis susirinkimas, ir visi aplinkiniai kaimiečiai buvo išvažiavę ten. Nėr kas daro: arba nakvok, arba kulniuok pėsčiom. Na, aš ir kulniuoju. Kulniuoju kulniuoju. Kol priėjau Belihauro kalvas, ir sutemo, o nuo ten iki Kilmeloko dar gerų dešimt mylių, kelias ilgas, atšakus. Pakely nė kokios gryčelės ir tyku tyku. O tamsu — nors į akį durk. Porą sykių stabtelėjau pakrūmėj prisidegt pypkės ir, jeigu ne didelė rasa, būčiau dribęs ir miegojęs. Paskui už vieno posūkio žiūriu — trobelė, ir šviesa dega. Priėjau, pabarškinau į duris. Už durų, girdžiu, klausia, kas ten toks. Sakau, einu namo iš Batevanto, iš rungtynių, ir ar negalėčiau atsigerti. Tuoj atidaro duris jauna moteriškė ir išneša didelį puodelį pieno. Pusnuogė — matyt, kai pasibeldžiau, ruošėsi miegot,— plaukai palaidi, ir iš figūros bei akių panašu, jog laukiasi kūdikio. Mes ten ilgokai ant slenksčio prašnekėjom, ir tai man pasirodė keista, nes jos ir krūtinė, ir pečiai buvo nuogi. Klausė manęs, ar nepavargęs ir ar nenorėčiau apsinakvot. Pasisakė esanti namie visai viena, vyras rytą išvažiavęs į Kvinstauną, išlydėjęs seserį. Ir visą laiką, kol šnekėjo, spigino mane akimis, o stovėjo taip arti, kad jutau jos alsavimą. Pagaliau atidaviau jai puodelį, tai ji paėmė man už rankos ir tempia per slenkstį. „Eikš,— sako,— pernakvosi. Nebijok, niekas neateis. Namie nieko nėr, tik mudu...“ Aš, Stivi, neužėjau, padėkojau, ir namo. Visas — kaip ugny. Ant posūkio atsigręžiau — žiūriu, tebestovi ant slenksčio.

Pastarieji Deivino žodžiai nesiliovė aidėję Stiveno atmintyje, ir moteriškės, apie kurią anas pasakojo, paveikslas susiliejo su paveikslais kaimiečių moterų, kurias buvo matęs stovint tarpduriuose Kleino miestelyje, kai per jį važiuodavo kolegijos vežimaičiai: atstovė savo ir jo padermės, šikšnosparniška būtybė, kuri atbunda patamsyje, slaptyje ir vienatvėje, ir veidu, balsu bei judesiais, neturinčiais vyliaus, kviečiasi nepažįstamą vyrą su ja pergulėti.

Kažkieno ranka palietė jo petį, ir jaunas balsas sušuko:

— Ponaiti, pirkite iš savo brangiausios! Būsit man šįryt pirmas pirkėjas, ponaiti. Pirkite, štai graži puokštelė. Ar pirksite, ponaiti?

Tą minutę jam pasivaideno, jog jos ištiestos mėlynos gėlės ir jos jaunos mėlynos akys — nuoširdumo įsikūnijimas, ir jis luktelėjo, kol šis įspūdis išsisklaidė ir jis pamatė tik apdriskusią suknelę, drėgnus šiurkščius plaukus ir įžūlų žvilgsnį.

— Pirkite, ponaiti! Pradžiuginkit savo brangiausią!

— Aš neturiu pinigų,— atsakė Stivenas.

— Pirkite, žiūrėkit, kokios gražios, ką? Tik vienas pensas.

— Negirdėjot, ką sakiau? — tarė Stivenas, pasilenkdamas prie jos.— Pasakiau: neturiu pinigų. Galiu pakartot.

— Dievas duos, ponaiti, kada nors tikrai turėsite,— minutėlę patylėjusi, atsakė mergaitė.

— Galbūt,— pasakė Stivenas,— bet labai abejoju.

Jis greit nuėjo šalin, bijodamas, kad jos familiarumas nevirstų pašaipa, ir norėdamas dingti iš akių, kol ji nepasiūlė savo prekės kitam pirkėjui, turistui iš Anglijos ar šv. Trejybės koledžo studentui. Graftono gatvė, kuria jis ėjo, dar sustiprino beviltiškojo skurdo įspūdį. Gatvės pradžioje, pačioje vidukelėje, stovėjo paminklinė plokštė Vulfo Touno[25] garbei, ir jis prisiminė, kaip su tėvu dalyvavo ją atidengiant. Su kartėliu prisiminė tą pompastišką reginį. Puskarietėje sėdėjo keturi prancūzų delegatai[26], ir vienas iš jų, apkūnus besišypsantis jaunuolis, laikė lazdos gale įspraustą plakatėlį su išspausdintais žodžiais: *„Vive l'Irlande!“* *

Bet medžiai Stivenz Grino parke kvepėjo lietaus nuprausti, o nuo primirkusios žemės kilo mirties kvapas — silpnas smilkalų aromatas, iš daugelio širdžių besismelkiantis pro velėną ir kylantis aukštyn. Iš lengvabūdžio, patvirkusio miesto, apie kurį pasakodavo suaugusieji, iš jo sielos laikui bėgant beliko tik tas iš žemės kylantis silpnas mirties kvapas, ir jis žinojo, kad netrukus, įžengęs į niūrų koledžą, pajus gedimo tvaiką, bet ne tokio kaip Plevėsos Igano ir Bažnyčių padegėjo Veilio[27].

Eiti viršun, į prancūzų kalbos paskaitą, buvo per vėlu. Jis perkirto vestibiulį ir pasuko koridoriumi į kairę, į fizikos auditoriją. Koridoriuje buvo tamsu ir tylu, bet jis nesijautė visiškai saugus. Iš kur toks jausmas? Gal todėl, kad buvo girdėjęs, jog Plevėsos ir Veilio laikais čia būta slaptų laiptų? Ar kad jėzuitų pastatas — svetima teritorija[28], ir jis vaikšto tarp svetimšalių? Touno ir Parnelio Airija buvo tarsi nutolusi.

Jis pravėrė auditorijos duris ir stabtelėjo. Pro dulkėtus langus sunkėsi nyki šalta šviesa. Prie plačių židinio grotelių tupėjo žmogysta, ir iš jos liesumo ir žilumo jis spėjo, jog tai dekanas kuria ugnį. Stivenas tyliai uždarė duris ir priėjo prie židinio.

— Labas rytas, pone! Gal reikia pagalbos?

---

* Tegyvuoja Airija! (*Pranc.*)

Kunigas dirstelėjo į jį ir tarė:

— Minutę, ponas Dedalai, tuoj pamatysit. Įkurti ugnį yra menas. Menai yra grynieji ir praktiniai. Tai čia vienas iš praktinių menų.

— Norėčiau išmokti,— pasakė Stivenas.

— Viena iš paslapčių,— guviai darbuodamasis pasakė dekanas,— tai neprikrauti per daug anglių.

Jis išsitraukė iš sutanos kišenių keturis žvakigalius ir mikliai sukaišiojo juos tarp anglių ir popieriaus gniužulų. Stivenas tylėdamas stebėjo jį. Klūpodamas ant akmens plokštės priešais židinį, kurdamas ugnį, rūpestingai kamšydamas popieriaus gniužulus ir žvakigalius, jis kaip niekada panėšėjo į levitą[29], klusnų Viešpaties tarną, tuščioje šventykloje taisantį aukurą. Išblukusi nudėvėta sutana it šiurkštus drobinis levito apdaras gobė klūpantįjį, kuris jaustųsi nesmagiai ir nepatogiai, apsivilkęs bažnytiniais drabužiais ar efodu varpeliais apvedžiota apačia. Jo kūnas suseno, nuolankiai tarnaudamas Viešpačiui — kurstydamas altoriaus ugnį, laikydamas paslaptis, globodamas pasauliečius, griežtai bausdamas, kada reikia,— suseno, tačiau liko nenušviestas grožio, būdingo šventiesiems bei aukšto rango dvasininkams. Jo ir siela suseno per šitą tarnavimą, taip ir nepriartėjusi prie šviesos ir grožio, neįgijusi šventumo aureolės,— numarinta valia, tokia pat kurčia atgailos džiaugsmui, koks kurčias meilės ir kovos džiaugsmui senas, liesas ir gyslotas, sidabriniais pūkais nužilęs jo kūnas.

Dekanas atsitūpė ir ėmė žiūrėti, kaip įsidega šakaliukai. Kad nutrauktų nejaukią tylą, Stivenas tarė:

— Aš tikriausiai židinio įkurti nemokėčiau.

— Jūs, ponas Dedalai, menininkas, tiesa? — tarė dekanas, pakėlęs į jį mirksinčias akis.— Menininko paskirtis — kurti grožį. O kas gražu — tai jau kitas klausimas.

Jis užsigalvojęs lėtai trynė sausas rankas.

— Ar galėtumėt į tokį klausimą atsakyt? — paklausė jis.

— Akvinietis,— atsiliepė Stivenas,— sako: *„Pulcra sunt quae visa placent“*[30].

— Šita ugnis štai,— tarė dekanas,— akiai maloni. Ar galima ją dėl to pavadinti gražia?

— Ji suvokiama regėjimu, o tai šiuo atveju, man regis, reiškia estetinį suvokimą, todėl ją galime vadinti gražia. Tačiau Akvinietis sako ir kad *„Bonum est in quod tendit appetitus“*[31]. Kadangi ugnis patenkina gyvų padarų šilumos poreikį, ji yra gėris. Tačiau pragare ji — blogis.

— Visai teisingai,— pasakė dekanas,— pataikėt kaip pirštu į akį. Jis guviai atsistojo, nuėjo prie durų, pravėrė ir tarė:

— Sako, skersvėjis šiame darbe labai padeda.

Kai dekanas šlubčiodamas, tačiau greitu žingsniu grįžo prie židinio, iš jo išblukusių, bejausmių akių į Stiveną pažvelgė nebyli jėzuito siela. Jis buvo šlubas kaip Ignacijus[32], tačiau jo akyse nespindėjo nė kibirkštėlė Ignacijaus entuziazmo. Net legendinė ordino klasta, subtilesnė ir paslaptingesnė už garsiąsias jėzuitų knygas apie slaptą, sunkiai suvokiamą išmintį, nebuvo įžiebusi jo sieloje apaštalavimo aistros. Atrodė, kad vykdydamas bažnyčios įsakymus ir tarnaudamas Dievo garbei jis naudojasi viso pasaulio gudrumu, apgaule ir mokytumu be jokio džiaugsmo ir be neapykantos visame tame esančiam blogiui, o tik tvirtai ir paklusniai tas priemones nukreipdamas prieš jas pačias, ir, nepaisant nebylaus jo klusnumo, atrodė, jog jis visai nemyli savo mokytojo ir mažai, o gal ir visai nemyli tikslų, kuriems tarnauja. Kaip ordino įsteigėjas ir siekė, jis buvo *similiter atque senis baculus*, panašus į senelio lazdą, kuria galima pasiremti keliaujant naktį ar blogu oru, kurią galima padėti šalia merginos gėlių puokštės sode ant suolelio, į lazdą, kuria galima grėsmingai užsimoti.

Dekanas grįžo prie židinio ir ėmė glostinėtis smakrą.

— Kada galime tikėtis iš jūsų išgirsti ką nors estetikos klausimais? — paklausė jis.

— Iš manęs? — apstulbęs tarė Stivenas.— Aš džiaugiuosi, jei per mėnesį man ateina nors pora mintelių.

— Tai giliai siekiantys klausimai, ponas Dedalai,— pasakė dekanas.— Tai tas pat, ką nuo Mohero uolų[33] žvelgti į jūros gelmes. Daugelis į jas, tas gelmes, pasineria ir nebeiškyla. Tik prityręs naras gali į tas gelmes pasinerti, ištirti ir grįžti į paviršių.

— Jei turit omeny spekuliatyvius svarstymus, pone,— tarė Stivenas,— tai man atrodo, jog tokio dalyko, kaip minties laisvė, nėra, nes bet koks mąstymas privalo paklusti saviems dėsniams.

— Hm!..

— Šiuo metu šias problemas nagrinėju kai kurių Aristotelio ar Akviniečio idėjų šviesoje.

— Suprantu. Suprantu, ką norit pasakyti.

— Jomis aš tik tol remsiuosi ir vadovausiuosi, kol nebūsiu jų šviesoje sukūręs ko nors pats. Jei lempa rūks ar smalkins, pamėginsiu ją patvarkyti. Jei ji per silpnai švies, aš ją parduosiu ir nusipirksiu kitą.

— Epiktetas[34] irgi turėjo lempą,— tarė dekanas,— kuri jam mirus

buvo parduota už pasakiškus pinigus. Prie tos lempos jis rašė filosofijos traktatus. Esat girdėjęs apie Epiktetą?

— Tai senolis,— be užuolankų išdrožė Stivenas,— kuris sielą prilygino kibirui vandens.

— Jis paprastai mums pasakoja,— tęsė dekanas,— jog sykį prieš vieno dievo statulą pastatė geležinę lempą, o vagis ją ėmė ir pavogė. Ką gi padarė filosofas? Suvokęs, jog vagis negali nevogti, nusprendė kitądien vietoj geležinės lempos nupirkti molinę.

Nuo dekano žvakigalių pasklido ištirpusio lajaus kvapas ir Stiveno sąmonėje susiliejo su žodžių „kibiras — lempa", „lempa — kibiras" žvagėjimu. Kunigo balsas irgi žvagėjo. Stiveno mintys instinktyviai stabtelėjo, sutrikdytos keistų garsų, vaizdų ir kunigo veido, panašaus į neįžiebtą lempą ar kreivai pakabintą atšvaitą. Kas slypi už jo ar jame? Blausus sielos stingulys ar blausumas audrų debesies, kurs pritvinkęs Dievo išminties ir rūstybės?

— Aš turėjau omeny kitokią lempą,— tarė Stivenas.

— Aš manau,— pasakė dekanas.

— Diskutuoti estetikos klausimais sunku, be kita ko, ir dėl to,— tarė Stivenas,— kad ne visada aišku, ar žodis vartojamas pagal literatūrinės, ar pagal šnekamosios kalbos tradiciją. Pamenu Niumeno frazę apie tai, kad Švenčiausioji Mergelė apsigyveno tarp šventųjų[35]. Kasdienėje vartosenoje šis žodis turi kitokią prasmę. Mūsų šeima neseniai apsigyveno Dubline.

— Taip, žinau,— mandagiai pasakė dekanas.

— Ne ne,— šypsodamasis tarė Stivenas,— aš norėjau pasakyt...

— Taip taip, aš suprantu,— skubiai pertarė dekanas,— suprantu jūsų mintį: „apsigyveno" ir „apsigyveno".

Jis atkišo smakrą ir sausai kostelėjo.

— Dar apie tą lempą,— tarė jis.— Pasirūpinti, kad ji gerai degtų,— irgi savotiška problema. Ir kad alyva būtų švari, reikia žiūrėti, ir pilti atsargiai, neperpilti, nepripilti lempos lygmalos.

— Kokios, kokios? — paklausė Stivenas.

— Lygmalos, tai yra sklidinos.

— A, sklidinos...— tarė Stivenas.— Argi sklidina lempa — tai lygmala? Ne pičpilnė?

— Kaip suprasti — „pičpilnė"?

— Na... lygmala.

— Ar airiai sklidiną lempą vadina pičpilne? — paklausė dekanas.— Pirmąkart girdžiu.

— Pičpilne vadina Žemutinėje Dramkondroje[36],— juokdamasis paaiškino Stivenas,— kur šnekama gryniausia anglų kalba.

— Pičpilnė,— susimąstęs tarė dekanas.— Įdomus žodis. Reikės pasižiūrėt žodyne. Būtinai pasižiūrėsiu.

Dekano mandagumas atrodė dirbtinokas, ir Stivenas pažvelgė į šį anglų atsivertėlį[37] tokiomis akimis, kokiomis vyresnysis sūnus iš garsiojo prilyginimo[38] galėjo žiūrėti į sūnų palaidūną. Nuolankus triukšmingų atsivertimų pasekėjas, vargšas Airijos anglas, vėlyvas ateivis, pasivėlinusi dvasia, jis, atrodytų, įžengė į jėzuitų istorijos sceną, kai keistoji intrigų, kančių, pavydo, kovos ir negarbės drama jau artėjo prie pabaigos. Kodėl jis tam ryžosi? Gal buvo gimęs ir augęs tarp įsitikinusių sektantų, reginčių išganymą tik Kristuje ir niekinančių tuščią katalikų bažnyčios apeigų pompastiškumą? Ar sektų maišatyje — tarp šešių principų pasekėjų, ypatingos sanklodos žmonių, sėklos ir gyvatės baptistų, dogmatikų supralapsarų[39],— pavargęs nuo maištingų schizmatikų vapalionių, jis pajuto aklo tikėjimo poreikį? Ar atrado tikrąjį tikėjimą staiga, tarsi nuo ritės nuvyniojęs glaudžiai suvytą siūlą apmąstymų apie velnio išvarymą rankų uždėjimu ar Šventosios Dvasios nužengimą? O gal jį, kai jis sėdėjo prie kokios bažnytėlės cinkuotos skardos stogu, žiovaudamas ir skaičiuodamas parapijiečių suneštus skatikus, palietė Viešpats Jėzus, kaip tą muitinėj sėdėjusį apaštalą[40], ir liepė sekti iš paskos?

Dekanas vėl pakartojo:

— Pičpilnė! Tikrai įdomu!

— Klausimas, kurio anksčiau manęs klausėt, sakyčiau, daug įdomesnis: kas yra grožis, kurį menininkas stengiasi sukurti iš molio? — šaltai tarė Stivenas.

Tas žodis tarsi buvo nukreipęs jo jautrumo rapyros smaigalį į šį mandagų ir budrų priešą. Su dideliu liūdesiu jis galvojo, jog žmogus, su kuriuo šnekasi,— Beno Džonsono tėvynainis. Jis galvojo: „Kalba, kuria mes kalbame, pirmiausia yra jo, o tik paskui mano. Kokie skirtingi žodžiai „šeima“, „Kristus“, „alus“, „mokytojas“, tariami jo ir mano lūpų! Aš negaliu ramia širdimi jų nei ištarti, nei parašyti. Jo kalba, tokia artima ir tokia svetima, man visados bus tik pasiskolinta. Aš nekūriau ir nepriėmiau jos žodžių. Mano balsas jų neprisileidžia. Mano sielai neramu jo kalbos šešėly“.

— Ir kuo skiriasi tai, kas gražu, nuo to, kas didu,— pridūrė dekanas,— dvasinis grožis nuo materialaus? Ir koks grožis būdingas

kiekvienai meno rūšiai? Štai keletas įdomių klausimų, į kuriuos verta pasigilinti.

Šaltas, griežtas dekano tonas staiga sutrikdė Stiveną, ir jis nieko nebeatsakė; stojusioje tyloje pasigirdo tolimas šurmulys ir daugybės batų trepsėjimas laiptais.

— Tačiau gilinantis į šiuos svarstymus,— užbaigė dekanas,— yra rizikos numirti iš bado. Pirmiausia reikia gauti diplomą. Tebus tai jūsų pirmučiausias tikslas. Paskui pamaži pamaži susirasite savo kelią. Aš kalbu plačiąja prasme — ir vietą gyvenime, ir mąstymo stilių. Galimas daiktas, iš pradžių bus nelengva. Štai, pavyzdžiui, ponas Munenas[41]. Daug laiko prireikė, kol jis iškopė į aukštumas. Bet iškopė.

— Aš gal ne toks talentingas,— ramiai atsakė Stivenas.

— Ką gali žinot,— žvaliai tarė dekanas.— Niekas negali iš anksto pasakyt, kas ko vertas. Aš tai tikrai nenukabinčiau nosies. *Per aspera ad astra**.

Jis pasitraukė nuo židinio ir sparčiai išėjo į laiptų aikštelę pasitikti antrakursių.

Atsirėmęs į židinį, Stivenas girdėjo, kaip jis vienodai žvaliai sveikinasi su kiekvienu studentu, ir įsivaizdavo, kaip įžūlesnieji atvirai vaiposi. Graudus gailestis nelyginant rasa suvilgė jo lengvai pažeidžiamą širdį, gailestis šiam ištikimam riteriškojo Lojolos tarnui, šitam dvasininkijos gentainiui, lankstesnio liežuvio ir tvirtesnės dvasios negu kiti, kunigui, kurio jis niekad nepavadins savo dvasios tėvu; ir jis pagalvojo, jog šis žmogus ir jo bendražygiai ne tik dvasininkų, bet ir pačių pasauliečių yra apšaukti supasaulėjusiais už tai, kad per visą savo istoriją prašė Dievo teisme teisingumo glebioms, abejingoms, atsargioms sieloms.

Dėstytojo įėjimas buvo paskelbtas smarkiu batų trypimu pačioje viršutinėje niūrios auditorijos eilėje po pilkais, voratinklių aptrauktais langais. Prasidėjo tikrinimas pavardėmis, ir studentai atsakinėjo visokiais balsais, kol dėstytojas priėjo iki Piterio Berno.

— Esu!

Sodrus bosas subaubė iš viršutinės eilės, ir kitose eilėse pasigirdo priešiški koščiojimai.

Dėstytojas kiek palaukė ir pašaukė sekančią pavardę:

— Krenlis!

---

* Per kančias į žvaigždes (*lot.*).

Niekas neatsiliepė.

— Ponas Krenlis!

Stivenas pagalvojo, kokiais mokslais užsiėmęs jo bičiulis, ir jo veidu nuslinko šypsena.

— Ieškokit jo Leperdstaune[42]! — pasigirdo balsas jam už nugaros.

Stivenas staiga atsisuko, tačiau Moiniheno marmūzė pilkoje šviesoje buvo šalta ir abejinga. Dėstytojas padiktavo formulę. Aplink sušlamo sąsiuviniai. Stivenas atsisuko vėl ir tarė:

— Būk geras, duok popieriaus.

— Ar taip jau labai prispyrė? — plačiai išsišiepęs paklausė Moinihenas.

Jis išplėšė lapą iš bloknoto ir duodamas sušnibždėjo:

— Jeigu yra reikalas, kiekvienas pasaulietis ar moteris gali tai atlikti.

Formulė, kurią jis klusniai užsirašė ant popieriaus lapo, išsiskečiančios ir susiglaudžiančios dėstytojo skaičiavimų vėduoklės, pamėkliški jėgos ir greičio simboliai vargino ir migdė Stiveno protą. Jis buvo iš kažko girdėjęs, jog tas senis dėstytojas esąs ateistas ir masonas[43]. Kokia pilka, nyki diena! Sąmonė sakytum kantriai ir be skausmo nyra į limbą[44], kur švelnioje prieblandoje klaidžioja matematikų sielos, kilnodamos iš plokštumos į plokštumą ilgas grakščias struktūras, iki toliausių plačios, neaprėpiamos, nepasiekiamos visatos pakraščių siųsdamos spinduliuojančius sūkurių ratilus.

— Taigi reikia skirti elipsę nuo elipsoido. Galbūt kai kurie iš jūsų, ponai, pažįstami su Viljamo Gilberto[45] kūryba. Vienoje savo dainoje jis kalba apie sukčių biliardo lošėją, kuris pasmerktas

Kur gelumbė prasta,
Žaist su kreiva lazda
Ir su eliptiniais kamuoliais.

Jis turi omeny elipsoidiškus kamuolius, apie kurių pagrindines ašis aš ką tik kalbėjau.

Moinihenas pasilenkė Stivenui prie ausies ir sušnibždėjo:

— Kaip tau elipsoidiški kiaušiai? Damos, paskui mane, aš kavaleristas!

Grubus kurso draugo sąmojis lyg vėjas įsiveržė į Stiveno sąmonės vienuolyną, ir ant sienų kabantys glebūs bažnytiniai drabužiai linksmai suplevėsavo, ėmė chaotiškai blaškytis, šokti makabrišką šokį. Tarp vėjo taršomų drabužių rodėsi koledžo žmonių paveikslai: dekanas;

įkūnus, sveikata trykštantis iždininkas su žilų plaukų kupeta; rektorius; mažiukas glotniais plaukais kunigas, rašantis religines eiles; kresna kaimietiška ekonomikos dėstytojo figūra; jaunas išstypęs logikos dėstytojas, laiptų aikštelėje diskutuojantis su studentais apie sąžinę, it žirafa antilopių pulke, skabanti lapus nuo aukštų šakų; rimtas ir liūdnas brolijos prefektas; putnus apskritagalvis suktų akių italų kalbos dėstytojas. Jie risnojo, klupinėjo, virto kūliais, strypčiojo, pasikėlę sutanas šokinėjo vienas per kitą, tvarstė vienas kitam už apykaklių, kretėjo storai dirbtinai kvatodami, pliaukšėjo vienas kitam per užpakalį ir juokėsi iš savo grubių pokštų, prasivardžiavo, staiga užsigavę piktinosi kokia nešvankia pravarde, sukišę nosis, prisidengę delnais burnas, kuždėjosi tarpusavy.

Dėstytojas nuėjo prie stiklinės spintos pasieny, nuėmė nuo lentynos komplektą ričių, švariai nupūtė dulkes, atsargiai padėjo ant stalo ir, prilaikydamas pirštu, tęsė paskaitą. Jis paaiškino, jog laidai šiais laikais daromi iš lydinio, vadinamo platinoidu, kurį neseniai išrado F. V. Martinas[46].

Jis aiškiai ištarė išradėjo pavardę ir inicialus. Moinihenas užpakaly sušnabždėjo:

— Fakyras Vampyras Martinas artinas...

— Paklausk jį,— pašnibždomis, su nelinksma šypsena atsiliepė Stivenas,— gal jam reikia savanorio bandymams su elektros kėde. Galėčiau aš.

Pamatęs, kad dėstytojas pasilenkė prie ričių, Moinihenas pasikėlė nuo suolo ir, be garso spragsėdamas dešinės rankos pirštais, išdykusio vaikėzo balsu suinkštė:

— Dėstytojau, dėstytojau! Šitas va berniukas negražiai kalba.

— Platinoidas,— iškilmingai tarė dėstytojas,— vertinamas labiau už neizilberį dėl mažesnio varžos koeficiento esant temperatūros svyravimams. Platinoidinis laidas izoliuojamas šilku, kuris vyniojamas ant ebonito ritės štai čia, kur mano pirštas. Jei laidas būtų vyniojamas plikas, ritėje indukuotųsi papildoma srovė. Ritė impregnuojama karštu parafinu...

Skardus balsas viena eile žemiau Stiveno su olsterišku akcentu tarė:

— Ar mumis klausinės iš taikomųjų mokslų?

Dėstytojas ėmė nuobodžiai žongliruoti sąvokomis „grynasis mokslas“ ir „taikomasis mokslas“. Stambus studentas su auksiniais akiniais kiek stebėdamasis pažvelgė į klausėją. Moinihenas užpakaly normaliu balsu sumurmėjo:

— Makalisteris, nebijok, savo kaulo iš dantų nepaleis!

Stivenas šaltai pažvelgė žemyn į pailgą kiaušą, apžėlusį susitaršiusiais šviesiais plaukais. Klausėjo balsas, tarimas, mąstymas jį erzino, susierzinimo jis netvardė ir tyčia piktai pagalvojo, kad šito studento tėvas verčiau būtų leidęs sūnų mokytis į Belfastą[47] ir kiek nors sutaupęs už kelią.

Pailgas kiaušas neatsisuko, ir paleista minties strėlė jo nekliudė ir grįžo prie savo templės; tik akimirką šmėkštelėjo bespalvis kaip išrūgos studento veidas.

„Ta mintis ne mano,— skubiai tarė jis sau.— Ji to juokdario airio, kur sėdi užpakaly manęs. Kantrybės! Ar tu gali neabejodamas pasakyti, katrie prekiavo tavo tautos dvasia ir išdavė jos išrinktuosius — klausėjo ar pašaipūno viengenčiai? Kantrybės! Prisimink Epiktetą. Gal jo toks būdas: paklausti tokiu momentu ir tokiu tonu ir sakyti ne „mus", o „mumis"?"

Monotoniškas dėstytojo balsas lėtai vyniojosi ir vyniojosi ant ričių, apie kurias jis pasakojo, ir, ritėse daugėjant varžos omų, migdomoji balso galia dvigubėjo, trigubėjo, keturgubėjo.

Atsiliepdamas į toli pasigirdusį skambutį, Moinihenas užpakaly sušuko:

— Balius baigtas, ponai!

Sausakimšas vestibiulis šurmuliavo. Ant stalo netoli durų stovėjo dvi įrėmintos nuotraukos, o tarp jų gulėjo ilgas popieriaus ritinys su netaisyklinga parašų virtine. Makenas guviai nardė tarp studentų, malė greitakalbe, atsikirtinėjo į replikas ir vieną po kito vedėsi prie stalo. Vestibiulio gilumoje dekanas, oriai glostinėdamasis smakrą ir linkčiodamas galva, šnekučiavosi su jaunu dėstytoju.

Stivenas, minios sulaikytas prie durų, neryžtingai sustojo. Iš po plačių nulėpusių minkštos skrybėlės atbrailų jį stebėjo tamsios Krenlio akys.

— Pasirašei? — paklausė Stivenas.

Krenlis suspaudė plonas lūpas, minutėlę pamąstė ir atsakė:

— *Ego habeo**.

— Dėl ko čia?

— *Quod?***

---

* Pasirašiau. (Čia ir toliau šiame skyriuje studentai lotyniškai kalbasi netaisyklingai, juokaudami, pažodiškai versdami iš anglų kalbos į lotynų kalbą.)

** Ką?

— Sakau, dėl ko čia?

Krenlis atsuko į Stiveną išbalusį veidą ir apmaudžiai, bet mandagiai atsakė:

— *Per pax universalis**.

Stivenas parodė į caro portretą[48] ir tarė:

— Iš fizionomijos — girtas Kristus.

Panieka ir pyktis, pasigirdę jo balse, atkreipė Krenlio žvilgsnį, ramiai tyrinėjantį vestibiulio sienas.

— Tu kažko piktas? — paklausė jis.

— Ne,— atsakė Stivenas.

— Nuotaikos nėr?

— Ne.

— *Credo ut vos sanguinarius mendax estis,*— tarė Krenlis,— *quia facies vostra monstrat ut vos in damno malo humore estis***.

Braudamasis prie stalo, Moinihenas sušnibždėjo Stivenui į ausį:

— Makenas triumfuoja. Gali atiduoti paskutinį lašą. Naujas, šviežiai iškeptas pasaulis. Visi perdžiūvusiom gerklėm, bobšės balsuoja[49].

Stivenas nusišypsojo iš jo konfidencialumo ir, kai Moinihenas nuėjo, vėl atsisuko į Krenlį.

— Gal galėtum paaiškint,— tarė jis,— ko jis taip noriai atskleidė man savo širdį? A?

Krenlis niūriai suraukė antakius. Jis pasižiūrėjo į stalą, ties kuriuo pasilenkęs Moinihenas rašėsi popieriaus ritinyje, paskui kategoriškai tėškė:

— Šunuodegis!

— *Quis est in malo humore,*— tarė Stivenas,— *ego aut vos?****

Krenlis nuleido pašaipą negirdomis. Jis niūriai apmąstė, ką pasakęs, ir taip pat kategoriškai pakartojo:

— Šunuodegis paskutinis, daugiau nieko!

Šitokia epitafija jis palydėdavo visas palaidotas draugystes, ir Stivenas pagalvojo, ar ir jo atminimas bus pagerbtas tokiu pat būdu. Sunki, negrabi frazė nyko iš klausos, grimzdo tarsi akmuo į pelkę. Stivenas laukė, kol ji nugrims, kaip buvo matęs nugrimztant daugybę kitų, širdimi jausdamas jos svorį. Krenlis, priešingai negu Deivinas, nesakydavo nei retų, Elžbietos laikų frazių, nei keistų suanglintų airiškų

---

* Už visuotinę taiką.

** Manau, kad tu begėdiškai meluoji. Iš tavo veido matyti, kad tavo nuotaika bjauri.

*** Kas blogai nusiteikęs — aš ar tu?

posakių. Jo tęsiama šneka buvo Dublino krantinių aidas, atkilęs iš nykaus, apleisto uosto, jos išraiškingumas — Dublino kunigų gražbylystės aidas, atkilęs iš kategoriškos Viklou[50] bažnyčios sakyklos.

Niūriai suraukta Krenlio kakta išsilygino, kai pamatė iš kito vestibiulio galo energingai prie jų atidrožiantį Makeną.

— Štai ir tu! — linksmai tarė Makenas.

— Štai ir aš! — atsiliepė Stivenas.

— Kaip visada pasivėlavai. O ar negalėtum savo pasiekimų suderinti su šiokia tokia pagarba punktualumui?

— Šis klausimas nesvarstomas,— pasakė Stivenas.— Kas toliau?

Jo šypsančios akys buvo įsmeigtos į sidabriniame popieriuje įvyniotą pieniško šokolado plytelę, kyšančią iš propagandisto kišenėlės. Aplink susirinko ratelis klausytojų, norinčių stebėti protų dvikovą. Liesas, tamsaus gymio, lygiais juodais plaukais studentas, įkišęs tarp jųdviejų galvą, sulig kiekviena replika dirsčiojo tai į vieną, tai į kitą, tarytum mėgindamas skrendančias replikas sugauti pražiota drėgna burna. Krenlis išsitraukė iš kišenės pilką hendbolo sviedinėlį ir sukinėdamas ėmė jį atidžiai apžiūrinėti.

— Kas toliau? — tarė Makenas.— Hm!

Jis garsiai sukikeno, visa burna nusišiepė ir porąsyk peštelėjo savo šviesiai gelsvą ožišką barzdelę, nukarusią po kampuotu smakru.

— Toliau — pasirašyti sveikinimo adresą.

— O jeigu pasirašysiu, pats man užmokėsi? — paklausė Stivenas.

— Aš maniau, tu idealistas,— pasakė Makenas.

Čigoniškos išvaizdos studentas apsidairė ir, kreipdamasis į žiūrovus, neaiškiai sumekeno:

— Negeras požiūris, kad tu sukeptum! Savanaudiškumu kvepia.

Jo balsas ištirpo tyloje. Į jo žodžius niekas neatkreipė dėmesio. Jis atsuko savo rusvą arklišką veidą į Stiveną, ragindamas atsakyti.

Makenas įsileido energingai dėstyti apie caro reskriptą, apie Stedą[51], apie visuotinį nusiginklavimą, apie arbitražą tarptautiniams konfliktams spręsti, apie naujų laikų ženklus, apie naująjį humanizmą, apie naują etiką, įpareigojančią visuomenę su kuo mažesniais nuostoliais garantuoti kuo didesnę laimę kuo didesniam kiekiui žmonių[52].

Čigoniškasis studentas jo kalbą užbaigė šūkiu:

— Už visuotinę brolybę triskart valio!

— Varyk, Templai,— tarė greta stovintis drūtas raudonžandis studentas.— Aš tau paskui bokalą pastatysiu.

— Aš už visuotinę brolybę,— tarė Templas, dirsčiodamas į šonus tamsiomis pailgomis akimis.

Krenlis tvirtai suėmė jį už rankos, kad prikąstų liežuvį, ir, nejaukiai šypsodamasis, kartojo:

— Ramiau, ramiau, ramiau!

Templas, mėgindamas ištraukti ranką, kalbėjo toliau net taškydamas seiles:

— Socializmą sukūrė airis[53], o minties laisvę pirmasis Europoje ėmė skelbti Kolinzas[54]. Prieš du šimtus metų šitas Midlsekso filosofas demaskavo dvasininkiją. Už Džoną Entonį Kolinzą triskart valio!

Už nugarų kažkas plonu balsu pritarė:

— Cyp cyp!

Moinihenas sumurmėjo Stivenui į ausį:

— O kaip su vargše Džono Entonio sesute?

Loti Kolinz be kelnaičių,
Gal paskolink jai savas?[55]

Stivenas nusijuokė, ir Moinihenas, patenkintas savo sąmoju, vėl sumurmėjo:

— Ar statysi šiek, ar tiek už Džonį Entonį Kolinzą, penkis šilingus vis tiek išloši.

— Laukiu tavo atsakymo,— trumpai drūtai tarė Makenas.

— Manęs šis reikalas nė kiek nedomina,— vangiai pasakė Stivenas.— Tu pats tą gerai žinai. Kam dar reikėjo šito spektaklio?

— Gerai,— tarė Makenas ir pakštelėjo lūpomis.— Tai tu reakcionierius, taip?

— Manai mane išgąsdinsiąs, mosikuodamas mediniu kardu? — paklausė Stivenas.

— Metaforos! — atšovė Makenas.— Įrodyk.

Stivenas paraudo ir nusisuko. Makenas nenusileido.

— Vidutiniai poetai,— sarkastiškai tarė jis,— tokių nerimtų klausimų kaip visuotinės taikos klausimas, reik manyt, nelaiko vertais dėmesio.

Krenlis užvertė akis, atkišo sviedinėlį prieš abu studentus lyg auką širdims suminkštinti ir tarė:

— *Pax super totum sanguinarium globum**.

* Taika visame kraugeriškame pasaulyje.

Atstūmęs žioplius, Stivenas piktai kryptelėjo petimi į caro portreto pusę ir tarė:

— Melskis savo ikonai. Jeigu jau be Jėzaus neišeina, tai tebūna Jėzus teisėtas.

— Gražiai pasakyta, kad tu surūgtum! — tarė čigoniškasis studentas aplinkiniams.— Taikliai! Man labai patiko.

Jis nugurkė seilę tarsi nurydamas repliką ir, čiupinėdamas tvido kepurės snapelį, kreipėsi į Stiveną:

— Atleisk, gerbiamasis, o ką tuo norėjai pasakyt?

Kitiems studentams, kurie jį ėmė kumščioti, paaiškino:

— Man įdomu, ką jis tuo norėjo pasakyt.

Jis vėl atsisuko į Stiveną ir pašnibždomis tarė:

— Tu tiki Jėzų? Aš tikiu žmogumi. Aš, aišku, nežinau, ar ir tu tiki žmogumi. Aš tavim žaviuosi. Žaviuosi protu žmogaus, nevergaujančio jokiai religijai. Ar ir tu tokios pat nuomonės apie Jėzaus protą?

— Varyk, Templai,— kelintą kartą priminė savo pažadą raudonžandis žaliūkas.— Bokalas laukia.

— Jis mane per mulkį laiko,— paaiškino Templas Stivenui,— kadangi aš tikiu proto galia.

Krenlis paėmė Stiveną ir jo gerbėją už parankių ir tarė:

— *Nos ad manum ballum jocabimus**.

Išvedamas Stivenas spėjo dirstelėti į išraudusį kampuotą Makeno veidą.

— Mano parašas nieko nereiškia,— mandagiai tarė jis.— Pats turi teisę pasirinkti, kokiu keliu eit. Leisk tokia teise pasinaudoti ir man.

— Dedalai,— ryžtingai tarė Makenas.— Man regis, tu neblogas žmogus, bet tau trūksta altruizmo ir asmeninės atsakomybės.

Kažkas pridūrė:

— Intelektualinei ekvilibristikai šitame sąjūdyje ne vieta.

Stivenas pažino atžarų Makalisterio balsą, bet neatsigręžė. Krenlis iškilmingai brovėsi per studentų minią, įsikibęs už parankių Stivenui ir Templui, ir atrodė tarytum prie altoriaus einąs kunigas su patarnautojais.

Templas per Krenlio krūtinę nekantriai prisilenkė prie Stiveno ir tarė:

— Girdėjai, ką pasakė Makalisteris? Tas vaikinas tau pavydi.

---

* Pažaiskim hendbolą.

Pastebėjai? Krenlis, duodu galvą, nepastebėjo. Aš — nė velnio, iškart pastebėjau.

Jiems einant per vestibiulį, dekanas mėgino atsikratyti studento, su kuriuo šnekėjosi. Jis stovėjo laiptų papėdėje, uždėjęs koją ant pirmo laiptelio, rūpestingai lyg moteriškė pasikėlęs nunešiotą sutaną, ir linksėdamas galva kartojo:

— Be abejo, be abejo, ponas Heketai! Labai gražu! Be abejo, be abejo!

Vestibiulio vidury brolijos prefektas tyliu irzloku balsu rimtai tarėsi su kažkokiu studentu. Kalbėdamas jis raukė strazdanotą kaktą ir, kai nutildavo, kandžiojo ploną kaulinį pieštuką.

— Pirmakursiai, tikiuosi, ateis visi. Antrakursiai — tikrai. Trečiakursiai irgi. Va dėl naujokų tai reikia pasiteirauti.

Tarpdury Templas vėl persilenkė pro Krenlį ir greitakalbe sušnabždėjo:

— Ar žinot, kad jis vedęs? Jis buvo vedęs ir tik paskui atsivertė į katalikybę. Kažkur yra jo žmona ir vaikai. Keista istorija, kad tu surūgtum! A ne?

Jo kuždesys perėjo į klastingą kvaknojimą. Vos jie atsidūrė už durų, Krenlis be ceremonijų nutvėrė jį už sprando ir ėmė purtyti:

— Bukagalvi tu, idiote sumautas! Aš ir mirdamas sakysiu, kad didesnio asilo už tave visam sumautam pasauly nėra!

Templas, raitydamasis jo naguose, nesiliovė su pasitenkinimu klastingai kikenęs, o Krenlis kiekvieną kartą, grubiai pakratęs, piktai rėkė:

— Bukagalvi tu, idiote!

Jie nuėjo per užžėlusį sodą. Iš priekio, apsisupęs sunkiu plačiu apsiaustu, skaitydamas brevijorių, vienu iš takų žingsniavo rektorius. Takelio gale, prieš apsisukdamas, jis stabtelėjo ir pakėlė akis. Studentai pasisveikino; Templas, kaip ir pirma, čiuptelėjo sau už kepurės snapelio. Toliau ėjo tylėdami. Kai priartėjo prie alėjos, Stivenas išgirdo duslius žaidėjų smūgius, šlapią kamuolio pliaukščiojimą ir Deiviną, karštai šūkčiojantį sulig kiekvienu smūgiu.

Visi trys sustojo prie dėžės, ant kurios atsisėdęs Deivinas stebėjo žaidimą. Templas netrukus prisigretino prie Stiveno ir tarė:

— Atsiprašau, norėjau paklausti. Kaip sakai, ar Žanas Žakas Ruso tikrai buvo nuoširdus?[56]

Stivenas pratrūko juoktis. Krenlis pastvėrė žolėje gulintį statinės šulą, staigiai atsisuko ir pagrasino:

— Templai, jeigu tu, supranti, dar man išsižiosi, kaip dievą myliu, užmušiu *super spottum**.

— Jis, man regis,— tarė Stivenas,— buvo emocingas žmogus, kaip ir tu.

— Tegul jis eina po velnių! — tiesiai rėžė Krenlis.— Neaušink tu su juo burnos. Ką šnekėtis su Templu, supranti, geriau jau su naktipuodžiu. Eik šalin, Templai! Nešdinkis, sakau, po velnių!

— Į tave, Krenli, man nusispjaut,— atsakė Templas, atšokdamas nuo pakelto šulo, ir parodė į Stiveną.— Štai vienintelis žmogus šitoje mokslo įstaigoje, turintis savitą mąstyseną!

— Įstaiga! Mąstysena! — suriko Krenlis.— Smuk, sakau, velniop, asile tu nelaimingas!

— Aš emocingas žmogus,— tarė Templas.— Teisingai pastebėta. Ir didžiuojuosi tuo, kad gyvenime vadovaujuosi emocijomis.

Vylingai šypsodamasis, jis skersomis išspūdino iš aikštelės. Krenlis tuščiu, bejausmiu žvilgsniu žiūrėjo jam įkandin.

— Tu tik užmesk akį,— tarė jis.— Kur tu matęs kitą tokį pašlemėką?

Jo žodžius palydėjo keistas juokas. Stambus, raumeningas studentas, kuris stovėjo atsirėmęs į sieną su užmaukšlinta ant akių kepure, juokėsi labai plonai, ir atrodė lyg būtų žvengęs dramblys. Jis visas kretėte kretėjo ir iš to džiaugsmo trynė tarpukojy rankas.

— Linčas pabudo,— tarė Krenlis.

Užuot atsakęs, Linčas išsitiesė ir išpūtė krūtinę.

— Linčas pučia krūtinę,— pasakė Stivenas,— išreikšdamas kritišką požiūrį į gyvenimą.

Linčas dunkstelėjo sau kumščiu į krūtinę ir tarė:

— Kam nepatinka mano stuomuo?

Krenlis priėmė iššūkį, ir juodu susikibo. Kai abiejų veidai besigrumiant išraudo, jie, gaudydami kvapą, išsiskyrė. Stivenas pasilenkė prie Deivino, kuris įdėmiai stebėjo žaidimą ir nekreipė dėmesio, ką kas kalba.

— Kaip mano naminis žąsinėlis kruta? — paklausė Stivenas.— Irgi pasirašė?

Deivinas linktelėjo ir tarė:

— O tu, Stivi?

Stivenas pakratė galvą.

* Vietoje.

— Baisus tu žmogus, Stivi,— tarė Deivinas, išsiėmęs iš burnos pypkutę,— vis ne taip kaip kiti.

— Dabar, kai pasirašei peticiją dėl visuotinės taikos,— tarė Stivenas,— tikriausiai sudeginsi tą sąsiuvinėlį, kur mačiau tavo kambary.

Kadangi Deivinas nutylėjo, Stivenas ėmė cituoti:

— Fiana[57], žengte marš! Fiana, kairėn! Fiana, išsiskaičiuok, pagarbą atiduok, viens, du!

— Čia kitas reikalas,— pasakė Deivinas.— Aš pirmų pirmiausia — airis patriotas. O tu vis giedi savąją. Tau, Stivi, kad tik pasišaipyt.

— Kai apsiginklavę herlingo lazdomis surengsit naują sukilimą,— tarė Stivenas,— ir jums, kaip paprastai, reikės išdaviko, kreipkitės į mane. Surasiu šiame koledže ne vieną.

— Nesuprantu aš tavęs,— pasakė Deivinas.— Čia tu anglų literatūrą peizoji, čia airių išdavikus. Ir pavardė tavo tokia... ir mintys... Airis tu ar ne airis?

— Eime į herbų biurą[58], ir aš tau parodysiu savo genealogiją,— pasakė Stivenas.

— Tai prisidėk prie mūsų,— tarė Deivinas.— Ko tu nesimokai airių kalbos? Ko po pirmos paskaitos išsibraukei iš lygos?

— Vieną priežastį žinai,— atsakė Stivenas.

Deivinas pakratė galvą ir nusijuokė.

— Eik jau eik,— tarė jis.— Dėl tos mergučės ir tėvo Moreno? Betgi tu, Stivi, viską išsigalvojai. Jie paprasčiausiai stovėjo ir šnekėjosi.

Stivenas patylėjęs draugiškai uždėjo ranką Deivinui ant peties.

— Pameni,— tarė jis,— kaip mes susipažinom? Tą rytą tu manęs paklausei, kur mokosi pirmakursiai, ir sakei ne „mokosi“, o „mokinasi“. Pameni? Tada tu visus jėzuitus, pameni, vadindavai „tėvais“[59]. Kartais aš klausiu save: *„Ar iš tikrųjų jis toks naivuolis, koks iš kalbos atrodo?“*

— Tu juk žinai, aš paprastas žmogus,— pasakė Deivinas.— Kai tu man tą vakarą Harkorto gatvėj[60] papasakojai apie savo gyvenimą, garbės žodis, Stivi, man net vakarienė nelindo į gerklę. Jaučiaus kaip suvažinėtas. O naktį — kadgi užmigčiau! Ir kam tu man visa tai pasakojai?

— Ačiū,— pasakė Stivenas.— Tu nori pasakyt, kad aš siaubūnas.

— Ne,— atsakė Deivinas.— Bet verčiau būtum nepasakojęs.

Iš išorės ramus ir draugiškas Stivenas viduje ėmė kaisti.

— Aš šitos tautos, šitos šalies ir šito gyvenimo produktas,— tarė jis.— Ir rodysiuos toksai, koks esu.

— Imk ir prisidėk prie mūsų,— pakartojo Deivinas.— Širdyje tu airis, tik puikybė tave gadina.

— Mano protėviai pametė gimtąją kalbą ir prisiėmė kitą,— pasakė Stivenas.— Jie leidosi pavergiami saujelės svetimšalių. Gal manai, kad aš trokštu savo gyvenimu ir savimi pačiu sumokėti už jų padarytas skolas? Dėl ko?

— Dėl mūsų laisvės,— atsakė Deivinas.

— Nuo Touno iki Parnelio laikų,— tarė Stivenas,— nebuvo nė vieno garbingo, nuoširdaus žmogaus, atidavusio jums savo gyvenimą, jaunystę ir meilę, kurio jūs nebūtumėt išdavę priešui, palikę bėdoje, apspjaudę ar atsimetę. Ir tu kvieti prisidėti prie jūsų. Kad jūs kur prasmegtumėt!

— Jie žuvo už savo idealus, Stivi,— pasakė Deivinas.— Bet ateis ir mūsų diena, patikėk.

Paskendęs mintyse, Stivenas kurį laiką tylėjo.

— Siela gimsta,— miglotai prabilo jis,— būtent tokiomis minutėmis, apie kurias tau tada pasakojau. Tai lėtas ir sunkus gimimas, paslaptingesnis už kūno gimimą. Šioje šalyje užgimusi žmogaus siela yra apipainiojama tinklais, kad negalėtų pakilti. Tu man kalbi apie tautą, kalbą, tikybą. Aš stengsiuos išvengti šitų tinklų.

Deivinas iškratė iš pypkutės pelenus.

— Per aukštos materijos mano galvai,— pasakė jis.— Bet tėvynė vis dėlto pirma visko. Airija, Stivi, pirma visko. O jau paskui gali sau būt poetu ar mistiku.

— Tu žinai, kas tokia tavo Airija? — tramdydamas pyktį paklausė Stivenas.— Airija — tai sena kiaulė, kuri ėda nuosavus paršelius.

Deivinas atsikėlė nuo dėžės ir liūdnai linguodamas galva nuėjo prie žaidėjų. Bet po minutės jo liūdesys išgaravo, ir jis jau karštai ginčijosi su Krenliu ir abiem žaidėjais, baigusiais partiją. Susitarė žaisti keturiese, tačiau Krenlis užsispyrė, kad būtų žaidžiama jo sviedinėliu. Jis keletą kartų pamušė jį į žemę, o paskui stipriu staigiu smūgiu paleido į aikštelės galą, riktelėjęs:

— Opa!

Stivenas stovėjo su Linču, kol santykis ėmė didėti. Tuomet timptelėjo už rankovės, kviesdamas eiti kartu. Linčas pakluso.

— Vanas, einam, kaip pasakytų Krenlis,— tarė jis.

Stivenas nusišypsojo iš jo pasišaipymo. Juodu grįžo per sodą ir

perėjo per vestibiulį, kur kretantis durininkas lentoje segė skelbimą. Ties laiptais jie sustojo, Stivenas išsiėmė iš kišenės pakelį cigarečių ir pasiūlė Linčui.

— Tu, žinau, neišsigali,— tarė jis.

— Dar tu man palok! — atsakė Linčas.

Išgirdęs pakartotiną Linčo kalbos kultūros įrodymą, Stivenas vėl nusišypsojo.

— Europos kultūrai istorinė ta diena,— tarė jis,— kai tu žmones prilyginai šunims.

Jie užsirūkė ir pasuko į dešinę. Patylėjęs Stivenas prabilo:

— Aristotelis neduoda gailesčio ir baimės apibrėžimų[61]. Aš galiu duoti. Mano nuomone...

Linčas stabtelėjo ir grubiai nutraukė:

— Gana! Nenoriu girdėt! Man vidurius suka. Vakar vakare su Horenu ir Goginzu šuniškai nusilakėm.

Stivenas tęsė:

— Gailestis — tai jausmas, kuris sukausto mintis, regint dideles ir tvarias žmonių kančias, ir nukreipia jas į kenčiantįjį. Baimė — tai jausmas, kuris sukausto mintis, regint dideles ir tvarias žmonių kančias, ir nukreipia jas į slaptą tų kančių priežastį.

— Pakartok,— tarė Linčas.

Stivenas lėtai pakartojo apibrėžimus.

— Prieš keletą dienų Londone,— tęsė jis,— viena mergina įsėdo į kebą. Ji važiavo pasitikti motinos, kurios buvo daugelį metų nemačiusi. Ant gatvės kampo vežimo iena išdaužė kebo langą. Ilga plona kaip adata stiklo atšaiža pervėrė merginos širdį. Ji mirė vietoje. Reporteris jos mirtį pavadino tragiška. Tai netiesa. Ši mirtis neatitinka manųjų gailesčio ir baimės apibrėžimų.

— Tragiškumo jausmas — tai, galima sakyti, veidas, žvelgiantis į abi puses, į baimę ir į gailestį, kurių kiekviena yra to jausmo fazė. Pastebėjai, aš pavartojau žodį „sukausto". Tuo noriu pasakyti, kad tragiškumo, arba, tiksliau, dramatiškumo, jausmas yra statiškas. Jausmai, sužadinami netikro meno, yra kinetiški — tai geismas ir pasibjaurėjimas. Geismas mus skatina paimti, suartėti; pasibjaurėjimas skatina palikti, atsitraukti. Todėl menai, kurie šituos jausmus sužadina — pornografija ir didaktika — yra netikri menai. Todėl estetinis jausmas (vartoju šį terminą bendriausia prasme) yra statiškas. Mintis yra sukaustoma, sustabdoma ir pakyla aukščiau už geismą ar pasibjaurėjimą.

— Tu sakai, kad menas neturi žadinti geismo,— tarė Linčas.— Aš tau esu minėjęs, kad sykį muziejuje pasirašiau ant Praksitelio Veneros[62] užpakalio. Ar tai ne geismas?

— Aš kalbu apie normalius individus,— pasakė Stivenas.— Tu man pasakojai ir kaip vaikystėje, savo žavingoje karmelitų[63] mokykloje, valgei sudžiūvusį karvamėšlį.

Linčas vėl nusižvengė ir tarpukojy pasitrynė rankas, neišsitraukęs jų iš kišenių.

— Valgiau, tikrai! — sušuko jis.

Stivenas atsisuko į jį ir minutę žiūrėjo jam tiesiai į akis. Linčas paliovė juoktis ir pažeminto žmogaus žvilgsniu sutiko Stiveno žvilgsnį. Pailga siaura suplota galva su užmaukšlinta kepure ilgu snapeliu Stivenui darė kepurėto šliužo įspūdį. Akys blizgėjo ir nejudėjo irgi kaip šliužo. Tačiau šią minutę pažemintame ir sargiame jų žvilgsnyje švitėjo vienas žmogiškas taškelis — susigūžusios, nelaimingos ir piktos sielos langas.

— Na, dėl to,— lyg tarp kitko mandagiai pasakė Stivenas,— tai mes visi gyvuliai. Aš irgi.

— Tu irgi,— pritarė Linčas.

— Bet dabar mes svarstome dvasines problemas,— tęsė Stivenas.— Geismas ir pasibjaurėjimas, sužadinti netikrų estetinių vertybių, iš tikrųjų nėra estetiniai jausmai ne vien todėl, kad jie yra kinetinio pobūdžio, bet ir todėl, kad jie tėra fiziniai pojūčiai. Kūnas traukiasi nuo to, kas baugina, ir reaguoja į paskatą to, ko geidžia, veikiamas nervų sistemos refleksų, ir tik tiek. Akis užsimerkia pirmiau, negu mes suvokiame, kad muselė tuoj tuoj pateks į akį.

— Ne visada,— pataisė Linčas.

— Taip pat,— tęsė Stivenas,— tavo kūnas reagavo į nuogos statulos paskatą, tačiau tai, kartoju, buvo paprasčiausias nervinis refleksas. Grožis, išreikštas menininko, negali mums sužadinti kinetinio jausmo ar grynai fizinio pojūčio. Jis sužadina ar bent turėtų sužadinti, sukelia ar bent turėtų sukelti estetinę stazę[64] — idealų gailestį arba idealią baimę,— stazę, kuri randasi, trunka ir galiausiai išnyksta tame, ką pavadinčiau grožio ritmu.

— O kas tai per dalykas? — paklausė Linčas.

— Ritmas,— atsakė Stivenas,— tai pirminis formalus bet kokios estetinės visumos dalių tarpusavio santykis arba estetinės visumos santykis su jos dalimi ar dalimis, arba estetinis visumos dalies santykis su tąja visuma.

— Jei tai ritmas,— tarė Linčas,— tai norėčiau sužinoti, ką tu vadini grožiu; ir būk malonus, nepamiršk, jog aš, nors kadaise ir valgiau karvės blyną, žaviuosi tik grožiu.

Lyg su kuo sveikindamasis, Stivenas kilstelėjo kepurę. Paskui, raustelėjęs, uždėjo ranką Linčui ant storos tvido rankovės.

— Mes teisūs,— pasakė jis,— o kiti klysta. Aiškintis tokius dalykus, stengtis suvokti jų prigimtį, o suvokus lėtai, kantriai ir atkakliai stengtis iš bejausmės žemės ar to, ką ji duoda — iš garsų, pavidalų ir spalvų, šito sielos kalėjimo — išgauti, įkūnyti grožį, kurį mes pajėgūs suvokti,— štai kas yra menas.

Juodu priėjo tiltą per kanalą ir, pasukę iš kelio, nuėjo pro medžius. Murzina pilka šviesa, atsispindinti nejudriame vandenyje, ir kvapas šlapių šakų virš jų galvų, atrodė, priešinosi Stiveno minčių eigai.

— Bet tu neatsakei į mano klausimą,— tarė Linčas.— Kas yra menas? Kas yra jo išreiškiamas grožis?

— Miegaliau tu miegaliau, tai buvo pats pirmasis apibrėžimas, kurį tau pasakiau,— atsakė Stivenas,— kai mėginau išsispręsti šitą klausimą. Pameni tą vakarą? Krenlis papyko ir užvedė šneką apie Viklou krašto kumpius.

— Pamenu,— atsakė Linčas.— Pamenu, kaip jis sapaliojo apie tuos lašininius meitėlius.

— Menas,— pasakė Stivenas,— tai žmogaus protu arba jausmais suvokiamas medžiagos pertvarkymas turint estetinį tikslą. Apie meitėlius atsimeni, o šitą pamiršai. Gaila man jūsų — ir Krenlio, ir tavęs.

Žiūrėdamas į atšiaurų pilką dangų, Linčas susiraukė ir tarė:

— Jeigu nori, kad klausyčiausi tavo estetinės filosofijos, duok dar bent vieną cigaretę. Manęs tai nedomina. Manęs net ir moterys nedomina. Eina viskas velniop! Aš noriu darbo už penkis šimtus svarų per metus. O tu man tokio nepasiūlysi.

Stivenas atkišo jam cigarečių pakelį. Linčas paėmė paskutinę likusią cigaretę ir tarė:

— Tęsk.

— Akvinietis,— pasakė Stivenas,— teigia, jog gražu tai, kas malonu.

Linčas linktelėjo.

— Atsimenu,— pasakė jis.— *Pulchra sunt quae visa placent.*

— Jis vartoja žodį *visa*,— tęsė Stivenas,— turėdamas omeny visokį estetinį suvokimą: per regėjimą, per klausą ar per bet kokią kitą suvokimo formą. Šis terminas, kad ir koks neapibrėžtas, vis dėlto pa-

kankamai aiškiai atribotas nuo gėrio ir blogio, kurie sužadina geismą ir neapykantą. Jis neabejotinai reiškia stazę, o ne kinezę[65]. O kaip tiesa? Ji irgi sukelia proto stazę. Tau juk neužeitų noras pasirašyti pieštuku ant stataus trikampio įžambinės.

— Tai jau ne,— atsakė Linčas,— man paduokš Praksitelio Veneros įžambinę.

— Vadinasi, tiesa statiška,— pasakė Stivenas.— Platonas, jei neklystu, sako, jog grožis — tai tiesos spindesys[66]. Man regis, tuo norėta pasakyti tik tai, kad tiesa ir grožis giminingi. Tiesa yra suvokiama protu, kurį džiugina maloniausi protu suvokiamų dalykų santykiai; grožis suvokiamas vaizduote, kurią džiugina maloniausi jausmais suvokiamų dalykų santykiai. Pirmasis žingsnis tiesos link — suprasti proto ribas ir galimybes, suprasti patį pažinimo aktą. Visa Aristotelio filosofijos sistema remiasi jo psichologijos veikalu[67], o šis, man regis, remiasi jo teiginiu, jog tas pats atributas negali tuo pačiu metu ir tokiu pat santykiu priklausyti ir nepriklausyti tam pačiam subjektui. Pirmasis žingsnis grožio link — suprasti vaizduotės ribas ir galimybes, suprasti patį estetinio suvokimo aktą. Ar aišku?

— Bet kas gi yra grožis? — nekantriai paklausė Linčas.— Duok šen kokį kitą apibrėžimą. Ką malonu matyti! Negi judu su Akviniečiu tik tiek tesugebat?

— Imkime moterį,— tarė Stivenas.

— Imkim! — karštai pritarė Linčas.

— Graikai, turkai, kinai, koptai, hotentotai,— pasakė Stivenas,— visi moters grožį supranta skirtingai. Tai kaip labirintas, iš kurio nėra išeities. Tačiau aš čia matau dvi išeitis. Pirmoji — tai hipotezė, kad visos moters fizinės savybės, kurios žavi vyrus, yra tiesiogiai susijusios su įvairialypėmis giminės pratęsimo funkcijomis. Gal taip iš tikrųjų ir yra. Gyvenimas nuobodesnis, negu tu, Linčai, įsivaizduoji. Man asmeniškai šita išeitis ne prie širdies. Ji greičiau veda ne prie estetikos, o prie eugenikos. Iš labirinto ji veda į naują, neskoningai išdažytą auditoriją, kur Makenas, vieną ranką padėjęs ant „Rūšių kilmės“, kitą — ant Naujojo Testamento, tau aiškina, jog tu grožiesi puikiais Veneros klubais, nes žinai, kad ji tau pagimdys sveikų atžalų, ir grožiesi jos puikiomis krūtimis, nes žinai, kad jį duos gero pieno savo ir tavo vaikams.

— Jei taip, tai tavo Makenas — šunkara ir melagis! — ryžtingai pasakė Linčas.

— Lieka dar viena išeitis,— juokdamasis tarė Stivenas.

— Būtent? — paklausė Linčas.

— Kita hipotezė...— pradėjo Stivenas.

Iš už sero Patriko Dano ligoninės[68] kampo išvažiavo ilgas vežimas su geležies laužu, ir metalo džeržgėjimas ir žlegesys nustelbė Stiveno žodžius. Linčas užsikimšo ausis ir be perstojo keikėsi, kol vežimas pravažiavo. Tuomet staigiai apsisuko. Stivenas irgi apsisuko ir luktelėjo, kol jo draugas apsiramins.

— Kita hipotezė,— pakartojo Stivenas,— siūlo tokią išeitį: nors tas pats objektas gražus atrodo anaiptol ne visiems, visi, kurie žavisi gražiu objektu, randa jame tam tikrus santykius, atitinkančius vienokias ar kitokias estetinio suvokimo stadijas. Todėl šie jausmais suvokiamų dalykų santykiai, tavo matomi vienokio pavidalo, mano — kitokio, yra privaloma grožio savybė. Dabar galime grįžti prie mūsų seno draugo šventojo Tomo ir išpešti iš jo dar kokį krislą išminties.

Linčas nusikvatojo.

— Įdomu labai,— tarė jis,— kad tu vis jį cituoji ir cituoji lyg koks pilvūzas vienuolis. Ar tik nevedžioji manęs už nosies?

— Makalisteris,— atsakė Stivenas,— mano estetinę teoriją pavadintų taikomąja Tomo Akviniečio filosofija. Tikrai, šia estetinės filosofijos puse aš seku Akviniečio pėdomis. Tačiau tam, kad apibūdinčiau, kas yra meninė koncepcija, kūrinio sumanymas ir įkūnijimas, man reikės naujos terminologijos ir naujos asmeninės patirties.

— Aišku,— pasakė Linčas.— Juk, šiaip ar taip, Akvinietis, nepaisant jo protingumo,— viso labo tik pilvūzas vienuolis. Bet apie savo naująją asmeninę patirtį ir naująją terminologiją papasakosi kitąsyk. Dabar greičiau baik pirmąją dalį.

— Kas žino,— šypsodamasis tarė Stivenas,— galbūt Akvinietis mane suprastų geriau negu tu. Jis pats buvo poetas. Jis sukūrė psalmę, kuri giedama Didįjį ketvirtadienį. Ji prasideda žodžiais „*Pange lingua gloriosi*“[69] ir yra laikoma puikiausia visame psalmyne. Tai sudėtinga, guodžianti psalmė. Man ji patinka, tačiau nė viena psalmė neprilygs gedulingai ir didingai Venancijaus Fortunato kryžiaus kelio giesmei „*Vexilla Regis*“[70].

Linčas tyliai, iškilmingai sodriu balsu užtraukė:

Impleta sunt quae concinit
David fideli carmine,
Dicendo nationibus:
Regnavit a ligno Deus.[71]

— Puiku! — susižavėjęs tarė jis.— Puiki muzika!

Juodu pasuko į Žemutinę Maunto gatvę. Už keleto žingsnių nuo kampo juos pasveikino ir sustojo šnektelėti tuklus jaunuolis su šilkine kaklaskare.

— Girdėjot apie egzaminų rezultatus? — paklausė jis.— Grifinas susikirto. Helpinas ir O'Flinas išlaikė valstybinę tarnybą Anglijoje. Munenas — penktas iš tarnybos Indijoje. O'Šonesis — keturioliktas. Pas Klarką[72] airiai vakar jiems ištaisė balių. Valgė kerį[73].

Jo blyškus išpurtęs veidas švietė geraširdiška piktdžiuga; kol jis išdėstė naujienas, mažos, taukais užgriuvusios akutės paliko nebematomos, o silpnas, švokščiantis balsas — nebegirdimas.

Atsiliepdami į Stiveno klausimą, akutės ir balsas išniro iš slėptuvių.

— Taip, mudu su Makaliu,— pasakė jis.— Makalis pasirinko teorinę matematiką, o aš — gamtos istoriją. Ten dvidešimt dalykų. Be to, pasirinkau botaniką. Aš, žinokit, gamtininkų draugijos narys.

Jis išdidžiai atsitraukė per žingsnį nuo jų ir prispaudė putnią pirštinėtą ranką prie krūtinės, iš kur susyk pasigirdo slopus švokščiantis juokas.

— Kitą kartą, kai išsiruošit į gamtą, parneškit mums ropių ir svogūnų,— šaltai tarė Stivenas,— ištroškinsim su mėsa.

Storulis studentas atlaidžiai nusijuokė ir pasakė:

— Mūsų gamtininkų draugijoj labai rimta publika. Praeitą šeštadienį septyniese buvo nuvažiavę į Glenmaliurą[74].

— Su moterimis, Donovenai? — paklausė Linčas.

Donovenas vėl prisidėjo ranką prie krūtinės ir atsakė:

— Mūsų tikslas — įgyti žinių.

Ir tuoj pat pridūrė:

— Jūs, girdėjau, rašot esė iš estetikos.

Stivenas vangiai numojo, atseit ne.

— Gėtė ir Lesingas,— pasakė Donovenas,— yra daug rašę šia tema. Klasicizmo mokykla, romantizmo ir panašiai. Mane labai sudomino „Laokoonas"[75], kai skaičiau. Žinoma, tai idealizmas, vokiškumas, giliamintiškumas.

Pašnekovai jam nieko neatsakė. Donovenas mandagiai atsisveikino.

— Reikia eiti,— tyliai ir maloniai tarė jis.— Spėju, galima sakyt, esu įsitikinęs, jog sesuo šiandien Donovenų šeimai pietums keps blynų.

— Sudieu,— jam įkandin pasakė Stivenas.— Nepamirškite mudviem ropių!

Lydėdamas jį žvilgsniu, Linčas pamažėle niekinamai perkreipė lūpas, ir jo fizionomija pasidarė panaši į velnio kaukę.

— Tik pagalvok! — galiausiai tarė jis.— Šitas mėšlinas blynaėdis, žiūrėk, gaus gerą vietą, o aš turiu dūmyt skatikines cigaretes!

Juodu pasuko Meriono aikštės link ir kurį laiką ėjo tylėdami.

— Baigdamas, ką kalbėjau apie grožį,— tarė Stivenas,— pasakysiu, jog maloniausi jausmais suvokiamų dalykų santykiai privalo atitikti būtinas meninio suvokimo pakopas. Rask juos, ir rasi absoliutaus grožio savybes. Akvinietis sako: „*Ad pulchritudinem tria requiruntur: integritas, consonantia, claritas*". Aš verčiu taip: „Grožiui reikalingi trys dalykai: vientisumas, harmonija ir spindesys". Ar jie atitinka suvokimo pakopas? Tu seki mano mintį?

— Žinoma,— atsakė Linčas.— Jei manai, kad man vietoj smegenų pridrėbta mėšlo, tai vykis Donoveną ir jį prašyk, kad tavęs pasiklausytų.

Stivenas parodė į krepšį, kurį mėsininko pasiuntinukas nešėsi apverstą ant galvos.

— Pasižiūrėk į šitą krepšį,— tarė jis.

— Matau,— pasakė Linčas.

— Kad šitą krepšį pamatytum,— pasakė Stivenas,— tavo sąmonė pirmiausia atskiria jį nuo visų kitų regimų daiktų, nuo visko, kas nėra krepšys. Pirmoji suvokimo pakopa — tai linija, apibrėžianti suvoktiną objektą. Estetinį vaizdinį mes gauname laike arba erdvėje. Girdimus dalykus gauname laike, regimus — erdvėje. Tačiau ir laiko, ir erdvės estetinis vaizdinys ryškiai suvokiamas kaip atsiribojęs ir autonomiškas neaprėpiamame erdvės ir laiko fone, kuris nėra tas vaizdinys. Suvokiam jį kaip vieną daiktą. Suvokiam jo vientisumą. Tai ir yra *integritas*.

— Nei pridėt, nei atimt! — nusijuokė Linčas.— Toliau.

— Paskui,— tęsė Stivenas,— tu eini nuo taško prie taško, suki formos kontūrais, suvoki daikto atskirų dalių pusiausvyrą, pajunti jo sandaros ritmą. Kitaip tariant, po tiesioginio sintetinio suvokimo seka suvokimo analizė. Iš pradžių pajutai, jog tai tam tikras daiktas, dabar junti, jog tai — daiktas apskritai. Suvoki jį kaip sudėtingą, daugialypį, skaidomą, atskiriamą, susidedantį iš dalių, kaip tų dalių rezultatą, jų sumą, kaip kažką harmoninga. Tai bus *consonantia*.

— Ir vėl nei pridėt, nei atimt! — nusijuokė Linčas.— Paaiškink man, kas yra *claritas*,— gausi cigarą.

— Šio žodžio reikšmė,— pasakė Stivenas,— gana neaiški. Akvinie-

tis vartoja terminą, kuris man atrodo netikslus. Aš jo ilgai neperpratau. Atrodytų, kad jis turi omeny simbolizmą ar idealizmą ir kad aukščiausia grožio savybė — tai šviesa iš kažkokio kito pasaulio, kad materija — tik idėjos šešėlis, realybė — tik jos simbolis. Maniau, jog *claritas* galbūt reiškia meninę išraišką, dieviškojo plano visame kame parodymą ar apibendrinimo jėgą, suteikiančią estetiniam vaizdiniui visuotinumo pobūdį, verčiančią jį spinduliuoti iš savęs šviesą. Bet visa tai tik literatūriniai išvedžiojimai. Aš suprantu taip. Iš pradžių suvokęs krepšį kaip tam tikrą daiktą, po to išanalizavęs jo formą ir suvokęs jį kaip daiktą apskritai, darai vienintelę loginiu ir estetiniu požiūriu leistiną sintezę. Tu matai, jog tai yra tas daiktas, o ne kitas. Spindesys, apie kurį kalba Akvinietis, scholastikoje vadinamas *quidditas*, daikto esme. Šią aukščiausiąją savybę menininkas pajunta tada, kai jo vaizduotėje gimsta estetinis vaizdinys. Šelis tą paslaptingą akimirką gražiai palygino su smilkstančia anglimi[76]. Tai akimirka, kada aukščiausioji grožio savybė, skaistus estetinio vaizdinio spindesys yra aiškiai suvokiamas sąmonės, sukaustytos jo vientisumo ir užburtos jo harmonijos, tai spindinti nebyli estetinio pasitenkinimo stazė, dvasinė būsena, labai panaši į širdies būklę, kurią italų fiziologas Luidžis Galvanis[77] pavadino beveik taip pat gražiai kaip Šelis,— širdies užkerėjimu.

Stivenas nutilo ir, nors jo draugas nieko nesakė, juto, kad nuo jo žodžių stojo minčių užkerėjimo tyla.

— Tai, ką sakiau,— vėl prabilo jis,— liečia grožį plačiąja prasme, ta prasme, kurią jis turi literatūros apyvartoje. Kasdienėje vartosenoje jo prasmė kitokia. Kai kalbame apie grožį antrąja žodžio prasme, mūsų nuomonę visų pirma sąlygoja pats menas ir to meno rūšis. Savaime aišku, jog vaizdinys turi susieti menininko mintis ir jausmus su kitų žmonių mintimis ir jausmais. Turėdami tai omenyje, būtinai prieisime išvadą, kad menas dalomas į tris viena už kitą aukštesnes rūšis. Tos rūšys yra tokios: lyrika, kur menininkas pateikia vaizdinius, tiesiogiai susijusius su savim pačiu; epas, kur jis vaizdinius pateikia netiesiogiai susijusius su savim pačiu ir su kitais žmonėmis; ir drama, kur vaizdinius jis pateikia tiesiogiai susijusius su kitais žmonėmis.

— Tu man šitą aiškinai jau prieš keletą dienų,— pasakė Linčas.— Tą vakarą ir prasidėjo didysis disputas.

— Namie turiu sąsiuvinį,— pasakė Stivenas,— kur esu prisirašęs klausimų, įdomesnių ir už tavo. Mėgindamas juos išsiaiškinti, aš sugalvojau estetinę teoriją, kurią ir mėginu tau išdėstyti. Štai kokių klausimų iškėliau sau: *„Ar dailiai padaryta kėdė tragiška, ar komiška?*

Ar Monos Lizos portretas geras, jeigu noriu jį pamatyti? Jei ne, tai kodėl?"

— O tikrai, kodėl? — nusijuokė Linčas.

— *„Jei žmogus, iš pykčio kapodamas kirviu rąstgalį,*— tęsė Stivenas,— *iškirs karvės statulą, ar ta statula bus meno kūrinys? Jei ne, tai kodėl?"*

— Čia tai šauniai! — vėl nusijuokė Linčas.— Atsiduoda gryniausia scholastika.

— Lesingas,— pasakė Stivenas,— be reikalo ėmėsi rašyti apie skulptūros grupę[78]. Tas menas yra žemesnis, ir tos rūšys, apie kurias kalbėjau, jame aiškiai neišsiskiria. Net ir literatūroje, aukščiausiame ir dvasingiausiame mene, šitos rūšys dažnai esti susimaišiusios. Lyrika — tai, tiesą sakant, paprasčiausia žodinė emocijų išraiška, ritmiškas šūksnis, kaip tas, kuriuo senovėje save skatindavo žmogus, užgul- damas irklą ar įkalniui risdamas akmenį. Surinkantis tokį šūksnį daugiau suvokia tos akimirkos emociją negu save, tą emociją jaučiantį. Paprasčiausia epinė forma atsiranda iš lyrinės literatūros, kai menininkas įsigilina į save kaip epinio įvykio centrą, ir ši forma vystosi, kol emocinio svorio centras atsiduria vienodame atstume nuo paties menininko ir kitų žmonių. Pasakojimas praranda grynai asmeninį pobūdį. Menininko asmenybė įsilieja į pasakojimą, ji sukasi ir sukasi aplink veikėjus ir veiksmą lyg gyvybę teikianti jūra. Tokį vystymąsi lengva pastebėti senojoje anglų baladėje „Didvyris Terpinas", kur pasakojimas prasideda pirmuoju asmeniu, o baigiasi trečiuoju. Draminė forma atsiranda tada, kai gyvybingumas, bangavęs ir sūkuriavęs aplink kiekvieną personažą, pripildo kiekvieną iš jų tokios gyvybinės jėgos, kad jis ar ji įgyja savarankišką, neliečiamą estetinę gyvybę. Menininkas, iš pradžių išreiškęs save šūksniu, ritmu ar gaida, vėliau — banguojančiu, žėrinčiu pasakojimu, galiausiai nusišalina, taip sakant, nuasmenina save. Estetinis vaizdas dramoje — tai žmogaus vaizduotės apvalytas ir atkurtas gyvenimas. Estetinės kaip ir materialinės kūrybos paslaptis baigta. Menininkas tarytum Dievas Kūrėjas lieka savo veikale ar už jo, anapus jo, virš jo, neregimas, visai nusišalinęs, abejingai karpantis sau nagus.

— Stengdamasis visai nušalinti ir juos,— pasakė Linčas.

Iš aukšto apniukusio dangaus ėmė dulkti smulkus lietus, ir juodu pasuko per Hercogo pievutę, kad spėtų pasiekti Nacionalinę biblioteką, kol lietus neįsismagino.

— Kokia prasmė,— irzliai tarė Linčas,— tauzyti apie grožį ir

vaizduotę šitoj varganoj, Dievo užmirštoj saloj? Nenuostabu, kad, sukurpęs mūsų kraštą, menininkas pasitraukė toliau nuo savo kūrinio.

Lietus smarkėjo. Praėję pro Kilderio rūmus[79], jie išvydo būrį studentų, susislėpusių nuo lietaus po bibliotekos arkada. Krenlis, atsirėmęs į koloną, klausydamasis bičiulių šnekos, smailiu degtuku rakinėjosi dantis. Prie paradinių durų stovėjo keletas merginų. Linčas sukuždėjo Stivenui:

— Tavo mylimoji čia.

Nekreipdamas dėmesio į smarkėjantį lietų, Stivenas tylėdamas atsistojo vienu laiptu žemiau už kitus ir protarpiais žvilgčiojo į ją. Ji irgi tylėdama stovėjo tarp draugių. „Nėra kunigo — neturi su kuo paflirtuoti",— su kartėliu pagalvojo jis, prisiminęs, kada ir kur paskutinį kartą ją matė. Linčo teisybė. Jis stiprus tik teoriniais išvedžiojimais; jiems nutrūkus, jo sąmonę apgaubia abejinga ramybė.

Jis girdėjo, ką aplink jį šneka studentai. Šnekėjo apie du medikus, išlaikiusius paskutinį egzaminą, apie galimybes įsitaisyti vandenyno garlaiviuose, apie pelningą ir nepelningą praktiką.

— Burbulas! Praktika Airijos provincijoje geriau.

— Hainsas dvejus metus pragyveno Liverpuly, tai jis irgi taip sako. Baisi skylė, sako. Vien akušerija, daugiau nieko.

— Nori pasakyt, kad turėti darbą čia, provincijoje, geriau negu tokiam turtingam mieste? Vienas mano pažįstamas...

— Hainsui tiek to proto. Jis tik ką iškala, daugiau neišmano.

— Maža ką jis sako. Dideliame prekybiniame mieste galima padoriai uždirbti.

— Žiūrint, koks darbas.

— *Ego credo ut vita pauperum est simpliciter atrox, simpliciter sanguinarius atrox in Liverpoolio**.

Jų balsai siekė jo ausis su periodiškais pertrūkiais lyg iš kažkur toli. Ji su draugėmis ruošėsi eiti.

Trumpas smulkus lietus pasibaigė, liko tik pakibusios deimantinės kekės krūmuose, kieme, kur garavo pajuodusi žemė. Čiužendamos batukais, jos stovėjo ant kolonados laiptų, ramiai ir linksmai šnekučiavosi, dairydamosi į debesis, guviai atsukdamos skėčius į retus paskutinius lašus, vėl juos suskleisdamos, kukliai laikydamos kilstelėtus sijonukus.

---

* Aš manau, kad varguomenės gyvenimas Liverpulyje tiesiog baisus, tiesiog siaubingai baisus. (*Juokaujama lot.*)

Ar ne per griežtai jis ją teisia? Gal jos gyvenimas — paprastas kaip rožančiaus kalbėjimas, paprastas ir savitas kaip paukštelio: rytą ji linksma, dieną judri, saulei leidžiantis pavargusi? Ir jos širdis gal tokia pat paprasta ir valiūkiška kaip paukštelio?

*

Jis pabudo švintant. Kokia palaiminga muzika! Jo siela buvo rasota. Per miegantį kūną buvo perslinkusios blyškios šaltos šviesos bangos. Jis gulėjo ramiai, sakytum siela būtų gulėjusi vėsiuose vandenyse, klausydamasis tylios palaimingos muzikos. Jo sąmonė budo lėtai, su virpuliu ruošdamasi priimti ryto pažinimą, ryto įkvėpimą. Į jį telkėsi dvasia, tyra kaip tyriausias vanduo, švelni kaip rasa, jaudinanti kaip muzika. Bet koks švelnus, koks nejuntamas jos telkimasis — lyg patys serafimai būtų jam ją įkvėpę! Siela budo lėtai, bijodama galutinai prabusti. Tai buvo tyki aušros valanda, kai pabunda beprotybė, kai keisti augalai išsiskleidžia pasitikdami šviesą, kai negirdimai nuplasnoja nakties peteliškės.

Užkerėta širdis! Ir naktis buvo užkerėta. Per sapną ar viziją jis pažino serafiško gyvenimo ekstazę. Kiek tie kerai truko: akimirką, ilgas valandas, metus, amžius?

Įkvėpimo akimirka, atrodė, dabar atsispindėjo iš visų pusių nuo daugelio debesuotų aplinkybių — buvusių ar galėjusių būti. Ta akimirka žybtelėjo lyg šviesos blyksnis, ir, pereidama nuo vieno miglotų aplinkybių debesies prie kito, dar neaiški forma ėmė gaubtis švelnia žara. O! Nekaltose vaizduotės įsčiose žodis virto kūnu. Serafimas Gabrielius apsireiškė mergelei[80]. Žara plito jo dvasioje, išėjusi iš ten balta liepsna, ir virto rožine aistros šviesa. Ši į rožę panaši aistros šviesa — tai keista valiūkiška jos širdis, keista, kurios niekas nepažino ir nepažins, valiūkė nuo pasaulio pradžios. Ir, suvilioti į rožę panašaus aistros spindesio, pulkai serafimų krito iš dangaus.

Gal jau gana aistros liepsnų,
Sugundžius serafimą tyrą?
Negirk tų kerinčių dienų.

Iš sąmonės tos eilutės pasiekė jo lūpas, ir, šnabždėdamas jas, jis juto, kaip jos paklūsta vilanelos[81] ritmui. Tas rožės spindesys skleidė rimų spindulius: liepsnų, dienų, vienų, dainų. Nuo spindulių liepsnojo pasaulis, degė žmonių ir angelų širdys. Rožės spinduliai, jos valiūkės širdies spinduliai.

Uždegusi akių vienų
Galia, prikaustei širdį vyro.
Gal jau užteks aistros liepsnų?

O toliau? Ritmas užgeso, nutrūko, vėl atgijo, ėmė tvinksėti. O toliau? Dūmai, smilkalai, kylantys nuo pasaulio altoriaus.

Viršum ugnies ir vandenų
Tau šlovinimų dūmai tvyro.
Negirk tų kerinčių dienų.

Dūmai kilo nuo visos žemės, nuo garuojančių vandenynų, dūmai josios garbei. Žemė — siūbuojantis, švytuojantis smilkytuvas, kamuolys su smilkalais, elipsoidinis sviedinys. Ritmas staiga užgeso, jo širdies šauksmas nutrūko. Jo lūpos ėmė kuždėti pirmąją eilutę, paskui painiodamasis jis pasakė pusę posmelio, susimaišė, o tada visiškai nutilo. Širdies šauksmas nutrūko.

Tyki prieblandos valanda praėjo, ir neužtrauktame lange ėmė telktis ryto šviesa. Toli toli tyliai sugaudė varpas. Sučirškė paukštelis, antras, trečias. Nutilo ir varpas, ir paukštelis, ir blausi balzgana šviesa pasklido rytuose ir vakaruose, užliejo visą pasaulį, užliejo rožinį spindesį jo širdyje.

Bijodamas visa pamiršiąs, jis skubiai pasikėlė ant alkūnės ir ėmė ieškoti popieriaus ir pieštuko. Ant stalo nei to, nei to nebuvo, tik lėkštė, iš kurios jis per vakarienę valgė ryžius, ir žvakidė su apvarvėjusiu žvakigaliu, įsuktu į apdegusį popierių. Jis tingiai ištiesė ranką ir ėmė čiupinėti galvūgaly kabančio švarko kišenes. Pirštai užčiuopė pieštuką, paskui cigarečių pakelį. Jis vėl atsigulė, perplėšė pakelį, padėjo paskutinę cigaretę ant palangės ir ėmė ant šiurkštaus kartono smulkiomis dailiomis raidėmis rašyti vilanelos posmelius.

Užrašęs atsilošė ant gumuluotos pagalvės ir vėl ėmė kuždėti. Suzmekusių plunksnų gumulai po galva jam priminė susivėlusių ašutų gumulus jos svetainės sofoje, ant kurios jis sėdėdavo, kada šypsodamasis, kada rimtas, klausdamas save, ko čia atėjęs, nepatenkintas ir ja, ir savimi, trikdomas Jėzaus Širdies atvaizdo virš tuščio bufeto. Įsivaizdavo, kaip, pokalbiui pritilus, ji prieina prie jo ir prašo padainuoti kokią nors iš savo įdomių dainelių. Paskui matė, kaip jis pats sėdasi prie seno pianino, švelniai spaudžia dėmėtus klavišus ir vėl prasidėjusio pokalbio fone dainuoja jai, parimusiai prie židinio, grakščią Elžbietos laikų dainelę, liūdną ir švelnų išsiskyrimo skundą, pergalės

prie Azenkuro[82] dainą, „Žaliųjų rankovių" melodiją. Kol jis dainuoja, o ji klausosi ar dedasi klausantis, jo širdis rami, bet kai grakščios senovinės dainos baigiasi ir jis vėl išgirsta balsus kambaryje, jis prisimena sarkastišką savo paties pastabą: tai namai, kur vaikinus per greitai pradeda vadinti vardais.

Buvo akimirkų, kai atrodydavo, jog jos akys patikės juo, tačiau jis laukė veltui. Grakščiai šokdama, ji išplasnojo iš jo atminties, tokia, kaip ir tą vakarą, kai matė ją karnavale: su išsipūtusia balta suknute, su balta šakele plaukuose. Ji grakščiai sukosi ratu. Štai jau visai priartėjo prie jo: akys žvelgia truputį į šalį, veidai lengvai nuraudę. Kai visi susikibo, jos ranka, švelni dovana, akimirką atsidūrė jo rankoje.

— Jūsų seniai niekur nematyti.

— Taip, aš iš prigimimo vienuolis.

— Bijau, kad jūs eretikas.

— Ar taip jau labai bijote?

Užuot atsakiusi, ji šokdama nutolo nuo jo palei rankų grandinę, šokdama grakščiai ir santūriai, niekam neatsiduodama. Baltoji šakelė linksėjo į taktą, o kai ji atsidurdavo šešėlyje, raudonis ant skruostų dar labiau išryškėdavo.

Vienuolis! Prieš akis iškilo jo paties paveikslas: vienuolyno išniekintojas, pranciškonas eretikas, tai norintis, tai atsisakantis tarnauti Dievui, lyg Gerardinas da Borgas San Doninas[83] mezgantis trapų sofizmų voratinklį ir kuždantis jai į ausį.

Ne, tai ne jo paveikslas. Tai paveikslas to jauno kunigo, su kuriuo ją paskutinį kartą matė ir į kurį ji žvelgė nekaltomis akimis, sklaidydama airių kalbos vadovėlio lapus.

— Taip taip, moterų pas mus ateina. Kasdien matau. Moterys mus palaiko. Jos — didžiausios airių kalbos saugotojos.

— O bažnyčia, tėve Morenai?

— Bažnyčia irgi. Irgi prisideda. Ten irgi vyksta darbas. Bažnyčios nepeikit.

Tpfu! Jis tuomet teisingai pasielgė, su panieka išeidamas iš kambario. Teisingai pasielgė, nepasisveikindamas su ja ant bibliotekos laiptų! Teisingai pasielgė, leisdamas jai flirtuoti su kunigu, koketuoti su bažnyčia — krikščioniškojo pasaulio pamazgine[84].

Grubus, žiaurus pyktis išrovė iš jo sielos paskutinį dar rusenantį ekstazės mirksnį, negailestingai sutrupino šviesų jos paveikslą ir į visas puses išblaškė jo skeveldras. Iš visų pusių atmintyje kilo iškreipti jos paveikslo atspindžiai: apiplyšusi gėlininkė šiurkščiais sulipusiais

plaukais ir mergšės veidu, vadinusi save „jo brangiausia“ ir prašiusi būti pirmuoju pirkėju, tarnaitė iš gretimo namo, kuri tarškindama indais tęsiamai tarsi kaimo giedotoja traukė pirmąsias „Kilarnio“[85] eilutes, mergaitė, kuri linksmai nusijuokė iš jo, kai jis prie Kork Hilo suklupo, atsiknojusiu padu užkliuvęs už geležinių grotelių šaligatvyje, mergaitė sirpiomis lūputėmis, į kurią jis užsižiūrėjo, jai išeinant iš Džeikobo konditerijos fabriko, ir kuri šūktelėjo jam per petį: „Ei tu, glotnais plaukais ir gauruotais antakiais, ar patinku aš tau?“

Ir vis dėlto jis jautė: kad ir kaip jis žemintų jos paveikslą ir tyčiotųsi iš jo, jo pyktis — taip pat savotiška susižavėjimo išraiška. Jis tada išėjo iš auditorijos, kupinas paniekos, kuri nebuvo visiškai nuoširdi, jausdamas, kad tose tamsiose akyse, ant kurių nuo ilgų blakstienų šmėsteli šešėlis, galbūt slypi josios tautos paslaptis. Klaidžiodamas gatvėmis, jis su kartėliu kalbėjo sau, jog ji — savo krašto moterų simbolis, šikšnosparniška siela, bundanti sąmoningai būčiai tamsoje, paslaptyje ir vienatvėje, nemylinti ir nenuodėminga, delsianti su savo droviu mylimuoju ir paliekanti jį, kad kuždėtų savo nekaltas nuodėmėles prie grotelių prigludusiai kunigo ausiai. Jai skirtas pyktis išsiliejo grubiomis patyčiomis iš jos meilužio, kurio pavardė, balsas ir veido bruožai dilgino jo įžeistą išdidumą: kaimiečių kilmės kunigas, kurio vienas brolis — Dublino policininkas, kitas — Moikalene[86] užkandinės pasiuntinukas. Ir šitam žmogui jinai atidengs drovią savo sielos nuogybę, kunigui, teišmokusiam atlikti apeigas, o ne jam, amžinos vaizduotės žyniui, paverčiančiam kasdienę patirties duoną žėrinčiu amžinai gyvo gyvenimo kūnu.

Žėrintis eucharistijos vaizdas vėl akimirksniu sujungė karčias, beviltiškas jo mintis, ir jos susiliejo į vieną padėkos giesmę:

Graudingos nuotrupos dainų
Lyg giesmės iš gelmių išnyra.
Gal jau gana aistros liepsnų?

Kol rankos taurę su vynu
Aukot pakėlę nenusvyra,
Negirk tų kerinčių dienų.

Jis balsiai sakė eiles tol, kol sąmonė prisipildė muzikos, ritmo ir tylaus atlaidumo, paskui kruopščiai perrašė, kad matydamas geriau įsijaustų, tuomet atsilošė į pagalvę.

Visai išaušo. Nesigirdėjo nė krepšt, tačiau jis žinojo, kad netrukus

gyvenimas aplinkui atgis, pasigirs įprastas bruzdesys, šiurkštūs balsai, miegūsti poteriai. Slėpdamasis nuo tokio gyvenimo, jis antklode lyg kapišonu apsigaubė galvą, nusisuko į sieną ir įsispoksojo į stambias, pačiame žydėjime raudonas gėles ant apdriskusių apmušalų. Mėgino jų raudonu spindesiu atgaivinti nykstantį džiaugsmą, įsivaizduodamas raudonomis rožėmis nusėtą kelią nuo savęs iki pat dangaus. Gana! Gana! Tikrai gana aistros liepsnų.

Per visą kūną nuo pat apmuturiuotos galvos stuburu perėjo ilgesingas nuovargis. Jautė, kaip nuovargis slenka žemyn, ir, mintyse pažvelgęs į save iš šalies, nusišypsojo. Tuoj miegas jį priveiks.

Po dešimties metų jis vėl jai paskyrė eiles. Prieš dešimtį metų ji, šaliku apsigobusi galvą, kaukšėjo apledėjusiu keliu, pūsčiodama į nakties orą šilto kvapo debesėlius. Buvo paskutinis tramvajaus reisas, liesi bėri arkliai tą jautė ir giedroje naktyje perspėjamai kresčiojo skambaliukus. Konduktorius šnekučiavo su vežėju, tolydžio linksėdami galvomis žalioje žibinto šviesoje. Juodu stovėjo ant tramvajaus laiptelių — jis ant aukštesnio, ji ant žemesnio. Kalbėdamasi ji čia pasilipdavo ant jo laiptelio, čia vėl nulipdavo, o sykį ar porą sykių pastovėjo šalia jo, pamiršusi nulipti, bet paskui nulipo. Ir tegu! Ir tegu!

Dešimt metų praėjo nuo išmintingos vaikystės iki dabartinio sukvailėjimo. O gal nusiųsti jai eilėraštį? Jį skaitytų per pusryčius, daužūdami kiaušinius. Tikra kvailystė! Jos broliai kvatotųsi ir stipriais kietais pirštais plėštų vienas iš kito lapą su eilėraščiu. Jos dėdė kunigas, laikydamas eilėraštį ištiestoje rankoje, šypsodamasis perskaitytų ir mandagiai pagirtų literatūrinę formą.

Ne ne, tai kvailystė! Net jeigu jis eilėraštį jai ir nusiųstų, ji niekam jo nerodytų. Ne ne, ji ne tokia.

Jis pasijuto buvęs jai neteisingas. Jos nekaltybės suvokimas sužadino jam vos ne gailestį — nekaltybės, apie kurią jis neturėjo supratimo iki tol, kol ją pažino per nuodėmę, nekaltybės, apie kurią ir ji neturėjo supratimo, kol buvo nekalta ir kol nebuvo pajutusi keistos žeminančios savo prigimties. Tik tada jos siela pabudo gyventi, kaip kad pabudo jojo, jam pirmą kartą nusidėjus, ir, prisiminus trapų jos veido blyškumą ir jos žvilgsnį, liūdną, nuolankų, jai slapčia gėdintis savo moteriškumo, jo širdis prisipildė švelnios užuojautos.

Kur tuo metu, kai jo sielon po ekstazės atėjo ilgesys, buvo ji? Galbūt jos siela tomis pačiomis minutėmis slaptingai juto, kaip jis ją garbina. Galbūt.

Geismo ugnis vėl įsižiebė jo sieloje, uždegė ir apėmė visą kūną. Jausdama jo geismą, ji, gundytoja iš jo vilanelos, budo iš kvapaus sapno. Jos akys, tamsios, ilgesingos, atsimerkė prieš jo akis. Nuoga ji atsidavė jam, spindinti, šilta, kvapni, dosni, apgaubė jį tarsi žėrintis debesis, apgaubė tarsi gyvas vanduo, ir tarsi debesis ar erdvėje srūvantys vandens per jo sąmonę paplūdo melodingi kalbos ženklai — paslaptingos stichijos simboliai.

Gal jau gana aistros liepsnų,
Sugundžius serafimą tyrą?
Negirk tų kerinčių dienų.

Uždegusi akių vienų
Galia, prikaustei širdį vyro.
Gal jau gana aistros liepsnų?

Viršum ugnies ir vandenų
Tau šlovinimų dūmai tvyro.
Negirk tų kerinčių dienų.

Graudingos nuotrupos dainų
Lyg giesmės iš gelmių išnyra.
Gal jau gana aistros liepsnų?

Kol rankos taurę su vynu
Aukot pakėlę nenusvyra,
Negirk tų kerinčių dienų.

Prikausčiusi žvilgsniu liūdnu,
Mane tu nuo visų atskyrei.
Gal jau gana aistros liepsnų?
Negirk tų kerinčių dienų.

*

Kas tai per paukščiai? Jis stabtelėjo ant bibliotekos laiptų pasižiūrėti į juos ir nuilsęs pasirėmė uosio lazdele. Jie suko ir suko aplink vieno Moulsvorto gatvės namo išsikišusį kampą. Buvo kovo pabaiga, vakaro

ore aiškiai matėsi, kaip jie skraido, tamsūs virpantys jų kūneliai aiškiai buvo matyti danguje lyg minkštame, melsvai padūmavusiame audekle.

Jis stebėjo, kaip jie skraido — paukštis paskui paukštį: paslaptingai šmėsteli, metasi į šoną, plazdena sparnais. Jis pamėgino suskaičiuoti, kiek plastančių kūnelių šmėstelės pro šalį: šeši, dešimt, vienuolika, ir ėmė spėlioti, ar jų skaičius lyginis, ar nelyginis. Dvylika, trylika, mat sukdami ratu iš aukštai nusileido dar pora. Jie skraidė tai aukštai, tai žemai, tai tiesesne, tai kreivesne linija, bet visąlaik ratu ir ratu ir visąlaik iš kairės į dešinę nardė po oro šventyklą.

Jis klausėsi jų balsų, panašių į pelės cypsmą už sienos apkalo — šaiži dvilypė gaida. Bet, palyginus su graužikų cypsmu, šitos gaidos ilgesnės ir šaižesnės; snapams skrodžiant orą, jos pažemėja tai tercija, tai kvarta ir vibruoja. Jų balsai, šaižūs, aiškūs, ploni, krito lyg šilkinės šviesos gijos, nusivyniojusios nuo dūzgiančių ričių.

Nežmogiškas kryksmas glostė jam ausis, kuriose nepaliaujamai skambėjo motinos rauda ir priekaištai, o tamsūs, trapūs, virpantys kūneliai, sukantys ratu, plazdenantys, nardantys po blausaus oro šventyklą, ramino akis, kuriose tebestovėjo motinos paveikslas.

Ko žvelgia jis aukštyn nuo laiptų, ko klausosi šaižaus, dvilypio jų klykavimo, ko stebi jų skrydį? Kokio pranašiško ženklo jis laukia — gero ar blogo? Galvoje šmėstelėjo Kornelijaus Agripos[87] teiginys, o paskui ėmė šmėkščioti pabiros Svedenborgo[88] mintys apie paukščių ir dvasinio gyvenimo reiškinių panašumą ir apie tai, kaip šitie oro padarai žino, kas jiems žinotina, žino, kada kam metas ir koks metų laikas, nes jie, priešingai negu žmogus, laikosi savo gyvenimo tvarkos, o ne iškraipo ją protu.

Šimtus metų žmonės žvelgė į dangų taip, kaip jis dabar į skraidančius paukščius. Aukštyn šaunančios kolonos jam miglotai regėjosi lyg senovinė šventykla, o uosio lazdelė, į kurią jis pailsęs rėmėsi,— riesta augūro[89] lazda. Nežinomybės baimė krustelėjo nuovargio gelmėje, baimė simbolių bei pranašiškų ženklų ir vanagiško žmogaus, savo bendravardžio, ištrūkusio iš nelaisvės su nupintais iš ievos šakelių sparnais, baimė Toto, raštininkų dievo su pusmėnuliu ant siauros ibio galvos, rašančio lentelėje su nendrine lazdele.

Jis šyptelėjo, pagalvojęs apie tą dievą, nes jam prieš akis iškilo stambianosis teisėjas su peruku, dėliojantis kablelius dokumente, kurį laiko ištiestoje rankoje, ir jis pamanė, jog to dievo vardą prisiminė tik todėl, kad jis panašus į airišką keiksmą[90]. Kvailystė! Bet ar ne dėl

šitos kvailystės jis amžinai palieka maldų ir išminties kraštą, kuriame gimė, ir gyvenimo sanklodą, kurioje užaugo.

Šaižiai klykaudami, paukščiai vėl praskrido virš išsikišusio namo kampo, tamsūs nublankusio dangaus fone. Kas tai per paukščiai? Tikriausiai kregždės, grįžusios iš pietų. Vadinasi, jam reikės iškeliauti, nes tai — kregždės, ir jos vis atskrenda ir išskrenda, lipdosi netvarius lizdelius žmonių trobų pakraigėse, o paskui palieka savo įsirengtus namelius ir vėl iškeliauja.

Palenkit galvas, Una ir Alili.
Žvelgiu į jas tarytumei kregždė
Į savo lizdą pakraigėj, kada
Ji rengiasi išskrist už vandenų[91].

Švelnus, vilgšnas džiaugsmas lyg šniokščiantys vandens užliejo jo atmintį, ir širdyje jis pajuto švelnią ramybę nebylios išblankusio dangaus erdvės virš vandenų, ramybę nebylaus vandenyno, kregždžių, skrendančių prieblandoje virš srūvančių vandenų.

Švelnus, vilgšnas džiaugsmas išsiliejo žodžiais, kurių švelnios ilgos balsės tykiai stumdėsi, virto viena ant kitos ir sruvo, supdamos be garso skambančius, be garso dindinčius baltus bangų varpelius ir tylų, švelnų alpulingą klyksmą; ir jis pajuto, kad ženklas, kurį tikėjosi išvysiąs, stebėdamas nardančius, sukančius ratu paukščius ir blyškią dangaus erdvę, purptelėjo jam nuo širdies it paukštis nuo bokštelio — staigiai ir tyliai.

Išsiskyrimo ar vienatvės simbolis? Atminties klausoje skambantis eilėraštis prieš jo prisimenančias akis pamažu atkūrė salės vaizdą tą vakarą, kai buvo atidarytas nacionalinis teatras[92]. Jis sėdėjo vienas balkono kampe ir išvargintomis akimis žvelgė į Dublino šviesuomenę parteryje, neskoningas dekoracijas ir aktorius tarytum lėles ryškioje rampos šviesoje. Jam už nugaros stovėjo suprakaitavęs žaliūkas policininkas, pasiruošęs bet kurią minutę atlikti savo pareigą. Šen bei ten išsibarstę studentai tolydžio audringai švilpė ir laidė pašaipas.

— Airijos šmeižimas!

— Vokiečių išmonė!

— Šventvagystė!

— Mes savo tikybos nepardavinėjam!

— Jokia airė taip nesielgė!

— Šalin nemokšas bedievius!

— Šalin budistų veislę!

Pro langą viršum jo staiga pasigirdo trumpas šnypštimas, vadinasi, skaitykloje uždegė elektrą. Jis įžengė į švelniai apšviestą vestibiulį su kolonom, užlipo laiptais ir nuėjo pro tarškantį turniketą.

Krenlis sėdėjo prie lentynos su žodynais. Priešais jį ant medinės atramos gulėjo stora knyga su atverstu tituliniu lapu. Jis sėdėjo atsirėmęs į kėdės atkaltę, pasukęs ausį, tarsi klausydamas išpažinties, į studentą mediką, kuris jam iš laikraščio šachmatų puslapio skaitė uždavinį. Stivenas atsisėdo jam iš dešinės, tada kitoje stalo pusėje sėdintis kunigas piktai užvertė „*The Tablet*“[93] ir atsistojęs nuėjo durų link.

Krenlis nulydėjo jį ramiu ir abejingu žvilgsniu. Medikas, pritildęs balsą, tęsė:

— Pėstininkas e2 — e4.

— Verčiau, Diksonai, išeikim,— įspėjo Stivenas.— Jis nuėjo skųstis.

Diksonas sulankstė laikraštį ir atsistojęs oriai tarė:

— Mūsiškiai tvarkingai traukiasi.

— Su ginklais ir galvijais,— pridūrė Stivenas, rodydamas Krenlio knygos titulinį puslapį, kur buvo išspausdinta: „Raguočių ligos“.

Jiems einant tarp stalų, Stivenas tarė:

— Krenli, man reikia su tavim pasikalbėt.

Krenlis nieko neatsakė ir negrįžtelėjo. Jis atidavė knygą ir išėjo, kaukšėdamas į grindis kaustytais batais. Ant laiptų stabtelėjo ir, nereginčiu žvilgsniu žiūrėdamas į Diksoną, pakartojo:

— Pėstininkas, žaltys, e2 — e4.

— Jeigu nori, galima ir taip,— pasakė Diksonas.

Jo balsas buvo ramus, bespalvis, laikysena mandagi, ant putnios švarios rankos piršto blykčiojo žiedas su antspaudu.

Eidami per vestibiulį, jie susitiko neūžaugą. Po mažutės skrybėlytės kupolu neskustame veide nušvito džiugi šypsena, ir pasigirdo šnabždesys. Akys buvo liūdnos kaip beždžionės.

— Labas vakaras, ponai,— prabilo apšepusi beždžioniška burnelė.

— Kaip kovo mėnesį, tai visai šilta,— tarė Krenlis.— Viršuj net langus atidarė.

Diksonas nusišypsojo ir pasukiojo žiedą. Juosva beždžioniška susiraukšlėjusi burnelė džiugiai papūtė žmogiškas lūputes, o balselis sumurkė:

— Kaip kovą, nuostabus oras. Tiesiog nuostabus.

— Viršuj, kapitone, jūsų laukia dvi išsiilgusios panelės,— tarė Diksonas.

Krenlis nusišypsojo ir maloniai tarė:

— Kapitonas myli tik serą Valterį Skotą. Tiesa, kapitone?

— Ką dabar skaitote, kapitone? — paklausė Diksonas.— „Lamermuro nuotaką"?

— Tikrai mėgstu serą Valterį Skotą,— atsakė judrios lūpos.— Mano nuomone, jis rašo žavingai. Neprilygstamas rašytojas!

Jis iš lengvo mojavo plona ruda raukšlėta rankele savo pagyrimams į taktą, ir ploni judrūs vokai tankiai klapsėjo virš liūdnų jo akučių.

Dar liūdnesnį įspūdį Stivenui darė jo šneka: manieringas, vos girdimas švepsėjimas, iškraipyti žodžiai, ir klausydamasis jis spėliojo, ar tiesą žmonės sako, kad šio džiūsnelės gyslomis siurenantis kraujas — aristokratiškas ir kad jis — kraujomaišos vaisius.

Medžiai parke buvo apsunkę nuo lietaus, o lietus vis lijo ir lijo virš ežero, atrodančio kaip pilkas skydas. Pro čia buvo praskridęs pulkas gulbių, ir vanduo bei krantas buvo apdergtas žalsvai balta pliurze. Jie švelniai apsikabino, paveikti pilkos lietingos šviesos, šlapių nebylių medžių, į skydą panašaus ežero-liudininko, gulbių. Jie apsikabino, nejausdami nei džiaugsmo, nei aistros. Jis apkabino sesers kaklą; pilka vilnonė mantija siautė ją nuo peties iki juosmens, ir, drovėdamasi savo atsidavimo, ji palenkė šviesplaukę galvą. Jo išdrikę plaukai buvo rusvi, švelnios, dailios, stiprios rankos — strazdanotos. O veidas? Veido nesimatė. Brolio veidas buvo prigludęs prie jos šviesių, lietumi kvepiančių plaukų. Strazdanota, stipri, daili, glamonėjanti ranka buvo Deivino.

Jis susiraukė, supykęs ant savo minčių ir ant susiraukšlėjusio žmogučio, sužadinusio jas. Atmintyje šmėkštelėjo pašaipūs tėvo posakiai apie Bentrio šutvę[94]. Jis nuvijo jas šalin ir prislėgta širdimi grįžo prie pirmykščių minčių. Kodėl tos rankos ne Krenlio? Ar Deivino paprastumas ir nekaltumas jį paslapčia labiau kamuoja?

Juodu su Diksonu nuėjo per vestibiulį, palikę Krenliui sugalvoti, kaip atsikratyti neūžaugos.

Tarp kolonų, apsuptas būrelio studentų, stovėjo Templas. Vienas šūktelėjo:

— Diksonai, eikše pasiklausyt. Templas puikios formos.

Templas įbedė į jį savo tamsias čigoniškas akis.

— Tu, O'Kifai, veidmainys,— tarė jis.— O Diksonas — šypsuoklis. Ką, po šimts, geras literatūriškas posakis.

Jis vylingai nusijuokė, žvelgdamas Stivenui į veidą, ir pakartojo:

— Graži, po šimts, pravardė — šypsuoklis.

Drūtas studentas, stovintis ant laiptų žemėliau, tarė:

— Pasakok toliau apie tą meilužę, Templai. Mums įdomu.

— Jis turėjo, dievaži,— pasakė Templas.— Ir buvo vedęs. Ir visi kunigai eidavo tenai pietauti. Man regis, jie, po šimts, visi su ja pažaidė.

— Kaip sakoma, jodinėjo ant kuino, o ristūną tausojo,— tarė Diksonas.

— Prisipažink, Templai,— tarė O'Kifas,— kiek porterio šiandien išmaukei?

— Šitame sakinyje — visa tavo intelektuali sieliūkštė, O'Kifai,— su neslepiama panieka pasakė Templas.

Vilkdamas kojas, jis apėjo aplink studentų būrelį ir kreipėsi į Stiveną:

— Tu žinojai, kad Forsteriai — Belgijos karaliai?

Pro duris, su atsmaukta ant pakaušio skrybėle, stropiai rakinėdamasis dantis, išėjo Krenlis.

— Štai ir mūsų visažinis,— tarė Templas.— Tu apie Forsterius, kas jie tokie, žinojai?

Jis patylėjo, laukdamas atsakymo. Krenlis savo darbo krapštikliu ištraukė iš tarpdančio figos sėkliukę ir įsistebeilijo į ją.

— Forsterių giminė[95],— pasakė Templas,— paeina nuo Flandrijos karaliaus Boldvino Pirmojo. Jis buvo Foresteris. Foresteris ir Forsteris — ta pati pavardė. Boldvino Pirmojo palikuonis kapitonas Frensis Forsteris apsigyveno Airijoj ir vedė paskutinio Bresilių klano vado dukterį. Yra dar Juodieji Forsteriai, bet čia kita šneka.

— Nuo kito Flandrijos kakaliaus,— pridūrė Krenlis, vėl ramiausiai rakinėdamasis prašieptus blizgančius dantis.

— Iš kur tu tą visą istoriją sužinojai? — paklausė O'Kifas.

— Aš žinau ir tavo giminės istoriją,— pasakė Templas, atsisukęs į Stiveną.— Žinai, ką apie ją sako Giraldas Kambrietis[96]?

— Ar jis irgi karaliaus Boldvino palikuonis? — paklausė aukštas tamsiaakis į džiovininką panašus studentas.

— Kakaliaus,— pakartojo Krenlis, čiulpsėdamas dantį.

— *Pernobilis et pervetusta familia**,— pasakė Templas Stivenui.

---

* Kilniausia ir seniausia giminė (*lot.*).

Dručkis studentas, stovintis žemėliau, pirstelėjo. Diksonas atsisuko į jį ir tyliai paklausė:

— Angelo balsas?

Krenlis irgi atsisuko ir griežtai, bet be pykčio išdrožė:

— Žinai, Goginzai, tu paskutinis kiaulė.

— Tą ir norėjau pasakyti,— griežtai tarė Goginzas.— Aš juk nieko nesužalojau, tiesa?

— Tikėkimės,— mandagiai tarė Diksonas,— jog tai ne tas atvejis, apie kurį mokslininkai sako: *paulo post futurum**.

— Na, ar aš nesakiau, kad jis šypsuoklis? — tarė Templas, dairydamasis į visas puses.— Ar ne aš taip pavadinau?

— Pavadinai, pavadinai. Mes nekurti,— pasakė ilgšis džiovininkas.

Krenlis susiraukęs tebežiūrėjo į žemėliau stovintį dručkį. Paskui, su pasibjaurėjimu purkštelėjęs, smarkiai pastūmė jį žemyn.

— Mauk iš čia! — šiurkščiai riktelėjo jis.— Mauk, smirdėli! Tikras smirdėlis.

Goginzas nušoko ant tako, bet tuoj pat šypsodamasis grįžo į savo vietą. Templas atsisuko į Stiveną ir paklausė:

— Tu tiki paveldimumo dėsniu?

— Ar tu girtas, ar taip dirbtas? Ką čia dabar sapalioji? — paklausė Krenlis, su nuostaba stebeilydamasis į jį.

— Giliausia, kokia tik gali būti, išmintis,— karštai tęsė Templas,— yra sakinys zoologijos vadovėlio gale: dauginimasis — mirties pradžia.

Jis nedrąsiai peštelėjo Stiveną už alkūnės ir karštai tarė:

— Tu, kaip poetas, jauti, kokia tai gili mintis?

Krenlis atkišo į jį ilgą smilių.

— Žiūrėkit! — su panieka kreipėsi į kitus.— Airijos viltis!

Jo žodžiai ir mostas visus prajuokino. Templas drąsiai atsisuko į jį ir atrėžė:

— Tu, Krenli, matau, vis iš manęs tyčiojies. Bet aš niekuo už tave ne prastesnis. Žinai, ką aš galvoju, lygindamas tave su savimi?

— Gerbiamasis,— mandagiai tarė Krenlis,— tu nesugebi, visai nesugebi galvoti, ar žinai?

— Bet ar žinai, ką aš manau apie tave, lygindamas su savimi?

— Klok, Templai! — sušuko nuo laiptų dručkis.— Klok atvirai!

Templas, į visas puses kraipydamas galvą, neryžtingai sumosavo rankomis.

---

* Truputį per anksti (*lot.*).

— Aš šūdas,— tarė jis, beviltiškai linguodamas galva.— Šūdas, ir tai žinau. Ir prisipažįstu.

Diksonas paplekšnojo jam per petį ir maloniai tarė:

— Už tai, Templai, tu vertas pagarbos.

— O va jis,— pasakė Templas, rodydamas į Krenlį,— irgi toks pat šūdas kaip ir aš. Tik jis to nežino. Štai ir visas skirtumas.

Juoko pliūpsnis užgožė jo žodžius. Tačiau jis vėl atsisuko į Stiveną ir nelauktai karštai tarė:

— Beje, tai labai įdomus žodis...

— Tikrai? — išsiblaškęs tarstelėjo Stivenas.

Jis žiūrėjo į Krenlio aštrių bruožų kentėtojišką veidą ir tariamai kantrią šypseną. Grubus žodis nuvarvėjo nuo jo kaip pamazgos nuo senos akmeninės statulos, įpratusios kęsti pažeminimus; Stivenui bežiūrint, Krenlis, sveikindamasis su kažkuo, nusikėlė skrybėlę, ir pasirodė standūs juodi plaukai, styrantys ant galvos lyg geležinė karūna[97].

Tai ji išėjo iš bibliotekos portiko ir, nepažvelgusi į Stiveną, linktelėjo, atsakydama į Krenlio pasveikinimą. Tai Krenlis irgi? Jo ir skruostai raustelėję, atrodo. O gal nuo Templo žodžių? Buvo visai prietėmis. Jis negalėjo įžiūrėti.

Gal tuo galima paaiškinti bičiulio abejingą tylėjimą, šiurkščias pastabas, nelauktas keiksmų papliūpas, kuriomis jis taip dažnai nutraukdavo karštas, padrikas Stiveno išpažintis? Stivenas jam lengvai dovanodavo, nes ir pats žinojo turįs tokio grubumo. Ir jis prisiminė, kaip vieną vakarą miške netoli Malahaido jis nulipo nuo girgždančio skolinto dviračio pasimelsti Dievui. Jis pakėlė rankas ir ekstazės apimtas siuntė maldą į tamsius miško skliautus, žinodamas stovįs šventą valandą ant šventos žemės. O kai prieblandoje iš už posūkio pasirodė du policininkai, jis liovėsi meldęsis ir ėmė garsiai švilpauti melodiją iš naujausios pantomimos.

Jis ėmė stuksenti supleišėjusiu uosio lazdelės galu į kolonos cokolį. Gal Krenlis jo neišgirdo? Nieko, jis palauks. Šneka apie jį trumpam nutilo, ir viršuj pro langą vėl pasigirdo tylus šnypštimas. Bet daugiau ore nesigirdėjo jokio garso, ir kregždės, kurias jis lyg neturėdamas ką veikti stębėjo skraidant, jau miegojo.

Ji dingo prieblandoje. Ir todėl ore pasidarė tylu, tik nuo viršaus leidosi negarsus šnypštimas. Todėl ir plepalai nutrūko. Ant žemės leidosi tamsa.

Leidžias iš dangaus tamsa[98].

Virpantis džiaugsmas, mirgantis it blankus žiburėlis, apgaubė jį tarsi pasakiškų dvasių spiečius. Bet kodėl? Ar kad tamsėjančiu oru pro šalį praėjo ji, ar kad prisiminė šitą eilutę su juodais balsiais ir sodriu lyg liutnios skambesys pirmuoju skiemeniu?

Jis lėtai nuėjo į tolesnįjį kolonados galą, lazdele lengvai stukčiodamas į akmenį, kad paslėptų nuo kitų studentų savo svajingą nuotaiką, ir leido mintims grįžti į Daunlendo, Berdo ir Nešo[99] laikus.

Akys, atsiveriančios iš geismo tamsos, akys, temdančios ryto aušrą. Iš kur tas jų ilgesingas žavesys, jei ne iš buduarų glosnumo? Ir kas tas jų žvilgesys, jei ne žvilgesys nešvarumų seiliaus Stiuarto[100] rūmų atmatų duobėje? Atminties liežuviu jis ragavo gintarinius vynus, klausėsi ore tirpstančių švelnių melodijų, didingos pavanos[101], o atminties akimis regėjo malonias kilmingas damas Kovent Gardeno balkonuose, gundomai papūstom lūpom, sifilio išėstais veidais tavernų paleistuves ir jaunas žmonas, kurios, džiugiai atsiduodamos suvedžiotojams, ėjo iš glėbio į glėbį.

Malonumo šie vaizdai nesuteikė. Jie buvo slapti, aistrinantys, tačiau nesusiję su jos paveikslu. Apie ją taip galvoti nedera. Ir taip jis nė negalvoja. Vadinasi, jo mintis nepasitiki pačia savimi? Senos saldžios frazės, tačiau saldžios tik todėl, kad nebešviežios, kaip figų sėkliukės, kurias Krenlis krapšto sau iš tarpudančių.

Tai buvo nei mintis, nei vizija, bet jis neaiškiai žinojo, jog ji dabar eina per miestą namo. Iš pradžių neaiškiai, paskui vis stipriau jis juto jos kūno kvapą. Netramdomas nerimas sujudino kraują. Taip, tai kvapas jos kūno, laukinis, alsus, kvapas šilto kūno, kurį geismingai glamonėjo jo muzika, ir švelnių slaptų apatinių, prisigėrusių jos odos aromato ir prakaito rasos.

Jam per sprandą ropojo utėlė, ir, mitriai įkišęs du pirštus už laisvos apykaklės, jis ją sugavo. Jos kūnelį, švelnų, tačiau trapų nelyginant ryžio grūdelis, trumpai pavoliojo tarp pirštų ir numetė toliau nuo savęs, spėliodamas, ar ji gyvens, ar nusibaigs. Jam į galvą atėjo įdomi Kornelijaus a Lapidė[102] frazė, būtent, kad utėlės atsiradusios iš žmonių prakaito, o ne Dievo sukurtos drauge su kitais gyvūnais šeštąją dieną. Tačiau sprando odos niežulys jį erzino ir siutino. Pagalvojęs apie prastai aprengto, prastai maitinamo, utėlių sukąsto kūno gyvenimą, jis, staiga nevilties apimtas, užsimerkė ir tamsoje išvydo, kaip iš dangaus vartaliodamiesi leidžiasi trapūs, šviesūs utėlių kūneliai. Taip, vadinasi, iš dangaus leidosi ne tamsa, o šviesa.

Leidžias iš dangaus šviesa[103].

Jis net neįstengė teisingai prisiminti Nešo eilutės. Visi jos sužadinti vaizdiniai — netikri. Jo protas veisia parazitus. Jo mintys — utėlės, atsiradusios iš tinginystės prakaito.

Jis skubiai patraukė palei kolonadą prie studentų būrio. Na, ir tegu ji sau eina, velniai jos nematę! Tegu sau myli kokį švarų atletą, kuris kas rytą prausiasi ligi pusiau ir kurio krūtinė apžėlus juodais plaukais. Tegu sau.

Krenlis iš kišenės išsiėmė dar vieną figą ir pradėjo lėtai, čepsėdamas kramtyti. Templas atsilošęs sėdėjo ant kolonos cokolio, ant miegūstų akių užsismaukęs kepurę. Iš portiko išėjo kresnas vaikinas su odiniu portfeliu po pažastimi. Kaukšėdamas į akmens plokštes batų kulnais ir didžiulio skėčio metaliniu antgaliu, jis žengė prie būrio. Paskui, sveikinimo ženklan pakėlęs skėtį, visiems tarė:

— Gerą vakarą, ponai.

Paskui vėl stuktelėjo į akmens plokštes ir sukikeno, o jo galva nervingai sutirtėjo. Džiovininko išvaizdos ilgšis studentas, Diksonas ir O'Kifas šnekėjosi airiškai ir neatsiliepė. Tuomet, pasisukęs į Krenlį, jis tarė:

— Gerą vakarą, ypač tamstai.

Jis mostelėjo skėčiu į Krenlį ir vėl sukikeno. Krenlis tebekramtė figą ir atsiliepė garsiai čiaumodamas:

— Gerą? Taip, geras vakaras.

Kresnasis studentas rimtai į jį pasižiūrėjo ir priekaištaujamai krestelėjo skėtį.

— Jei neklystu,— tarė jis,— tamsta ketini paskelbti akivaizdžių tiesų.

— Hm! — atsakė Krenlis ir, išsiėmęs iš burnos apkramtytą figą, prikišo kresnajam studentui prie burnos.

Kresnasis studentas neėmė jos burnon, bet tarsi mėgaudamasis savo sąmoju pasakė įspūdingai, vis kikendamas ir baksnodamas savo žodžius skėčiu:

— Ar tamsta siūlai?..

Jis stabtelėjo ir, rodydamas į apkramtytą figą, išpoškino:

— Aš turiu omeny šitą.

— Hm,— pakartojo Krenlis.

— Ar tamsta siūlai šitą kaip *ipso facto**,— paklausė kresnasis studentas,— ar tai, kaip čia pasakius, užuomina?

---

* Šitą patį (*lot.*).

Diksonas atsiskyrė nuo būrio ir tarė:

— Glinai, tavęs laukė Goginzas. Nuėjo į „Adelfį“[104] ieškoti tavęs su Moinihenu. Ką čia turi? — paklausė, tapšnodamas per portfelį Glinui po pažastimi.

— Egzaminų darbai,— atsakė Glinas.— Aš juos kas mėnuo egzaminuoju, kad matyčiau, kiek naudos jiems duoda mano pamokos.

Jis irgi patapšnojo per portfelį, kostelėjo ir nusišypsojo.

— Pamokos! — be ceremonijų rėžė Krenlis.— Kiek suprantu, kalbi apie tuos basus vaikelius, kuriuos moko tokia šlykšti beždžionė kaip tu! Apsaugok juos, Viešpatie!

Jis atsikando paskutinį figos kąsnelį ir numetė kotuką.

— Leiskite vaikučiams eiti pas mane,— švelniu balsu tarė Glinas.

— Šlykšti beždžionė! — iškošė Krenlis.— Ir dar šventvagis!

Templas atsistojo ir, prasispraudęs pro Krenlį, kreipėsi į Gliną:

— Šitas tavo pasakymas apie vaikučius,— tarė jis,— yra iš Naujojo Testamento.

— Tu, Templai, eik dar pasnaust,— pasakė O'Kifas.

— Na gerai,— tęsė Templas, kreipdamasis į Gliną,— Jėzus leido vaikučiams eiti pas save, tai kodėl bažnyčia juos, jeigu miršta nekrikštyti, nuskiria visus į pragarą[105]? Kodėl taip?

— O tu pats, Templai, krikštytas? — paklausė džiovininko išvaizdos studentas.

— Bet kodėl vis dėlto juos visus nuskiria į pragarą, jeigu Jėzus jiems leido eiti pas save? — paklausė Templas, akimis spigindamas Gliną.

Glinas kostelėjo ir, vargiai tvardydamas nervingą kikenimą ir kas žodis mostelėdamas skėčiu, tyliai atsakė:

— Ir jeigu yra taip, kaip tu sakai, tai aš kategoriškai reikalauju atsakyti: o kodėl šitaipos yra?

— Todėl, kad bažnyčia žiauri kaip ir visos senos nusidėjėlės,— atsakė Templas.

— Ar tu, Templai, kartais neskleidi erezijų? — taikiai tarė Diksonas.

— Šventasis Augustinas sako, jog nekrikštyti vaikai eina į pragarą[106],— atsakė Templas,— nes jis irgi buvo žiaurus senas nusidėjėlis.

— Žemai lenkiuosi,— tarė Diksonas,— bet man vaidenasi, jog tokiems atvejams egzistuoja limbas.

— Nei tu ginčykis su juo, Diksonai, nei ką,— šiurkščiai įsiterpė

Krenlis.— Ir nesikalbėk, ir nežiūrėk į jį. Verčiau paimk virvę ir tempk namo kaip bliaunantį ožį.

— Limbas! — sušuko Templas.— Irgi man gražus pramanas. Juk tas pats pragaras.

— Bet be visų bjaurumų,— pasakė Diksonas.

Jis su šypsena atsisuko į kitus ir tarė:

— Manau, kad taip sakydamas reiškiu visų čia susirinkusių nuomonę.

— Teisingai,— tvirtai pasakė Glinas.— Šiuo klausimu Airija vieninga.

Jis stuktelėjo metaliniu skėčio antgaliu į akmenines kolonados grindis.

— Pragaras,— tarė Templas.— Šitą žilosios šėtono sužadėtinės[107] pramaną aš dar galiu suprasti. Pragaras — tai kažkas romėniška, kaip romėnų sienos — tvirta ir bjauru. Bet kas tas limbas?

— Guldyk jį į vaikų vežimėlį, Krenli! — šūktelėjo O'Kifas.

Krenlis staiga žingtelėjo prie Templo, sustojo ir treptelėjęs suriko:

— Škac!

Templas vikriai atšoko į šalį.

— Jūs žinot, kas tas limbas? — sušuko jis.— Žinot, kaip pas mus, Roskomone[108], tokius dalykus vadina?

— Škac! Eik velniop! — suriko Krenlis ir pliaukštelėjo delnais.

— Nei velnias, nei gegutė! — su panieka sušuko Templas.— Štai kas tas jūsų limbas.

— Duokše man lazdą,— tarė Krenlis.

Jis ištraukė Stivenui iš rankos uosio lazdelę ir pasileido laiptais žemyn, tačiau Templas, išgirdęs, kad jį vejasi, lyg vikrus greitakojis žvėris dingo prieblandoje. Buvo girdėti, kaip Krenlis, dunksėdamas sunkiais batais, vejasi jį per kiemą, o paskui, spardydamas žvirgždą, tuo pačiu keliu lėtai atidunksi atgal.

Jo žingsniai buvo pikti, ir piktu staigiu judesiu jis įbruko Stivenui rankon lazdelę. Stivenas juto, kad jis piktas dėl kitos priežasties, bet slėpdamas nekantrumą čiuptelėjo jam už rankos ir tyliai tarė:

— Krenli, aš gi tau sakiau, kad man reikia su tavim pasišnekėt. Einam iš čia.

Krenlis minutę žiūrėjo į jį, paskui paklausė:

— Dabar?

— Taip, dabar,— atsakė Stivenas.— Čia ne vieta. Eime.

Juodu tylėdami nuėjo per kiemą. Nuo portiko laiptų juos pasivijo

švelnus paukščių čiulbesio motyvas iš „Zygfrydo“[109]. Krenlis atsisuko, o Diksonas, nustojęs švilpiniuoti, sušuko:

— Vyručiai, kur jūs? O kaip su biliardu, Krenli?

Garsiai šūkaudami tyliame ore, jie ėmė tartis dėl biliardo partijos „Adelfio“ viešbutyje. Stivenas nuėjo vienas, o priešais „Meiplo“ viešbutį tylioje Kilderio gatvėje sustojo ir vėl ėmė kantriai laukti. Viešbučio pavadinimas[110], bespalvė poliruota mediena ir bespalvis fasadas jį užgavo nelyginant mandagios paniekos kupinas žvilgsnis. Jis piktai pasižiūrėjo į švelniai apšviestą viešbučio svetainę, vaizduodamasis, kaip ten ramiai, sklandžiai slenka Airijos aristokratų gyvenimas. Jie galvoja apie kariuomenės komisijas ir Žemės lygos tarnautojus[111], pakelėse juos sveikina valstiečiai, jie žino kai kurių prancūziškų patiekalų pavadinimus ir įsakinėja vežikams aukštais provinciališkais balsais, pabrėžiančiais jų prasčiokišką kalbėseną.

Kaip pabudinti jų sąžinę arba kaip paveikti vaizduotę jų dukterų, kol jos neištekėjo už dvarininkų ir nepagimdė vaikų, iš kurių išaugs tokie pat menkystos kaip ir jų tėvai? Ir, tirštėjant sutemai, jis juto, kaip tautos, kuriai jis priklauso, mintys ir troškimai šmėsčioja it šikšnosparniai tamsoje virš kaimo takelių, po paupio medžiais ir palei balotas pelkes. Kai Deivinas ėjo nakčia keliu, tarpdury laukė moteriškė ir, pasiūliusi puodelį pieno, viliojo pas save į guolį, nes Deivino ramios akys — akys žmogaus, mokančio laikyti paslaptį. O jo neviliojo jokios moteriškės akys.

Kažkas stipriai suspaudė jam ranką, ir pasigirdo Krenlio balsas:

— Vanas, einam.

Juodu tylėdami žingsniavo į pietus. Paskui Krenlis tarė:

— Baisus idiotas šitas Templas! Kaip dievą myliu, aš jį, žinok, kada nors nudobsiu.

Tačiau balse nebesijautė pykčio, ir Stivenas spėliojo, ar jis prisimena, kaip jinai portike pasisveikino su juo.

Juodu pasuko į kairę ir toliau ėjo kaip ėję. Po kurio laiko Stivenas prabilo:

— Krenli, šįvakar bjauriai susiginčijau.

— Su namiškiais? — paklausė Krenlis.

— Su motina.

— Dėl tikybos?

— Taip,— atsakė Stivenas.

Patylėjęs Krenlis paklausė:

— Kiek tavo motinai metų?

— Nesena,— atsakė Stivenas.— Varo mane velykinės.

— Ir eisi?

— Ne,— atsakė Stivenas.

— Kodėl?

— Netarnausiu[112],— atsakė Stivenas.

— Šitaip kai kas jau sakė,— ramiai tarė Krenlis.

— O dabar sakau aš,— karštai atrėmė Stivenas.

Krenlis spustelėjo Stivenui ranką ir tarė:

— Šalčiau, brangusis, šalčiau. Esi, žinok, velniškas karštakošis.

Tai pasakęs, jis nervingai nusijuokė ir, jautriai, draugiškai žvelgdamas Stivenui į veidą, tarė:

— Ar žinai, kad esi karštakošis?

— Kur čia nežinosi,— taip pat juokdamasis atsakė Stivenas.

Neseniai atsiradę svetimumo ledai ištirpo, ir juodu vėl pasijuto artimi vienas kitam.

— Tu eucharistijos paslaptį tiki? — paklausė Krenlis.

— Ne,— atsakė Stivenas.

— Vadinasi, netiki?

— Nei tikiu, nei netikiu,— atsakė Stivenas.

— Abejoja daugelis, net ir religingi žmonės, tačiau jie savo abejonių arba atsikrato, arba nepaiso,— pasakė Krenlis.— O gal tavo abejonės šiuo klausimu pernelyg didelės?

— Aš nenoriu jų atsikratyti,— atsakė Stivenas.

Krenlis sutriko, išsiėmė iš kišenės dar vieną figą ir jau buvo bekandąs, bet Stivenas tarė:

— Būk geras, nevalgyk. Prisikimši pilną burną — ir po pokalbio.

Sustojęs po žibintu, Krenlis jo šviesoje apžiūrėjo figą. Tuomet pauostė viena šnerve, kita, atkando kąsnelį, išspjovė ir užsimojęs šveitė figą į griovį.

Nušveitęs palydėjo ją žodžiais:

— Eik šalin nuo manęs, prakeiktoji, į amžinąją ugnį[113]!

Tuomet vėl paėmė Stivenui už parankės ir eidamas tarė:

— Ar nebijai, kad tau bus šitaip pasakyta Paskutinio teismo dieną?

— O koks man siūlomas kitas variantas? — paklausė Stivenas.— Amžina palaima dekano kompanijoj?

— Jis, nepamiršk, bus išaukštintas,— pasakė Krenlis.

— Kur nebus,— ne be kartėlio pasakė Stivenas,— protingas, guvus, šaltakraujis, o svarbiausia — gudrus[114].

— Įdomus, žinai, dalykas,— ramiai pasakė Krenlis,— kad tavo

protas kiaurai persisunkęs religija, kuria, kaip sakai, netiki. O mokykloje tikėjai? Garantija, tikėjai.

— Tikėjau,— atsakė Stivenas.

— O ar tada buvai laimingesnis? — švelniai paklausė Krenlis.— Laimingesnis negu, pavyzdžiui, dabar?

— Kartais laimingas,— atsakė Stivenas,— kartais nelaimingas. Tada aš buvau kitas žmogus.

— Kaip tai kitas žmogus? Paaiškink, kaip suprasti tokį teiginį.

— Suprasti taip,— pasakė Stivenas,— kad aš buvau ne tas, kas esu dabar, ne tas, kas turėjau tapti.

— Ne tas, kas esi dabar, ne tas, kas turėjai tapti,— pakartojo Krenlis.— Leisk paklausti: ar tu myli savo motiną?

Stivenas lėtai papurtė galvą.

— Aš nesuprantu, ką reiškia šitie tavo žodžiai,— tiesiai pasakė jis.

— Nesi niekad nieko mylėjęs? — paklausė Krenlis.

— Tu apie moteris?

— Ne apie tai,— kiek šaltesniu tonu pasakė Krenlis.— Aš tave klausiu: ar esi kada nors pajutęs kam nors, nebūtinai žmogui, meilę?

Stivenas žingsniavo šalia bičiulio, niūriai nudelbęs akis sau po kojų.

— Aš mėginau pamilti Dievą,— galop tarė jis.— Dabar atrodo, jog tai man nepavyko. Tai labai sunku. Aš stengdavausi kiekvieną minutę pajungti savo valią Dievo valiai. Tai man iš dalies pavykdavo. Ko gera, aš ir dabar dar galėčiau...

Krenlis jį nutraukė:

— Ar tavo motinos gyvenimas buvo laimingas?

— Iš kur aš galiu žinoti? — atsakė Stivenas.

— Kiek ji turėjo vaikų?

— Devynis ar dešimt,— atsakė Stivenas.— Keletas mirė.

— Ar tavo tėvas...— Krenlis nutilo, o po valandėlės pasakė: — Nenoriu kištis į tavo šeimos reikalus. Bet ar tavo tėvas buvo, taip sakant, pasiturintis? Na, tada, kai tu dar buvai mažas.

— Taip,— atsakė Stivenas.

— O kas jis buvo? — po pertraukėlės paklausė Krenlis.

Stivenas ėmė greitakalbe vardyti tėvo darbus.

— Medicinos studentas, irkluotojas, tenoras, aktorius mėgėjas, rėksnys politikierius, dvarininkėlis, indėlininkėlis, girtuoklis, geras vyrukas, pasakotojas, kažkieno sekretorius, kažkas spirito varykloje, mokesčių rinkėjas, bankrotas, o dabar — savo praeities garbintojas.

Krenlis nusijuokė ir stipriau spustelėjo Stiveno ranką:

— Spirito varykla — velniškai geras daiktas.

— Ką dar norėtum sužinot? — paklausė Stivenas.

— Jūs dabar gerai verčiatės?

— Ar iš mano išvaizdos panašu, kad gerai? — atšovė Stivenas.

— Vadinas,— susimąstęs tęsė Krenlis,— tu gimei turte.

Šį sakinį jis ištarė garsiai, kapodamas žodžius, kaip dažnai tardavo kokius nors technikos terminus, lyg duodamas pašnekovui suprasti, jog vartoja juos ne visai pasitikėdamas savimi.

— Tavo motina, reik manyt, gerokai prisikentėjo,— pridūrė jis.— Gal pasistenk sumažint jos naujas kančias, net jeigu... ką?

— Jei aš galėčiau,— tarė Stivenas,— tai tikrai nesibranginčiau.

— Tai taip ir padaryk,— pasakė Krenlis.— Padaryk, kaip ji nori. Ką tau reiškia? Tu juk tuo netiki. Tai tik formalumas, daugiau nieko. O jai nuraminsi širdį.

Jis nutilo ir tylėjo, laukdamas Stiveno atsakymo. Paskui, tarsi balsu mąstydamas, prabilo:

— Viskas yra abejotina šiame pasauliu vadinamame mėšlyne, išskyrus motinos meilę. Motina tave pagimdo, prieš tai išnešioja savo kūne. Ką mes nutuokiam apie jos jausmus? Tačiau kad ir kokie jie būtų, jie bent jau turi būti tikri. Turi. Kas visos mūsų idėjos ir ketinimai? Vaikų žaidimas. Idėjos... Templas, tas bliaunantis ožys, ir tas turi idėjų. Makenas — tas irgi. Kiek sutiksi kely asilų, visi tiki, kad turi idėjų.

Stivenas, klausydamasis to, kas nepasakyta žodžiais, apsimestinai nerūpestingai tarė:

— Paskalis[115], jei neklystu, nesileisdavo motinos bučiuojamas, kadangi bijojo moters prisilietimo.

— Tavo Paskalis buvo kiaulė,— pasakė Krenlis.

— Aloyzas Gonzaga, man regis, irgi taip darydavo,— pridūrė Stivenas.

— Jei taip, tai jis irgi kiaulė,— pasakė Krenlis.

— Bažnyčia jį laiko šventuoju,— paprieštaravo Stivenas.

— O man nusispjaut, kuo jį kas laiko,— ryžtingai atrėžė Krenlis.— Aš jį laikau kiaule.

Stivenas, atsargiai rinkdamas žodžius, kalbėjo toliau:

— Jėzus, atrodo, žmonėse su savo motina irgi ne pernelyg pagarbiai elgdavosi[116], tačiau Suaresas[117], ispanų dvarininkas, jėzuitų teologas, jį pateisina.

— Ar tau niekad neatėjo į galvą mintis,— paklausė Krenlis,— kad Jėzus nebuvo tas, kuo dėjosi?

— Pirmasis, kuriam šita mintis atėjo,— atsakė Stivenas,— buvo pats Jėzus.

— Noriu pasakyt,— griežtesniu balsu tarė Krenlis,— ar tau niekad neatėjo į galvą, kad jis pats buvo sąmoningas veidmainys, pabaltintas antkapis, kaip jis vadino tų laikų žydus? Arba, paprasčiau pasakius,— niekšas.

— Ne, man tokia mintis nebuvo atėjus,— atsakė Stivenas.— Bet man įdomu, ar čia tu nori mane atvesti į kelią, ar save išvesti iš kelio?

Jis pažvelgė bičiuliui į veidą ir išvydo kreivą šypsnį, kuriam Krenlis valios pastangomis mėgino suteikti subtilaus reikšmingumo.

Staiga Krenlis aiškiai, paprastai paklausė:

— Prisipažink, mano žodžiai tavęs nešokiravo?

— Šiek tiek,— pasakė Stivenas.

— O kodėl jie tave šokiravo,— tokiu pat tonu tęsė Krenlis,— jeigu tu įsitikinęs, kad mūsų religija — apgaulė ir kad Jėzus nebuvo Dievo sūnus?

— Aš nesu tuo visiškai įsitikinęs,— pasakė Stivenas.— Jis greičiau Dievo sūnus negu Marijos.

— Ar todėl ir nenori eiti komunijos,— paklausė Krenlis,— kad ir tuo nesi įsitikinęs, kad jauti, jog ir ostija, ko gera, ne vaflio gabaliukas, o tikras Dievo kūnas ir kraujas? Ir bijai, kad taip gali būti?

— Taip,— tyliai atsakė Stivenas.— Aš tai jaučiu ir to bijau.

— Aišku...— pasakė Krenlis.

Stivenas, nustebintas jo kategoriško tono, užvedė kalbą iš naujo:

— Aš bijau daug ko: šunų, arklių, ginklų, jūros, perkūnijos, mašinų, bijau vaikščioti naktį kaimų keliais.

— Bet ko tu bijai duonos gabaliuko?

— Aš įsivaizduoju,— pasakė Stivenas,— kad už viso to, ko bijau, slypi kažkokia grėsminga realybė.

— Vadinasi, tu bijai,— paklausė Krenlis,— kad jeigu šventvagiškai priimsi komuniją, Romos katalikų Dievas tave nudės ir prakeiks?

— Romos katalikų Dievas tą galėtų padaryti ir dabar,— pasakė Stivenas.— Aš labiau bijau tos cheminės reakcijos, kuri prasidėtų mano sieloje, man melagingai atidavus duoklę galingam, dvidešimt amžių garbinamam simboliui.

— O ar galėtum,— paklausė Krenlis,— padaryti šitą šventvagystę,

jei tau grėstų ypatingas pavojus? Pavyzdžiui, jei gyventum katalikų persekiojimo laikais.

— Už praeitį negaliu atsakyti,— atsiliepė Stivenas.— Ko gera, ne.

— Vadinasi,— tarė Krenlis,— protestantu tapti nežadi.

— Aš sakiau, kad praradau tikėjimą,— atsakė Stivenas,— bet nesakiau, kad praradau savigarbą. Koks gi tai būtų išsivadavimas: atsisakyti nesąmonės, kuri yra logiška ir nuosekli, ir priimti kitą, nelogišką ir nenuoseklią?

Juodu priėjo Pembruką[118] ir dabar, iš lėto žingsniuodami gatve, pajuto, jog medžiai ir kur ne kur vilose degančios šviesos juos apramino. Aplink tvyrančioje turto ir ramybės atmosferoje ir jų pačių skurdas nebeatrodė toks didelis. Už laurų gyvatvorės virtuvės lange degė šviesa, ir girdėjosi peilius galandančios tarnaitės daina. Ji kapotu ritmu dainavo „Rouzė O'Greidi"[119].

Krenlis sustojo pasiklausyti ir tarė:

— *Mulier cantat**.

Švelnus lotyniškų žodžių grožis kerimai palietė vakaro tamsą, palietė švelniau ir įtikinamiau, nei būtų palietusi muzika ar moters ranka. Jų įtampa atlėgo. Per tamsą tyliai praplaukė moteris, kokia pasirodo bažnyčios liturgijoje: baltai apsisiautusi, mažytė, berniokiškai grakšti, su nukarusiais juostos galais. Jos balsas, berniokiškai trapus ir aukštas, tolimame chore gieda pirmuosius pasijos žodžius, persmelkiančius tamsą ir raudas:

*Et tu cum Jesu Galilaeo eras***.

Visų širdys krūpteli ir atsigręžia į jos balsą, žėrintį it jauna žvaigždė, ryškiau suspindintį giedant „Galilaeo" ir gęstantį giedant „eras".

Daina baigėsi. Juodu nuėjo tolyn. Krenlis, smarkiai pabrėždamas ritmą, pakartojo priedainio pabaigą:

Kada susituoksim,
Laimingi mes būsim tarytum sapne.
Nes myliu aš Rouzę O'Greidi,
O Rouzė O'Greidi — mane.

— Štai kur tikra poezija,— tarė jis.— Štai kur tikra meilė.

Jis pašnairavo į Stiveną ir keistai šypsodamasis paklausė:

---

* Moteris dainuoja (*lot.*).
** Ir tu buvai su Jėzumi iš Galilėjos (*lot.*).

— O tu ar manai, kad čia poezija? Ar supranti, ką šitie žodžiai reiškia?

— Norėčiau pirma pamatyti Rouzę,— atsakė Stivenas.

— Ją nesunku rasti,— tarė Krenlis.

Jo skrybėlė buvo nusmukusi ant akių. Jis ją atsmaukė, ir medžių šešėlyje Stivenas pamatė tamsos aprėmintą išbalusį jo veidą ir dideles tamsias akis. Taip, jo gražus veidas ir stiprus, stangrus kūnas. Jis kalbėjo apie motinos meilę. Vadinasi, jis atjaučia moterų kančias, jų kūno ir dvasios silpnybes, jis tvirta ranka jas ryžtingai gins ir nusilenks prieš jas.

Reikia išvažiuoti, laikas. Kažkoks balsas tyliai prabilo į jo vienišą širdį, ragindamas išvažiuoti, tvirtindamas, jog šiai draugystei atėjo galas. Taip, jis išvažiuos. Jis negali su niekuo kovoti. Jis žino, kas jam lemta.

— Greičiausiai aš išvažiuosiu,— tarė jis.

— Kur? — paklausė Krenlis.

— Kur išeis,— atsakė Stivenas.

— Taip,— pasakė Krenlis,— gyventi čia tau, ko gera, bus nesaldu. Bet argi dėl to tu išvažiuosi?

— Turiu išvažiuoti,— atsakė Stivenas.

— Matai,— tarė Krenlis,— jeigu tu nenori išvažiuot, tai neįsikalbėk, jog esi iš čia gujamas, nelaikyk savęs eretiku ar tremtiniu. Taip kaip tu galvoja daugelis gerų tikinčiųjų. Stebiesi? Bažnyčia — tai ne mūrinis pastatas ir netgi ne dvasininkija su savo dogmomis. Tai — visi jos prieglobstyje gimę žmonės. Aš nežinau, ko tu nori iš gyvenimo. To, ką man sakei tą vakarą, kai mudu stovėjom prie stotelės Harkorto gatvėje?

— Taip,— atsakė Stivenas, nevalingai šypsodamasis iš to, kad Krenlis atsimena mintis, susiedamas su kokia nors vieta.— Tą vakarą tu pusę valandos kirtaisi su Doherčiu, koks trumpiausias kelias iš Seligepo į Leresą[120].

— Puodgalvis tas! — su panieka ramiai tarė Krenlis.— Ką jis išmano apie kelią iš Seligepo į Leresą? Ir ką jis apskritai išmano su tokia tuščia puodyne?

Jis garsiai įsikvatojo.

— Na, o kitką? — tarė Stivenas.— Kitką tu prisimeni?

— Tą, ką tu kalbėjai, taip? — paklausė Krenlis.— Kaipgi, prisimenu. Rasti tokį gyvenimo būdą ar meno formą, kur tavo dvasia galėtų išreikšti save laisvai, nevaržomai.

Stivenas patvirtindamas kilstelėjo skrybėlę.

— Laisvai!..— pakartojo Krenlis.— Betgi tu dar nesi nė toks laisvas, kad padarytum šventvagystę. Sakyk, o tu galėtum vogti?

— Verčiau prašyčiau išmaldos,— pasakė Stivenas.

— O jeigu nieko negautum, vogtum?

— Nori, kad aš pasakyčiau,— atsiliepė Stivenas,— jog nuosavybės teisė — sąlyginis dalykas ir kad tam tikromis aplinkybėmis vogti — ne nusikaltimas. Tuomet visi vogtų. Todėl aš tau į šitą klausimą neatsakysiu. Kreipkis verčiau į jėzuitų teologą Chuaną Marianą de Talaverą[121] — jis tau, be kita ko, paaiškins, kokiomis aplinkybėmis leistina nužudyti karalių ir ar geriau nuodų įberti jam į taurę, ar ištepti rūbus ar balno gugą. Paklausk manęs verčiau, ar leisčiau, kad kiti mane apvogtų, o jeigu apvogtų, ar reikalaučiau, kad juos pasiektų, kaip sakoma, teisingumo ranka.

— Ir kaip darytum?

— Man rodos,— pasakė Stivenas,— reikalauti teisingumo man būtų taip pat skaudu, kaip ir būti apvogtam.

— Aišku...— pasakė Krenlis.

Jis išsitraukė degtuką ir ėmė rakinėtis tarpudantį. Paskui nerūpestingai tarė:

— Sakyk, o ar galėtum, pavyzdžiui, merginai atimti nekaltybę?

— Prašau atleisti,— mandagiai tarė Stivenas,— bet argi tai ne daugumos jaunuolių svajonė?

— Na, o tu kaip į tai žiūri? — paklausė Krenlis.

Pastarasis jo sakinys, aitrus kaip smalkės ir liūdinantis, sujudino Stiveno sąmonę ir pakibo virš jos lyg kokie garai.

— Klausyk, Krenli,— tarė jis.— Tu mane klausi, ką aš daryčiau ir ko ne. Aš tau pasakysiu, ką darysiu ir ko ne. Aš netarnausiu tam, kuo nebetikiu, ar tai bus mano šeima, mano tėvynė ar bažnyčia, o stengsiuosi vienokiu ar kitokiu gyvenimo būdu ar meno forma kiek galėdamas laisviau ir kiek galėdamas geriau išreikšti save, naudodamasis vieninteliais man prieinamais ginklais — tylėjimu, tremtimi ir meistryste.

Krenlis sugriebė jam už rankos ir patraukė atgal, Lisono parko link. Jis vylingai nusijuokė ir meiliai kaip mažam vaikui spustelėjo Stivenui ranką.

— Meistryste? Tu? — tarė jis.— Poetėli tu, poetėli!

— Tu pats privertei mane išsipasakoti,— tarė Stivenas, sujaudintas to jo spustelėjimo,— kaip kad esu tau išsipasakojęs daug ką kita.

— Taip, sūnau mano,— ir vėl juokais pasakė Krenlis.

— Tu privertei mane išsipasakoti, ko aš bijau. Bet aš tau pasakysiu, ir ko nebijau. Aš nebijau likti vienišas, nukonkuruotas, nebijau netekti bet ko, ko man lemta netekti. Ir aš nebijau padaryti klaidos, net ir didelės klaidos, kuri man gali kainuoti visą gyvenimą, o gal ir visą amžinybę.

Krenlis, vėl surimtėjęs, sulėtino žingsnį ir tarė:

— Vienišas, visiškai vienišas. Tu to nebijai... O ar žinai, ką tai reiškia? Ne šiaip sau būti atsiskyrus nuo kitų, bet neturėti jokio jokiausio draugo.

— Aš surizikuosiu,— pasakė Stivenas.

— Ir neturėti tokio žmogaus,— pasakė Krenlis,— kuris tau būtų daugiau negu draugas, daugiau negu kilniausias ir ištikimiausias draugas.

Atrodė, jog jo žodžiai užgavo kažkokią slaptą jo paties sielos stygą. Ar jis kalbėjo apie save, apie save tokį, koks yra ar koks norėtų būti? Stivenas tylėdamas kurį laiką žiūrėjo jam į veidą. Matė jame atšiaurų liūdesį. Jo kalbėta apie save, apie savo paties vienatvės baimę.

— Apie ką tu kalbi? — pagaliau paklausė Stivenas.

Krenlis neatsakė.

*

Kovo 20. Ilgai šnekėjausi su Krenliu apie savo maištą.

Jis kalbėjo labai iš aukšto. Aš gudravau ir pataikavau. Išūžė ausis apie motinos meilę. Mėginau įsivaizduoti jo motiną — nepavyko. Sykį man netyčia prasitarė, kad, kai gimė, jo tėvui buvo šešiasdešimt vieneri metai. Įsivaizduoju. Tvirtas kaimietis. Kanapėta vilnonė eilutė. Plačios pėdos. Susivėlusi žilsva barzda. Tikriausiai lanko šunų lenktynes. Reguliariai, bet ne per dosniai, aukoja Lereso bažnyčios klebonui Dvajeriui. Vakarais kartais paplepa su merginomis. O jo motina? Labai jauna ar labai sena? Greičiausiai antrasis atvejis. Jei būtų jauna, Krenlis nebūtų taip kalbėjęs. Vadinasi, sena. Gal ir užguita. Iš čia ir Krenlio sielos desperacija — išdžiūvusių įsčių kūdikis.

Kovo 21, rytas. Galvojau apie tai vakar vakare atsigulęs, bet jaučiausi per daug laisvas ir aptingęs, tai nebeužrašiau. Taip, laisvas. Išdžiūvusios įsčios — tai Elzbietos ir Zacharijaus[122]. Vadinasi, jis — pranašas. Be to, minta daugiausia rūkyta šonine ir džiovintom figom. Suprask — skėriais ir laukinių bičių medum. Ir dar, kai galvoju apie

jį, visada matau rūsčią nukirstą galvą arba pomirtinę kaukę pilkos uždangos fone arba Kristaus veido atspaudą skarelėje. Jie tai vadina nukirsdinimu. Truputį neaišku dėl švento Jono prie Lotynų vartų. Ką aš matau? Nukirsdintą pranašą, mėginantį išlaužti spyną.

Kovo 21, vakaras. Laisvas. Laisva siela ir laisva vaizduotė. Tegu mirusieji laidoja savo numirėlius[123]. Taip. Ir tegu numirėliai sau tuokiasi su savo numirėlėm.

Kovo 22. Su Linču sekėm paskui kūningą slaugę. Linčo mintis. Nepatinka. Du liesi alkani kurtai paskui telyčaitę.

Kovo 23. Nemačiau jos nuo to vakaro. Serga? Tikriausiai sėdi prie židinio užsisiautusi ant pečių mamytės skarą. Bet nepasipūtus. Košytės nenori?

Kovo 24. Prasidėjo nuo ginčo su motina. Tema: Šv. Mergelė Marija. Mano blogesni šansai dėl jaunumo ir lyties. Kad išsisukčiau, palyginau Jėzaus ir jo tėtušio[124] santykius su Marijos ir jos sūnaus santykiais. Pasakiau, kad religija — tai ne gimdymo namai. Motina atlaidi. Pasakė, kad aš nusišneku ir kad per daug skaitau knygų. Netiesa. Skaitau mažai, suprantu dar mažiau. Paskui pasakė, jog aš grįšiąs prie tikėjimo, nes netingįs galvoti. Tai reiškia išeiti iš bažnyčios pro šonines nuodėmės duris ir grįžti pro atgailos stoglangį. Atgailauti negaliu. Taip jai pasakiau ir paprašiau šešių pensų. Gavau tris.

Paskui nuėjau į universitetą. Antrasis susidūrimas — su tuo apskritagalviu sukčium Geciu. Šįkart dėl Bruno iš Nolos[125]. Pradėjo itališkai, o baigė darkyta anglų kalba. Jis pasakė, kad Bruno buvęs baisus eretikas. Aš pasakiau, kad baisus buvo jo sudeginimas. Jis su šiokiu tokiu gailesčiu su tuo sutiko. Paskui davė man kažkokį *risotto alla bergamasca** receptą. Tardamas minkštą „o“, jis atstato putnias gašlias lūpas lyg bučiuodamas tą balsę. Ar jis?.. O ar jis galėtų atgailauti? Taip, galėtų, ir nuridentų iš kiekvienos akies po apvalią sukčiaus ašarą.

Eidamas Stivenz Grinu, tai yra savo parku[126], prisiminiau, kad jo, o ne mano tėvynainiai sukūrė tai, ką Krenlis aną vakarą pavadino „mūsų religija“. Devyniasdešimt septintojo pėstininkų pulko kareiviai keturiese sėdėjo po kryžiumi ir metė kauliukus, kam atiteks nukryžiuotojo apsiaustas[127].

Nuėjau į biblioteką. Skaitinėjau tris žurnalus. Beprasmiška. Ji dar nesirodo. Nerimauju? Dėl ko? Kad ji daugiau niekad nebepasirodys? Bleikas rašė:

---

* Bergamo ryžiai (*lot.*).

Kažin, gal Viljamas Bondas numirs,
Nes jis sunkiai serga tikrai[128].

Deja, vargšas Viljamai, deja[129]!

Sykį buvau Rotondoje[130], diaramoje. Pabaigoje rodė didelių veikėjų portretus. Tarp jų — tada ką tik mirusio Viljamo Juarto Gladstono[131]. Orkestras grojo „Ak, Vili, kad tu būtum su mumis"[132]!

Kaimo Jurgių tauta!

Kovo 25, rytas. Visą naktį kamavo sapnai[133]. Noriu jų atsikratyti.

Ilga vingiuota galerija. Nuo grindų kyla tamsių garų stulpai. Pilna iš akmens iškaltų legendinių karalių statulų. Jų rankos, sudėtos ant kelių, rodo nuovargį, žvilgsniai liūdni, nes žmonių klaidos, tie tamsūs garai, be galo eina ir eina prieš jų akis.

Lyg ir iš urvo artėja keisti padarai. Už žmones mažesni. Visi tarytum susilieję į vieną daiktą. Jų veidai fosforescuojantys, su tamsokais dryžiais. Jie spokso į mane, o jų akys tarytum mane ko klausia. Jie nekalba.

Kovo 30. Šįvakar Krenlis bibliotekos portike užminė Diksonui ir jos broliui mįslę. Motinai įkrito į Nilą kūdikis. Vis jam tos motinos neišeina iš galvos. Vaiką pagriebė krokodilas. Motina prašo atiduoti. Krokodilas sako: gerai, jeigu ji atspėsianti, ką jis ketinąs su jos vaiku daryti — ėsti ar neėsti.

Lepidas[134] sakytų, jog tokia mąstysena galėjo rastis tik iš jūsų dumblo, jūsų saulei šildant.

O mano? Ar ji kitokia? Tad į Nilą ją, į dumblą!

Balandžio 1. Nepatinka šitas paskutinis sakinys.

Balandžio 2. Mačiau ją geriant arbatą su pyragaičiais Džonstono, Munio ir O'Brajeno arbatinėje. Tiksliau, mudviem su Linču einant pro šalį, ją tasai lūšiaakis ir pamatė. Jis sakė, jog jos brolis pakvietęs į svečius Krenlį. Ar savo krokodilą jis nusinešė? Tai dabar pasaulio šviesa[135] — jis? O juk jį atradau aš. Tikrai aš, be jokių kalbų. Švietė sau ramiai už pelų maišo.

Balandžio 3. Tabako krautuvėlėje priešais Faindleiterio bažnyčią susitikau Deiviną. Buvo su juodu megztuku ir herlingo lazda. Klausė mane, ar tiesa, kad aš išvažiuojąs, ir kodėl. Atsakiau, jog trumpiausias kelias į Tarą — per Holihedą[136]. Tuo metu priėjo tėvas. Supažindinau. Tėvas mandagus, dėmesingas. Pasiūlė Deivinui eiti kur nors užkąsti. Deivinas negalėjo, ėjo į susirinkimą. Kai mudu išėjom, tėvas pasakė, jog jo geros, doros akys. Klausė, kodėl aš nestojąs į irkluotojų klubą.

Apsimečiau, jog noriu pagalvoti. Pasakojo, kaip sykį Penifateriui[137] uždavė širdį. Nori, kad studijuočiau teisę. Sako, aš tam esąs sutvertas. Vėl dumblas, vėl krokodilai.

Balandžio 5. Šėlioja pavasaris. Skrieja debesys. Gyvenimėlis! Tamsus sūkuriuojančio pelkių vandens srautas, prikritęs švelnių obels žiedlapių. Pro lapus dirsčioja merginos. Kuklios ir padykėlės. Visos blondinės arba rusvaplaukės, brunetės nė vienos. Tokioms labiau tinka nuoraudis. Oplia!

Balandžio 6. Aišku, praeitį ji prisimena. Linčas sako, moterys visos prisimena. Vadinasi, ji prisimena savo vaikystę... ir mano, jei aš kada nors buvau vaikas. Dabartis ryja praeitį ir gyva tik todėl, kad kuria ateitį. Jei Linčas teisus, moterų statulos visada turėtų būti aprengtos, ir viena ranka moteris turėtų būti prisidengusi užpakalinę kūno dalį.

Balandžio 6, vėliau. Maiklas Robartsas[138] prisimena buvusį grožį, ir kai apkabina ją, jis glaudžia prie savęs seniai iš pasaulio išnykusį žavesį. Aš ne. Anaiptol. Aš trokštu glausti prie savęs žavesį, dar neatėjusį į šį pasaulį.

Balandžio 10. Tamsią naktį per tylintį miestą, kuris buvo išmainęs sapnus į besapnį miegą lyg pailsęs meilužis, kurio nejaudina jokios glamonės, keliu dusliai dunksi kanopos. Arčiau tilto — nebe taip dusliai, o tą akimirką, kai jos lekia pro užtamsintus langus, tylą perskrodžia siaubas nelyginant strėlė. Štai jos jau girdėti toli, tamsią naktį brangakmeniais blyksinčios kanopos, skriejančios per miegančius laukus... kur?.. pas ką?.. su kokia žinia?..

Balandžio 11. Perskaičiau, ką parašiau vakar vakare. Migloti žodžiai apie miglotus išgyvenimus. Ar jai patiktų? Manau, kad taip. Tuomet ir man turi patikti.

Balandžio 13. Ta „pičpilnė“ ilgai neišėjo man iš galvos. Pasižiūrėjau į žodyną ir radau — senas angliškas, visai taisyklingas žodis. Velniop tą dekaną ir jo „lygmalą“! Ko jis čia atsikraustė — mokyti mus savo kalbos ar mokytis jos iš mūsų? Ar taip, ar anaip, tegul jis eina velniop!

Balandžio 14. Džonas Alfonsas Malrenenas ką tik grįžo iš Vakarų Airijos[139]. Europos ir Azijos laikraščiai, prašom paskelbti. Jis mums pasakojo, kaip susitiko kalnų trobelėje gyvenantį senį. Tokį raudonom akim, su trumpa pypkele. Senis kalbėjo airiškai. Ir Malrenenas airiškai. Paskui senis ir Malrenenas šnekėjosi angliškai. Malrenenas jam pasakojo apie visatą ir žvaigždes. Senis sėdėjo, klausėsi, rūkė, spjaudė. Paskui pasakė:

— Keistų būtybių, reik manyt, gyvenama kitam pasaulio gale.

Aš jo bijau. Bijau jo raudonų sustiklėjusių akių. Tai su juo aš turėsiu grumtis visą naktį lig aušros[140], kol arba jis, arba aš krisime negyvas... gniaušiu jo gyslotą kaklą, kol... Kol kas? Kol jis man nusileis? Ne, aš nelinkiu jam blogo.

Balandžio 15. Graftono gatvėje kaktomuša susidūriau su ja. Mus suvedė žmonių srautas. Abu sustojom. Klausė, kodėl neateinąs, sakė, jog girdėjusi apie mane visokių istorijų. Tik tam, kad prastumtų laiką. Klausė, ar aš rašąs eilėraščius. Apie ką tokią? — paklausiau aš. Ji dar labiau sumišo, o man jos pagailo, pasijutau menkyste. Tuoj pat užsukau tą čiaupą ir įjungiau dvasinį-herojinį šaldymo aparatą, Dantės Aligjerio išrastą ir visose šalyse užpatentuotą[141]. Greitomis sušnekau apie save ir savo planus. Lyg tyčia per šnekos vidurį staiga padariau revoliucingą mostą. Atrodžiau tikriausiai kaip žmogelis, žeriantis į orą žirnius. Į mus ėmė žiopsoti praeiviai. Netrukus ji atsisveikino ir nueidama palinkėjo, kad nuveikčiau visa, apie ką kalbėjau.

Gražu, ar ne?

Taip, šiandien ji man patiko. Truputį ar labai? Nežinau. Ji man patiko, ir tai man naujas jausmas. O jeigu taip, vadinasi, visa, ką maniau, kad manau, ką jaučiau, kad jaučiu, visa tai, kas buvo iki tol, iš tikrųjų... Et, vyruti, liaukis! Išsimiegok, rytą bus kitaip.

Balandžio 16. Iškeliauti! Iškeliauti!

Rankų ir balsų byla: baltos vieškelių rankos, jos žada stipriai apkabinti, ir juodos rankos aukštų laivų, sustingusių mėnesienoje, jos pasakoja apie tolimus kraštus. Jos, ištiestos į mane, sako: mes vienišos — eikš pas mus. O balsai joms pritaria: mes tavo broliai. Jų pilnas oras, jie šaukia mane, savo brolį, pasiruošę kelionėn, mosuodami džiūgaujančios, grėsmingos jaunystės sparnais.

Balandžio 26. Motina tvarko mano naujus, sendaikčių krautuvėje pirktus drabužius. Ji sako, kad meldžiasi, jog atsidūręs toli nuo gimtųjų namų ir draugų aš suprasčiau, kas yra širdis ir ką ji jaučia. Amen. Tegu bus taip. Sveikas, gyvenime! Milijonąjį kartą einu pasitikti patyrimo realybės ir savo dvasios žaizdre nukalti nesutvertą savo tautos sąmonę.

Balandžio 27. Senasis tėve, senasis meistre, būki man atrama dabar ir per amžių amžius[142].

Dublinas, 1904 — Triestas, 1914

AIRIJA — ANGLIJA — PASAULIS

Taip jau istoriškai susiklostė anglų literatūros raida, kad ją daugelį šimtmečių maitina keltiškieji „pakraščiai" — tos britų salų žemės, kur tvirčiau išsilaikė senųjų, ikigermaniškųjų gyventojų kultūra. Didžiuma žmonių ten nebemoka senosios gėlų kalbos, tačiau savita jų kultūra, dialektų ypatybės, senoji tautosaka dažnai lėmė ir tebelemia šiandien dvasinį anglų literatūros potencialą. Dar romantizmo išvakarėse anglų rašytojai atsigręžo į senovės keltų poeziją ir legendas (Dž. Makfersonas ir jo „Osianas"), o Robertas Bernsas škotų valstiečio stačiokiškumu, humoru ir nuoširdžiu jausmu atgaivino gerokai knygišką sentimentalistų ir preromantikų kūrybą. Motinos gimtoji Škotija buvo nuolatinė ir tvirta Bairono romantizmo atrama. Airių tautosaka, legendos ir kovos dvasia sąlygojo Tomo Muro savitumą tarp amžininkų. Prisimintini ir Valterio Skoto istorinio romano saitai su Škotijos praeitimi ir škotų liaudies kūryba.

XIX a. pabaigoje anglų literatūros raidai ypač reikšmingi yra airiai. O. Vaildas, V. B. Jeitsas, Dž. M. Singas, Dž. Džoisas, B. Šo — tai tik dalis tų vardų, kurie XIX ir XX a. anglų literatūrai suteikė pasaulinį garsą. Keltiškoji šių kūrėjų kilmė nėra formalus dalykas. Joje slypi savotiškas dramatizmo kupinas, dažnai net tragiškas paradoksas. Kaip tik tuo laiku, kai po ilgų metų airių kultūra atbunda ir tauta atgauna savimonę — tiek prieštaringose politinėse kovose, tiek garsiajame kultūriniame „Airijos atgimimo" judėjime — tik dalis talentingų airių rašytojų besąlygiškai jungiasi į savosios kultūros atsinaujinimą. Net „Airijos atgimimo" dalyviams, pavyzdžiui, tam pačiam V. B. Jeitsui, kūrybos kalba lieka anglų kalba. Airiški savo problematika ir poetika, į pasaulį jie žvelgia pro ilgaamžes savo tautos kančias, gyvybės syvų ieško gimtojo krašto tautosakoje, bet su skaitytoju kalba ne savo kalba. O kitiems airių tautinis judėjimas — toks, koks buvo dviejų šimtmečių sandūroje,— atrodė pernelyg siauras, provincialus ir ribotas, varžantis kūrybos laisvę ir trukdantis išeiti į pasaulio kultūros platumas. Tokie buvo ir Oskaras Vaildas bei Džeimsas Džoisas, kurių savotiški dvasiniai autoportretai pateikti šioje knygoje skelbiamais romanais.

1

Tiesa, Oskaras Fingalas O'Flahertis Vilsas Vaildas (1854—1900) gimė šeimoje, kurioje buvo gyvos keltų atgimimo tradicijos, apie tai kalba net vienas iš jo vardų — Fingalas, grąžinantis prie legendinio Osiano. Motina buvo poetė, kūrybą pasirašinėjo romantiniu „Speranzos" slapyvardžiu, puoselėjo namuose garsų literatūros saloną. O tėvas, kad ir palyginti proziškos, dalykiškos profesijos (buvo garsus Dublino chirurgas), labai domėjosi senosiomis krašto tradicijomis, aistringai rinko kraštotyros vertybes. Bet būsimo rašytojo studijos iš pradžių Dublino, vėliau Oksfordo universitetuose jo interesus kreipė vis toliau nuo Airijos reikalų. Meno problemos, kontraversiškai svarstomos Londono intelektualų ir meninės bohemos, aiškiai nustelbė galimą skausmą dėl gimtosios Airijos likimo ir bent kiek rimtesnius socialinius rūpesčius. Prizai, laimėti dar studijų metais, paskiau sėkmingas debiutas poezijoje ir eseistikoje, kelionės į Šiaurės Ameriką ir Paryžių — visa tai siūlė bundančiam O. Vaildo talentui masinančią europinę terpę. Jo hedonistinius polinkius labiausiai atitiko jau išsikristalizavęs estetizmo sąjūdis. Vaildas pratęsė tai, ką pradėjo romantiškai nusiteikę poetai ir dailininkai, susibūrę amžiaus viduryje į „Prerafaelitų broliją", ir ką eseistas ir prozininkas Volteris Peiteris (1839—1894) jau siekė paversti nuoseklia menine programa. Dažnai Vaildas vadintas estetų lyderiu. Bet kur kas tiksliau būtų jį laikyti didžiu grožio poetu ir kartu beatodairišku grožio vartotoju.

Išbandymas grožiu viliojo daugelį to meto anglų rašytojų. Buržuazinio gyvenimo proziškumas, miesčionio utilitarizmas, industrinės pažangos peršamas standartas buvo visų pirma atmetami dėl *negražumo.* Džono Raskino (1819—1900) paskaitose ir knygose, Viljamo Moriso (1834—1896) romanuose bei dailės darbuose tokie estetiniai vertinimai neatsiejami nuo socialinės kritikos. Kiti, tarp jų ir Vaildas, labiausiai gilinosi į grožio ir dorovės ryšius. Vadinamoji „viktoriškoji" moralė — dailus dorovinis fasadas, karalienės Viktorijos laikais turėjęs pridengti šiurkštų turtuomenės pragmatizmą,— skatino vis labiau abejoti oficialios moralės normomis, ypač jų būtinumu menui. Dorovinis abejingumas nebūtinai plaukė iš cinizmo ar sugedusios prigimties, tai buvo dažnai priešinimasis menui, kurį norima pajungti banaliai buičiai ar lėkštam didaktizmui.

Šitoks pasipriešinimas daug ką paaiškina ir O. Vaildo gyvensenoje, kurią nuolat lydėjo apkalbos ir skandalai. Rašytojas atvirai nepaisė viešosios nuomonės, leidosi į doroviškai rizikingus žygius, didžiuodamasis demonstravo savo kitoniškumą. Čia būta ir pozos, ir pataikavimo savo silpnybėms, ir kraštutinių pojūčių ieškojimo. Bet ne mažiau ir sąmoningo noro eiti prieš srovę, skelti akibrokštų miesčioniui, be varžymų klausyti savo prigimties.

Svarbiausia, kad pačioje O. Vaildo kūryboje tokio šokiruojančio elgesio tikroji prasmė išryškėdavo gana nedviprasmiškai. Estetas, besąlygiškai smagu-

riaujantis viskuo, kas gražu, beveik kiekvieną kartą vis dėlto puikiai jaučia gėrio ir blogio ribą.

Tai akivaizdu netgi O. Vaildo pasakose. Jų išėjo du rinkiniai: „Laimingasis princas ir kitos pasakos" (1888), „Granatų namelis" (1891). Rašytojas kiekviena proga žavisi dailingais daiktais ir peizažais, gražiu veidu ir grakščia laikysena. Bet jis nebijo jausmingai ir net kiek didaktiškai prabilti apie gėrio pranašumą prieš grožį. Gal taip yra ir dėl to, kad bent dalį pasakų jis adresavo vaikams, konkrečiai — savo dar mažiems sūnums. Gal nereikia užsimerkti ir prieš tam tikrą ironiją, kuri šmėsteli pamokančiose pabaigose. Tačiau niekaip nepaneigsi priešpriešos, kuri yra svarbiausia, pavyzdžiui, pasakojant apie Laimingąjį princą: nukrinta išorinis kevalas, gražių brangenybių luobas, ir lieka gyva, kitų nelaimes atjaučianti žmogaus širdis. O „Lakštingala ir rožė" dar atviriau poetizuoja tikrą grožį, gimstantį iš kančios, ir ironišku finalu atveria netikro grožio bei lėkšto jausmo banalumą.

„Doriano Grėjaus portretas" pasirodė beveik vienu metu su pasakomis. Ta pati gėrio ir grožio problema čia sprendžiama labai rafinuotai, su psichologiniu pastabumu, kuriam kažin ar prilygsta vėliau rašytos šmaikščiai elegantiškos pjesės. Romano nepavadinsi autobiografiniu. Bet pagrindinio veikėjo paveikslas, be jokios abejonės, autoriui be galo artimas. Šito negali paneigti akivaizdžios literatūrinės reminiscencijos — kad ir sąsaja su O. Balzako „Šagrenės oda". Dar svarbesnis ir lemtingesnis ryšys su Ž. K. Hiuismansu. Tiesa, šis prancūzų rašytojas tekste neminimas, neįvardintas nei jo romanas „Atvirkščiai" (1884), išreiškęs autoriaus posūkį į simbolizmą ir net dekadentinę pasaulėjautą, nei šio romano herojus Dez Esentas, bėgantis nuo banalios tikrovės į rafinuotų pojūčių bei malonumų sritį. Bet visa tai lengva atpažinti knygoje, kurią iš lordo Henrio Votono gauna dovanų Dorianas ir kuri taip smarkiai paveikia jaunuolį. Dez Esentas ir Dorianas Grėjus — bemaž dvasiniai dvyniai. Mes jaučiame, kad Hiuismansas ne ką mažiau bus sukrėtęs ir patį Vaildą, gal net tiesiogiai sukurstęs rašyti „Doriano Grėjaus portretą".

Romanas parašytas trečiuoju asmeniu, bet, kaip tat dažnai būna, suvoki jį kaip pagrindinio herojaus išpažintį. Iš pradžių susipažįstame su Dorianu kaip su gražiu objektu, kurį savaip atranda dailininkas Bezilis Holvordas ir jo draugas lordas Henris Votonas. Juodu kiekvienas savaip padeda Dorianui suvokti save. Dorianas ne tik įsisąmonina esąs gražus, bet ir perima jokių dorovinių varžtų nepripažįstantį lordo Henrio hedonizmą, virstantį rafinuotu cinizmu. Ir žingsnis po žingsnio mes įvedami į Doriano vidaus pasaulį, kuriame viską nustelbia lordo Henrio paskatintas malonumų kultas. Dorianas neabejoja turįs teisę į tuos juslinius malonumus dėl savo grožio ir jaunystės. Tai, ką jis suvokia labiau dėl gaivališkų ir gana natūralių jaunystės troškimų, lordas Henris tolydžio grindžia teoriškai savo sąmojingais paradoksais, gana panašiais į romano pratarmės tezes apie meną.

Bet gyvas žmogus nesutelpa į tuos paradoksus, jis negali likti nei vien

grožio objektas, nei vien grožio vartotojas. Bezilio nutapytas portretas, kaip toji Balzako šagrenės oda, artėja prie lemtingos Doriano gyvenimo ribos sulig kiekvienu patenkintu troškimu. Portretas ne tik suteikė Dorianui nenykstančią jaunystę, bet atitvėrė jį nuo jautrumo ir sąžinės. Atitvėrė, tačiau neišvadavo. Fantastinė meno galia toli pranoksta visa, ką Vaildas įžanginėse romano tezėse priskiria menui ir skelbia jo pranašumu prieš gyvenimą bei dorovę. Portreto atveriama praraja darosi šimteriopai baisesnė už labiausiai kankinančius sąžinės priekaištus. Portretas, kurį įkvėpė meilė portretuojamam žmogui, savo ruožtu kursto nežmoniškai stiprų jausmą: ne tik atpildo nebijantį cinizmą santykiuose su žmonėmis, bet ir pasibaisėjimą — tegu slaptą, kitiems nežinomą, todėl gal juo sunkesnį — tuo cinišku keliu.

Mes nematome smulkiai išdėstytų šio kelio epizodų. Tačiau užtenka Sibilės Vein ir Bezilio likimų, kad pajustume Doriano dramą. Taip, tai klaiki drama, nors jaunuolio perimta lordo Henrio gyvenimo filosofija teigtų ką kita. Dorianas ne iš karto suvokė, kad pamilo Sibilės meną, o ne ją pačią. Sibilė jam egzistuoja tol, kol yra scenoje, ir tuo, kuo ji būna, gyvendama Šekspyro herojų gyvenimą. O jinai, tikru jausmu pamilusi gyvą žmogų, tarytum atsiribojo nuo meno. Turbūt Vaildas (ir Dorianas) teisūs, kad menas ir menininkas — skirtingi dalykai, kad žmogaus ir menininko dialektika labai sudėtinga. Pavojinga yra menininką sutapatinti su jo herojum, pavojinga aktoriui besąlygiškai sutapti su kuriamu vaidmeniu. Bet dar pavojingesnis Doriano estetinis ir juslinis egoizmas, kad ir kokiais sofizmais jis būtų teisinamas. Ir nauji portreto bruožai paremia tai, ką pats Dorianas pajuto vos atstūmęs Sibilę.

Bezilio mirtis — logiška grandis nuopuolių grandinėje. Tiesa, Dorianas nužudo Bezilį afekto būsenoje, nesuvaldęs savo įniršio ir baimės. Bet ar nėjo jis į šią žmogžudystę šaltai, apskaičiuotai, tuo pačiu metu ir smaguriaudamas būsima scena? Čia ir kitur jo elgesyje yra daug teatro, šito jis išmoko iš lordo Henrio, tik neprilygsta pastarajam ciniška ramybe. Tai silpnumas. Tačiau silpnume slypi ir jėga: Doriano dorovinis instinktas dar galutinai neatbukęs, jo sąžinė dar sugeba retkarčiais budėti. Net jo pomėgis vis dažniau pasinerti į patį gyvenimo dugną, bendrauti su gyvenimo atmatomis yra padiktuotas, ko gero, ir pasąmonėje glūdinčių sąžinės priekaištų, nenuslopusio kaltės jausmo. Ir finalas, grąžinantis viską į savo vietas, deda sukrečiantį dramos tašką. Fantastika, atlikusi savo funkciją, atsiskleidžia kaip meno sąlygiškumas, kuris padėjo įžvelgti didžią gyvenimo tiesą.

Jau po šio romano pasirodė populiariausios O. Vaildo pjesės: „Ledi Vindermir vėduoklė" (1892), „Salomėja" (1893), „Idealus vyras" (1895), „Kaip svarbu būti rimtam" (1895) ir kt. Išskyrus biblišką „Salomėją", jos priskiriamos prie saloninės dramos žanro, apibrėžiamos kaip būdingos „gerai padarytos pjesės". Sąmojingas, paradoksų kupinas dialogas dažnai minimas kaip anglų dramaturgijos tradicija, kurią vėliau išplėtojęs B. Šo. Sutinkant su visu tuo,

reikia atminti, kad Vaildas ir Šo buvo bendraamžiai ir Vaildo pjesės buvo statomos vienu metu su pirmosiomis Šo pjesėmis, vos ne gretimuose teatruose. Kitas dalykas, kad žaisminga aukštuomenės kritika ir patyčios iš viktoriškojo dviveidiškumo Šo kūriniuose jau virsta rūsčiu ir kandžiu kaltinimu. Be to, Šo dar rašys dramas iki XX a. vidurio, brandindamas intelektualaus disputo ir atviro grotesko teatrą.

O. Vaildo komedijų žaismė ir lengvabūdiškumas neturėtų klaidinti. Juokaudamas jis čia kalba ir apie tai, ką neseniai svarstė savo esė „Žmogaus siela ir socializmas" (1891), svarstė, gerokai priartėdamas prie B. Šo ir kitų socialinės temos menininkų. Kinta ir jo išoriškai nerūpestingos intonacijos, atsiranda tikro tragizmo. Iš pradžių šis tragizmas gerokai literatūrinis, kaip „Salomėjoje". Pjesė — ne pirmą kartą mene — bando naujai įprasminti žiaurią istoriją, papasakotą Evangelijoje. Iš dalies tai „Doriano Grėjaus portreto" tąsa. Biblinė Salomėja, reikalavusi Jono Krikštytojo galvos, tevykdė savo motinos Erodiados valią, buvo jos keršto įrankiu. O. Vaildo Salomėja niekieno valios nevykdo, ji paklūsta savo aistrai, jos nekaltą prigimtį liguistai traukia nesvyruojanti asketiška pranašo asmenybė; fizinis artumas Jonui (Jochananui) ir fizinė jo mirtis teikia jai aukščiausią juslinę ir tuo pačiu dvasinę palaimą. Vėl grožis veržiasi iki kraštutinių dorovės ribų. Bet tai jau ne Doriano skonėjimasis pojūčiais, taip pat ne įnoringas blaškymasis tarp nuobodaus gėrio ir viliojančio blogio. Salomėjos aistra, jos šokis ir išreikalauta Jochanano galva — simboliškai apibendrinta prieštaravimų draskoma žmogaus prigimtis, neskaidomas būties kontrastų įvaizdis. Iš pradžių susilietęs su simbolizmu per juslingumo kultą, O. Vaildas dabar — tegu ir su dekadansui būdingu liguistu jautrumu — giliau skverbiasi į būties paslaptis, bando apčiuopti tyrumo ir nuodėmės, meilės ir neapykantos, gyvenimo ir mirties dialektiką.

O. Vaildas parašė „Salomėją" prancūzų kalba ir skyrė garsiajai prancūzų aktorei Sarai Bernar. Tačiau anglų cenzūra neleido jau repetuojamam Londone spektakliui išeiti į sceną: esą nedera teatre rodyti Jono Krikštytojo. Šis konfliktas tarytum pranašavo tolesnius rašytojo susidūrimus su oficialiąja Anglija. 1895 m. Vaildas per draugystę su jaunu poetu lordu Alfredu Duglu įsivėlė į jo aristokratinės giminės vaidus, buvo apkaltintas homoseksualizmu ir nuteistas. Dveji kalėjimo metai labai pakeitė buvusį dabitą, salonų „liūtą", prašmatnios šlovės lydimą paradoksalistą. Ankstesnis literatūrinis rūbas pasidarė nebereikalingas, grakštūs estetiniai teiginiai subyrėjo nuo šiurkštaus patyrimo smūgių. Dar kalėdamas Vaildas rašo jaudinančią išpažintį „De profundis" (1897), kuri visa paskelbta tik mūsų šimtmečio viduryje. Tokia pat asmeniška, nors parašyta apie kitą kalinį, yra ir „Redingo kalėjimo baladė" (1898). Kančia ir mirtis neišgairina romantinio Vaildo požiūrio į meilę, gyvenimo troškulys netgi aitresnis, bet estetizavimo polinkiai traukiasi prieš gailestingumą, jautrumą, žmonių bendrybės jausmą.

Paskutiniuosius metus O. Vaildas gyveno Paryžiuje, medžiagiškai palai-

komas kelių artimų draugų. Ten jis ir mirė, vos įpusėjęs penktąją dešimtį.

Pirmasis lietuviškas O. Vaildo vertimas mus pasiekė iš Amerikos — Bostono „Keleivio“ rūpesčiu ir lėšomis išėjo „Salomėja Herodienės duktė“ (1915); vertėjas pasirašė Negeistino slapyvardžiu. Vėliau dar kartą „Salomėją“ vertė Balys Sruoga (greičiausiai apie 1922 m.); pjesė nebuvo nei išspausdinta, nei pastatyta. Susidomima Vaildo pasakomis, jas vertė Kazys Puida (1923) ir Jonas Jablonskis jaunesnysis (1924). Pasirodo taip pat sutrumpintas esė „Socializmas ir žmogaus siela“ vertimas (1928). Nelieka abejingas Vaildui ir teatras, bet apsiribojama komedijomis: Kastantas Glinskis stato „Nerimtą komediją“ (1922), „Ledi Vindermir vėduoklę“ (1925). Ketvirtasis dešimtmetis ne toks vaisingas. Pažymėtinas pirmas „Doriano Grėjaus atvaizdo“ vertimas (S. Česūnas, 1932) ir atskiru leidiniu išėjusi Petro Vaičiūno versta „Nerimta komedija“. Pokario metais keletą kartų (1960, 1974, 1975, 1985) buvo leidžiamos Rūtos Butkutės-Saukienės verstos pasakos. 1970 m. „Doriano Grėjaus portretą“ naujai išvertė Lilija Vanagienė. Be to, V. Mykolaičio-Putino raštuose paskelbti jo versti „Redingo kalėjimo baladės“ fragmentai. Teatras aiškiai primiršo O. Vaildą — vienintelė pjesė yra parodyta Šiauliuose („Kaip svarbu būti rimtam“, 1985).

2

Džeimso Džoiso (1882—1941) kelias kitoks, bet ir jo kūrybiniame gyvenime sudėtingai pinasi Airija, Anglija ir pasaulis. Tik kur kas skausmingiau — gal todėl, kad sunkesnis buvo kelias į literatūrą, be to efektingo spindesio, kuris supo jaunąjį Vaildą, o gal dar labiau dėl dramatiškesnės šio žmogaus ir menininko prigimties, mažiausiai linkusios gyvenimą paversti gražiu teatriniu reginiu...

Dž. Džoiso biografijos pradžia lyg ir nežadėjo tolimų klajonių, gyvenimo šaknys atrodė tvirtai įleistos į Airijos žemę. Gimęs tame pačiame Dubline, Džoisas buvo toli nuo tokios elitinės meninės aplinkos, kokia nuo mažų dienų supo namuose Vaildą. Nuoširdžiai tikinti Dž. Džoiso motina pasirūpino, kad Džeimsas mokytųsi jėzuitų vadovaujamose kolegijose ir pasidarytų geru kataliku. Tėvui labiau rūpėjo politiniai krašto reikalai, ir Džoisas, pargrįžęs atostogų, nuolat girdėdavo nepabaigiamus tėvo ir jo draugų ginčus. Airių tautinio judėjimo dalykai jaudino — neretai skaldė — bendramokslius kolegijose, čia pat Dubline „Airijos atgimimo“ veikėjai gaivino senąją gėlų kalbą ir užmirštus padavimus, kūrė tautinį teatrą, ieškantį savo kelio į pasaulį per Airijos istoriją ir dabarties patyrimą. Ne iš knygų jaunasis Džoisas pažinojo ir slogią socialinę gimtinės būklę: šeima vis sunkiau pajėgdavo sudurti galą su galu, vis dažniau tekdavo su namų apyvoka kraustytis iš vieno Dublino pakraščio į kitą, nes pritrūkdavo pinigų mokėti savininkui už butą. Buvo visos

prielaidos, kad jis literatūroje ir apskritai meno gyvenime atsistotų šalia V. B. Jeitso, Dž. M. Singo, ledi Gregori. Bet jau 1902 m., vos baigęs Dublino universitetą, Džoisas išvyksta į Paryžių. Iš esmės tolesnis jo gyvenimas klostėsi svetur, užsienyje parašyta ir didžioji jo kūrybos dalis — gimtinę jis paliko, dar neturėdamas nė vienos išspausdintos knygos.

Kodėl taip įvyko, gerai paaiškina „Menininko jaunų dienų portretas“, ne autobiografinis romanas, bet vis dėlto labai asmeniška knyga. O dar anksčiau rašytuose apsakymuose (jie sudarė „Dubliniečių“ rinkinį) jis jau atvirai bodisi Airijos provinciškumu ir linksta naujų dvasinių akiračių ieškoti už britų salų ribų. Iš pradžių trumpam parvažiuodavo gimtinėn, paskui — nuo 1912 m.— galutinai apsigyveno Vakarų Europoje. Jei prisiminsime, kad mokslus jis ėjo jėzuitų mokyklose, kur Airijos tautiniai rūpesčiai nebuvo pirmaeiliai, kad Dublino universitete gilinosi į Tomo Akviniečio raštus, o Šveicarijoje pasigavo Z. Froido ir K. G. Jungo psichoanalitinių teorijų, tai savanorio tremtinio kūryba, atrodo, turėjo pakrypti į knygiškumą, abstraktumą ir kosmopolitizmą.

Bet taip nebuvo. Trieste ir Romoje, Ciuriche ir Paryžiuje Dž. Džoisas rašė tik apie Airiją. Rašė ne nostalgiškai, ne jausmingai dūsaudamas ir graudendamas, o su tuo šiurkštoku lyriniu humoru, kuriuo garsėjo airių tradicija. Tik aštriau, negailestingiau, mažai bepalikdamas erdvės iliuzijoms. Dublinas ir dubliniečiai vis dažniau darosi Džoisui žmogaus, žmonijos modeliu. Tačiau net simboliškiausi apibendrinimai, netikėčiausias rašytojo vaizduotės šuolis neatima jiems kūno ir kraujo. Užtenka atsiversti bet kurį „Uliso“ puslapį, ir visų pirma krinta į akis ne Homero reminiscencijos ar įvairios literatūrinės paralelės, bet plastiška, marga, fiziškai apčiuopiama Dublino kasdienybė, miesto gyvenimo ritmas ir atmosfera, įtaigi ir autentiška žmonių interesų, aistrų, vos gimstančių norų bei minčių pynė. Į Dublino buitį atsiremia net labiausiai šifruotas, daugiasluoksnės simbolikos ir kraštutinių kalbos eksperimentų prismaigstytas kūrinys, romanas „Finegano budynė“, kuris užbaigia rašytojo kelią. Juo labiau Dublinas yra „pirminė materija“ ankstyvuosiuose apsakymuose ir „Menininko jaunų dienų portrete“.

Dž. Džoiso kūrybinis palikimas nėra gausus. 1907 metais jis debiutavo eilėraščių rinkiniu „Kambarinė muzika“. Apsakymų rinkinys „Dubliniečiai“ jau buvo tuomet baigtas, bet išspausdinti jį pavyko tik 1914 m. Po to keletą metų tęsiniais žurnaluose buvo leidžiamas (iki pat 1917 m.) romanas „Menininko jaunų dienų portretas“, pradėtas rašyti netrukus po „Dubliniečių“. Žavėdamasis Ibsenu, Džoisas išbandė jėgas dramaturgijoje — parašė vienintelę pjesę „Tremtiniai“ (1918). Po keleto metų išėjo iš spaudos „Ulisas“ (1922), tiesa, Paryžiuje, nes anglų leidėjus išgąsdino jo atvirumas; Londone romanas pasirodė tik 1936 m. Vėliau Džoisas, nepaisant silpstančio regėjimo, įtemptai dirbo — septyniolika metų rašė „Finegano budynę“ (1939). Be šio romano ištraukų, dar paskelbė eilėraščių rinkinį „Obuoliai po pensą“ (1927). Reikia paminėti ir pagal surastą rankraštį 1968 m. paskelbtą prozi-

nių fragmentų vėrinį „Džakomas Džoisas“, parašytą 1911—1914 m. Beje, tai vienintelis rašytojo kūrinys, kurio veiksmas vyksta ne Dubline.

Gaila, kad dėl pasaulinio konteksto, į kurį pateko Dž. Džoisas su „Ulisu“, dažnai primirštamos jo airiškos šaknys. Žinoma, ginčai dėl „sąmonės srauto“, froidizmo, „giliosios psichologijos“ ir mitų interpretavimo pagrįsti ir neišvengiami. Pelnyti yra skambūs apibrėžimai, kurių itin daug Džoisas susilaukė po mirties: šiuolaikinio modernizmo tėvas, XX amžiaus romano reformatorius, moderniojo epo kūrėjas, genialus stilistas... Suprantamas kritikų bei skaitytojų noras surasti, kuo jis giminingas M. Prustui arba F. Kafkai, kaip santykiauja su Levu Tolstojum, F. Dostojevskiu, Tomu Manu, kaip veikė ir veikia dabarties rašytojus. Tik ar užtenka šitokio pjūvio? Ar gretinimų gausybėje nepradingsta savitas, nepakartojamas Džoiso kelias, jo individuali, dramatiška ir labai airiška kūrybinė biografija? Dž. Džoisas toks menininkas, kurio visi veikalai — išskiriant nebent eilėraščius — glaudžiai suaugę. Jie panašūs į plintančius ratus, dažnai koncentriškus, jie išriedėję vienas iš kito, neretai plėtoja tuos pačius motyvus, kartais net sudaro siužetinius tęsinius. Pavyzdžiui, Stivenas Dedalas iš „Menininko jaunų dienų portreto“ persikelia į „Uliso“ pradžią, o Leopoldo Blumo dienos aprašymas, kuriuo remiasi „Uliso“ kompozicija, iš pradžių buvo sumanytas kaip apsakymas ir turėjo įeiti į „Dubliniečių“ rinkinį. Minėtasis „Džakomas Džoisas“ čia irgi turi savo vietą: jame išbandoma toji vidinio monologo technika, kuri dar vos mezgasi „Portrete“, bet ištisai nulems „Uliso“ meninį metodą. Ne veltui „Džakomas Džoisas“ siejamas su vadinamomis „epifanijomis“ — šitaip rašytojas, terminą pasiskolinęs iš religijos (epifanija — Dievo apreiškimas, atsivėrimas), vadino trumpučius prozinius škicus, rašytus 1900—1903 m., kuriuose pilkos buities fragmentai netikėtai atskleidžia kitą, gilesnę ir slaptingesnę savo prasmę. Už buities prasišviečia būties prasmė, autobiografija tampa bendražmogiška ir universali. Visi Džoiso kūriniai labai autobiografiški ne tiek dokumentiniais bruožais, kiek skaudžia dvasine patirtimi.

„Dubliniečių“ apsakymuose ši patirtis dar kiek prislopinta, slepiama už santūraus pasakojimo, objektyviai apibūdinamų charakterių. Bet ne veltui „Dubliniečiai“ gretinami su A. Čechovo apsakymais: nuotaika ir atmosfera čia nustelbia siužetinį pradą. Autoriaus nesikišimas pasirodo tik tariamas, subtiliais emociniais takais jis pasiekia skaitytoją ir veikia su tokia geliančia jėga, kad pilka kasdienybė nusidažo stipriu dramatizmu, virsta kaltinimu nežmoniškam gyvenimui. Apsakymai prasideda vaikyste ir eina iki brandumo ir senatvės. Vaizdas, iš pradžių dar kažkuo giedras, ilgainiui darosi niūresnis, beviltiškesnis. Žmonės pasimetę ir susipainioję buities pilkumoje, svajonės sudūžta, jausmai subanalėja. Ir tik praeityje — arba mirusiųjų pasaulyje — lieka tikrosios vertybės („Mirusieji“). Džoiso humanizmas čia paženklintas bejėgiškumo ir nevilties, nors rūsčio, stoiškos savitvardos taip pat turi.

Iš kur ši gaida? Gal iš religinės rezignacijos, kuri paliko gilių pėdsakų nuo mokyklos laikų. Gal dėl nelinksmų vaikystės prisiminimų, medžiaginių nepri-

teklių ir dvasinių traumų, kurios šią Džoiso vaikystę lydėjo. O gal ir dėl bendros Airijos gyvenimo atmosferos. Viename laiške Džoisas rašė, kad norėjęs Dubliną pavaizduoti kaip „paralyžiaus centrą". Tai ne knyginė metafora, o tragišku apibendrinimu virtę mažų dienų prisiminimai. Džoisas ėjo devintus metus, kada pralaimėjo Čarlzas Stiuartas Parnelis, airių politikos veikėjas, kovojęs už krašto savivaldą. Pakilimas baigėsi, Airija ir Dublinas pasinėrė į abejingumą, sustingimą, šalį apėmė dvasinis paralyžius. Paralyžiaus tema kartojasi apsakymuose, tampa leitmotyvu. Vienur tai šiaip liga, nesuprantama, bet jau baisi pirmąsyk su ja susidūrusiam berniukui („Seserys"), kitur — charakterio ar elgesio savybė, dar kitur — jau visuotinis dėsnis, galutinė būties pasekmė.

Dž. Džoisas teisus savo karčiais kaltinimais susnūdusiam, sustabarėjusiam miesčioniui. Ir neteisus, kada absoliutina šią paralyžiaus būklę, kada pro ją nebemato gimstant kitokią Airiją. Kartais ir pats bando objektyviai įvertinti tokią savo poziciją — kaip, pavyzdžiui, minėtame „Mirusiųjų" apsakyme, nors tai nėra pagrindinė kūrinio tema. Gabrielis Konrojus, netikėtai sužinojęs apie pirmąją, be galo gražią ir dramatišką žmonos meilę, suvokia savo jausmų lėkštumą, vyrišką egoizmą dabar išstums tikresni juodviejų santykiai, naujai atsivers dvasinės vertybės. Šitokį atsinaujinimą paremia kiek anksčiau patirta tiesa — Gabrielis suabejoja, ar jis teisus, dėl literatūrinės sėkmės, viliojančių kūrybinio darbo akiračių ryždamasis besąlygiškai šlietis prie anglų kultūros.

Tokios problemos, tik dar asmeniškiau, iškyla pirmajame Dž. Džoiso romane „Menininko jaunų dienų portretas". Stiveną Dedalą nesunku įsivaizduoti Gabrielio Konrojaus vietoje. Tai, kas apsakyme jau yra rezultatas, romane pasekama smulkiausiais psichologiniais niuansais vos ne nuo kūdikystės. Romaną galima pavadinti jaunojo menininko išpažintimi — Džoisas sąmoningai mažina išorinį foną, romano veikėjus piešia tokius, kokius juos mato Stivenas, ir svarbiausias mintis išsako Stiveno vidiniais monologais ar dialogais su mokslo draugais, kur jo kalba irgi dažnai monologiška. Autorius neslėpė, kad Stivenas didžia dalimi autobiografinis herojus. Jis mokosi tose pat jėzuitų mokyklose, kaip ir Džoisas. Jam, kaip ir Džoisui, siūloma dvasininko karjera, bet galų gale jis nutraukia ryšius su bažnyčia. Gausi ir nusigyvenusi Dedalų šeima labai panaši į Džoiso tėvų šeimą. Pirmajame romano variante (rankraštyje „Stivenas herojus", kurio dalį Džoisas sunaikino) buvo daug buities, autentiškų detalių, konkretesnių Džoiso-Dedalo draugų bruožų. Rašydamas iš naujo, Dž. Džoisas dėmesį sutelkė į vidinius Dedalo ieškojimus ir išgyvenimus, vietoj objektyvaus motyvavimo ar šalia jo atsirado daugiau detalizuotos jausmų tiesos, todėl, be abejo, ir daugiau subjektyvumo poelgiuose, ypač renkantis tolesnį gyvenimo kelią.

Romano pasakojimo maniera pastebimai kinta. Kuo labiau Stiveno gyvenime priartėja apsisprendimas, tuo daugiau vidinio monologo bruožų. Vaikystės metai dėstomi gana tradiciškai, nors jau nebėra „visažinio" autoriaus ir nejaučiame žvilgsnio į Stiveną iš šalies. Nuo pat naiviųjų vaiko pojūčių autoriui vidaus būsenos svarbesnės už įvykius, veiksmas net čia dažnai šuoliškas.

Bet gyvai matome Dedalų namus, girdime — aišku, Stiveno jautria vaikiška klausa — namiškių tarpusavio rietenas, dalyvaujame mokinių pokštuose ir žaidimuose, drauge su jais kankinamės nuobodžioje pamokoje ir tiesiog fiziškai jaučiame despoto mokytojo smūgius... Visa tai dar „gerasis senasis realizmas", tik sugestyvesnis ir emocingesnis, nes perkoštas per Stiveno sąmonę. Intonacijos keičiasi, kai paauglys susiduria su bundančiomis aistromis, kai jaudinantis mergaitės artumas arba suaudrinta vaizduotė pradeda kirstis su tikėjimo tiesomis. Gabų, mąstantį ir savaip jausmingą vaikiną vilioja ir paslaptingi, nenusakomi kūno geismai, ir tikėjimo ar teologijos skatinama dvasinė ekstazė. Todėl siūlymas rinktis gyvenimo kelią su bažnyčia ne tik garbingas, bet ir masinančiai džiugus. Dvejonės prasidės vėliau: neišsprendžiama kūno ir dvasios dilema, protestas prieš asmenybės varžymą, galiausiai — įsitikinimas, kad menininko pašaukimas nesuderinamas su tarnavimu bažnyčiai.

Stivenas seniai įprato būti vienas — namuose, mokykloje, bažnyčioje. Iš pradžių žaisdamas, paskiau mokydamasis ir diskutuodamas jis, nors ir supamas daugybės žmonių, egzistavo pats sau. Tai sunku, dramatiška, bet iš šios vienatvės jis semiasi jėgų — anksti mokosi būti nepriklausomas. Todėl ir apsisprendimas, kaip toliau gyventi, yra jo vidaus dalykas, kaip individas — ir individualistas — jis tik pats vienas atsako už save. Bičiuliui Krenliui apie pasirinktą kelią jis kalba emocinio protrūkio akimirką, bet žingsnis apgalvotas seniai ir tvirtai. Stivenas nesitaria net su geriausiu draugu, jis tik atveria jam tai, kas jau negali būti keičiama. Tai niekieno nevaržomos asmenybės kelias. „Nebetarnausiu niekam, kuo nebetikiu",— tvirtina Stivenas ir brėžia apie save vis platesnį ratą. Jis atmeta namus ir šeimą dėl jų banalumo, nesvarbu, ar tai motinos religingumas, tėvo politikavimas ar kraujo ryšiai. Jis nesideda prie tautinio sąjūdžio, nes čia mato vien siaurą provincialumą ir dvasios skurdą. Jis atskyla nuo bažnyčios, nes apeigos ir dogmos pančioja kūrybos polėkį. Kas gi lieka? Stiveno formulė nedviprasmiška: „tylėjimas, tremtis ir meistrystė". Tai išlygų nepripažįstantis menininko individualisto kelias. Polemika prieš visokeriopus varžtus paskatino kraštutinį atsiribojimą.

Vis dėlto Stivenas ir drauge su juo Džoisas negali tenkintis tokiu vienišo kūrėjo maksimalizmu, iš esmės paneigiančiu humanišką meno esmę. Atslūgus ginčo įkarščiui, Stivenas dienoraštyje — likęs vienas — gali kalbėti kitaip: „Sveikas, gyvenime! Milijonąjį kartą einu pasitikti patyrimo realybės ir savo dvasios žaizdre nukalti nesutvertą savo tautos sąmonę". Grįžo ne tik gyvenimo skonis, kartu su juo grįžo atsakomybė už tautą, gal ir už visą žmoniją (originalo žodžiai *„my race"* gali reikšti tiek viena, tiek kita). Ir, tarsi pajutęs būsimo vienišo kelio sunkumus, Stivenas patetiškai šaukiasi tėvo — ne savojo, šnekaus politiko, liekančio Dubline, o legendinio Dedalo, kurio sūnus tėvo sukurtais sparnais kilo į saulę. Tokia yra paprasta ir imli frazė, dienoraščio kreipinys, kuriuo baigiasi romanas: „Senasis tėve, senasis meistre, būki man atrama dabar ir per amžių amžius".

Ir jau pirmuose „Uliso" puslapiuose (kuriuos laiko atžvilgiu nuo „Meni-

ninko jaunų dienų portreto" skiria pora metų) įsitikiname, kokia nelengva, hamletiška yra šitokio vienišo poeto dalia. Aišku, pasikeitė autoriaus ir veikėjo santykis: nežiūrint autobiografiškumo ir nepaisant „sąmonės srauto" technikos, Dž. Džoisas išlaiko distanciją. Tai bendra naujojo romano ypatybė: pasakojama objektyviai, nors autorius skverbiasi į giliausius psichikos klodus. Be to, susidūręs su „patyrimo realybe", pasikeitė, prablaivėjo ir pats Stivenas.

Gerai tai ar blogai? „Uliso" atveju šitaip klausti gana keblu. Nors Dž. Džoisas išlaikė emocinį ryšį su Stivenu, tačiau stengiasi kuo mažiau šitai rodyti. Juo labiau neafišuoja simpatijų kitiems veikėjams. Žmonės tokie, kokie yra,— tarytum sako Džoisas,— nes tokia jų prigimtis, tokiomis jie gyvena aplinkybėmis, toks yra pasaulis. „Menininko jaunų dienų portretas" — ypač antrojoje romano pusėje — persotintas abstrakčių idėjų. Dabar Džoisas bėga nuo abstrakčių idėjų į konkrečių daiktų, minčių, jausmų, poelgių pasaulį, nesibaidydamas nei natūralizmo, nei fiziologijos. Todėl po atitrauktinių „Portreto" ginčų grįžta į dar didesnį autentiškumą negu „Dubliniečiuose". Diena visiškai sukonkretinta: 1904 m. birželio šešioliktoji. Dubliną matome nuo ankstyvo ryto iki vėlyvos nakties. Bažnyčios, įstaigos, gatvės, užeigos namai, viešnamiai, upės ar pajūrio krantinės — viskas kaip dokumentiniame reportaže. Ir kartu kitaip. Nes be paliovos darbuojasi rašytojo vaizduotė — leidžiasi į sąmonės ir pasąmonės gelmes, smulkiausią kasdienybės faktą įprasmina mitologinėmis, literatūrinėmis, filosofinėmis, net politinėmis asociacijomis.

„Odisėjos" vaizdai — vienas svarbiausių ir labiausiai pastebimų struktūros ramsčių. Iš pradžių jie buvo žymimi pačiame tekste, bet galutinėje redakcijoje Džoisas jų atsisakė. Reikšmingiausi simboliai iš „Odisėjos" čia yra tie, kurie sumezga trijų pagrindinių veikėjų kelius. Odisėjas (Ulisas) — tai Blumas, keliaujantis per Dubliną. Platesne prasme — tėvas, ieškantis sūnaus (jo sūnus mirė netrukus po gimimo) ir surandantis Telemachą Stiveno asmenyje, bet netrukus vėl prarandantis. Meriona (Moli) Blum — ironiškai nuspalvinta Penelopė, nes jos ištikimybė vyrui gana sąlygiška. Platesne prasme ji kaip Penelopė įkūnija moteriškąjį pradą. Stivenas turi dvejopą antikinį rūbą: iš anksčiau — legendinio meistro Dedalo ar jo sūnaus, dabar — Telemacho. Jis ieško savo tėvo: su tėvu santykiai pašliję, tėvas jam neegzistuoja. Ir Džoisas nedviprasmiškai pabrėžia, kad Stivenas-Telemachas tarytum dvasinis Blumo-Odisėjo sūnus. Atstumas tarp riboto ir geraširdiško Dublino miesčionio Blumo ir intelektualaus poeto Stiveno Dedalo iš pradžių gana didelis. Bet jų keliai Dubline vis dažniau kryžiuojasi, kol sueina. Sueina, nes abudu svetimi ir vieniši: žydų kilmės airis ir nuo bažnyčios atsimetęs, jokiu kitu idealu nesusižavėjęs menininkas. Bendrumų yra ir daugiau: vidinis nepasitenkinimas Airijos pavergimu, kaltės, nepilnavertiškumo ir kiti kompleksai (tiesa, skirtingų priežasčių ir nevienodai intensyvūs), pasyvokas charakteris, nepraktiškumas. Pagaliau — jie abu žmonės, abiem pečius slegia žmogaus situacijos našta.

Tai juos sujungia, bet netrukus ir išskiria. Susvetimėjimas neišvengiamas.

Galima be galo interpretuoti šias paraleles. O juk čia — tik maža struktūros dalelė. Labai svari „Uliso" puslapiuose šekspyrinė simbolika, ypač hamletiškumas Stiveno charakteryje ir Šekspyro tragedijų asociacijos, kai apmąstoma istorija. Nuolat įsiterpia bibliniai, religiniai vaizdiniai — vienur ironiškai, kitur su tikru dramatizmu, net kraupumu. Nuolat jaučiame, kaip daugelyje situacijų ataidi Froido ir Jungo idėjos. Tik reikia atminti, kad Džoisas vertino psichoanalitines teorijas ne taip rimtai, kaip kartais galvojama. Jam tai buvo savotiški darbo instrumentai, dar viena priemonė prisikasti iki slapčiausių žmogaus elgesio spyruoklių. Džoiso žodžiais, tai — tiltai, kuriais perkeliama kariuomenė; kai kariuomenė persikėlusi, tiltus galima susprogdinti.

Ar ne šiuo požiūriu reikėtų vertinti taip pat XVIII a. filosofo Džambatistos Viko įtaką Džoisui? „Uliso" autorius pritarė Viko teorijai apie istorijos plėtotę ratais, ciklais. Ir romane dažnai skamba toji pesimistinė pažiūra, kurios užuomazgų yra jau „Dubliniečiuose". Vis dėlto Džoisas nenorėjo liūdną realybę vien konstatuoti. Tikras skausmas ir protestas išsakomas kiekvieną kartą, kai užsimenama apie karų žiaurumus. Ir, matyt, ne veltui Stivenas diskusijoje apie Šekspyrą (II dalies 8 skyrius) staiga meta: „Hamletai chaki drabužiais šaudo nedvejodami..." To meto dubliniečiai dar nebuvo užmiršę anglų—būrų karo, jo atgarsiai ne kartą sutinkami romano puslapiuose. O pats Džoisas turėjo prieš akis 1914—1918 m. karą, kurį nelengvai su šeima išgyveno. Istorijos žiaurumo ir kruvinų karų tema ėjo iš gyvenimo, ne iš knygų ir madingų teorijų.

„Ulisas" ir „sąmonės srautas" — sąvokos, kurios dažnai laikomos bemaž sinonimais. Bet lygiai taip pat, kaip „Odisėja" teikė tik mažą dalelę romano simbolikai, taip sąmonės srauto technika tėra nedidelė grandis Džoiso arsenale. Tęsdami karinę terminologiją, galėtume romaną prilyginti milžiniškam meninio žodžio ir vaizdo „poligonui", kur bandomi įvairiausi ginklai: senesni ir naujesni, paprasti ir sudėtingi. Kaip tik šių bandymų rezultatai visų pirma domino tuos menininkus, kurie vertino Džoiso talentą, nors nepritarė jo istoriniam pesimizmui ir nevilties kupinam požiūriui į žmonijos būklę ir ateitį. Rašytojo kūrybinė maniera, ypač smarkiai pasikeitusi po „Menininko jaunų dienų portreto", viliojo naujomis žmogaus vaizdavimo galimybėmis: tobulai įvaldytu „stenografiniu impresionizmu", lanksčiu parodijavimu ir stilizavimu, sudėtingu montažu. Pažymėtinas neakivaizdinis S. Eizenšteino ir Dž. Džoiso dialogas. Tarybinio ir pasaulinio kino klasikas atidžiai gilinosi į Džoiso patirtį, jam labai reikalingą tobulinant vidinį monologą ir teoriškai bei praktiškai įteisinant montažą mene. Savo ruožtu Džoisą traukė revoliucinis Eizenšteino menas. Paryžiuje pamatyti filmai „Šarvuotis Potiomkinas" ir „Spalis" buvo „Uliso" autoriui netikėtas ir masinantis atradimas.

Dž. Džoiso kūryba lietuvių skaitytoją pasiekė pirmą kartą dar rašytojui tebegyvenant. Bene anksčiausiai „Ulisą" ir jo autorių pristatė Kostas Korsa-

kas, Džoiso penkiasdešimtmečio proga paskelbdamas „Kultūros“ žurnale nedidelį straipsnį. Antanas Vaičiulaitis gana dažnai remdavosi Džoisu, analizuodamas moderniojo romano kelius. Baigiantis ketvirtajam dešimtmečiui, pasirodė pirmieji vertimai iš „Dubliniečių“. Juozas Miltinis išvertė apsakymus „Motina“ ir „Seserys“ („Naujoji romuva“, 1937), Augustinas Voldemaras — apsakymą „Malonė“ (1939). Pokario metais eilės sulaukė ir „Ulisas“: I ir III romano skyrius išvertė Tomas Venclova („Pergalė“, 1968). Tuo metu periodikoje pasirodė ir keli nauji apsakymų vertimai, o 1985 m. atskira knyga išėjo „Dubliniečiai“, išversti Povilo Gasiulio.

DOVYDAS JUDELEVIČIUS

PAAIŠKINIMAI

DORIANO GRĖJAUS PORTRETAS

„Doriano Grėjaus portretas“ buvo išspausdintas 1890 m. žurnale „Lippincott's Monthly Magazine“. Knyga išėjo 1891 m.

Pratarmė

[1] *Kalibanas* — V. Šekspyro pjesės „Audra“ personažas, tamsiųjų jėgų, bjaurumo įsikūnijimas.

I skyrius

[1] *Grouvneris* (Grosvenor) — paveikslų galerija Londone.
[2] *Akademija* — Karališkoji Meno akademija Londone.
[3] *Adonis* — senovės graikų mitologijoje nuostabaus grožio jaunuolis, meilės deivės Afroditės mylimasis.
[4] *Narcizas* — senovės graikų mitologijos personažas, gražus jaunuolis, pamilęs savo atvaizdą šaltinyje, nuo tos meilės sunykęs ir dievų paverstas gėle.
[5] *Antinojus* — jaunas gražuolis graikas, Romos imperatoriaus Adriano (117—138) favoritas. Jam nuskendus Nilo vandenyse 130 m., imperatoriaus įsakymu jo garbei buvo pastatyta šventyklų ir sukurta jį vaizduojančių skulptūrų.
[6] *Ist Endas* — Londono rytinė dalis, skurdus darbininkų ir varguomenės rajonas.

II skyrius

[1] *Vaitčepelis* — romane vaizduojamu laikotarpiu vienas skurdžiausių kvartalų Ist Ende.
[2] *Itonas* — viena seniausių vidurinių mokyklų Anglijoje, skirta aristokratų sūnums.
[3] *Vaito klubas* — vienas seniausių klubų Londone.

III skyrius

[1] *Olbenis* — prašmatnus namas Londone, Pikadilio gatvėje, kuriame buvo nuomojami mebliuoti kambariai aristokratams.

[2] *Izabelė* — Ispanijos karalienė Izabelė II (1843—1868).
[3] *Chuanas Primas* (Juan Prim, 1814—1870) — ispanų generolas ir politikos veikėjas.
[4] *Mėlynoji Knyga* — informacijos žinynas apie anglų aristokratus, įžymius valstybės veikėjus, rašytojus, mokslininkus ir t. t.
[5] *Spa* — kurortas Belgijoje.
[6] *Selbis* — dvaras; toliau vadinamas ir Selbi Rojaliu.
[7] *Ar tik ne Platonas... nagrinėjo?* — senovės graikų filosofas Platonas (427—347 pr. m. e.) teigė, kad mus supantys daiktai tėra tiktai egzistuojančių amžinų idėjų atspindžiai.
[8] *Mikelandželas Buonarotis* (Michelangelo Buonarroti, 1475—1564) — italų skulptorius, architektas, poetas; savo sonetuose kalba apie vienatvę ir meilę, kurią suvokia kaip žmogaus veržimąsi į grožį, harmoniją.
[9] *Silenas* — senovės graikų dievybė, gebėjusi spėti ateitį.
[10] *Omaras* — Omaras Chajamas (apie 1048—po 1122), persų poetas ir mąstytojas, savo ketureiliuose šlovinęs žemiškus džiaugsmus.
[11] *...paskui jo dūdelę* — turima omeny vokiečių legenda apie dūdorių, kuris išgelbėjo Hamelno miestą nuo žiurkių, savo dūdele nuviliojęs jas į upę; kai miesto valdžia atsisakė jam duoti sutartą atlyginimą, jis savo stebuklinga dūdele iš miesto išviliojęs visus vaikus.
[12] *Viliso salės* — vienas populiariausių to meto Londono restoranų, kurio salės buvo nuomojamos įvairiems susirinkimams.
[13] *Ateneumas* — intelektualų klubas Londone, įsteigtas Valterio Skoto iniciatyva 1824 m.
[14] *Britanijos Literatūros Akademija* buvo įsteigta tik 1901 m.

IV skyrius

[1] *Meiferas* — aristokratų rajonas vakariniame Londone.
[2] *Klodionas* (Clodion, tikroji pavardė Claude Michel, 1738—1814) — prancūzų skulptorius; žymiausi jo kūriniai — rokoko stiliaus terakotinės statulėlės.
[3] *„Les Cent Nouvelles" egzempliorius, Klovio Evo įrištas Margaritai Valua — Margaritos Navarietės* (Marguerite de Navarre, 1492—1549) novelių rinkinys „Heptameronas" („Šimtas novelių", 1559); *Klovis Evas* (Clovis Eve, m. 1634) karaliaus knygrišys; *Margarita Valua* (Marguerite de Valois, 1553—1615) — Navaros karalienė.
[4] *„Manon Lescaut"* — „Manon Lesko", prancūzų rašytojo Antuano Fransua Prevo (Antoine François Prèvot, 1697—1763) romanas.
[5] *Vordoro* gatvė — aprašomuoju metu antikvarinės prekybos centras Londone.
[6] *Anglų dramos aukso amžius* — XVI a. pabaiga ir XVII a. pradžia, kai kūrė K. Marlo, V. Šekspyras ir B. Džonsonas.
[7] *Rozalinda* — V. Šekspyro komedijos „Kaip jums patinka" personažas.
[8] *Imodžena* — V. Šekspyro pjesės „Simbelinas" herojė.
[9] *Mačiau ją mirštant Italijoj...* — Džuljeta V. Šekspyro tragedijoje „Romeo ir Džuljeta".
[10] *Mačiau ją vaikštant Ardėnų miške...* — Rozalinda V. Šekspyro komedijoje „Kaip jums patinka".

[11] *Pamišusi ji stovėjo... ir karčių žolių paragauti.*— Ofelija V. Šekspyro tragedijoje „Hamletas".
[12] *...juodos pavydo rankos gniaužė liauną lyg nendrė jos kaklą.* — Dezdemona V. Šekspyro tragedijoje „Otelas".
[13] *Bardas* — V. Šekspyras.
[14] *Pasakų Princas* (Prince Charming) — turima omeny prancūzų rašytojo Šarlio Pero (Charles Perrault, 1628—1703) pasakos „Pelenė" personažas.
[15] *Vest Endas* — vakarinė aristokratiškoji Londono dalis.
[16] *„Bristolis"* — restoranas.
[17] *...kaip manė Džordanas Brunas?* — Italų mąstytojas Dž. Brunas (Giordano Bruno, 1548—1600) savo filosofinėse pažiūrose būties pagrindiniu vienetu laikęs monadą, kurioje susilieja dvasinis ir kūniškasis pradas.

V skyrius

[1] *bušreindžeriai* — pabėgę nusikaltėliai, gyvenantys Australijos brūzgynuose.

VI skyrius

[1] *Mesalina* — Romos imperatoriaus Klaudijaus trečioji žmona (m. 48 m.), garsėjusi žiaurumu ir ištvirkimu.
[2] *Tanagros figūrėlės* — nedidelės terakotos skulptūrėlės iš IV—III a. pr. m. e., rastos Graikijoje, Tanagros mieste.
[3] *Palikau... Rasiu sode Veronoje.*— Turima omeny V. Šekspyro komedija „Kaip jums patinka" ir tragedija „Romeo ir Džuljeta".

VII skyrius

[1] *Miranda* — V. Šekspyro pjesės „Audra" veikėja.
[2] *Porcija... Beatričė... Kordelija* — V. Šekspyro kūrinių „Venecijos pirklys", „Daug triukšmo dėl nieko" ir „Karalius Lyras" herojės.
[3] *Kovent Gardenas* — tuo metu didžiausia Londono turgavietė, taip pat ir Karališkosios operos teatras.
[4] *Pjaca* — atviras pasažas Kovent Gardeno turgavietės šiaurės rytų pusėje.

VIII skyrius

[1] *Adelina Pati* (Adelina Patti, 1843—1919) — įžymi italų dainininkė, koloratūrinis sopranas.
[2] *aguonos* — užmaršties, miego simbolis.
[3] *asfodeliai* — lelijinių šeimos augalai; senovės graikai tikėjo, kad jų žiedai teikia mirusiems ramybę.
[4] *Jokūbas Stiuartas* — Anglijos karalius Jokūbas I (1560—1625).
[5] *...iš Vebsterio, Fordo ar Sirilo Ternerio pjesės.*— Džonas Vebsteris (John Webster, 1580—1625), Džonas Fordas (John Ford, 1586—1640), Sirilas Terneris (Cyril

Tourneur, 1575—1626) — anglų dramaturgai, jaunesnės kartos V. Šekspyro amžininkai, rašę vadinamąsias „kruvinas tragedijas“.

[6] *Brabancijaus duktė* — Dezdemona V. Šekspyro tragedijoje „Otelas“.

IX skyrius

[1] *Teofilis Gotjė* (Theophile Gautier, 1811—1872) — prancūzų rašytojas, „grynojo meno“ šalininkas.

[2] *Marlou* — miestas prie Temzės, žūklautojų ir vandens sporto mėgėjų lankoma vieta.

[3] *Paris* — Trojos karaliaus Priamo sūnus, pasižymėjęs nepaprastu grožiu.

[4] *...jūs sėdėjot Adriano barko priekyje...* — turima omeny Antinojus (plg. I sk. 5 paaišk.).

[5] *...pasilenkęs prie ramaus šaltinio...* — turima omeny Narcizas (plg. I sk. 4 paaišk.).

X skyrius

[1] *Mišelis de Montenis* (Michel de Montaigne, 1533—1592) — prancūzų filosofas ir eseistas.

[2] *Johanas Joachimas Vinkelmanas* (Johann Joachim Winckelmann, 1717—1768) — vokiečių istorikas, antikos žinovas, meno teoretikas.

[3] *Tokios keistos knygos jam nebuvo tekę skaityti...* — Kai kurių tyrinėtojų nuomone, autorius turėjo omeny prancūzų rašytojo Ž. K. Hiuismanso (Joris Karl Huysmans, 1848—1907) knygą *„A Rebours“* („Atvirkščiai“, 1884), kurios herojus bando bėgti nuo tikrovės, pasinerdamas į rafinuotus juslinius malonumus.

XI skyrius

[1] *Pel Melas* — gatvė Londono centre, kur gausu aristokratų klubų.

[2] *„Satyrikono“ autorius* — romano „Satyrikonas“, vaizduojančio Nerono laikų (37—68 m.) Romos ištvirkimą, autorium laikomas Gajus Petronijus (m. 66 m.), imperatoriaus Nerono vadintas *„arbiter elegantiarum“* — elegancijos arbitru.

[3] *Anachoretas* — atsiskyrėlis.

[4] *Tabernakulis* — spintelės, kai kada koplytėlės ar bokštelio pavidalo vieta ant katalikų bažnyčios altoriaus švenčiausiam sakramentui, ostijai, laikyti.

[5] *Monstrancija* — saulės, žvaigždės ar bokšto pavidalo liturginis katalikų kulto reikmuo komunijai (ostijai) įdėti ir išstatyti garbinimui.

[6] *...apsitaisęs Kristaus kančių apdaru* — gavėnios metu katalikų kunigai vilki violetinės spalvos liturginius apdarus.

[7] *Antinomianizmas* — bendras pavadinimas religinių krypčių, kovojančių prieš bažnyčios bendradarbiavimą su valstybe.

[8] *Materialistinės vokiečių darvinizmo doktrinos* — autorius veikiausiai kalba apie XIX a. antrosios pusės psichologijos vulgariojo materializmo kryptį, mėginimą rasti ryšį tarp žmogaus psichikos ir fiziologinių organizmo procesų.

[9] *čampakas* — kvapnus aliejus, gaunamas iš to paties pavadinimo medžio, augančio pietryčių Azijoje.

[10] *hardas* — valerijonų šeimos augalas, iš kurio šaknų gaminami kvapnūs aliejai ir balzamai.

[11] *hovenija* — rytų Azijos augalas.

[12] *Alfonsas de Ovalas* (Alfonse de Ovalle, 1601—1651) — ispanų istorikas, jėzuitas, gyvenęs Pietų Amerikoje.

[13] *Kuskas* — miestas Peru, buvusi inkų imperijos sostinė XI a.
[14] *klarinas* — Meksikos indėnų pučiamasis instrumentas.
[15] *teponactlis* — muzikos instrumentas, panašus į cilindro pavidalo medinį būgną, kuriuo išgaunami iš karto du garsai.
[16] *Bernalas Diasas... įžengė į meksikiečių šventovę* — Bernalas Diasas (Bernal Diaz, 1492—apie 1581) — ispanų istorikas ir konkistadoras, dalyvavęs Meksikos užkariavime ir jį aprašęs.
Kortesas (Fernando Cortes, 1485—1547) ispanų konkistadoras, vadovavęs Meksikos užkariavimui; vėliau Meksikos (Naujosios Ispanijos) gubernatorius.
[17] *„Tanhoizeris“* (Tanhäuser) — R. Vagnerio opera viduramžių riterių legendos siužetu.
[18] *Anas de Žuajezas* (Anne de Joyeuse, 1561—1587) — prancūzų admirolas.
[19] *Alfonso knyga „Clericalis Disciplina“* — „Pamokymai klierikams“, didaktinių apsakymų rinkinys, parašytas Alfonso (Alphonso, g. 1062), Kastilijos karaliaus Leono Alfonso rūmų gydytojo.
[20] *Aleksandras, Ematėjos užkariautojas* — Aleksandras Makedonietis (356—323 pr. m. e.).
[21] *Filostratas* — greičiausiai turimas omeny Flavijus Filostratas Vyresnysis (apie 170—245 m. pr. m. e.), senovės graikų rašytojas.
[22] *Pjeras de Bonifąsas* (Pierre de Boniface) — matyt, Pjeras d'Apono (1257—1335), italų gydytojas ir alchemikas, prancūzų kalba parašęs knygą „Elementai, vartojami magijos moksle“.
[23] *bezoarai* — akmenys, randami žolėdžių žvėrių viduriuose.
[24] *Demokritas* — senovės graikų filosofas (apie 460—370 pr. m. e.).
[25] *Jonas Kunigas* — legendinės krikščionių valstybės Azijoje valdovas.
[26] *Tomas Lodžas* (Thomas Lodge, apie 1558—1628) — anglų rašytojas, poetinių kūrinių ir romanų autorius.
[27] *Markas Polas* (Marco Polo, 1254—1324) — italų keliautojas ir rašytojas, aprašęs savo kelionę į Kiniją ir kitas egzotiškas šalis: Indiją, Indoneziją, Iraną, Etiopiją.
[28] *Zipangu* — taip Markas Polas vadina Japoniją.
[29] *Perozas* — Irano valdovas (457—484), kariavęs su „baltaisiais hunais“ (veikiausiai tiurkais), gyvenusiais į šiaurę nuo Didžiosios kinų sienos; 484 m. prie Bkatrijos „baltieji hunai“ įviliojo Perozą ir jo raitelius į pasalą, kur jis su savo kariais žuvo; šitą epizodą aprašo Bizantijos istorikas Prokopijus (apie 490—562 m.).
[30] *Anastasijus* — Rytinės Romos Imperijos imperatorius Anastasijus I (430—518).
[31] *Malabaro karalius vienam venecijiečiui rodęs rožančių...* — savo kelionių knygoje Markas Polas pasakoja, kad Malabaro karalius ant kaklo nešiojęs vėrinį iš šimto keturių perlų ir rubinų; Malabaru vadinama vakarinės Indijos pakrantės pietinė dalis.
[32] *Kai Valentinua hercogas... kaip rašo Brantomas...* — Pjeras de Burdelis Brantomas (Pierre de Bourdeilles Brantome, 1540—1614), prancūzų mokytojas, savo memuaruose pasakoja, kaip Čezarė Bordžija (Cezare Borgia, 1475—1507), kardinolo Rodrigo Bordžijos (vėliau tapusio popiežiumi Aleksandru VI) sūnus 1498 m. su didžiule palyda nuvyko pas Prancūzijos karalių Liudviką XII įteikti popiežiaus bulės, anuliuojančios jo santuoką su karaliene Joana; atsidėkodamas Liudvikas XII jam dovanojo Valentinua hercogiją ir prižadėjo paremti dalijant Italiją.
[33] *Anglijos karalius Karolis* — greičiausiai turimas omeny Karolis Stiuartas I (1600—1649).
[34] *Ričardas II* — Didžiosios Britanijos karalius (1367—1400).

[35] *Holas aprašė... jojo į Tauerį* — Edvardas Holas (Edward Hall, 1498—1547) — anglų istorikas, vadinamosios „Holo kronikos" autorius. *Henrikas VIII Tiudoras* (1491—1547) — Didžiosios Britanijos karalius; Taueris — tvirtovė rytinėje Londono dalyje, iš pradžių buvusi karaliaus pilimi, vėliau — kalėjimu valstybės nusikaltėliams.

[36] *Jokūbas I* — Škotijos karalienės Marijos Stiuart sūnus, Didžiosios Britanijos karalius (1566—1625).

[37] *Edvardas II* — Didžiosios Britanijos karalius (1284—1327).

[38] *Pjeras Gavestonas* (Piers Gaveston, m. 1312), Edvardo II favoritas.

[39] *Henrikas II* — Didžiosios Britanijos karalius (1133—1389).

[40] *Karolis Drąsusis* — paskutinis Burgundijos hercogijos valdovas (1433—1477), priklausęs Valua giminei. Po jo mirties Burgundiją pagrobė Prancūzijos karalius Liudvikas XI.

[41] *velarius* — milžiniškas užtiesalas, kuriuo imperatorius Neronas liepė uždengti Romos Koliziejų, kad apsaugotų žiūrovus nuo lietaus ir saulės.

[42] *Saulės žynys* — Heliogabalas (204—222), Sirijos žynys, keturiolikos metų paskelbtas Romos imperatorium Marku Aurelijum Antonijum.

[43] *Chilperikas* — greičiausiai turimas omeny Merovingų dinastijos frankų karalius Chilperikas I (539—584).

[44] *Ponto vyskupas* — tikriausiai Pontius de Tiaras (1521—1605), prancūzų poetas, 1578 m. tapęs vyskupu ir Henriko III nuodėmklausiu.

[45] *Karolis Orleanietis* (Charles de Orleans, 1394—1465) — hercogas, prancūzų poetas.

[46] *Karalienė Joana Burgundietė* — Prancūzijos karaliaus Pilypo VI žmona (m. 1348).

[47] *Kotryna Mediči* (Catherine de Medicis, 1519—1589) — Prancūzijos karaliaus Henriko II žmona, jam mirus, Prancūzijos karalienė-regentė.

[48] *Liudvikas XIV* — Prancūzijos karalius (1638—1715).

[49] *Lenkijos karalius Sobieskis* — Janas Sobieskis (1624—1696), lenkų karvedys, 1674 m. išrinktas karaliumi. Smirna — vienas didžiausių senovės miestų prie Egėjo jūros, garsus tekstilės gaminiais, kilimais.

[50] *Turkų stovykla prie Vienos* — 1683 m. turkai užpuolė Austriją ir apsupo Vieną, kurią nuo turkų išgelbėjo Lenkijos karalius Janas Sobieskis; turkų sultonas Mohamedas po pralaimėjimo prie Vienos atsisakė sosto.

[51] *foukousas* — šilkinis japonų audeklas, išsiuvinėtas įvairiais ornamentais.

[52] *Kristaus sužadėtinė* — taip vadinama katalikų bažnyčia.

[53] *kapa* — liturginis katalikų kunigo apsiaustas su gaubtuvu, susegamas iš priekio.

[54] *Šventas Sebastijonas* — pagal legendą, Romos karys Sebastijonas už krikščionybės skleidimą buvo imperatoriaus Diokleliano (243—313) nuteistas mirti ir lankininkų nušautas.

[55] *arnotas* — liturginis kunigo apdaras, puošnus, be rankovių ir susegimo, užvelkamas per galvą.

[56] *dalmatika* — liturginis kunigo apdaras, panašus į arnotą, tik su trumpom rankovėm.

[57] *tualnis* — altoriaus uždangalas. *Korporalas* — staltiesėlė, ant kurios per mišias stovi taurė su ostija.

[58] *Truvilis* — kurortas šiaurės vakarų Prancūzijoje.

[59] *„Čerčilis"* — vienas iš aristokratų klubų Londone.

[60] *Filipas Herbertas, Frensio Osborno aprašytas „Karalienės Elžbietos ir karaliaus Jokūbo viešpatavimo memuaruose"* — Filipas Herbertas (Philip Herbert, 1584—

1650), buvo vienas iš Jokūbo I favoritų. Frensis Osbornas (Francis Osborne, 1593—1659) — anglų rašytojas, istorinių-moralinių traktatų ir memuarų autorius.

[61] *Džovana Neapolietė, Joana II* (Giovanna, 1371—1435) — Neapolio karalienė, garsėjusi ištvirkimu.

[62] *Lordas Ferarsas* — greičiausiai Širlis Lorensas (Shirley Lawrence), Feraros grafas (1720—1760), pasmerktas mirti už mokesčių rinkėjo nužudymą; į egzekuciją atvyko šešių žirgų traukiama karieta, apsivilkęs sidabru siuvinėtą liemenę.

[63] *antrasis lordas Beknemas* — matyt, Ričardas Grenvilis (Richard Grenville, 1776—1839), vėliau tapęs hercogu.

[64] *...slaptų vedybų su ponia Fitsherbert liudininkas* — Didžiosios Britanijos princas regentas Jurgis slapta susituokė su Meri En Fitsherbert (Fitzherbert, 1756—1837); vėliau santuoka buvo anuliuota.

[65] *Karlton Hauzas* — rūmai Londone, princo-regento Jurgio rezidencija.

[66] *Ledi Hamilton* — Ema Hamilton (1765—1815), anglų diplomato žmona, vėliau admirolo Nelsono mylimoji, garsėjusi nepaprastu grožiu.

[67] *Tiberijus* — Romos imperatorius (42 pr. m. e.—37), paskutinius gyvenimo metus praleidęs Kaprio saloje.

[68] *Elefantidė* — graikų rašytoja (I a. pr. m. e.), kūrinių erotine tematika autorė.

[69] *Kaligula* — Romos imperatorius (12—41).

[70] *Domicianas* — Romos imperatorius (51—96), nužudytas sąmokslininkų.

[71] *Aukso rūmai* — Nerono rūmai, atkasti Romoje XV a.

[72] *Elagabalas* — Heliogabalas.

[73] *Filipas, Milano hercogas* — greičiausiai Filipas Maria Viskontis (Filippo Maria Visconti, m. 1447), Milano hercogas, garsėjęs žiaurumu.

[74] *Pjetras Barbis* (Pietro Barbi, 1417—1471), nuo 1464 m. popiežius Povilas II; *Formosus* — nuostabusis (lot.).

[75] *Džanas Marija Viskontis*, nuo 1402 m. buvęs Milano hercogu, 1412 m. sąmokslininkų nužudytas už žiaurumą.

[76] *Bordžija* (Cezare Borgia, 1475—1507) kaltinamas nužudęs savo vyresnį brolį Džovanį. (Plg. XI sk. 31 paaišk.)

[77] *Pjetras Rarijus* (Pietro Rario, 1445—1474) — popiežiaus Siksto IV giminaitis; popiežiaus remiamas, pasidarė Konstantinopolio patriarchu ir Florencijos arkivyskupu.

[78] *Leonora Aragonietė* — Eleonora Aragonietė (m. 1480), Navaros karalienė.

[79] *Ganimedas* — senovės graikų mitologijoje gražus jaunikaitis, dėl savo nuostabaus grožio pagrobtas Dzeuso ir Olimpe tapęs dievų vyno pilstytoju. *Hilas* — Heraklio numylėtinis, buvo pagrobtas nimfos.

[80] *Ezelinas* (Ezzelino da Romano, 1194—1259) — vienas pirmųjų italų tironų, Veronos, Padujos ir kt. valdovas, žinomas kaip baisus despotas.

[81] *Džambatistas Čibas* (Giambattista Cibo, 1432—1492) — popiežius Inocentas VIII (Nekaltas, lot.), kuris už mokestį atleisdavo nuodėmes žmogžudžiams ir plėšikams.

[82] *Sidžizmondas Malatesta* (Sigismondo Malatesta, 1417—1468) — Riminio tironas, nužudęs dvi žmonas, vedė Izotą, kurios garbei perstatė gotišką švento Pranciškaus bažnyčią ir pavertė pagonių šventykla; joje Izota ir buvo palaidota.

[83] *Karolis VI* — Karolis Beprotis (1368—1422), Prancūzijos karalius; jo brolis Liudvikas Orleanietis buvo vedęs Valentiną Viskonti, nepaprastai gražią moterį.

[84] *Grifonetas Baljonis* (Grifonetto Baglioni) — vienas iš šeimos, valdžiusios Perudžiją XV a. pabaigoje ir XVI a. pradžioje. Čia kalbama apie 1500 m. G. Baljonio surengtą sąmokslą prieš savo giminaičius Astorės Baljonio vestuvių dieną; išžudęs daugelį Baljonių šeimos narių, tarp jų Astorę ir Simonetą, pats Grifonetas netrukus buvo nužudytas Baljonių šalininkų.

[85] *Atalanta* — Grifoneto Baljonio motina.

XIV skyrius

[1] *Gotjė „Emaux et Camées"... Žakmano ofortais...* — „Emaliai ir kamėjos", prancūzų rašytojo Teofilio Gotjė (Teophil Gautier, 1811—1872) lyrinių miniatiūrų rinkinys. *Žervė Šarpantjė* (Gervais Charpentier, 1805—1871) — prancūzų knygų leidėjas ir knygų pardavėjas. *Žiulis Ferdinandas Žakmaras* (Jules Ferdinand Jacquemart, 1805—1871) — prancūzų dailininkas ir graveris.

[2] *Pjeras Fransua Laseneras* (Pierre François Lacenaire, 1800—1836) — nusikaltėlis, vagis ir žudikas, nubaustas mirties bausme; mumifikuota jo ranka buvo laikoma privačioje kolekcijoje. Ją matė T. Gotjė ir aprašė eilėraštyje „Rankų etiudai".

[3] *...nuostabiuosius posmus apie Veneciją...* — eilėraštis „Lagūnos"; A. Churgino vertimas:

Štai ji kaip deimantas, išnirus
Žaismingai iš bangų lengvų —
Grožybė Adrijos Veneros,
Balta su atspalviu rausvu.

Virš marių bonios, bokštai kilnūs
Dainuoja linija švelnia
Ir tartum krūtys, meilės pilnos,
Ritmingai kyla prieš mane.

Žiūriu į rožinį fasadą,
Luoteliui sukant pakraštin,
Ir marmurinis takas veda
Mane pakopomis aukštyn.

[4] *Lidas* — garsus paplūdimys su restoranais ir parkais Venecijoje.

[5] *Kampanila* — šv. Morkaus varpinė Venecijoje.

[6] *Tintoretas (Jacopo Tintoretto, 1518—1594)* — italų renesanso dailininkas.

[7] *Jis skaitė apie kregždes...* — eilėraštis „Ką sako kregždės" („Rudens daina").

[8] *chadžijas* — musulmono, aplankiusio Meką, garbės titulas.

[9] *...apie obeliską iš Place de la Concorde* — eilėrašty „Obeliskų nostalgija" kalbama apie obeliską, išvežtą iš Liuksoro Egipte ir 1836 m. pastatytą Paryžiuje, Santarvės aikštėje (Place de la Concorde).

[10] *...eilėraštį, kuris... kalba apie keistą statulą...* — eilėraštis „Kontraltas".

XV skyrius

[1] *Homburgas* — kurortas Vokietijoje netoli Frankfurto prie Maino.
[2] *Nuo Elžbietos laikų* — Anglijos karalienė Elžbieta I (1533—1603).
[3] *Margarita Valua* (Marguerite de Valois, 1553—1615) — Navaros karalienė, prancūzų karaliaus Henriko II ir Kotrynos Mediči duktė, garsėjusi grožiu, išsilavinimu ir meilės istorijomis. (Plg. IV sk. 3 paaišk.)
[4] *...peržiūrėsiu Debretą* — Londono leidėjo Džono Debreto (John Debrett, m. 1822) informacinius žinynus apie anglų aristokratų šeimas.

XVI skyrius

[1] *...blogio aušrinė žvaigždė...*— Liuciferis, Šėtonas, aliuzija į Biblijos Senąjį Testamentą, kur pasakojama apie angelą, kuris už maištavimą prieš Dievą buvo iš dangaus nutrenktas į pragarą. „Kaipgi puolei iš dangaus tu, Šviesnešy, kurs anksti rytą užtekėdavai..." (Izaijo, 14, 12)

XVII skyrius

[1] *...septynios didžiosios nuodėmės* — pagal krikščionių tikėjimą: išdidumas, godumas, gašlumas, pyktis, ėdrumas, pavydas ir tinginystė.
[2] *...septynios didžiosios dorybės* — pagal krikščionių tikėjimą: tikėjimas, viltis, gailestingumas, išmintis, teisingumas, ištvermė, santūrumas.
[3] *graikas prieš graiką* — lygiaverčių priešų susidūrimas, posakio iš anglų dramaturgo Natanielio Ly (Nathaniel Lee, 1653—1692) pjesės „Konkuruojančios karalienės" parafrazė.
[4] *...kaip traukdavosi partiečiai* — legenda pasakoja, kad Partos kariai per mūšį griebdavosi gudrybės: dėdamiesi bėgą, jie leisdavo strėles į besivejančius priešus.

XVIII skyrius

Rutulėlio nuo tavo rapyros...— Nuimti rutulėlį nuo rapyros — fechtuotojų kalba reiškia pasiruošti kovai.

XIX skyrius

[1] *Perdita... Florizelis* — V. Šekspyro pjesės „Žiemos pasaka" personažai.
[2] *Voterberio laikrodžiai* — pigūs laikrodžiai, gaminami Voterberio mieste JAV.
[3] *„Nes ką padėtų žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, o pakenktų savo sielai?"* — (Mato, 16, 26).
[4] *Tikriausiai Šopenas ją parašė Majorkoje...*— 1838—1839 m. F. Šopenas ir Žorž Sand gyveno Majorkos saloje Viduržemio jūroje.

[5] *Marsijas* — Frigijos faunas, mokėjęs gražiai griežti dūdele; antikinė legenda pasakoja, kad jis varžėsi su Apolonu; kai Apolonas laimėjo, už bausmę įsakė pririšti Marsiją prie medžio ir gyvam nulupti odą.
[6] *Robertas Brauningas* (Robert Browning, 1812—1889) — anglų poetas.
[7] *atgimimo sekta* — XIX a. antroje pusėje Anglijoje ir Šiaurės Amerikoje paplitusi sekta, skelbianti religijos atgimimą.

Parengė *L. VANAGIENĖ*

MENININKO JAUNŲ DIENŲ PORTRETAS

I

[1] *Et ignotas animum dimittit in artes* — Ir nežinomam amatui nukreipė savo sielą (*lot.*). Turima omeny sen. graikų mitologijos architektas ir skulptorius Dedalas, ėmęsis daryti sparnus sau ir savo sūnui Ikarui.
[2] *Maiklas Deivitas* (Michael Davitt, 1846—1906) — Airijos žemės lygos organizatorius, aktyvus kovotojas už žemės reformą. Ruda šepečio nugarėlės spalva simbolizuoja žemę.
[3] *Čarlzas Stiuartas Parnelis* (Charles Stewart Parnell, 1846—1891) — Airijos politikos veikėjas, judėjimo už šalies autonomiją vadovas.
[4] *prefektas* — jėzuitų mokymo įstaigų auklėtojas arba mokytojas, konsultuojantis mokinius (dekanas), taip pat kai kurių brolijų seniūnas.
[5] *Stivenas Dedalas* — herojaus vardas ir pavardė simbolizuoja drąsų eksperimentuojantį menininką (Dedalas), kuriantį savo meną per kančias (angl. Stivenas — tai Steponas, krikščionių šventasis ir kankinys, gyvenęs I a. pr. m. e., už Evangelijos skelbimą religinių fanatikų užmuštas akmenimis).
[6] *pilis* — Klongouz Vudo pilis Selinze (už 18 mylių nuo Dublino), kurią 1914 m. įsigijo jėzuitų ordinas; kunigas Piteris Kenis joje įsteigė kolegiją.
[7] *Arčibaldas Hamiltonas Rovenas* (Archibald Hamilton Rowan, 1751—1834) — 1798 m. airių sukilimo herojus. Sukilimui žlugus, pasislėpė Klongouzo pilies bibliotekoje (pro jos langą, norėdamas paerzinti persekiotojus, išmetė skrybėlę). Paskui išbėgo į Prancūziją.
[8] *O daktaro Kornvelio gramatikos vadovėlyje...*— kalbama apie Džeimso Kornvelio (James Cornwell, 1812—1902) ir Aleksandro Aleno (Alexander Allen, 1814—1842) vadovėlį „Gramatika pradedantiems".
[9] *Volsis Lestery numiręs...*— Tomas Volsis (Thomas Wolsey, 1475—1530) — kardinolas, žymus Henriko VIII laikų anglų valstybės veikėjas. Mirė vykdamas į Londoną, kur turėjo būti teisiamas kaip valstybės išdavikas.
[10] *pridėtinės rankovės* — jėzuitų aprangos dalis.
[11] *Pirmyn, Jorkai! Pirmyn, Lankasteriai!* — Klasė padalyta į dvi besivaržančias grupes, pavadintas dviejų XV a. Plantagenetų dinastijos atšakų — Jorkų ir Lankasterių — vardais. Jorkų emblema — balta, Lankasterių — raudona rožė.
[12] *Dolkis* — miestas Airių jūros pakrantėje.
[13] *Talabegas* — kita P. Kenio įsteigta, Šv. Stanislovo, kolegija, 1886 m. sujungta su Klongouzu. (Plg. 6 paaišk.)

[14] *Stivenas Dedalas... Visata* — Būdingas Džoiso ir jo herojaus minties judėjimas nuo konkretaus (pradinė klasė) prie Visatos, t. y. mito.

[15] *Kleinas* — miestas netoli Klongouzo kolegijos.

[16] *...lipo žmogus.*— Pasak legendos, buvęs pilies savininkas, austrų armijos maršalas Maksimilianas fon Braunas (1705—1757), per savo mirties metines vaidendavosi pilyje.

[17] *Bodenstaunas* — miestelis netoli Klongouzo. Čia yra kapinės, kur palaidotas Airijos didvyris V. T. Tounas (plg. V, 25 paaišk.).

[18] *Etajus* — miestas Kilderio grafystėje.

[19] *Išvaduotojas* — Danielis O'Konelis (Daniel O'Connell, 1775—1847), airių nacionalinio sąjūdžio liberaliojo sparno lyderis. Jo pastangomis buvo priimtas bilis, sulyginęs katalikų teises su protestantų.

[20] *Jis regėjo vilnijančią jūrą...*— Stivenas prisimena, kaip į Dubliną buvo atgabenti Parnelio palaikai.

[21] *...darant dovaną karalienei Viktorijai...*— Ironiška užuomina apie darbą (pakulų pašymą) to meto Anglijos kalėjimuose.

[22] *Brejhedas* — kalva pajūryje netoli Brejo miesto, kuriame gyveno Dedalų šeima.

[23] *...gamina... šampaną* — daro bombas.

[24] *...žalia vėliavėlė.*— Žalia vėliava su auksine arfa — tradicinė airių nacionalinė vėliava. Žalia — taip pat katalikiškosios Airijos globėjo šv. Patriko spalva.

[25] *...Dievo namus vertę rinkimų būstine.*— Turimas omeny Parnelio pasmerkimas iš katalikų bažnyčios sakyklų. (Plg. 35 paaišk.)

[26] *...atsimest nuo jo?* — Nuo Parnelio.

[27] *Papiktinimai neišvengiami... negu kad papiktintų bent vieną iš šitų mažutėlių.*— Citata iš Biblijos (Luko, 17, 1—2).

[28] *...plepiui Biliui... apsirijėliui iš Arma...*— Parnelio priešininkai Dublino arkivyskupas Viljamas Volšas (William Walsh, 1841—1921) ir Arma arkivyskupas Maiklas Logas (Michael Logue, 1840—1924).

[29] *lordo Leitrimo arklininkai.*— Anglas žemvaldys lordas Leitrimas, garsėjęs žiaurumu, buvo nužudytas airių sukilėlių. Jo arklininkas mėgino tam sukliudyti.

[30] *Ateikite visi čia...*— šiais žodžiais paprastai prasidėdavo Dublino gatvėse ir smuklėse atliekamos dainos (plg. II, 20 paaišk.).

[31] *Alegenis* — Apalačų kalnyno (JAV) dalis.

[32] *Dramblio kaulo bokštas, Aukso rūmai* — poetiniai palyginimai, dažnai sutinkami Mergelei Marijai skirtose maldose.

[33] *Arklou* — miestas Viklou grafystėje.

[34] *Vadas* — Parnelis.

[35] *„...Paryžiaus birža! Ponas Foksas! Kitė O'Šei!"* — Parnelis buvo apšmeižtas, esą neteisėtai panaudojęs jo vadovaujamos fenijų organizacijos Paryžiaus biržos fondus. Ponas Foksas — vienas iš slapyvardžių, kuriais Parnelis naudojosi susirašinėdamas su Kite O'Šei. Dėl ryšių su šia ištekėjusia moterimi (vėliau ji tapo jo žmona) buvo kilęs skandalas. (Plg. 25 paaišk.)

[36] *Kebintilio kelias* — kelias iš Brejo į Dubliną (dvylika mylių).

[37] *„Dieve, saugok karalienę"* — Anglijos himnas.

[38] *Baltieji vaikinai* — airių valstiečių organizacija XVIII a. antrojoje pusėje. Apsivilkę baltais marškiniais, naktimis puldinėdavo anglų lendlordų dvarus.

[39] *„Nelieskit jų... nes jie — mano akies vyzdys".*— Citata iš Biblijos (Zakarijo, 2, 8).

[40] *Ar Airijos vyskupai... Terenso Beljaus Makmanaus palaikų?*— Epizodai iš Airijos

istorijos: 1801 m. sausio 1 d. „Unijos aktas" panaikino Airijos parlamento nepriklausomybę. Dvasininkija padėjo O'Koneliui 1829 m. iškovoti bilį dėl katalikų ir protestantų teisių sulyginimo, tačiau pareikalavo peržiūrėti 1826 m. rinkimų reformą. Čia minimos ir politine demonstracija virtusios airių patrioto Terenso Beljaus Makmanaus (Terence Bellew Mac Manus, 1828—1860) laidotuvės; šis O'Konelio pasekėjas mirė San Franciske, tačiau buvo palaidotas Dubline, nors bažnyčia ir labai prieštaravo.

41 *Polis Kalenas* (Paul Cullen, 1803—1878) — arkivyskupas, airių kovotojų dėl nepriklausomybės priešininkas; pasisakė prieš Makmanaus laidojimą Dubline.

42 *„Bektaivo klajūnai"* — airių futbolo (tiksliau — „gėlų futbolo") komanda, taip pavadinta senovinės Bektaivo abatijos garbei.

43 *Liucijus Kornelijus Balbus* — vienas Julijaus Cezario bendražygių; *balbus* — mikčius (*lot.*).

44 *Julijus Cezaris parašė „Kalių garą"* — mokinių kalambūras, iškraipantis Cezario kūrinio „Užrašai apie galų karą" pavadinimą.

45 *O jeigu nusidėtų... pas jėzuitų generolą.*— Jėzuitų ordino hierarchijos laiptai. Generolas — ordino vyriausias vadovas, renkamas iki gyvos galvos ir pavaldus tiesiogiai Romos popiežiui.

46 *...Rytoj... ir vėl rytoj...*— Citata iš Šekspyro tragedijos „Makbetas" (V, 5).

47 *Senatas ir Romos liaudis...*— šitais žodžiais prasideda Romos senato įsakymai (*Senatus Populus qui Romanus*).

48 *Ričmelas Megnolas* (Richmall Magnall, 1769—1820) — populiaraus to meto geografijos ir istorijos vadovėlio autorius.

49 *Piteris Parlis,* tikr. pavardė Samuelis Gudričas (Samuel Goodrich, 1793—1860) — amerikiečių leidėjas, išleidęs knygų vaikams seriją.

50 *...šventasis Ignacijus Lojola... kunigas Piteris Kenis...*— *Ignacijus Lojola* (Ignatius Loyola, 1491?—1556) — jėzuitų ordino įkūrėjas, pirmasis ordino generolas. Veikale „Dvasinės pratybos" išdėstė jėzuitų auklėjimo sistemą, kurios tikslas — nuslopinti individo valią ir paversti jį klusniu bažnyčios įrankiu. *Ad Majorem Dei Gloriam* — jėzuitų ordino devizas (Didesnei Dievo garbei), būdavo žymimas (AMDG) mokinių darbų pradžioje; įdomu, kad ši santrumpa Dž. Džoiso ranka užrašyta „Uliso" rankraščio titulinio lapo viršuje. Šventasis *Pranciškus Ksaveras* (Francis Xavier, 1506—1552) — I. Lojolos mokinys, vienas pirmųjų jėzuitų misionierių. *Lorencas Ričis* (Lorenzo Ricci, 1703—1775) — ordino generolas nuo 1758 m. Trys šventos jaunystės globėjai — trys jauni mirę katalikų šventieji, jėzuitų mokyklų patronai: šventasis *Stanislovas Kostka* (Stanislaus Kostka, 1550—1568); norėdamas įstoti į ordiną pėsčias nukeliavo 350 mylių iš Vienos į Romą; šventasis *Aloyzas Gonzaga* (Aloysius Gonzago, 1568—1591) mirė užsikrėtęs raupais, pasiaukojamai slaugydamas ligonius; palaimintasis (iš tikrųjų — šventasis) *Jonas Berchmansas* (John Berchmans, 1599—1621), Klongouz Vudo kolegijos patronas. *Piteris Kenis* — žr. 6 paaišk.

II

1 *„Ak, nupinki man vainiką"... „Blarnio girias"...*— „Ak, nupinki man vainiką" — airių folkloro rinkėjo Tomo Kroftono Kroukerio (Thomas Crofton Croker, 1798—1854) baladė (muzika A. Roučo); „Mėlynakė, auksaplaukė" — airių kompozitoriaus Džeimso L. Molojaus (James L. Molloy, 1837—1909) daina; „Blar-

nio girios" — airių kompozitoriaus Ričardo Alfredo Milikeno (Richard Alfred Milliken, 1767—1815) daina.

[2] *Blekrokas* — miestelis prie Dublino įlankos.

[3] *Mansteris* — pietinė, pati didžiausia iš keturių Airijos provincijų, kurios gyventojai nuo seno smarkiai priešinosi anglų įsigalėjimui.

[4] *...prie pilies...* — turima omeny vienas iš Klongouz Vudo pilies fortifikacijos bokštų, pastatytų atremti galimam prancūzų užpuolimui po 1798 m. sukilimo.

[5] *Haroldz Krosas* yra pietiniame Dublino priemiestyje.

[6] *LDS* — *Laus Deo Semper* (amžina šlovė Dievui, *lot.*). Ši santrumpa jėzuitų mokyklose rašoma gale rašto darbų.

[7] *su juo* — turima omeny kunigas Džonas Konmis (m. 1910), buvęs Klongouz Vudo kolegijos rektorius, nuo 1890 m.— Belvederio kolegijos prefektas, nuo 1905 m.— Airijos jėzuitų ordino provincijolas.

[8] *...į Krikščionių brolijos mokyklą* — katalikų pasauliečių mokyklos, išlaikomos iš aukų; jose paprastai mokydavosi neturtingųjų vaikai.

[9] *Korporacija* — Dublino miesto valdymo organas.

[10] *„O jėėėigu jis nepaklus... kaip pagoonis ir muitininkas"*.— Iš Jėzaus pamokymų (Mato, 18, 17).

[11] *Heronas* (heron) — garnys (*angl.*).

[12] *„Confiteor"* — „Išpažįstu" (*lot.*); atgailos malda.

[13] *kapitonas Merijetas* — Frederikas Marijetas (Frederick Marryat, 1792—1848), anglų rašytojas, jaunimo mėgstamų marinistinių romanų autorius.

[14] *Džonas Henris Niumenas* (John Henry Newman, 1801—1890) — žymus anglų teologas, pedagogas-teoretikas ir publicistas, Dublino universiteto įsteigėjas (1853).

[15] *...lordas Alfredas Tenisonas* (Alfred Tennyson, 1809—1892) — garsus anglų poetas, ypač populiarus karalienės Viktorijos laikais.

[16] *...savo Kefuzalę.*— Apie Kefuzalę, turko kirpėjo dukterį iš nežinomo autoriaus baladės, buvo prikurta visokių nešvankių dainelių.

[17] *„Kilarnio lelija"* — anglų kompozitoriaus Džulijaus Benedikto (Julius Benedict, 1804—1865) to paties pavadinimo operos uvertiūra.

[18] *Meriboras, Melou* — miestai tarp Dublino ir Korko.

[19] *„Berneliai veda..."* — Anglų liaudies daina.

[20] *„Ateikite visi čia..."* — Plg. I, 30 paaišk.

[21] *Karalienės koledžas* — vienas iš trijų koledžų (Belfasto, Golvėjaus ir Korko), įsteigtų valdant karalienei Viktorijai.

[22] *Mardaikas* — viena iš centrinių Korko gatvių.

[23] *Dažnai mes čia ateidavom...*— Daugelyje bakalėjos parduotuvių būdavo pardavinėjami svaigalai.

[24] *Kvinstaunas* — Korko uostas.

[25] *Li* — upė, prie kurios įsikūręs Korkas. *Lifio* upė teka per Dubliną.

[26] *„Dilectus"* — lotyniškų sentencijų rinkinys.

[27] *„Tempora... illis"*.— „Laikai keičiasi, su jais keičiamės ir mes". Teisingas antrasis variantas.

[28] *Sandiz Velas* — prašmatnus Korko priemiestis.

[29] *...Kerio vaikinui.*— Kerio grafystės vaikinus išgarsino Piterio Finlio Dano (Peter Finley Dunne) romanas „Ponas Dulis taikos ir karo metais" (1898), kurio herojus — plevėsa ir švaistūnas.

[30] *Ar tu išbalai... sarge...*— anglų poeto Persio Bišio Šelio (Percy Bysshe Shelley, 1792—1822) nebaigto eilėraščio „Mėnuliui" pradžia.

[31] *Airijos parlamento... rūmuose.*— Po „Unijos akto" (1801), panaikinusio Airijos parlamento nepriklausomybę, parlamento rūmai buvo parduoti Airijos bankui.

[32] *Hilis Hatčinsonas... Čarlzas Kendlas Bušas...*— *Džonas Hilis Hatčinsonas* (John Hely Hutchinson, 1724—1794) — airių valstybės veikėjas ir ekonomistas, puikus oratorius, reikalavęs prekybos laisvės ir politinių reformų; *Henris Fladas* (Henry Flood, 1732—1791) — airių valstybės veikėjas, oratorius; *Henris Gratenas* (Henry Grattan, 1746—1820) — airių valstybės veikėjas, oratorius, kovotojas dėl nepriklausomybės; *Čarlzas Kendlas Bušas* (Charles Kendal Bushe, 1767—1843) — airis teisėjas, oratorius, Grateno šalininkas.

[33] *...išėjau... rugpjūčio vidury.*— Iškraipyti airiškos dainos žodžiai (turi būti „gegužio vidury"). Tuo Stiveno tėvas išreiškia savo ironišką požiūrį į tuometinę Airijos valdžią.

[34] *...„Ingomaro" ar „Damos iš Liono".*— „Ingomaras barbaras" — Marijos Enės Lovel (Maria Anne Lovell) pjesė; „Dama iš Liono" — Eduardo Džordžo Bulverio Litono (Eduard George Bulwer Lytton, 1803—1873) istorinė drama.

[35] *Klodas Melnotas* — „Damos iš Liono" personažas, tauri, romantiška asmenybė.

III

[1] *...tolimai muzikai aidint.*— Įvaizdis iš Č. Dikenso „Dovydo Koperfildo" (1850), kai herojus kalba apie savo žmonos kapą.

[2] *Quasi cedrum... odoris.*— Ištrauka iš Jėzaus, Siracho sūnaus, Išminties knygos (24, 17—19) „Tarsi kedras Libane, tarsi kiparisas Siono kalnuose iškili esu. Tarsi palmė Kadise, tarsi rožių krūmas Jeriche iškili esu. Tarsi graži alyva slėny ir tarsi platanas iškili esu. Tarsi cinamonas ir balzamas kvapnų aromatą skleidžiu ir tarsi mira puiki kvepiu". (*Lot.*)

[3] *...kurios simbolis yra aušrinė žvaigždė... įkvepianti ramybę...*— Aliuzija į Dž. H. Niumeno pamokslą „Marijos Dievo Motinos pašlovinimas".

[4] *„Šaunusis draugužis Bombeidas".*— Tikriausiai frazė iš tuo metu populiarios operetės „Bombeidas".

[5] *...pirmasis švento gyvenimo prisakymas... žada žemę?* — Turima omeny Mato Evangelijos „Pamokslas nuo kalno": „Palaiminti dvasingieji vargdieniai: jų yra dangaus karalystė. Palaiminti, kurie liūdi: jie bus paguosti. Palaiminti romieji: jie paveldės žemę" (Mato, 4, 3—5). Antruoju prisakymu herojus pavadina trečiąjį.

[6] *...toks, kurs pajudina kalnus.*— Plg.: „Iš tiesų sakau jums: jei turėtumėte tikėjimą kaip garstyčios grūdelį, jūs tartumėte šitam kalnui: „Persikelk iš čia į tenai", ir jis persikeltų". (Mato, 17, 20)

[7] *Didis sielų žvejys!* — Plg. su Jėzaus žodžiais savo mokiniams Petrui ir Andriejui: „Eikite paskui manę! Aš padarysiu jus žmonių žvejais". (Mato, 4, 19)

[8] *samumas* — karštas dykumų vėjas, nešantis smėlį ir dulkes.

[9] *„Atmink, kas tavęs laukia... nebenusidėsi".*— Ekleziasto knygoje tokių žodžių nėra. Jie paimti iš Jėzaus, Siracho sūnaus, Išminties knygos (7, 39).

[10] *...duoti savo prievaizdavimo apyskaitos.*— Plg. Jėzaus palyginimą apie nedorą prievaizdą: „Tuomet, pasišaukęs jį, turtuolis tarė: „Ką aš girdžiu apie tave šnekant?

Duok savo prievaizdavimo apyskaitą, nes jau nebegalėsi būti prievaizdu". (Luko, 16, 2)

[11] *Kokia gi žmogui nauda... nemirtingą sielą?* — Iš Naujojo Testamento (Mato, 16, 26).

[12] *Dangaus žvaigždės ims kristi ant žemės...* — Čia ir toliau vaizdai iš „Apreiškimo Jonui" (6, 12—14).

[13] *„Eikite šalin... velniui ir jo angelams!"* — Iš Naujojo Testamento (Mato, 25, 41).

[14] *O, jūs veidmainiai, o, jūs pabaltinti antkapiai...* — Plg.: „Vargas jums, veidmainiai Rašto aiškintojai ir fariziejai! Jūs panašūs į pabaltintus antkapius, kurie iš paviršiaus gražiai atrodo, o viduje pilni mirusiųjų kaulų ir visokių nešvarumų". (Mato, 23, 27)

[15] *...nežinai nei dienos, nei valandos...* — Plg.: „Taigi budėkite, nes nežinote nei dienos, nei valandos" (Mato, 25, 13); „Taigi budėkite, nes nežinote, kada grįš namų šeimininkas: ar vakare, ar vidurnaktyje, ar gaidgystėje..." (Morkaus, 13, 35)

[16] *Džozefas Adisonas* (Joseph Addison, 1672—1719) — anglų rašytojas ir politikos veikėjas. Grafas Vorvikas — jo įsūnis. Patikimų šio fakto liudijimų nėra.

[17] *Kurgi, o kape... tavasis geluonis?* — Anglų poeto Aleksandro Popo (Alexander Pope, 1688—1744) eilėraščio „Mirštantis krikščionis" citata, pasiskolinta iš Biblijos: „Kurgi, mirtie, tavoji pergalė? Kurgi, mirtie, tavasis geluonis?!" (Pirmasis laiškas Korintiečiams, 15, 55)

[18] *„Non serviam"* — netarnausiu (*lot.*), Šėtono atsisakymas. Plg.: „...ir tu tarei: „Netarnausiu stabams..." (Jeremijo knyga, 2, 20)

[19] *Jis pasigailėjo... Amžinasis Žodis.* — Biblijoje apie tokį pažadą nekalbama, tačiau jį galima rasti Dž. Miltono (John Milton, 1608—1674) „Prarastajame rojuje" (III ir XII kn.).

[20] *...pragaro vartai nenugalės.* — Plg.: „Ir aš tau sakau: tu esi Petras — uola; ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės". (Mato, 16, 18)

[21] *...kaip šventasis Anzelmas... graužiančio kirmino...* — Matyt, turima omeny Anzelmo Kenterberiečio (Anselm of Canterbury, 1034—1109), italų filosofo, scholasto, Kenterberio arkivyskupo (1093—1109) veikalas „Proslogionas, arba Priedas prie samprotavimo", kur autorius pateikia ontologinį Dievo buvimo įrodymą. Tačiau akis graužiančio kirmino įvaizdis priklauso ne jam, o italų jėzuitui Džovaniui Pjetrui Pinamončiui (Giovanni Pietro Pinamonti, 1632—1703). Kunigo Arnolio pamokslas — tai kiek pakeistas Pinamončio kūrinys „Pragaras, atsivėręs krikščionims: perspėjimas".

[22] *...Babilono krosnies ugnis neteko karščio...* — Pasak legendos (Pranašo Danieliaus knyga, 3, 19—30), karalius Nabuchodonosaras įsakęs įmesti į Babilono krosnį tris jaunuolius, nepaklususius pagonių dievams, tačiau ugnis jų nelietusi, o sudeginusi budelius.

[23] *amžina tamsos... audra* — Plg.: „Jie lyg šėlstančios jūros bangos... kurioms per amžius skirta juodžiausia tamsybė". (Judo laiškas, 1, 13)

[24] *Iš dešimties bausmių... tamsybės bausmė.* — Plg.: Išėjimo knyga, 7—12; 10, 21.

[25] *...viso pasaulio atmatos ir atliekos...* — Dž. P. Pinamončio parafrazė, pasiskolinta iš Tomo Akviniečio „Teologijos sąvado".

[26] *šventasis Bonaventūras* — Džovanis Fidanca (1221—1273), italų filosofas ir katalikų bažnyčios veikėjas, vienas iš penkių didžiųjų bažnyčios mokytojų.

[27] *yra parašyta... it vaško gumulėlis.* — Šią istoriją Dž. P. Pinamontis pasiskolino iš šv. Cezarijaus Arliečio (VI a.).

[28] *Kotryna Sienietė* (1347—1380) — ši šventoji nuo jaunų dienų marino kūną ir regėdavo vizijas.

[29] *...Šventosios Dvasios šventovę...*— Plg. įvaizdį iš Šventojo rašto: „Ar nežinote, kad jūsų kūnas yra šventovė jumyse gyvenančios Šventosios Dvasios?..“ (Pirmasis laiškas Korintiečiams, 6, 19)

[30] *Malahaidas* — kurortas prie Airių jūros.

[31] *...savo knygoje apie dvasines pratybas...*— Turima omeny Ignacijaus Lojolos knyga „Dvasinės pratybos“.

[32] *šventasis Tomas* — Tomas Akvinietis (1225 ar 1226—1274), viduramžių filosofas ir teologas, ortodoksinės scholastikos sistemintojas, tomizmo pradininkas.

[33] *poena damni* — netekties kančia (*lot.*), pagal Tomą Akvinietį atsirandanti, kada siela netenka palaimos būklės.

[34] *popiežius Inocentas Trečiasis* (1160 ar 1161—1216) — Romos popiežius nuo 1198; prisidėjo prie inkvizicijos įsteigimo.

[35] *šventasis Augustinas* — Augustinas Aurelijus (354—430), krikščionių teologas, žymiausias Vakarų patristikos (krikščionių mąstytojų teologinių, filosofinių bei politinių-socialinių doktrinų visumos) atstovas. Čia pateiktas teiginys paimtas iš šv. Augustino knygos „De Civitas Dei“ („Apie Dievo valstybę“).

[36] *Kadaise Jis ketino... vesk mus namop.*— Citata iš Dž. H. Niumeno „Marijos Dievo Motinos pašlovinimo“.

[37] *kapucinai* — pranciškonų vienuolių ordino atšaka. *Capuccio* — gaubtuvas (*it.*).

[38] *nuodėmingas miestas* — Sodoma arba Gomora, kurių gyventojai už nuodėmes buvo nubausti sieros ir ugnies lietumi. (Pradžios, 19, 24)

[39] *...leidžia jiems ateiti pas save.*— Plg.: „Leiskite vaikučiams eiti pas mane ir netrukdykite jiems, nes tokių yra Dievo karalystė“. (Luko, 18, 16)

[40] *Corpus Domini nostri... In vitam eternam.*— Tuos žodžius sako kunigas, duodamas komuniją. Pilnas tekstas toks: „Mūsų Viešpaties kūnas tesaugo tavo sielą per amžių amžius“.

IV

[1] *Aukščiausiasis vietininkas...*— popiežius.

[2] *...septynios Šventosios Dvasios dovanos* — „...išminties ir supratimo dvasia, patarties ir stiprybės dvasia, mokslo ir mokslingumo dvasia, ir jis pasidarys pilnas Viešpaties baimės dvasios“. (Izaijo pranašystė, 11, 2—3)

[3] *Švenčiausiosios Trejybės Trečiasis Asmuo* — Parakletas, Šventoji Dvasia. Pagal bažnyčios dogmatiką, vienintelė neatleistina nuodėmė — nusidėjimas Šventajai Dvasiai.

[4] *...vilkėdami raudonu lyg ugnies liežuviai drabužiu.*— Turima omeny mišios per Sekmines, kada švenčiamas Šv. Dvasios atsiuntimas. „Jiems pasirodė tarsi ugnies liežuviai, kurie pasidaliję nusileido ant kiekvieno iš jų. Visi pasidarė pilni Šventosios Dvasios...“ (Apaštalų darbai, 2, 3—4)

[5] *šventojo Alfonso Ligvorio knyga...*— Greičiausiai kalbama apie šv. Alfonso Ligvorio (1696—1789), misionieriaus, redemptoristų ordino įkūrėjo, knygą „Išsigelbėjimo kelias. Siela prieš mirtį“.

[6] *...nuo Amano viršūnių, nuo kalnų leopardo...*— Plg.: „Ateik pas mane nuo Libano, sužadėtine, ateik pas mane nuo Libano! Pažvelk nuo Amano viršūnių, nuo Seniro

ir nuo Hermono, nuo liūtų urvų, nuo kalnų leopardo!" (Saliamono „Giesmių giesmė", 4, 8; vertė S. Geda)

[7] *Inter ubera mea commorabitur.*— Tarp mano krūtų ilsisi. („Giesmių giesmė", 1, 13)

[8] *dominikonų ir pranciškonų ordinai* — elgetaujančių vienuolių ordinai; pirmąjį kovai su eretikais įkūrė ispanų vienuolis Dominikas (1215), antrąjį — šv. Pranciškus Asyžietis (1182—1226).

[9] *...kapucinai jau ketina... atsisakyti tokio apdaro.*— Kapucinai viešose vietose ėmė dėvėti tamsius kostiumus aukštomis stačiomis apykaklėmis.

[10] *Stredbrukas* — Dublino priemiestis.

[11] *Tomas Bebingtonas Makolis* (Thomas Babington Macaulay, 1800—1859) — anglų istorikas, poetas, valstybės veikėjas, pritarė Airijos separatistų idėjoms.

[12] *Luji Vejo* (Louis Veuillot, 1813—1883) — žymus prancūzų žurnalistas, Romos katalikybės šalininkas.

[13] *...galią valdyti... vyno pavidalą...*— Čia išvardytos dvasininko galios, plg.: Mato, 10, 1; 16, 18—19.

[14] *burtininko Simono nuodėmė* — simonija, tai yra dvasinių pareigybių pardavimas ir pirkimas, nuodėmių atleidimas už pinigus. Pagal Šventąjį raštą, burtininkas Simonas prašęs apaštalų, kad jam parduotų galią daryti stebuklus. (Apaštalų darbai, 8, 18—24)

[15] *...gimė rūstybėje.*— Aliuzija į Naująjį Testamentą: „...ir iš prigimimo buvome rūstybės vaikai..." (Laiškas Efeziečiams, 2, 3)

[16] *...Melchizedeko būdu.*— Melchizedekas, nors ir nepriklausantis išrinktųjų luomui, „be tėvo, be motinos, be kilmės sąrašo, neturintis nei dienų pradžios, nei gyvenimo pabaigos" (Laiškas Žydams, 7, 3), yra kunigo idealas. Plg.: „...kunigas, panašus į Melchizedeką, tapęs kunigu ne kūniško įstatymo teise, bet nesuardomo gyvenimo galybe. Juk liudijama: „Tu esi kunigas per amžius Melchizedeko būdu". (Laiškas Žydams, 7, 15—17)

[17] *novena* — malda, kalbama devynias dienas iš eilės prieš kokį svarbų gyvenimo žingsnį.

[18] *...šventajam globėjui, pirmajam kankiniui...*— Plg. I, *5* paaišk.

[19] *Faindleiterio bažnyčia* — Abatijos bažnyčia, paprastai vadinama fundatoriaus Aleksandro Faindleiterio vardu.

[20] *S. J.— Societas Jesu* (Jėzaus draugija, *lot.*), jėzuitų ordino pavadinimo santrumpa.

[21] *Veri... vermo* — vaikų kalba; prieš kiekvieną skiemenį pridedama „ver".

[22] *„Dažnai tylią naktį"* — airių kilmės anglų poeto Tomo Muro (Thomas Moore, 1779—1852) eilėraštis iš ciklo „Tautų dainos".

[23] *Klontarfo bažnyčia* yra Dublino priemiestyje.

[24] *...dėl universiteto* — turima omeny Dublino universiteto koledžas, įkurtas 1853 m. Įkūrus jį, Airijos katalikai, neturėję lygių teisių su protestantais, gavo galimybę įgyti aukštąjį išsilavinimą. 1908 m. šis koledžas įėjo į Nacionalinio Airijos universiteto sudėtį (drauge su Korko, Golvėjaus, Meinuto koledžais).

[25] *Bulis* — Dublino bangolaužis.

[26] *„Kurių kojos... po jaisiais".*— Citata iš Dž. H. Niumeno teorinio veikalo „Universiteto idėja, apibrėžta ir iliustruota" (1852). (Plg. II, 14 paaišk.)

[27] *„Obuolmušių jūros debesų diena"* — iš Hju Milerio (Hugh Miller, 1805—1856) romano „Uolos liudija", kur vaizduojamas pasaulio sukūrimas.

[28] *septintasis krikščionijos miestas* — turimas omeny Dublinas.

[29] *tingmouto laikais* — tai yra VIII—IX a., kai Airija buvo užkariauta normanų. *Tingmoutas* — normanų liaudies susirinkimas.

[30] *Bus Stefanumenos! Bus Stefaneforos!* — *Bus* — jautis (*gr.*), *stefanos* — vainikas (*gr.*). Bus Stefanumenos — turįs jaučio dvasią (mokykl. gr.), bus Stefaneforos — aukojimui paruoštas, vainiku papuoštas jautis. Užuominos apie Stiveno panašumą į Tomą Akvinietį, kuris dėl atkaklumo ir nekalbumo dažnai buvo pravardžiuojamas jaučiu.

[31] *...senosios danų karalystės pamėklė.*— Turima omeny VIII—IX a. Airija, užkariauta normanų.

[32] *legendinis meistras* — Dedalas.

[33] *Houtas* — nedidelis kalnas Dublino įlankos pakrantėje.

[34] *mirtingos jaunystės ir grožio angelas* — Beatričės aprašymo Dantės „Naujajame gyvenime" parafrazė. Scena su mergaite — simbolinė Stiveno, kaip menininko, krikšto scena.

[35] *Švytėdamas ir virpėdamas... tamsėjančiu raudoniu.*— Dievo kaip šviesos rožės aprašymo Dantės „Rojaus" XXX—XXXIII giesmėse parafrazė.

V

[1] *...už terasos...*— terasa dubliniečiai vadina Rojal Teras gatvę Dublino šiaurės rytuose, kuri eina pro bepročių namus.

[2] *...merginas ir moteris iš Gerharto Hauptmano dramų...*— Vokiečių dramaturgo, romanisto, poeto Gerharto Hauptmano (Gerhardt Hauptmann, 1862—1946) moterų paveikslams būdingas romantiškas pakilumas ir drauge rūstus realizmas.

[3] *Fervju* — Dublino rajonas, kur Tolka įteka į Dublino įlanką.

[4] *Gvidas Kavalkantis* (Guido Cavalcanti, 1259—1300) — italų poetas lyrikas, Dantės bičiulis. Niūriu nusiteikimu autorius vadina jo lyrikoje pasikartojančią atstumto mylimojo temą.

[5] *...Ibseno dvasia...*— Dž. Džoisas jaunystėje labai žavėjosi norvegų rašytoju H. Ibsenu, laikė jį didžiausiu autoritetu meno srityje.

[6] *Atsiguliau, nors nebuvau pavargęs* — eilutė iš anglų poeto ir dramaturgo Beno Džonsono (Ben Johnson, 1572—1637) pjesės „Žavesio vizija".

[7] *elžbietiečiai* — XVI—XVII a. anglų rašytojų, poetų, kompozitorių, karalienės Elžbietos Tiudor (1558—1603) amžininkų, pavadinimas.

[8] *...iš Aristotelio poetikos ir psichologijos...*— matyt, turima omeny Aristotelio kūriniai „Poetika" ir „Apie sielą".

[9] *„Synopsis... divi Thomae"* — „Scholastinės filosofijos pagal šv. Tomą sąvadas" (*lot.*), ištraukų iš įvairių Tomo Akviniečio kūrinių rinktinė.

[10] *Contrahit orator, variant in carmine vates.*— Eilutė iš portugalų pedagogo jėzuito Manuelio Alvarišo (1526—1583) lotynų kalbos gramatikos: „Oratorius sutraukia, poetai eiles išpuošia".

[11] *miestų miestas* — Roma.

[12] *Šventosios Trejybės koledžas* — Dublino universitetas, įkurtas 1591 m. karalienės Elžbietos, norint įtvirtinti Airijoje reformaciją. Nuo 1873 m. į Šv. Trejybės koledžą pradėta priimti ir katalikus.

[13] *Airijos nacionalinis poetas* — Tomas Muras; priešiškumas T. Murui kilęs, matyt,

dėl to, kad Muras nebuvo aktyvus kovos už Airijos nepriklausomybę rėmėjas. (Plg. IV, 22 paaišk.)

[14] *Firbolgai* — grubių, žiaurių neūžaugų gentis, pasak padavimų, IV a. pr. m. e. gyvenusi Airijoje.

[15] *mileziėčiai* — mitinio Ispanijos karaliaus Milezijaus ir jo sūnų, I a. pr. m. e. užkariavusių Airiją, palikuonys, mecenatai, meno puoselėtojai.

[16] *Maiklas Kjuzekas* (Michael Cusack, 1847—1907) — Gėlų sporto asociacijos įkūrėjas. Asociacijos tikslas buvo atgaivinti tautinius Airijos sportinius žaidimus.

[17] *komendanto valanda* — represinė priemonė Airijos kaimuose per 1798 m. liaudies sukilimą ir per 1845—1848 m. badą.

[18] *Metas Deivitas* — broliai Morisas ir Petas Deivitai buvo garsūs XIX a. airių sporto veikėjai.

[19] *fenijai* — slaptos Airių revoliucinės brolijos (įk. 1858) nariai, smulkiaburžuaziniai revoliucionieriai respublikonai. Veikė iki XX a. pradžios. Dėl sektantiškos politikos ir individualaus teroro po 1870 m. nebeteko įtakos.

[20] *Prancūzijos svetimšalių legionas* — karinis junginys, sudarytas daugiausia iš samdytų svetimšalių, Šiaurės Afrikoje. Tarnyba jame itin sunki. To meto literatūroje vyravo romantiškas požiūris į Svetimšalių legioną, tarnyba jame buvo laikoma savotišku iššūkiu buržuaziniam gyvenimo būdui.

[21] *„naminis žąsinas“* — priešprieša „laukinėms žąsims“, t. y. laisvę mylintiems airiams, kurie emigruodavo iš anglų pavergtos tėvynės.

[22] *Batevantas* — miestelis, kadaise buvęs didelis centras.

[23] *herlingas* — airių žaidimas, savotiškas žolės riedulys.

[24] *„Krouko vyrukai“*, *„Terlso bebaimiai“* — sporto komandos. Terlsas — miestelis netoli Dublino, kur 1884 m. buvo įkurta Gėlų sporto asociacija. Arkivyskupas Viljamas Kroukas (William Croke) buvo karštas airių sportinio sąjūdžio šalininkas.

[25] *Vulfas Teobaldas Tounas* (Wolfe Theobald Tone, 1763—1798) — airių revoliucionierius ir demokratas. (Plg. I, 17 paaišk.)

[26] *...prancūzų delegatai...*— prancūzų dalyvavimas atidengiant memorialinę lentą paaiškinamas tuo, kad Tounas didžiai vertino prancūzų revoliuciją ir vadovavosi jos idealais; be to, Touno sūnus tarnavo Napoleono armijoje.

[27] *Plevėsa Iganas ir Bažnyčių padegėjas Veilis* — aršūs XVIII a. pabaigos protestantai. Buvo manoma, kad Veilio sūnus Tomas su Iganu ketvirtadieniais savo namuose laiko „juodąsias mišias“. Jam priklausiusiuose rūmuose vėliau įsikūrė universitetas. Kadangi Stivenas eina pro tą pastatą ketvirtadienį, tai ir prisimena tuos asmenis.

[28] *...jėzuitų pastatas — svetima teritorija.*— Jėzuitų ordinas pavaldus Romai, taigi jo teritorija airiui — svetima.

[29] *levitai* — senovės žydų šventikų kasta.

[30] *Pulchra sunt quae visa placent.*— Citata iš Tomo Akviniečio „Teologijos sąvado“— „gražu tai, kas malonu akiai“ (*lot.*).

[31] *Bonum est in quod tendit appetitus* — iš „Teologijos sąvado“ — „gera tai, kur linksta troškimas“ (*lot.*).

[32] *Ignacijus* — Lojola.

[33] *Mohero uolos* — Mohero kalvos Airijos vakarinėje pakrantėje.

[34] *Epiktetas* (Epictetus, apie 50—apie 138) — graikų filosofas, propagavęs stoikų moralę; gyveno itin skurdžiai.

[35] *...Švenčiausioji Mergelė apsigyveno tarp šventųjų.*— Frazė iš Dž. H. Niumeno „Marijos Dievo Motinos pašlovinimo“.

[36] *Žemutinė Dramkondra* — šiaurinis Dublino priemiestis. Džoiso ironija: airiai puikiai moka angliškai, o gimtąją kalbą pamiršo.

[37] *...į šį anglų atsivertėlį...*— Kai 1845 m. Dž. H. Niumenas (plg. II, 14 paaišk.) perėjo į katalikų tikėjimą, juo pasekė daug anglikonų.

[38] *...iš garsiojo prilyginimo...*— Turimas omeny Evangelijos pasakojimas apie tai, kaip tėvas iškelia puotą grįžusiam sūnui palaidūnui ir kaip tai papiktina vyresnįjį sūnų, daugelį metų sunkiai dirbusį namie. (Luko, 15, 11—32)

[39] *šešių principų pasekėjai, ypatingos sanklodos žmonės, sėklos ir gyvatės baptistai, dogmatikai supralapsarai* — baptistų sektos.

[40] *...muitinėj sėdėjusį apaštalą...*— Turimas omeny evangelistas Matas, kuris, prieš tapdamas Kristaus mokiniu, buvo muitininkas.

[41] *ponas Munenas* — matyt, Stiveno kurso draugas.

[42] *Leperdstaunas* — Dublino hipodromas.

[43] *...ateistas ir masonas.*— Masonus Airijos katalikai laikė tokiais pat „tikrojo tikėjimo" priešais, kaip ir protestantus.

[44] *limbas* — tarpinė sritis tarp skaistyklos ir pragaro, kur po mirties patenka nekrikščionių teisuolių ir nekrikštytų vaikų sielos.

[45] *Viljamas Švenkas Gilbertas* (William Schwenck Gilbert, 1838—1911) — anglų dramaturgas, libretistas, humoristas, drauge su kompozitorium A. Salivanu sukūręs daugelį operečių. Žemiau cituojamos eilutės yra iš komiškos jų operos „Mikado".

[46] *Fernandas Vudas Martinas* (Fernando Wood Martin, 1863—?) — amerikiečių chemikas.

[47] *...verčiau būtų leidęs sūnų mokytis į Belfastą* — t. y. į protestantišką Karalienės koledžą Belfaste, garsėjusį proangliškomis nuotaikomis.

[48] *...caro portretą* — turimas omeny Nikolajus II (1868—1918). 1898 m. jis kreipėsi į Europos vyriausybes su reskriptu dėl visuotinės taikos. Ironija: tas pats caras 1904 m. pradėjo rusų—japonų karą.

[49] *Visi perdžiūvusiom gerklėm, bobšės balsuoja.*— Šaipomasi iš reikalavimų įvesti sausąjį įstatymą ir suteikti moterims teisę balsuoti.

[50] *Viklou* — Krenlio gimtinė, nedidelis miestelis šiaurinėje Airijos pakrantėje.

[51] *Viljamas Tomas Stedas* (William Thomas Stead, 1849—1912) — anglų žurnalistas ir politikos veikėjas, vienas iš Jungtinių Europos Valstybių sukūrimo iniciatorių.

[52] *...kuo didesnę laimę kuo didesniam kiekiui žmonių.*— Anglų sociologo, juristo, utilitarizmo pradininko Jeremijo Bentamo (Jeremiah Bentam, 1748—1832) filosofinės sistemos principas.

[53] *Socializmą sukūrė airis...*— Turima omeny Džeimsas O'Brajenas (James O'Brien, 1803—1864), airių advokatas, čartistų sąjūdžio dalyvis. Kovojo už socializmo idealus.

[54] *Džonas Entonis Kolinzas* (John Anthony Collins, 1676—1729) — anglų filosofas, laisvamanybės propaguotojas.

[55] *Loti Kolinz... jai savas?* — To meto varjetės dainelė.

[56] *...ar Žanas Žakas Ruso tikrai buvo nuoširdus?* — Prancūzų filosofas, rašytojas Žanas-Žakas Ruso (Jean Jacque Rousseau, 1712—1778) „Išpažintyje" tvirtina, jog parašė apie save absoliučią tiesą.

[57] *Fiana* — kovinis fenijų būrys, draugovė. *Fianna* (air.) — legendiniai kariai, šalies gynėjai karaliaus Fino Makulio (III a.) laikais.

[58] *herbų biuras* yra Dublino pilyje; už nedidelį mokestį čia galima sužinoti giminės genealogiją.

[59] *...vadindavai „tėvais".*— Deivinas neskirdavo kunigų, į kuriuos kreipiamasi „tėve", nuo paprastų jėzuitų dėstytojų, neįšventintų į kunigus, į kuriuos kreipiamasi „pone".
[60] *...Harkorto gatvėj...*— Joje yra Municipalinė moderniojo meno galerija.
[61] *Aristotelis neduoda gailesčio ir baimės apibrėžimų.*— „Poetikoje", kurią Stivenas turi omeny, šių sąvokų apibrėžimo nėra, bet jie yra „Apie sielą" ir kituose Aristotelio veikaluose.
[62] *Praksitelio Venera* — Veneros bei kitų graikų deivių skulptūrų kopijos stovėjo galerijoje prie įėjimo į Airijos Nacionalinį muziejų.
[63] *karmelitai* — vienuolių ordinas, įsteigtas 1156 m. Griežti įstatymai: vienuoliai gyvena atskirose celėse, nevalgo mėsos, daug laiko praleidžia tylėdami.
[64] *stazė* — sustojimas, ramybės būklė.
[65] *kinezė* — judėjimas.
[66] *Platonas... tiesos spindesys.*— Panašus apibūdinimas yra dialoguose „Fedras" ir „Piras".
[67] *Visa Aristotelio filosofijos sistema remiasi jo psichologijos veikalu...*— Matyt, Stivenas turi omeny Aristotelio veikalą „Apie sielą". Iš tikro pagrindinis Aristotelio mokymas išdėstytas „Metafizikoje".
[68] *Sero Patriko Dano ligoninė* pastatyta žymaus airių gydytojo ir politinio veikėjo P. Dano (Patrick Dun, 1642—1713) lėšomis.
[69] *„Pange lingua gloriosi" („Pange lingua gloriosi lauream certaminis")* — „Šlovink, liežuvi, paslaptį garbingo kūno" (*lot.*). Šią psalmę sukūrė ne Tomas Akvinietis, o vienas žymiausių viduramžių lotynų kalba kūrusių poetų Venancijus Honorijus Klementijus Fortunatas (apie 530 — apie 600).
[70] *Vexilla Regis (Vexilla Regis prodeunt)* — Vėliavos karališkos plazda (*lot.*).
[71] *Impleta sunt... a ligno Deus.*— Giesmės *„Vexilla Regis prodeunt"* ketvirtasis posmelis: „Išsipildė, išsipildė / Dovydo pranašystės, / Tautoms bylojusios: / Štai valdo nuo medžio Dievas!"
[72] Tomas Klarkas (Tom Clark, ?—1916) turėjo tabako parduotuvę, kur fenijams būdavo nelegaliai pardavinėjami ginklai. Dalyvavo 1916 m. Velykų sukilime. Sušaudytas.
[73] *keris* — turima omeny patiekalas su keriu, aštriu padažu.
[74] *Glenmaliuras* — parkas Dublino pietinėje dalyje.
[75] *„Laokoonas"* — vokiečių rašytojo Gotholdo Efraimo Lesingo (Gotthold Ephraim Lessing, 1729—1781) estetikos traktatas, kuriame analizuojamos įvairių meno rūšių ypatybės bei ribos, pagrindžiami vertinimo kriterijai.
[76] *Šelis... su smilkstančia anglimi.*— Iš P. B. Šelio traktato „Poezijos gynimas" (1821).
[77] *Luidžis Galvanis* (Luigi Galvani, 1737—1798) — italų fiziologas ir fizikas.
[78] *Lesingas... apie skulptūros grupę.*— Kalbama apie pagrindinę Lesingo traktato polemikos objektą — Hagesandro, Polidoro ir Atanodoro (I a. pr. m. e.) skulptūros grupę, vaizduojančią Laokoono ir jo sūnų mirtį.
[79] *Kilderio rūmai* — Airijos Karališkoji akademija, įsteigta 1785.
[80] *Serafimas Gabrielius apsireiškė mergelei.*— Biblinis Apreiškimo motyvas čia simbolizuoja kūrybos aktą.
[81] *vilanela* — daugiabalsė giedros intonacijos, šokio ritmo daina-eilėraštis.
[82] *pergalė prie Azenkuro* — vienas iš Šimto metų karo epizodų, kai anglai 1415 m. nugalėjo prancūzų kariuomenę.
[83] *Gerardinas da Borgas San Doninas* (Gherardino da Borgo San Donino, ?—1276) —

kunigas, garsėjęs laisvamanybe; mirė kalėjime, pašalintas iš kunigų luomo. Jo gyvenimo aprašyme apie meilės ryšius neužsimenama.

[84] *...krikščioniškojo pasaulio pamazgine.*— Taip ironiškai Džoisas vadina Airijos katalikų bažnyčią, turėdamas omeny jos nužemintą padėtį krikščionių pasaulyje.

[85] *„Kilarnis"* — airių kompozitoriaus ir dainininko Maiklo Viljamo Balfo (Michael William Balfe, 1808—1870) daina. Kilarnis — ežeringas rajonas šalies pietvakariuose.

[86] *Moikalenas* — miestelis Airijos vakaruose.

[87] *Kornelijus Heinrichas Agripa* (Cornelius Heinrich Agrippa, 1486—1535) — vokiečių filosofas mistikas, teigęs, kad paukščiai atneša laimę, jei nutupia iš dešinės ir jei jų skaičius porinis.

[88] *Emanuelis Svedenborgas* (1688—1772) — švedų gamtininkas, mistikas, teosofas.

[89] *augūras* — senovės Romoje žynys, pranašaudavęs dievų valią iš paukščių giedojimo ir skraidymo.

[90] *airiškas keiksmas* — *„thaus ag fee"* (velnias žino), tariamas panašiai kaip egiptiečių dievas Totas.

[91] *Palenkit galvas...' už vandenų.*— Priešmirtiniai grafienės Ketlinos žodžiai iš airių poeto ir dramaturgo Viljamo Batlerio Jeitso (William Butler Yeats, 1865—1939) pjesės „Grafienė Ketlina". Grafienė, simbolizuojanti Airiją, pardavė savo sielą velniui, gelbėdama tautą nuo bado. Paskutinėje scenoje ji atsisveikina su aukle Una ir savo bičiuliu poetu Aliliu.

[92] *...nacionalinis teatras* — Airių literatūrinis teatras (nuo 1904 m.— Abatijos teatras). Stivenas prisimena skandalą, kilusį per V. B. Jeitso „Grafienės Ketlinos" premjerą 1899 m. Airių nacionalistai dramaturgą apkaltino nacionalinio charakterio iškreipimu.

[93] *„The Tablet"* — reakcingas anglų katalikų savaitraštis.

[94] *Bentrio šutvė* — Timotis Maiklas Salivanas (Timothy Michael Sullivan, 1827—1914) ir Timotis Maiklas Hilis (Timothy Michael Healy, 1855—1931), politikos veikėjai, Parnelio priešininkai.

[95] *Forsterių giminė...*— Templo žinios apie Forsterius netikslios.

[96] *Giraldas Kambrietis* — Džeraldas de Bari (Geraldus de Barri, 1146?—1220), metraštininkas, veikalų „Airijos užkariavimo istorija" ir „Airijos topografija" autorius. Apie Dedalų giminę jis nerašė.

[97] *geležinė karūna* — viduramžių kankinimo įnagis. Įkaitintą ugnyje ją uždėdavo ant galvos išdavikams ir apsišaukėliams.

[98] *Leidžias iš dangaus tamsa.*— Pakeista anglų poeto Tomo Nešo (Thomas Nashe, 1567—1601) eilėraščio eilutė „Leidžias iš dangaus šviesa".

[99] *Džonas Daulendas* (John Dowland, 1563—1626), *Viljamas Berdas* (William Byrd, 1543—1623) — anglų kompozitoriai, elžbietiečiai, kaip ir poetas Nešas.

[100] *...seilius Stiuartas* — Anglijos ir Airijos karalius Jokūbas I Stiuartas (1566—1625), „seiliumi" buvo vadinamas dėl neryžtingos ir prieštaringos politikos.

[101] *pavana* — senovinis balinis šokis.

[102] *Kornelijus a Lapidė* (Cornelius a Lapide, 1567—1637) — flamandų teologas, Biblijos komentatorius.

[103] *Leidžias iš dangaus šviesa.*— Plg. 98 paaišk.

[104] *„Adelfis"* — viešbutis.

[105] *...kodėl bažnyčia... visus į pragarą?* — Pagal katalikų doktriną, nekrikštytų vaikų sielos patenka ne į pragarą, o į limbą, kur jų laukia, anot Dantės, „liūdesys be kančios".

[106] *Šventasis Augustinas... į pragarą...*— Šis šv. Augustino teiginys yra veikale „Perspėjimas ir palaima".

[107] *šėtono sužadėtinė* — nuodėmė (iš Dž. Miltono „Prarastojo rojaus").

[108] *Roskomonas* — grafystė (ir miestelis) Airijos viduryje.

[109] *„Zygfrydas"* — vokiečių kompozitoriaus R. Vagnerio (1813—1883) opera. Stivenui ir visai jo kartai R. Vagneris — menininkas novatorius, revoliucionierius.

[110] *Viešbučio pavadinimas...*— „Klevas" (*angl.*).

[111] *Žemės lyga* — Parnelio 1879 m. įkurta organizacija, kurios tikslas buvo likviduoti anglų lendlordizmą Airijoje.

[112] *Netarnausiu.*— Plg. III, 18 paaišk.

[113] *Eik šalin... į amžinąją ugnį!* — Plg. su Jėzaus žodžiais per Paskutinį teismą: „Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, kuri prirengta velniui ir jo angelams!" (Mato, 25, 41)

[114] *...protingas, guvus... gudrus...*— Šiomis savybėmis, Tomo Akviniečio nuomone, turi pasižymėti teisuolis.

[115] *Blezas Paskalis* (Blaise Pascal, 1623—1662) — prancūzų filosofas, matematikas, fizikas, rašytojas, vienas iš jansenizmo pradininkų.

[116] *Jėzus... su savo motina irgi ne pernelyg pagarbiai elgdavosi...*— Plg.: „Atėjo Jėzaus motina ir broliai ir, atokiau sustoję, per kitus prašė jį iškviesti. Aplink jį sėdėjo minia, kai jam buvo pranešta: „Štai tavo motina ir broliai bei seserys ieško tavęs". O jis atsakė: „Kas yra mano motina ir broliai?" Ir, apžvelgęs aplink sėdinčius, pasakė: „Štai mano motina ir broliai! Kas tik vykdo Dievo valią, tas man ir brolis, ir sesuo, ir motina". (Morkaus, 3, 31—35)

[117] *Franciskas Suaresas* (Francisco Suarez, 1548—1617) — žymus ispanų teologas jėzuitas, Tomo Akviniečio darbų komentatorius. Įrodinėjo, jog aukščiau pateikti Jėzaus žodžiai reiškią didelę pagarbą motinai.

[118] *Pembrukas* — Dublino priemiesčio rajonas.

[119] *„Rouzė O'Greidi"* — Modės Niudžent (Maud Nugent) dainelė.

[120] *Seligepas ir Leresas* — miesteliai netoli Dublino. Tarp jų tiesioginio kelio nėra.

[121] *Chuanas Mariana de Talavera* (Juan Mariana de Talavera, 1536—1623) — ispanų istorikas, politikos veikėjas. Jo traktatas „Apie karalių ir karaliaus valdžią" buvo teorinis jėzuitų praktinės veiklos pagrindas.

[122] *Išdžiūvusios įsčios — tai Elzbietos ir Zacharijaus...*— Sąmonės srauto pavyzdys: seni Krenlio tėvai — seni Jono Krikštytojo tėvai Elzbieta ir Zacharijus (Luko, 1, 5—25) — Krenlio ir Jono Krikštytojo maistas — nukirsta Jono Krikštytojo galva — Kristaus galvos atspaudas skarelėje — Jonas Evangelistas, jo išvadavimas iš Romos kareivių prie Lotynų vartų.

[123] *Tegu mirusieji laidoja savo numirėlius.*— Šie žodžiai („Palik mirusiems laidoti savo numirėlius, o tu eik ir skelbk Dievo karalystę" — Luko, 9, 60) reiškia, kad Stivenas išsivadavo nuo draugystės su Krenliu. Krenlis — tai Airija, nekenčiama ir mylima. Stivenas „laisvas", pasirinkęs tremtį.

[124] *jo tėtušio* — šv. Juozapo.

[125] *Brunas iš Nolos* — Džordanas Brunas (Giordano Bruno, 1548—1600), italų filosofas panteistas, poetas. Apkaltintas erezija ir sudegintas ant laužo.

[126] *...savo parku* — parkas to paties vardo — Stiveno.

[127] *Devyniasdešimt septintojo pėstininkų pulko... nukryžiuotojo apsiaustas.*— Džoisas parodijuoja Kristaus nukryžiavimą. Plg.: „Kareiviai, nukryžiavę Jėzų, pasiėmė jo

drabužius ir padalijo juos į keturias dalis — kiekvienam kareiviui po dalį..." (Jono, 19, 23—24)

[128] *Kažin... serga tikrai.*— Eilutės iš anglų poeto Viljamo Bleiko (William Blake, 1757—1827) eilėraščio „Viljamas Bondas".

[129] *Deja, vargšas Viljamai, deja!* — Plg.: „Deja, vargšas Jorikai, deja!" („Hamletas", V, 1)

[130] *Rotonda* — apvalus pastatas Ratlend Skvere (dabar — Parnelio aikštė), kuriame buvo teatras ir koncertų salė.

[131] *Viljamas Juartas Gladstonas* (William Ewart Gladstone, 1809—1898) — Anglijos ministras pirmininkas.

[132] *„Ak, Vili, kad tu būtum su mumis!"* — amerikiečių kompozitoriaus Stiveno Fosterio (Stephen Foster, 1826—1864) daina.

[133] *Visą naktį kamavo sapnai...*— Dž. Džoisas vienas pirmųjų Vakarų literatūroje ėmė eksploatuoti sapno poetiką.

[134] *Lepidas Markas Emilijus Jaunesnysis* (apie 89—13/12 pr. m. e.) — romėnų politikos veikėjas, Cezario bendražygis. Lepido replika — iš Šekspyro „Antonijaus ir Kleopatros" (II, 7).

[135] *pasaulio šviesa* — ironiškai pateikta biblinė citata: „Jūs pasaulio šviesa... Ir niekas nevožia ryku degančio žibinto, bet jį stato į žibintuvą, kad šviestų visiems, kas yra namuose". (Mato, 5, 14—15)

[136] *...trumpiausias kelias į Tarą — per Holihedą.*— Tara — senovinė Airijos sostinė, airių aukso amžiaus simbolis. Holihedas — uostas Velso šiaurėje, kur atplaukia laivai iš Airijos. Stiveno mintis: tremtis — trumpiausias kelias į tikrąjį Airijos pažinimą ir supratimą.

[137] *Penifateris* — Džoisų giminaitis. Pavardė skamba panašiai kaip anglų k. žodis „penny-father" (šykštuolis).

[138] *Maiklas Robartsas prisimena buvusį grožį...*— V. B. Jeitso eilėraščio parafrazė. Maiklas Robartsas — fantazijos, kūrybos, pačios Airijos simbolis.

[139] *...grįžo iš Vakarų Airijos.*— Vakarų Airija — airių patriotų numylėtas kraštas. Šioje pastraipoje Džoisas atvirai šaiposi iš Airių atgimimo programos.

[140] *Tai su juo aš turėsiu grumtis visą naktį lig aušros...*— Asociacija su bibliniu Jokūbu: „Ir liko Jokūbas vienas. Ir grūmėsi Kažkas su juo lig aušros" (Pradžios, 32, 24). Jokūbo kova su Dievu — amžino judėjimo, būtino menininkui, simbolis.

[141] *...ir visose šalyse užpatentuotą.*— Turima omeny Dantės platoniška meilė Beatričei.

[142] *Senasis tėve... ir per amžių amžius.*— Stivenas kreipiasi į legendinį Dedalą.

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA
БИБЛИОТЕКА ВСЕМИРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

КНИГА 76 KNYGA

ОСКАР УАЙЛЬД
ПОРТРЕТ ДОРИАНА ГРЕЯ
ДЖЕЙМС ДЖОЙС
ПОРТРЕТ ХУДОЖНИКА В ЮНОСТИ
Романы
Перевели с английского *Лилия Ванагене* и *Повилас Гасюлис*
На литовском языке
Издательство «Вага», 232600 Вильнюс, пр. Ленина 50

OSKARAS VAILDAS
DORIANO GRĖJAUS PORTRETAS
DŽEIMSAS DŽOISAS
MENININKO JAUNŲ DIENŲ PORTRETAS
Romanai
Tituliniame puslapyje:
Obrio Vinsento Berdslio (1872—1898) iliustracija O. Vaildo „Salomėjai"
Parengė dailininkas *Rimantas Dichavičius*
Redaktorė *R. Zagorskienė*. Meninis redaktorius *A. Nekrošius*
Techninė redaktorė *E. Juzėnienė*. Korektorė *R. Gabrilavičienė*
ИБ № 5269

Duota rinkti 1988 11 15. Pasirašyta spaudai 1989 04 03. Leidinys 12274
Formatas 60×90/16. Ofsetinis popierius Nr. 1
Garnitūra „Taims", 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda
26 sąl. sp. l. 27,25 sąl. spalv. atsp. 28,21 apsk. l. l.
Užsakymas 1636 Tiražas 90 000 egz. Kaina 3 rb 10 kp

„Vagos" leidykla, 232600 Vilnius, Lenino pr. 50
Rinko K. Poželos spaustuvė, 233000 Kaunas, Gedimino 10
Spausdino Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600 Vilnius, Strazdelio 1

Vaildas O.
Va89 Doriano Grėjaus portretas: Romanas / O. Vaildas; Iš anglų k. vertė L. Vanagienė. Menininko jaunų dienų portretas: Romanas / Dž. Džoisas; Iš anglų k. vertė P. Gasiulis; [Baig. str. „Airija — Anglija — Pasaulis", p. 378—390, D. Judelevičiaus].— V.: Vaga, 1989.—415 p.— (Pasaul. literatūros b-ka / Red. komis.: G. Baužytė-Čepinskienė ir kt.; Kn. 76. XX a. literatūra).

ISBN 5-415-00240-5

Tome spausdinamas anglų rašytojo O. Vaildo (1854—1900), vieno iš estetizmo judėjimo vadovų, filosofinis romanas „Doriano Grėjaus portretas" ir airių rašytojo Dž. Džoiso (1882—1941) romanas „Menininko jaunų dienų portretas", atskleidžiantis talentingo jaunuolio dvasinę plėtotę, jo kaip menininko brendimą.

V $\frac{4703010100—102}{M852(08)—89}$ 208—89

BBK 84.4DBr-44+84.4Air-44
MBBK U(Anglų)+U(Airių)